חסידות · ספרי ראשית

כתונת פסים

רבי יעקב יוסף כ"ץ מפולנאה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כתונת פסים

רבי יעקב יוסף כ"ץ מפולנאה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כתונת-פסים/

הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

ויקרא 4
צו 13
שמיני 50
תזריע 76
מצורע 85
אחרי מות 124
קדושים 129
אמור 149
בהר 163
בחוקתי 180
במדבר 191
נשא 196
בהעלותך 214
שלח 241
קרח 261
חקת 272
בלק 275
פנחס 301

ויקרא

בפסוק ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמור דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם (ויקרא א, א-ב). והספיקות, עיין לקמן בפ' צו ע"ב ז' ספיקות שכתבתי **אשתקד שנת תקט"ו**, יעו"ש.

וכעת נראה לי עוד, דאיתא בש"ס דיומא פרק א' (ד:), ויקרא אל משה (וידבר) וגו' (שמות כד, טז), משה וכל ישראל עומדים, ולא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה. מית[י]בי קול לו קול אליו (במדבר ז, פט), משה שמע וכל ישראל לא שמעו, לא קשיא הא בסיני, הא באהל מועד. ואי בעית אימא הא והא באהל מועד, ולא קשיא, הא בקריאה והא בדבור וכו'.

והקשה מהרש"א דמשני, הא בקריאה - היכא דכתיב קריאה כי הכא ויקרא אל משה, כל ישראל שמעו, ולא בא אלא לחלוק כבוד למשה, אבל היכא דכתיב דבור בלא קריאה לא שמעו כל ישראל וכו', ולהאי תירוצא לא מפליג בין סיני לאוהל מועד, אם כן הוא סותר מה דאמרינן בסמוך (יומא שם), ויקרא אל משה וידבר וגו' (ויקרא א, א), למה קדמה קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קוראו כו', דמשמע לכל הדבורים קדמה קריאה משום דרך ארץ וכו', ומפורש גם כן בתורת כהנים כך וכו'. ומשני, מכל מקום היכא דכתיב קריאה מפורש כי הכא, שמעינן מני' דכל ישראל שמעו בו, והיכא דלא כתיב קריאה מפורש כי התם, משום דלא שמעו ישראל, עכ"ל. ויש להבין טעם הדבר, למה אם כתיב קריאה שמעו כל ישראל, ואם לא כתיב קריאה לא שמעו.

ועוד יש להבין, דאמרינן למדה תורה דרך ארץ שלא יאמר דבר לחבירו אלא אם כן קראו וכו'. מה יש בזה בקריאת חבירו דרך ארץ. **ומוהרש"א** פירש, שהוא כעין נטילת רשות מחבירו לדבר וכו', יעו"ש. וגם זה צריך טעמא.

ועוד י"ל, דדרשו בתורת כהנים (ויקרא פ"ב) אליו, למעט את אהרן, שלא לאהרן נאמר הדבור אלא למשה שיאמר לאהרן, לפי שבי"ג מקומות כתיב למשה ולאהרן וכו'. ויש לדקדק, לא נכתוב לא ה' ולא ו', למה נאמר בי"ג מקומות אהרן ואחר כך צריך מיעוט וכו', וכי תימא למשה שיאמר לאהרן אצטרי[י]ך, גם זה אינו, דסדר הלימוד בלאו הכי כך הוא.

ונ"ל דזכרתי לעיל בפ' ויקהל ביאור משנה דאבות (פ"א מי"ד) אם אין אני לי מי לי וכו', והוא על פי קושיות **הקדמונים** למה קראו למשה עם אהרן ומרים שיצאו שלשתם וכו'.

וביאור בספר **יד יוסף** על פי קושית **הקדמונים** איך זכו ס' רבוא ישראל לנבואה בהקיץ בלי הכנה, ומשני על ידי אמצעי - משה המוכן, תחול הנבואה גם לשאינו מוכן וכו', ודברי פי חכם חן. והעולה משם, שיותר טוב שיהיו כולם מוכנים וכו', יעו"ש.

ובזה תבין מה שאמרו חז"ל קריאה, לשון חיבה שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר (ישעיה ו, ג) וקרא זה אל זה וגומר, אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהם בלשון עראי וטומאה, שנאמר (במדבר כג, טז) ויקר אלהים אל בלעם וגו'. ולכאורה איפכא הוא, למשה הטריחו שיבוא אליו יתברך, ובנביאי אומות העולם הלך בכבודו אצלם. ולדברינו הנ"ל אתי שפיר, כי אין הנבואה חל[ה] כי אם על המוכן, וזה שצעקו אהרן ומרים מים מים, מה שאין כן משה וכו'. והטעם לפי שקדמה קריאה אליו קודם הדבור שיכין עצמו לדבר עם כבודו יתברך, מה שאין כן אהרן ומרים שלא שמעו קול הקריאה, ופתאום שמעו הדבור קודם שאמר משה לאהרן שיעשה הכנה והבן, לכך צעקו מים ונתביישו שדברו במשה, והבן. וזהו י"ג פעמים לאהרן, שיאמר משה הקריאה לאהרן שיעשה הכנה, והבן. ואם כן זהו עצמו הטעם שנגלה על נביאי אומות העולם פתאום בלי שיעשו הכנה והם בטומאה, וזה שנאמר ויקר, והבן.

ובזה יובן, ויקרא אל משה (וידבר) וגו' (שמות כד, טז), משה וכל ישראל עומדין וכו', דקדמה קריאה עבור הכנה, וא"כ אין לומר עבור משה שהי' תמיד מוכן, ועל כן עבור ישראל ששמעו קול הדבור ויעשו הכנה. ושפיר למדו חכמינו זכרונם לברכה היכא דכתיב קריאה קודם, לרבות כל ישראל שמעו, מה שאין כן היכא דלא כתיב, לא שמעו בלתי הכנה.

וע"ז הקשו בש"ס (יומא שם) אח"ז בטוב טעם ודעת, ויקרא אל משה וידבר (ויקרא א, א) למה הקדים קריאה לדבור, וכתב דכדי שישמעו ישראל, וצריכין הכנה מקודם, קשה הא בתחול הנבואה על המוכן הוא משה רבינו עליו השלום, תחול גם על שאינם מוכנים, שהם ישראל, גם שיותר טוב שיהיו גם הם מוכנים, אבל מכל מקום אינו מעכב בדיעבד. אלא לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר דבר לחבירו אלא אם כן קראהו, ור"ל, שקורא אותו להכין לדבר עמו, כמו שלא יכנס לבית חברו פתאום, וק"ל.

ובזה יובן ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר. דקשה, ל"ל ויקרא גם וידבר, וכי תימא שיעשה הכנה קודם הדבור, הא משה היו מוכן תמיד. וכי תימא עבור ישראל שישמעו ויעשו הכנה קודם הדבור, קשה, הא מאהל מועד היו, ונפסק הדבור חוץ לאוהל. לכך ביא(ו)ר הפסוק עצמו ומשני לאמר, שיאמר משה הנבואה לישראל,

ונבואת משה (היו) [הי'] בזה הדבר, שהשכינה עצמה דברה מתוך גרונו עמהם, ושפיר קדמה קריאה, שיצום שיעשו הם הכנה.

ולאידך מימרא משום דרך ארץ וכו', אתי שפיר נמי לאמר - שיאמר להם דרך ארץ וכו'.

אך קשה, הא זה אין שייך כאן בימי משה שהי' מוכן, ובאמצעות המוכן תחול על שאינו מוכן גם כן, והדרא קושיא לדוכתא לת"ק, למה קדמה קריאה.

ומשני, גם שתחול באמצעות המוכן על שאינו מוכן, אך רצונו יתברך הוא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכ"ם קרבן לה'. וז"ש חז"ל בעולת נדבה הכתוב מדבר, ור"ל שיותר טוב מי שנדבה רוחו שיעשו הכנה מכם להתקרב לה' ולעלות במעלות רמות עד שיתקרב קרבן ה' מצדכם, ולא מצד האמצעי, וק"ל.

אך לבאר שאר הספיקות. גם מן הבהמה וגו'. נראה לי, דכתוב **בעוללות אפרים** דף ל"ח ביא[ו]ר ש"ס דמנחות (סנהדרין כא:) אמר רבה, אף על פי שהניחו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו, שנאמר (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. איתבי' אביי, וכ[ו]תב לו ספר תורה לשמו, שלא יתנאה בשל אבותיו. מלך אין הדיוט לא, לא נצרכה אלא לשתי תורות, כדתניא וכתב את משנה התורה (שם יז, יח) כותב לשמו שתי תורות, אחת שנכנסת ויוצאת עמו, ואחת שמונחת בבית גנזיו וכו'. וביאר, כי הידיעה במציא[ו]ת השם יתברך צריך שתהי' נוסף על הקבלה שיש לו מאבותיו, כי החוב מוטל על כל משכיל לבדוק ולחקור עד מקום שיד שכלו מגעת, כמו שלמדו מפסוק (עי' קהלת ז, יא) טובה חכמה עם נחלה ויותר טוב לרואי השמש וכו'.

וז"ש אף על פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה, שהחכמה היא קבלה בידיו מאבותיו, מכל מקום מצוה לכתוב משלו, היא החקירה, כמו שכתוב (משלי ג ג, ז ג) כתבם על לוח לבך. ומצוה לכתוב משלו, היינו מטוב עיונו ושכלו. איתבי' אביי מלך אין הדיוט לא, למאן מלכי רבנן (עי' גיטין סב.) צריכין לחקירה זו, אמנם להדיוט תספיק הקבלה. ומשני, לא נצרכה אלא לב' תורות, כי המלך צריך לקשט עצמו וגם לזולתו, וז"ש אחת שנכנסת ויוצאת עמו, היינו מה שמקשט אחרים, על דרך (במדבר כז, יז) אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם. ואחת שמונחת בבית גנזיו, היינו מה שמקשט את עצמו וכו', יעו"ש.

ונראה לי שזהו פירוש הפסוק (משלי טז, כ) משכיל על דבר ימצא טוב. ור"ל מה שהוא מצד הקבלה נקרא דבר, כמו (דה"א טז, טו) דבר צוה לאלף דור, וכשהוא משכיל מצד שכלו נוסף על דבר שקיבל מאבותיו אז ימצא טוב, וק"ל.

ובזה יובן ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר, ר"ל חבה וקריאה היה משה מצד עצמו, שידע והשכיל נוסף על דבר וז"ש וידבר ה' אליו. נגד ב' בחינות, הקבלה

הנקראת דבר, והידיעה מצד הדעת הנקרא משה. נגד ב' בחינות אלו היו קריאה ודבור למשה שיאמר לישראל גם כן ב' בחינות אליו, דבר אל בני ישראל מצד הקבלה, ואמרת שהיא אמירה בלב, כמו (אסתר ו, ו) ויאמר המן בלבו, והיינו הידיעה והשכלה בלב.

ומפרש והולך, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', ר"ל נוסף על הקבלה בענין שמו הגדול הוי"ה - הי' הוה ויהיה, שהווה כל הנמצאים הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים, לכך ראוי להתקרב לשמו הגדול יתברך שמו, מכל מקום נוסף לזה יהי' הידיעה מכם, מצד ידיעת עצמיכם. אך שמא תאמר דווקא תואר אדם כי יקריב יהי' מכם וכו', דהיינו כסברת אביי, מלך אין הדיוט לא, כי להדיוט תספיק הקבלה לחוד, לזה ביאר ואמר מן הבהמה, בני אדם הדומין לבהמה (חולין ה.), ומן הבקר וצאן, כל ג' סוגי אנשים שנמצאים, יהיו בכלל הנ"ל בידיעה וקבלה, וק"ל.

ועל פי הנ"ל יש לפרש פירוש הפסוק תהלים סימן ל"ו (א-ד) משוך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב, אל תבואני רגל גאוה וידי רשעים אל תנידני שם נפלו פועלי און דוחו ולא יכלו קום. ובסימן ל"ז (א-ד) לדוד אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה, כי כחציר מהרה ימלו וגו', בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך.

לדברינו הנ"ל אתי שפיר, משוך חסד(י)ך ליודעך, הם היודעים ומשכילים נוסף על הקבלה. וצדקתך לישרי לב, ר"ל יש שאינם רוצים להשכיל ולידע רק סומכין על הקבלה מצד ישרות לבם, שהם יראים לכנוס בחקירה, באמרם אל תבואני רגל גאוה ר"ל פן יכשל בחקירת השאלה היקום אשר ברגלו, בעלי הגאוה, שיד רשעים התקיפה אל תנידני לכנוס בהרהור על השם יתברך מפני מה רשע וטוב לו צדיק ורע לו (ברכות ז.), אשר עבור חקירה זו נפלו פועלי און דוחו ולא יכלו קום, כמו אחר שיצא מן דת ישראל עבור שראה לשון רבי חוצפית שגררו דבר אחר וכו' (קדושין לט:), וכן תלמידי צדוק ובייתוס נעשו אפקורסים עבור ששמעו מרבם אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו', וכאלה רבים, לכך מאחר שמכוונים לשם שמים שלא יכנסו בחקירות, לכך צדקתך לישרי לב, על כל פנים מדת צדק תתן להם.

אמנם באמת רוח הקודש מודיע שאין זה שאלה כלל מדוע דרך רשעים צלחה (ירמיה יב, א), ומשיבה רוח הקודש לדוד, אל תתחר במרעים, שלא תתחר בשאלת הצלחת מרעים, ואל תקנא בהצלחת עושי עולה, כי כל הצלחתם אינו רק בעולם הזה הכלה ונפסד מהרה, וז"ש כי כחציר מהרה ימלו וגו'.

לכך בטח בה' ועשה טוב, ר"ל נוסף על הקבלה שהוא מצד שמו הגדול אשר ראוי לבטוח בו ולעשות הטוב מצד שהוא טוב ולא לתשלום גמול, ולכך אחד מן דרכי התורה (אבות פ"ו מ"ד) על הארץ תישן, וכמ"ש **בעוללות אפרים** (מאמר קמא) כי האוחז במדת הסתפקות הצריך למדריגות דרכי התורה, אז גם על הארץ תוכל לישן, על דרך (עי' איוב ג, יג) אז ישנת ותנוח לו, מה שאין כן העושר אין מניח לישן וכו', יעו"ש, וז"ש שכן ארץ, ורעה אמונה - מצד האמונה והקבלה. והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך - ר"ל אם נוסף על הקבלה שיש לך תענוג מצד החקירה והידיעה שלך שהוא תענוג על ה' שהוא קבלה מצד שמו הגדול, אז ויתן לך משאלות לבך גם שלא תוציא בשפתיך, וק"ל.

וזה נראה לי פירוש הזמר בשבח השבת משוך חסדך ליודע[י]ך אל קנא ונוקם, נוטרי ליום השביעי זכור ושמור להקם וכו'. ונשאלתי, שאין לו שחר. ולדברינו אתי שפיר, כי אין מקום לירא בחקירת הידיעה פן יכשול בשאלת רשע וטוב לו צדיק ורע לו, כי מפורש בפסוק (דברים ז, י) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, כי משלם לרשע גמולו הטוב בעולם הזה כדי להאבידו מעולם הבא שהוא יום השביעי שכולו שבת. ומזה יובן משוך חסדך ליודעך, שיש לו ידיעה נוסף על הקבלה, ואינו מתירא מלכנוס בחקירה וידיעה פן יכשל בשאלת רשע וטוב לו וכו', כי יודע שזה הטוב הוא הנקמה להאבידו וז"ש אל קנא ונוקם, מה שאין כן להצדיק נוטרי ליום השביעי - לעולם הבא אז זכור ושמור להקם, מה שקיים מצות עשה שהוא מצד זכור, ומצות לא תעשה שהוא מצד שמור, אז להקם - בעולם הנצחי, לעולם שכולו טוב וארוך (חולין קמב.), וק"ל.

ובזה נראה לי דעה חכמה לנפשיך, ר"ל מצד הדעת נוסף על הקבלה, דעה חכמה לנפשך. והיא כתר לראשך - שמזה נעשה כתר לראשו, בסוד ועטרותיהן בראשיהן (ברכות יז:). נצור מצות קדושיך שהוא שמור שבת קדשך, סוד הדעת, לדעת כי אני ה' מקדשכם (שמות לא, יג), וק"ל.

והטעם שהקבלה הוא מצד שמו הגדול, תבין שאמר משה בשליחותו לישראל (שמות ג, יג) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, והבן.

•

עוד יש לומר ביאור ויקרא וידבר וגו' הנ"ל. ונבאר משנה דאבות (פ"ד מ"ג) אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. וכבר ביארתי זה, יעו"ש.

וכעת נ"ל, דכתב **בספר הגלגולים**: כי האדם עץ השדה (דברים כ, יט), כמו עץ השדה אילן מאכל, יש לו פירות ועלין וקוצים, כך אדם מיוחד, ראש הדור או העיר, יש לו אנשים שהם פרי, ויש אנשים שהם עלין, וז"ש (תהלים א, ג) ועליהו לא יבול. ויש בו

קוצים, שהם לצים, וצריך לתקן את כולם שהם שרשיו וענפיו וכו', יעו"ש. אם כן זהו שאמר התנא במתני' אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, להעלותן ולתקנן, כי אין לך אדם וכו', והבן. ועיין מה שכתבתי **בשם מורי** גם העבדים והבהמות שלו הם שרשיו וענפיו, יעו"ש.

ובזה יובן אדם כי יקריב מכם קרבן, ר"ל כשיעלה ברצון אדם שיתקרב להשם יתברך, הוא מכללות כולכם, בין סוג אנשים, בין סוג בהמה ובקר וצאן, שהכל הם שרשיו וענפיו. וכמו שהוא מוזהר שיקריב מכם, כך אתם מוזהרין שתתקרבו אליו, וז"ש תקריבו את קרבנכם, והבן.

עוד י"ל פירוש המשנה אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. והענין, כי כמו שיש אדם בקדושה, כך יש בקליפה אדם בליעל, כקוף בפני אדם, כי את זה לעומת זה עשה אלקים וכו' (קהלת ז, יד). ושמא תאמר שאין לעולם צורך בו, שהוא עבד מורד באדונו לפתות בני אדם שימרדו בו יתברך, ויש לבזותו ולהקל בו, אך באמת זה אינו, כי יש לעולם צורך בו, וכאשר ביארתי הפסוק (בראשית ג, א) והנחש הי' ערום מכל חית השדה אשר עשה ה', והקושיא מבואר, ל"ל אשר עשה ה', דכבר נודע שהכל מעשה ידיו. ובארתי על פי מה שכתב **הרמב"ם** (פיה"מ תמורה פ"ה מ"א) כיצד מערימין על הבכור, כי תחבולות ההיתר נקראות ערמה, ותחבולות האיסור נקראות מרמה וכו', יעו"ש. ובזה יובן והנחש הי' ערום, קשה, הא כל תחבולותיו הוא באיסור לעבור על דברי השם יתברך, ואין שייך לשון ערמה, רק מרמה הל"ל. ומשני, כי הוא אשר עשה ה', שנברא לכך לפתות האדם, וכמ"ש **בזוהר** תרומה (קסג.) משל לזונה שצוה המלך לפתות בני וכו', אם כן מבואר בפסוק הקושיא ותירוצו וכו', יעו"ש.

ובזה יובן אל תהי בז לכל אדם, אפילו אדם בליעל, שלא תאמר שהוא עבד מורד באדונו, כי גם הוא עושה רצונו יתברך, וק"ל.

אך לבאר אל תהי מפליג לכל דבר, כי מצינו מה שכתוב באברהם (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שהי' עובד ה' עם היצר הרע, וכמו שכתב **האלשיך** בפירושו, יעו"ש, באופן שאין לדחותו רק למתקו.

ובזה נראה לי לבאר ש"ס דמגלה (ז:) אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידעו בין ארור המן לברוך מרדכי וכו'. ורבו **המפרשים** בזה, וכי הותרה רצועה חס ושלום ביום שנעשה נס גדול כזה. ול"נ, **דשמעתי ממורי** אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו ואלו דברי אלקים חיים. והוא תמוה, איך אפשר זה. וביאר, כי בסוד ו' קצוות יש

ימין ושמאל, חסד וגבורה, ומצד זה יש אוסרים ויש מתירין, אבל בסוד הבינה הנקרא אלהים חיים, ומשם ולמעלה, הכל אחדות אחד, והבן, ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן חייב אינש לבסומי בפוריא וכו', ר"ל בפורים יש הארה גדולה בכל העולמות על ידי גילוי יסוד אבא, הנקרא (אסתר ח, טו) [ו]מרדכי יצא מלפני המלך, וכמבואר **בכתבים**, יעו"ש. והנה היסוד עולה עד הדעת, ועל ידי הדעת יכול למתק ולבסם כל הגבורות על ידי החסדים, כאשר בארתי לעיל בביאור ש"ס (ברכות לג.) דעה ניתן בין ב' אותיות וכו', יעו"ש, ודעת כולל חכמה ובינה, וכמ"ש במשנה (אבות פ"ג מי"ז) אם אין בינה אין דעת וכו', ושם בבינה הכל אחדות, אין שו"פר. וז"ש כי שם בדעת דלא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי, והבן.

וז"ש אל תהי מפליג לכל דבר, לדחותו, רק למתקו, וכאשר כתבתי, משל למלך שצוה לעבדו לשנות כסות ולשון כאלו מרד במלך, להבחין בני המדינות, והיו בהם כמה סוגים שונים, יש שמרדו, ויש שעשו מלחמה, ויש שבמתק לשונם וחכמתם עמדה להם וכו', יעו"ש, והבן.

ואגב אזכיר מה שביארתי בזמר לשבת (פיוט מה ידידות) הלוכך תהי' בנחת, עונג קרא לשבת, והשינה משובחת כדת נפש משיבת וכו'. דכבר כתבתי **ששמעתי** משל למלך ששלח בנו למרחקים לפחותי ערך, כדי שאחר כך יהא לו תענוג יותר, מה שאין כן תענוג התמידי וכו'. כי הלכה אותיות הכלה, ואחר כך קבלה, ליחדה עם החתן אותיות נחת, וז"ש הלוכך תהי' בנחת. עונג קרא לשבת כי השינה משובחת - שיעשה מן נגע שהוא למטה, למתקה, ויתהפך לעשות מן נגע עונג שהוא למעלה, שהכל רחמים, כמ"ש עד דלא ידע דין וכו', וק"ל.

ועל פי זה נבאר ש"ס פרק קמא דשבת (שבת י:) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר (שמות לא, יג) לדעת כי אני ה' מקדשכם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, לך והודיעם. וכתבו התוספות (שם ד"ה הנותן) דוקא מתנה אבל צדקה וכו', ע'[י]ן מזה בפ' חוקת, וביאורו שם, יעו"ש.

ונבאר קושית התוספות בש"ס דביצה (טו: ד"ה לוו), לוו עלי ואני פורע, דסותר מה שנאמר (שבת קיח.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. ונ"ל דבארנו לעיל, שהידיעה במציא[ו]ת השם יתברך צריך שיהי' נוסף על הקבלה וכאמור. וכמו שהוא בנפש אדם כך הוא בעולם ושנה, בסוד (ס' יצירה פ"ג מ"ג) עולם שנה נפש, שיהי' בכל ב' בחינות הנ"ל, כי עולם הזה הוא מצד הקבלה כמו הכלי והגוף, ועולם הבא הוא הדעת והנשמה. וכמו שהוא בעולם כך הוא בשנה, ששת ימי החול הוא מצד הקבלה, ושבת הוא הדעת

והנשמה של כל ימי השבוע. וכן בנפש אדם, אנשי החומר הם מצד הקבלה כלי וגוף, ואנשי הצורה הם הדעת והנשמה, ובחבור שניהם במשכיל על דבר ימצא טוב, והבן.
וכבר זכרנו בביאור פסוק (תהלים לו, יא) משוך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב, הם היראים ליכנס בידיעה וחקירה שלא יצאו חוץ לדת וכו'.
ובזה יובן עשה שבתך, שהוא דעת, עשה חול - שיסמוך רק על הקבלה כדי שלא יצטרך לבריות, לרפואה. מה שאין כן אנשי שלומי הדעת, לוו עלי, להתחבר על ידי הדעת, בסוד (עי' בראשית ד, א) וידע אדם וכו', וק"ל.
ובזה יובן, הנותן מתנה לחבירו, שהתורה נקראת מתנה, שנאמר (שמות לא, יח) ויתן אל משה, ודרשו בש"ס (נדרים לח.) וכו', ומשה נתן מתנה שהיא התורה, לחבירו לישראל, וגם שבת נקראת מתנה - ישמח משה במתנת חלקו וכו' (עמידה דשחרית לשבת), ששקול ככל התורה (תנחומא כי תשא לג), ונתן לחבירו, שהוא הקבלה שמוסר ונותן איש לחבירו, מקובל איש מפי איש. צריך להודיעו, שיהי' הדעת נוסף על הקבלה. שנאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם, אמר הקדוש ברוך הוא מתנה טובה יש לי בבית גנזי, שהוא עולם הבא, ושבת שמ"ה, אותיות מש"ה, ר"ל שיש ב' בחינות הנ"ל בעולם שנה נפש, דעת בעולם הוא עולם הבא הנקרא בית גנזי, דעת בשנה הוא שבת, דעת בנפש האדם נקראת מש"ה אותיות שמ"ה, על כן לך והודיעם, בחינת משה ילך להודיעם, והבן.

•

עוד יש לומר בפ' ויקרא, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו', דפתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. ונראה לי, דכתב **בזוהר** פ' צו ברעיא מהימנא דף כט ע"ב: אדם ובהמה תושיע ה' (תהלים לו, ז), כי אדם צריך להקריב בכל לילה קרבן נפשי' רוחי' ונשמה דבעירין קדם ה', ויתודה בכמה וידוין, ויסלק לון במחשבתו קורבנא קדם ה' לאפקא לון בקריאת שמע וכו', וז"ש חז"ל כאלו כל העולם תלוי בו, ויכוין בנפשי' רוחי' ונשמתי' למעבד לון קורבנא עם כל בני עלמא, והקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה למעשה, ובדא אדם ובהמה תושיע ה', עכ"ל.
ובזה יובן אדם כי יקריב מכם קרבן לה', ר"ל מכם ממש יקריב קרבן, נפשי' רוחיה ונשמתי' יעבוד לון קורבנא עם נפש רוח נשמה דבעירין - אנשי החומר וכל בני עלמא, בכל לילה. וז"ש מן הבהמה, אנשי החומר שיש בהם ג' בחינות שזכרתי לעיל - אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן (תהלים לב, ט), א' ההולך בתום מעצמו, זהו מן הבהמה. ב' מן הבקר, אותיות קבר פתוח גרונם (תהלים ה, י) לסור מדרך הישר. ג' מן

הצאן ההולך אחר מנהיגו, כמו שכתבתי לעיל וינהג את הצאן אחר המדבר והמנהיג, ואז אדם ובהמה תושיע ה', וק"ל.

עוד י"ל, דכתבתי בדף קחו מא"תכ"ם (שמות לה, ה) וכו', יעו"ש. ובזה יובן, כי מכם הוא מ"ך כ"ם, ועם האות ל' שבאמצע הוא או כלם או מלך, והכל תלוי באדם, שיקריב למעלה קרבן לה' מכם - שיהי' מן כ"ם מ"ך, שהוא מלך, והבן.

ואגב נבאר פסוק במגילה, (אסתר י, ג) כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. והספיקות רבו, עיין במקום אחר. ונ"ל, דאמרו חז"ל (מגילה יג.) כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי וכו', וענין עבודה זרה הוא מ"ש בש"ס פרק קמא דסוטה כל המתייהר כאלו כופר בעיקר, שנאמר (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וכו'. ובזה יובן, כי מרדכי היהודי, שנקרא יהודי על שכפר בעבודה זרה גסות הרוח, ולכך גם שהוא משנה [למלך], וגדול ליהודים, מכל מקום הי' גם כן מצד השפלות, ורצוי לרוב אחיו ולא לכולם, מצד שהוא דורש טוב לעמו, ר"ל למוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב (משלי כד, כה), כדאיתא בש"ס דתמורה כל זמן שתוכחה בעולם ברכה בעולם, שנאמר ולמוכיחים ינעם וגו', אך דנגד אמרו בש"ס (כתובות קה:) האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתי' לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא, וז"ש שהי' רצוי רק לרוב אחיו ולא לכולם, והטעם, שהיה דורש תוכחת מוסר שיבוא טוב לעמו, ולכך לא מרחמי לי' כולם.

ודובר שלום לכל זרעו, כי ביארתי פסוקי יתרו (שמות יח, יט) הי' אתה לעם מול האלקים וגו', שיהיה אמצעי בינו יתברך לבין העם להשפיע שפע על ידו וכו', יעו"ש. וז"ש, גם שהוא משנה למלך אחשורוש, מכל מקום הי' דבוק בו יתברך שיושפע השפע על ידו, שיהי' דובר שלום, בסוד (משלי י, ו) (ברכה) [ברכות] לראש צדיק הנקרא שלום (זח"ג לא ע"א), לכל זרעו, וק"ל.

עוד י"ל, דבארתי משנה (קדושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וכו', להתבודד מקצת יום, ואחר כך לפקח בעסק הצבור וכו'. ובזה יובן, כי מרדכי היהודי - ששמר דת יהודית כשהי' משנה למלך כמו שהי' תחילה, [ו]גדול ליהודים, ומכח זה שהי' גדול ליהודים, שיש לו צד שררה ומנהיגות, אי אפשר שיהי' רצוי לכולם, רק לרוב אחיו, כנהוג.

או י"ל ורצוי לרוב אחיו, שהם הלומדים הנקראים אחיו, לא לכולם, א' מצד שהי' דורש טוב לעמו, שהי' דורש פשטים טובים, והי' קנאה. ואם הי' דורש מוסר, משרבו המנאפים בטלו מי המרים (סוטה מז.), שכל אחד סובר אליו נתכוין, כאשר ביארתי שם. סיבה

ב', ודובר שלום לכל זרעו, שלא הי' יושב בדין רק בפשרה לעשות שלום לכל זרעו, לכך בעלי הדין והמריבה לא היו רצוי להם.

ועוד י"ל, דבארתי קושית **התוספות** (שבת פח. ד"ה כפה) מכאן מודעא רבא לאורייתא, והקשו, הא אמרו (שמות כד, ז) נעשה ונשמע ברצון וכו'. ול"נ, דדינא אחרי רבים להטות (שמות כג, ב), והרוב אמרו נעשה ונשמע, מה שאין כן המיעוט שסרבו אז לקבל התורה, הנקראת טוב. גם בכל דור ודור הדורש טוב לעמו אינו רצוי להם כי אם לרוב אחיו, והבן.

ועל פי זה נראה לן לבאר בפסוק (אסתר א, ח) לעשות כרצון איש ואיש, ודרשו בש"ס דמגילה (עי' מגילה יב.) כרצון מרדכי והמן וכו'. וי"ל איך נכתב בתורה לעשות כרצון המן. הגם דפי' **מהרש"א והרי"ף** וכו', יעו"ש. ועל מה נפקותא יש בזה. ועוד איך שייך זה לדורות, שהתורה נצחית.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס דחולין (פט.) יכול יגיס דעתו וכו', שהוא בניחותא יכול, להיות שלפעמים צריך נגד היצר הרע להגיס דעתו וכו'. וז"ש (דברים לג, כט) [ו]אשר חרב גאותך, ועל ידי זה ויכחשו אויבך לך, שהוא היצר הרע וכו', יעו"ש. ולעיל זכרנו שמרדכי נקרא יהודי על שכפר בעבודה זרה שהוא גסות הרוח נוהג שפלות נקרא יהודי, ומרגלא בפומא דאנשי, מי שגס רוחו לאמר עליו שיש לו גאוה כהמן.

ובזה יובן לעשות כרצון איש ואיש, ר"ל שצריך עזר לפעמים נגד היצר הרע בשפלות, שיעשה כרצון מרדכי, ולפעמים נגד היצר הרע צריך להגיס דעתו ולעשות כרצון איש זה המן, באופן שיראה לכאן ולכאן, כמו שכתבתי במקום אחר, ביאור פסוק (מל"א ג, כג) בנך המת ובני החי וכו', יעו"ש, וק"ל.

צו

בפסוק צו את אהרן ואת בניו [לאמר] זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה כל הלילה וכו' (ו, ב). והספיקות בזה עיין במקום אחר.

ונבאר פסוקי מגילת אסתר (א, ז-ח י) והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש, ביום השביעי כטוב לב המלך ביין וכו'. והספיקות עיין במקום אחר.

ונבאר ע"ז בש"ס (יבמות קה:) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה וכו', עיין ב[י]אור זה במקום אחר, יעו"ש. עוד י"ל ונבאר משנה פרק ב' דאבות (מ"א) רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושי' ותפארת לו מן האדם וכו'.

כדי לבאר זה, נבאר משנה שם (פ"ב מי"ג) וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר (יונה ד, ב) כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואל תהי רשע בפני עצמך. ויש להבין זה.

ונ"ל, דכתיב **בפרי עץ חיים** דף י"ג (שער התפלה פ"ז) כי אין נצוצות וברורי תפלה זו דומה לתפלה אחרת מיום שנברא העולם, כי בכל תפלה ותפלה באין מוחין חדשים וברורים חדשים וכו'. וכתב **הרב צמח**, וזה שאמרו חז"ל אל תעש תפלתך קבע וכו', יעו"ש.

עוד י"ל, דכתבתי בדף ס"ג ביאור מ"ש זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו', דלפעמים צריך הצדיק להתלבש במדות הרשעים לשם שמים, כמו הגאוה והשקר וכו', יעו"ש. או מטעם שירצה להתחבר עמו כמבואר דף ס"ח, שר אחד שינה לבושו כדי שיתחבר עמו וכו', יעו"ש. והנה במעלת התפלה צריך לחבר את עצמו אפילו עם הרשעים, בסוד הקטורת שהי' בו חלבנה, וגם מטעם שכתב **האר"י ז"ל** (פע"ח ש' עולם העשיה פ"א) מובא במקום אחר, יעו"ש, שתהי' תפלתו כלולה מתפלת רבים כדי שתתקבל וכו'.

ובזה יובן, המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, ר"ל שיתן השגחה ועיניו על המוני עם, שהם למטה, להתחבר עמהם. ולבו למעלה בזה ההתחברות כדי להעלותן למעלה, וק"ל.

ובזה יובן אל תעש תפלתך קבע, לתועלת עצמו, שתהי' תפלתך דייקא, שיהיה קבע ועיקר כוונתו לעצמו, רק ישתתף עצמו עם המוני עם אנשי החומר, גם שאינם יודעים כונת התפלה, מכל מקום מצד הרחמים ותחנונים יתפלל עמהם, שהם לפני המקום כמ"ש **בזוהר** הפרש בין לפני ובין מלפני וכו'. ומאחר שהם למטה, במדרגה הנקראת לפני המקום, אין מקום לשתף עמהם בתפלה כי אם מצד הרחמנות, וז"ש כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה.

אך דיש לחוש שהם לא ירצו להתחבר עמו, כי אם שיתלבש במדת הרשע שלהם וישתוה למדרגתם ואז יתחברו עמו, וז"ש אל תהי רשע בפני עצמך, ר"ל בלבד שלא ירגיל להתלבש במדות הרשע כשהוא בפני עצמך, כשאינו לצורך התחברות הנ"ל, וק"ל.

ובזה יובן, רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם וכו'. וכתב **במדרש שמואל**, תחילה ילמוד שלא לשמה וכו', יעו"ש. אמנם מילי דאבות הוא מילי דחסידות, ויש לפרש דהכי קאמר, כי דרך ישרה ומילי דחסידות להתחסד עם קונו, כמ"ש **בזוהר** (ח"ג רכב:) כי חסי"ד אנ"י וכו' (תהלים פו, ב), וז"ש (משלי כד, טז) שבע יפול צדיק וקם, כמבואר **בכתבי האר"י זלה"ה**, יעו"ש. והנה המעלה מדריגות אנשי המוני עם שהי'

במלכות הנקרא אני, וראוי להתחסד עם אני, והיינו על ידי שמתלבש במדת הגאוה והתפארת כמותן, אז יתחברו עמו להעלותן, וזהו ודאי דרך ישרה שהוא חסידות, כמ"ש בפסוק (דברים ו, יח) ועשית הישר והטוב, זהו לפנים משורת הדין. והיינו כל שהיא תפארת לעושיה, שעושה להתפאר, בתנאי שיהי' לו תפארת מן האדם הידוע שרוצה להתחבר עמו על ידי התלבש במד[ו]תיו וכו', מה שאין כן בלאו הכי אסור להתלבש במדת הגאוה, לא מיניה ולא מקצתו. ובזה תבין פלוגתא זו בש"ס (סוטה ה.) דרב נחמן שרי, והוא בשמינית שבשמינית, כדי להתחבר קאמר, ומאן דפליג היינו בלא התחברות, וק"ל.

העולה מזה, דלפעמים שרי להתלבש במדת הגאוה של המן, ואתי שפיר לעשות לפעמים גם כן כרצון המן, ועיין קודם פרשה זו.

ובזה יובן, צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה וכו', ר"ל דלפעמים ימעט עצמו להתלבש במדת הרשעים, שאז יתחבר עמו להעלותו, והמיעוט הוא לתכלית הריבוי והעליה, שהוא תורת העולה, מה שאין כן בלאו הכי בלי התחברות, אל תהי רשע בפני עצמך, וז"ש היא העולה על מוקדה, נימוס קלוסין כל המתגאה וכו', כמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש.

אמנם מה שאמרו חז"ל ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס וכו', וכתבתי מזה במקום אחר. עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר ויקחו לי תרומה (שמות כה, ב), דהוי לי' לומר ויתנו. ועוד, מאי לי, ודרשי (רש"י שמות כה, ב) לשמי, ושאר ספיקות שם. דאיתא בש"ס (ברכות י:) הרוצה להנות יהנה כאלישע וכו', שלא להנות רשאי, כשמואל וכו'. וי"ל למה צריך ראי' שלא ליהנות וכו'. דכתב הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ה הי"א) מעלת התלמיד חכם שילך תמיד מעוטר בטלית ותפילין, ולא ירבה בסעודת מרעים וכו', ובלבד שלא ישתומם וכו'. וכתב **הכסף משנה** שלא יפרוש מהעולם יותר מדי וכו'. וכן כתב **הרב ברטנורה** במשנה (אבות פ"ב מי"ג) ואל תהי רשע בפני עצמך, ר"ל שלא יהי' רשע במדה זו שהוא בפני עצמו וכו', יעו"ש. אם כן, הנה ישקול במ"א בשכלו הקודש, אם נותן לשם שמים ועל ידי זה שיקבל ממנו יתקרב אצלו, אזי יקח לשם שמים, שלא ישתומם, מה שאין כן אם הנותן אינו לשם שמים רק שמוכרח ליתן מחמת בושה וכיוצא, לא יקבל ממנו, ויש לו ראי' משמואל שלא חש פן ישתומם. ובזה יובן ויקחו, שלפעמים רשאי ליקח, היינו לי לשמי, שיקרב להשם יתברך על ידי זה. והיינו מאת כל איש אשר ידבנו לבו, מיחידי סגולה הנותנין לשם שמים, מה שאין כן אם יקח מכללות העולם, וז"ש (שם כה, ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, לשון רבים - תחלה נותן זהב, ואחר כך כסף,

ואחר כך נותן נחושת, כמ"ש בש"ס (סנהדרין נב:) תחלה דומה התלמיד חכם לקיתון של זהב, סיפר עמו וכו', וק"ל.

ובזה יובן צו את אהרן ואת בניו, מיד ולדורות צריך זירוז יותר לכהני ה' עובדי ה' המקבלים מתנות, לא יקבל לפעמים מן הנותנים גם שיש חסרון כיס. וז"ש זאת תורת העולה, בזה שמיעט עצמו שלא יתחבר עם אנשי המוני עם ולא יקבל מהם, כשיש בזה עילוי וקידוש השם ועושה זה לשם שמים אזי רשאי, וז"ס זאת תורת העולה, מה שאין כן בהפך, אז היא העולה, פסולה היא וראוי שיהי' על מוקדה, וק"ל.

אמנם לבאר פסוקי מגילת אסתר הנ"ל, נראה לפרש על דרך מ"ש **בכתבי האר"י ז"ל** (פע"ח ש' ר"ח חנוכה ופורים פ"ו) פירוש הש"ס (מגילה ז:) וראוי לבסומי בפורייא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. כי יש ניצוץ קדושה בתוך הקליפה המחי' אותה, ועתה יש הארה גדולה, אנו רוצים שגם לזה הניצוץ יגיע לו חיות מזה הארה, והיינו ולא להאיר לקליפה, לכן ישתכר עד דלא ידע וכו', יעו"ש. ומפרש שם וזה לשונו: ולעניות דעתי נראה, כשאנו ממשיכין מוח בינה ברחל (כי האכילה חכמה, ושתי' מוח בינה) על ידי שתיית יין בריבוי גדול, יש הארה גדולה להאיר גם לניצוץ שבתוך הקליפה, עכ"ל.

ונודע מסוד הקידוש לשבת, כי הכלי הוא כלי המוחין של אבא בתוך כלי המוחין דבינה, והיין שבתוך הכלי היא פנימיות המוחין וכו', יעו"ש. וזה נ"ל פירוש (שיר השירים א, יא) טורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, כי המוחין, מן י"ב חוורתא דאו"א נמשך טיפין נקודת הכסף, סוד ד' מאות שקל כסף, לאבא ואימא, במלבושי אמא הנקראת זהב וכו' ומשם לזו"נ כנודע, והבן.

ובזה יובן (אסתר א, ז) והשקות בכלי זהב, כי כלי המקדש הם כלי המוחין שנקרא קודש, ומוח בינה שהוא על ידי השתיה שהוא עיקר ביום פורים, הוא בכלי זהב, שהוא בינה אשר מצפון זהב יאתה (איוב לז, כב), ולא שהיא רק כלי זהב של בינה לבד, אלא כלים מכלים שונים, כי כלי מוח חכמה הוא תוך כלי הבינה, שהם תרין רעין דלא מתפרשין (זח"ג ד.), לכך וכלים מכלים שונים, זה בתוך זה.

ויין מלכות רב, ר"ל ויין שהיא מלכות בינה הנמשך למלכות, הוא מרובה על ידי השתיה, ממוח חכמה על ידי אכילה. כיד המלך, ר"ל כדי להגדיל המלכות שם אדנ"י נתפשט במילוי ל"ד אתוון כנודע, גימטריא 'כיד' המלך.

והשתיה כדת אין אונס. דכתבתי במקום אחר **דהרמב"ם** פסק באכילת מצה על ידי אונס שכפאו פרסיים יצא, דמצות אין צריך כוונה, ובתקיעת שופר על ידי אונס או בלא כוונה או התוקע לשיר, לא יצא, דמצות צריכות כוונה. והקשה **בכסף משנה** דהרמב"ם סתר

אהדדי, ומשני באכילה על כל פנים עשה מעשה, גם שהי' בלא כוונה יצא. מה שאין כן תקיעת שופר, שהוא תקיעה בעלמא בלא מעשה, ואם גם כוונה אינו, לא עשה ולא כלום, לכך לא יצא, יעו"ש. והכי נמי שתי' היא כמו תקיעת שופר, כמ"ש **בפרי עץ חיים** הלכות ראש השנה (פ"א) ועי"כ, כי אכילה הכוונה על ידי מעשה, שטוחן בל"ב שניים, מה שאין כן שתי' הוא רק על ידי חיך וגרון, כמו דתקיעת שופר שהוא על ידי חיך וגרון, כמבואר שם. וז"ש והשתיה - להמשיך מוח בינה על ידי השתיה, צריך כוונה, לכך אין אונס, שהיא בלא מעשה ואם גם כוונה ליכא אז לא עשה כלום. כי אם בריבוי השתי' ביותר, שעל ידי זה גורם להמשיך גם לניצוץ שבתוך הקליפה, אז אין כוונה מטעם הנ"ל, ולזה אין לחוש כי על ידי ריבוי השתיה ביותר משתכר ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי וכו', וז"ש (אסתר א, ח) כי כן יסד המלך, ר"ל יסוד המלך העליון, שהוא יסוד החכמה, בחינת מרדכי, המתפשט עתה בעולם הארה גדולה, כנודע סוד קריאת המגילה וכו', ומתפשטים בעולמות. וז"ש על כל רב ביתו לעשות כרצון איש זה מרדכי, ר"ל כנודע כי יסוד הנקרא רצון וצנור, ורצון מרדכי הנקרא איש, דהיינו יסוד אבא, הוא לעשות כרצון איש זה המן גם כן, שיבוא הארה על הניצוץ של קליפה המן גם כן. וז"ש כרצון איש זה מרדכי, ורצון איש זה המן.

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. ודרשו (מגילה יא:) זו שבת וכו'. ואגב נבאר ש"ס דמגילה (ז:) אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וכתב **במ"א** בשם **מהרי"ל** (ספר מהרי"ל הל' פורים) כי חשבון ארור המן הוא חשבון ברוך מרדכי. לבאר זה, נ"ל דכתבתי במקום אחר ענין מתוק הדין בשרשו, כשיש למצוא בתוך הדין שורש של חסד נעשה הכל חסד וכו', יעו"ש. והנה אמרו בש"ס הנ"ל דמגילה (יד.), גדולה הסרת טבעת מאחשורוש להמן יותר מן מ"ח נביאים וכו'. אם כן יש למצוא בתוך הדין של המן חסד גדול, שזכו על ידי זה לשוב בתשובה.

ובזה יובן חייב אינש לבסומי בפוריא, ר"ל שיבסם וימתק הדין של המן, שימצא בו חסד, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, שגימטרי' זה בזה, לאמר ששניהם חסד, שנעשה הכל חסד בעולם, וזה ענין גדול, והשם יתברך יכפר, וכעין זה כתבתי במקום אחר גם ביאור ש"ס (מגילה ז:) רבה שחטי' לרבי זירא, שהגדול שוחט לזעירא, לומר שאין בו ממש, ובאמת זה אינו, כי אחד המרבה וכו' (עי' ברכות ה:), והבן, (עיין מזה במקום אחר ענין סיום מסכת תענית (לא.) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים וכו', יעו"ש).

•

עוד יש לומר ביאור צו את אהרן זאת תורת העולה וגו' (ו, ב). ונבאר המשך פסוקי המגילה (אסתר ג, ח) ויאמר המן בלבו, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם וגו', ומרדכי ידע (ד, א) וגו' לך כנוס את כל היהודים (ד, טז) וגו' בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא ספר הזכרונות וגו' (ו, א) והמן נבעת מלפני המלך והמלכה (ז, ו) ליהודים היתה אורה וכו' (ח, טז), ובבואה לפני המלך אמר עם הספר וכו' (ט, כה) כי מרדכי היהודי וגו' ודובר שלום לכל זרעו (י, ג).

ודרשו חז"ל, ישנו עם אחד - אלהיהם ישן וכו'. מפוזר ומפורד וגו', פירשו **המפרשים**, שיש פירוד ביניהם, ולזה אמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים, שיהיו באחדות וכו'.

לבאר כל זה, נ"ל לבאר קושית **התוספות** דביצה (טו: ד"ה לוו) לוו עלי ואני פורע וכו', והא (אמרי) [אמרו] (שבת קיח.) עשה שבתך חול (ולא) [ואל] תצטרך לבריות.

ונבאר המשך פסוקי תהלים סימן ט"ז (ח-יא) שויתי ידו"ד לנגדי תמיד וגו' עד לא תתן חסידך לראות שחת וכו', עיין מזה במקום אחר.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר מה שיש להקשות בענין תענית אסתר שקבעו לדורות, כמ"ש (אסתר ט, לא) דברי הצומות וזעקתם, וכמו שכתב **הרא"ש** בפרק קמא דמגילה י"ג זמן קהלה לכל הוא, דקאי על תענית אסתר וכו'. בשלמא שאר תעניותיהם שקבעו לדורות אתי שפיר, מה שאין כן תענית אסתר שהי' עבור גזירת המן, וכבר נתבטל[ה] אותה גזירה, ואת המן תלו, ואם כן מה מקום להתענות תענית זה לדורות, הא אלו ד' תעניות יהפכו לששון ולשמחה והתבטל סיבת התענית, והכא נמי ראוי כך.

ונ"ל, דיש עוד קושית **המפרשים**, כי יד על כס י"ה מלחמה לידו"ד בעמלק מדור דור (שמות יז, טז), שאין השם שלם וכסאו שלם עד שיכרות זרעו של עמלק. וכי חס ושלום צריך מלחמה נגד עמלק, הלא במאמר פיו יכול לעקור שרשו וזכרו וכו'. **והרב אלשיך** תירץ, כי זה עמלק הוא היצר הרע, ויש צורך לעולם בו וכו', יעו"ש. ועוד משמע מדור דור, שהוא בכל דור.

ונראה, דאיתא **בכתבי האר"י זלה"ה** דרוש **למורינו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל**: דע כי ב' אותיות הוי"ה ראשונות הם אבא ואימא, ולא מתפרשין, (ואלו ד' אותיות הם נגד ד' עולמות), אבל ז"א [ו'], ה' נוקבא, לפי מעשי בני אדם לפעמים מתפרשין. ואלו ד' אותיות הם נגד ד' עולמות, אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, וכנגדם יש ד' קליפות, כי גם זה לעומת זה (קהלת ז, יד) וכו', וע"ז נאמר (שה"ש ו, יא) אל גנת אגוז ירדתי, כי באגוז יש תחילה קליפה עבה ומרה, ואחרי[ה] קליפה קשה מאוד, ואחר כך בפנים יש קליפה

המפסיק המאכל, שנחלק לד' חלקים נגד ד' אותיות השם וכו', וקליפה זו נגד עמלק, וע"ז אמרו חז"ל (תנחומא תצא יא, רש"י שמות יז, טז) אין השם שלם עד שיכרית זרעו של עמלק וכו'. ועוד יש קליפה על המאכל ממש וכשמתיבש נאכלת וכו'. והנה כשגורם העון מתפרש ה' מן ו', והם כל זמן הגלות שעומד זעיר אנפין ונוקבי' רחל אחור באחור סוד ד"ו פרצופים, וסוד דורמיטא, וזה סוד ישנו עם אחד, אלהיהם ישן, בסוד דורמיטא הנ"ל, וכאשר ירצה לבנות בית המקדש אז יחזרו פנים בפנים. וע"ז נאמר נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, ר"ל לקום מאליה, כי אם על ידי אחר, ו' יורד למטה ומעלה את ה', וז"ש (משלי כד, טז) שבע יפול צדיק וקם, ור"ל שבע היא מלכות, יפול צדיק יסוד אות ו', ועל ידי זה וקם וכו'. וז"ש ארוממך ה' כי דליתני וגו', לרומם ולהעלות ה' אל ו' ולהתחבר ה' עם ו', אז לא יוכלו האויבים והקליפות להתאחד כלל, וז"ס ולא שמחת אויבי לי וכו', יעו"ש. וזהו נדדה שנת המלך, מלכו של עולם, כי חזרו המוחין בו ונתעוררו וכו', יעו"ש [ענין הנ"ל כתבתי בהלכות פורים ולקמן בליקוטים, והרכבתי מן ב' מקומות הנ"ל].

אמנם מה שכתב כי ב' אותיות אחרונות לפעמים מתפרשין לפי מעשי בני אדם וכו'. הענין, כמו שכתבתי במקום אחר אם אנשי החומר ואנשי הצורה הם ד"ו פרצופים, אחור באחור. ונראה לי שזהו כפל (שמות ג, יד) אהיה אשר אהיה, לרמז על גלות זה וגלות אחר, וכן הפקידה כפולה (בראשית נ, כד) פקוד יפקוד וגו', כי גלות זה דלמטה, שהנשמה בגלות היצר הרע הנקרא עמלק, שעושה פירוד כנ"ל, וכן היצר הרע עיקר דירתו במקום המחלוקת והפירוד, כמ"ש בש"ס (גיטין נב.) ווי דאפ(ו)קי' (ר"ח) [רבי מאיר] מההוא ביתא, וכמו שכתב **האלשיך** משלי מאין באת וכו' (איוב א, ז), ועל ידי היצר הרע אין מתחברין אנשי החומר עם אנשי הצורה, והם דו פרצופין, ועל ידי גלות זה גורמים גלות אחר כביכול למעלה, שהם אחור באחור גם כן וכנ"ל. לכך גם בגאולה נאמר פקידה כפולה, כאשר יפקוד למטה לפדות הנשמה מהגלות היצר הרע הגורם פירוד, ויתחברו אנשי החומר עם אנשי הצורה, וכמ"ש (שמות ג, טז) לך ואספת את זקני ישראל וגו', להתחבר. וכן במרדכי נאמר לך כנוס את כל היהודים וגו'. וכן לעתיד על ידי אליהו הנביא בא לעשות שלום בעולם (עדיות פ"ח מ"ז), להשיב לב אבות על בנים וגו' (מלאכי ג, כד), ואז גורמים פקידה גם למעלה, שיחזרו זו"נ פנים בפנים, והיא הגאולה באמת.

לכך בא מצות עשה בתורה, שכל התורה כלול בה, ואהבת לרעך כמוך אני ידו"ד, ר"ל שראוי לחוס על כבוד השם יתברך, ויהי' התחברות ואהבה בין איש לרעהו, שלא יגרום על ידי שנאה ופירוד למטה ח"ו פירוד בין ד' אותיות שמו יתברך למעלה על ידי קליפת עמלק.

וז"ש מלחמה לידו"ד בעמלק מדור דור, ר"ל בכל דור ודור גורם קליפת עמלק המפריד על ידי שנאה של היצר הרע הגורם פירוד למטה, שיפריד על ידי זה ח"ו למעלה, והוא מלחמה לה' בעמלק. והוא תענית אסתר שצריך בכל דור ודור, נגד מלחמת עמלק בד' אותיות השם, עד שנזכה להכרית זרעו של עמלק. וז"ש (שמות יז, יד) מחה (תמחה) [אמחה] כפל, שימחה שמו למטה זכר עמלק, היצר הרע הגורם פירוד בין בני אדם למטה, ואז ימחה שמו למעלה, הוא הקליפה המפריד בסוד אגוז הנ"ל הנקרא עמלק, והבן.

ועיין במקום אחר ע"ז ביא[ו]ר ואהבת לרעך כמוך כלל לקיום התורה, זה מצוה אחת, על ידי אחדות כו', יעו"ש.

ובזה יובן שויתי ה' לנגדי תמיד, ר"ל מאחר ששויתי ה' לנגדי, שהתחברות דלמטה גורם יחוד שם ידו"ד למעלה, לכך אמרתי לחוס על כבוד שמו יתברך ולהסיר קנאה ושנאה מלבי כדי לקיים מצות עשה כלל התורה ואהבת לרעך כמוך, מחמת שמו יתברך, שיהי' יחוד אני ידו"ד. וז"ש כי מימיני בל אמוט, ר"ל חסד ואהבה שבקו ימין בל אמוט, לקיים ואהבת לרעך כמוך וגו' ע"ש מצד זה ראוי לקיים (אבות פ"א מי"ב) אוהב שלום ואוהב הבריות ומקרבן לתורה, ר"ל לתלמיד חכם שנקרא תורה, כנ"ל שיתחברו אנשי החומר עם אנשי הצורה, שיהי' פנים בפנים ולא ד"ו פרצופים, ואז גורם כך למעלה וכו'.

וז"ש, כאשר שמח לבי למטה, בהתחבר עם כל אדם באנפין נהירין, לקבל כל אדם בשמחה, ועל ידי זה יגל כבודו למעלה, שהוא כבוד ה' הסתר דבר (משלי כה, ב).

למצורף לזה אף בשרי, בפרט - רקב עצמות קנאה (משלי יד, ל), ולכך וכו', ובכלל - אנשי החומר אנשי המוני עם, ישכן לבטח, כאשר יתחברו לתלמידי חכמים. כי לא תעזוב נפשי לשאול(ה), אנשי החומר, ועל ידי זה לא אצטרך לירד בגיהנם להוציאן, כמ"ש עוברי בעמק הבכא וכו' (תהלים פד, ז), וכמאמר רבי יוחנן בן זכאי (ברכות כח:) באיזה דרך מוליכין אותי וכו', מה שאין כן עתה לא תתן חסידך לראות שחת, כי יתוקנו בעולם הזה על ידי חבור הנ"ל, והבן.

[ו]**בזה** יובן ויאמר המן ישנו עם אחד, שהמלך שלהם ישן, ומזה נמשך להם גלות, ונודע זה ממה שהם למטה מפוזר ומפורד, שהם אחור באחור, ומסתמא רק למעלה, לכך מורא לא יעלה על ראשך, שלא תענש מן אלהיהם. ועוד כי דתיהם שונות מכל עם וכו', ר"ל שאין לכל אומה ולשון תרי"ג מצות כמו להם, וזה אי אפשר לקיים להם כי אם על ידי אחדות ושלום, כמו שכתבתי ביאור פסוק (תהלים כט, יא) ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום, וביאור פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש (סנהדרין קיא.) ופערה פי' לבלי

חוק וכו' (ישעיה ה, יד), עיין במקום אחר מזה, מה שאין כן כשיש פרוד ביניהם אם כן את דתי המלך שלהם אינם עושים, שאינם יכולים לעשות וכו', לכך ולמלך שלהם אין שוה להניחם, ובזה יכול נוכל להם.

אז ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, שהוא עבור שאין חבור הנקרא ידיעה וכו', ולכך צותה אסתר לך כנוס את כל היהודים וכו', שיתחברו למטה פנים בפנים, יגרמו גם למעלה כי נדדה שנת המלך מסוד דורמיטא, וחזרו פנים בפנים. וזה סוד להביא ס"פר הזכ"רונות, חבור ב' מדות. וז"ש אחר כך והמן נבעת מלפני המלך והמלכה, ר"ל כאשר ראה שיש חבור יחוד זו"נ פנים בפנים, אז נבעת המן מלפני המלך והמלכה דייקא.

וז"ש ליהודים היתה אורה ושמחה וגו', ר"ל אחר שנתחברו באחדות כנ"ל, אז ליהודים היתה אורה זו תורה (מגילה טז:), שיכלו לקיים התורה, זה מצוה אחת וזה מצוה א' וכו', מה שאין כן מקודם שהי' פירוד ביניהם לא יכלו לקיים התורה, מה שאין כן עתה היתה אורה ושמחה, שכל אחד קיבל את חבירו בשמחה, וכמ"ש (אבות פ"ג מט"ז) והוי מקבל את כל האדם בשמחה. ושתי"ן - זו מילה (מגילה שם) הנקרא ברית שלום, הגורם התחברות על ידי אבר זה. ואז שיש יחוד למטה, גרמו יחוד שמו יתברך למעלה, ואז ישראל הם בגדולה, ויקר זו תפילין (מגילה שם) כמ"ש (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ידו"ד נקרא עליך, ר"ל עבורך ועליך יש יחוד ד' אותיות השם, ואז ויראו ממך.

ובזה תבין ובבואה לפני המלך דייקא, פנים בפנים, אז אמר וגזר ישוב מחשבתו הרעה וגו'. וז"ש דורש טוב לעמו, ר"ל התורה נקראת טוב (אבות פ"ו מ"ג) שניתן על ידי מרדכי, והיינו על ידי שעשה התחברות ודובר שלום לכל זרעו, והבן.

העולה מזה, בעובדא דלתתא אתער לעילא, שצריך למטה שבע יפול צדיק וקם, שיגרום כך למעלה, והיינו הצדיק צריך שיפול למטה להתחבר עם אנשי החומר הנק' שבע שאין למטה ממנה, כי מלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט), וירידתו היא עלייתו, עי"ז וקם להעלותן.

ובזה יובן עשה שבתך חול וכו', כי התלמיד חכם נקרא שבת, והמוני עם נקראים חול, ולפעמים צריך עשה שבתך חול, להתחבר עמהם כדי להעלותן ולחברן אליו יתברך, ואז לוו עלי, להתחבר, וגורם התחברות למעלה, והבן.

ובזה יובן זאת תורת העולה (ר"ל למעט את עצמו, להתלבש במדת הגאוה, להתחבר עמהם כדי להעלותן שהיא תורת העולה, אבל בלאו הכי כבר אמרו (אבות פ"ב מי"ח) אל תהי רשע בפני עצמך) בסוד שבע יפול צדיק וקם, והבן.

ובזה נראה לי ביאור משנה דאבות פרק ג' (מט"ז) הוי קל לראש, ונוח לתשחורת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה. דכתבתי במקום אחר למען ספות הרוה את הצמאה וגו' והבדילו ה' לרעה וכו' (דברים כט, יח-כ). לכך הזהיר התנא ואמר הוי קל וגו' - דכתבתי במקום אחר בשם **עוללות אפרים** (מאמר נה) הרוצה לעלות בהר צריך להסיר המשא ג' דברים המעכבים עלי' להר ה', וז"ש הוי קל, שתוכל לעלות בראש ההר, וק"ל. ובזה יובן, הוי קל לראש - התלמיד חכם שנקרא ראש, כשירצה להתחבר עמך כדי להעלותך, תסיר ממך המשא עונות ותהי' קל לראש, ואז נוח לתשחורת - תלמיד חכם המשחיר פניו תמיד בתורה ועבודת ה' יומם ולילה יהי' נוח לו להעלותך. ושוב הזהיר לתלמיד חכם, והוי מקבל את כל האדם בשמחה, שיהיה פנים בפנים עם הכל, וגרם כך למעלה, והבן[1].

עוד י"ל דקאי על התלמיד חכם, שצריך לפעמים להתלבש במדת הרשעים כדי להתחבר עמהם, וז"ש הוי קל, במדות גרועות, כדי ל'עשות ר'צון א'ביך ש'בשמים, ראשי תיבות לראש. וז"ש הוי קל לראש, וק"ל.

ועל פי זה נראה לי לבאר פרש' מצורע (ויקרא יד, ב) זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן. ונ"ל, דזכרתי פירוש המשנה הוי קל לראש ונוח לתשחורת וכו', פן יאמר בשרירות לבי אלך וכו' והבדילו ה' לרעה (דברים כט, כ), ור"ל על ידי המשא עונות לא יוכל להעלותו, ונפרד ונבדל ממנו לרעתו וכו'. ובזה יובן, זאת תהיה תורת המצורע - המוציא רע, אחר שהסיר והוציא הרע מעצמו ומתוכו להתחיל לטהר, ואז ביום טהרתו יוכל לעלות ולהתחבר עם כהני עובדי ה' וז"ש והובא אל הכהן, וק"ל, עיין מזה במקום אחר.

•

בפסוק צו את אהרן וכו' (ו, ב). והספקות כתבתי במ"א. ונ"ל, דאיתא בש"ס דזבחים פרק ט' (משנה א) המזבח מקדש את הראוי לו. רבי יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד, שנאמר היא העולה על מוקדה וכו', מה עולה וכו'. רבן גמליאל אומר כל הראוי וכו'. ופירש **רש"י** היא משמע וכו'. והקשו **התוספות** דלקמן דרשינן וכו'. והספקות בזה כתבתי במקום אחר, ותירוצים גם כן כתבתי.

ובזה יבואר ש"ס דסוטה במ"ש פירש ר"ח דם הצלול, דכתב **בפרי עץ חיים** הלכות ספירה (ש' ספירת העומר פ"א), כי האדם הוא על ידי רבוע אהי"ה דבינה נעשה אדם והוא

[1] הנ"ה ועל פי זה נראה לי ביאור משנה דאבות פרק א' (משנה יב) הוי מתלמידיו של אהרן, שהי' משושבינ' דמטרוניתא. אוהב שלום, לייחד ולחבר מדות עליונות, לכך הי' רודף שלום למטה, לחבר איש אל רעהו, שזה גורם יחוד למעלה וכנזכר לעיל. אוהב את הבריות, להתלבש במדתם, כדי שיוכל לקרבן לתורה, על ידי התלבשות זה יוכל להתחבר עמהן ולקרבן לתורה להעלות, בסוד וא"ו כורע לגבי ה' להעלותה, ובסוד שבע יפול צדיק וקם, והבן, והשם יתברך יכפר.

חיותו וכו'. **ושמעתי ממורי זלה"ה** כשלומד ענין אחד ואינו מבין היא בחינת מלכות, וכאשר מבין הענין כהלכה אזי מקשר מלכות בבינה, ודברי פי חכם חן. וזה ענין דם צלול ושמעתו צלילה, אז היא בבינה, להבין מה שלומד, ושם בחינת ענוה כנודע. ובזה מובן ש"ס דסוטה הנ"ל, ובזה יובן, אמר רבי אלכסנדרי כל אדם שיש בו גסות רוח אפילו רוח קמעא עוכרתו שנאמר (ישעיה נז, כ) והרשעים כים נגרש, מה ים שיש בו כמה רביעיות, רוח קמעא עוכרתו, דהיינו גלי הים הרומז לגסות הרוח כמו שכתב **מוהרש"א**. אדם שאין בו אלא רביעית דם על אחת כמה וכמה. וכתבו התוספות פירש רבינו חננאל טעם הדבר דדוקא עבירה זו של גסות הרוח עוכרתו ולא שאר עבירות, וביאר אל נכון, כי חיות האדם הוא מבינה, שהוא דם הצלול רביעית, פירוש רבוע אהי' גימטריא דם שהוא צליל בבינה, על ידו נעשה אדם גימטריא מה, להחיותן, ומדה זו הוו ענוה. מה שאין כן על ידי גסות הרוח שיש בו עוכרתו, כי נסתלק ממנו חיותו שהוא ענוה, והבן.
וזה נ"ל פירוש הפסוק תהלים (קיח, ו) ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם וגו'. ר"ל כשנזהר מגסות הרוח שאז נסתלק הקדוש ברוך הוא ממנו, כי אין אני והוא יכולין לדור בעולם, מה שאין כן על ידי ענוה ושפלות בחינת מה הנ"ל, אז ה' לי, וכך לא אירא, כי מה יעשה לי אדם, על ידי מ"ה שהוא ענוה ושפלות חיי אדם, על ידי זה נעשה אדם, והבן.
ונ"ל שזהו מה שאמר רבי אלעזר (סנהדרין יד., צב.) הוי קבל וקיים, על ידי שפלות וענוה הוא יחי' ויתקיים, כי חיי האדם היא בינה שהוא ענוה, והבן.
ובזה מובן משנה דזבחים הנ"ל, דפליגי בסברת אהרן ומרים עם משה, ורבי יהושע סבירא לי' סברת אהרן וכו'. ופסוק זאת תורת העולה היא העולה וגו'. וצחות המשנה כך הוא, המזבח מקדש את הראוי לו, ר"ל כי השכינה נק' מזבח כנודע, והמזבח מקדש את הראוי לו למזבח, וזש"ה (שמות כ, כג) לא תעלה במעלות על מזבחי, כי אם שפלות וענוה, אז (ישעיה נז, טו) אשכון את דכא ושפל רוח, מה שאין כן גסי הרוח השכינה מתרחקת מהם, כי אין אני והוא יכולים לדור וכו', וגם התורה נתרחק ממנו כי לא בשמים היא שמגבי' עצמו לשמים, וכן כתב מורנו הרב יוסף יעבץ (אבות פ"ד מ"ד) מופת מובהק לכל התורה היא השפלות.
ופליגי תנאי בפירוש דמתניתין הראוי לו, וסבירא לי' לרבי יהושע כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד, דכתב **בתוספות יום טוב** כל מקום שאמר במשנה דאבות תואר איש, הוא אדון במקום ההוא, וזה אנטיגנוס איש סוכו, והוא כמו אנשי כה"ג, ופירש הרב כמו אדוני וכו', יעו"ש. וסבירא לי' לר' יהושע שאם הוא מכלל אישים, כמו אנשי כה"ג, אז הגאוה ראוי לו, שצריך להנהיג בזה הצבור שלא יהי' מרמס וכו', לכך אם עלה לא ירד,

גם שאמרו בש"ס מבמות הגיא, שאם עלה ירד וכנ"ל, אבל אם אין כוונתו לתועלת עצמו, רק להנהגת הצבור, לא ירד, וכמו שכתבתי ה' מלך גאות לבש (תהלים צג, א) - להנהגת מלוכה צריך ללבוש מלבוש הגאות, והכי נמי באדם (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו יתברך, וכמו שכתב **הרב יעבץ** (אבות פ"ו מ"ה) אל תבקש גדולה לעצמך דייקא וכו'.

ומביא ראיה מפסוק זאת תורת העולה היא העולה על המזבח, מה עולה שהיא ראויי' לאישים אם עלתה לא תרד, ר"ל מה עולה - באיזה גאוה שנקרא עולה, שהיא ראויי' לאנשים - לראשי העיר, בזה אמרתי לך שאם עלתה לא תרד, מאחר שאין כוונתו לתועלת עצמו שרי. אף כל דבר מדת היצר הרע וחכם לומד ממנו, שהוא ראוי לאישים, כגון מדת שקר דשרי לאהרן לעשות שלום, והוא הדין לתלמידי אהרן (אבות פ"א מי"ב) כגון לראשי חכמי הדור, שרי זה. מה שאין כן להמוני עם, וכמ"ש (בבא בתרא עד.) משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים, כי להשתמש בסמים הממיתים להחיות הנפשות שרי למומחה דווקא וכו', יעו"ש.

ורבן גמליאל פליג וסבירא לי' כל הראוי למזבח דווקא, שנאמר (שמות כ, כו) לא תעלה במעלות על מזבחי, שהוא שפל ועניו שהוא ראוי להשראת השכינה, גם שהוא אדון אינו רשאי להשתמש במדת הגאוה. ואין חשש שלא יהי' מרמס לרגלי עמי הארץ, כי משמים ירוחם שאחר שעלה לא ירד למרמס רגלי עמי הארץ, כמו משה רבינו עליו השלום, שנאמר (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד, שהי' איש גבור ותקיף גם שהוא עניו ושפל. שנאמר היא העולה, ר"ל כשממעט את עצמו, תואר היא שהוא מיעוט, הוא מובטח משמים שישאר בהווייתו ולא ירד על ידי ענוה, כי מאן דזעיר איהו רב (זח"א קכב:), והבן.

אמנם יש לומר דלא פליגי רבי יהושע ורבן גמליאל, והענין, איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות פ"ד מ"א), והראוי לאנשים בגשמי, יקח מזה מוסר הראוי למזבח וכו', וק"ל.

העולה מזה, אם משתמש במדות היצר הרע, הגאווה והשקר, לש"ש, שרי לחכמי הדור ולא להמוני עם. ובזה יובן דברי **הרמב"ם** על פי הוצע(ו)ת **הר"נ** הנ"ל, כי המוני עם צריך לבער החמץ לגמרי, מה שאין כן החכמים אם מבטל החמץ לעשותו כעפר, ר"ל לעשות מן בחי' חמץ שהוא היצר הרע לעשותו כעפר, ר"ל נפשי כעפר לכל תהיה, אז שרי. וזהו אין בין חמץ למצה אלא משהו(א), שהוא הרצון והכוונה, ולכך יש שעושין ממצה חמץ, כאשר כתבתי ביאור משנה (ר"ה פ"ג מ"ח) והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות יז, יא), בחי' י"ד עתים רעים להשתמש בהם לש"ש וכו', יעו"ש, והבן.

עוד י"ל ביאור **הרמב"ם** הנ"ל, דכתבתי במקום אחר, איזהו חכם הלומד וכו' (אבות פ"ד מ"א), כגון רבי מאיר, תוכו אכל וקליפתו זרק (חגיגה טו:), דהיינו שיקח תוכו לעצמו, להבין מן תענוג בעל עב[י]רה איך יתענג במצוה, ומן מסירת גופו ונפשו לעבירה יקח מוסר לעצמו איך ימסור גופו ונפשו למצוה. וכתבתי מזה במקום אחר וירא פנחס וגו' (במדבר כה, ז), מה ראה וכו' (סנהדרין פב.), יעו"ש.

ובזה יובן דברי הרמב"ם, תשביתו שאור שאיסור חמץ הידוע וכו', והוא בחינת מאמר התנא איזהו חכם הלומד מכל אדם גם מיצר הרע, רק שיהי' משכיל להסיר הקליפה ולזרקה, דהיינו שיסיר החמץ הידוע שהוא עצם העבירה שנקראת חמץ, שיסיר אותו לגמרי מרשותו. רק תוכו יאכל - שיקח פנימית מוסר מתוכו של עבירה שאינו ידוע ונראה החמץ, שישים החמץ כעפר על ידי שיבטלו, שנעשה על ידי זה היצר הרע שנקרא חמץ, נעשה כעפר, שנעשה כסא לקדושה, וז"ש (איוב לז, כב) מצפון זהב יאתה, דהיינו עפרות זהב לו, בסוד (קהלת ג, כ) הכל הי' מן העפר, והוא בחינת עייל ונפיק, והבן.

•

עוד י"ל זאת תורת העולה וגו' (ו, ב). ונבאר פסוק (ויקרא א, ב) אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. והספקות וביאורי עיין במקום אחר, מה שכתב **הש"ך** שם, יעו"ש.

ונ"ל, דכתבתי ביאור פסוק (שמות יא, ב) דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב ושמלות וכו'. וי"ל, ח"ו שיהי' זה שקר, ששאלה היא להחזיר וזה אינו שלא להחזירו. **ושמעתי** לתרץ זה, ששאלו באמת על מנת להחזיר, רק שאחר כך נתנו להם במתנה כדי לילך מארצם, וז"ש (שם יא, ג) וה' נתן את חן העם וכו', ודברי פי חכם חן.

וי"ל, אם תחילת הכונה היתה שאלה על מנת להחזיר, אם כן למה שאלו כלל, אם כדי שירדפו אחריהם, הלא יכולת ביד ה' להפוך לבם לרדוף אחריהם גם בלא שאלה.

ונראה, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (נדרים פא.) על מה אבדה הארץ וכו' (ירמיה ט, יא), וביאור ש"ס (ברכות יז.) אני ברי' וחבירי בריה וכו', כשם שהוא משכים למלאכתו כך אני משכים למלאכתי וכו'. והעולה משם שיש יתרון לאור מן החושך של זולתו, על ידי החשק של זולתו שכוסף וחושק בגשמי הנקרא חשך, יום ולילה לא ישבותו, מזה יקח מוסר לעצמו איך יהי' כוסף וח[ו]שק ברוחני וכו'.

ובזה כתבתי ביאור פסוק פ' בא (שמות י, כד) לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג. והשיב משה רבינו עליו השלום (שם, כו) גם מקנינו ילך עמנו כי ממנו נקח לעבוד את ה'. והתימה על פרעה, מה נפקא לו מזה. וביותר שהשיבו משה וכו'.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור פלוגתת **הרמב"ם והרמב"ן** אי תפלה דאורייתא וכו', והעולה משם, עבודה שבלב, היינו לאנשי הצורה, דאורייתא, מה שאין כן להמוני עם וכו', יעו"ש. ובזה יובן, לכו עבדו את ה', דהיינו אנשי הצורה, מה שאין כן המוני עם שנקראים צאנכם ובקרכם, יוצג, שאינם בני עבודה. והשיבו כי ממנו נקח לעבוד את ה', שיש מהם יתרון אור מן החושך.

והנה כתב **הרמב"ם במורה נבוכים** כי תואר שם ורגל אזן הוא למעלה בעצם, ולמטה הוא מושאל על דרך השאלה וכו'. ובזה יובן דבר נא באזני העם וישאלו וגו', ר"ל אם אין להם חשק לכסוף בתורת ה' ועבודתו, יקח מוסר על דרך השאלה מאת רעהו, כלי כסף - על ידי שרואה רעהו כוסף וחושק לטרוח יום ולילה בהבלי עולם הזה שנק' חשך, עי"ז יהא מושאל אצלו כלי כסף, שיהא לו כלי כסף, שיהי' כוסף וחושק ברוחני, שיהא לו יתרון אור מן החשך זולתו. וכן כלי זהב יהי' לו מושאל מיצר הרע שנקרא צפוני, ואז (איוב לז, כב) מצפון זהב יאתה. וכן שמלות, שכתבתי במקום אחר יוצאין בכלי לבן שאולין וכו' (תענית כו:), והבן.

ובזה יובן אדם כי יקריב מכם, הוא ראוי שיתקרב מכם - על ידי חשק זולתו, והיינו מן הבהמה - שכוסף בחלק הבהמיי בגשמי, מכל שכן ברוחני שיש יתרון לאור מן החשך. מן הבקר - שישכים איש המוני בבוקר למלאכתו, מכל שכן שראוי להשכים בבוקר לרוחני. ומן הצאן, ראשי תיבות ד' דברים שאמר בן תימא (אבות פ"ה מכ"ד): הוי עז כנ'מר וקל כנ'שר רץ כצ'בי וגבור כא'רי לעשות רצון אביך שבשמים, והכוונה שיקח מוסר וזריזות לעצמו ברוחני לראש מן הצאן - ד' חיות נמר נשר צבי ארי, ראשי תיבות צאן, שהם זריזין בגשמי בעסקיהם, והבן.

ובזה יובן, זאת תורת העולה, כי זאת שהיא מיעוט עסק המוני עם ברוחני, רק כל טרחתם בגשמי, יום ולילה לא ישבותו, זהו תורת העולה - שגורם לאנשי צורה לעלות ברוחני, כי יתרון לאור וכו', וק"ל. וזה נ"ל פירוש הפסוק (תהלים קיח, כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה, שנעשה כסא זה לזה, והבן.

ועוד י"ל מן הבקר ומן הצאן תקריבו קרבנכם. דכ' **בפרי עץ חיים** הלכות פסח (ש' חג המצות פ"ז) בבנינו ובבנותינו בצאנינו ובבקרינו נלך כי חג ה' לנו (שמות י, ט), כי בקר הוא חסדים, וצאן הוא גבורות וכו'. ויש להלביש דברים אלו, כי אמרו בש"ס (ברכות

ח.) המתפלל(ים) יכנס שיעור שני פתחים. וכתב **בזהר** (ח"ג ח:) שהם ב' מדרגות חסד ופחד שהם אהבה ויראה וכו', יעו"ש. והנה איך יתעורר האדם ליראה ולאהבה, נ"ל על פי שהקשו **הקדמונים**, איך צוה הקדוש ברוך הוא ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) וזה אינו ביד האדם, וכן ואהבת את ה' אלדיך, והוא הדין יראת ה' (דברים ו, יג), יראת תלמיד חכם, שאינו ביד האדם וכו'. נראה, דיש פרטים אשר יתעורר האדם בכל יום ליראה ואהבה.

ובענין היראה כתב **רבי משה אלשיך** פ' שמיני מוסר השכל, והוא באמרו בש"ס דראש השנה פרק קמא (יז:) רבי אלעזר רמי, כתיב לך ה' החסד (תהלים סב, יג), וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, בתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ולבסוף לך ה' החסד. והקשו **בתוספות** (שם ד"ה בתחלה), דהא כתיב תחלה חסד ואח"כ כמעשהו. ומשני דהכי קאמר, לך ה' החסד כשרואה שאין העולם מתקיים כשתשלם לאיש כמעשהו וכו', והוא דחוק. ואני כתבתי במקום אחר, ונתן לך רחמים ורחמך וכו' (דברים יג, יח), ואתי שפיר, שזימן לו השם יתברך שיגמול עם חברו חסד, כדי שישלם לו כמעשהו - גם כן חסד, וק"ל. **ורבי משה אלשיך** (פ' שמיני שם) פירש פסוק ולך ה' החסד, מוסר השכל, שישים אדם על לבו כי כל מקרה אשר יקרה לאדם שלא כרצונו וחפצו, שדיבר לו חבירו או עשה לו רעה, הכל הוא בהשגחה פרטית ממנו יתברך לשלם לו כמעשהו, ויתן לב טוב מיד אל ה' וירחמהו, מה שאין כן (באומר) מקרה הוא, אז בא עליו חמת קרי והו', וז"ש הכתוב ולך ה' החסד וגו', יעו"ש. הרי בחינה להתעורר בכל יום. ויראה הנ"ל הנמשך מגבורה שנקרא צאן.

גם יש בחינה להתעורר בכל יום לאהבה מחודשת, הנמשך מן חסדים שניך בקר, דשמעתי מן **מוכיח אחד מוהר"ב**: כשמצא אדם מציאה או מטבע במקום שרבים מצויים שם ועברו דרך שם, ואפילו הכי לא מצאו מציאה זו שום אדם כי אם הוא, אז יתן לב להתבונן השגחה פרטית ממנו יתברך עליו יותר מזולתו, שסימא עין חבירו שלא ימצאו כי אם הוא דוקא. גם שהמציאה היא דבר, לא יתן לב על עצם המציאה רק על אהבתו יתברך והשגחתו עליו יותר מזולתו, אם כן ראוי הוא שיתלהב הוא גם כן לאהבתו יתברך מזולתו, והרחיב מזה וכו', ודברי פי חכם חן. והנה אלו דברים שאין להם שיעור וקצבה, רק ישמע חכם ויוסיף לקח (משלי א, ה), שאם ימצא חן בעיני המלך ישר, או שנתעלה בגדולה או חכמה ועושר, ראוי שיתלהב לאהבתו ביותר מזולתו.

ובזה יובן אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה וכנ"ל, ומן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, קרבנכם - להתקרב אליו יתברך על ידי יראה ואהבה מחודשת, והבן.

•

בפסוק צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה וגו' (ו, ב). ובמדרש (ויק"ר ז, ו) אמר רבי לוי, נימוס קלוסין, כל המתנאה אינו נידון אלא באש וכו'. והספקות רבו, זאת היא מיעוט ותורת רבוי. ועיין מה שכתבתי מזה במקום אחר. ועוד י"ל לבאר מדרש הנ"ל, ואגב נבאר מדרש אכילת פסחים עמדה לישראל בימי המן, שנאמר וכו'.

כדי לבאר זה נבאר ש"ס דשבת פרק כ"ב, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כאנוש, מוחלין לו, שנאמר (ישעיה נו, ב) אשרי (איש) [אנוש] יעשה זאת וגו' מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו, עד כאן.

ויש להבין, **א**' הא העובד עבודה זרה כאילו כופר בכל התורה כולה, ושבת שקול לכל התורה, ואם כן עדיין שקולים, ולמה על ידי שמירת שבת ימחל לו על עבודה זרה. **ב**' הקשה **ביד יוסף** פ' צו, במה שאמר רבי יוחנן אפילו עובד עבודה זרה כאנוש, משמע לא מבעיא קאמר, לא מבעיא אם עבד עבודה זרה כפשוטו, החושבים שאין אלהים זולתי אלהי של עץ ואבן, אלא אפילו העובד כאנוש, דכתב **הרמב"ם** בהלכות עבודה זרה (פ"א ה"א) כי אנוש הי' עובד עבודה זרה על דרך אמצעי, שהי' יודע שיש אלהים בעולם, אלא שרצונו שיכבדו לשמש וירח שהם אמצעים בינינו ובין קונינו, כי מי האדם אשר ישגיח עליו השם יתברך בשמים, אלא על דרך האמצעי וכו', יעו"ש. אם כן י"ל, דווקא אם עובד עבודה זרה כאנוש שהוא קל, אזי על ידי שמירת שבת מוחלין, אבל הכופר ממש מנא לי' דמוחלין, ומאי לשון אפילו עובד עבודה זרה כאנוש, עכ"ל.

ונ"ל דקושיא א' יבואר על ידי קושיא ב'. ונבאר קושית **התוספות** דביצה (טו: ד"ה לוו) לוו עלי ואני פורע, ואם תאמר והא אמרינן (שבת קיח.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ומשני וכו', יעו"ש. וכבר בארתי זה כמה פעמים.

וכעת נראה לי לבאר משנה פרק ב' דפסחים (מ"א) רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. לבאר טעם פלוגת', נראה לי לבאר ש"ס פרק ב' דברכות (יז.) רבי אלכסנדרי בתר צלותי' אמר הכי, רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכות, יהי רצון מלפניך שתכניעם מלפנינו ומאחרינו ונשוב לעשות רצונך בלב שלם, עד כאן. וכתב מהרש"א (ד"ה ומי מעכב) דכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"א ה"ד) דרך הממוצע הוא הטוב, והנה היצר הרע מסית לאדם שילך בקצה הא' - להתגאות, ולהתנהג במותר התאווה, כמו שאור שבעיסה שמגבי' את העיסה וכו'. וההיפך שעבוד מלכיות, שמכריחין לקצה

הב', שאין מניחין לישראל להתנאות, אבל משפילין אותן בתכלית השפלות ומחסרין מהם כל טוב, אפילו דברים הצריכין לעבודת השם יתברך. וז"ש שרצונינו לעשות רצונך, לילך דרך הממוצע, אבל מי מעכב וכו', ששנים אלו מעכבין, שזה חפץ בקצה הא' וזה חפץ בקצה ב'. יהי רצון שתכניעם מלפנינו ומאחרינו, דהיינו ב' קצוות. ונשוב וכו' - לילך בדרך הממוצע, עכ"ל.

ול"נ, דמצינו שהזהירה התורה שני לאוין, א' על שאור וא' על חמץ, כמ"ש (שמות יג, ז) לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך. ורבותינו זכרונם לברכה (ביצה ז:) עשו צריכותא וכו'. והענין, כי כבר כתבו **הקדמונים** רמז לביעור חמץ, שהוא לבער היצר הרע וכו', והנה יש ב' מיני יצר הרע, ובזה יש ליתן טעם לפרעה שנטבעו והמן שנתלה, פלא דבר הוא. וגם כל המועדים בטלים וימי הפורים לא יבטלו (ילקוט משלי רמז תתקמד), וכל השבתות ומועדים הם זכרון יציאת מצרים.

אמנם טעם הדבר, כי עיקר המניעה שמונעים לאדם לעשות שליחותו בעולם הזה, שהי' ראוי לפקח בעסק שליחותו יתברך כל זמן שהוא לבוש בגוף לצורך שליחותו, וימהר ויחיש מעשהו, אשר רומז בזה אכילת פסח בחפזון בלילה - בעולם הזה הנמשל ללילה (פסחים ב:), כי האדם בעולם הזה כגר וכאורח נטה ללון ואין לו פנאי וכו', וכמ"ש **בעוללות אפרים** דף כ"א ע"ג שהפסח נאכל עד חצות וכו', יעו"ש. רק ב' סבות מונעין האדם להיות זריז בשליחותו יתברך, והם ב' מרגלים שרמז בפסוק יהושע סי' ב' (פסוק א), וישלח יהושע שני אנשים מרגלים חרש לאמר (להם) ראו את הארץ ואת ירחו, וילכו ויבואו בית אשה זונה ושמה רחב. והספיקות זכר **האלשיך** בפ' שלח לך (במדבר יג, ב), יעו"ש, כי ב' מרגלים הם ב' מיני יצר, א' חרש את חרשי האדמה (ישעיה מה, ט), שמפתה לאדם בגודל השפלות, אשר היא סבת מניעת האדם לעמוד על משמרתו משמרת הקודש מתורתו ועבודתו, כאשר נבאר. יצר הרע ב' נקרא לאמר, כי המתגאה הוא תמיד לאמר להודיע שבחו לאחרים.

והענין, דכתבו **הקדמונים** כי הגאוה סבת כל העברות, וכמו שכתב **החסיד מוהר"י יעבץ** במשנה פרק ג' דאבות (משנה א) וזה לשונו: וסבת הגאוה היא ג', א' תכונות הגוף יופי וגבורה, ב' עושר, ג' חכמה. וכל אחד מאלו הסבות מביא את בעליהן לעבירה גדולה, היופי והגבורה לעון אשת איש, שנאמר (משלי ו, כו) ואשת איש נפש יקרה תצוד, יופי וגבורה. העושר מחסרת הבטחון, דכתיב (איוב לא, כד) אם שמתי זהב כסלי. החכמה לדבר על ה' תועה [עיין בפ' תרומה ביאור פסוק (משלי יז, טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין]. וזה ענין נזיר דשמעון הצדיק במסכת נדרים (ט:), יעו"ש. ומאחר

שהגאוה הוא תכונה רעה שורש לכל העבירות, לכך החמירו חז"ל בש"ס דסוטה אמר רבי יוחנן כל המתגאה כאלו כופר בעיקר, שנאמר (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך וכו', וכן כתב **הרמב"ם** בפרק ב' מהלכות דיעות (הלכה ג), כל הדברים בדרך ממוצע הוא טוב, חוץ מגובה הלב שצריך שיתרחק עד קצה אחרון, לפיכך אמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח, ועוד אמרו (סוטה ה.) בשמתא מאן דאית בי' גסות הרוח אפילו מקצתה וכו', יעו"ש.

העולה מזה, כי הגאוה הוא עבודה זרה ממש, והוא נמשך מתוך שובע העושר, או שביעות האכילה ושתיה, כמ"ש (דברים ח, יב) פן תאכל ושבעת וכו' ורם לבבך ושכחת. **לכך** דורו של המן שנהנו מסעודת אחשורוש (מגילה יב.), ורם לבבם, גרם שנעשה המן עבודה זרה וצוה להשתחות לו. וסבה זו היא בכל דור, שעבור אכילה ושתי' ופרנסה משתחוין ונכנעין לעשירי הדור, שיהיו הם אמצעים להשפעת שפע על ידם, כאילו השם יתברך בעצמו אינו יכול להשגיח בפרנסת כל אחד, ונקרא עובד עבודה זרה כאנוש, ומ"ש הרמב"ם ז"ל. מה שאין כן מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה (אסתר ג, ב), כי הי' מאמין שהשם יתברך בעצמו זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים (עי' שבת קז:), ולא רצה לעבוד עבודה זרה בשתוף ואמצעי, והבן. והתקנה לזה, שיעשה בהיפך, כמו שכתב הרמב"ם, מקצה אל קצה. ועל ידי אכילה ושתי' נעשה המן, וצותה אסתר (אסתר ד, טז) אל תאכלו ואל תשתו ג' ימים, למרק אכילה ושתיה, ויכנעו להשם יתברך, ולא הי' להמן מרכבה לשרות עליו, ונשאר תלוי למעלה בגובה הלב, וזה שנתלה המן, וק"ל.

מה שאין כן פרעה שנטבע למטה במצולות ים. עוד יש לומר, בטול עבודה זרה בטול חמץ, מטיל לים, כך פרעה, עיין מה שכתבתי מקודם, וק"ל. כי יש יצר הרע על ידי שעבוד מלכיות, שנעשה מענוה פסולה בלא דעת, סוד העורף, שהוא היה סוד גלות מצרים, למען ענותו (שמות א, יא) לשון ענוה, וכן מה שכתוב (שם, יב) כאשר יענו כן ירבה וכו'. עד שבא הגואל הוא משה, שהי' עניו מכל אדם (במדבר יב, ג), והי' בסוד הדעת, לידע איך יהי' עניו ובאיזה מקום יהי' עניו.

והענין, **דשמעתי משל**, שר אחד או מלך, שעשה סעודה לעבדיו כדי שילכו לעבודתו לחרוש או לקצור את השדה, והלכו נערים וזקנים אל הסעודה. ואמרו מה לאלו הקטנים כאן. והשיבו שגם הוא חשוב כמו איש. וכאשר באו אל העבודה ולא עשו עבודת המלך, אמרו מדוע אינו עושה עבודת המלך, השיבו הלא קטן הוא. ותמהו, מה זה לאכילה ושתי' יחשב לאיש ולעבודה הוא קטן, ודברי פי חכם חן. והנה היצר הרע עושה את האדם לעניו ושפל רוח, באמור אליו מה אתה ספון וחשוב לכנוס בגדר קדושה וחסידות,

שאינו זוכה כי אם חד בדרא או תרי בדרא, ועי"ז יתרשל מלעלות בסולם השלימות בתורה או במצות להתנהג בחסידות ובכל מדות טובות, עד שבהמשך הזמן מתייאש את עצמו מכל וכל, ויוצא על ידי ענוה זו מכלל דת התורה. וזה יצר הרע נקרא חמץ, כמו אין מחמיצין את המצה, וזה היצר הרע מחמיץ המצות ותורה ועבודת ה' להתעצל וכו', ואין בין חמץ למצה אלא משהו וכו'.

ובאמת זה אינו, כמ"ש בפ' קדושים (ויקרא יט, ב) דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו כו', כל העדה כולם ראויים להיות קדושים וחסידים, וחנוך שנעשה מטטרון ואליהו יוכיחו. וכך אמר בש"ס דקדושין (מ:) לעולם יראה אדם את עצמו וכו' שנאמר (קהלת ט, יח) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, וכן עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם לזכות וכו'. וכל אחד מחוייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי (תנדבא"ר פכ"ה). וערום יעשה בדעת (משלי יג, טז), ההיפך מיצר הרע הוא פרעה, העורף, אחורי הדעת של משה, שדרשו חז"ל בפרך, שהוא עניו לעשות בעצמו לפנים, ועל ידי הסבלות והשעבוד יתייאשו את עצמו בשפלות, מי אנוכי לעבוד עבודת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא התפלה העומדת ברומו של עולם, וכיוצא בזה.

עד שבא משה ואמר להם צווי השם יתברך (שמות יב, ג) ויקחו להם איש שה וכו', ודרשו חז"ל שה גימטריא היצה"ר, וכמ"ש **באלשיך** ביאורו, יעו"ש. ולדברינו בא ללמד שיקח מדרגת איש ולא קטן, היפך השפלות והקטנות, וזה יקח הגאוה שהיא שרש היצר הרע לכל העבירות, כדי שיעשה היפך השפלות והקטנות, וכמו שכתב בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, ר"ל לענין עושר וכבוד שהוא ארציות, יהי' שפל ועניו, שיהי' מתחת לכל אדם, מה שאין כן לענין רוחניות שהוא בשמים, יהיה בעל גאוה, ממעל לכל אדם, וכמו שכתב **האלשיך** בפ' בהר (ויקרא כה, א) ביאור עז כנמר וקל כנשר (אבות פ"ה מ"כ), יעו"ש. היפך היצר הרע המפתה לאדם, לענין עושר וכבוד אומר למי נאה יותר ממני, ולענין עבודת השם יתברך אומר שהוא שייך לחסידים וקדושי עליון, שהיא סברת פרעה לענותו בסבלותם, בשעבוד מלכיות בתכלית השפלות. אמנם כאשר יענו כן ירבה (שמות א, יב), ר"ל אחר שבא משה עניו מכל אדם (במדבר יב, ג), אז על ידי שלמדו ענוה פסולה וכאשר יענו, כן ירבה לעתיד - על ידי משה שהוא הדעת פרו ורבו בענוה כשרה ושפלות. ופרעה לא הי' לו מקום מרכבה לסמוך עליו, וירד במצולת ים ויטבע במצולת ים, תכלית השפלות, והמן למעלה בגובה לבו, והבן.

ובזה יובן רמז מוסר ששלח יהושע (יהושע ב, א) שנים אנשים מרגלים מן השיטים, שהם ב' מיני יצר הרע המפתים לאדם בשטות, שכל חוטא שוטה, כי אין אדם עובר

עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, ואחד חרש את חרשי האדמה, לדחותו בתכלית השפלות, שאין ראוי לעבודת מלכו של עולם. וב' להתגאות ולהתפאר שנקרא לאמר לאחרים תפארתו ומעלתו. ובאו בית רחב, שהוא הגוף, שילכו אחר רחבת הלב. וישכבו שמה, שאין עומדין בעבודת המלך, כמ"ש (יונה א, ו) מה לך נרדם. ובזה נודע למלך שבאו לחפור את הארץ, כמו (ישעיה כד, כג) וחפרה הלבנה, לבייש את הארץ, שכל הארץ עומדת על האדם, כמ"ש בש"ס (קדושין מ:) לעולם יראה אדם וכו', וק"ל.

ובזה יובן ש"ס דברכות הכל, גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצוניך ומי מעכב, ב' מיני יצר הרע, א' שאור שבעיסה - היא הגאוה שמגביהה לב האדם למעלה, כמו שאור שבעיסה שמגבי' העיסה. ב' יצר הרע שמשפיל האדם על ידי שעבוד מלכיות - לייאש את עצמו מכל וכל וכו'. לכן יהי רצון מלפניך שתכניעם מלפנינו ומאחרינו, ר"ל היצר הרע של גאוה להכניעו, ויצר הרע של שפלות להגביהו. ואז ונשובה לעשות רצונך בלבב שלם, וק"ל.

ובזה יובן שהוצרך לכתוב ב' אזהרות, לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ (שמות יג, ז), שהוא לבער ב' מיני יצר הרע, אחד של הגאוה נקרא שאור כנ"ל, ואחד של שפלות ועצלות וענוה פסולה בלי דעת נקרא חמץ, כי אין בין חמץ למצה אלא משהו, ומצה נקראת לחם עוני (דברים טז ג, עי' פסחים קטו:) שהוא הכנעה וענוה עם הדעת שנק' משהו, וחמץ הוא ענוה בלי דעת כנ"ל, וק"ל.

ובזה יובן כל שומר שבת כהלכתו, דנודע מעלת השבת הוא אמצעי לקבל השפע ולהשפיע למטה על ידי ו' ימי החול. ואם כן כל השומר שבת כהלכתו, לומר שאין שום אמצעי בהשגחת עולם כי אם שבת, שמו של הקדוש ברוך הוא, כמו שכתוב **בזהר** (ח"ב פח:) מאי שבת שמא דקודשא בריך הוא וכו', א"כ אפילו הוא עובד עבודה זרה כאנוש לומר שיש אמצעי וכו', מוחלין לו, כי על ידי שמירת שבת כופר בעבודה זרה, וק"ל.

ובזה יובן לוו עלי ואני פורע, בעצמו פורע בלי אמצעי, וזהו מעלת השבת, שהוא ושמו אחד. וז"ש עשה שבתך חול, ר"ל מוטב שיעשה אמצעי לשבת שיושפע לימי החול, ולא יצטרך לבריות ויעשה אדם אמצעי לקבל על ידו השפע, שהוא כאנוש, וק"ל.

ובזה יובן צו את אהרן, שהוא כהן ומשרת את ה'. והוא צו לדורות גם כן (ספרא צו א, א). ליזהר מן ב' סוגי יצר הרע הנ"ל, א' הגאוה, למעט, וזאת היא מיע[ו]ט. ב' השפלות, להגביהו ולרבות תורת העולה, שיעשה ההיפך לכל אחד. כי הוא העולה על מוקדה, ר"ל למעט הגאוה העולה, על ידי אש - הלא כה דברי כאש נאום ה' (ירמיה כג, כט), וכמ"ש בערכין (טו:) מה תקנתן של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם יעסוק בתורה,

ואם עם הארץ ישפיל דעתו, הרי שהתורה משפיל דעתו. ומי שהוא שפל רוח ביותר ועצל על מיטתו כל הלילה לשכב ול[י]רדם מלקרוא אל ה', יעשה ההיפך, שיהי' עד הבוקר, וז"ש כל הלילה עד הבוקר. ואז וודאי אש גבוה שלמעלה תוקד בו, להתלהב בתורתו ובעבודתו יתברך, וק"ל.

ובזה יובן, אמר רבי יהודא אין ביעור חמץ אלא שריפה. כי היצר הרע של הגאוה ביעורו על ידי אש התורה המכניעו, וכנ"ל. וחכמים אומרים אף מפרר וכו', כי בפסוק הזהיר על חמץ בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, מה שאין כן בלשון הש"ס חמץ כולל ב' סוגי יצר הרע הנ"ל, ובודאי יצר הרע של הגאוה ראוי בשרפה כנ"ל, מה שאין כן יצר הרע של השפלות ראוי לעשות ההפוך. וגם ליצר הרע של הגאוה אינו מספיק שרפה לחוד שהיא עסק התורה, אם אין לו מדות טובות, וכמ"ש בפ' תרומה למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין (משלי יז, טז), שהם מדות טובות, כמבואר שם, ואדרבה מתגאה יותר. לכך אמרו חכמים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים, דכתיב **בספר עוללות אפרים** דף ל"ה ע"ד (מאמר קכז) וזה לשונו: וראוי ליחס יסוד האש למעלת התורה, כמו שכת[ו]ב (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ה'. ויסוד הרוח ראוי לייחס למעלת המדות טובות, שנאמר ביהושע (במדבר כז, יח) איש אשר רוח בו, ודרשו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד, והוא רמז לאנשי מדות היודעים לכוון כל דעות בני אדם. והגבורה ליסוד המים, שנאמר (תהלים צג, ד) מקולות מים רבים אדירים וכו', יעו"ש. אם כן שפיר אמרו אף מפרר וזורה לרוח, שיש בו רוח - מדות הטובות, אז יסוד האש שהוא התורה, שורף ומבטל היצר הרע של הגאוה, מה שאין כן זה בלא זה. ונגד היצר הרע המשפילו לירד ולשכב ולרדום בעצלות על מיטתו, אמרו או מטיל לים[2], שהוא תואר גבורה, שיהי' גבור כארי נגד היצר הרע, לאזור כגבור חלציו בזריזות התורה והעבודה לעשות ההיפוך היצר הרע, כמו שכתב **הרמב"ם** שילך מקצה אל קצה.

ובזה יובן מדרש רבי לוי, נימוס קלוסין הוא כל המתגאה וכו'. דקאי אירישא וקאי נמי אסיפא, אם הוא היצר הרע של הגאוה, אז ההיפוך כל המתגאה אינו נידון אלא באש התורה שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ה', וז"ש כל המתגאה נידון באש שנאמר היא העולה על מוקדה, למעט הגאוה - העולה שהוא הגאוה, על מוקדה באש, וק"ל.

ובזה יובן מדרש אכילת פסחים עמדה להם לישראל בימי המן וכו'. כי היצר הרע דפרעה הוא תיקון ליצר הרע דהמן שהוא ההיפוך, וכן המן היפך דפרעה, ולשון פסח על שם

[2] הג"ה פרעה מוטל בים, כמו חמץ מטיל לים, וקל להבין.

שפסח ודילג וכו', ר"ל זריזות וגבורה הנמשך מהגאוה, לישראל בימי המן לעשות ההיפך גם כן, וק"ל.
או י"ל, כי אכילת פסחים, שנאמר (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו, וכתב **בעוללות אפרים** דף כ"ב להורות על הרחקות הגאוה, כמו מצה לחם עוני, היפך העושר הגורם גבהות הלב, יעו"ש. וזה עמדה בימי המן שהי' עבור גבהות הלב, וק"ל.
ועל פי זה נבאר משנה באבות פרק א' (מ"ו): עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות. וי"ל מה ענין זה לזה. ונ"ל, דזכרנו ב' מניעות שיעמוד אדם על משמרתו בתורה ועבודת השם יתברך, והם ב' מיני יצר הרע ר"ל א' הגאוה, ב' הענוה פסולה, וכנזכר לעיל. ונגד יצר הרע ב' אמר שיעשה את עצמו רב וגדול שעליו העולם עומד, ואז יזרז את עצמו בתורה ועבודה וגדר חסידות וקדושה, היפך היצר הרע המשפילו ואומר שאינך ראוי לזה וכנ"ל.
ונגד יצר הרע של הגאוה, אמר וקנה לך חבר, וכתב **הרמב"ם** (פיהמ"ש דמאי פ"ב מ"ג) שחב(י)רתו נאה לכך נקרא חבר, יעו"ש. והענין, דמצוה ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) היא מצוה אחת הכוללת כל התורה, כמבואר בש"ס פרק ב' דשבת (לא.), גר שאמר למדני כל התורה על רגל אחת, והלל למדו מה דעלך סני לחברך לא תעביד. ויש להבין מאי טעמא לא אמר ואהבת לרעך כמוך, ומאי טעמא אמר דעלך סני וכו'. ופירוש **מוהרש"א** יעו"ש. ויש לומר דבא להרחיקו מתכונת המדה רעה היא הגאוה שורש לכל העבירות, דאז התורה שילמוד במדות רעות הוא מרשיעו ביותר, וכנזכר בפסוק (משלי יז, טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין וכו', יעו"ש. ודבר ידוע הוא כי איש עניו מתחבר עם כל אדם, לאפוקי המתגאה נפרד מכל אדם, כי מחמת רום לבבו אינו חפץ שיהיה עשיר או חכם או חסיד זולתו, ומי שאינו בערכו הוא נפרד ממנו, כמו שכתב **בעוללות אפרים** דף כ"ו עמוד ד' שהכל מתרחקין ממנו, כמו שאמרו חז"ל (עי' סוטה מז:, ב"ב צח.) כל המתיהר אפילו אנשי ביתו לא מתקבל, שנאמר (חבקוק ב, ה) גבר יהיר ולא ינוה, עיין שם. וז"ש וקנה לך חבר, שתהי' חבר, שתהא חבורתך נאה להתחבר עם כל אדם, והיינו מדת ענוה, היפך היצר הרע של הגאוה שאינו מתחבר עם שום אדם שאינו כערכו.
ואז והוי דן את כל האדם לכף זכות, שתהא קרוב לזכאי, ותוכל לדון כל האדם לכף זכות, מה שאין כן בלאו הכי, דמבואר בש"ס דשבת (קכז:) כל הדן חברו לכף זכות נידון לזכות, ומעשה וכו', והקשה **מוהרש"א** מנא לי' וכו', עיין ביאור משנה זו עוד לעיל פ' כי תשא, יעו"ש, וק"ל.

ועל פי הנ"ל נבאר פסוק במגילת אסתר (י, ג) כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו וגו'. וכבר בארתי לעיל פ' ויקרא, יעו"ש. ולדברינו אתי שפיר, נגד ב' סוגי יצר הרע הנ"ל[3], דקיימא לן (מגילה יג.) כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי וכו'. ובזה יובן, כי מרדכי היהודי, שהי' כופר בעבודה זרה שהוא הגאוה, לעשות ההיפוך. ונגד היצר הרע ב' המשפילו, אמר שהי' חושב כי הוא משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים, וראוי שיכנס בגדר קדושה וחסידות יותר מכולם, וכמ"ש (אבות פ"ה מ"כ) קל כנשר, וביאר **האלשיך** (פ' בהר כה, א) יעו"ש. ורצוי לרוב אחיו, עיין לעיל, וק"ל.

ועל פי זה נבאר מצוה אחת מתרי"ג מצות, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן וגו' ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז ואזוב וכו' (ויקרא יד, ב-ד). וי"ל **חדא**, הא המצות הם נצחיות, ואיך נוהג מצוה זו בכל עת וזמן שאין כהן ואין טהרת מצורע. **ב**' דהל"ל הצרוע, וכי תימא כש"ס דערכין (טו:) דסבירא לי' לריש לקיש המוציא שם רע וכו', וקשה הא על שבעה דברים נגעים באים, כמבואר שם, ואיך נקט הפסוק חדא מתוך שבעה שהיא לשון הרע, יותר מאינך. **ג**' דדרשו חז"ל עץ ארז וכו' - שהנגעים באים על גסות הרוח, מה תקנתיה, ישפיל עצמו מגאוותו כתולעת ואזוב וכו'. וקשה גם כן, הא על ז' דברים נגעים באים, וגסות הרוח אחד מהם, ואם כן באינך למה בא ארז ואיזוב. **ד**' דהוי לי' לומר ובא וגו', מה שאין כן והובא בעל כרחו. **ה**' והובא אל הכהן, והא כתיב ויצא הכהן. **ו**' הקשה **בכלי יקר**, קודם ונרפא איך הוא יום טהרתו וכו', יעו"ש. **ז**' למה שתי צפרים. **ח**' ל"ל לכתוב חיות, דהא כתיב ושחט וגו' ושלח וגו', ע"כ מוכח שהם חיות, ודרשת חז"ל ידועה. **ט**' מה ענין רפואה לכהן ולא לרופא. **י**' מאי זאת וגו'.

ונראה לי דקושיא א' ב' יבואר חדא באידך, והוא, דקושיא ב' קשה גם על הש"ס, ובבארו יבואר קושיא זו.

וכדי לבאר זה נבאר ג' מימרות בש"ס פרק ג' דערכין (טו:), אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו, שנאמר (תהלים קא, ה) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, וכתיב התם (ויקרא כה, כג) לצמיתות, ו[מ]תרגמינן לחלוטין, (ותו) [ותנן] (מגילה פ"א מ"ז) אין בין מצורע מוחלט למצורע מוסגר אלא פריעה ופרימה. אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהי' תורת המצורע

[3] הנ"ה ונ"ל דבימי המן הי' חטא זה, לכך אמר (אסתר ג, ח) ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו'. ולכך לתקן חטא זה שלחה אסתר (שם ד, טו) כנוס את כל היהודים, לתקן חטא הגאוה, שהיה מפלת המן שנתלה. ולעתיד גם כן נאמר (מיכה ב, יב) אסוף אאסוף יעקב וכו', הגם שכתבו המפרשים על שנאת חנם וכו', ולי נראה על הגאוה שגורם שנאת חנם.

זו היא תורתו של מוציא שם רע. ואמר ריש לקיש מאי דכתיב (קהלת י, יא) אם ישך הנחש בלוא לחש, לעתיד שואלין לנחש ארי דורס ואוכל וכו' אתה מה הנאה יש לך, אומר להן מה יתרון לבעל הלשון.

וי"ל חדא קושית **מהרש"א**, הא לקמן אמרינן על ז' דברים נגעים באים וכו', ומייתי להו מקראי, ומאי טעמא הוציא רבי יוחנן לשון הרע מכלל ז' דברים. ומשני, אפשר שהם מכופר במצורע מוסגר, ולשון הרע במוחלט וכו', יעו"ש. **ב**' לסוף נגעים לשון רבים, דהל"ל או נגע או צרעת, וכן מדקדק **מהרש"א** לקמן יעו"ש. **ג**' למה מביא סיפי' דקרא ללא צורך, גבה עינים ורחב לבב וגו' דקאי על גסי הרוח כמבואר לקמן. **ד**' קשה לריש לקיש דמפרש זאת תורת המצורע המוציא רע, לשון הרע, הא על ז' דברים נגעים באים, ואיך הוציא הפסוק טהרה זו בלשון הרע ולא באינך. **ה**' מה בא בדרש זה, לעתיד שואלין לנחש וכו'. **ו**' איך מקושר ג' מאמרים הנ"ל זה לזה, הלא דבר הוא.

וכדי לתרץ זה, נבאר מדרש פ' מצורע (ויק"ר טז, א) זאת תהי' תורת המצורע, הדא הוא דכתיב (משלי ו, טז) שש הנה שנא ה' ושבע(ה) תועבת נפשו משלח מדנים בין אחים וכו', יעו"ש, ועל כולם נגעים באים, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואמר זאת תהי' תורת המצורע, המוציא רע, עד כאן. והספקות עם ביאורן עיין **בספרי הגדול**, יעו"ש. ונזכיר קצת הצריך לענינינו. **א**' הסוגיא, בכמה מקומות דאמר הדא הוא דכתיב וכו', שיש איזה קושיא בפסוק וכו'. **ב**' דאין עונש על המחשבה שהוא נקרא דבור, כמ"ש **התוס**' בכמה מקומות וכו', כי אם בעבודה זרה (קדושין לט:), וכאן על דבורו שמוציא שם רע מעניש בצרעת וכו'. **ג**' למה חלק שש הנה שנא ה', ובשביעית תועבת נפשו. **ד**' לפיכך משה וכו' מוציא רע, הא על ז' דברים נגעים באים, ומאי טעמא הזהיר יותר על לשון הרע. **ה**' וכי משה מדעתו הזהיר וכו', הוי לי' לומר לפיכך הזהיר הכתוב וכו'.

וי"ל דכתב **הרמב"ם** בפרק ז' הלכות דעות (הלכה א) וזה לשונו: המרגל בחברו עובר בלא תעשה, שנאמר (ויקרא יט, טז) לא תלך רכיל בעמך וכו', והוא עון גדול, וגורם להרוג נפשות מישראל כמו בדואג האדומי, איזהו רכיל וכו'. יש עון גדול מזה עד מאוד, והוא לשון הרע, המספר בגנות של חבירו וכו'. אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר כך עשה פלוני וכו', עליו נאמר (תהלים יב, ד) יכרת ה' כל שפתי וכו', עד כאן.

וכתב הראב"ד בהשגותיו וזה לשונו: אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר וכו', אמר אברהם לא כי, אלא קשה הראשון מן השני, שהראשון הוא תליתאי שהורג נפשות, והשני תניין ואינו הורג אלא את עצמו, בינה זאת. ופירוש **הכסף משנה** יעו"ש. א"כ

לכאורה יש לומר בזה מבואר קושיא ג', שש הנה שנא ה', לשון רבים - כי הורג רבים, אבל שבע תועבת נפשו - שהורג את עצמו, וק"ל.

אך להבין פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד, נ"ל שהוא נמשך מזה דפליגי תנאי בש"ס דערכין פרק ג' (טו:) אמר רבי חנינא מה תקנתן של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים, ואם עם הארץ ישפיל דעתו. רבי אבא בר חנינא אמר סיפר אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד, שנאמר (תהלים יב, ד) יכרת ה' וגו', אלא מה תקנתי' שלא יבוא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה וכו'. ויש להקשות, דפתח מה תקנתי' של מספרי לשון הרע, ומסיים ישפיל דעתו, שהיא תקנה לגסי הרוח. הגם דקושיא זו כבר הרגיש **מהרש"א** וביאר, וזה לשונו: דודאי אלו ב' עבירות גבה רוח ולשון הרע שותפין הן[4], שכללן הכתוב (תהלים קא, ה) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים וכו', כי הגאוה גורם שמדבר לשון הרע על חברו, אם כן קושיא זו מבואר יותר.

אך דאכתי קשה, במאי פליגי, מאחר שכל אחד יש לו ראי' מפסוקי התורה. ונ"ל, דזכרתי בפ' תרומה מ"ש בשם **החסיד מהר"י יעבץ בשם רבינו יונה** (אבות פ"ג מי"א) בביאור הפסוק (משלי יז, טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין וכו', כי כשאין לו מדות טובות, (ומכל שכן כשהוא בעל תכונה רעה), לא מהני עסק תורתו וחכמתו, כי מרשיעו ביותר וכו', יעו"ש. והנה בשלמא כל העבירות יש לו הנאה בעשייתן, מה שאין כן לשון הרע שאין לו הנאה מזה, כמאמר ריש לקיש הנ"ל כל החיות שואלין לנחש וכו', ותשובה מה יתרון לבעל הלשון הרע וכו', ועל כרחך שהוא בעל תכונה רעה ומדות רעות (וכעין זה כתב **מהרש"א** לקמן, יעו"ש) אם כן לא מהני תקנה למספרי לשון הרע לעסוק בתורה, כי אדרבה מרשיעו יותר.

אך דאכתי יש לספוקי, מאחר דמוכח דעבי[י]רה של לשון הרע חמורה, שאין תקנה בתורה מפני שהוא תכונה רעה, אם נאמר אפילו בפעם אחת שסיפר לשון הרע מורה גם כן על תכונה רעה, מאחר שאין לו הנאה מזה ואפילו הכי סיפר, או נאמר דווקא הרגיל בכך נקרא תכונה רעה ולא בפעם אחת ושתים. ונראה שזה פלוגתא דתנאי הנ"ל, רבי חמא סבירא לי' יש תקנתא, דסבירא לי' דמשום פעם א' או ב' שסיפר לשון הרע לא מקרי תכונה רעה, ויש תקנתא. ורבי אחא סבירא לי' מאחר שעושה עבירה לשון הרע בלי הנאה, אפילו בפעם אחת מורה על תכונה רעה, ואין תקנה בתורה.

[4] הגה"ה וי"ל שזה ענין ב' מרגלים ששלח יהושע 'חרש לאמור' (יהושע ב, א), כי השותפין אלו, הגאוה נקרא חרש, כחרס הנשבר שאין לו תקנה, כך גסי הרוח כיון שמת אין עפרו ננער, כדיליף פרק קמא דסוטה (ה.) שנאמר הקיצו ורננו שוכני עפר (ישעיה כו, יט) וכו', יעוין שם, ובעל לשון הרע נקרא לאמור.

ובזה יובן פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד, שכתב אבל בעלי לשון הרע שיושב ואומר תמיד וכו', אז מורה על תכונה רעה, ואין לו תקנה, מה שאין כן ברישא שדבר לשון הרע פעם אחת במקרה, גם שגורם להרוג ג', מכל מקום יש תקנה, ואחרון הכביד. מה שאין כן הראב"ד סבירא לי' גם בפעם אחת אין לו תקנה ונקראת תכונה רעה והורג את עצמו, אם כן קשה הראשון מן השני, והבן.

ולהכריע בין תנאי הנ"ל, ובין הרמב"ם ובין הראב"ד, מדמצינו תקנה בתורה לבעלי לשון הרע, שנאמר (ויקרא יד, ב) זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, ר"ל דמהני תורתו של מוציא רע, בעל לשון הרע, שיטהר מטומאתו על ידי תקנת התורה, אם כן שמע מינה כהרמב"ם הנ"ל. וגם תנאי הנ"ל לא פליגי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, רבי חנינא דסבירא לי' מהני תקנה מיירי שסיפר במקרה, ורבי אחא דסבירא לי' דלא מהני מיירי ברגיל, ואתי שפיר, ופסוק מסייעו - יכרת ה' כל שפתי חלקות, והבן תיבת כל דייקא כך. ומגופא דקרא[5] מוכח, שבע תועבת נפשו דקאי על משלח מדנים בין אחים, דמשמע משלח כמה פעמים, דרגיל בכך, דאם לא כן הוי לי' לומר משלח מדון וכו'.

ובזה יובן המדרש הנ"ל זאת תהיה תורת המצורע, דקשה ל"ל זאת ותורת. ועוד, דהל"ל הצרוע, ואי משום דבא ללמד המוציא רע, קשה, הא על ז' דברים נגעים באים, ומאי טעמא הוציאו מן הכלל. ומשני, הדא הוא דכתיב שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו, קשה, למה חלקן, וצריך לומר כי אלו יש תקנה בתורה, מה שאין כן שבע תועבת נפשו, בעל תכונה רעה, ואין תקנה ברגיל, כממשמעות לשון משלח(י) מדנים בין אחים, ובא לאשמיעינן כי לשון הרע במקרה נמי יש תקנה, לפיכך משה מזהיר שלא ירגילו בכך, דאז אין תקנה. וזה שנאמר זאת תורת המצורע, שהיא מועט, לומר דווקא במיעוט ולא במרובה ורגיל, וק"ל. ובזה כתבתי במ"א ביאור זה על פי מדרש הלואי אותי עזבו וכו' (עי' ירמיה טז, יא), יעו"ש.

ובזה יובן, אמר רבי יוחנן, כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו, ר"ל שני מיני נגעים, אחד, עבור לשון הרע, ב' שנמשך מהגאוה שהוא גם כן עונשו בנגעים. וז"ש באים, כי באינך ז' דברים אפשר שאין באים בפועל, שאפשר בתקנה בתורה, דהיינו גם בגסי הרוח, שישפיל דעתו על ידי התורה כדלקמן, מה שאין כן במספרי לשון הרע, ר"ל הרגיל בכך, כאשר נבאר, נגעים באים עליו. ומביא ראיה, מרישא דקרא על לשון הרע, ומסיפא על

[5] הגה"ה וזהו צחות לשון הפסוק שש הנה שנא ה', מצד העבירה, אבל אם עושה תקנה חוזר לאוהבו. מה שאין כן שבע תועבת נפשו, שהיא תכונה רעה ואין לו תקנה, וקל להבין. וז"ש תורת המצורע, כי תורתו מוציא רע שבקרבו לפעול רע שבגלוי, וקל להבין. אך מה שכתב ביום טהרתו, יבואר בסוף.

גסי הרוח, שהם שותפים, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב וגו', ושפיר האריך להביא סיפא דקרא גם כן, ותקנה לא מהני כי הוא בעל תכונה רעה כנ"ל. וזה בא רבי יוחנן לאשמיעינן, שהוציאו מכלל ז' דברים וכו'.

אך דדבריהם סתומים, דאמר כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו, ולא חילק בין אם ברגיל דוקא מורה על תכונה רעה ואין תקנה, או אפילו במקרה נמי אין תקנה. בא ריש לקיש ואמר, מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע, זו היא תורתו ותקנתו של מוציא רע, גם כן יש תקנה, וע"כ היינו במקרה, ולחלק בין רגיל או לאו.

אך קשה, למה ישונה לשון הרע יותר מכל ז' דברים אשר נגעים באים עליו דמהני תקנה לעולם, דלא חלקו בהם. לזה בא ריש לקיש ומפרש, מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלי לחש, לעתיד ישאלו החיות לנחש, ארי דורס ואוכל וכו', אתה מה הנאה יש לך, אומר להם ומה יתרון לבעל הלשון. אם כן מוכח שהיא תכונה רעה, לכך שפיר אין תקנה ברגיל, כי אם במקרה יש תקנה.

אך לבאר שאר ספיקות הנ"ל. ומאי טעמא הזהיר משה. עיין בפ' מצורע, על פי מ"ש בפ' קרח[6]. אך דבארתי לקמן בפ' קרח נפקותא אחרת בין תנאי הנ"ל, על פי ביאור (במדבר יד, לח) ויהושע וכלב חיו מן האנשים וגו', יעו"ש, על פי מה שנאמר **בזהר** בסוד כסוי חטאה וכו'. וז"ש (תהלים עה, יא) וכל קרני רשעים אגדע, עי"ז תרוממנה קרנות צדיק, וק"ל.

אך דלפי זה ימנע מרשע שסיפר לשון הרע דרכי התשובה על פי משקל, שניתן לו עונות אחרים מה שאינו יודע לשוב. וי"ל דבזה פליגי תנאי הנ"ל, דמאן דסבירא לי' לית לי' תקנתא, מטעם האמור. ומאן דסבירא לי' דאית לי' תקנתא, אם ישוב רק מחטאיו גם עונות אחרים נמחלין.

ולהכריע י"ל דכתיב (יחזקאל יח, כז-כח) ובשוב רשע מרשעתו דייקא, גם עונות נעשו זכיות, ועליהם חיו יחיה כנ"ל, וק"ל.

וכבר נודע כמו שיש חומר וצורה באדם פרטי, כך יש בכלל אנשי החומר בעלי הגוף ויש בעלי הצורה, וכמ"ש (משלי כג, ב) אם בעל נפש אתה וכו'.

ובזה יובן המדרש, שש הנה שנא ה' ושבע תועבות נפשו, ר"ל דחלקן, כי אלו שש הנה הם שש כשהיו, מה שאין כן שבע לוקח תועבת נפשו של בעלי הנפש, שהוא הצדיק, לפיכך משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע, המוציא רע, ר"ל שמוציא חלק

[6] הנה"ה אך יש לומר באופן אחר, דאיתא בפרי עץ חיים דכ"ב: יהושע וכלב נטלו חלקם של מרגלים, מנא הני מילי, אמר עולא אמר קרא ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם, מאי חיו, אילימא חיו ממש, הא כתיב ולא נותר וגו' כי אם וגו', אלא מאי חיו, שחיו מחלקם (בבא בתרא קיח:), עד כאן. וי"ל מאי טעמא חיו מחלקם, מה ענינן עונש זה אל זה. ונ"ל דפליגי תנאי הנ"ל וכו', וי"ל הא אין לך דבר עומד בפני התשובה, ועוד מה פליגי וכו'. וי"ל, דאיתא בזהר על פסוק כסוי חטאה וכו' (תהלים לב, א).

רע מחבירו ונותן עליו, בסוד שעיר המשתלח, וכמ"ש בפ' שלח בפסוק חיו מן האנשים וכו', וק"ל.

ובזה יובן המשך הפסוק גם כן, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, ר"ל על ידי שמוציא ממנו מה שדבר בו לשון הרע, נעשה זה טהור על ידי צרעת חבירו. אך שמא תאמר אין לזה המצורע תקנה, מאחר שניתן עליו עונות אחרים ואינו יודע לשוב עליהם בתשובת המשקל או הגדר, לכך בא הכתוב לאמור דמכל מקום יש תקנה בשוב רשע מרשעתו, והיינו והובא אל הכהן על ידי עץ ארז ואזוב, כי לשון הרע נמשך מגסות הרוח עץ ארז, ואם ישפיל דעתו כאזוב, דהיינו לשוב רק מרשעתו, גם עוונות אחרים שניתן עליו נעשו זכיות. וזהו שתי צפרים חיות טהורות, ר"ל שיש לו עכשיו ב' מיני חיות, אחת של הטהור של הצדיק, שניתן עליו, ואחת שהוא עצמו נעשה טהור, והיינו ממש ועליהם חיו יחי' כפל, וק"ל.

הגם שיש לומר על דרך הלצה, דבארתי פסוק (שמות ג, ב-ד) וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, ויאמר משה אסורה נא ואראה מדוע לא יבער הסנה, וירא ה' כי סר לראות, ויאמר של נעליך וגו' כי אדמת קודש הוא וכו', יעו"ש.

וכעת נ"ל, ששמעתי, בעת המגפה רחמנא לצלן הי' ויכוח בין רשע אחד הנמלט מן העיר קודם המגפה, ובין אנשים טובים שהיו בעיר. והשיב אחד לרשע, אמשול לך משל, בעת מלחמות השרים במדינות פולין, והוציא אחד מהם חיל ממדינת יון, ובכל מקום ממשלת השר שהוציאם לא עשו כלום, כי אם לצד המתנגד שללו ובזזו, כך אתה שהוצאת המגיפה לכך הי' נפשך לשלל. ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן, הסנה הם הרשעים, וירא והנה הסנה בוער באש - בוער באש יצרו, להביא צרות ורעות בעולם. והם עצמם נמלטו, וז"ש והסנה איננו אוכל. ויאמר משה אסורה נא ואראה, שתמה על זה מדוע לא יבער הסנה. אך דקושי' זו מבוארת **בזהר** פ' פקודי דף רכ"ג עמוד ב': אמר רבי חזקי' לרבי אבא הא חמינ(י)ן וכו', אמאי סליק דינא מחייבא וכו', עד דאשתצי מגרמי' ולאובדא לון מן עלמא דאתי, פתח ואמר (תהלים צב, ח) בפרוח רשעים כמו עשב וכו', להשמדם עדי עד וכו'. ועוד דהאי עלמא היא חולקא דסיטרא אחרא, ועלמא דאתי הוא סטרא דקדושה ואיהו דצדיקייא וכו', יעו"ש.

וז"ש השם יתברך למשה, של נעליך מעל רגליך, שהוא החומר של העולם הזה. כי המקום אשר אתה עומד עליו, ר"ל המקום הראוי לך לעמוד, כמ"ש (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, היא אדמת קודש, הראוי לצדיקים שהם דרגא דילך,

אבל עולם הזה שהוא נעליך, מסאני דחויא דסטרא אחרא, ראוי רק לרשעים, וכמ"ש בפרוח רשעים כמו עשב להשמדם עדי עד.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, כי זה שהוציא רע, להוציא ולהביא היצר רע בעולם, הוא בשלוה והשקט בעולם הזה, שהוא יום טהרתו בלי שום פגע ונגע. מה שאין כן לעולם הבא והובא אל הכהן העליון, ואז עליונים למטה, מי שהוא עץ ארז נעשה אזוב, ותחתונים למעלה, וכמאמר התנא עולם הפוך ראיתי, ואמר לי' עולם ברור ראית.

אחר כותבי זאת מצאתי בספר הנקרא **זוודין לאורחא** דף ק"פ וזה לשונו: כי הסנה עץ שפל, ונראה לו המלאך בלבת אש מתוך הסנה, לרמז כי השם יתברך משרה שכינתו על שפל. והנה הסנה בוער באש, הצרות והגלות שעומדים עליהם לכלותם. והסנה איננו אוכל, כי השם יתברך מצילינו מידם, וכמ"ש המגיד (הגש"פ) בכל דור ודור עומדים וכו', והוא על דרך (תהלים יא, ה) ה' צדיק יבחן, והמשילו זה (בר"ר לב, ג) ליוצר שאינו בודק קנקנים רעועים, מפני שאינו מספיק להקיש עליהם פעם אחת עד שישברו, ולכך מניח הרשע לטבע ולמקרים, וכמו שכתוב (תהלים שם) ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. ומה הוא בודק, קנקנים הבריאים, שאפילו מקיש עליהם כל היום אינם נשברים. כך הקדוש ברוך הוא אינו מנסה אלא הצדיק. וכן הראה מופת בידו ששבה כבשרו, על הגאולה, ששבה יד העם על ידי מוסר ה' מצורעת, רק בחיק אחרים, כבשרן, וכ"ז, יעו"ש.

ובזה יובן לכך משה מזהיר את ישראל, שהם בחינת צדיק הנקרא ישראל, כי ה' צדיק יבחן, ובא להזהיר מוסר ה' אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו (משלי ג, יא). וז"ש זאת תהיה תורת המצורע, המוציא רע, כי על ידי יסורים מוציא רע, מה שהוא רע בעיני ה', עכשיו שנצרף ונטהר על ידי צרעת שבה ידו כבשרו. וז"ש ביום טהרתו - נקרא טוב וטהור, והובא אל הכהן - מנחה טהורה לכהן שיקריבה, וק"ל.

עוד י"ל, דכתב **הרמב"ם** בפרק ב' מהלכות דעות, וכו' עד וכשאינם הולכים אל החכמים וכו', עכ"ל. והשם יתברך ברחמיו שלא ידח ממנו נדח מלקה אותם בצרעת, והובא בעל כרחו אל הכהן. והענין, דמצאתי בספר **יד יוסף** דף רע"א עמוד ג', שנתקשה משה על השראת השכינה בחוץ לארץ, וז"ש אסורה נא ואראה וגו'. והשיבו השם יתברך כי באמצעות המוכן לנבואה תחול גם על המקום שאינו מוכן לנבואה, וז"ש כי המקום אשר אתה עומד עליו, באמצעיתך אדמת קודש הוא וכו', ועיין לעיל בפ' ויקהל השייך לזה.

ומזה יובן זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, כי באמצעות הכהן המוכן לטהרה וקדושה תחול הטהרה גם על שאינו מוכן לטהרה, הוא המצורע. וז"ש

והובא בעל כרחו אל הכהן, לפי שאין רוצה להתקרב אל הכהן, אשר שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב, ז), ולקה בצרעת, ומוכרח להתקרב אל הכהן, שהם חכמים רופאי הנפש, שזכר הרמב"ם בפרק ב' מהלכות דעות, יעו"ש, וק"ל. **ובכלי יקר** פירש בדרך בענין אחר, יעו"ש וק"ל. ועיין לעיל בפרשה ויקהל. ויש לסדר ביאור זה בסדר אחר, ויובן לך אם תרצה.

אך לבאר קושיא מה דכתיב והובא אל הכהן ואח"כ ויצא הכהן וגו'. ועוד, דכתיב ביום טהרתו, ואח"כ ויצא הכהן והנה נרפא וכו', וקודם הרפואה איך הוא יום טהרתו.

ונראה לי דקושיא חדא יבואר באידך, דזכרנו דכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) כשם שיש בו רפואות הגוף כך וכו', וכשאינו רוצה רפואות הנפש בעל כרחו על ידי נגעו והובא אל הכהן, וכאשר נבאר בסמוך מהענין רפואות הנגע אל הכהן וכו'. אמנם נודע כי דבר שהוא מוכרח, אח"כ בסור ההכרח יחזור להרגלו ומנהגו, כמ"ש **ביד יוסף** דף קע"ד עמוד ג' שזהו סבת בכיית התינוק בצאתו מרחם אמו, אף שיצא ממציאות רע, מאפילה לאור גדול, מכל מקום לסבת הרגלו שם קשה לו להתפרד מהרגלו, וכן ביום הגמל התינוק וכו', יעו"ש.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, ר"ל רק ביומו לפי שעה תהיה תורת טהרתו, והטעם, שהוא על פי ההכרח והובא אל הכהן, ובהסתלק ההכרח חוזר להרגלו וטומאתו גסות הרוח ולשון הרע אשר צרעת ונגעים באים עליהם, ונשתלח מחוץ למחנה, לכך ויצא הכהן, לחזור עליהם תמיד בדברי מוסר, שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, עד אשר נרפא נגע הצרעת, שיוסר הנגע לגמרי. והתקנה כמו שכתב **הרמב"ם** (שם) שיעשו מקצה אל קצה וכו', לכך אם הוא כארז יהי' כאזוב עד שיבא לדרך המיצוע, וק"ל.

ובדרך רמז י"ל ג' סוגים ארז ושני תולעת ואזוב, נגד ג' סוגים שזכרתי בפ' שמיני, קרא משה, לאהרן (ויקרא ט, א) - עמוד התורה. ולבניו - עבודה. ולזקני - גמילות חסדים. והנה ארזי הלבנון אדירי התורה. ושני תולעת, אין כחו אלא בפיו, נגד החזנים והמתפללים. ואזוב, כמו (עי' שמות יב, כב) קח לך אגודת אזוב, שיהיו אגודה אחת ראשי העם, כמ"ש **בעוללות אפרים** בהתאסף ראשי עם (דברים לג, ה), אז יגמור עמוד גמילות חסדים, וק"ל.

עוד י"ל בדרך הלצה, כי כתבתי במקום אחר פירוש הש"ס (נדרים ח:) לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה. ויש להבין, איך מה שהוא רפואה לזה יהי' חולי לזה. ובארתי, כי שמעתי שאין לרשעים גיהנם יותר מגן עדן, שאין שום תענוג בגן עדן רק בדברים רוחניים, עסק התורה ותפלה,

והם אינם מורגלים בזה ונחשב זה להם לגיהנם, ודברי פי חכם חן. אם כן מבואר שפיר מה שהצדיקים מתרפאים בה, שהוא התורה ותפלה, שנאמר (משלי ג, ח) רפאות תהי לשריך וכו', בזה עצמו נדונין הרשעים, וק"ל.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, כי הטהרה מצרעת נגעו ומכאוביו שהם עונותיו, הוא על ידי יסורין, והיינו והובא אל הכהן, שבעל כרחו הובא אל הכהן אשר שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, ועל ידי יסורין אלו נטהר מצרעתו, וק"ל.

עוד י"ל והובא אל הכהן, ויצא הכהן וגו', דהנה בארתי פירוש הש"ס (שבת קיט:) כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו, בשם **הרב המגיד מורנו הרב מנחם** וכו'. ואני כתבתי, דוגמתו יש בעולם הזה א' בסוד (משלי כד, טז) שבע יפול צדיק וקם, שלפעמים יורד הצדיק ממדרגתו כדי להקים מעפר אנשי המוני עם, שיהי' לו קצת דוגמא והתחברות עמהם, וז"ש (בראשית יב, ה) הנפש אשר עשו בחרן, והוא על ידי חסרון הצדיק שמצד אנשי המוני עם יוכל להתחבר עמהם, מה שאין כן כשהוא במעלה עליונה. וז"ש המבזה תלמיד חכם בסבת חסרון שהוא לתועלתו, אם כן אין רפואה למכתו, וק"ל.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע, כשהוא מתחבר לתלמיד חכם והובא אל הכהן להעלותו גם בעל כרחו, כמ"ש זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו'. רק שאין זה אפשר כשהכהן במעלה עליונה, רק כשירד ממדרגתו, וז"ש ויצא הכהן אל מחוץ למחנה - על ידי שמץ חטא קל שהוא בסבת המוני עם, ואז יכול להתחבר עמו להעלות רפואה למכתו. וזהו וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע וגו', ולקח שתי צפרים, אחת עבור עצמו ואחת עבור זולתו, שגם לתלמיד חכם שגרם לו שמץ חטא, וזהו עץ ארז - התלמיד חכם, שנעשה אזוב על ידי ירידתו למטה כדי להעלותו, ויחזור מן אזוב עץ ארז. וזהו תאר צפור החיה נגד התלמיד חכם, וצפור השחוטה - כבר נשחט על ידי יצר הרע וכתותי מכתת שיעוריה. ולקמן מבואר אחד חטאת - נגד חטא בפועל, ואחד עולה - במחשבה, והבן. וכעין זה כתבתי **בספרי אחר**, יעו"ש.

אפס, כדי לבאר קושיא ח' הנ"ל, מה ענין מצורע אל הכהן ולא לרופאים, ואז יבואר כל הנ"ל בענין אחר. דאיתא בשבת בפרק כל כתבי (קיח.) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו, שנאמר (תהלים לז, ד) והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. והקשה **הגאון מורנו הרב רבי העשיל** הא אין אדם מת וחצי תאוותו בידו וכו' (עי' קה"ר א, לד; ג, יב), יעו"ש. ואני בארתי כי הרשע הנקרא מת (ברכות יח:) ותאוותו בעולם הזה, בזה אמרו אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, אבל הצדיק הנקרא חי (שם ע"א), שתאוותו

בעסקי העולם הבא, נותנין לו משאלות לבו. וז"ש והתענג על ה', בעסקי השם יתברך, בזה נותנין משאלות לבו, וק"ל.

דיש להבין, מאי טעמא באמת הרשע נקרא מת והצדיק נקרא חי, מלבד הטעם הידוע לחז"ל. ונבאר משנה בספר יצירה (עי' ספ"י ב, ד) אין למעלה מעונג ואין למטה מנגע וכו'. ואגב נבאר הפסוק (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא.

ונראה, דזכרתי לקמן פ' צו, דשאלו **החוקרים**, מ"מ הגלגלים הכדורים עליונים מתנועעים בכבידות יותר מגלגלים תחתונים וכו'. וביאר **בעוללות אפרים** על פי מה שכתוב **בספר בעל העקרים** שכל פועל המסופק בהתכלית אינו שמח בפעולתו וכו', יעו"ש.

ול"נ, דבארתי במקום אחר לקמן כמה משניות באבות, שמאי אומר עשה תורתך קבע וכו' (אבות פ"א מט"ו). ומשנה רבן גמליאל אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו', וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו' (פ"ב מ"ב), והקשה **בתוספות יום טוב** וכו'. ומשנה בטל רצונך וכו' (פ"ב מ"ד). והעולה משם, כי מרוב תענוגו ושמחתו שהי' למשה רבינו עליו השלום, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח), שהי' דבוק בתענוג השם יתברך, ויהי שם עם ה' ארבעים יום וכו', מה שאין כן בעת השכחה אזי בא(ה) צער והנגע, מה שאין כן בעת העונג, יעו"ש.

אם כן הגלגלים העליונים הקרובים לסבה ראשונה ודבקים ברוב תענוג עליון, אם כן דומה לצדיק, ישקני מנשיקות פיהו (שה"ש א, ב), אומר במתון כל תיבה ונקודה מרוב תענוגו ודביקותו עם כל אות הכלול מכל אותיות, ולכך מתנענעים במתון. מה שאין כן גלגלים התחתונים הרחוקים מהשם יתברך ומתענוג עליון, רוצים ליפטר מעבודתן במהירות חזירתן, כמו אנשי המוני עם שדומה תפלתן למשא ורוצה ליפטר חיש מהר מעבודתו, לכך תנועתן במהירות כמו שרוצה ליפטר, וק"ל. עיין מה שכתבתי במקום אחר במשנה (מגילה פ"ד מ"ח) העושה תפלתו עגולה.

ובזה יובן משנה דספר יצירה, אין למטה מנגע, מי שהוא מרוחק מהשם יתברך ומתענוג העליון, והוא גדר השכחה, וזה גורם נגע צרעת וכל הצרות, עד שנחשב באמת מת, כמו שכתוב בש"ס (נדרים סד:) ד' חשובים כמתים וכו'. מה שאין כן מי שהוא למעלה דבוק בו יתברך ובתענוג עליון, שם הוא עונג ונקרא חי, שדבוק בחיים בלי שום נגע ופגע רע, וק"ל.

וז"ש שפתי כהן ישמרו דעת[7], ר"ל תמיד עומדים על המשמר שלא תפרד דעתו ומחשבתו מתענוג ומדבקות העליון בו יתברך, עד שנפשט מגשמיות ונעשה מלאך ה', כמו משה רבינו עליו השלום שמרוב תענוג וחשק בדבקות יתברך ויהי שם עם ה' לחם לא אכל וכו'. **ובזה** יובן זאת תהיה תורת המצורע, שהסבה של נגע צרעת הוא כי אין למטה מנגע, לכך ביום טהרתו והובא אל הכהן, ר"ל מיד שעלה במחשבתו ליטהר מטומאתו מיד נקרא ביום טהרתו, כמסקנת הש"ס (קדושין מט:) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק וכו', ובתנאי והובא אל מדרגת הכהן, הזריזין לעבוד את ה' בשמחה ועונג, ואז מן נגע נעשה עונג, וכמו שכתב **הרמב"ם** בהלכות דעות (פרק ב) רופאי הנפש שיעשה ההיפוך, וק"ל. **ונבאר** משנה דפסחים (פ"א מ"ב) רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שרפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. ונבאר מה שאמרו חז"ל (עי' פסחים ה:) לא יראה לך חמץ (שמות יג, ז) חמץ שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של הקדש וכו'. וכבר בארתי על דרך הלצה, שאינו רואה חסרונו רק של קדוש עליון וכו', יעו"ש.

וכעת נ"ל, **דשמעתי ממורי** ביאור משנה דאבות (פ"ה מי"ט) עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש וכו', אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך (תהלים נה, כד). והקושיא מפורסמת, מה זה שאלה מה בין תלמידיו וכו', שיש הפרש כבין מיתה לחיים. וביאר על פי משל שר אחד עשה סעודה וכו' עד למלאכה נקרא קטן ולאכילה נקרא גדול ואיש וכו', כע"ש בפרשה הנ"ל.

ובזה יובן, כי הרשע יש לו מדות הנ"ל בגשמי, בטובת עולם הזה, עין רעה - שכל טובה שיש לו אינו מספיק לו ואינו שבע, ומתאווה עוד, כמו שאמרו חז"ל (עי' קה"ר א לד, ג יב) אין אדם מת וחצי תאוותו בידו. מה שאין כן הצדיק יש לו עין רעה ברוחני, שאין עינו שבע בכל מעשים טובים שעושה, כמו שיש לרשע עין רעה בגשמי. וכן רוח גבוה, כי הרשע יש לו מדה רעה זו בגשמי, והצדיק יש לו מדה זו ברוחני, נגד היצר הרע המפתה אותו מה אנוש שילך בגדולות האלו לעבוד השם יתברך עקרא ושרשא דכל עלמין, ונגד זה יש לו רוח גבוה. גם נפש רחבה, שמתאווה הצדיק בכל מיני תאווה שאפשר בעבודת

[7] הגה"ה עוד יש לומר בענין אחר, שכתבתי בפ' ויקרא, לדעת כי אני ה' וגו' (שמות לא, יג), נוסף על הקבלה, והוא ידיעתו עצמו וכו'. וז"ש (תהלים לו, יא) משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב. וז"ש (שבת קיח.) כל המענג את השבת, מצד ידיעת עצמו, נותנין לו משאלות לבו, של ישרי לב, והבן. וזהו שפתי כהן ישמרו דעת מצד עצמו, נוסף על הקבלה, כי תורה יבקשו מפיהו - מה שנמסר פה אל פה, כי מלאך ה' צבאות הוא.

השם יתברך, והרשע יש לו מדה זו בגשמי, תאוות המותרות בעולם הזה. וכן עין טובה יש לו לצדיק בגשמי, מה שאין כן לרשע ברוחני, שיש לו עין טובה שמסתפק בג' עמודים, עמוד התורה במיעוט למוד התורה, גם שאינו לשם שמים רק להתפאר, במיעוט עבודה - די לו הליכה לבית הכנסת בשחרית, וגם זו מצות אנשים מלומדה ובחפזון וכו'. ובמיעוט צדקה, ומימיו לא נתן מעות אתרוג ומגלה, די לו בערב יו"כ שנתן עבור נרות כדי לשתות וכו'. ורוח נמוכה, הצדיק בגשמי, והרשע ברוחני, שאומר מה אני ספון וחשוב ליכנס בגדר החסידות, בזה יש לו רוח נמוכה, מה שאין כן בתאוות עולם הזה אומר שאין ראוי שום אדם לעושר וכבוד חוץ ממנו. ונפש שפלה גם כן כנזכר לעיל.

וזה ששאלו מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו וכו', מאחר שהצדיק צריך גם כן למדות של תלמידי בלעם וכו'. ומשני, אוכלין בעולם הזה, מתאות ותענוג שיש לו בעבודת השם יתברך ישקני מנשיקות פיהו (שה"ש א, ב), כמו חלב ודשן תשבע נפשו אם שפתי רננות יהלל פיו, ונוחלין לעולם הבא. מה שאין כן תלמידיו של בלעם וכו', שנאמר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך, ודברי פי חכם חן. וביאור פסוק אנשי דמים וכו', עיין במדרש שזכרתי לקמן פ' צו עם פרושי שם, וק"ל.

ובזה יובן לא יראה לך חמץ, ר"ל שלך, בעסק גופך, לא יראה שום חמץ ושאור העולה בנפיחה, כמו שאור המגבי' את העיסה. אבל אתה רואה של הקדש, שיהי' לך מדרגת שאור בקדושה, וישאר כך ברוחני שיהא רוח גבוה, וכנ"ל שלא יספיק במיעוט טוב שעושה.

ובזה יובן אין ביעור חמץ אלא שרפה, לבטל היצר הרע מכל וכל. וחכמים אומרים לפעמים צריך ליצר הרע, ואף גם מפרר לשון גאוה, וזורה לרוח - שיהא לו רוח גבוה, או מטיל לים - שיהא לו נפש רחבה, שנאמר (איוב יא, ט) ורחבה מני ים, השייך לרוחני, ולבער בגשמי, וק"ל.

ובזה יובן (אסתר י, ג) כי מרדכי היהודי, כי בגשמי כפר בעבודה זרה שהוא גסות הרוח כמ"ש בש"ס דסוטה (ד:), ונקרא יהודי כפר בעבודה זרה (מגילה יג.) גם שהוא משנה למלך אחשורוש, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קלא, א) ה' לא גבה לבי וכו'. אבל ברוחני הי' לו רוח גבוה, שהוא גדול ליהודים דייקא, לענין דת יהודית חשב את עצמו לגדול, כדי לעבוד להשם יתברך על צד היותר שלמות. ורצוי לרוב אחיו וכו', עיין מקודם, וק"ל.

עוד י"ל רצוי לרוב אחיו, כי שאל השואל, על איש אחד שהי' מוחזק לתלמיד חכם וישר, והי' שנוא לבני עירו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו

(אבות פ"ג מ"י). ובאמת אין זו שאלה, דכתיב **בעץ חיים** (ש"ו פ"ב) מי שיש לו רק נפש הוא חוטא, שנאמר (ויקרא ד, ב) ונפש כי תחטא. ומי שיש לו רוח רחוק מחטא, שנאמר (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי אלדים ורוח נכון חדש בקרבי וכו'. ואם כן דקדק ואמר כל שרוח הבריות נוחה וכו', כי אלו הבריות שיש להם רוח, נוחין הימנו מוטב. אבל המוני עם אפילו בעלי נפש, אדרבה מזה שאין נוחין הימנו מזה מוכח שהוא צדיק היפך מדרגתם, וכמו שכתב **החסיד מוהר"י יעבץ** (אבות פ"ב מי"א) שזה סימן מובהק שהוא צדיק, כשהוא שנוי לרשע וכו', יעו"ש.

עוד י"ל, דאירי ברוח הבריות שאינו ממקום העיר, כי צורבא מרבנן דמרחמין לי' בני מתא לאו משום דמעלי טפי, אלא דלא מוכח להו במילי דשמיא (כתובות קה:), יעו"ש. **ועוד** י"ל, דאין לך שאינו כלול מטוב ורע אחר חטא אדם הראשון שנתערב טוב ברע, וכל עסק התורה והמצות הוא לברר הטוב מהרע עד עקבות משיחא שיוברר הכל, אז בלע המות לנצח (ישעיה כה, ח). אמנם יש לך אדם שחלק הרע שבו יותר מן הטוב, ורבו עונותיו, ונקרא רשע. ויש לך אדם שחלק הטוב שבו גובר על הרע שבו ובטל במיעוטו, ונקרא צדיק. ויש בינוני. ועל ידי הטוב והמצות שעושה בורא מלאכים טובים, ומתלבשין בבני אדם טובים ואוהבים אותו, כמו שאמרו חז"ל ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי טז, ד). ועל ידי הרע שעושה נברא מחבל, ומתלבש בסוג בני אדם של המחבל, השונאים אותו ומצירים לו, כמ"ש (ישעיה סד, ו) ותמוגנו ביד עוונינו. אם כן הצדיק יש לו אוהבים מרובים, ושונאים מועטים נגד מיעוט חטאיו, כמ"ש (קהלת ז, כ) כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, והרשע בהיפך וכו'. וז"ש כל שרוח הבריות נוחה הימנו, הם הצדיקים וכו', ומשנאת הרשעים לא איכפת לנו. וז"ש רצוי לרוב אחיו, ולא לכולם, וק"ל.

ועוד י"ל, על פי קושית **התוספות** (שבת פח.) מודעא רבה וכו', הא אמרו ברצון נעשה ונשמע, יעו"ש. וק"ל.

דורש טוב לעמו בכלל, גם לשונאים דורש ומבקש טוב עליהם ומתפלל על שונאיו, כמו **ששמעתי ממורי** מובא לעיל פ' שמות, שהוא תיקון רוחו, יעו"ש. ודובר שלום לכל זרעו, בין רעים ובין טובים, שהוא תיקון נשמתו שבמוח, שמשם טפה זרעית נמשכת.

ועל פי הנ' נבאר פסוקי ישעיהו סימן ה' הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחשך מתוק למר ומר למתוק. וי"ל, ל"ל ג' לשונות כפולות ובכל אחת ב' הפכים. ונ"ל, דזכרנו לעיל במעבר לדף, ג' דברים בין תלמידי אברהם אבינו ובין תלמידי בלעם הרשע, ומכל מקום גם בצדיק יש מדות בלעם, עין רע ברוחני וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, הוי האומרים לרע טוב, ר"ל איך נעשה דור תהפוכות מקצה אל קצה, כי תחלה היו אומרים לרע טוב, ר"ל שאחזו מדת רע עין, לטוב, ברוחני, ונעשה מן רע טוב. ועכשיו אומרים לטוב רע, טוב עין ברוחני, להסתפק במיעוט ברוחני, מן טוב רע, והוא נגד מדה א' טוב עין ורע עין.

ונגד מדה ב', רוח גבוה, שהוא מצד יצר הרע הנקרא חשך, שהגאוה שורש לכל עבירות, ורוח נמוכה מצד היצר טוב הנקרא אור, והם דור תהפוכות בזה גם כן, שמים חשך לאור, ר"ל תחלה היו שמים חשך של היצר הרע, שהוא הגאוה, רוח גבוה ברוחני, להתחסד ולהתקדש בכל קדושה לומר שראוי אליו יותר, ועי"ז נעשה מן חשך אור, ועכשיו אומרים לאור, הוא היצר טוב רוח נמוכה, נעשה חשך, היצר הרע, להסתפק במיעוט טוב שעושה.

ונגד מדה ג', נפש רחבה, שמים מר למתוק, כי מי שנפשו חשקה בדבר חשק רב, גם שהוא מר נחשב ונדמה לו למתוק, ותחלה שהי' נפש רחבה לחשוק בחשק רב בתורה ובמעשים טובים וסגופים ותשובות, היו שמים מר למתוק, ועכשיו יש להם נפש שפלה שמסתפק במיעוט ברוחני ונפש רחבה בגשמי, ועי"ז שמים מתוק, התורה ומעשים טובים, למר, כמו שבארתי פסוק (שמות טו, כג) ולא יכלו לשתות מים ממרה, על ידי שלא עסקו בתורה וכו', יעו"ש.

ובזה יובן קדושים תהיו כי קדוש אני (ויקרא יט, ב). שיהי' לכל אחד מדת בלעם ברוחני רוח גבוה ונפש רחבה, שיאמר למי ראוי יותר ליכנס בגדר הקדושה והחסידות ממני להתדמות אליו יתברך להיות מרכבה לשכינה לקדושה עליונה, כי קדוש אני. ולא שיהי' רוח גבוהה בגשמי לאכילה, ורוח נמוכה ברוחניות לעבודת המלך, וז"ש דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו כי קדוש אני, וק"ל.

הגם די"ל ביאור פסוקי ישעי' הנ"ל, מבואר **בספר חסידים** שיש ג' שונאים זה את זה, הלומדים שונאים לצדיקים, והמוני עם שונאים להלומדים, ואומות שונאים את ישראל. וכל אחד נמשך מחבירו, כי על ידי שנאת הלומדים זה את זה הם מבוזין בעיני המוני עם, ועל ידי שהמוני עם שונאים לתלמידי חכמים האומות שונאים אותם וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שהם הלומדים השונאים לצדיקים. ועל ידי זה שמים חושך לאור, שהמוני עם שמים חושך לאור, ששונאים לאור הצדיקים. ועל ידי זה נמשך הגלות המר מן האומות לישראל ששונאים אותן, וכאילו הם שמים מר למתוק, וק"ל.

ובזה יובן קדושים תהיו, אך שהם שמים מר למתוק ומהפכים האמת, לזה אמר כי קדוש אני, שתראו קדושתי יתברך, וממנו תראו וכן תעשו, כמ"ש **בחסד לאברהם** עין השוקת, איך יהי' מרכבה אל קדושתו יתברך, יעו"ש.

ותחלה נתרץ משנה פרק ב' דאבות (מ"כ), רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה ובעל הבית דוחק. הוא הי' אומר לא עליך המלאכה לגמור וכו'. ונ"ל דזכרנו ביאור משנה (אבות פ"ה מי"ט) מה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי וכו', על פי משל לבעל הבית שעשה סעודה וכו', ולאכילה ולשכר היו הרבה, ולמלאכה היו מועטים וקטנים וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, היום קצר והמלאכה מרובה, ועל כן עצה היעוצה שיעשה סעודה, ויאספו רבים לאכילה ושתיה, ועל ידי רבים יוגמר המלאכה ביום אחד כנהוג. אך אם הפועלים עצלים, שאומר למלאכה הוא קטן, והם מועטים, ולשכר יש הרבה, שכל אחד אומר שהוא גם כן ראוי לשכר, ובזה בעל הבית דוחק, שאין המלאכה נגמרת ביום קצר.

והנמשל מובן, בענין עבודת ה' והמלאכה כל אחד אומר שהוא קטן, ועין טובה מסתפק במעט טוב שעושה. ולשכר יש הרבה, עין רעה, שאינו מסתפק במעט כבוד ועושר שבשמאלה כי אם הרבה (וכן הוא בעשרה בטלנים, שכל רוצה וכו'). אבל דלפי זה יאמרו בני עלי' שהם מועטים, מאחר שאין המלאכה נגמר[ת] על ידי מועטים גם אני אשב בטל, לזה אמר לא עליך המלאכה לגמור וכו', וק"ל.

ובדרך פשוט י"ל, על פי משל ששמעתי בשם **המנוח החסיד מורנו הרב רבי נחמן קאסוויר** שרצה מלך אחד לצייר בסממנים היכלי המלך, ונתאספו אומנים מכל מדינות המלך לראות מי יצייר יותר חידוש. וצייר אחד שבולת שעומדת בשדה ועליו עוף קטן, ותמהו על חידוש זה, ובא ערל אחד מפחותי ערך ונתן דופי, כי בשדה תמיד (מתנונע) [מתנועע] השיבולת וכאן עומד על עמדו. והצייר עמד וצייר צורת המחרישה והפועלים הולכין אחריו, והוטב למלך ושרים. והערל הנ"ל נתן דופי מה שראוי להלוך בימין צייר הליכתו בשמאל. ונתבייש הצייר כך כמה פעמים, עד שבאחרונה צייר נערה המשרתת ומקשטת למלכה בחדר הפנימי, והאיש הנזכר לעיל נתן גם כן חסרון. אז הכהו מכה רבה, איך אתה נותן דופי בנערות המלך בחדרי חדרים שלא ראית מימיך אותם. והנמשל מובן, ודברי פי חכם חן, מי שנתן דופי בשלומי ישראל, הם המקשטים הכלה העליונה, מה שאין יודעים כלל, ראוין לנזיפה, ודברי פי חכם חן. וכאשר שמעתי בשם **מחותני מו"ה רבי חיים**, שאמר אחד דיעה לש"ש, וא"ל בא בחדריך להתבודד, ואז וכו', ודברי פי חכם חן. ובזה ביארתי פסוק (ישעיה א, ד) נאצו קדוש ישראל, ועי"ז נזורו אחור, וק"ל.

ובזה יובן הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שנותן דופי באנשים טובים, ומשבח הרשעים, כל אחד לפי מהללו.
ובזה יובן קדושים תהיו, כאשר תהיו קדושים אז תתייחסו אחרי - כי קדוש אני ה' אלהיכם, שאמרו לטוב טוב, וק"ל. ועיין לקמן פ' קדושים עוד.

שמיני

בפסוק ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל וגו' ויקחו וגו' ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט, א-ו). וי"ל לאיזה תועלת נזכר בתורה לדורות, מה דהוי הוי. **ב'** כל מקום שנאמר ויהי הוא צער, ויש להבין למה להזכירו. **ג'** רובי **המפרשים** יום השמיני, איזה שמיני, ומה שאמרו שמיני למלואים, הקשה **בכלי יקר ושאר המפרשים**, יעו"ש. **ד'** דהל"ל ויהי ביום השמיני ויאמר אל אהרן וכו', ול"ל קרא משה וגו'. וכי תימא בשביל זקני ישראל נאמר פסוק זה, להשמיעם שעל פי הדיבור נכנס אהרן וכו'. הקשה **בכלי יקר**, הלא כבר נאמר בפ' צו, ואת כל העדה הקהילו וגו'.
ה' הקשה **בכלי יקר**, למה באהרן עגל לחטאת ובישראל עגל לשלמים וכו'. **ו'** ויאמר משה זה הדבר תעשו וכו', הקשה **בכלי יקר** גם כן, מה יעשו עוד נוסף על מה שכבר עשו. **ז'** ויראה לכם הל"ל, מה שאין כן אליכם יותר מורגש במבטא וממעט יותר, כמו שכתב **הר"ן** קול לו קול אליו (יומא ד:), יעו"ש. הגם דבקושיות אלו אחרונים יבואר חדא באידך.
ונבאר תחילה משנה בפרק א' דאבות (מ"ט) שמאי אומר עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. להבין זה, נבאר עוד משנה שם בפרק ב' (מ"א) רבי אומר, איזה דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם[8].
לבאר זה, נבאר עוד משנה שם אחר זה (פ"ב מ"ב) רבן גמליאל אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם וכו', וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וכו'. והקשו **המפרשים** רישא משמע דרך ארץ עיקר, וסיפא משמע תורה עיקר.
ונבאר עוד משנה (פ"ב מ"ד) הוא היי אומר עשה (רצונך כרצונו) [רצונו כרצונך] כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך.

[8] הגה"ה ונ"ל דכתב בזהר פנחס דף רכט ע"ב: ובכל אתר דתמן שם ידו"ד בקלא דאורייתא וצלותא, ואדני בדיבורא, איהו דרך ישרה, ואם לאו אין זה דרך ישרה וכו', יעוין שם. ובזה יובן, איזה דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה, כי שם ידו"ד סוד תפארת, ויש בלימוד התורה לשמה דהיינו על מנת לעשות (וז"ש לעושיה) שם ידו"ד בקלא דאורייתא, ותפארת לו מן האדם שהיא אדנ"י, שהשכל בדיבורא, שנקרא האדם בה"א הידיעה, בסוד המוציא שכתב בזוהר פרש' פנחס, והבן, והשם יתברך יכפר.

ובמדרש שמואל כתב גירסת ירושלמית - (כרצונך) [ברצונך], והכונה שיעשה ברצון בשמחה ולא כמתקצף באף וחימה ועצבון, כדי שגם הוא יתברך יעשה כרצונך, שלפעמים יעשה הקדוש ברוך הוא רצונו של אדם באף וחימה בעצבון להענ[י]שו באחרונה, כמ"ש (תהלים צב, ח) להשמדם עדי עד, אבל כשיעשה ברצון אחריתו ישגא מאוד, ועיין **בתוספות יום טוב** זה.

ולי נראה דקשה עוד, דהוא כפל, בטל וכו'. דאיתא בפלוגתא בפרק (ז') [ו'] דברכות (לה:) ואספת דגנ(י)ך (דברים יא, יד), מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך, הנהג מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה וקוצר וכו', אלא כשישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים וכו', ומסיק אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם.

ושמעתי הלצה, לפי שהרבה עשו כרשב"י לכך לא עלתה בידם, אבל מיעוט עלתה בידם, ודפח"ח.

ויש להבין, מאי טעמא הרבה לא עלתה בידם ומיעוט עלתה בידם. ונ"ל דאיתא **בספר קדמון**, כמדומה שנקרא ספר **זוודין לאורחא**, בדף כ"ב, ומביא משל למלך העומד במדינה בתוך ארמונו, ויש מעבדיו העומדים חוצה, ויש פנימי, ויש לפני ולפנים עם המלך ולא דברו עמו, ויש וכו'. והנמשל כי באומות וכו', ויש עמי הארץ, ויש תלמידי חכמים וכו', ויש מי שהגיעו ברוב השגחתו ופינות מחשבתו בכל דבר זולתו, עד אשר נאמר עליו (שמות לד, כח) ויהי שם עם ה', ומרוב תענוגו ושמחתו בזה שהשיג, לחם לא אכל ומים לא שתה (שם) שבטלו כוחות הגוף וכו'. ודע, כי צריך אתה להשים כל מחשבותיך בהשם יתברך לבדו, וזאת היא העבודה ואהבה המיוחדת וכו'. וזה ישלם בבדידות ובהפרדת מבני אדם, ולא יתחבר אליהם רק לצורך והכרח וכו'. ובענין עסקיך ההכרחים תחשוב בעת אכילתך ובהיותך במרחץ ועשיית צרכיך, וזולת זה שמור נפשך שלא יתעסקו מחשבותיך רק בעבודת השם יתברך. אבל מי שמחשבתו דבוק בו יתברך גם בעסקו בצרכי גופו היא מעלת משה רבינו עליו השלום, שנאמר (שם כה, ג) ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו, ונאמר (דברים ה, כח) ואתה פה עמוד עמדי וכו'. ומי שימצאהו צרות רבות מן החסידים, היינו בעת השכחה כמ"ש (שם לא, יז) והסתרתי פני מהם והיו' לאכול וכו', ה' לי לא אירא (תהלים קיח, ו) וכו', יעו"ש. והארכתי לגודל תועלת, יעו"ש.

וכענין זה **שמעתי בשם מורי**, כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה (קהלת ט, י), שיעשה המעשה הגשמי בכח המחשבה, ליחד קודשא בריך הוא ושכינתיה. ועל פי זה בארתי משנה (קדושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, יעו"ש. וזה הי' מעלות רשב"י בפעם שנית שיצא מן המערה (עי' שבת לג:), שעל ידו נתברך, מה שאין כן בפעם ראשונה, עיין **בספר שלי**, יעו"ש.

ובזה יובן, הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך, בעת שתעשה רצונך בצרכי גופך ועסקך בגשמי תהי' המחשבה הנקרא רצון כנודע, תהיה פנימית לבבך בו יתברך, שהוא עשיית רצונו כרצונך. כדי שיעשה רצונך כרצונו, ר"ל בעת שתעשה רצונו יתברך ממילא נעשה רצונך על ידי אחרים, כסברת רשב"י הנ"ל, שנאמר ועמדו זרים וגו'. ואם אינך בגדר זה שהם מעלת חסידים ונביאים, שבעת עסק הגשמי יוכל לדבק בו יתברך, על כל פנים עצה היעוצה בטל רצונך מפני רצונו, כרשב"י ולא כרבי ישמעאל. ואף על גב דמסיק שם הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, דווקא הרבה, שהם המוני עם, שאינם בגדר הנ"ל, אבל המשנה זו מילי דאבות, הם לבני עלי' שהם מועטים, מעלת החסידים, יבטל חרישה וזריעה ויעסוק בתורה. והתועלת, כדי שיבטל רצון אחרים, הקמים עליך, מפני רצונך, כי בעת דביקותו ומחשבתו בו יתברך ניצל מכל פגע רע כנ"ל, וק"ל.

ובזה יובן משנה הנ"ל, רבן שמעון בן גמליאל אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. ר"ל גם שתעסוק בגשמי ובדרך ארץ, תהא מחשבתך פנימי בתלמוד תורה שתעסוק בעת עסקיך בדרך ארץ. מה שאין כן כשאין עושה כך, ממה נפשך אינו יוצא ידי שניהם, אם יעשה כרבי ישמעאל אם כן אם חורש וקוצר תורה מה תהא. ואם יעשה כרשב"י בתורה לחוד בלא דרך ארץ אם כן כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה, דייקא סופה בטילה, ולכך יש יוצא ידי שניהם, וק"ל.

ובזה יובן רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם, אם כתנא קמא או כרשב"י, דבזה יש מעלה וחסרון, וכן בזה, כאמור. ואמר כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, כי ירא שמים יצא ידי שניהם, שיעשה שניהם כאחד תלמוד תורה עם דרך ארץ, שהיא תפארת לעושיה, מאחר שעושה מעשה דרך ארץ אין התורה בטילה ואין גורר עון, ואז יש לו תפארת מן האדם, שהם בני עליה, שנשאר במעלה עליונה, וק"ל.

ובזה יובן מאמר שמאי אומר עשה תורתך קבע, שלא יהי' בטילה וגוררת עון, רק יהיה נשאר כך קבוע. והיינו אמור מעט ועשה הרבה, שיהי' עשייתך חשוב הרבה על ידי אמירה שהם המחשבה של בני עלי' שהם מעט, ועשייתך בדרך ארץ יהיה מסוג הרבה בני אדם שהם המוני עם. ואז תהי' במעלת רשב"י בצאתו מן המערה בפעם ב', שהי'

מקבל כל אדם בסבר פנים יפות גם שהי' בטל מתורה ועוסק בדרך ארץ, שמא מחשבתו דבוקה בו יתברך, וכאשר הארכתי מזה במקום אחר, יעו"ש.

ובזה יובן מאמר זה הדבר וגו', דכתיב בספר **יד יוסף** כי משה נקרא זה, כמ"ש (שמות לב, א) כי זה משה וכו', יעו"ש. ואני אומר בלאו הכי מצאנו מעלת משה יתר על כל הנביאים בזה הדבר, כפירוש **רש"י** בפרש' מטות (במדבר ל, ב), יעו"ש. וז"ש זה הדבר תעשו גם אתם, שתזכו למעלת משה רבינו עליו השלום בזה הדבר, ואז וירא אליכם כבוד ה' כמו למשה, שנאמר (שמות כה, ג) ונגש משה לבדו אל ה'. מה שאין כן אם תעשו עסקיכם הגשמי ואז תפנו מחשבתיכם לדבק בו יתברך, אז וירא אליכם גם כן כבוד ה' כמו למשה, וק"ל.

או י"ל, דכתבי' לעיל שהיה משה אמצעי שיזכו לנבואה על ידו בהקיץ. ואם תעשו הכונה גם כן תזכו וירא אליכם דייקא כבוד ה', ולא תצטרכו למשה רבינו עליו השלום שיהי' אמצעי, וק"ל. (ועיין לעיל, שזהו טעות קרח (במדבר טז, ג) כולם קדושים, אינם צריכים לאמצעי, ומדוע תתנשאו וגו', וק"ל).

וכדי לבאר שאר ספקות הנזכרי', נראה, דזכרנו דיש ג' עמודים תורה ועבודה וגמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב), ובימי הגלות שחסרו הדעת והם ימי השכחה, שזכרנו לעיל דסבת השכחה הי' הגורם הצרות וכו', וזה הי' גלות מצרים אצל פרעה העורף סוד השכחה, והגואל נקרא משה סוד הדעת היפך השכחה. והסבה זו היא ממש סבת הגלות האחרון - ורם לבבך ושכחת את ה' אלדיך (דברים ח, יד), וזה סוד (שמות ג, יד) אהי' אשר אהיה, ופקד פקדתי (שם ג, טז), שכתבתי לעיל. וזה שנאמר בחלק (עי' סנהדרין צח.) אין בן דוד בא עד שיכלה בגלות האחרון גסי הרוח וכו', מה שהי' הוא שיהי' (קהלת א, ט), כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז, טו), על ידי משה סוד הדעת מסטרא דיובלא, סוד כנור של ח' נימין, כמ"ש **בכתבים** הלכות פסח חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו וכו' (ישעיה נב, ג), יעו"ש.

ובזה יובן, כי ג' עמודים תורה ועבודה וגמילות חסדים, שהיו חסרים בגלות, שהם חסר דעה, מה שאין כן בגאולה על ידי משה בחינת דעת, אז קרא לאהרן - שפתי כהן ישמרו דעת [ו]תורה יבקשו מפיהו וגו' (מלאכי ב, ז), הוא עמוד התורה. ולבניו, עמוד העבודה וכו'. ולזקני ישראל, מנהיגי הדור בעלי גמילות חסדים.

וז"ש ויהי ביום השמיני, ר"ל אחר שסבלו הגלות והצער הרומז בכל מקום שנאמר ויהי, עד שבא ביום השמיני, בינה, הדעת מסטרא דיובלא, אז קרא משה סוד הדעת, לאהרן ולבניו ולזקני ישראל, הם ג' סבות וג' עמודי עולם תורה ועבודה וגמילות חסדים, שבימי

הגלות הוא בלא דעת, ואחר שקרא משה לאהרן, שפירש **רש"י** בפרש' אחרי בשם תורת כהנים (עי' ויקרא טז, לד), ויעש כן אהרן כאשר צוה ה' - להגיד שבחו של אהרן שלא הי' לובש בגדי כהונה לגדולתו, אלא לקיים גזרת המלך, היפך הרבנים שלובשים הרבנות לגדולתם, כמו שכתב **המהרש"א** בפרק קמא דסוטה, יעו"ש שהאריך. וכאשר בארנו משנה (אבות פ"א מ"י) אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות, דקשה מה ענין מלאכה לרבנות, ובארנו על פי קושית **מוהרש"א** במסכת ברכות ד' דברים מקצרין וכו' המנהיג את עצמו ברבנות. והקשה, הא אמר רבי לבנו נהוג נשיאותך ברמה וכו' (כתובות קג:), יעו"ש. וכתבתי, כי בענין הרבנות יש ג' סוגים, א' להתכבד בו, כנהוג. ב' כלום שררות אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם וכו' (הוריות י:), וז"ש המנהיג את עצמו ברבנות, להתכבד, מקצר ימיו, כי תמיד דואג שלא יעבירוהו ונתמעט רומו ונתקצר ימיו, וכמ"ש במשנה דאבות (פ"ד מכ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, יעו"ש. מה שאין כן בסוג ב' שהוא עבדות, בזה נהוג נשיאותך ברמה, ואין חשש ומורא יעלה על ראשו שאז לא יעבירוהו, שאז לשמחה יחשב לו שנפטר מעבדות. וז"ש אהוב את המלאכה ועבדות שהוא מסוג ב', ושנא את הרבנות שהם מסוג א', מחמת חסרון הדעת בימי הגלות. מה שאין כן בימי הגאולה קרא משה לאהרן, שלבשו רק לקיים גזרת מלך, עמוד התורה.

ולבניו, הם הכהנים, עמוד העבודה, היפך בימי הגלות, שתפלה במקום קרבן, והשליח צבור הוא במקום כהן, ועשה עיקר מן הזמר וכו', וכאשר בארנו רני עקרה לא ילדה וכו' (ישעיה נד, א), יעו"ש, וזה אריכות הגלות.

ולזקני ישראל, מנהיגי הדור עמוד גמילות חסדים, דבארנו ועיני ישראל כבדו מזוקן (בראשית מח, י), מה שהי' ראוי לראש הדור והעיר שנקרא עיני העדה להשגיח ולפקח בעסקי הצבור לשם שמים, ומחמת זוקן, שנתיישן הדבר אצלם שלא להנהיגם לשם שמים רק לכבוד ולתפארת, גם שירצה אחר כך לראות אינו יכול לראות, כי כבדו מזוקן וכו', יעו"ש, וכד רגיז רעיא וכו'. מה שאין כן שבאה דעת שנקראת משה, קרא לזקני ישראל וכו'.

וז"ש קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה. דכתב **בעוללות אפרים** (מאמר רא) עגל ראשי תיבות עריות גזל לשון הרע, דרובן בגזל ומועטין בעריות וכולן בלשון הרע (ב"ב קסה:), יעו"ש דף נ"ב, וכל המתגאה כאלו בא על עריות (סוטה ה.) נגד הרבנות, וגזל נגד הראשים ומנהיגים, או איפכא, ולשון הרע נגד הש"ץ המתפללין, כי בשפתם כבדוני ולבם רק רחוק מה', כאשר בארנו הפסוק (תהלים סב, ה) ירצו כזב (בפיה') [בפיו]

יברכו ובקרבם יקללו סלה, שאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' (תהלים יט, טו), ומכח זה טורפין ח"ו תפלתו בפניו וגורם רעה, כמ"ש **בזהר** בעל מום שרצה לתווך השלום בין מלך למטרוניתא וכו', יעו"ש, לכך עגל לחטאת.

ואיל לעולה. כי אילי הארץ (יחזקאל יז, יג), שהם (שלימי) [שלומי] אמוני ישראל, לא יכלו לדבק בו יתברך ולטהר מחשבתם, וכמו **ששמעתי** אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון (תהלים לב, ב), אשרי אדם לא יחשוב [ה'], זה נחשב לו עון. והוא נמשך מאנשי הדור, כאשר מבואר במקום אחר, לכך איל לעולה, ויתוקן הכל, וק"ל.

•

בפסוק ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך וכו' (ט, ז). **בתוספתא, ורש"י** מביאו, קרב אל המזבח - שהי' אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה, למה אתה בוש, לכך נבחרת וכו'. והקשה **האלשיך**, קרב אל המזבח הוא מיותר, כי בכלל אומר עשה את חטאתך וכו' הוא שיקרב אל המזבח. **ב'** הקשה גם כן, ועשה וכו' נאמר בכלל הקודם. **ג'** למה הי' בוש וירא באמת.

ד' מה זה שהשיב משה למה אתה בוש וכו', דדי בקיצור לכך נבחרת. **ובכתבי האר"י** מפרש: למה שאתה בוש וירא, לכך נבחרת וכו'. והוא נתינת טעם שפיר, על פי מה שזכרתי במקום אחר, שכתב **מהר"ם מקוצי** שעיקר יסוד התורה היא הזכירה וההיפוך השכחה וכו'. ולכך פקודה סימן גאולה והשכחה הוא הגורם גלות, וז"ש דוד (תהלים נא, ה) וחטאתי נגדי תמיד. ואם כן שפיר נתן טעם לשבח, למה שאתה בוש לקיים וחטאתי נגדי תמיד, לכך נבחרת, שאמר שאינך בגדר השכחה, והבן.

עוד י"ל, דכתב **האלשיך** בפ' ויקרא (א, ב-ט) לדוד אליך ה' נפשי אשא וגומר (תהלים כה, א), ר"ל למה שאני דוד בשר ודם, והמשאת והמנוחה אליך ה' הוא, כי אין ערוך אליך, על כן ראוי כי נפשי אשא, כי בזה מקדם ה', הירצה באלפי אילים, רק להקריב נפשי אליו וכו', יעו"ש. וז"ש שהיה בוש וירא, ר"ל בוש מצד שהי' בשר ודם, וירא מצד יראת הרוממות של אין סוף כי נורא שמו, ואיך יקרב אל המזבח להקריב קרבן בהמה, הירצה ה' באלפי אילים וגו' (מיכה ו, ז), וז"ש למה שאתה בוש וירא לכך נבחרת, שזה רצון הבורא יתברך שמו שידע אדם חסרונו ופחיתות עצמו, ויראת הרוממות יתברך למען תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ, כ), ולכך נבחרת, וק"ל.

אמנם לבאר שאר ספקות, נראה לבאר פסוקי יחזקאל סימן (ל"ו) [ל"ז] (א-יב), והוא הפטרת שבת חול המועד פסח: היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' ויניחני ב[תוך ה]בקעה [והיא] מלאה עצמות, והעבירני עליהם סביב והנה רבות מאוד והנה יבישות מאוד,

ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה ואומר ה' אתה ידעת, ויאמר אלי הנבא על וגו', העצמות היבשות שמעו דבר ה' וגו' ונבאתי [וגו'] ותקרבו העצמות עצם אל עצמו וגו' ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותינו נגזרנו לנו, לכן הנבא הנה אני פותח את קברותיכם וגו', יעו"ש.

והספקות, **א**' לשון יד ה' משמע יסורין או מכה, כמ"ש (שמות ט, ג) הנה יד ה' וכו'. **ב**' ויניחני בבקעה, מה מודיעני בזה שהי' בבקעה או נהר. **ג**' לשון והעבירני הוא מיותר ואין לו שחר. **ד**' רבות מאוד, יבשות מאד, מה ענין זה לזה. **ה**' לשון שאלה התחינה העצמות האלה, הוא תמיה, וכי יפלא ממנו יתברך דבר, וכמו שהשיב הנביא ה' אתה ידעת. וכקושיא זו שמעתי מהרב המנוח **מהרי"ל פיסטניר**, ויבואר אחרי זה. **ו**' איך אפשר בהיותם עצמות יבשות שישמעו דבר ה', כי אם אחר שיחיו ישמעו. **ז**' ותקרבו עצמות וגו', שהוא מיותר, דהע[י]קר מה שיחיו ויעמדו על רגליהם, ול"ל להודיע מה שהיו קודם שחיו, ותקרבו וכו'. **ח**' כפל, יבשו עצמותינו, אבדה תקותינו, נגזרנו לנו. **ט**' הנה אני פותח קברותיכם וגו', שהוא ללא צורך, כי מה תועלת יש בפתיחת[']ן, רק הע[י]קר הכל התחייה. [**י**'] וידעתם כי אני ה', משמע דתחלה לא ידעו כי אני ה'.

והסגנון, דב' קושיות ראשונות יבוארו על ידי ב' קושיות שניות, שיבואר קושיא ג' על ידי קושיא ד'. והוא דכתב **האלשיך**, מובא לעיל, ביאור פסוק (יחזקאל לד, לא) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם, כשהיו צדיקים מתאחדים בשורשן וכו', יעו"ש, מה שאין כן ב' כשהם ברשעתן, אז טומאת מעשיהן מפרידות ביניהן וכו', יעו"ש. וז"ש והנה רבות מאד, שאין בהם אחדות, כי הם רבות על ידי פירוד, והטעם כי הם יבשות מאד, שאין בהם לחלוחית מצוה, וטומאת מעשיהם מפרידות ביניהם וכו', וכמ"ש (ויקרא יט, לב) מפני שיבה תקום, ומבואר **בכתבים** כי שיבה אותיות יבשה, יעו"ש.

אמנם בבחינת אומה ישראלית יש ב' בחינות, א' נקרא אנשי צורה, ב' אנשי חומר, והם ב' בחינות עצמות וכלים שנזכר **בספר עץ חיים**, יעו"ש. ובזה יובן היתה עלי יד ה', ר"ל ליסורין, ויד ה' נגעה בו, במה שיוציאני ברוח ה', ר"ל שיהא רוח ממללא לומר תוכחת מוסר לראשי ישראל, כאשר יבואר.

ויניחני בבקעה, ר"ל על דרך שנזכר בש"ס בקעה מצאו וגדרו בה גדר, דהכוונה היא שהיו עמי הארץ קלי הדעת בלי יראה, והוצרכו לגדור גדר ולהחמיר להם, והוא ויניחני בבקעה, מקום שאין בו יראת שמים ויראת ה' [במקום ההוא כמו בבקעה הנזכר והעבירני עליהם סביב] קלי הדעת. ושמא תאמר שהוא מחמת שהם עמי הארץ, לכך אמר דזה אינו, כי הי' מלאה עצמות, ר"ל עצמיות ועקרי הקהלה, עיר מלאה חכמים וסופרים, רק

שאין בהם יראת ה' במקום ההוא, כמו בקעה הנזכר. וז"ש והעבירני עליהם סביב, כי בהשקפה ראשונה נדמה לו שהם חכמים ויריאים לפי מראית העין שנראה לבריות, כי האדם יראה[ה] וגו' וה' יראה ללבב (שמ"א טז, ז), כאשר העבירני עליהם סביב לדקדק במעשיהם אז נגלה לי לבל תביט אל מראיהן. כי ראיתי והנה רבות מאד ויבשות מאד, ר"ל כי תיבת רבות סובל ב' פירושים, או רבות הכמות או רבות האיכות, וכל אחד נמשך מחבירו, שהם רבתי בדעות לומר מי כמוני חשוב, לכך היו רבות, נפרדים זה מזה בלי אחדות. ושורש כל העבירות היא הגאוה, כמו שכתב **החסיד יעבץ** במשנה (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח וכו', יעו"ש. וז"ש מכח שהם רבות מאד ע"י גסות הרוח, לכך הם יבשות מאוד בלי לחלוח מצוה.

ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה. ושמעתי בשם **מהור"ר ליב פיסטניר** זכרונו לברכה, שאמר, אם אפשר על פי מוסר להחיות העצמות היבשות, שהם בחינת ישראל ההולכים בשרירות לבם. והשיב ר"ל אתה ידעת, ר"ל אני מסופק בהם ואתה ה' ידעת. ויתר הדברים אם נכלל בדברינו יהיו משמו, ודברי פי חכם חן. ולדברינו, התחיינה העצמות האלה, ר"ל אם תוכל להחיות על פי מוסר את העצמיות ועקרי ישראל, אשר להם שבט מושל להנהיג הצבור לשם שמים, אז כל איש על מקומו יבא בשלום, מה שאין כן אם גם העצמיות ועקרי הקהל ישראל הם יבשים אז סימן רע להמון עם, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ק נב.) כד רגיז רעיא על ענא עביד לנגדא סמותא. לזה ראוי לסבב תוכחת מוסר לראשי ועקרי הדור או העיר, וז"ש העצמות היבשות שמעו דבר ה', שעל ידי ששמעו מוסר, שהוא דבר ה', כמ"ש (דברים א א, עי' רש"י ז"ל) אלה הדברים, דברי תוכחות, הוא רפואה ורטי' להחיות כל רמ"ח איברין, כמו שאמרו חז"ל (עי' שמ"ר כז, ט) בפסוק (ישעיה נה, ג) שמעו אלי ותחי נפשכם וכו', ועל ידי ששמעו מיד יחיו, ומה שהיו עצמות יבשות יהיו כגן רטוב.

וכך היה, כמ"ש ונבאתי ותקרבו עצמות עצם אל עצמו, ר"ל על ידי שמיעתו מוסר הוסרו הפרוד לבבות ונעשו אחדות אחת בין עצמיות ועקרי הקהל עצם אל עצמו, כי על ידי הרהור תשובה נקרא צדיק, וכמ"ש בש"ס (קידושין מט:) המקדש אשה על מנת שאני צדיק וכו', והי' כך כי מתאחדין בשרשן כשהם צדיקים וכו'.

ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה, ר"ל כי הם שורש ועיקר הכל, וכמו שכתב **בעוללות אפרים** (מאמר ריב) ביאור פסוק (דברים לג, ה) בהתאסף באחדות ראשי עם, אז הם יחד שבטי ישראל כולם וכו', יעו"ש. הנה אומרים יבשו עצמותינו אבדה תקותינו, ר"ל מאחר שיבשו עצמותינו, השורש ועצמיות עיקרי הקהלה, שלא להנהיג

לשם שמים, אז אבדה תקותינו, כד רגיז רעיא וכו'. וגם נגזרנו לנו מעולם הזה ומעולם הבא, שאין מי להעמיד הדת על תלה. לכן הנבא כה אמר ה' הנה אני פותח את קברותיכם וגו', כי קבר אותיות רקב, ר"ל רקב עצמות קנאה (משלי יד, ל) שעל ידי הקנאה והתאוה והכבוד שם בעצמות הנ"ל בא רקב שבקבר, וכאשר אני פותח קברותיכם להסיר קנאת איש מרעהו, על ידי שלוחי המבשר במהרה בימינו אמן נצח סלה, וכשתסור הקנאה הגורם רקב וקבר, אז יהי' שלום בעולם - וידעו כי אני ה', שהוא אחדות שמו יתברך, באחדותו למטה גורם אחדות למעלה, שהוא יחוד שמו יתברך עם י"ה ב' אחרונות, והבן.
ובזה יובן, דזכרנו במקום אחר ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכו' (שמות יג, יט) כי השכחה היא סבת הגלות, והזכירה שהוא על ידי הדעת בבחינת משה הוא הגאולה וכו', יעו"ש. וז"ש ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן, ר"ל, בעולם הזה שהוא ז' ימי הבנין, הוא בחינת משה נעלם, מה שאין כן לעתיד שנקרא יום ח', כמו שזכרנו לעיל, יעו"ש, אז ויאמר משה בחינת הדעת, אל אהרן, קרב אל המזבח, שהיה בוש וירא וכו'. כי כל ימי הגלות והשכחה לא הי' בחינה זו בעולם, שהיו עצמות יבשות, והיו רבתי בדיעות גסי הרוח לומר מי כמוני מושלם בכל המעלות, ולא בוש ולא ירא, מה שאין כן בעת הגאולה הנק' יום שמיני, אז בחינת הדעת הנקרא משה אומר אל אהרן קרב אל המזבח, למה אתה בוש וירא לכך נבחרת, וק"ל.
עוד י"ל, ונבאר משנה (סנהדרין פ"י מ"א) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. והקשה **הרב האלשיך** בפרש' שמיני (ט, א ד"ה והוא מאמר התנא) דהל"ל בעולם הבא. ב' מה ענין חלק, והל"ל זוכים לעולם הבא. ג' על הפסוק, דהל"ל כשהם צדיקים ירשו ארץ וכו'. ד' הרי יש כמה רשעים ואיך אמר כולם צדיקים. ה' מהו נצר מטעי וכו', מהו התפארת וכו', יעו"ש.
ונראה, דזכרתי במקום אחר, שהקשו על ש"ס דשבת (קנו.) האי מאן דאתייליד במאדים יהא אשיד דמא וכו', אם כן בטלה הבחירה וכו'. ובארתי לפי דברי **המהרש"א**, יעו"ש. אמנם נראה דלא קשה מידי, דכתב **הר"י בן שושן** בויכוחו עם **הרמב"ם**, **והחסיד מהר"י יעבץ** מביאו במשנה הכל צפוי וכו' (אבות פ"ג מי"ט) וזה לשונו: אין ספק שהרכבת האדם ומזגו, והעת אשר נולד, מבוא גדול לפעולותיו, שאמרו חז"ל האי מאן דאתייליד במאדים יהא אשיד דמא וכו', אבל על כל זה מצד נפשו של אדם שהוא למעלה מן הגלגלים יוכל למשול על חומרו ולבחור דרך הישרה, אבל רוב האנשים נשארים על

טבעם וכו', וז"ש שלמה המלך עליו השלום (קהלת ז, כח) אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי, ר"ל שיפעול היפך הכנתו וכו', יעו"ש.

אם כן אין מקום לקושיא הנ"ל, דגם אם אדם הרכבתו ומזגו ולידתו הי' מצד גרמים שמימים הוא מוכן לפעולות רעות, מכל מקום מצד נפשו, שהוא חלק אלוה ממעל, אשר בו יוכל למשול על חומרו ולבחור בטוב שיזכה בו לעולם הבא, אם כן עדיין הבחירה בידו ואינו מוכרח במעשיו.

ואם כן מבואר הקושי' ותירוצו בצדו, ומביא ראיה שנאמר ועמך כולם צדיקים, ור"ל דאמרו חז"ל (ואמרו) [לאמור] לציון עמי אתה (ישעיה נא, טז), אל תקרי עמי אלא עמי במחיצתי וכו'. והוא עמך מצד שהם עמך, שהנשמה של איש ישראל הוא חלק אלוה ממעל, מכסא כבוד שהי' עמו יתברך, לכך ועמך כולם צדיקים, שיכולים להיות כולם צדיקים, גם מי שנולד במאדים וכיוצא יכולים לשנות רוע מזגם, שהם מגלגלים ונפשו למעלה מגלגלים. לעולם ירשו ארץ, ר"ל האדם הנקרא עולם קטן, וכמ"ש **בתקונים** אי בעית דאחריב עלמא וכו', וכמ"ש **בפרי עץ חיים** הלכות ראש השנה (שער השופר פ"ה), יעו"ש, בבא אדם לעולם זה הגשמי והחומר ירשו ארץ, ארצות החומר מצד הגלגלים של עולם הזה, מכל מקום מצד שהם נצר מטעי, דהוא נפש האדם למעלה מגלגלים, יוכל למשול על חומרו, ולכך ראוי לכל אדם לחוס על כבוד קונו, שיהי' מעשי ידי להתפאר, כמו שכתוב (ישעיה מט, ג) ישראל אשר בך אתפאר, בסוד תנו עוז לאלדים (תהלים סח, לה), שהפעולה טובה מורה על מעלת הפועל שהוא פועל טוב, היפך פועל ריק, וכמו שכתב **הרמב"ם** וכו'. וזהו כונת המשנה בפרק ב' דחגיגה (מ"א) וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם. דהיינו עובר עבירה, שח"ו צור ילדך תשי (דברים לב, יח), מבקש היוצר מן יציריו שיפעלו הטוב, שיהיה מעשי ידיו להתפאר, וק"ל.

ובזה יובן ויהי ביום השמיני, סוד הבינה, ונשמת שדי תבינם. ויאמר משה, בחינת הדעת, אם אין בינה אין דעת (אבות פ"ג מכ"א), אל אהרן, סוד הנשמה, וכמו שכתוב **בסבא** (זח"ב צה.:) ובת איש כהן כי תהי' וגומר (ויקרא כב, יב), ור"ל מצד הנשמה והדעת איש החסד יוכל למשול על חומרו, לכך קרב אל המזבח לעבוד עבודת ה'. ועשה את חטאתך, ר"ל עשה לשון תיקון, לתקן חטאתך, שהוא לשון חסרון, כמ"ש (מל"א א כה) אני ובני חטאים. והכונה לתקן חסרונו שמצד החומר, שהוא מצד לידת המזל הגלגלים, כי על ידי הנשמה יוכל לשנות ולתקן החסרון מרעה לטובה, וק"ל.

הגם דיש לומר ביאור משנה (סנהדרין פ"י מ"א) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. על דרך מה שכתבתי במקום אחר מעלת האחדות, דמקי[י]מים זה מצוה אחת וכו', ובזה

יובן כל ישראל, כי בזמן שעמך כולם כוללות אחת, דהיינו תאר צדיקים, דהיינו שנתאחזו בשורשן וכו', דעל ידי כללות שיהי' אחדות ב"י, אז יש לזה חלק על ידי מצוה אחד לעולם הבא, וכן לזה, ונחשב הכל לכ"א, וז"ש ועמך כולם צדיקים, שנתאחזו בשרשן וכו', ואז ירשו ארץ, מצד שהם נצר מטעי, ושם בשרשן הכל אחדות, הכל אחד, ואז יקראו מעשי ידי להתפאר, וק"ל.

עוד יש לומר, דכתבתי במקום אחר בשם **מהר"י יעבץ** (אבות פ"ד מ"ב) התופס מקצת אחדות וחלק ממנו תופס בכולו וכו', יעו"ש. וז"ש (ישעיה ה יד, סנהדרין קיא.) ופערה פי' לבלי חוק וכו'. ובזה יובן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, חלק אחד מן אחדות, ואז תופס בכולו, וז"ש ועמך כולם צדיקים וירשו ארץ, מצד שהם נצר מטעי - חלק אחד מן האחדות, ותופס בכולו שיהיו מעשי ידי להתפאר, וק"ל.

•

עי"ל, יש לבאר קרב אל המזבח וגו'. ונבאר מצות ספירת העומר בפרשה אמור (ויקרא כג, טו) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום. והנה תועלת המצוה הזאת הוא כפשוטו, שלא לאבד יום אחת ממספר ימים, בסוד מספר ימיו מה הוא, שממנו נעשה לבוש הנקרא חלוקא דרבנן, בגן עדן התחתון נעשה הלבוש מעשיות המצוה יום ויום, ובגן עדן העליון מכוונת המצוה והתורה, וכמ"ש **בזהר** פרש' ויחי (רכד.:), **ובדרושים להאר"י זלה"ה** יעו"ש, וזהו (בראשית כד, א) ואברהם זקן בא בימים, שלא נאבד יום אחד ממספר ימיו וכו'. מה שאין כן בעשותו עבירה ביום אחד, אז אותו יום עומד חוצה ומתאבל עליו עד שישוב בתשובה, ואז נאמר ישלם לו נחומיו ולאבליו, כמו שכתוב **בסבא** פרש' משפטים, יעו"ש. **ובזה** יובן וספרתם לכם, ר"ל שיספר וימנה הימים שלא יאבד יום אחד, והוא לתועלתכם. ויתחיל מיד ממחרת השבת, יתחיל לספור משנת ך' עד ע' שנה בסתם שנותיו, אז הוא חמשים יום חמשים שנה, שתהי' כולם שלימות ותמימות שלא יאבד יום אחד, וק"ל.

אמנם נ"ל, דכתב **בעקידה** דף ל"ב (שער סז, שער פה) לב חכם לימינו וכו' (קהלת י, ב), כי התורה נקראת (משלי ג, טז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, והחכם כל פנות שהוא פונה, גם בגשמי כמו במשא ומתן וכיוצא, פונה לימין לשם שמים, כמו שספר בנזיר ששאל לאחד שהי' חורש בשדה, כוונת החרישה וכו', עיין זה בדף. מה שאין כן לב כסיל לשמאל, גם כשעוסק בתורה ובעבודת ה' תכלית כוונתו שיהי' לו עושר וכבוד שהי' בשמאל וכו', יעו"ש, עיין במקום אחר מזה.

ובזה יובן וספרתם לכם, לשון (איכה ד, ז) ספיר גזרתם, שצריך האדם לזכך ולטהר מעשיו, לכם לטובתכם ולצרכיכם, מיד ממחרת השבת, וכמ"ש פלוגתא דשמאי והלל (ביצה טז.) מחד בשבו[י]ך לשבתא, שיתחיל לעשות הכנה מחד בשבת של עולם הזה, לשבת - לצורכי עולם הבא, שיתעורר בבקר ובבחרותו, באופן שיהיו שבע שבתות תמימות תהיינה, שיהיו כל פנות לימין קו של אברהם שנקרא תמים (בראשית יז, א) וכמ"ש **בזהר** (ח"ב סד:) הצור תמים פעלו (דברים לב, ד), כי הצור שהוא גבורה עושה פעולה של תמים שבימין, יעו"ש. והנה שיהיו שבע שבתות של שבע ימי הבנין, תמימות תהיינה, שיהי' פונה לימין. וזה סוד תספרו, שיהי' מזוכך וספו[י]ר. חמשים יום שהם חמשים שנותיו של אדם מבן ך' עד ע' שנה. וכמ"ש **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ג ה"ג) בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) וכו', וק"ל.

ובזה יובן ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך וגומר, ויאמר משה, בחינת הדעת הנקרא משה, מחשב בלבו שנקרא אמירה, שיהיה בבחינת אהרן קו החסד בכל מעשיו. קרב אל המזבח, שיהיו גם מעשיו הגשמים כמו אכילה, שיהי' שלחן כמו מזבח (ברכות נה.), וכן תורתו ועבודתו כמו כהן משרת ה' על המזבח, וכיוצא בזה, באופן שיהי' לב חכם לימינו וכאמור. ואז ועשה את חטאתך, ר"ל עשה לשון תיקון, את חטאתך - חסרונך, במה שאתה חסר מן התורה ועבודת ה' כשעוסק בעניני גשמיים. אבל כוונת מחשבתו בגשמיים לשם שמים, אז כל מעשיו עולה לרצון על מזבח ה', ועולה כולה כליל, וז"ש ועשה את חטאתך ואת עולתך, והבן.

•

על דרך הלצה, דכתב **בספר אבן בוחן**, כי עולם הזה הוא משל לעולם הבא, כמו התינוקות שיוצאין מבית הספר עושין שחוק, אחד רב ואחד ראש הקהל ויחידים, ושופטים זה את זה, כמו שדנו כך נדונים וכו', יעו"ש. וכן אדם בעולם הזה, כי תשלם לאיש בעולם הבא, כמעשהו בעולם הזה (תהלים סב, יג), מי שנהג את עצמו בחסד וכו', ומי שנהג באכזריות וכו'. וז"ש (אבות פ"ג מ"א) עתיד ליתן דין וחשבון, שהקשו **המפרשים**, אפכא הוי לי' לומר. ולפי הנ"ל לא קשיא מידי, וק"ל.

ובזה יובן, כי עולם הזה נקרא שבעת ימי מלואים - אשר ימלא את ידו לכהן לה', כי עולם הזה שבעת ימי הבנין, הוא התקן עצמך בפרוזדור, שתכנס לטרקלין לעולם הבא (אבות פ"ד מכ"א), לכך מפתח אוהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד ימי מלאת ימי מלאיכם. וכאשר עשה ביום הזה, ר"ל בעולם הזה, כך צוה ה' לעשות, ר"ל בעולם הבא, לכפר עליכם, אם נהג בחסד כך ינהג עמו, ואם הוא מתבודד ולא יצא מפתח אוהל מועד

בתורה ובעבודת ה' כל היום, ככה יעשה בעולם הבא, שיקבע מדרש לעצמו ויתענג בתורה ובעבודת ה' כל היום ההוא. לכך עצה היעוצה ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים, ר"ל בעולם הזה.

ונגד זה אמר ויהי ביום השמיני, שהוא עולם הבא מדת שמיני, ויהי צער לרוב העולם, שכלו ימיהם בעולם הזה בחמדת עולם הזה, שהוא תאוה הנראה לעינים. ואז קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל, ר"ל כאשר יהיה הקריאה ליתן דין וחשבון על מעשיו, בעולם הבא לפני בית דין של מעלה, שהם הסנהדרין ומשה על גביהם, וז"ש קרא משה לאהרן שהי' סוג א', לכהונת ה' שעשו כך שלא יצאו מפתח אוהל מועד ז' ימים, כמ"ש ויעש כן אהרן וכו'. וסוג ב' ולבניו, שהם פחותין במדרגה כמו מדרגת בן הפחות ממדרגת אביו. סוג ג' ולזקני ישראל, אשר כבדו עיניהם מלהשגיח ולעבוד לשם שמים, וכמ"ש (בראשית מח, י) ועיני ישראל כבדו מזוקן ולא יוכל לראות וכו', עיין בדף הקודם, והיינו (יחזקאל לז, ד) עצמות היבשות וכו', לכך מפני שיבה תקום, קודם יבישת התקוה, לפקח על עצמו ועל אחרים, וק"ל.

•

עוד יש לומר בביאור פסוקי סוף פרש' צו ותחלת פסוקי פרש' שמיני (ח לג - ט כב) ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד מלאת ימי מלואיכם כי שבעת ימים ימלא את ידכם. כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו כי כן צוויתי, ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה, ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן וגו', ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם, וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות (את) החטאת והעולה והשלמים. **ובתוספתא**: שהי' אהרן בוש וירא לגשת, אמר לי' למה אתה בוש לכך נבחרת, משל לאשה וכו', עד אמר לי' הגס דעתך וכו'.

וי"ל, כל ז' ימי המלואים הי' משה מעמיד המשכן ומפרקו, ואיך ישבו פתח אוהל מועד ז' ימים, וכן הקשה **ני'** על **המזרחי**, יעו"ש. **ב'** כאשר עשה ביום [הזה] צוה ה' וגו', מה מלמדינו בזה, ודרשת חז"ל ידועה (עי' יומא ב.), מכל מקום הפשוטי צריך הבנה. **ג'** הלא כבר נאמר ומפתח אוהל מועד לא תצאו וגו', ל"ל שוב שנית ופתח אוהל מועד תשבו וגו'. **ד'** ויעש כן אהרן, ל"ל, דוודאי לא ישנה, ודרשת חז"ל ידוע[ה] וכו'. **ה'** ועשה את חטאתך גו' וכפר בעדך ובעד העם וגו'. אם קרבן אהרן כפר גם בעד העם, אם כן ל"ל שוב וכפר בעדם. **ו'** הל"ל הקרב את חטאתך, מאי ועשה את חטאתך וגו'.

ז' שדרש בתוספתא, שהי' אהרן בוש וירא וכו', צריך הבנה כפל בוש וירא מהו. **ח'** בסיפא אמר לי' למה אתה בוש וכו', ולא אמר לי' וירא כמו ברישא. **ט'** מה שאמר הגס דעתך וכו'. וכי שרי להגיס דעתו נגד המקום. **יו"ד** וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וגו'. דהל"ל על העם, וגם ידו כתיב ולא ידיו, ומדרש חז"ל ידוע. **י"א** בתוספתא אמרו מקרא מסורס הוא, דהל"ל תחלה וירד מעשות החטאת וגו' ואחר כך וישא אהרן וגו'. וקשה באמת אם הוא מסורס למה נכתב בתורה כך שלא כסדר. **י"ב** איך שייך פרשה זו בכל אדם ובכל זמן.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור משנה (אבות פ"ג מי"ב) הוי קל לראש ונוח לתשחורת וכו'. ועל פי זה יבואר משנה (אבות פ"א מי"ב) הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום וכו', יעו"ש.

אמנם כל זה הוא אחר שקישט את עצמו תחלה, אזי יקשט אחרים גם כן על ידי התחברות עמהם, שיתלבש ברוע מדתם, שזהו אמרם זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו', כמ"ש במקום אחר, מה שאין כן קודם שקישט את עצמו אין להרגיל במדות הרעות, פן יקויים בו (תהלים קו, לה) ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, ואין להתחבר עם התועים, וכמו שכתבתי במקום אחר ביאור משנה (אבות פ"ב מ"א) איזהו דרך ישרה וכו', לכך צריך בהדרגה, תחלה לקשט את עצמו.

והוא על ידי ג' כללים, א' דאיתא במשנה פרק ד' אבות (משנה טז) רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני עולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין, ופירשו **המפרשים** שהוא בית שער הקודם לבית וכו', והרוצה ליכנס למלך מתקן ראשו וזקנו ומלבושיו שלא יכנס מנוול, כך צריך לתקן בעולם הזה וכו'. הרי מבואר כי העולם הזה הוא פתח ושער שיכנס לטרקלין לעולם הבא ויתקן מעשיו וכו'. וכלל ב' שצוה יונדב בן רכב לבניו (ירמיה לה, ו-ז) באהלים תשבו, שלא יבנו בתים רק ישבו באהלים דרך עראי, כדי שידעו שאין עולם הזה עיקר רק עולם הבא וכו'. כלל ג' שידע כל עניני עולם הזה יש מועד לכל חי, והוא כצל עובר, רק לפי שעה, מה שאין כן עולם הבא הוא עולם הנצחי, לכך אין ראוי להחליף עולם עומד בעולם עובר וכו'.

ובזה יובן ומפתח אוהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגו', כי משה בחינת הדעת, בא להזהיר לכהני ה' העוסקים בתורה ועבודת ה' שיהיו נזהרים בג' כללים הנ"ל, א' כי עולם הזה נקרא פתח השער לעולם הבא, ב' שנקרא אוהל עראי, ג' שנקרא מועד, שיש זמן וקצה לכל עניני עולם הזה. וע"י ג' כללים אלו יתן לב שלא יסיח דעתו לעשות עיקר מעולם הזה. וז"ש ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים, ר"ל כל ע' שנה, שהם חיי

האדם בעולם הזה, הכלולין בז' ימי הבנין כנודע, לא תצאו, כלומר שלא תצא ממחשבתך שלא תסיח דעתך כנודע, כי עולם הזה הוא רק הכנה לעולם הבא, ויקשט עצמו שיכנס מפתח פרוזדור לטרקלין.

עד יום מלאת ימי מלואיכם כי שבעת ימים ימלא את ידכם, ר"ל כי ע' שנה הכלולין בז' ימים, לכך נקראים ימי מלואים, כי צריך האדם שיהיו ימיו בלי חסרון יום אחד רק כולן יהיו במלוי, על דרך ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד, א) ודרשו **בזהר** (ח"א רכד.) שלא נחסר יום אחד, כי ממדת ימיו נעשה סוד חלוקא דרבנן בעולם העליון, וז"ש מדת ימיו וגו', לכך כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה (קהלת ט, י), וז"ש כי שבעת ימים ימלא את ידכם, והבן.

ואחר שקישט את עצמו אז ראוי לקשט אחרים גם כן, זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא, לעשות מחשך אור, ולהפוך מלילה יום, וז"ש כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם וכו'. ר"ל כאשר עשה ותיקן וקישט עצמו לעשות מלילה יום, צוה ה' לעשות ולתקן ולקשט אחרים גם כן, על דרך שאמרו (ב"ב ט.) גדול המעשה יותר מן העושה, שזהו עליכם לכפר, כי המזכה רבים זכות הרבים תלוי בו ואין חטא בא על ידו (אבות פ"ה מי"ח).

הגם די"ל צוה ה' לעשות, על דרך שכתבתי בפ' ויקהל (שמות לה, א) לעשות אותיות לתשע - ל"ט מלאכות וכו', יעו"ש. והי' י"ל להזהיר כי התכלית שידבק אדם עצמו בו יתברך, כמו שכתוב (דברים יג, ה) ובו תדבקון, ולא מלבד כשהוא מתבודד בתורה ועבודת ה' אלא אפילו בעת עוסקו במלאכה מל"ט מלאכות יהי' דבוק בו יתברך, כמו שכתבתי במקום אחר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו' (אבות פ"ב מ"ב), יעו"ש.

ואחר שקישט עצמו ואת אחרים גם כן לא יגיס רוחו, רק יחשוב בדעתו כאלו עתה מתחיל ליכנס בפתח אוהל מועד לקשט עצמו כדי שיכנס לטרקלין, ולא שכבר הוא בפנים עם המלך, וז"ש ופתח אוהל מועד תשבו, ר"ל תתעכבו שם, כל ז' ימים, כאלו עומד על מדרגה אחת כל ז' ימי הבנין, ע' שנותיו, ואז ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו, שלא ירד ממדרגתו, הנקרא מיתה כנודע. הא אם לא תעשו כך וכו', וכמ"ש במקום אחר בהג"ה והוא יושב פתח האוהל וכו' (בראשית יח, א). ועיין במקום אחר סולם מוצב ארצה (בראשית כח, יב), בחושבו שהוא מוצב ארצה אז ראשו מגיע השמימה, ובח[ו]שבו כי ראשו מגיע השמימה אז מוצב ארצה וכו'. וז"ש (ויקרא ח, לה) כי כן צויתי, להזהיר באזהרה הזאת כלל הכל.

ויעש כן אהרן וגו', ר"ל שכבר עשה ונהג כך מקודם כל הדברים כאשר אחר כך צוה ה' ביד משה. ואחר כך ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל וכו', שכבר ראוי לקשט אחרים גם כן, וז"ש ועשה את חטאתך וכו', ר"ל כאשר תתקן ותתודה על חטאתך לכפר בעדך, תכלול את חטאת העם עם חטאתך גם כן, ואז תכפר בעדם גם כן, וכמ"ש **בזהר** פרש' צו רעיא מהימנא דף ק"ט עמוד ב': ויתוודה בכמה וידוין ויסלק לו במחשבתו קורבנא קדם ה' וכו', יעו"ש. ואחר שעשה במחשבה ובכל טוב, יעשה בפועל - ועשה את קרבן העם וכפר בעדם.

רק שהי' אהרן בוש וירא וכו', דכתבתי במקום אחר ביאור (מלכים א ד, כג) זאת אומרת בני החי ובנך המת וכו', כי צריך שיעשה עזר מיצר הרע, מן כנגדו, אם היצר הרע משפילו - יגיס דעתו לשם שמים, ואם מגיס דעתו - ישפיל עצמו. וכמו שהקשה **בעקידה** וכו', וכן **במדרש** וכו'. ואני כתבתי דלא קשה מידי, דעקביא עצמו ביאר זה, דלפעמים יאחז צדיק דרכו מדת השפלות נגד היצר הרע, ולפעמים יגיס דעתו[9], וכמ"ש ביאור ש"ס (חולין פט.) יכול יגיס דעתו וכו', עיין במקום אחר.

והנה הבושה היא מצד השפלות, מה אני חשוב להיות כהן גדול שכל העולמות תלויין בו לעשות יחוד וזיווג עליון שושבינא דמטרוניתא, וכמו שכתוב **בזוהר** פרשה צו דף ל"א (ע"א): זה קרבן אהרן (ויקרא ו, יג), ואינון מזווגין למלכא במטרוניתא ומתברכין עילאין ותתאין וכו'. אמנם יראה גבורה, איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות פ"ד מ"א), ולא אמר הדוחה את יצרו, אלא הכובש את יצרו לעבודת השם יתברך, וכמ"ש באברהם (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ודרשו חז"ל עם היצר הרע הי' עובד להשם יתברך, כמו שעשה אהרן שהתלבש במדות היצר הרע שהי' שקר לעשות שלום, וכן הגאוה לשם שמים, וזהו הגבור שכובש את יצרו לעבודת ה', עיין במקום אחר שכתבתי מה שיסד **רבינו אפרים** וכו'.

וז"ש שהי' באהרן מדת הבושה נגד היצר הרע, ולפעמים יראה בחינת הגבורה וגאוה נגד היצר הרע. ואמר לו משה למה אתה בוש, אבל יראה וגבורה צ"ל, וז"ש בתוספתא הגס דעתך, כעת צריך מדה זו נגד היצר הרע, והבן.

וישא אהרן את ידו אל העם, והיינו כי ירד לעשות חטאת, שיתן ידו אל העם אנשי החומר להתחבר עמם, על דרך (זח"ב קכח:) זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא, והיינו על ידי התחברות, שירד בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותה, על ידי שהתלבש בחטאתם

[9] הג"ה ונ"ל, שזה שאמר הכתוב בדברי הימים ב סימן י"ז (ו) ויגבה לבו בדרכי ה' וכו', ופירו[ו]ש רש"י יעוין שם. ולדברינו אתי שפיר, שלפעמים צריך להגיס דעתו ולהגביי לבו בדרכי ה' נגד היצר הרע, והבן.

שקר וגאוה, ובכריעה זו יש עליי' שיצאו מן הקליפה הנקרא ארור אל הקדושה שנקרא ברכה, ואתי שפיר וישא אהרן לשון עליי' את ידו אל העם, וזהו עצמו ויברכם, ומפרש כי ירד מעשות החטאת כדי להעלותן והיא העולה, ועל ידי זה נעשה יחוד וחבור והיינו ושלמים, והבן.

וזה נ"ל פירוש מלאכי סימן א' (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, עיין מזה במקום אחר. ולפי הנ"ל אתי כפשוטו, דדרשו בש"ס (מו"ק יז.) אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו וכו'.

והענין, דשפתי כהן ישמרו מלהוציא שפתיו בתורה ומוסר לקשט אחרים, כי אם שכבר שמרו, שהיא אזהרת משה, וזה שנקרא דעת כנודע, והיינו מה שהזהיר לכהנים לאהרן ולבניו ומפתח אוהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגו', שהי' לג' כללים הנ"ל, הגורם לקשט עצמו תחלה, אז תורה יבקשו מפיהו לקשט אחר כך [אחרים]. כי מלאך ה' צבאות הוא, שהרב דומה למלאך וכו', שאינו עוסק בעולם הזה רק בצרכי שליחותיו יתברך כנ"ל, שהוא בלבוש הגוף בזה עולם, כמו שכתוב **בעקדה** (שער סג) וכו', עיין במקום אחר, כמלאך שנתלבש רק לעשות שליחותו יתברך. וז"ש בש"ס דחולין (פט.) האמנם אלם וכו' (תהלים נח, ב) שיעשה עצמו בעולם הזה כאלם וכו', אותיות מלאך, והבן.

וזה נ"ל בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי שם, ה), ר"ל התורה שנקראת בריתי היתה אתו [קשה, איך אפשר, והא פערה פי' לבלו[ע] חוק וכו'. ומשני, החיים, קיום התורה שנקראת החיים, הי' על ידי השלום], החיים שניצל מגיהנם ופערה פי' לבלי חוק, והיינו על ידי השלום, וכמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש.

•

בפסוק שיר השירים (ח, ה-י) מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה תחת התפוח עוררתיך וגו', שימני כחותם על לבך וגומר, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא וגו', אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו, אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה, אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא וגו' אני חומה ושדי כמגדלות. והספקות יבוארו מאליהן.

ונבאר מה שסידר **בעל הגדה**: כמה מעלות טובות למקום עלינו, אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו וכו' עד ובנה לנו בית הבחירה וכו'. ולבאר משך המעלות זה אחר זה. וגם להבין מה שאמר אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה וכו', שהוא תמוה, וגם אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, והקשה **האלשיך**

(שמות יט, א-ב) מה מעלה יש בהר סיני בלא נתינת התורה, והכי נמי מה מעלה בקריעת ים סוף בלא שהעבירנו בתוכו בחרבה. ושאר הספקות.

ונ"ל, דכתב **הר"ן בדרשותיו** ביאור ג' ספיקות בפ' היראה, וביאור משנה קנים (פ"ג מ"ו) אמר רבי (עקיבא) [שמעון] זקני עמי הארץ כ"ז שמזקינין דעתן מטורפת עליהם וכו', יעו"ש, עיין מזה במקום אחר. ובמקום אחר כתבתי, כשהוא חי קולו אחד, יעו"ש. והעולה משם, כי כח השכלי וכח הדמיון המנגדיים זה לזה, והיינו כשהעולם נוהג בטוב אז כח הדמיון מתחזק להלחם עם כח השכלי, מה שאין כן כשהצרות מתחדשות אז כח הדמיון בעל כרחו נכנע להודות כי יש אלדים שופטים בארץ, אז נקל לאדם לכנס ליראת ה', וז"ש (דברים י, יב) מה ה' אלדיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, אלו הוציאנו ממצרים, ר"ל מן ב' מצרים, א' בגשמי וב' ברוחני. וז"ש פקידה כפולה (בראשית נ כד, שמ"ר ג ח), א' אל נפשי גאלה (תהלים סט, יט) - גאולת הנשמה מיצר הרע, ב' גאולת הגשמי, וזה נמשך מזה, כמו שנתבאר במקום אחר מזה, יעו"ש. מכל מקום כל זמן שלא עשה בהם שפטים הי' כח הדמיון מתחזק להלחם נגד כח השכלי, והיה דעתן מטורפת לכאן, וכמו שכתב הר"ן הנ"ל, מה שאין כן כשעשה בהם שפטים, אז נכנע כח הדמיון לגמרי והי' גאולה שלימה בגשמי וברוחני.

ואחר שאמר דרך כלל, חוזר ומפרש דרך פרט, העיקר מה שעשה שפטים היינו מה שעשה באלהיהם, שצוה ליקח שה לפסח ולשוחטו, שהי' עבודה זרה שלהם, וכתב **האלשיך** (שמות יב, ג) כי שה גימטריא יצה"ר, שחיטת היצר הרע וכו', יעו"ש, עיין מזה במקום אחר. וזה הכח ששחטו היצר הרע נמשך ממה שהרג בכוריהם, על דרך שמבואר **בכתבי האריז"ל** כי היה ג' ראשונות ג' מוחין דקליפה וכו', יעו"ש. ואפשר לרמוז מוסר הנ"ל, ע"י שעשה בהם שפטים והרג בכוריהם, מוחין דקליפה של היצר הרע, שכח הדמיון נכנע לכח השכלי והקדושה.

ושפיר נמשכו המעלות כסדר זא"ז, שהוציאנו ממצרים, מהגלות לגמרי, והיינו על ידי שעשה שפטים הנ"ל, שעשה שפטים באלהיהם לשחוט היצה"ר גימטריא שה, שהוא אלהים שלהם, על ידי שהרג בכוריהם מוחין דקליפה כח הדמיון, וגבר כח השכלי מוחין דקדושה לברר הניצוצין על ידי התפלה ועבודת ה', וז"ש ונתן לנו את ממונם, לקיים מ"ש (בראשית טו, יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, בגשמי, וגם ברוחני ביירור ניצוצין בסוד מיין נוקבין, שהי' על ידי התפלה ומוחין דקדושה, וכמבואר **בכתבי האר"י זלה"ה** סוד ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, יעו"ש, עיין במקום אחר מזה, וביירור ניצוצין הוא על

ידי המוחין בסוד בחכמה אתברירו, ושפיר נמשך זה מזה על ידי שהרג בכוריהם נתן לנו ממונם.

ואחר כך אמר [ו]קרע לנו את הים, וכתב **בעוללות אפרים** דף ל"ג ענין קריעת ים סוף, כי התורה והחכמה נמשלו לים, כמ"ש (ישעיה יא, ט) ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ולפי שנפתחו מקורות וצנורות החכמה, קרע להם הקדוש ברוך הוא ועשה להם דרך ומסלול בים החכמה ונפתחו להם צינורות החכמה, וז"ש חז"ל שבקריעת ים סוף ניקרעו כל הימים וכו', כי יש ז' חכמות והם ז' ימים וכו', יעו"ש. אמנם מצינו (חגיגה יד:) ד' נכנסו לפרדס, ראשי תיבות פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד, ורבי עקיבא לבד נכנס ויצא בשלום וכו'. וז"ש שקרע לנו את הים, הוא ים החכמה, וטובה כפולה שהעבירנו בתוכו בחרבה, שנכנסו ויצאו בשלום.

מה שאין כן פרעה על ידי גודל חכמתו גרמה לו לכפור בהקדוש ברוך הוא, כמ"ש (שמות ה, ב) מי ה' אשר אשמע בקולו, כמ"ש **בזוהר** ויחזק ה' את לב פרעה וכו' (שמות ט, יב), **ובכתבים** הלכות פסח (פע"ח ש' חג המצות פ"ז) ולפי שכפר בעיקר וכו', יעו"ש, ונטבע בים החכמה, וז"ש ושקע צרינו בתוכו.

ואחר כך וסיפק צרכנו במדבר ארבעים שנה והאכילנו את המן וכו'. ויש להבין, במה שאמר סיפק צרכינו ארבעים שנה די, ול"ל שוב והאכילנו את המן, שהוא בכלל סיפק צרכינו. ונ"ל, כי הצורך לרדת מן לישראל היה צורך מעלת האמנה ובטחון, כמו ששמעתי שכתב **הרמב"ם**, אלו היו עכשיו בעלי האמנה ובטחון כדור המדבר שנאמר (ירמיה ב, ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה וגו', הי' בדורות הללו גם כן יורד מן לישראל וכו', יעו"ש. ונראה דמוכח זה מפסוק גם כן, שצוה (שמות טז, לב) קח מלא העומר מן והנח למשמרת לדורותיכם, וכמו שהוכיח ירמיה לישראל בזה (ירמיה ב, לא), ופירוש **רש"י** יעו"ש, אם כן שמע מינה דאפשר שירד מן לישראל לדורות גם כן, והוא על ידי האמנה ובטחון בו יתברך. אמנם שזוכה האדם להאמנה ובטחון הוא מהקדוש ברוך הוא גם כן, כמו שכתבתי במקום אחר והאמן בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית טו, ו) שאברהם חשב להשם יתברך לצדקה שזכה לו במדת האמנה ובטחון וכו', יעו"ש. וספק צרכינו במדבר, דהיינו שנתן לנו האמונה ובטחון שהוא ספוק צורך לירידת המן, כדי שיתן לנו המן גם כן, וודאי כפולה טובתו יתברך מזה שסיפק צרכינו וכו' והאכילנו את המן.

ונתן לנו את השבת וכו'. דכתב בסוף תיקונין **בשם מהרח"ו**: אם תשיב משבת רגלך (ישעיה נח, יג) ראשי תיבות אמת, כי בימי החול רגלי השכינה הנקרא בת, יורדות מות

ושקר, מה שאין כן בשבת מתדבקת בירכי קשוט דז"א הנקרא אמת, וכו' וזה סוד קדוש בליל שבת מעומד על תרין קיימן, שני עמודין וכו', יעו"ש. ונודע כי האמנה הם ב' ירכי קשוט, כמו **ששמעתי ממורי**, עיין בדף, וזה שכתוב שהאכילנו את המן, נודע שהיו בעלי האמנה ובטחון, לכך נתן לנו את השבת, שהוא האמונה והבטחון, ועי"ז מקשר בת לנה"י דז"א ירכי קשוט הנק' **ש**', ונעשה **שבת**, ועיין לעיל מה שכתבתי ביאור (שבת קיח.) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, ויבואר זה גם כן, אחר שהוציאנו ממצרים ומעלות טובות הנ"ל, אז נתן לנו את השבת והמן, ועיין עוד במקום אחר.

ואחר כך מעלת וקרבנו לפני הר סיני ונתן לנו את התורה, שיש בכ"א מעלה בפנ"ע, דאמרו רז"ל (סנהדרין יד.) הוי קבל וקיים - על ידי שפלות יחיה, וכמו שכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (תענית ה:) יעקב [אבינו] לא מת, וכן בש"ס דתמיד (לב.) הרוצה שיחיה ימית וכו', והטעם כפירוש **רש"י** שם.

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור משנה (אבות פ"ג מי"ד) חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה וכו'. כאשר חביבין ישראל זה לזה באהבה ואחוה, אז נקראת התורה נח, כי נוח לקיימה זה מצוה אחד וזה מצוה א', ונחשב כל אחד כאלו קיים כל התורה, מה שאין כן כשיש פירוד אזי חס ושלום הוי מקח רע - ופערה פי' לבלי חוק וכו', יעו"ש. וסבת הפירוד גורם הגאוה, והשפלות גורם שלום, ועל פי זה כתבתי במקום אחר **בהג"ה** אל תהי רשע בפני עצמך (אבות פ"ב מי"ג), כי גסי הרוח אין לו התחברות עם שום אדם, וכמ"ש (סוטה מז:, ב"ב צח.) המתגאה אפילו על אנשי ביתו לא מתקבל, שנאמר (חבקוק ב, ה) גבר יהיר [ו]לא ינוה וכו', ועיין מזה במקום אחר. [וז"ש קבל וקיים, על ידי שפלות יוכל לקיים התורה ויחיה, כי עץ חיים היא וגו' (משלי ג, יח), וק"ל].

וז"ש אחר נתינת התורה, שנקרא שבת שלום כנודע, אמר וקרבנו לפני הר סיני, לקנות ממדת הר סיני שפלות, וזה גורם אחדות, לכך (שמות יט, ב) ויחן ישראל נגד ההר, והארכתי בזה במקום אחר, עד אחר כך ונתן לנו בכלל אומה ישראלית, את התורה, שזה יקיים מצוה אחד וזה יקיים מצוה אחד ונחשב לכל אחד כאלו קיים הכל, אחר שיש שלום ביניהם.

ועל ידי זה נמשך והכניסנו לארץ ישראל, ר"ל כי מופת מובהק לכל התורה, שיזכה למדרגה ובו תדבק (דברים י, כ), הי' על ידי שפלות, כמו שכתב **היעבץ** (אבות פ"ד מ"ד) מובא לעיל, יעו"ש. וז"ש שהכניסנו לארץ ישראל, שהכניסנו לדבק בשכינה שהיא ארץ ישראל סבא, על ידי מעלת השפלות שזכינו לפני הר סיני.

ועוד מעלה נוספת, שבנה לנו את בית הבחירה, ר"ל שהאדם עצמו נקרא בית הבחירה, שבחר בו השם יתברך להשרות שכינתו, בסוד ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח), שהיה היכל ה' תכלית הכל, על ידי שפלות אז אשכון את דכא (ישעיה נז, טו), והבן.

ובזה נבא לבאר פסוק שיר השירים הנ"ל, דכתב **האלשיך** בפסוק שיר השירים (ז, יא-יב) אני לדודי ועלי תשוקתו, לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים וכו', וזה לשונו: כי טענת כ"י לפני השם יתברך - אלקי אל תאשימני על העדר תשוקתי לדבק בך ובתורתך תמיד, כי הלא טרדת עול הגלות (ובקשה) [ובקשת] מזונות מעכבות אותי לידבק וכו', לכך נצא השדה - לצאת מהגליות, נלינה בכפרים - לאכול מן כמו שירד לישראל במדבר, שנאמר (עי' שמות טז, יד) והנה על פני המדבר דק ככפור על הארץ, אז נשכימה לכרמים - הם בתי כנסיות ובתי מדרשות (עירובין כא:), לפקח בעסקי הנשמה, לראות אם פרחה הגפן וכו', יעו"ש. וז"ש (עי' מכילתא בשלח יז) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן.

אמנם יש סתירה לטענה זו שאומרים לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ר"ל בעלי הבטחון והאמנה, שלא יהי' רודף אחר פרנסה יומם ולילה, ויהי' פנוי (מ)לעסוק בתורה, והבן.

ובזה יובן מי זאת עולה מן המדבר, ר"ל מתנצל לפני השם יתברך על העדר תשוקתם לידבק בו יתברך ובתורתו תמיד, כי מי זה שיוכל לעלות במעלות השלימות - כי אם מן המדבר, שהי' להם מן לאכול, ולא היו טרודים אחר פרנסתם, והיו פונים לדבק בו יתברך ובתורתו, לכך מתרפקת על דודה, להתחבר בו, וכפירוש **רש"י** שם, תחת התפוח עוררתיך, מה שאין כן עתה הגלות וטרדת הפרנסה מעכבין, והלוואי שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך, שאחר הסרת החותם נשאר הרשימו של החותם בפתקא, כך יהי' נשאר עתה בדור הזה רשימו של חותם האהבה הישנה, גם שאיני יכול לדבק באהבתך מחמת עכובים הנ"ל.

והשיב הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל על טענתם, אלו הי' השכר והעונש הסכמיות אז אתי שפיר להתנצל על העדר דביקות בו יתברך ובתורתו מחמת טרדות והגלות והפרנסה, משא"כ באמת שהשכר ועונש המה עצמיות המצוה והעבירה, כמ"ש **היעב"ץ** (אבות פ"ד מ"ב) מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת (ע"ז ג.), תדקדק לשון מה, גם שאם רוצין לרחם עליו אי אפשר, והבן, יעו"ש, וזה שסיים כאן גם כן מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה, וכאשר יבואר. אפס רישא יפורש שהתשובה הי' נגד שני סוגי ישראל, אחד שכבר דבוק בו יתברך, אז או מים רבים הוא גלות האומות, כפירוש **רש"י** שם, לא יוכלו לכבות את האהבה וגומר, וגם טרדת פרנסה לא יטריד אותו, כי אם יתן איש את

כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. אך סוג שני אחות לנו קטנה ושדיים אין לה, ר"ל שהם מתנצלין מחמת חסרון פרנסה שדיים אין לה, לכך אינם פונים לעסוק בתורה. ואני אומר שחסרון זה מצדם, שהם קטני אמנה, וז"ש אחות לנו קטנה, ר"ל ביום שידובר בה, בבוא זמן ליתן שכר מצוה, והיא אין לה מה לאכול לעתיד, כי מי שלא טרח בערב שבת וכו', ואין לך שום עצה כי אם שיהיה להם האמנה והבטחון בו יתברך כחומת ברזל, וז"ש אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, היא הפרנסה, מה שאין כן אם היא כדלת, פעמים פתוחה ופעמים נעול[ה], אז נצור עליה לוח ארז, המתדבקת, וכפירוש **רש"י**.

והשיבה אני חומה, בעל בטחון וכו', וז"ש בש"ס דמכות (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, והבן.

בש"ס דפסחים פרק ח' (**פז.**) **אני חומה, אמר רבי יוחנן זו תורה, ושדי כמגדלות, אלו תלמידי חכמים. ורבא אמר, אני חומה, זו כנסת ישראל, ושדי כמגדלות, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. לבאר זה, נ"ל לבאר פסוק בפרשה** בהר סיני (ויקרא כה, כט) ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה ימים תהיה גאולתו, וגומר.

•

בפסוק שיר השירים (ו, א-ג) אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך, דודי ירד לגנו לערוג[ו]ת הבשם לרעות בגנים וללקוט שושנים, אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, יפה את רעיתי וגו'. דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס דשבת (לא.) העמידני על רגל אחד וכו'. וביאור פסוק (תהלים לב, ב) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וגו', כי **שמעתי** החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), והוא בסוד שבע יפול צדיק וקם וכו' (משלי כד, טז), יעו"ש.

ובזה יובן, אנה הלך דודך היפה בנשים, שהוא רמז כי החיות רצוא ושוב, שה' חי החיים שנקרא דודך, שנסתלק והלך ופנה למעלה, ונשארה כנסת ישראל הנק' היפה בנשים בסוד הקטנות, שאין עבודת ה' מאהבה ויראה רק על דרך ההכרח וטורח רב בלי תענוג, שנקרא ימי קטנות כאשר **שמעתי זה ממורי** וכתבתי במקום אחר, יעו"ש. וז"ש אנה פנה דודך ונבקשנו עמך, לחזור אחר מעלת ומדרגת הגדלות.

והשיבה כנסת ישראל דודי ירד לגנו וגו', ר"ל כי גם הירידה לצורך עלייה, בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותה, לכך החיות רצוא ושוב, כדי להעלותה מדרגות תחתונות. וז"ש דודי ירד לגנו, שהיא השכינה שנקראת גנו, ובה כלולין כל המדרגות תחתונות בסוד ומלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט), והיא נחשבה אצלו ערוגת הבשם, גם שיש שם

מדור לבורסקי, וכמ"ש **בזהר** פרש' בחוקתי דף קט"ו עמוד ב'. לרעות בגנים וללקוט שושנים, ר"ל לברר ולהעלות ניצוצי מדרגות תחתונות.

ומעתה בין בירידה בין בעלי' אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, ופעמים דין ופעמים רחמים, כמו שושנים שיש בו סומק וחיור, ואז כאשר ידע האדם בעצמו שהוא בסוד הקטנות אז ממתיק הדינין בשרשן על ידי דעת זה, שהוא סוד מנצפ"ך, ועיין מזה במקום אחר **ששמעתי ממורי** וכו', יעו"ש.

ואז מקלסה השם יתברך בזה שמקבלת מאהבה בדין וברחמים, בזה יפה את רעייתי כתרצה, ר"ל שתרצה במדתו יתברך ובהנהגתו בין בדין ובין ברחמים. ובאמת שנעשה הכל רחמים, וז"ש נאוה כירושלים איומה כנדגלות וכו', יר"ו גימטריא גבורה, ושלם היא חסד ורחמים, וזה ירושלים הכולל חסד וגבורה, אז היא נאוה ירושלים, איומה כנדגלות וכו', יעו"ש, והבן.

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס דחולין (צא:) הארץ אשר אתה שוכב עלי' לך אתננה (בראשית כח, יג) מאי רבותא, אמר רבי יצחק שקיפל כל ארץ ישראל תחתיו. **ושמעתי בשם מורי**, כי הנסיעה ממקום למקום לברר הנצוצין, מה שאין כן ליעקב קיפל כל ארץ ישראל תחתיו, שלא יצטרך לנסוע, ולברר הנצוצין במקומו על ידי לימוד תורה וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, אנה הלך דודך היפה בנשים, ר"ל שמתמה על התלמיד חכם, שנקרא דודך, כמ"ש (שה"ש א, ב) כי טובים דודיך מיין וכו', אנה הלך דודך לבקש פרנסה לביתו, וכי לא יכול הקדוש ברוך הוא לפרנסן במקומן, וכמ"ש **בחובות הלבבות** (שער הבטחון - הקדמה) ששאל איש המוני לפרוש וחסיד אחד שאלה זו, וחזר לביתו וכו'.

והשיב, דודי ירד לגנו, ר"ל מקום שנזרע שם ניצוצות שלי, שפירוש גנו, ששם נפלו נצוצות קדושות הנקרא ערוגות הבושם, לכך צריך לרעות בגנים הרבה, בכל מקום שיש לו שם, וללקוט שושנים הניצוצות שלי. מה שאין כן אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, ר"ל א' מדבק בתורה שנקרא דודי, ואז התורה דודי לי, שאני רועה בשושנים כהלכה במקומו, ואיני צריך לנסוע אנה ואנה.

ואז השם יתברך מקלסה בזה, יפה את רעיתי, הרוצה להתחבר בו ית' שנקרא רעיתי לשון חיבור, כשתרצה בזה. וגם נאוה כירושלים, שנקרא מלך שלם, להתחבר בשלימות זה, כמ"ש.

•

בפ' שמיני ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך(י) וגו' (ט, ז), ועיין ביאור זה במקום אחר, יעו"ש, ונבאר מדרש וכו'.
עוד י"ל, ונבאר משנה דאבות (פ"ד מכ"ד) שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' וגו' (משלי כד, יז). ולבאר זה, נבאר הפסוק פ' בשלח (שמות טו, ו-י) ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב וגו', אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' נשפת ברוחך וגו'. **ובכתבים** איתא אחלק שלל - אחלק לב של שלל, שהוא ט"ו, ויהי' גימטריא משה וכו', יעו"ש.
להבין זה נראה לי, דאיתא במדרש, כשישראל עושין רצונו של מקום נעשה מן שמאל ימין, שנאמר בפסוק ימינך ה' וגו'.
לבאר זה, נבאר פסוק (משלי טז, ז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, ודרשו חז"ל זה יצר הרע וכו'.
ונראה דאיתא **בזוהר** בלק (ח"ג קצא.) ביא[ו]ר הינוקא: ד' גבורי כח עושה דברו (תהלים קג, כ), כי השכינה כשהיא בין רשעים והקליפות נעשית קטנה בסוד י' ונסתלקה למעלה, ואחר כך על ידי מעשה הצדיקים גיבורי כח נעשית ה' וכו', יעו"ש. וכן **בזוהר** שיר השירים שחורה אני ונאוה (שה"ש א, ה) תחלה נעשית שחורה צורת י', כדי שתסתלק למעלה, ואז בטש בה ונעשית ה' וכו', יעו"ש.
בזה יובן, ימינך ה', שהצדיקים שעושין מן שמאל ימין, תרעץ אויב, ר"ל תרעץ מן תיבת אויב, ונעשה מן י' אות ה', שהם גיבורי כח עושה דברו כנ"ל, ואז נתהפך מן תיבת אויב לתיבת אוהב. וגם ובל"ה מוצא ה"ה הם ב' ההין גימטריא יו"ד, וזהו שהצדיקים עושין מן שמאל, שהוא היצר הרע שבשמאל, עושין ממנו יצר טוב שהוא בימין, וכמו שמוצא באברהם ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ב' לבבות, שהי' עובד השם יתברך עם היצר הרע, וכמ"ש איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות פ"ד מ"א), גם מיצר הרע וכו', יעו"ש. וכן כתבתי במקום אחר איזהו גבור הכובש את יצרו (אבות שם), ולא אמר ההורג יצרו או הדוחה יצרו וכו', יעו"ש.
ובזה יובן, ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך, ר"ל, שעיקר עבודת השם שהוא קרובה אצל המזבח, שיתקן את חטאתך שתהי' עולתך, כולו כליל לעלות לגבוה, כמו לעתיד שיהי' מן נבל לבן, והבן.
ובזה תבין מדרש ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', אמר להן משה לישראל אותו יצר הרע תעב[י]רו מלבבכם וגו', כשם שהקדוש ברוך הוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו, שנאמר (דברים י, טז) ומלתם את ערלת

לבבכם, מפני מה כי ה' אלהיכם הוא [אלהי ה]אלהים וגו', אם עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה', עכ"ל. והוא תמוה. ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי עיקר השראת השכינה היא בתוך האדם, כמ"ש (שמות כה ח, עי' באלשיך הק') ושכנתי בתוכם, ולאדם יש ב' לבבות אחד של יצר הרע ואחד של יצר טוב, וכשעושה מן שמאל ימין נעשה אחדות אחת באדם, יש מקום ליחיד להשרות ביחיד. וז"ש אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם, שלא יהיה תואר יצר הרע ואז הם ב' לבבות, רק תעשה מיצר הרע יצר טוב, ואז ומלתם את ערלת לבבכם, אז וירא אליכם דייקא כבוד ה', והבן.

וז"ש בנפול אויבך, הוא היצר הרע. אל תשמח, שאין זה תכלית השלימות, רק אם נפלתי קמתי, סוד דעייל ונפיק, שיעשה מיצר הרע יצר טוב, והבן.

וז"ש אחלק שלל, שיהי' בחינת משה שהזהיר לאהרן לתקן היצר הרע. וז"ש עשה את חטאתך ואת עולתך וכנ"ל, והבן.

וז"ש ברצות ה' דרכי איש, היינו שיהיה בתכלית השלימות, והוא בחינה זו שגם אויביו ישלים אתו - זה יצר הרע שיעשה יצר טוב וישלים שלימות אתו עמו, ואז הוא ברצות ה' דרכי איש. ואם כן הכל בחינה אחת מרישא לסיפא, ולא שזה הסיפא הנ"ל הבטחה לרישא, רק הכל סגנון אחד, וממילא היא כך ששונאיו בגשמי ישלים אתו, והבן.

•

עוד י"ל ביאור קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך (ט, ז). וביאור מדרש הנ"ל: ויאמר זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, אמר להם משה לישראל, אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו, שנאמר (דברים י, טז) ומלתם את ערלת לבבכם וגו', עשיתם כן וירא עליכם כבוד ה', עד כאן. והוא פלאי. ובפסוק (ט, כב) וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים וגו'.

ונ"ל, דביאור פסוק הנ"ל י"ל על פי מה שכתבתי במקום אחר, אשר נשיא יחטא (ויקרא ד, כב) - שהחטא הוא תיקון הגאוה. וכל זה ביודעו שחטא, מה שאין כן בסברו בעצת יצר הרע שעושה [מצוה], נסתר תקנה הנ"ל.

ובזה יובן קרב אל המזבח, שהי' אהרן בוש וירא מחטא שחטא, לז"א משה קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך, ר"ל שחטאתך היא תיקון על עולתך - הגאוה שנקראת עולתך, כמו שאמרו חז"ל (ויק"ר ז, ד) היא העולה על מוקדה, נמוס קלוסין כל המתגאה נידו[ו]ן באש וכו'. כל זה לבחינת אהרן אשר חטאתו נגדו תמיד, מה שאין כן

המוני עם, וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים, שהוא בירידה ואינו יודע שעשה חטאת שהיא תיקון העולה, דסובר שהוא בחינת שלמים בשלימות בלי חטא, והבן.

וביאור מדרש הנ"ל נ"ל, דכתבתי במקום אחר מביאור משנה (אבות פ"ד מ"א) איזה חכם הלומד מכל אדם, גם מיצר הרע, רק שיהא חכם לידע ליזרוק הקליפה, ותוכו שהי' לשם שמים יאכל, כמו רבי מאיר שלמד מאחר (חגיגה טו:) תוכו אכל וקליפתו זרק. וז"ש מכל מלמדי השכלתי (תהלים קיט, צט), מה ללמוד ממנו ומה שלא ללמוד ממנו וכו', יעו"ש. והנה בזה מקיים מי יתן טהור מטמא (איוב יד, ד), שעושה מטומאת יצר הרע טהרה יצר טוב, ומה שהי' ב' לבבות נגדיות יצר הרע ויצר טוב, עתה נעשה לב אחד כולו יצר טוב, אחדות אחד, כמו שדרשו באברהם ומצאת את לבבו נאמן לפניך (נחמיה ט, ח) וכנ"ל, ואז שורה עליו השכינה אחדות השם יתברך, בתוך לב שיש בו אחדות.

ובזה יובן זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, **דשמעתי ממורי זלה"ה** כי השכינה נקראת זאת, כי כל דבר שרואה הוא חלק השכינה. והנה זה הדבר שיזדמן לך תדע שהוא אשר צוה ה' תעשו, כי גם היצר הרע מכוין לשם שמים אם הוא איש חכם להבין תוכו, וז"ש אותו היצר הרע תעבירו מלבבכם - שלא תחזיק אותו תואר היצר הרע, שיש לו ב' לבבות נגדיות, רק העבירו מלבבכם שיהי' רק לב אחד, ותהיה כולכם - ר"ל אתה ויצר הרע, ביראה אחד ובעצה אחד, שיצר הרע מכוין גם כן לשם שמים, דהיינו לשרת לפני המקום, ואז כשם שהוא יחיד בעולם כך תהי' עבודתכם מיוחדת לפניו בלי נגדיות היצר הרע.

שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם, ר"ל שמילה הנ"ל, היא הערלה והקליפה גורם שהיא לבבכם ב' לבבות, מה שאין כן כשאתה מל וזורק ערלה והקליפה, נשאר תוכו לשם שמים ונעשה עם היצר הרע לב אחת.

ומפני מה נצטוו ומלתם, הלא כשיש נגדיות ומכל מקום בוחר בטוב יש יותר שכר, כמו שכתוב **בעקידה** (שער ח) לא טוב היות אדם לבדו (בראשית ב, יח), בלי נגדיות, רק אעשה לו עזר כנגדו וכו', יעו"ש, אם כן מוכח דזה למעלה יחשב כשיש נגדיות. ומשני, דכתיב כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים, ר"ל באמת תחלה צריך נגדיות, אבל אחר כך עיקר התכלית שיעשה מיצר הרע יצר טוב, שיכניע בקדושה גם השמאל, אז גורם אחדות בכל העולמות, שהוא אלהי האלהים. ואם עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה', על ידי מעשים שגרמו אחדות זו, והבן.

תזריע

בפסוק אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וגומר, ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים (יב, ב-ה). וי"ל, **א**' ל"ל כי תזריע וכו', וחז"ל דרשו וכו'. **ב**' למה בזכר טומאת ז' ובנקבה י"ד ימים, וחז"ל דרשו וכו'. **ג**' איך פרשה זו נוהג בכל אדם ובכל זמן, גם שאין לו זכר או נקבה, ותורת ה' תמימה.

וי"ל, דאמרו חז"ל (ב"ב כה:) הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין. וכתב **בעולל[ו]ת אפרים** אורך ימים בימינה (ו)בשמאלה עושר וכבוד וכו' (משלי ג, טז), יעו"ש. ול"נ כפשוטו, לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י, ב), ר"ל מצד היצר טוב שבימין לבו נוטה להיות חכם וצדיק, ומצד היצר הרע שבשמאל לבו נוטה לאסוף הון ועושר, אשר היא סבה וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך (דברים ח, יג), כי הגאוה סבה לכל העבירות הנמשך מלב כסיל שבשמאל.

העולה מזה, כי מעשה הטוב נקרא זכר מצד ימין, והעבירות נקרא נקבה הנמשך משמאל. וז"ש (דברים לב, ד) צור ילדך תשי, תשכח כנקבה ח"ו. אך **שמעתי ממורי** אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ), ר"ל באותו טוב יש שמץ חטא מצד איזה פניי' וכיוצא וכו', ודברי פי חכם חן. ונודע שאין לך שום מצוה שאינו כלול מז' ימי הבנין, כמו שכתבתי בפר' שמות **בשם מורי** (משלי כד, טז) שבע יפול צדיק וקם וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, כי עסק המצוה צריך טורח, מה שאין כן העבירה מצד הקליפה, הנקרא חנם, וכן הסברא, כי המצוה צריך לעלות וצריך סיוע, כמ"ש (שבת קד ע"א) הבא לטהר מסייעין אותו, מה שאין כן כשיורד הוא בנקל, וכמ"ש (שם) הבא לטמא פותחין לו, וממילא יורד.

וז"ש אשה כי תזריע, על ידי חימום וטרחא. וילדה זכר, שהוא מצוה. אך מכל מקום יש בה שמץ חטא, שאין צדיק וכו', לכך וטמאה ז' ימים, בסוד שבע יפול צדיק וקם. ואם מצד המחשבה טמאה ז' ימים גם שהמעשה הוא טוב, אם כן כשחוטא במעשה ובמחשבה הטומאה כפל, י"ד. ונגד זה אם עשה תשובה נעשה מזדונות זכיות (עי' יומא פו:), גם ימי טהרה כפל בנקבה מזכר, וק"ל.

•

עוד י"ל, דכתב **בעץ חיים** שיש אור ישר מצד הרחמים על ידי כשרון מעשה התחתונים, ואז נקרא זכר. וכאשר פנו אליו יתברך עורף ולא פנים, אז גם הוא יתברך חוזר פניו מהם, והוא אור חוזר דין נקבה וכו'. יעו"ש.

ובזה יובן, אשה יראת ה' הנ"ל מלכות. כי תזריע, להעלות מיין נוקבין על ידי כשרון מעשה תחתונים. וילדה זכר, אור הרחמים, והטומאה מועט כי מיד ביום השמיני בשליט(ו)ת אור הבינה רחמים, ימול בשר ערלתו - להעביר מן מלכות יניקת הערלה והטומאה, כנודע **בכוונת המילה**. ואם נקבה תלד, שלא הוכשר מעשה תחתונים, ושולט אז אור החוזר דנקרא נקבה, יגברו ימי הטומאה בכפלים.
אמנם כי עצה היעוצה להכשיר מעשיו, לכך נ"ל כי תזריע, כי משמש לשון אשר, שיראה להזריע שיהי' זכר ורחמים בעולם, וק"ל[10].

•

עוד י"ל, **דקבלתי ממורי**, שיש לידע בעולם המיתה, אם נפשו חשקה לדבר לשון הרע וליצנות, וכיוצא בהיפוך אם נפשו חשקה בתורה ובמעשים טובים אז ידע בנפשו שהוא קשור בעולם החיים, ודברי פי חכם חן. ובענין זה כת' **בספר הישר לרבנו תם**, אם לבו חשק לעשות הטוב ידע שהוא צדיק.
ובזה יובן אשה כי תזריע, ר"ל הצורה המלובש בחומר הנקרא אשה. כי תזריע, ר"ל ונפשו חשקה בתורה ובמעשים טובים, וודאי ילדה זכר, הוא בעולם הרחמים הנקרא זכר. ואם נקבה תלד, ר"ל שנפשו חשקה בהיפך, אז הוא בעלמא דנוקבא שהוא דין. על כן יאזור כגיבור חלציו, וז"ש אשה כי תזריע, אשר וכו', וק"ל.

•

עוד י"ל, דראיתי כתוב **בס**' שבא בחלום **להרב רבינו משה מקוצי**, כי השכחה הוא שורש כל העבירות והזכירה הוא סבת כל הזכיות, לכך לא תשכח וכו', יעו"ש. והשכחה מעלמא דנוקבא והזכירה מעלמא דדכורא.
ובזה יובן, אשה כי תזריע וילדה זכר, ר"ל שצריך לטרוח להזריע לשנות פרקו מאה ואחד פעמים להוליד שיזכיר. ואם נקבה תלד, שרוצה להוליד בפעם אחת, אז השכחה מצויה מעלמא דנוקבא. ולכך אשה כי תזריע וכו'. עיין עוד השייך לפרשה זו לקמן בפרש' קדושים, יעו"ש.

•

[10] הגה"ה בפסוק אשה כי תזריע, וטמאה שבעת ימים, ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים. דכתבתי במקום אחר, דשמעתי פירוש הפסוק (תהלים לב, ט) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וגו', כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), ויש עליי' וירידה להמוני עם במעשה טוב או רע וכו', ויש עליי' וירידה לצדיקים במחשבה וכו', ודברי פי חכם חן. ובזה יובן, דנודע כי עולם העליון עולם המחשבה הנקרא ימים, וכמ"ש בכתבי האר"י זלה"ה הלכות פסח, והעולם הזה עולם המעשה נקרא לילות. וז"ש אשה כי תזריע וילדה זכר - אנשי הצורה, וטמאה שבעת ימים, רק המחשבה שנק' ימים זהו ימי טומאה וירידה שלו, וימי טהרה ועליי' הוא טהרת המחשבה ונקראים ימי טהרה. ואם נקבה תלד, הם אנשי החומר, וטמאה שבועיים, כפל במחשבה ובמעשה רע. וששים וששה ימים תשב בדמי טהרה, ולא כתב בימי טהרה, לרמוז שטהרתו אינו במחשבה רק במעשה הטוב, ועיין לקמן בענין אחר, יעוין שם.

עוד י"ל בביאור ספיקות הנ"ל. וגם להבין, בלידת הזכר כתיב כי שהוא אשר, לשון ודאי, ובנקבה כתיב לשון ספק. ועוד בביאור פסוק שאחר זה (יג, ב) אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת, והובא אל הכהן, וראה הכהן, ושער בנגע הפך לבן וגו', וטמא אותו הכהן, וביום הראות בו בשר חי יטמא וגו', או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן וגו', וטהרו הכהן.

וי"ל, **א**' בנגעים למה זכר תאר אדם שהוא משובח שבבחי' גבר, אנוש, איש. **ב**' תאר שאת או ספחת או בהרת, **והרב האלשיך** (ויקרא יג, ב-ג) ביאר, כי הנגעים באים עבור לשון הרע, והוא נמשך מן ג' דברים, א' גסות הרוח, שנאמר (תהלים יב, ה) שפתינו אתנו מי אדון לנו, ב' בהתחברו אל אנשי הרשע, ג' מרוב עושרו יבזה כ"א וידבר עליהם תועה. והנה יוצר הכל משלם לאיש כמעשהו, אם הנגע מחמת לשון הרע מכח גאוה, נקרא שאת, התנשאות וגאוה. ב' נקרא ספחת, התחברות. ג' נקרא בהרת, שיש לו עושר ושפע ובהמות רב טוב נקרא בהרת וכו', יעו"ש.

ג' והובא אל הכהן, למה הקפידה התורה כהן דווקא ולא שאר חכם או רופא מומחה. ובזה קשה גם על חז"ל במשנה פרק ג' דנגעים (מ"א) הכל כשירים לראות את הנגעים אלא שהטומאה והטהרה ביד כהן, אומרים לו אמור טמא וכו'. וכן בפ"ג, כיצד ראיית וכו' אפילו תלמיד חכם ויודע שהי' נגע וכו', אלא כנגע נראה לו בביתו וכו'. **ד**' הפך ללבן הל"ל, כמו בסיפא. **ה**' למה הפך ללבן סימן טומאה, ובסיפא נהפך ללבן וטהר הכהן.

וי"ל, דכתבו **התוספות** בפרק קמא דסוטה כל מי שיש בו גסות רוח רוח קימעא עוכרתו וכו', אדם שאין בו אלא רביעית דם וכו'. ובארתי זה במקום אחר על פי **ששמעתי ממורי**, כי על ידי עכירת הדם בא לשכחה, כי הוא בחינת אחוריים וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, אדם כי יהיה בעור בשרו וגו', דמבואר **בכתבים** סוד תאר אדם הוא כשנבלע הדמים תוך ז"א אז נעשה אדם, וכמ"ש הבבלי (שבת קלד., חולין מז:) המתיני עד שיבלע דמו וכו', עיין **בפרי עץ חיים** סוד ספירת העומר פרק א', עיין שם. ונודע על פי מה שכתבו **חכמי הטבע**, כי הנגע בא מחמת עכירת הדם, או עפוש הדם הפנימי, וכמו שכתב **האלשיך** בפרש' תזריע (ויקרא יג, א) וכו'. וז"ש אדם שנבלע דמו, רק שיש בו עכירת הדם על ידי שאת שהוא הגאוה, כי רוח קמעא עוכרתו. או ספחת, שמתחבר לרשע מחמת אכילת דברים טמאים, ומאלו הדמים נולד השכל, ולכך דעתו ושכלו נוטה להתחבר לרשעים, וכמ"ש במקום אחר ביאור משנה (אבות פ"א מ"ז) ואל תתחבר לרשע, יעו"ש. או בהרת, שמראה בהירות וזכות מעשיו, שהיא חסידה לבנה, ומראה סימני טהרה בעצמו, ותחתיו תעמוד הבהרת, שהוא הפך לבן אותיות נבל, וכמ"ש **בעוללות**

אפרים בחזיר שמראה טלפיו סימני טהרה מבחוץ ומבפנים יש לו סימני טומאה (ויק"ר יג, ה) שאין תוכו כברו, והם הצבועים וכו', מובא לקמן, יעו"ש. וכן כתב **במדרש** במשנה דאבות (פ"ב מ"ד) אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו - שאם בא אורח מראה חסידות, אל תחזיקו לדין אותו בתאר חסיד, עד שתגיע למקומו שנולד שם ויודעין מהותו וכו', יעו"ש. וז"ש והיה בעור בשרו לנגע צרעת, כי עכירת הדם גורם שאת. וטומאת מאכלות שנולד שכל טמא, ושכל טמא גורם ספחת וכו'. ובהרת, שאין תוכו כברו.

והובא אל הכהן, עובד ה', להכריע אם הוא טמא או טהור (מאחר שאת (עצמו) [עצמן] אינם יכולים להכריע במעשיהם, שסוברין לאנשים שהם תלמידי חכמים), מה שאין כן לאנשים סוחרים גם שהם תלמידי חכמים, רק שאינם בתאר כהן איש החסד להתחסד עם קונו, אז אינם יכולין להכריע אם הוא טמא או טהור, מאחר שאת עצמם אינם יכולים להכריע, במעשיהם, שסוברים שעושין מצוה והוא לשם שמים והוא טהור, ובאמת הוא טמא, ומכל שכן אין יכולין להכריע את מעשי אחרים אם הוא טומאה או טהרה, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב ה"א) כמו חולי הגוף טועם מר למתוק וכו', כך חולי הנפשות וכו', וילכו לחכמים רופאי הנפשות שהם יכריעו וכו', יעו"ש.

וכן שמעתי בשם **המנוח החסיד מוהר"ר צבי מבראד** קושיא שהקשה **הזהר** בענין שני השעירים גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל וכו' (ויקרא טז, ח), מאן חמא עבדא דיפל גורל עם רבו וכו', וביאר, כי תעלה לפעמים איזה מחשבה לאדם שסובר שהוא מצוה לעשות הדבר ההוא, אל יעשנה במהירות, רק תחלה יפיל גורל במאזני שכלו אם הוא לה' אם הוא לעזאזל, כי כך דרכו של יצר הרע להוסיף מצות, ובאמת הוא גורע, שהוא עבירה, וז"ש (דברים ד, ב) לא תוסיפו ולא תגרעו. ובזה יובן ביא[ו]ר פסוקי תהלים סימן נ' (כא) אלה עשית והחרשתי, ודברי פי חכם חן. וכן שמעתי בשם **מחותני הרב החסיד מוהר"ר חיים צאנזיר** כמו שרוצה לומר דעה לשם שמים ברחוב העיר, אמור לו לך בחדרך להתבודד, ואחר כך תראה אם הוא לשם שמים אם לאו, ודפח"ח.

וז"ש והובא אל הכהן וראה הכהן ושער בנגע הפך לבן, ר"ל דווקא כהן עובד ה' תמיד, שפירש מעניני העולם הזה, הוא יוכל לראות ולשער בנגע, אם הוא הפך לבן דהיינו נבל, שמנבל אחרים, אז הוא סימן טומאה, וכמו ששמעתי בשם **המנוח מוהר"נ מראשקוב** אם פגע בך מנוול זה וכו' (סוכה נב.), ודברי פי חכם חן. ולכך וטמאו הכהן. מה שאין כן אם ביום הראות בו וגו' ונהפך ללבן, ר"ל שנעשה מן נבל ונתהפך ללבן, וטהרו הכהן, וק"ל.

ונחזור לבאר ספקות הנ"ל, דכתב **בעקידה** פרש' שמיני (שער ס) ביאור ש"ס דבבא בתרא, פרק הספינה, ענין שנברא זכר ונקבה, וסרס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים

לעתיד לבוא וכו'. וביאר ענין לויתן הוא חבור השכל והחומר בבריאת האדם. ואמרו שאם נזקקין זה לזה היו מחריבין את העולם, דהיינו שאם יזקוק כח השכלי להשלים תאות החומר, יפסיד ענין השכלי לגמרי. וכן מהיפך, יבטל ויפריד ענין הגשמי. ולא יתקיים רצונו יתברך בענין בריאת האדם, לכך סירס את הזכר, שהוא השכל, מהיות שלם כמו שכליים הנבדלים, והרג הנקבה - לכבשה ולרדותה לכבוש תאוות החומר, כמ"ש (תהלים קט, כב) ולבי חלל בקרבי. ומלחה לצדיקים, שיהיה קיים לעתיד לבוא שכר כבוש זה, כמ"ש (משלי כז, יח) נוצר תאנה יאכל פרי' וכו', יעו"ש.

הלא כי השכל הוא הזכר, והחומר הוא הנקבה, וראה לסרס הזכר, שיעשה השכל דבר הכרחי לקיום הגוף והחומר במאכל ומשגל, ולהרוג ולכבוש הנקבה תאות החומר, ולהכניעו אל השכל.

והנה יש בזה ג' סוגים שבין השכל והרצון, שהם אנשי הרצון והחומר ובין אנשי הצורה והשכל, כי אנשי החומר מיד שרואה כי תאוה הוא לעינים והלב חומד וכלי המעשה גומרים מיד, מה שאין כן אנשי הצורה מחשב הפסידה כנגד שכרה, והוא מחזק וגם מטיל גורל אם היא לה' אם הוא לעזאזל וכו'.

ב' דכתיב **בחובות הלבבות** יהי' הכרתך חזקה וכו', וכן **שמעתי** הודאי שמו, מה שאין כן הספק הוא בקליפות וחיצונים וכו'.

ג' האדם סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה (בראשית כח, יב), וכתבתי במ"א, שאם סובר [שהוא] מוצב ארצה על ידי חטאתו נגדו תמיד, אז ראשו מגיע השמימה, בשמים. ואם סובר שהוא עולה במעלת השלימות השמימה וראשו בשמים, אז הוא מוצב ארצה.

וז"ש הכתוב וביום הראות בו בשר חי יטמא, דכתבתי במקום אחר על פי **ששמעתי ממורי** פ' נושא עון ועובר על פשע וכו' (מיכה ז, יח). והנה כאשר רוצה להיות בשר חי, בחינת צדיק, אז יטמא - מראין לו כל טומאתו שהרשיע, וק"ל.

עוד י"ל, **דשמעתי בשם מורי** משל הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע וכו' (תהלים קכו, ו), ודברי פי חכם חן, כי הצדיק טומאתו וחטאתו נגדו תמיד, וז"ש [ו]ביום הראות בו בשר חי, בחינת צדיק, יטמא - שטומאתו לנגדו, וק"ל.

ובזה יובן, אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים, בזכר ג' בחינות הנ"ל, כי עיקר התכלית שיהא החומר הנקרא אשה נכנע אל הצורה הנקרא זכר, ויש בזה ג' סימני טהרה, א' כי וגו', לשון אשר, שהוא וודאי, שתהא הכרתך חזקה, היפך נקבה תלד, כאשר יבואר. ב' שיהא מתון מתון, היפך אם נקבה תלד בפעם אחד, כאשר יבואר. ג' וטמאה

שבעת ימים, ר"ל כל שבעת ימי הבנין מחזיק עצמו לטמא, שחטאתו נגדו תמיד, ואז הוא טהור בעולם העליון, וז"ש כימי נדת דותה תטמא, מאחר שנתן תודה אותיות דותה, כמו שאמרו לעכן (יהושע ז, יט) בני שים כבוד לה' ותן תודה וכו', וביום השמיני, בעולם העליון, עולם הבינה שהוא שמיני, ימול בשר ערלתו, ויטהר. ושלושים ושלשה יום תשב בדמי טהרה, סוד ויעקב קרא לו גל עד, על דרך שם **אכדטם** מן בינה כנודע.

ובהיפוך אלו ג', אם נקבה תלד וטמאה שבועיים. ופריך בש"ס ואימא שבעים וכו'. והאמת הוא כך, והענין כי אם נכנע הצורה אל החומר, והסימן היפך ג' הנ"ל, א' אם נקבה תלד וכו', לשון ספק. ב' נקבה תלד בפעם אחד, שלא להיות מתון וכו'. וטמאה שבעים, סוד יין המשומר לעתיד, יין גימטריא שבעים, שם נראה טומאתו לעולם הבא, מה שאין כן בעולם הזה מחזיק עצמו לטהור, וז"ש ששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה, כי עולם הזה הוא עולם העשייה משמש שם **אדני**, גימטריא ס"ו עם הכולל, והבן.

•

עוד י"ל ביאור אשה כי תזריע וגו', אדם כי יהיה בעור בשרו שאת וגו' עד וטהרו הכהן מספחת היא וגו' (יב, ב - יג, ו). והספקות כנ"ל. עוד י"ל, דפרט נגעי הטומאה שאת או ספחת [או] בהרת, איך אמר אחר כך וטהרו הכהן מספחת הוא. וגם בלאו הכי צריך הבנה ל"ל כי מספחת הוא. ועוד, איך שייך בכל אדם ולכל זמן.

ונ"ל, דאיתא במשנה דאבות (פ"ד מ"ג) אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. ונ"ל דאיתא בסוטה (ה.) אמר רבי זירא בשר כתיב בי' ונרפא, אדם לא כתיב ונרפא. אמר רבי יוחנן, בשר - ב'ושה ס'רוחה ר'מה וכו'. ופירש **מוהרש"א** (שבת סז.) בשר מורה שפלות שהוא בושה סרוחה רמה, מה שאין כן אדם וכו'.

אך דכתבתי במ"א אמר רבי אחא מאדם יהי' וכו' (ויק"ר טז, ח) דלפעמים צריך שיהא מתואר אדם ולא בשר, מטענת רבי עקביא וכו' ובא רבי עקיבא וסתרו, שראוי יותר שיראה עצמו בתאר חשיבות שנברא בצלם אלדים וכו', כמו שכתוב **במדרש**, עיין במ"א.

בזה יובן, אל תהי בז לכל אדם, ר"ל שירצה לומר מאחר שאמרו חז"ל אדם לא כתיב בי' ונרפא, פן יטה לומר כל אדם במשמע, ואין לחלק בין גשמי לרוחני נגד היצר הרע, לכך בא לחלק אל תהי בז לכל סוג אדם לומר כל אפין שוין, כי הכל לפי השעה והזמן, שאם בא היצר הרע להשפילו וכו' אז יקח תואר אדם נגדו וכו'. וזהו שמסיים, שאין לך אדם שאין לו שעה, ר"ל לפי השעה והזמן וכאמור.

וגם מה שאמרו במשנה דאבות (פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח וכו'. וכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) כי בכל מקום דרך המיצוע הוא טוב, מה שאין כן בשפלות צריך להפליג

עד קצה האחרון וכו', יעו"ש. הוא גם כן לפי המקום והענין, אם הוא בגשמי אז צריך להשפיל וכו', ומה שאין כן אם הוא במקום הרוחני - אל תהי מפליג לכל דבר, לילך עד קצה אחרון, כי בזה צריך החסיד לאחוז הגאוה נגד היצר הרע, וכמו **ששמעתי ממורי** מה בין תלמידי אברהם אבינו וכו' (אבות פ"ה מי"ט), וזה שסיים שאין לך דבר שאין לו מקום. ומה דנקט הש"ס סתמא, שהוא נגד העולם, מה שאין כן מילי דאבות הוא לחסידים (עי' ב"ק ל.) פירשו היטיב לחלק כו', כי לרופא מומחא הרשות נתונה להשתמש בסמים הממיתים להחיות הנפשות, ולא להמוני עם (פי' היעבץ אבות פ"א מי"ב), והבן.

והנה נודע, כי תואר אדם כולל ב' סוגים, חומר וצורה, עיין במ"א, והצורה נקרא אדם, והחומר נקרא בשר אדם, כמ"ש **בזהר** (ח"א כ:) אדם מלגאו, והגוף מלבוש נקרא בשר אדם וכו'.

ובזה יובן, כי מקודם כתבתי מה שכתב **האלשיך** שאת הוא הגאוה, ספחת הוא התחברו[ו]ת, בהרת הוא בהירות ורב טוב וכו', יעו"ש. וז"ש אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או וכו', ר"ל תואר אדם על שם הגאוה והתנשאות, הוא טוב רק ברוחני, מה שאין כן אם יהי' בעור בשרו, בגשמי, שאת וגאוה, אז הוא וודאי נגע. אך שלא ניתן רשות הכרעה זו לכ"א שהוא אומר על כל עבירות שהוא לשם שמים, ואם כן יש לומר גם על שאת שאינו נגע כי כוונתו לשם שמים. או דהיינו ספחת, היא התחברות, שכוונתו להתחבר עם הרשעים בלבוש גרוע זו שיתחברו עמו להעלותן, וכמו שכתבתי במקום אחר. או בהרת, שאוחז במדת שאת והתנשאות נגד היצר הרע הרוצה להשפילו, והוא לוחם נגד היצר הרע מצד בהירות נשמתו, שהוא ממקום גבוה מכסא הכבוד, בהיר הוא בשחקים, להתנשא ולהגיס דעתו לשם שמים. או יש לומר, שכונתו להרשיע, והוא נגע. לכך והובא אל הכהן, עובד ה', היודע להכריע.

וראה הכהן את הנגע ושער בנגע הפך לבן, ר"ל שמשער בדעתו ושכלו הקדוש בנגע שהוא הפך לבן, נבל שמו, וטמאו אותו. ואם בהרת לבנה הוא, ר"ל אם משער הכהן בדעתו שהוא כוונתו לשם שמים, שהיא בהירות לבנה, והסגירו הכהן והנה כהה הנגע וכו', ר"ל כאשר הוא אין לו התחברות עם אנשים אינו מתנשא, וכהה הנגע, לכך וטהרו הכהן מספחת הוא, שעושה רק כדי להתחבר וכו', והב(י)ן.

אמנם כדי לבאר אשה כי תזריע וגו', דשמעתי **מהרב המגיד מוהר"ם** פ' וישלח יעקב, מובא **בכתבי הגדול**, כי האדם הוא עולה ויורד, בסוד (יחזקאל א, יד) והחיות רצוא ושוב, ויש בזה ב' בחינות בסוד אנשי החומר, וב' בסוג אנשי הצורה, ונקרא עלי' וירידה, והם ב' בחי' חולת אהבה, כי אנשי החומר הירידה שלהם שנטרד בעסקי עולם הזה, ושכורת ולא

מיין, והעלי' שלהם שיצטער על ריחוקו מן העבודות השם יתברך. ואנשי הצורה בחינת ירידתן היא עלי' של אנשי החומר, שמצער על ריחוקו מעבודת ה', ועלייתן כשהוא דבוק בו יתברך בתורתו ועבודתו, והנפקותא וכו'. ונודע כי אנשי החומר נקרא אשה, ואנשי הצורה נקרא איש או אדם.

ובזה יובן אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וגו', ר"ל אנשי החומר הנקרא אשה, כי תזריע וילדה זכר וכו', דהיינו העלי' הנקרא [זכר] והירידה הנקרא נקבה, וז"ש וילדה זכר - שזוכר(ה) על כל פנים שרחוק מעבודת השם יתברך ומהקדושה והטהרה, רק השבעה ימים כלה מטומאת העולם הזה, וז"ש וטמאה שבעת ימים - שיודע מימי טומאתו וגו'. ואם נקבה תלד, דהיינו ירידתו, אז וטמאה שבועיים, והוא מ"ש בש"ס (סנהדרין ד.) ואימא שבעים, דהיינו ע', והוא באמת לפי הענין רמז הזה, כי כל שבעים שנותיו לא זכר כלל שהי' כל ימיו ימי טומאה בעסקי העולם הזה ורחוק מטהרת עבודת הקודש, וכמו שכתוב **בעולל**[ו]**ת אפרים** (מאמר יד) פירוש הש"ס (תענית כג.) מי איכא דניים ע' שנין וכו'. וזהו ב' בחינות עלי' וירידה של אנשי החומר.

מה שאין כן בבחי' של אנשי הצורה, אמר אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל הכהן וגו', ור"ל אדם שהי' אנשי הצורה, ירידתן הוא עלייתן של אנשי החומר, כי יודע שיש בעור בשרו שאת, לשון משא, כמ"ש בפ' מקץ (בראשית מד, א) אוכל כאשר יוכלון שאת וגו', כי עכירת בשר חומרו גברה על הצורה שלא יוכל לדבק בו ית', ומשום הכי כי יהי' בעור בשרו שאת, כי משא החומר שנקרא עור בשר, גברה על הצורה שבו. ואינו יודע אם זה נמשך מהתחברות אנשי דורו, שנקרא ספחת, וכמו שכתב **האלשיך** (ויקרא יג, א) הובא דף י"ד, וכדאמרינן בש"ס (עי' סוטה מח:) ראוי הי' שמואל הקטן שתשרה עליו השכינה אלא שאין דורו ראוי לכך וכו'. וז"ש ואינו יודע אי ספחת. או בהרת - שיש לו בהירות ושפע רב מעסקי עולם הזה ומעכב הצורה לדבק בו יתברך, וכמ"ש ביום א' מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים וכו', עיין זה במקום אחר. והיה בעור בשרו לנגע וכו', מה שהי' עונג, עכשיו על ידי התגברות משא החומר עור ובשר הי' עבודת ה' לו לנגע צרעת וגו'. וז"ש והובא אל הכהן, ר"ל בע"כ הובא אל הכהן עליון, דהיינו שאין לו תענוג בתורה ועבודת ה' הוא כאילו בע"כ הובא אל הכהן עליון[11], כמ"ש **בסבא** (זח"ב צה.) ובת כהן כי תהי' לאיש

[11] הגה"ה וכמ"ש בש"ס (סנהדרין לט.) אלהיכם כהן, כי קבר למשה במה טבל וכו'. אמנם אח"ז ראיתי בפסוק כתוב אל אהרן הכהן, ומפורש בזהר תזריע דף מ"ט עמוד ב', הכהן סתם זה קודשא בריך הוא וכו'. מכל מקום י"ל והובא אל אהרן, לדבק אל התלמיד חכם עובד ה' הוא בעל כרחו, וממילא גם להקדוש ברוך הוא הוא בעל כרחו, כי בו תדבק (דברים י, כ) דרשו הדבק בתלמידי חכמים, והבן.

זר וכו' (ויקרא כב, יב). וזה נקרא ירידה וימי קטנות וימי טומאה וגו'. וביום הראות בו בשר חי יטמא, ר"ל שזה סימן שיודע שהוא טמא אז הוא בשר חי בחי' צ"דיק.
וימי עליה היינו או כי ישוב בשר החי ונהפך ללבן, ובא אל הכהן וראה הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא. ור"ל דכתבתי במקום אחר מה **ששמעתי ממורי** כי יתרון האור נמשך מן החושך, ונמשך מן עונג נגע, ומעלת החכמה נודע מן הטפשות וכו', יעו"ש. והכי נמי, כי ישוב בשר החי ונהפך ללבן, ר"ל על ידי הנגע יש לו עונג כו'. ובא אל הכהן מעצמו לדבק בו יתברך, וזה שאינו אומר והובא אל הכהן כמו לעיל, רק ובא מעצמו, שיש לו עונג ובא לדבק בו יתברך שנקרא כהן.
וז"ש וראה[ו] **הכהן והנה נהפך הנגע ללבן**, ר"ל על ידי הצער הדין והנגע נהפך ללבן רחמים ועונג, שיש לו עתה יותר תענוג ושמחה בתורה ועבודת ה', לכך וטהרו הכהן, שזה ימי עלייתן, והבן. וזה נ"ל פירוש **ספר יצירה** (ב, ד) אין למעלה מענג וכו'. שזה נמשך מזה, שאין למטה מנגעו, ואז בחינה שלמעלה נקרא עונג.
ועל פי זה נראה לי לבאר פסוק (שמות טו, כו) והיה אם שמוע תשמע וגו' ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. והקושיא מפורסמת, אם לא אשים למה רפואה. ובש"ס דסנהדרין דרשו, ואם הושם כאילו לא הושמו, וצריך הבנה. ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי אשים הנגע לתכלית עונג, ולכך לא הושמו, והבן. עיין מזה במקום אחר, ובדף שאחרי זה.
ועל פי זה נבאר פסוק ב' (יג, ט-יא), נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן, וראה הכהן והנה שאת לבנה בעור והיא הפכה שער לבן וגו', צרעת נושנת הוא, וטמאו הכהן וגו'. דכתב **בזהר** (ח"ג רכז:) מפני שיבה תקום (ויקרא יט, לב) קודם שיבה דילך וכו', **ובכתבים** שיבה יבשה, משל לאגוז וכו'.
ובזה יובן, נגע צרעת כי תהיה באדם, ר"ל בנשמה של תלמיד חכם שנקרא אדם, ובו נגע, שאין לו עונג מתורה ועבודת ה', שנחשב לו זה נגע. והובא אל הכהן, זה הקדוש ברוך הוא, בעל כרחו, וכנ"ל. וראה הכהן והנה שאת לבנה וגו', ר"ל שהנגע שנקרא שאת, לשון משא כבד, נתייבש ולבנה, והיא הפכה שער לבן, שהי' בו כשהי' בבחרותו ושער שחור, עד שנתיישן בזקנותו, כך והפכה שער לבן, שנעשה שיבה. ומחית בשר חי בשאת, ר"ל שמחזיק עצמו לצדיק שנקרא בשר חי כנודע בעוד המכה בו הנקרא שאת וכו'. וטמאו הכהן צרעת נושנת היא, שכבר נתיישן, ואין לו תקנה כי אם שכולו הפך [לבן] אז טהור הוא, שעל ידי זה היפך היצר הרע מנבל ללבן, שנתלבש במדותיו לשם שמים כאשר כתבתי במקום אחר, אז טהור הוא, והבן.

ובזה תבין ש"ס פרק קמא דסוטה (ה.) אדם לא כתוב בו ונרפא, בשר כתוב בו ונרפא (ויקרא יג, יח) וכו'. ר"ל אם הנגע בנשמה ברוחני הנקרא אדם, אין לו רפואה. מה שאין כן בשר בגשמי וחומר כתוב בי' ונרפא, שעל ידי זה נכנע החומר אל הצורה, וזה רפואתו, והבן, עיין בדף שאחרי זה.

מצורע

בפסוק וידבר ה' אל משה לאמור זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו וגו' (יד, ב). עיין לעיל בפ' צו וגו', יעו"ש.

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר דכת' **בכתבים** מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת (מגילה ג:, כט., כתובות יז.), תחילה להוציא הרע הקליפות הנקרא מת, ואחר כך ילמוד להכנסת כלה וכו'. ומזה יובן זאת [תהיה] תורת המצורע ביום טהרתו, ר"ל זאת תורת אחר שהוציא הרע, דהיינו ביום טהרתו, שנטהר מטומאתו, אז ילמוד תורה, ותורתו רצוייה לפניו יתברך, שנקרא הכנסת כלה, יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, והבן.

•

עוד נראה לי, דביאר **במדרש שמואל** במשנה דאבות (פ"ג מ"ד) הניעור בלילה, שניע[ו]ר משינת אולת[ו], בלילה לעת זקנותו וכו'. והמהלך בדרך יחידי, ולא לזכות הרבים עמו וכו'. ובזה ביאר מזמור תהילים סימן קכ"ה (ג-ד) כי לא ינוח שבט הרשע גו', והמטים וגו', כי יש ג' סוגי צדיקים, א' כשהוא בפני עצמו הוא צדיק, מה שאין כן בין רשעים. ב' גם בין רשעים הוא צדיק, אבל אינו יכול להכניען. ג' שגברה כחו להכניען. וז"ש והמטים עקלקלותם וכו', יעו"ש.

ול"נ לפרש והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון וגו', **דשמעתי ממורי**, כל שיש בידו למחות וכו', כי כללות העולם הם אחדות אחת קומה שלימה, זה ראש וזה עין וזה רגל, וכאשר אדם חוטא [חטא] אחד יש בשלומי ישראל גם כן שמץ מנהו, וכאשר יהי' מוחק ומוחה מה שבידו לשוב אליו, אז בעל כרחו ישוב האדם ההוא גם כן וכו', ודברי פי חכם חן. וז"ש והמטים עקלקלותם של עצמם, על ידי זה יוליכם ה' את פועלי און להכניען אל הצדיקים, וזהו שלום על ישראל, שיהי' שלימים אמוני ישראל ראשי הדור, אז ממילא יוכנעו המוני עם גם כן, וק"ל.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, ר"ל שמוציא רע מן המוני עם, ביום טהרתו של עצמו. וז"ש והובא אל הכהן, בעל כרחו וכו'. אך דבר הכרחי חוזר לסורו, לכך ויצא הכהן מחוץ למחנה, להשיבו בתשובה רצונית, שיהי' קיים לעד, וק"ל.

וצוה הכהן ולקח למטהר שתי וגו' עץ ארז ואזוב וכו' (יד, ד). ודרשו חז"ל ישפיל דעתו כאזוב וכו'. ויש להקשות, למה ליקח ארז ביום טהרתו, אדרבה וכו', עיין ביאור זה בדף במקום אחר, יעו"ש, וק"ל.

•

עוד י"ל ביאור זאת [תהיה] תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן וגו' ולקח עץ ארז וגו' (יד, ב-ד). וזכרתי קושיא הנ"ל, למה יקח ארז אחר שנטהר וכו'. וי"ל דכתבתי במקום אחר ביאור מדרש (בר"ר ח, ה) כשאמר הקב"ה נעשה אדם (בראשית א, כו), חסד אמר יברא וכו' עד ותשלך אמת ארצה (דניאל ח, יב). וי"ל וכו', יעו"ש. וכתבתי על פי מה שכתבתי במקום אחר ביאור משנה (ר"ה פ"ג מ"ח) וכי נחש ממית ומחי' וכו', דכ' **ביעבץ** במשנה (אבות פ"א מי"ב) הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו', וזה הוא על ידי שקר, לשקר בחותם של הקב"ה, וכי רשאי וכו', ומשני דבר הנושך וממית אם רוצה להחיות בו נפשות רשאי וכו'. ובזה יובן וכי נחש הממית איך נחש מחיה, ומשני לשם שמים שרי, וק"ל. ובזה יובן מדרש הנ"ל, על ידי ותשלך אמת ארצה אז נסתר טענת כח המערער, וק"ל, יעו"ש.

ובזה יובן זאת תורת המצורע, מוציא רע לדבר שקר וכזב לשם שמים, ביום טהרתו, והיינו והובא אל הכהן, שיעלה ויבוא למדרגות אהרן הכהן לעשות שלום על ידי שקר דשרי, וכנ"ל. ומעתה יקח לפעמים גם כן מדת ארז להגיס דעתו לשם שמים, כמו שכתבתי **בשם מורי** במקום אחר ומה בין תלמידי אברהם וכו' (אבות פ"ה מי"ט), וק"ל.

•

עוד י"ל, על פי שכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר משנה (אבות פ"ג מט"ז) הוי קל לראש וכו'. ובזה יובן, זאת תורת המוציא רע וגו', ר"ל זאת - למעט עצמו, כדי להתחבר עם המוני עם והרשעים להעלותן ולהוציא רע מהקליפות, בסוד וא"ו כורע לגבי ה' להעלותה וכו', והיינו ביום טהרתו - אם הם רוצין לטהר עצמן ולהקל עצמן מכבדות העונות שבידם אז והביא אל אהרן הכהן, שיוכל להעלותה, מה שאין כן אם אומר בשרירות לבי אלך (דברים כט, יח), וכנזכר שם, וק"ל.

•

עוד י"ל, כי זאת הוא מיעוט ותורת הוא רבוי. ונ"ל, כי היצר הרע נקרא רע, כמ"ש (בראשית ו, ה) רק רע כל היום, והבא לטהר וללחום נגד היצר הרע להוציא רע, צריך שיהי' לו עזר מן כנגדו, לשים לב להבין בעיון השכל והמשקל, או יטה לכאן להשפיל ולמעט נגד היצר הרע, או לרבות ולהגבי' עצמו נגד היצר הרע.

ונבאר מדרש[12] פ' מצורע (ויק"ר טז, ח), וזה לשונו: מאדם יהא שלא יבואו חלאים עליו, מאי טעמא, דאמר רבי אחא והסיר ה' ממך כל חולי (דברים ז, טו), ממך היא שלא יבואו עליך חלאים. רבי אבין אמר זה יצר הרע, שתחילתו מתוק וסופו מר וכו', יעו"ש. והוא תמוה. **וביפה תואר** פירש, מאדם יהא, שביד האדם להנצל מיצר הרע לכבשו, וז"ש והסיר ה' ממך כל חולי, היינו שיעז[ו]ר לו לכבוש את יצרו, כמ"ש (תהלים קיט, לו) הט לבי אל עדותיך וכו'. אמנם, מה ענינו לכאן הכא, אי לאו דנימא דקאי אעץ ארז ואזוב, במגבי' עצמו נלקה, ובמשפיל עצמו ניצל מהם, כמ"ש בסנהדרין (יד.) הוי קבל וקיים וכו', יעו"ש.

ול"נ, דאיתא בפ"ק דסוטה (ה.) בשר כתיב בי' ונרפא, אדם לא כתיב בי' ונרפא וכו'. ופי' **מהרש"א** שהכוונה שיזכור האדם שפלותו שיסודו מעפר וכו', וראשי תיבות בשר - בושה רימה סרוחה וכו', יעו"ש. אמנם במדרש הנ"ל, שהוא תלמוד ירושלמי, סבירא לי' כי לפעמים צריך שיהא מתואר אדם ולא בשר, וז"ש ר' אחא מאדם יהא וכו'.

והענין, דכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר ש"ס דחולין (פט.) האמנם אלם (תהלים נח, ב) וכו', יכול יגיס דעתו וכו'. שהוא בניחותא, כי נגד היצר הרע צריך שיעשה בהיפוך, ואם יגיס דעתו אזי יראה שפלות חומרו כו', ואם משפילו אזי יראה מעלת נשמתו שהיא נקרא אדם, כמ"ש **בזהר** (ח"א כ:) הגוף נקרא בשר, ואדם מלגאו וכו', ואז יגיס דעתו נגד היצר הרע וכו', יעו"ש. ובמקום אחר ביא[ו]ר בנך המת ובני החי (מלכים א ד, כג), יעו"ש.

ובזה יובן מדרש הנ"ל, דהוה קשיא ליה ולקח ארז, קשה, אדרבה הא עבור זה נלקה, שנתגאה, ועכשיו שנתרפא וצריך להשפיל עצמו למה יקח ארז, הא אמרינן בש"ס בשר כתיב בי' ונרפא, אחר שמשפיל עצמו, מה שאין כן אדם המגיס דעתו וכו'. ומשני ר' אחא, אדרבה, כוונת התורה להודיענו לפעמים מאדם יהא וכו', שיהא תואר אדם להגיס רוחו נגד היצר הרע ויקח ארז וכו', כי כוונת הש"ס הוא בגשמי צריך שיהא בשר ולא אדם, מה שאין כן ברוחני צריך שיהא מתואר אדם, ואז לא יבואו חלאים עליו. ומפרש טעמא דאמר ר' אחא, דעיקר החולי נמשך מחולי היצר הרע, כדמפרש ר' אבין וכו', וז"ש והסיר ה' ממך כל [חולי], ממך הוה, רוצה לומר ממך[13] מיצר הרע שהוא החולי שבך,

[12] הגה"ה ונ"ל ביא[ו]ר מדרש הנ"ל, על פי מה שכתבתי במקום אחר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וכו' (אסתר ג, ח). ובזה יובן מאדם יהא - חיבור צורה וחומר, וזה ממך להסיר יצר הרע הגורם פירוד וכו', והבן. ועיין מעבר לדף זה באריכות, עיין מזה בדף הקודם.

[13] הגה"ה או י"ל, על דרך שכתב האלשיך (במדבר לא, מח-נא) שיש ב' מלחמות, א' בגשמי, לה' הישועה. מלחמה ב' רוחני עם היצר הרע, הבחירה לאדם וכו'. ומכל מקום בנצוח מלחמה הרוחני אז גם המלחמה הגשמי (נצוח) [נוצח]. והנה יש ב' מיני חולי וב' מיני רפואה, א' הגשמי וב' הרוחני, כי חולי היצר הרע ורפואתו הוא בחירי, ביד האדם, משא"כ חולי הגשמי ורפואתו הוא ביד ה', ומכל מקום בהסיר ממך חולי הרוחני שבידך, ורפואתו בידך גם כן, אז והסיר ה' ממך גם חולי הגשמי, וכמו שכתב הר"ן בדרשותיו (דרוש השישי).

עם היצר הרע תסיר חולי היצר הרע ממך, כי הגאוה הוא היצר הרע שהוא שורש לכל עבירות, כמו שכתב **היעבץ** (אבות פ"ג מ"א), ועם מדות הגאוה תסיר ממך חולי היצר הרע להלחם נגדו, ולכך צותה התורה שיקח לרפואה עץ ארז, והיינו לשם שמים, כי הרשע ותלמידי בלעם לקחו מדה זו בגשמי ותלמידי אברהם ברוחני, והבן.

ועל פי זה נבאר ש"ס פרק ו' דסוטה: אמר רבי יהושע בן לוי, כל הזובח יצרו וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו כבדו להקב"ה בב' עולמים, שנאמר (תהלים נ, כג) זובח תודה יכבדנני וכו'. וכתב **מהרש"א** ר"ל הכובש, כמו שיסד **רבינו אפרים** גבור[ו]ת הזובחים אשר יצרם טובחים ומודים ומשבחים המה הגבורים וכו', יעו"ש. ויש להבין לשון הזובח יצרו וכו', שהקרבן נקרא זבח. ועוד בב' עולמים בעולם הזה ובעולם הבא, למה.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור איזה גבור הכובש את יצרו (אבות פ"ד מ"א), ולא אמר הדוחה את יצרו, כי כאשר יאחז צדיק דרכו להתלבש ביצר הרע לכובשו לעבודת ה' אז העולם הזה שהוא של יצר הרע, עלמא דשקרא, נעשה גם כן כסא לה' יתברך, כמו שכבודו בעולם הזה. וזהו ענין קרבן, שהוא מקרב מן דומם צומח חי מדבר לה' יתברך, והכא נמי כך.

וז"ש כל הזובח יצרו, לקרבו לה' יתברך, כמו אברהם אבינו, שנאמר (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן, עם היצר הרע, והיינו כמו שעשו תלמידי אברהם אבינו, שהי' להם עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה שהיא מדת היצר הרע, רק שנתכוונו לשם שמים וברוחני, מה שאין כן תלמידי בלעם וכו'. ואז נקרא זובח יצרו וקרבן, שמקריב היצר הרע והעולם הזה שהוא שקר, לה' יתברך, לעשות שלום עם היצר הרע, ושפיר כבדו להקב"ה בב' עולמים, והבן.

וזהו שיסד רבינו אפרים ע"ד חז"ל שנקרא גבור הכובש יצרו דייקא, והכי נמי קאמר גבורת הזובחים - ר"ל שנקרא זובח המקרבו קרבן על ידי גבורה, שכובש וטובח יצרו, שממתקו, כמ"ש **בכתבי האר"י זלה"ה** סוד שחיטת הכפרות בערב יום כפור, סוד המתקת הדינים וכו', יעו"ש. וז"ש ומודים ומשבחים לה' יתברך, ר"ל היצר הרע לעשות נחת רוח לה' יתברך, רוצה לומר לעשות שלום על ידי שקר וכו', להתלבש בגאוה לשם שמים וכנ"ל, אז ודאי המה הגבורים, כי לא נתן זה לכל אחד רק לגבורים אשר בארץ, כמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, ר"ל כי אדם הבא לטהר את עצמו ולהוציא רע, היצר הרע, ממנו, לפעמים צריך למעט עצמו ולהשפיל עצמו, נגד היצר הרע, וז"ש זא"ת מיעוט. תור"ת שהוא רבוי, שצריך להגדיל עצמו ולהגיס

דעתו לשם שמים נגד היצר הרע. אך שזה ההכרעה לא ניתן לכ"א פן חס וחלילה ישתבש לכל מי שאינו תואר צדיק וחסיד, לכך והובא אל הכהן, כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' (מלאכי ב, ז), ולו ניתן הכרעה זו. וז"ש וראה הכהן וגו' ולקח למטהר עץ ארז ואזוב, דהיינו לפעמים יגבי' עצמו נגד יצר הרע כארז, ולפעמים ישפיל כאזוב, וכנ"ל והבן.

אמנם מ"ש ולקח למטהר שתי צפרים וגו' (יד, ד), י"ל על דרך הלצה, דאיתא **בספר יצירה** (ב, ד) אין למעלה מעונג ואין למטה מנגע, ר"ל בחינה זו שנקרא ענג חי שהוא למעלה בקדושה, דהיינו תורה ותפלה ומעשים טובים, זהו עצמו נחשב לנגע מי שהוא למטה בקליפה, כמ"ש חז"ל בש"ס דעבודה זרה (ג:) לעתיד מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתעדנין בה ורשעים נידונין בה, כי אין לרשע יותר גיהנם ממה שמכניסין אותו לגן עדן, ששם מאריכין בתורה ובתפלה וכו'.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע, המוציא רע, ביום טהרתו, ר"ל אחר שנטהר הרשע בגיהנם ורוצין להוציא הרע מגיהנם להכניסו בגן עדן, רק שחוששין שמא אין הגן עדן עונג לו, רק עדיין בטבעו עומד שהי' זו נחשב לו לנגע, לכך והובא אל הכהן של מעלה, והוא מיכאל כהן גדול, ויצא וראה והנה נרפא נגע הצרעת וגו', ר"ל מה שהי' נחשב לו נגע, עתה נרפא ונעשה לו עונג אז אחר שהובא אל הכהן, וצוה הכהן ולקח למטהר ב' ציפרים, דבר שבקול, והוא קול של יעקב, א' לתורה וב' לתפלה, וז"ש חיות טהורות, כי חיות לשון זריזות, לזה נקרא הצדיק חי (ברכות יח.), כי המשמש באבר מת אינו מוליד, והרשע נקרא מת עבור זה שתורתו ותפילתו בעצבות ועצלות, מה שאין כן הצדיק. וגם טהור[ו]ת, כי מה לרשע לספר חוקי, כי אם אחר שנטהר, וכמ"ש (מגילה ג:). מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת וכו'.

ולקח למטהר עץ ארז ואזוב, כאמור. ושני תולעת, שאין כוחו אלא בפיו. ושחט את הציפור האחת וגו' והצפור החיה וגו', כי אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה וכו'. ונגד בחינת התורה א' ושחט את הצפור האחת (או יש לומר, על ידי התורה שוחט היצר הרע שנקרא צפור שנמתק ונשאר טהור. ועל ידי תפלה מפריד הטומאה בסוד הקטורת, ושלח את הצפור על פני השדה, אז נעשה יחוד, והבן). וצפור ב' ושלח אותו על פני השדה וגו', הוא נגד בחינת התפלה, שישתתף את עצמו עם אנשי החומר שמלאכתם בשדה, וכמ"ש בש"ס דברכות פרק ב' (יז.) אני מלאכתי בעיר והם מלאכתם בשדה וכו', והיינו על דרך שכתבתי במקום אחר ביאור רבי אלכסנדרי בתר צלותא מסיים הכי וכו', יעו"ש, וז"ש ושלח על פני השדה וכו'.

כמו שהוא בעולם העליון כך הוא בשנה ונפש האדם בעולם הזה, וכמ"ש, ויובן ממילא, וק"ל, וקצת יש לפרש, ואנכי כתבתי שיש דוגמתן בעולם הזה, וז"ש חז"ל (ר"ה פ"ג מ"ח) כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים ידי חובתם, ע"י משל השר ששינה לבושו וכו', היינו ע"י לבוש מידות רעות וכו', וז"ש (שבת קיט:) כל המבזה תלמיד חכם וכו', וק"ל.
ובזה יובן, זאת מיעט - בלבוש מדות רעות, בשביל תורת המוציא רע, ביום טהרתו של הצדיק בתורה ותפלה להתחבר עם המוני עם להעלותן, והיינו בתנאי והובא אל הכהן, שלא יהא ד"ו פרצופים, כמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש. עיין עוד בפ' השייך לפרשה זו.
אמנם יש דרך פנימי לבאר זאת תהיה תורת המצורע וגו'. וגם תואר מדרש מאדם יהא וכו', יעו"ש. דכתבתי ביא(ו)ר ש"ס דיבמות אמר רבי אלעזר כל אדם שאין לו אשה לא נקרא אדם וכו', והא דאמרינן בש"ס דעירובין אדם הראשון דו פרצופין נברא, שנאמר (תהלים קלט, ה) אחור וקדם צרתני וכו', **בעוללות אפרים** ד"ו פרצופין זכר ונקבה, זה לפנים וזה לאחור, הוא החומר והצורה שהם הפכיים עבודת ה' וכו', יעו"ש. וכמו שיש חומר וצורה בפרטות אדם כאמור, כך יש בכללות העולם אנשי החומר והצורה, וכאשר הם הפכיים ונגדיים גורמין ח"ו כך למעלה.
ובזה כתבתי ביאור פסוק (אסתר ג, ח) ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים וכו', דאיתא **בכתבי האר"י** זלה"ה **בדרוש למורנו הרב חיים ויטאל** וכו', ונ"ל דזהו מ"ע כלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך אני ה' (ויקרא יט, יח). ועל פי זה **שמעתי** ביא(ו)ר ש"ס דשבת (לא.) העמידני על רגל אחת וכו', ואמר מה דעלך סני לחברך לא תעביד. דקשה, איך נכלל בזה כל התורה. ולפי הענין הנ"ל דאי אפשר לקיים תרי"ג מצות כי אם על ידי אחדות וכו', ודברי פי חכם חן. וז"ש (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, וק"ל. ובזה יובן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים וכו', וק"ל.
ובזה יובן מדרש הנ"ל, מאדם יהא, דקשה ליה קושיא הנ"ל, ולקח למטהר עץ ארז ואזוב וכו', בשלמא איזוב שישפיל את עצמו אתי שפיר, מה שאין כן ארז, אדרבא, לכך בא ר' אחא לפרש בזה שבא הכתוב ללמדינו - מאדם יהא וכו', ר"ל שיהי' מן תואר אדם, חיבור חומר וצורה פנים בפנים ולא ד"ו פרצוף, שאז נקרא אדם, כאמור רבי אלעזר הנ"ל אדם שיש לו אשה דייקא, ונקרא אדם, בזה לא יבואו עליו חלאים.
ומפרש בה טעמא וביאור, דאמר רב אחא והסיר ה' ממך כל חולי, ממך היא שלא יבואו חלאים עליך, וכדמפרש ר' אבין זה יצר הרע וכו'. כי יש ב' מיני חלאים, אחד חולי יצר הרע, שעיקר מקום דירתו מקום פירוד ומחלוקת, וחולי זה הוא ביד האדם להסירו,

שהבחירה ביד אדם נתונה לדחות היצר הרע מביתו, וכמאמר הש"ס (גיטין נב:, חולין קה:) דשמע ליצר הרע דאמר ווי דאפיק רבי מאיר מביתו וכו', וגם יש שאר מיני חולאים שהוא ביד הקב"ה להסירו, כמו חולי מצרים וכיוצא. אמנם בהסיר האדם חולי שבידו ובחירתו להסירו, הוא היצר הרע שגורם פירוד, ויקוים מצות עשה כללית ואהבת לרעך כמוך, שיהי' אחדות למטה, ועל ידי זה גורם אחדות למעלה אני ידו"ד, גורם רחמים, ואז והסיר ידו"ד דייקא, שזהו ממך וכנ"ל, ולכך גם כל מדוה מצרים שאינם בידך יסירם גם כן ממך, כי שם ידו"ד גורם רחמים (גמורים) בעולם ולהסיר כל מיני חולאים, ושפיר אמר מאדם יהא - תואר חיבור חומר וצורה, שהוא אחדות, ולא יבואו חולאים עליך. וז"ש ולקח עץ ארז, הגבוה, אנשי הצורה, ויחבר עמו אזוב הנמוך, הם אנשי החומר, כמו שאמר הכתוב (עי' מל"א ה, יג) מארז אשר בלבנון עד אזוב וכו', בחיבור ב' סוגים הנ"ל אז לא יבואו חולאים עליך, וק"ל.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן וגו', ר"ל זאת שהיא השכינה, ה' אחרונה שבשם, תהי' מחובר אל תורת, הוא זעיר אנפין ו' שבשם שנקרא תורה כנודע. על ידי מוציא רע, שמוציא היצר הרע הנקרא רע, הגורם פירוד ומחלוקת, ואחר שהוציא רע למטה ונעשה אחדות למטה, גורם אחדות למעלה להסיר הקליפות עמלק הגורם פירוד. וז"ש ביום טהרתו, שעשה טהרה בעולם העליון שנקרא יום כנודע, אחר שהפריד הטומאה והקליפה המפרדת וכנ"ל. ועל ידי זה והוב"א אל הכהן, שעשה התחברות ו"ה, שבאו אל הכהן העליון חסד עלאה שהיא חכמה הנקרא י"ה כנודע, ונתחבר ו"ה עם י"ה ועשה יחוד עליון, והבן, וה' יתברך יכפר.

ואפשר שרמזו חכמינו זכרונם לברכה במשנה דאבות (פ"ד מ"ג) אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. ר"ל אל תהי בז לתואר אדם, שהוא התחברות אנשי החומר והצורה שנקרא אז אדם. ושמא תאמר מה בכך, לכך אמר כי גורם שהוא בז לאדם עליון, שהוא כולל כל אדם, לכך אל תהי מפליג לכל דבר, רק שיתחברו ויהא בתואר אדם, והבן.

ועל פי זה נבאר המשך פסוק פ' בשלח (שמות טו, כו) אם שמע תשמע וגו' ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. וקשה, אם לא ישים, רפואה למה.

ולפי הנ"ל אתי שפיר, דאמר ושמרת כל חוקיו, דהיינו תרי"ג מצות. וכי אפשר לכ"א לקיים כל התרי"ג מצות, וכמו שכתבתי במקום אחר. ור"ל על ידי שהסיר חולי יצר הרע ממך, שתלוי בך, הגורם פירוד, והסירו על ידי שלום ואחדות, ואז שפיר מקיים כל חוקיו, כי זה עושה מצוה וזה עושה וכו'. ובאחדות של מטה גורם יחוד שם ידו"ד למעלה, ועל

ידי זה כל המחלה אשר שמתי במצרים, מה שבידי להשיב גם כן לא אשים עליך, כי אני ידו"ד רופאך, ר"ל כי על ידי רפואתיך מחולי היצר הרע שגרמת שיש יחוד אני ידו"ד, שנמשך מרפואתך שבידך, זה גורם גם לחולי ורפואה שאינו בידך גם כן לא אשים עליך כלל, והבן, ועיין במקום אחר בזה בדף הקודם מזה.

•

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור פסוק (מלאכי ב, ז) שפתי כהן ישמרו דעת וכו'. ור"ל ישמרו אזהרת משה שנקרא דעת וכו' מה שהזכיר לכהנים הזריזין (שבת כ.) שלא יפלו בגדר השכחה רק ישמרו דעת והזכרון, ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וכו' (ויקרא ח, לג), יעו"ש.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו וגו', רוצה לומר מי שחשקה נפשו להשיב רבים מעון ולהוציא רע מרשעתו, צריך לקשט עצמו תחלה. וז"ש ביום טהרתו של עצמו תחלה יתעסק, ואחר כך והובא אל הכהן, ר"ל ראוי(') אחר כך לבא למדרגת הכהן להשיב רבים מעון, אחר שקישט עצמו תחלה ראוי לקשט אחרים להשיב רבים מעון.

אמנם להשיב רבים מעון צריך לירד למדרגתן כדי להעלותן, בסוד ו' כורע לגבי ה' שכתבתי במקום אחר, לכך אמר ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, שיצא חוץ למחנה שכינה ומחנה קדושה אל בחינת וגדר המצורע, ואז יוכל להתחבר עמו.

וראה הכהן והנה נרפא הנגע וגו', ר"ל מיד שמתחבר עמו וידבר על לבו איך יתרחק מתענוגי אביו המלך, שהעונג בתורה ועבודת ה' נראה לו כנגע ויסורין, שאין לך מנוגע ומצורע מזה, ואז אחר שקישט עצמו נקרא ירא שמים שדבריו נשמעים (ברכות ו:), וז"ש וראה הכהן בחוש כי ונרפא הנגע לעונג, והבן.

•

עוד י"ל, דכתב **במדרש** פרק ב' דאבות משנה ט"ו: אל תהי רשע בפני עצמך, שלא יאמר שהוא רשע לו לעצמו ולא לאחרים, דזה אינו כי אם איש אחד יחטא יקצוף על כל העדה, כמו בעכן, שנאמר (יהושע ז, יא) חטא ישראל. וזש"ה (תהלים קיט, קל) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתיך, שראוי להצטער על רעת אחרים כמו על עצמו. או י"ל, שלא יאמר שהוא לבדו רשע בפני עצמו וכל העולם צדיקים ומוכרעין לכף זכות, ונכלל הוא עמהם ואינו צריך לתשובה, וי"ל לכך הזהיר התנא (קידושין מ.:) שראוי שיחשוב שחצי העולם זכאי וחצי העולם חייב ואם יעשה מצוה אחת יכריע כל העולם לזכות, וח"ו בהיפוך וכו', יעו"ש.

ובזה נראה לי לבאר פסוק נצבים (דברים כט, יח) בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה - הרשע, עם הצמאה - הצדיק וכו', שיכרעו לזכות הרוב וכו', דכתבתי במקום אחר והי' בשמעו את דברי האלה וכו' והבדילו ה' וכו' (דברים שם), וק"ל.

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר יען כי נגש העם הזה וכו' והפלה ה' את מכותיך וכו' (עי' ישעיה כט, יג-יד), ועל פי זה כתבתי במקום אחר אל תהי רשע בפני עצמך (אבות פ"ב מי"ג). וז"ש והי' בשמעו את דברי האלה וכו', דהיינו קללה שזכר הנביא כי נגש העם הזה וגו' והפלא את מכותיך וגו', למען ספות הרוה את הצמאה וכו', והבדילו ה' לרעה כנ"ל, ואז הוא רשע בפני עצמו, והבן.

העולה מזה, כי ובערת הרעה מישראל כולן, על ידי ביעור רשע אחד וכו'.

ובזה יובן, התורה לימד דעת לכ"א מישראל שישוב, כי זאת תורת המוציא רע מהכלל על ידי טהרתו של אדם אחד, וז"ש ביום טהרתו של אדם אחד. לכך כהני השם יראו שיבואו אל הכהן אפילו בעל כרחם, כמ"ש זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו', והיינו והובא אל הכהן גם כן בעל כרחו. ויצא (אל) הכהן אל מחוץ למחנה וגו', רוצה לומר שגדול מעלת המזכה לחייבא שראוי שיקח פנאי וליצא חוץ ממחיצתו קודש, ולטפל ברפואת חולי הנפשות שהם המצורעים והמנוגעים, שנחש(ו)ב לו תורה ועבודת ה' העונג לנגע, והחכמים שנקראים כהן עובד ה' הם רפואת הנפשות כמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) וכו'.

וראה הכהן והנה נרפא הנגע, רוצה לומר ששוב אין נחשב לו תורה ועבודה לנגע, אז ולקח למטהר ב' צפרים חיות טהור[ו]ת, טורח התורה והתפלה וכו', והבן.

•

עוד י"ל, ונבאר משנה (קידושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וכו'. דכתבתי במקום אחר ביאור לנפש לא יטמא בעמיו (ויקרא כא, א), ודרשו חז"ל (יבמות קיד., רש"י עה"פ) להזהיר גדולים על הקטנים וכו'. דכתב **הרמב"ם** (הל' מקוואות פי"א הי"ב) כשם שטהרת הגוף וכו' כך טהרת הנפשות שהיא המחשבה וכו'. אמנם דכתב **הרמב"ן** (דברים יא, כב) שיש בטהרת המחשבה לדבק בו ית' ב' בחינות, א' המתבודד ולא בין העם, ב' גם בין העם וכו'. ועל פי זה **שמעתי** פירוש הפסוק (תהלים לב, ב) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וכו', ודברי פי חכם חן. ואני כת' במ"א, יעו"ש. ובזה יובן לנפש לא יטמא בעמיו, להזהיר גדולים כשהן סמוכים על הקטנים וכו', וק"ל.

ונודע מה שכתב **הרמב"ם במורה נבוכים** (ח"ג פנ"א, פנ"ב), **ורמ"א** מביאו באורח חיים סימן א': שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח) כלל גדול בתורה ובמעל[ו]ת הצדיקים אשר הולכים כו', כי אין ישיבת האדם ותנועות[י]ו וכו', יעו"ש.

עוד י"ל מעלת שויתי י'ד'ו'ד' לנגדי תמיד וגו', הוא זה, דכתבתי לעיל במקום אחר, שכתב **מורנו הרב ר' חיים ויטאל** ששני אותיות ראשונות מהשם אין מתפרשין, רק ב' אותיות אחרונות מהשם לפעמים מתפרשין לפי מעשי בני אדם וכו'. לכך ראוי לאדם שיעשה לאהבת השכינה ליחדה אל דודה ולהפריד ממנה הקליפות, על ידי שמפריד ממחשבתו מחשבות זרות וכו', וכמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש. וז"ש שויתי י'ד'ו'ד' לנגדי תמיד, ר"ל שהוא נזהר בטהרת המחשבה להפריד ממחשבתו מחשבה זרה, כדי להפריד מהשכינה הקליפות וליחד ד' אותיות השם קודשא בריך הוא ושכינתיה. וזהו כלל גדול בתורה ובמעלת הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, ר"ל מעלת הצדיקים - לייחד צדיק וצדיק, לכך הם מפרידים הקליפות ממחשבתם והולכים לפני האלהים, גימטריא הוי"ה אדנ"י, והבן.

ובזה יובן משנה דקדושין הנ"ל, מתיחד אדם עם אמו ועם בתו וכו'. ר"ל ראוי להתייחד עם אמו בינה עולם המחשבה, על ידי טהרת מחשבתו, גם כשהיא עם בתו, שהם עמי הארץ המוני עם שנקראים בתו וכו', לנפש לא יטמא גם שהיא בעמיו, וק"ל.

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, ר"ל זאת השכינה, מגיע לה תועלת מן זה המוציא רע, להפריד ולהוציא מחשבות רעות ממחשבתו ביום טהרתו, כי והובא אל הכהן, שגם השכינה על ידי שיפריד הקליפות ממנה על ידי זה שהפריד ממחשבתו הקליפה, גרם זה שנעשה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, והובא אל הכהן. עיין עוד במקום אחר השייך לפרשה זו.

•

עוד י"ל, דכתבתי פ' תזריע (ויקרא יג, ט) נגע צרעת כי תהי' באדם והובא אל הכהן, וביאור פסוק (שם יג, יח) בעור בשרו ונרפא, בש"ס פרק קמא דסוטה (ה.) אמר רבי זירא בשר כתיב בי' ונרפא, אדם לא כתיב בי' ונרפא.

והענין מפורש יותר, דכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) כמו שיש חולי הגוף הטועמים מר למתוק וכו', כך חולי הנפשות האומרים לרע טוב וכו', ורפואתן שילכו לרופאי הנפשות הם החכמים וכו'.

ובזה יובן זאת תורת המצורע וגו', ר"ל שידע האדם בעצמו שהוא מצורע ומנוגע, שצריך לבקש טהרה, על ידי שילך לחכמים רופאי הנפשות, וזה יהי' יום טהרתו על ידי סימן זה

- והובא אל הכהן, ר"ל אז עבודת ה' שנתקרב בתורה ועבודת ה' נחשב לו למשא, שהוא נגע הנקרא שאת, ובעל כרחו הובא לה' יתברך, שאין לו עונג מעבודת ה', אז ידע שיש לו נגע צרעת וצריך רפואה. מה שאין כן כשלא ידע שהוא חולי לא יבקש רפואה לעולם, לכך עצה היעוצה כנ"ל, וק"ל.

•

עוד יש לומר, שכתבתי במקום אחר על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא (תהלים לב, ו), משל הטובע בנהר ובא אחר להוציאו, והוא מושכו עמו, וצריך זהירות וכו', כמו שכתבתי במקום אחר. ועצה היעוצה, להצילו מרחוק, וז"ש (שמות לח, כא) המשכן המשכן ב' פעמים וכו', יעו"ש.

ובזה יובן זאת תורת המוציא רע, להציל איש רע הטובע בנהר של היצר הרע בתאוות וחמדת העולם הזה, וכמ"ש זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא, להצילו ביום טהרתו ולהביאו לכהן לה' יתברך, מכל מקום יזהר הוא עצמו פן שטף מים רבים אליו יגיעו גם כן, על כן ויצא הכהן מחוץ למחנה הנ"ל, שלא יהא עמו במחנה משכן אחד, פן יבלבל אותו עמו בכל הקליפות המסבבין אותו, לכך משכן ב' פעמים, ואז וראה הכהן אם נרפא נגע הצרעת, ולקח למטהר ב' צפרים וכו', עיין במקום אחר ביאור פסוק הנ"ל, עוד יעו"ש, וק"ל.

דרוש לשבת פרשת מצורע (שנת תקכ"א)

בפסוק זאת תהיה תורת המצורע וגו' (יד, ב). במדרש (ויק"ר טז, א) הדא הוא דכתיב וכו' לפיכך משה מזהיר וכו'. עיין בדף שאחרי זה ביאור זה.

ועל פי זה נבאר **ספרי** פ' בהעלותך בפסוק (במדבר ט, ו-י) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא, ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל וגו' וידבר ה' אל משה איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם וגו'. ודרשו **בספרי**, ויאמרו האנשים אליו מגיד שהיו אנשים כשרים וצדיקים וחרידים על המצות וכו'. ויאמרו האנשים, בעלי שמות היו וכו'. ההמה אליו, הם עצמם דברו ולא הוצרכו לשלוח שליח. אנחנו, יחידים אנחנו וכו'.

והספיקות, **א**' מאי טמאים לנפש אדם, שאינו רק טומאת הגוף ולא טומאת הנפש. **ב**' ל"ל ביום ההוא, ובש"ס דרשו (סוכה כה:) ביום ההוא לא יכלו אבל למחר יכלו, אם כן מה טעם נדחו לפסח ב' וכו'. **ג**' אנשים, דרשו שהיו בעלי שמות, הוא פלאי, כי אם לומר על דרך אנשי שם וכו', **ד**' ההמה אליו, שלא שלחו שליח, מהיכא תיתי שישלחו שליח.

ה' אנחנו, דרשו יחידים אנחנו, הוא תמוה, הלא עיני משה ראו אותן אם הם יחידים או רבים. ו' ששאלו למה נגרע וגו', וכי לא ידעו דטמא מת אסור בעשיות פסח, דכבר נאמר פרשת טמאין וישלחו מן המחנה (במדבר ה, ב) בראש חודש ניסן, וכמו שכתב **רש"י** במסכת גיטין (ס: ד"ה ופרשת). **ז**' קשה, דדרשו חז"ל שאמרו יזרוק עלינו את הדם וכו', ולא היה מענה בפי משה עד שאמר עמדו ואשמעה וגו', הא הוי שלא לאוכליו וכו' (פסחים ס.). **ח**' במועדו שאמרו, לשפת יתר יחשב. **ט**' מה שאמרו בתוך בני ישראל מיותר. **יו"ד** למה נכתב פרשה זו בתורה שהוא לדורות, כי מה דהוי הוי, ואי משום דין דפסח שני, הלא יכול לכתבו בקצרה.

והנה קושיא ד', שלא שלחו וכו'. וקושיא שאמרו יחידים אנחנו. הי' אפשר לתרץ בקצרה, דאמרינן בש"ס דפסחים דף צ' (ע"א-ע"ב), אמר רב יהודא אמר רב שוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כפורים, ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ועולא אמר שוחטין וכו'. וסלקא דעתך אמינא לומר דסבירא לי' לרב מדאורייתא חזי ורבנן הוא דגזרו ביה, ופריך מדרב סבירא לי' מטמאין אחד מהם בשרץ וכו', ופירש **רש"י** כשהיה ישראל מחצה טה[ו]רין ומחצה טמאים מטמאין אחד מהן בשרץ להכריע רוב ציבור לטומאה, ואי סלקא דעתך וכו', אלא לרב מדאורייתא נמי לא חזי, דכתי[י]ב איש איש כי יהי' טמא לנפש וכו', סבור לה כרבי יצחק דאמר מישאל ואלצפן טמאין מת מצוה שחל ז' שלהן בערב פסח, שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, יעו"ש, אבל למחר יכולין לעשות, ואמר רחמנא ידחו.

וכתבו התוספות בדבור המתחיל שחל שביעי שלו וכו': אבל [ששי שלו] ליכא למימר, מדכתיב [ולא יכלו לעשות הפסח] ביום [ההוא], אבל למחר יכולין לעשות הפסח ולשחוט הן עצמן בלא שליחות, מדלא כתיב ולא יכלו לאכול וכו', יעו"ש.

ובזה יובן ספרי הנ"ל, ב' קושיות הנ"ל, דאמרו יחידים אנחנו, דאם הי' רוב ציבור היו עושין בטומאה, מדכתיב במועדו (במדבר ט, ב) אפילו בטומאה (פסחים עז.), ובזה אין צריך שאלה, רק לפי שהן יחידים הוצרכו לשאלה. וגם שלא שלחו, ר"ל דאם רצו לשחוט פסחיהם על ידי שליח גם כן לא הי' צריכין שאלה, רק לפי שרצו לשחוט הפסח הם עצמן בלא שליח, כמ"ש התוספות הנ"ל, לכך הוצרכו שאלה, וק"ל.

אמנם כדי לבאר שאר ספיקות, כתבתי על פי הפשט, עיין **בכתבי**, יעו"ש. וכעת נראה לי לבאר משנה פרק ט' דפסחים (מ"א) מי שהי' טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח ראשון יעשה פסח שני וכו'. משנה (שם מ"ב) איזה דרך רחוקה, מן המודיעים ולחוץ דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר [אומר] מאסקופת העזרה ולחוץ. אמר רבי יוסי לפיכך

נקוד על ה' לומר לא מפני שרחוק ודאי אלא מאסקופת העזרה ולחוץ. משנה (שם מ"ג), מה בין פסח ראשון לשני, הראשון אסור בבל יראה ובבל ימצא, השני חמץ ומצה עמו בבית וכו'.

לבאר ג' משניות א(י)לו, נראה לי להפליא מה שכתב **הרב** אני שמעתי לדרוש רחוק ה' אמות מן העזרה וכו'. שהוא פלאי. ובירושלמי (פסחים פ"ט ה"ב) איש רחוק ואין דרך רחוקה.

לבאר זה, נראה לי לבאר ש"ס דעירובין דף ס"ה פרק ו' אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, יכולני לפטור את כל העולם מן הדין מיום שחרב בית המקדש עד עכשיו, שנאמר (ישעיה נא, כא) לכן שמעי נא זאת עני' ושכורת ולא מיין, מית[י]בי וכו', ומסיק מאי יכולני לפטור, מדין תפלה קאמר. ופירש **רש"י** (ד"ה מדין תפילה), מכוונת התפלה קאמר דפטור.

ויש לתמוה על **הרמב"ם** דכתב בהלכות תפלה (פ"ד ה"א, הט"ו) וזה לשונו: ה' דברים מעכבין את התפלה, כוונת הלב וכו', כיצד היא כוונה, שיפנה לבו מכל המחשבות וכו', יעו"ש. והוא סותר ש"ס הנ"ל דקאמר יכולני לפטור מכוונת התפלה וכו', ואיך כתב דהכוונה מעכב התפלה. ועוד קשה מה שמקשה **בלחם משנה** (הל' תפילה פ"ד הט"ו), דמוכח בש"ס דלעכובא לא בעי לחזור ולהתפלל מחמת חסרון כוונה, דאמרינן (ברכות לד:) ואם אינו יכול לכוון בכולו יכוון באחת וכו', ולא ידעתי למה לא הזכירו רבינו, עכ"ל. ואם כן יש לתת לב לתרץ ב' קושיות אלו על הרמב"ם.

וכתבתי, דסמך **הרמב"ם** על מימרא דש"ס שאחרי זה (עירובין סה.) אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל, שנאמר בצר אל יורה. אם כן י"ל דסמך הרמב"ם על מימרא זו דרב, דכוונת הלב מעכב את התפלה. אם כן קשה על רב עצמו, איך פליג על רבי אלעזר בן עזרי' שהוא תנא. ואם נפשך לומר דרב תנא ופליג, מכל מקום קשה על הרמב"ם, איך הכריע סברתו לפסוק כרב ולא כרבי אלעזר בן עזריה. מלבד מה דקשה מהש"ס הנ"ל, וכמו שהקשה בלחם משנה הנ"ל.

וכדי לתרץ זה, נראה לי לבאר הפלוגתא שבין גדולי הפוסקים ראשונים במנין המצות (דכתב הרב בעל הלכות גדולות את ה' אלדיך תירא) בפסוק פרש' עקב (דברים י, כ) את ה' אלדיך תירא ובו תדבק ובשמו תשבע. וכתב **הרב בעל הלכות גדולות**, את ה' אלדיך תירא היא מצות עשה, שהוא יראת חכמים, כמו שדרשו בש"ס (ב"ק מא:) את ה' אלדיך תירא לרבות תלמידי חכמים. **והרמב"ם** דחה סברתו, וסבירא לי' שאינה מצוה

[מ]מנין תרי"ג מצות. **והרמב"ן** החזיק סברת הרב בעל הלכות גדולות. **והגאון מהר"י דילאן** החזיק סברת הרמב"ם וכו'.

ואותו תעבוד, ודרשו חז"ל (ספרי דברים יא יג, תענית ב.) איזהו עבודה שהיא בלב, זו תפלה. ופסק **הרמב"ם** (סה"מ מצוה ה) במצות תפלה היא מצוה מדאורייתא, **והרמב"ן** השיג עליו וסבירא ליה דתפלה היא דרבנן, וראייתו מש"ס דברכות (כא.) בעל קרי קורא קריאת שמע, שהיא דאורייתא, ואינו מתפלל, שהיא מדרבנן. וכן מוכח מש"ס דסוכה וכו'.

ובו תדבק, הדבק בתלמידי חכמים, והוא מצות עשה דאורייתא. ובשמו תשבע, פסק **הרמב"ם** בהלכות שבועות פרק א', שהיא מצות עשה, **והראב"ד** השיגו, וסבירא לי' דאינו מצות עשה, רק בא להזהיר שלא ישבע בשם אל אחר וכו'. וגם **הרמב"ן** השיגו בזה. וכתבתי ביאור זה במקום אחר, יעו"ש בארוכה.

וכעת נ"ל דלא פליגי, רק מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ואגב נראה לי לבאר מה ענין חיבור ד' מצות א(י)לו בפסוק אחד, מה ענין זה לזה.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר ש"ס דעירובין פרק ה' (נד.) (רק שם כתב[תי] שלא כסדר האמור כאן, וגם קצת באופן אחר, ומה שחסר כאן יעו"ש, ומה שחסר שם עיין כאן, ויובן לך), אמר רבי אסי, מאי דכתיב (משלי כב, יח) כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדו על שפ(תו)תיך, אימתי דברי תורה נעימים וכו' בשעה שיכונו יחד על שפ(תו)תיך כו'. רבא אמר מהכא (תהלים כא, ג) תאות לבו נתת[ה] לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה. רבא רמי כתיב תאות לבו נתת[ה] לו, זכה וכו', ופירש **רש"י** (עירובין שם) זכה - שיש לו (מע"ט) [מזל טוב]. תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק לעולם וכו'. והקשה **הרי"ף**, א' דרבא סותר וכו', ב' מנלן לרבא וכו'. ג' קשה לרש"י דפירש זכה וכו', יעו"ש. ד' מה ענין רבי אליעזר בן יעקב לכאן - סלה הוא לעולם. **כדי** לתרץ זה, נ"ל לבאר זה קושית **התוספות** בפרק ט' דשבת (פח. ד"ה כפה) מכאן מודעא (ל)רבא לאורייתא, והא אמרו נעשה ונשמע. ומשני, שמא מתוך האש הגדולה וכו'.

ונראה, דיש לפרש הפסוק תאות לבו [נתת[ה] לו] וארשת וגו', בג' פנים, א' בתורה, ב' בתפלה, ג' בתורה ובתפלה, והכריע רבא, דאם נפרש כפירוש א' בתורה, ע"כ הוא בבא אחת. ואם נפרש כפירוש ב' בתפלה הוא ב' בבות, ומכל שכן לפירוש ג', וזהו דרמי רבא וכו', ומשני זכה וכו'.

דאיתא בש"ס כל המאריך בתפלתו וכו'. ובזה יובן, רבא רמי וכו', ומשני זכה וכו', ופירש **רש"י** זכה, דאם לא כן ק' לא זכה וכו'.

ול"נ, דהקשה **הר"ן ומגיד משנה**, להרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ג) דפסק כפאו עכו"ם ואכל מצה יצא, והיינו כרבא (ר"ה כח., לג:) דאמר התוקע לשיר יצא, דמצות אין צריך כוונה, וגבי שופר פסק כרבי זירא דאמר איכוון ותקע לי להוציאני ידי חובתי, והיינו כרבי יוסי דסבירא לי' מצות (צריכה) [צריכות] כוונה (ר"ה כט.), דסתרא אהדדי. ומתרץ **הבית יוסף** באורח חיים סימן תקפ"ט בשם הרב רבינו יונה, שהביא דעת רבינו שמואל, וזה לשונו: אפילו למאן דאמר מצות א"צ כוונה, הני מילי בדבר שיש בו מעשה, מה שאין כן בלי מעשה צריך כונה, דא"כ לא עשה כלום, לכך במצה דאכילה היא מעשה אין צריך כוונה, מה שאין כן בשופר וכו', יעו"ש.

והנה אמרו בש"ס עקימת שפתיו הוי מעשה, אין צריך כוונה. ובזה יובן תאות לבו וכו', ואם לאו על כל פנים וארשת שפתיו - דיבור נחשב מעשה וכו', וק"ל.

עוד י"ל, דכתיב (תהלים י, יז) תכין לבם וגו'. ובזה יובן רבא רמי וכו', ומשני זכה וכו' יקבל תפלתו, ואם לאו וארשת שפתיו וכו', וז"ש סלה, דאם אחר כך יתפלל בכוונה וכו', וזהו (תהלים קלט, ה) אחור וקדם צרתני וכו', וק"ל.

וכל זה שייך בתפלה, שצריך עת רצון, מה שאין כן בתורה, לכך כפה עליהן הר כגיגית וכו' (שבת פח.). ובזה יובן קושית התוספות ותירוצם דמשני שמא מתוך שלהבת אש י[חזרו, דשאלו **להרמב"ן** איזה עבודת ה' וכו', מה שאין כן בתורה תמיד הוא לרצון. וזה נ"ל פירוש הפסוק (תהלים א, ב) בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וכו', וק"ל.

והעולה מזה מדרשת חז"ל הנ"ל, דין חדש, אם תכין לבם, שמתפללין בכוונת הלב, אז תקשיב אזניך, ליתן לו משאלותיו, וז"ש תאוות לבו נתת[ה] לו. ואם הוא ארשת שפתיו לבד, בלי כוונת הלב, בל מנעת סלה, כי יוצא ידי תפלה, כפסק הרמב"ם במעשה אין צריך כוונה, ודיבור התפלה נחשב מעשה, אבל שיתן לו משאלותיו אי אפשר עם שפעם אחת יכוון בתפילתו נתעכב כל תפלותיו[14], ואז יעלו על ידי שיתעטפו בתפלה זו עם תפלה לעני כי יעטוף שכתב **בזוהר** (ח"ב פו:) שכל התפלות מתעטף בתפלת העני, והכא נמי כך, וז"ש בל מנעת, גם שאין בו תועלת לעת עתה, אפשר שלאחרי זה יהי' תועלת, וזה שנאמר סלה שהוא לעולם, והבן.

[14] הגה"ה ובזה י"ל דאיתא בש"ס דברכות (ו:), כרום זולת (תהלים יב, ט) - דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם [כו'], ר"ל שנשארו עומדים ולא עולין שיתקבלו, לפי שהן בלי כוונת הלב, לכך בני אדם מבזין אותן, שרואים שאין בהם ממש, שלא ניתן משאלותיו, והבן.

ובזה יובן צחות לשון **הרמב"ם** (הל' תפלה פ"ד ה"א), שכתב דין חדש שלא זכרו הפוסקים, והוא האמת, וזה לשונו: ה' דברים מעכבים התפלה, ואחד מהם כוונת התפלה, שיפנה לבו מכל המחשבות. וסבר **הרב לחם משנה** דהרמב"ם לענין חזרה קאמר, דמעכב בתפלה לחזור ולהתפלל, ולכך הקשה עליו מש"ס הנ"ל. ובאמת דכוונת הרמב"ם הוא דבר חדש, המתפלל בלא כוונה גם שיוצא ידי מצות תפלה, כי ארשת שפתיו בל מנעת סלה, דנחשב הדיבור מעשה ויוצא גם בלא כוונה, כמו במצה שאכל בלי כוונה יצא, אבל שיקובל תפלתו, ליתן לו משאלותיו, זה אי אפשר עד שאחר זמן יתפלל תפלה אחת בכונה, אז תכין לבם תקשיב אזניך, ועד זמן ההוא נתעכב כל התפילות, וז"ש סלה וכנ"ל, ושפיר כתב הרמב"ם כוונת הלב מעכב התפלה דווקא, והבן.

ומעתה מבואר, דאין הרמב"ם הנ"ל סותר ש"ס, מימרא דרבי אלעזר בן עזריה הנ"ל, וגם דברי רב אינו סותר דברי רבי אלעזר בן עזרי' הנ"ל. ובזה יובן, אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה יכולני לפטור וכו', והוא מאחר דמצות התפלה נלמד מפסוק (דברים י, כ) ואותו תעבוד, ופירש **רש"י** איזה עבודה שבלב זו תפלה, אם כן עיקר עבודה צריך שיהיה בכוונת הלב, וכמו שכתב **הרשב"א** במימרא פרק קמא דברכות, אמר הקב"ה, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאוני לי ולבני מבין האומות. וכתב הרשב"א, שהוא מחשבה ודיבור ומעשה, כמו שאמר הכתוב (דברים ל, יד) בפיך ובלבבך לעשותו, התורה דיבור בפיך, גמילות חסד הוא מעשה לעשותו, והתפלה היא המחשבה, כמ"ש בספרי (דברים יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם, איזה עבודה שבלב זו תפלה וכו', יעו"ש, אם כן אם התפלה אינו בכוונת הלב שיפנה כל מחשבותיו מכל, אינה עבודה שבלב, והוא הסברא שלא קיים מצות עשה ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה, וח"ו ראוי לעונש על שביטל מצות עשה תפלה, לכך בא רבי אלעזר בן עזרי' ללמד זכות על בני עולם ואמר יכולני לפטור כל העולם מדין ועונש ביטול תפלה שהיא בלי כוונה, שנק' שכורת ולא מיין, ואינם יכולין לכוון, לכך יוצא ידי מצות התפלה גם בלי כוונת הלב, כמ"ש וארשת שפתיו, בלי כוונה, גם כן בל מנעת וגו'. והטעם, כי הדיבור חשוב מעשה וכפסק הרמב"ם עצמו.

ומכל מקום גם שיוצא ידי מצות תפלה ואינו נענש על ביטול תפלה, מכל מקום אינו מקובל שיתן לו משאלותיו עד שיכוון תפלה אחת, וזה שכתב הרמב"ם כוונת הלב מעכב התפלה וכנ"ל.

ואחר שזכינו לדין זה, בא רב וחידש עוד לומר אחר המצאה הנ"ל, כשאין דעתו מיושבת עליו, שאינו יכול לטהר מחשבתו ולפנות לבו שיהי' תפלה בכוונת הלב, מוטב יותר שאל

יתפלל כלל, ומצא סמך מפסוק בצר אל יורה, מאחר שאינה מקובלת עד שמכוון, גם שהדיבור חשוב מעשה, מכל מקום מוטב יותר שאל יתפלל כלל. והוא, דכתבתי במקום אחר ביאור מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו' שבכל [הלילות] אנו אוכלין חמץ ומצה וכו' (הגש"פ), שהיא שאלה ותירוצה, [ו]הוא דכתבתי ביאור פסוק (ויקרא ד, כב) אשר נשיא יחטא - אשרי לדור וכו' (הוריות י:), וכל זה דיודע שיחטא, מה שאין כן וכו', וק"ל יעו"ש. והנה כך, דבני עולם סוברין שהמתפללין ואינן נותנין לב להתכוון דעתם, סבירא להו דיוצא ידי תפלה, ובאמת זה אינו, כאמור שצריך שיהא עבודה, והראיה שאינו מקובל עד שיכוון תפלה אחד, לכך מוטב שלא יתפלל כלל כשאין דעתו מיושבת עליו, ואז יודע שלא התפלל ומצטער ונותן לב שיוכל לכוון ולטהר שיהי' בכוונת הלב, וכל זמן שלא יוכל לטהר מחשבתו אין להתפלל. ואין לחוש לעונש ביטול מצות תפלה, דאונס רחמנא פטריה - מאחר דכתיב ואותו תעבוד, שיהא עבודה שבלב, וכשאינו יוכל לכוון אינו עבודה ואל יתפלל כלל, כמו שאמר הכתוב בצר אל יורה.

ובזה מתורץ קושית **הרי"ף** (עירובין סה.), דהקשה לרבי אלעזר בן עזרי' דאמר יכולני לפטור וכו', שנקרא שיכור, הא שיכור אם מתפלל תפלתו תועבה, אם כן אל יתפלל כלל בגלות. וחילוק בין שיכרות לשעה וכו', יעו"ש. ולדברינו באמת סבירא לי' לרב כך, כשהוא טרוד כשיכור שאין דעתו מיושבת עליו, אל יתפלל כלל, ואז יתן לב לכוון דעתו וכו', והבן.

ובזה מבואר פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן גם כן, דלא פליגי, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דהרמב"ם דכתב ואותו תעבוד עבודה שבלב זו תפלה, הוא מצוה מדאורייתא, מה שאין כן בגלות שנקרא שכורת, שאין יכולין לכוון ואינה עבודה שבלב אינו יוצא בתפלה זו מדאורייתא, רק מדרבנן - חכמי התלמוד, שהוא רבי אלעזר בן עזרי' דאמר יכולני לפטור מכוונת התפלה, ואז היא מדרבנן, מה שאין כן הרמב"ם כתב ואותו תעבוד שיהא עבודה שבלב, אז באמת דאורייתא. ומה שלא כתב הרמב"ם סיים הרמב"ן, כשהתפלה בלא כוונה, אז יוצא מדרבנן ידי תפילה, דאמירה חשוב מעשה כסברת הרמב"ם עצמו. ובזה אירי ש"ס דברכות בעל קרי אינו מתפלל, וכן ש"ס דסוכה, והבן.

עוד י"ל ביאור הנ"ל, דכתבתי במקום אחר דהקשה **הרב הרמב"ן**, איך מהני תפלה לשנות מרעה לטובה, וכי יש שינוי רצון, בשלמא עבור עצמו וכו' מה שאין כן עבור אחרים וכו', יעו"ש. וכן כתבתי במקום אחר, שהקשה **המוהרש"א** (ברכות י.) וכו', וכתב ויש ליישב. ואני כתבתי שיש לתרץ וכו'. וכעת ארחיב ביאורו, דכתבתי במקום אחר מ"ש (ו)[**ב**]**ליקוטי תורה** כל המצוה ולא כל המצות, וביאור, כל הדברים יש להם גוף ונשמה,

התורה וכו', וכן המצוה - המעשה נקרא גוף, והכוונה הוא הנשמה, וכשהוא בלא כוונה אז הוא כגוף בלא נשמה, ולכך אמר כל המצוה תעשה בשלימות וכו', יעו"ש.

והנה, כמו שיש בתורה ב' בחינות הגוף ונשמה, כך בני אדם שנבראו על ידי התורה, יש גם כן בחינת אנשים הנקרא גוף, ובחינת אנשים הנקרא נשמה שהיא השם תואר האדם מלגאו, והגוף נקרא בשר אדם, כמ"ש **בזהר** (ח"א כ:) מזה, וכמו שכתבתי במקום אחר מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצוינים (שבת קמה:) וכו', יעו"ש. וכך יש ב' בחינות התפלה, והדיבור נקרא גוף לבחינת אנשים הנקרא גוף, וכוונת התפלה שהיא נשמה, היא לבחינת אנשים הנקרא נשמה, והם בעלי שמות כאמור, וכשם שאין חיות לגוף בלא נשמה רק בחיבור גוף ונשמה יש חיות לשניהם, כך בחיבור אנשי החומר והגוף עם אנשי הצורה והנשמה אז נתחברו ב' בחינות התפלה יחד הגוף והנשמה, שהיא הדיבור והכוונה, אז יש חיות לשניהם, שהם אדם אחד.

ובזה יובן קושית הרמב"ן י"ל כי נחשב המתפלל על זולתו כאילו מתפלל על עצמו בחיבור ב' בחינות הנ"ל יחד, והבן.

אמנם כל זה כשיש התחברות ב' בחינות אנשים יחד, אנשי החומר עם אנשי הצורה אתי שפיר, מה שאין כן בפירודן, שכל אחד אומר שהוא הצורה וחיבורו טפל אז הדרא קושית הרמב"ן לדוכתא, איך מהני תפלה על זולתו, וכמו שכתב במד"ש משלי בתהלים סימן א' (ד) כמוץ אשר תדפנו רוח, שפעם אחת נתקוטטה החטה עם המוץ, החטה אמר אני עיקר, והמוץ אמר אני עיקר וכו', יעו"ש.

ובזה נראה לי לבאר משנה דאבות פרק ב' (מי"ג) רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה, וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום וכו' ואל תהי רשע בפני עצמך. שהוא תמוה, מה ענין זה לזה. ולדברינו אתי שפיר, כי קריאת שמע דאורייתא, ותפלה פלוגתא הרמב"ם והרמב"ן בזה, דזה סבירא לי' דאורייתא, וזה סבירא לי' דרבנן ולכך בעל קרי אינו מתפלל. ואני כתבתי דלא פליגי, אם היא עבודה שהיא בלב הוי דאורייתא, ואם לאו דרבנן. אמנם בחיבור ב' בחינות, אנשי הגוף עם אנשי הנשמה הוי אדם אחד, שנתחבר גוף התפלה עם הכוונה יחד, לכך הוי תפלה דאורייתא כמו קריאת שמע.

ובזה יובן הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה, ר"ל כמו שאתה זהיר בקריאת שמע דהוי לכולא עלמא דאורייתא, כמו כך הוי זהיר בתפלה לצאת מדאורייתא גם כן, והיינו שתהא עבודה שבלב בכוונה. ואם אינך מבחינת אנשי הנשמה שיוכל לכוון, עצה היעוצה

להתחבר תפלה בחינת גוף התפלה, עם אנשי הנשמה כוונת התפלה, וז"ש אל תעש תפלתך קבע - שאתה עיקר ואינו צריך להתפלל בחיבור אנשי הצורה וכו'.

וז"ש ואל תהי' רשע בפני עצמך, ר"ל כי רשע בחייו נקרא מת (ברכות יח:), ומי נקרא מת כשהוא גוף בלי נשמה, וז"ש ואל תהי רשע בפני עצמך - על ידי שאתה בפני עצמך, ואינו רוצה להתחבר עם אנשי הצורה והנשמה, נשאר גוף בלא נשמה שנקרא מת, דהוא בחינת רשע. לכך עצה יעוצה להתחבר ב' בחינות יחד, ויוצא מצות תפלה מדאורייתא, והבן. (גם נראה לי דכתבתי במקום אחר, על ידי שנתחבר דן עם א"י נמתק הדין).

ובזה יובן ב' מאמרי הש"ס, רבי אלעזר בן עזרי' אמר יכולני לפטור מכוונת התפלה וכו', ורב אמר בצר אל יורה. דנראין דסתרי אהדדי. אבל באמת מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, שיש ב' סוגי אנשים, א' בחינת כללות העולם אנשי החומר והגוף, בחינה ב' אנשי הצורה והנשמה, בני עלי' שהן מועטין (סוכה מה:), ורבי אלעזר בן עזרי' אמר יכולני לפטור את כל העולם שהם כללות העולם, המוני עם אנשי החומר והגוף, פטורין מכוונת התפלה שבינם בבחינת הכוונה שהיא הנשמה (וכן מפורש **בזהר** אחרי מות דף ע"ב עמוד ב: אורייתא סתים וגליא, בגיני כך סתימי דאורייתא קדישי עליונין ירתין לה, וגליא לשאר בני עלמא וכו', יעו"ש). ורב אמר נגד ב' בחי', אנשי הצורה והנשמה בחינת הדעת, וז"ש כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל, שהיא מבחינת הנשמה והכונה, וז"ש אל יורה - לחכמי' הוראות, בחינת הנשמה והכונה, והבן.

ובזה יובן הפסוק תאות לבו נתת[ה] לו, לבחינת אנשי הצורה. וארשת שפתיו בלי כוונה, לאנשי החומר והגוף, בל מנעת סלה, והטעם, גם שאינו מקובל למעלה בלי כוונה כנ"ל, מכל מקום בהתחבר ב' בחינות יחד שניהם עולין, לכך בל מנעת סלה, והבן.

ועל פי זה נבאר משנה (קידושין פ"ד מי"ב) מתיחד אדם עם אמו, שהיא התפלה, שהיא השכינה אם כל חי. וגם עם בתו, המוני עם. בקירוב בשר, בלי שום מסך מבדיל. בתפלה בלי מחשבות זרות, ועם בתו גם כן בקירוב בשר - שלא יהי' פירוד לבבות, והבן. וכתבתי מזה גם כן במקום אחר, יעו"ש.

ובזה יובן חיבור ד' מצות א(י)לו בפסוק את ה' אלדיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע, גם דפליגי **בעל הלכות גדולות והרמב"ם** במצות יראת חכמים וכו', כתבתי במקום אחר. ובאמת מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דיש מצוה במורא תלמידי חכמים כמו שכתב בעל הלכות גדולות, רק דמפרש הרמב"ם באיזה תלמיד חכם היא מצוה לירא מפניו, כשיש לתלמיד חכם עצמו יראת ה', מה שאין כן וכו', ואז נכלל מצוה זו במצות מורא מה' יתברך מעצמו, ואין צריך למנותו למצוה בפני עצמה, וגם בעל

הלכות גדולות מודה בזה, והבן. והוא הדין במצות אותו תעבוד זו תפלה, שהוא עבודה שבלב, אך שאין זה בחינת כללות העולם, לכך עצה היעוצה ובו תדבק - מצוה לדבק בתלמיד חכם שהוא דבוק בו יתברך, דאם לא כן איך הוציא מפשוטו, כמ"ש בחינת מורא תלמיד חכם כנ"ל, ואז מתחבר ב' סוגי תפלה על ידי חיבור ב' סוגי אנשים וכנ"ל, ואתי שפיר. ואז בשמו תשבע מצוה, ואף על גב דהראב"ד משיגו, יבואר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. דמבואר בכתבי הרמ"א זללה"ה ס' חזקוני עונות: שבועת אמת היא מצוה, להמשיך ז' הבלים מפה זעיר אנפין על ז' תחתונות דמלכות דאצילות וכו', יעו"ש. אמנם דאין זה רק באדם ששורש נשמתו משם אז יוכל להמשיך משם, וכמו שכתב **בפרי עץ חיים** הלכות קריאת שמע פרק י"ב, יעו"ש. אך יש תקנה לזה, מצד שכולל עצמו ונשמתו עם תלמידי חכמים השלימים אשר שורש נשמתן למעלה באצילות ויכול לפעו[ו]ל פעולה הנ"ל. והוא כלל גדול לכל הכוונות, שיכלל נשמתו עם שלומי אמוני ישראל. וז"ש ובו תדבק - הדבק בתלמיד חכמים שהם דבקים בו יתברך, ואז בשמו תשבע מצוה, שיוכל לפעול כנ"ל. והראב"ד איירי במי שאינו בחינה זו, והבן, ופן יהי' ח"ו קוצץ בנטיעות. ובזה שפיר נכללו ב' מצות אלו בפסוק אחד, שזה נמשך מזה, ואתי שפיר.

עוד י"ל, דאיתא בפרק קמא [דברכות] (ז:-ח.) אמר לי' רבי יצחק לרב נחמן, מה טעם לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי, אמר לו לא יכילנא. וליכנף מר עשרה, א"ל טריחא לי מילתא, א"ל ולימא מר לשלוחא דציבורא דלודע למר בעידנא דמצלי ציבורא, א"ל מה כולה האי, א"ל דאמר רבי יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב (תהלים סט, יד) ואני תפלתי לך ה' עת רצון, אימת עת רצון בשעה שהציבור מתפללין וכו'. רבי אחא ברבי חנינא אמר מהכא (איוב לו, ה) הן אל כביר לא ימאס וכו'.

והקשה הרי"ף מנלן דיחיד המתפלל בעת שהציבור מתפללין דהוא עת רצון, דלמא דווקא במתפללין עם הציבור, וכי תימא מדקאמר ואני תפילתי משמע שהוא יחיד, דלמא הכי קאמר שתפלתו הוא בציבור תמיד שהוא עת רצון וכו', יעו"ש. ולי נראה להקשות עוד, למה באמת המתפלל ביחיד בעת שהציבור מתפללין ולא בציבור ממש, דטוב יותר. **ואני** אבאר רישא דפסוק זה (תהלים סט, יג) ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר ואני תפלתי לך ה' עת רצון. שהוא תמוה מה ענין זה לזה. ונ"ל, דאיתא שם אח"ז (ברכות ח.) אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם ב' פתחים בבית הכנסת, ב' פתחים סלקא דעתך, אלא שיעור ב' פתחים, ואחר כך יתפלל. ופירש **רש"י** שם, שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמשאוי עיכוב בית הכנסת, ויהא מזומן סמוך לפתח לצאת. **והתוספות** (פי' הרא"ש

בע"י) דחו זה, ופירשו שלא למהר להתפלל מיד כשיבוא לבית הכנסת וכו', וכמו שכתב הרשב"א וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, שהתנצל דוד עצמו במה שהתפלל ביחיד בעת שהציבור מתפללין שהוא עת רצון, ואינו מתפלל בציבור ממש עמהם. ומפרש כי זהו הטעם ישיחו בי יושבי שער, ששואלין זה עלי, ותשובתן בצדן, וזה צחות לשונו - ישיחו בי, לשאול כנ"ל, וזה אינו שאלה כי הם יושבי שער, מאחר שאני רואה שהם יושבי שער, שיושבין סמוך לשער ופתח בית הכנסת, ואינן נכנסין שיעור ב' פתחים לשהות שיעור זה כפירוש התוספות, אלא מיד חוטפין להתפלל, כדי למהר לצאת מבית הכנסת. וגם ונגינות שותי שכר, ר"ל בניגון מנגנין ומאריכין, ובגוף התפלה אומרים בחטיפה ובהבלעה ובמרוצה, שאין פנאי לכוון כוונת התפלה אף כפשוטו, והם חכמים לטעון מפסק הגמרא חכמי התלמוד, שהם שותי שכר, והוא שכרות הגלות, שפטורין מכוונת התפלה, כמו שאמר רבי אלעזר בן עזרי' הנ"ל (עירובין סד:-סה.), לכך ואני תפלתי ביחיד לך ה' עת רצון בשעה שהציבור מתפללין, ולא בציבור ממש, מחמת מניעות הנ"ל, שאין יכולין לכוון, וצריך שיעבוד בלב, והבן.

ובזה יובן דלא סתרי ב' מאמרי הש"ס, דמה שאמר רבי אלעזר בן עזרי' יכולני לפטור את כל העולם מדין כוונת התפלה, היינו כללות העולם כשמתפללין יחד בציבור, או יחיד המתפלל בשעה שהציבור מתפללין, כמ"ש הן אל כביר לא ימאס. אבל יחיד המתפלל בשעה שאין הציבור מתפללין, בזה אמר רב אם דעתו מיושבת עליו יתפלל ואם לאו לא יתפלל, שנאמר בצר אל יורה. וכ"כ **בזוהר** (ח"א לד.) פנה אל תפלת הערער (תהלים קב, יח), כי תפלת היחיד בודקין מאוד וכו'.

ובזה יובן משנה הנ"ל, מי שהוא טמא, ר"ל שאינו יכול לטהר מחשבתו שיוכל לעשות הפ"ה ס"ח, שהיא התפלה, שיהא עבודה שבלב שהיא מצוה דאורייתא. או בדרך רחוקה, ר"ל וכי תימא יש תקנה לזה, שיתחבר אל אנשי הצורה והנשמה וכנ"ל, ומשני כי דרך רחוקה ביניהם, דכתבתי במקום אחר איך צוה הקדוש ברוך הוא לקיים התורה שנקרא דרך ה', כמו שכתוב (בראשית יח, יט) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו', וכן כתב (דברים י, כ) ובו תדבק, ודרשו הדבק במידותיו, מה הוא רחום וכו', וז"ש כי דרך רחוקה, וכאשר נשתווה למידתו יתברך לילך בדרכיו ממילא יתנוצצו האהבה לה' יתברך, כמ"ש בש"ס דבבא קמא פרק ח' (צב:) כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו וכו', וז"ש כי דרך רחוקה ביניהם ואי אפשר להתחבר. וז"ש איש רחוק ואין דרך רחוקה, והבן. וז"ש הניקוד רחוק ה', ר"ל מאות ה' שהיא השכינה. רחוק מן המודיעים ולחוץ, מן אנשי הדעת

שלימי הדעת, שנקרא מבקש ואסקופת העזרה, הוא לחוץ, שאינו מתחבר עמהם, ואז נדחה לפסח שני.

ומפרש מה בין פסח ראשון לשני, ומפרש, הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, שנזהר שיהא תפלתו עבודה שבלב לפנות מחשבתו מכל מיני גשמי וחומר מפני חיצוני', שיעשה לשמה, שהם בחינת תאוות לבו נתת[ה] לו. מה שאין כן פסח שני, של בחינת אנשי החומר, חמץ ומצה בבית - כשעושה מצוה היא עם יצר הרע שנקרא חמץ. וכשעושה עבירה שנקרא חמץ, יש שם מצה, בלבוש מצוה עושה העבירה, שסובר שעושה מצוה, כאשר כתבתי במקום אחר הלילה הזה כולו מצה (הגש"פ), והבן.

ובזה יובן ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום [ההוא], ר"ל שלא היו טמאים טומאת הגוף, ולא שלחו שליח, ונכנסו בפנים בעזרה בעצמ', רק היו טמאים לנפש אדם - בפנימיות טומאת נפשם רוחם ונשמתם שנקרא אדם, שלא יכלו לטהר נפשם ומחשבתם מטומאת הפני', שי[ו]כלו לעשות הפ"ה ס"ח שהיא התפלה בטהרת המחשבה שנקרא יום ההוא, כמ"ש במקום אחר זקן בא בימים וכו' (בראשית כד, א), שיהי' עבודה שהיא בלב, לקיום מצות עשה דאורייתא, והי' מקום לומר כסברת רב, כשאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל כלל מאחר שאינו עבודה שבלב, או כרבי אלעזר בן עזריה, או דשניהם אמת וזה לכללות העולם וזה ליחידי סגולה, וז"ש יחידין אנחנו.

ומה ששאלו למה נגרע וכו' במועדו וכו', הוא כך, שהוצרכו לשאול ממשה (וכי תימא מה מקום לשאלה זו, כבר אמר רבי אלעזר בן עזרי' שאין כוונת התפלה מעכב, שאמר יכולני לפטור כל העולם מכוונת התפלה כשאינו יוכל לטהר מחשבתו, ולמה תפשו סברת רב ולא סברת רבי אלעזר בן עזריה, לכך אמרו יחידין אנחנו, כי רבי אלעזר בן עזרי' אמר לכללות העולם, מה שאין כן ליחידי סגולה אמר רב וכנ"ל. וז"ש בספרי האנשים ההמה מגיד שהיו כשרים וצדיקים, והיינו בעלי שמות, בחינת אנשי הצורה והנשמה, שהיא שמות האנשים ולא הגוף וכו', וכנ"ל, אם כן שהיו בעלי הצורה והנשמה ע"כ צריך טהרת המחשבה ואם לאו לא יתפללו, ומה שאלו), לכך מפרש דשאלתן הי' באופן זה, אנחנו היו טמאין לנפש אדם דייקא, כנ"ל, למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה', היא התפלה, שנקרא פ"ה ס"ח, והיא (המתפלל בעת רצון כשהציבור) במקום קרבן, להתפלל במועדו - להתפלל ביחיד במועד וזמן שהציבור מתפללין שנקרא עת רצון, כמ"ש ואני תפלתי לך ה' עת רצון, שהיא ביחיד המתפלל בעת(ו) רצון כשהציבור מתפללין, או דווקא בעינן עם הציבור ממש וכקושית **הרי"ף**, וצריך בתוך בני ישראל ממש, וזה ששאלו אי סגי במועדו

או בתוך בני ישראל ממש. והשיב עמדו ואשמעה וכו', והשיב הקב"ה וכו', והבן, עיין מזה עוד (מזה) במקום אחר.

דרוש לשבת פרשת מצורע (שנת תקכ"א לפ"ק)

במדרש (ויק"ר טז, א) זאת תהי' תורת המצורע וגו' (ויקרא יד, ב), הדא הוא דכתיב שש הנה שנא ה' ושבע תועבות נפשו (משלי ו, טז) וכו' לפיכך משה מזהיר את ישראל, זאת תורת המצורע, המוציא [שם] רע וכו', עד כאן. והספיקות עם ביאורן כתבתי לעיל, יעו"ש. **וכעת** נראה לי קצת בענין אחר, והספיקות, מאי הדא הוא דכתיב וכו', דמשמע שיש איזה קושיא ומתרץ בזה. ב' דהל"ל הצרוע, מאי המצורע, וכי תימא כדרשת חז"ל המוציא רע, אם כן הל"ל זאת תורת מצורע, מאי המצורע בה' הידיעה.

ונראה לי דקושיא חדא יתורץ באידך, דאיכא פלוגתא דתנאי בש"ס פרק ג' דעירוכין (ערכין טו:), אמר רב חמא בר חנינא, מאי תקנתא של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים וכו'. רב אחא בר (חנניא) [חנינא] אומר סיפר אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד, שנאמר (תהלים יב, ד) יכרת ה' וגו', אלא מאי תקנתו שלא יבוא לידי לשון הרע וכו'. ויש להבין במאי פליגי. ועוד, איך סבירא לי' לרב אחא סיפר אין לו תקנה רק שלא יבוא לידי לשון הרע, והא מפסוק מרפא לשון וגו' משמע שיש רפואה אחר שיש חולי, דכבר סיפר ובא הנגע, ויש רפואה על ידי התורה.

וי"ל דקושיא חדא יבואר באידך, דכתבתי במקום אחר מה שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ז ה"ב) אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר וכו' עליו נאמר יכרת ה' וגו'. ופירש **הכסף משנה** דהיינו הרגיל וכו', יעו"ש. ויש להבין מנין לו להרמב"ם דין זה מהש"ס. וי"ל דיצא לו להרמב"ם דין זה מהש"ס הנ"ל דפליגי, וזה דאמר רב חמא בר חנינא מאי תקנתם של מספרי לשון הרע, דלשון מספרי לשון הרע משמע הרגילין בכך, ומכל מקום סבירא לי' דיש תקנתא, ובזה פליג רב אחא ואמר סיפר, דהיינו הרגיל, אין לו תקנה, דכבר כרתו דוד, שנאמר יכרת ה' וכו', ומה דכתיב מרפא לשון וגו', היינו במקרה ולא ברגיל, אז מרפא לשון עץ חיים, דאין אדם ניצל מלשון הרע או מאבק לשון הרע בכל יום, ולכך כתב הרמב"ם שפיר אבל בעל לשון הרע עליו נאמר יכרת ה' וגו', כרב אחא הנ"ל, ואתי שפיר.

והנה להכריע נ"ל, דעל כרחך מוכח כרבי חמא, דיש תקנתא למספרי לשון הרע אפילו ברגיל, מדכתיב זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו, דמשמע דמהני תורה למוציא רע המפורס(י)ם, שהוא ידוע לכל, דהיינו רגיל, דהיא ה' המצורע הידוע ורגיל, ומכל מקום

יזכה לטהרה, שיש תקנה על ידי עסק התורה. וזה דמשיג **הראב"ד** על הרמב"ם וסבירא ליה הראשון חמור ויש תקנה, ומכל שכן בזה שהוא תנינן וכו', והבן.

ובזה יובן זאת תורת המצורע, קשה ל"ל ה' של המצורע. ועוד, הל"ל הצרוע, וצריך לומר מוציא רע, אכתי ל"ל ה'. וצריך לומר דיש תקנה אפילו הרגיל וכו', וזש"ה שש הנה שנא ה' ושבע תועבות נפשו, דהיינו כהראב"ד, שהורג רק את עצמו, כמו שכתב[תי] במקום אחר, יעו"ש, ובא להודיענו שגם בעל לשון הרע הרגיל יש תקנה, וא"כ שפיר אמר זאת תורת המצורע ביום טהרתו, שתקנה יש בעסק התורה גם למוציא רע, וז"ש תורת המצורע, הרגיל וידוע, שיש לו טהרה ותקנה, לפיכך משה מזהיר שיעשה תקנה זו, מאחר דמהני תקנה, דבלא זה סלקא דעתך אמינא דלא מהני, ואזהרה למה, מה שאין כן עתה, והבן.

ונבאר (במדבר ט, ו) ויהי אנשים אשר וגו', עיין דף הקודם. ובסיום הדרוש ביאור פסוק (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, עיין במקום אחר, יעו"ש, עד כאן הדרוש.

עוד י"ל ביאור **רש"י** זכה וכו', דפירש רש"י אם זכה מצד המזל (עירובין נד.), ומכל מקום לא תקשי, בלא זכה שהוא רשע, גם (תהלים כא, ג) וארשת שפתיו לא יקובל וכו', דזה אינו, דכתב **בעל עקדה** (שער כו) דיש ג' סוגי אנשים מצד המעשה, א' צדיק, ב' בינוני, ג' רשע, ויש ג' סוגי אנשים מצד המזל, א' שמזלו טוב, ב' בינוני, ג' שמזלו רע. והנה, אם הוא מסוג א', בין במעשה שהוא צדיק בין במזל שמזלו טוב, אז זכה. ובזה יובן דרש"י קאי על בחינה א' במעשה שהוא צדיק, ואם זכה גם כן מצד המזל שמזלו טוב אז תאות לבו נתת[ה] לו. לא זכה מצד המזל, גם שהוא צדיק מכל מקום אינו בבחינת תאות לבו נתת[ה] לו. רק צריך טרחא לפרש שיחתו ודאגתו, ואז וארשת שפתיו בל מנעת סלה, והבן.

ועל פי זה נבאר המשך הפסוקים בפ' קדושים (ויקרא יט, ב-ד) קדושים תהיו כי קדוש אני ה', איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו וגו' אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם וגו'. והספיקות עם ביאורן כתבתי במקום אחר, **א**' קדושים תהיו כי קדוש אני, שזהו טעם הפכי. **ב**' מה טעם בכיבוד הקדים אב ובמורא הקדים אם, ודרשת רז"ל ידוע (קידושין ל:-לא.). **ג**' מה טעם בכיבוד כתב את אביך ואת אמך, דאתי את והפסיק, כמפורש בש"ס דמגילה (ב:) את יום י"ד ואת יום ט"ו (אסתר ט, כא), דאתי את והפסיק וכו', וכאן במורא לא כתב את להפסיק, רק שניהם יחד אמו ואביו תיראו, מה שאין כן כל אחד לבדו אינו צריך מורא, והוא תמוה. **ד**' מאי ענין שבתותי למורא אב

ואם, ודרשת חז"ל (עי' יבמות ה:) ידוע. **ה'** מאי טעמא כתב שבתותי לשון רבים. **ו'** מה ענין אל תפנו לדלעיל.

ונראה, דכתבתי לעיל ביא[ו]ר משנה (אבות פ"ב מי"ג) הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכו', דפליגי **הרמב"ם והרמב"ן** אי תפלה דאורייתא או דרבנן, והעולה משם שניהם מודים דצריך בתפלה דיבור שנקרא גוף, וגם כוונת הלב שנקרא נשמה. וזהו ביאור משנה (קדושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, וק"ל.

ובזה יובן דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו, וכתב איך אפשר שיהיו כולם בגדר קדושה, וכקושית **המפרשים** ועל כי קדוש אני ה', שהוא לבדו בבחינה זו, איך אפשר שכולם ידמו ויושוו ליוצרם. לכך ביאר איש אמו ואביו תיראו, ר"ל שניהם יחד, כי אמו היינו תפלה, ויש בו גוף ונשמה כנ"ל, והגוף הוא הדיבור, שהשכינה נקרא דיבור, שהי' הדיבור בגלות מצרים כמ"ש **בזוהר**, וטהרת המחשבה שהיא חכמה נקרא אבא, הוא הנשמה, והזהיר הכתוב על שניהם יחד איש אמו ואביו תיראו, שיהי' התפלה בב' בחינות, שהוא גוף ונשמה, ואז יוצא ידי תפלה דאורייתא, ובזה נק' קדושים, כי קדוש הוא חכמה, כנודע.

אך שמא תאמר, שאין זה בחינת כללות העולם שיהי' כל עדת בני ישראל קדושים בבחינה זו, שהיא בחינת אנשי הצורה והנשמה ולא בחינת אנשי החומר והגוף וכנ"ל, לכך אמר ואת שבתותי תשמרו, שהם התלמידי חכמים שנקראים שבת כמ"ש **בזוהר**, והיינו ובו תדבק בתלמיד חכם שהוא הנשמה, ובחינת אנשי החומר שהוא הגוף, ובחיבור ב' סוגי אנשים הנ"ל אז שפיר כל עדת בני ישראל יוכלו להיות קדושים.

אך שיש מסך המבדיל, והוא הגאוה, שהוא אינו בחיבור אנשים, כמו שכתבתי במקום אחר, ועל פי זה כתבתי במקום אחר אל תהי' רשע בפני עצמך וכו' (אבות פ"ב מ"ג), יעו"ש. לכך הזהיר כאן אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, שהוא הגאוה שנקרא עבודה זרה, ובהסיר הגאוה יוכל להתחבר אל הת"ח ויהיו כולם קדושים, והבן.

אמנם לבאר קושיא ה' הנ"ל, מאי שבתותי ל[שון] רבים, נ"ל לבאר ש"ס דשבת פרק כל כתבי (קיח:) אמר רב יהודה אמר רב אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה וכו', אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלין וכו'. והקשה **המוהרש"א** הא שבת ראשונה היה במרה ושם שמרו וכו', יעו"ש. והקשה **הרי"ף**, דסתרי, וביאר וכו', יעו"ש.

ונ"ל, דכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) כמו שיש חולי הגוף הטועם מר למתוק, כך יש חולי הנפשות וכו' ותקנתו שילך לחכמים שהם רופאי הנפשות וכו' וכשאינו הולך עליהם

נאמר (משלי א, ז) חכמה ומוסר אוילים בזו וכו', יעו"ש. ויש להבין, מ"ט באמת אינו הולך לחכמים רופאי הנשמה, הלא אם חולה חולי הגוף כמה הולך ומחזיר אחר רופאי חולי הגוף, ואיך לא יחוש לבקש רפואת הנשמה שהוא מעולה יותר מהגוף, כמו שנתנו **חכמי מוסר** ראיות ומופתים כמה מעלות טובות אל הנשמה מהגוף. ומזה נמשך עוד קושיא תמוה, מ"ט רופאי הגוף הם חשובים, ורופאי הנשמה שהם חכמים, הם מבוזים ואינם חשובין. וכי תימא דחולי הגוף הוא מרגיש ומבקש רפואה, מה שאין כן חולי הנשמה אינו מרגיש, ולכך אינו מבקש רפואה. קשה באמת, מה טעם אינו מרגיש חולי הנשמה שהוא כאב יותר מחולי הגוף.

ונראה דקושיא א' יבואר על ידי קושיא ב', דכתבתי במקום אחר דכתב **בספר פרי עץ חיים** הלכות פסח (ש' חג המצות פ"א), בגלות מצרים נסתלקה הדעת שהוא הנשמה, עד שבא משה בא הדעת, וכן בגלות אחרון הוא הסתלקות הדעת, ובביאת משיחנו אי"ה יבוא הדעת וכו'. א"כ אם הנשמה נסתלקה אין צריך רופאי הנשמה. והנה יש ב' בחינות שבת, דכתבתי במקום אחר ביאור אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה (פסחים ד.), מה שאין כן כשהנשמה בגלות היצר הרע ומטריד האדם בטרדת עולם הזה, ועוסק בצרכי הגוף, ואינו חושש לתועלת הנשמה. לכך גם רופאי הנשמה הם מבוזין, שאין חשש לבקש מהם תועלת הנשמה ורפואתה.

ונודע, כמו שהתלמידי חכמים הם בעלי צורה והנשמה, בכללות העולם נקראת שבת כנ"ל, כך בפרט נשמתו של אדם פרטי נקראת שבת גם כן, נוסף לזה שהיא ראשונה, שחיי נשמתו קודמים לחיי חבירו.

ובזה יובן אילו שמרו ישראל שבת ראשונה, שהיא נשמתו, לשמור אותו מכל חולי ולבקש רפואה, אז בהכרח הי' צריך גם כן לשמור שבת ב' גם כן, שהם חכמים רופאי הנשמה. מה שאין כן כשלא שמרו שבת ראשונה, נמשך מזה שלא שמרו שבת ב'. וזה שסיים אילו שמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלין, כי כאשר (תהלים סט, יט) קרבה אל נפשי גאלה - גאולת הנשמה מיצר הרע, אז גאולה גם בגשמי, כמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש. ואתי שפיר מה שהזהירה התורה את שבתותי תשמרו, שהוא שמירת ב' שבתות הנ"ל, והבן.

ועל פי זה נבאר ש"ס פרק קמא דברכות (ג:), נכנסו חכמי ישראל ואמרו עמך ישראל צריכין פרנסה. אמר להם, ילכו ויתפרנסו זה מזה. אמרו לו, אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו. אמר להם, פשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצין באחיתופל וכו'. וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש.

וכעת נראה לי, שזכרתי ביאור חיבור ב' מצות (דברים י, כ) אותו תעבוד זו תפלה, ובו תדבק - הדבק בתלמידי חכמים, כי יש ב' בחינות באומה ישראלית, אחת הנקראת עם בחינת אנשי החומר, ב' בחינת אנשי הצורה הנק' ישראל, בסוד ישראל עלה במחשבה, ובתפלה צריך לחבר ב' בחינות אלו, שהוא חיב[ו]ר גוף ונשמה, כי תפלה בלא כוונה כגוף בלא נשמה וכו'. וזהו (אבות פ"ב מי"ג) אל תהי רשע בפני עצמך, על ידי הגאוה שהוא בפני עצמו שלא להתחבר נקרא רשע וכו'.

עוד י"ל, דאיתא במדרש ששאל דוד המלך (תהלים סא, ח) ישב עולם לפני אלהים, והשיב חסד ואמת מן ינצרוהו. וקשה, ל"ל ואמת. וצ"ל שצריך שניהם זה לזה, זה בגשמי וזה ברוחני, עיין מזה במקום אחר.

ובזה יובן, שנכנסו חכמי ישראל ופתחו בחכמה, ואמרו עמ"ך ישראל צריכין פרנסה, זה בגשמי וזה ברוחני, כי בחינת אנשי החומר תפלה שלהם גוף בלא נשמה, וצריכין פרנסת נשמה, ובחינת אנשי צורה צריכין פרנסת הגוף, שיהי' תמכין לאורייתא המחזיקים בידי העוסקים בעסקי הנשמה. ולזה השיב שפיר, ילכו ויתפרנסו זה על ידי שיתחברו ב' סוגי אנשים יחד אז יתפרנסו זה מזה, אנשי החומר ברוחני ואנשי הצורה בגשמי.

ואמרו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו[15], ופירש **רש"י** לשון ונהי בעינינו כחגבים (במדבר יג, לג), ותרגומו כקמצין. והנכון דתרגם **אונקלוס** ותמן חזינא ית גובריא בני ענק והוינא בעיני נפשנא כקמצין [ו]כן הוינא בעיניהון. ור"ל אחר שאנשי הצורה אוחזין במדות השפלות שהיא עיקר וכלל כל התורה, כמו שכתב **היעבץ** (אבות פ"ד מ"ד) וכו', יעו"ש. ואמרו אנשי הצורה נגד אנשי החומר שמחזיק עצמו לגבריא בני ענק, מה שאין כן אנחנו אנשי הצורה הוינא בעיני נפשנא כקמצין - נבזה בעיניו נמאס ושפל בעיני עצמו. וזה גורם שגם כן הוינא בעיניהון, שפלין ונבזים בעיני אנשי החומר, כי מי שמגיס דעתו ורוחו גבוה הוא חשוב בעיני העולם, ומי שמשפיל עצמו הוא שפל בעיני העולם גם כן. וזהו שאמרו, איך אפשר שיתפרנסו זה מזה ויתחברו זה עם זה, דאין הקומץ משביע הארי, ואחר שזה נחשב לקומץ ושפל, וזה נחשב לארי דבי עילאה אשר רוחו גבוה מאד, ואם כן אין הבור מתמלא מחולייתו - דכתבו **התוספות** (ברכות שם ד"ה ואין הבור) מחולייתו מנביעותו, אלא אם כן נמשכין לו מים מצד אחר וכו', יעו"ש. ואם כן צריך שיהא הבור נמוך מנביעות המים, כדי שיוכל המים לירד לבור, מה שאין כן אם הבור גבוה מנביעת מים אינו יכול המים לירד לבור וכו', שהוא גבוה

[15] הגה"ה ובמקום אחר כתבתי עשירים קמצנים, לכך אין הקומץ משביע, שהם עשירים משביעין את הארי שבחבורה, כי אם לעשות נדבה מעניים לצורך תלמידי חכמים. וגם אין הבור וכו', כי כלי ריקם אין מחזיק וכו' (ברכות מ.), כתבתי מזה במקום אחר.

ממנו, וכמו שאמרו חז"ל (תענית ז.) למה נמשלה התורה למים, מה המים מניח מקום גבוה ויורד למקום נמוך, כך תורה וכו', ואם כן אנשי החומר שהם בור ריק ואין בו מים, אין מתמלא מחולייתו, אלא אם כן מושכין לו מים מאנשי הצורה, וכשהבור דעתו גבוה איך יקבל מאנשי הצורה שהם נמוכים ושפלים, ואינם רוצים להתחבר יחד ונשארו בלא פרנסה, זה בגשמי וזה ברוחני.

והשיב פשטו ידיכם בגדוד, והענין דכתבתי במקום אחר ביאור זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו', וביאור ו' כורע לגבי ה' בסוד שבע יפול צדיק וקם, כי אות ד' נקרא שבע רמז לבחינת אנשי החומר, וכאשר ירד הצדיק אות ו' רומז לאנשי הצורה, נעשה ה', ובזה וקם וכו', יעו"ש, ונתחבר ג"ד בסוד ויגד מלאה דחכמה שנאמר **בזוהר** (ח"א רלד:), יעו"ש, שהם ב' בחינות הנ"ל, ג' סוד צדיק רמז לאנשי הצורה, ואות ד' רומז לאנשי החומר, והבן.

ובזה יובן פשטו ידיכם בגדוד ר"ל גם שאינם חפצים להתחבר מ"מ אתם פשטו ידיכם להם לקרבם אצליכם, ויהי' גדו"ד, כי חיבו[ו]ר ג"ד הוא שירד ו' אל ד', וקם - שיש תקומה לשניהם, וז"ש פשטו ידיכם בגדוד (ואם אינם רוצים להתחבר, מכל מקום זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא, **ושמעתי** על ידי מוסר להעלותו וכו', ודברי פי חכם חן, וז"ש שירד ו' אל ד' ובזה וקם, והבן. ובזה כתבתי ויקהל עד לעשותו, יעו"ש).

מיד יועצים באחיתופל, שהוא היצר הרע, דהיינו למצוא בעצמו איזה חטא שחטאו על פי עצת אחיתופל, ובזה יכלו להתחבר עם אנשי החומר להעלותן, שהוא מה שנאמר בירושלמי (תענית פ"ב ה"ז) לבש שמואל חלוקן של ישראל ואמר חטאתי וכו'.

רק שיש בזה סכנה לירד למטה כדי להתחבר עמהן, וכמ"ש במקום אחר ויפול אברהם על פניו (בראשית יז, ג) סוד נפילת אפים וכו', לכן נמלכין בסנהדרין שיתפללו עליהן [כ]פירוש **רש"י**.

ואח"כ נשאלין באורים ותומים, סוד ג"ד, שנתחברו ג' בסוד אורים שמאירים דבריהם, ד' בסוד תומים שמשלימים דבריהם, וז"ס (דה"י א יח, יז) כריתי ופליתי וכו', וכאשר נתחבר, אז גם למטה נתחבר ב' סוגי אנשים הנ"ל להתפרנס זה מזה, והבן.

ועל פי זה נבאר בפ' (ויקרא כא, א) אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים (יבמות קיד.), דהיינו לחבר ב' בחינות הנ"ל, והבן. (והחסר כאן, עיין לקמן השייך בפ' קדושים הנ"ל).

•

(זה שייך לפרשת מצורע גם שייך לפרשת תזריע)

עוד י"ל ביאור פסוק אשה כי תזריע וילדה זכר (יב, ב). במדרש רבה (ויק"ר יד, א) הדא הוא דכתיב אחור וקדם צרתני וכו' (תהלים קלט, ה), והוא תמוה. ובפרש' מצורע (ויקרא יד, ב) זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן.

ונבאר תחלה ש"ס דפסחים בסופו (קכא:) רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעו מיניה, פשיטא על פדיון הבן - אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן, אבי הבן מברך. ברוך שהחיינו וקיימנו לזמן הזה, כהן מברך או אבי הבן מברך, כהן מברך דקמטי הנאה לידו, או אבי הבן מברך דקעביד מצוה. לא הוה בידיה, אתי שאיל לבית המדרש, א"ל אבי הבן מברך שתים, והלכתא אבי הבן מברך שתים.

והספיקות, **א**' מאחר דברכה ראשונה פשיטא דמברך אבי הבן, מה לו להזכיר, ובסוגיא דמקשין העולם בשלמא וכו'. והנה מאחר דבעי רק על ברכה ב' מי מברך וכו'. **ב**' לשון פדיון הבן קשה, דהל"ל פדיון הבכור. **ג**' דפסק אבי הבן מברך שתים, הא אין הספק רק על שהחיינו ברכה ב', ול"ל להזכיר ברכה ראשונה ולומר מברך שתים.

ונ"ל דקושיא חדא מתורץ באידך על ידי קושיא ג' הנ"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור פסוק (בראשית כד, א) וה' ברך את אברהם בכל, ופירש **רש"י**, בכ"ל בגימטריא ב"ן, ומאחר שהי' לו בן הי' צריך להשיאו אשה. ודעת רבי יהודא בש"ס דבבא בתרא (טז:) בכל שהי' לו בת ובכל שמה וכו'. והקשה **בג"א**, דהל"ל במפורש בן, בשלמא בת ובכל שמה אתי שפיר וכו'. ועוד קשה, וכי פליגי במציאות וכו'.

וכתבתי, כי הלבנה יש לה ירידה ועליה, בחסרון ועליה, וכשהיא בעליה בסוד שני מאורות הגדולים (בראשית א, טז), מחובר לדכורא, ה' אחרונה מחובר לשלשה אותיות ראשונות, נקרא דכורא בן. וכשהיא בפני עצמה, אז (הוא) [היא] נקרא בת ובכל שמה, גימטריא שם [ב"ן] של ד' שמות, ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, ונודע כי שם ב"ן הוא בנוקבא, כמ"ש **בספר מבוא שערים** שער ג' פרק א' וזה לשונו: כי תחלה יצאו י' נקודים מאור העין והם מבחי' שם ב"ן ונתבטלו, אחר כך יצא אור החדש שם מ"ה, ובחיבור [שניהם] נעשה עולם האצילות, כי כל בחינת הדכורים שבאצילות נעשה משם מ"ה החדש, וכל הנוקבין נעשה משם ב"ן שהם הנקודים הנ"ל, (וזה סוד נקבה תסובב גבר וכו' (ירמיה לא, כא), יעו"ש).

וא"כ מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, מאן דסבירא לי' בן או בת שניהם אמת, זה בעלי' וזה בירידה וכו', יעו"ש.

ונודע כי כוונת ברכות על פדיון הב"ן, לפדות על ידי מ"ה החדש להב"ן, כי על ידי בחינת חסד עילאה בחינת כהן נתבסמו ונתקיימו וכו', יעו"ש.

אמנם נבאר מה טעם שהאב פודה להבן (עי' קדושין כט.). ונראה, דמבואר **בסוף תקונים בדר[ו]ש למורנו הרב ר' חיים ויטאל**, טעם קידוש ליל שבת, כי בחול דרכי' דרכי נועם, מבינה דדינין מתערין מינה, ולכך (משלי ה, ה) רגליה יורדות מות, מה שאין כן בשבת דרכי' מקודש שהוא חכמה, ושם אין שופ"ר. וז"ש הכתוב (תהילים קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, על ידי החכמה שהוא מחשבה שנקרא אבא, אשיבה רגלי הכלה אל עדותיך, נצח והוד דז"א שהי' ב' סמכי קשוט, עדותיך וכו', יעו"ש, כתבתי מזה במקום אחר.

וכן כתב **בתקונים** (תס"ט) סוד ואביו שמר את הדבר (בראשית לז, יא), כי בחכמה י', יסד ארץ ה' זעירא וכו', יעו"ש דף ק"ה עמוד ב'. ולפי הנ"ל מבואר, כי אבא חכמה שמר את הדבר מלכות, כשהי' דרכי הכלה מבינה אז רגליה יורדות מות, מה שאין כן על ידי אבא שמורה מחיצונים, והבן.

וא"כ אתי שפיר, כי האב דייקא פודה הבן, כי על ידי המחשבה שנקרא אביו פודה הב"ן, הוא מלכות בסוד נוקבא שם ב"ן, שהי' רגלי' יורדות מות, ואבא פודה הב"ן כאמור.

ועכשיו כשתדע טעם ברכה זו על פדיון הבן, מבואר ברכה שני' גם כן שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, כי מלכות כשהיא בפירוד משם ב"ן, סוד נוקבא, הוא סוד ביטול מלכין קדמאין, וזה סוד רגלי' יורדות מות גם כן, מה שאין כן אחר כך על ידי מ"ה [ה]חדש סוד דכורא, שנתחברה מלכות בדכורא ויצאה מבחינת נוקבא לבחינת דכורא, תואר ב"ן ולא בת, כמפורש **בזוהר** זה, אז שהחיינו וקיימנו - שנשארו חיים וקיימים ולא נתבטלה, והוא לזמן הזה שהיא (מלכין) [מלכות], כנודע.

ובזה יובן ש"ס הנ"ל, רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, בעו מיניה ובאופן זה, מאחר דפשיטא לן על פדיון הבן אבי הבן מברך, כי על ידי האב נעשה פדיון להבן, כי בחכמה יסד ארץ, ואביו שמר את הדבר, על ידי המחשבה שנקרא אבא פודה הבן מעלמא דנוקבא אשר רגלי' יורדות מות, לקשר ולהעלותן לעלמא דדכורא על ידי בחינת ממוצע, שהוא כהן חסד עילאין, ושם לא נתבטלה רק נשארה חיי חיים וקיימים. אם כן מאחר שזה פשיטא, לכך נולד הספק בברכה שניה שהחיינו וקיימנו וגו', מי מברך, אם הכהן, שהוא בחינת שם מ"ה הוא מברך, שכל הנאה שלו, כי הקב"ה נקרא כהן, ושכינה בת כהן בסוד ותהי לו לבת - לבית, וכל הנאה זיווג קב"ה הוא שלו, כמ"ש (בראשית ב, כד) על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, אם כן הכהן מברך. או דלמא אבא מברך, דקעביד מצוה, כי מה שהוא בפירוד כנ"ל, עכשיו על ידי אבא נתחברה בדכורא בסוד את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב, טז), והוא ה' אחרונה נוקבא נתחברה אל ג' אותיות

ראשונות דכורא, ונעשה שם ידו"ד, אותיות מצוה בחילוף מ"צ בא"ת ב"ש כנודע, ואם כן אבא דקעביד מצוה, הוא מברך. ופשוט שפיר אבי הבן מברך שתים, כי ברכה שני' נמשך מברכה ראשונה, מאחר שזה הפדיון נעשה על ידי אבא, אבי הבן כנ"ל, וזה גורם גם כן שהחיינו וקיימנו שלא נתבטלה, לכך מברך שתים, והבן.

ובזה תבין (הדרך עלן) [הדרן עלך] מסכת פסחים וכו', שהוא לקשר סוף מסכת פסחים לתחלת מסכת פסחים (ב.) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר וכו'. והספיקות, מאי אור, שמכח זה יש פילפול בש"ס אי אור יממא או אורתא וכו', ויותר הוי לי' למימר מפורש וכו'. ושאר ספיקות יבוארו ממילא.

והוא דנודע מה שכתב **בעץ חיים ובפרי עץ חיים** ס' יחודים, שיש אור מים רקיע וכו', אור הוא מים וכו' והוא סוד אבא חכמה, ונמשך זה על ידי ז"א למלכות שהיא בחינת ד', [ו]ע"י אבא מחשבה, עולה מלכות עד הראש מאתר דאתנטילת, כי ה' בחכמה בחינת י' יסד ארץ וגו' (משלי ג, יט), ונעשה בחינת נר, שהוא ג' יחודים שיש בזו"נ גימטריא נר, כמ"ש **בהלכות חנוכה** יעו"ש. ושם המלכות שמורה מחיצונים שהיא חמ"ץ ומחמצ"ת - סוד חמץ מ"ת, כמ"ש **בפרי עץ חיים** הנ"ל (ש' חג המצות פ"ד), וזה סוד ציור מצה [ד"י], ד' מצד מלכות, י' מצד החכמה וכו', יעוין פרק ד' מזה.

ובזה יובן לקשר סוף בראש, בסוד (ישעיה מד, ו) אני ראשון ואני אחרון, ולקשר אני מלכות אל המחשבה שנקרא אי"ן, ועל ידי זה נתבטל כל גזירות רעות, **ששמעתי ממורי**. **וז"ש** בסוף מסכת, והלכתא אבי הבן מברך שתים, כי מה שלא נתבטלה מלכות שנק' זמן, רק נשארה חיים וקיימים, שזהו ברכות שהחיינו וקיימנו, נעשה זה על ידי האב מחשבה, שפודה מלכות סוד בכל גימטריא שם ב"ן, שהי' רגליה יורדות מות, וזה גורם ביטול מלכין שהיו בסוד נוקבין, עד שעל ידי אבי הבן נפדה הבת מבחינת נוקבא לבחינת דכורא, ואז נק' בן. וז"ש על פדיון הבן אבי הבן מברך, שזה גורם לברכה שני' שהחיינו וקיימנו וגו'. וזהו (הדרך עלן) [הדרן עלך] מסכת פסחים, שהוא אור לארבעה עשר, ר"ל על ידי אור שהוא סוד מוח דאבא הנמשך למלכות שנקרא ד', ואחר כך על ידי אור דמוח אבא עולה עד הראש בחינת עשר, אות י' דחכמה, ונקראת ארבע[ה] עשר, אז היא שמורה מחיצונים חמץ ומחמצת, לכך בודקין את החמץ לאור הנר, ר"ל שהבדיקה היא לאור המלכות - על ידי מוח של מחשבתו שנקרא אור, מקשר מלכות מן סוף עד הראש ונעשה בחינת נר, ג' יחודים שעולים גימטריא נר, וזה בדיקות חמץ, ששוב אין חמץ ומחמצת אוחזין ויונקין [מ]מלכות, כי עלתה בקודש כמו בשבת, ואין שו"פר, והבן.

ובזה יובן המדרש פ' תזריע: אשה כי תזריע וילדה זכר, הדא הוא דכתיב אחור וקדם צרתני וגו'. ר"ל כי אחור הוא מלכות, וקדם הוא אבא, צרתני - לקשרן ולחברן יחד, ואז מבחינת אשה נוקבא נעשה זכר, שהוא ממש על פדיון הבן אבי הבן מברך, והבן (עיין במקום אחר עוד).

ובזה יובן זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וגו'. כי זא"ת שהיא הכלה, אשר דרכי' דרכי נעם, רגלי' יורדות מות שנקרא מצורע החשוב כמת, כמבואר בש"ס (ע"ז ה.) ד' חשובים כמתים. אמנם כאשר ביום טהרתו, שרוצין לטהרה מצרעתה. והובא אל הכהן, שהוא מ"ה החדש, בחינת חסד עילאה, לזוגה בדכורא להעלותה ולקשרה אל המחשבה בדכורא, ששם קודש וטהרה. ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, בסוד אקים את סוכת דוד הנופלת (עמוס ט, יא), שהיא מחוץ, ולהכניסה לפני ולפנים בקודש, ואז אין שופ"ר, וה' יתברך יכפר.

•

עוד י"ל, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן ויצא אל מחוץ למחנה וראה והנה נרפא הנגע צרעת מן הצרוע וכו' (יד, ב-ג). וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש.

וכעת נראה לי לבאר משנה בפרק ג' דאבות (מי"ב) רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל אדם בשמחה. רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה וכו'. ויש לתמוה, אם כן מאחר שקלות ראש מרגיל, איך צוה רבי ישמעאל הוי קל לראש וכו', כי הוא משנת חסידים, כי מילי דאבות הוא מילי דחסידות (ב"ק ל.).

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר הסב לאחריהם וגו' (עי' שמ"ב ה, כג), וביא[ו]ר משנה (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר (תהילים קיט, צט) מכל מלמדי השכלתי, ר"ל מה ללמוד ממנו מיצר הרע, כמו רבי מאיר שהי' תואר חכם, ולמד מאלישע אחר, כי ידע לזרוק הקליפה ותוכו אכל (עי' חגיגה טו:), כך מיצר הרע ילמוד תוכו, וקליפתו יזרוק וכו'. וזה סוד הסב לאחריהם - מיצר הרע שהוא לאחור ולא לפנים, וללמוד תוכו ממנו שהוא מכוין לשם שמים, ובזה שלום היצר הרע עמך ותוכל לעשות צורך גבוה בלי שום צר ואויב ומקטרג. וז"ש (משלי טז, ז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו - זה יצר הרע (בר"ר נד, א). וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש.

ובזה יובן, כי רבי ישמעאל עם איש חסיד ידבר בפרקי אבות שהם מילי דחסידות, וז"ש הוי קל לראש וכו', ר"ל גם ששחוק וקלות ראש הוא מיצר הרע המרגיל לערוה לאיש המוני, מכל מקום לאיש חסיד שהוא חכם (כמו שכתוב **בזהר** מן חכמה נמשך לחסד

קו החכמה, ונקרא חסיד) הלומד מכל אדם, גם מיצר הרע, יוכל לנהוג קלות ראש לשם שמים, כמו דוד המלך עליו השלום שהי' מפזז ומכרכר וכו' (עי' שמ"ב ו, יד), וכיוצא רבי יוחנן ישב אשערי טבילת נשים (ב"מ פד.), וכן מי שהיה מרקד עם הכלה (כתובות יז.) מנהג עמה קלות ראש, וכמו שכתב **הרמב"ם** בענין שמחת בית השואבה (הל' לולב פ"ח הי"א) מ"ש במשנה דסוכה (סוכה פ"ה מ"ד) חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם, ר"ל לפני הנשים והמוני עם, ודווקא חסידים עשו זאת ולא שאר בני אדם וכו'. ושפיר אמר לשון ציווי הוי קל לראש ונוח לתשחורת, שהוא היצר הרע המשחיר פני הבריות, הוי נוח לו, כי ג' שמאל דוחה וימין מקרבן, והם יצר הרע ותינ[ו]ק ואשה וכו' (סוטה מז.), ר"ל השמאל של יצר הרע ידחה, דהיינו קליפתו יזרוק, והימין של יצר הרע דהיינו תוכו, מקרב ויאכל, והבן זה. והוי מקבל את כל האדם בשמחה, גם ליצר הרע כאמור, והבן.

ובזה יובן זאת תורת המצורע, דהל"ל הצרוע, ודרשו בש"ס (עי' ערכין טו:) המוציא רע וכו', כי השטן הוא היצר הרע עולה ומקטרג ומלשין, וכאשר האדם הוא חכם ומוציא רע הקליפה וזורקו מיצר הרע, ועושה הטוב שבתוכו ואוכל, אז הוא יום טהרתו של יצר הרע, שעושה[ו] טהור מטמא שבו. והובא אל הכהן, הוא החסד שנקרא חסיד, ולכך ויצא הכהן, איש חסיד גם מחוץ למחנה, מקום היצר הרע שהוא מחוץ למחנה, קלות ראש ושאר מדות של יצר הרע, לשם שמים. ובזה נראה כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ר"ל מה שהי' יצר הרע הצרוע נגע בני אדם וצרעת, עכשיו משלים אתו ונרפא נגע הצרעת, שיכנס בקדושה, שיעשה על ידו מיצר הרע יצר טוב, והבן.

ועל פי זה נבאר ש"ס דראש השנה (טז:) אמר רבי יצחק כל שנה שרשה מתחילתה מתעשרת בסופה, מה טעם, משום דכתיב (דברים יא, יב) מראשית השנה ועד אחרית שנה, מרשית כתיב, ועד אחרית מכלל דאית לה אחרית וכו'. ופירש **רש"י** וכו', כתבתי במקום אחר.

ולדברינו הנ"ל, הסב לאחריהם, שהוא חכם הלומד מכל אדם גם מיצר הרע, אז משלים היצר הרע אתו, שגורם לו טהרה. ולכך במתחיל סדר אותיות א' ב' ג' ד' מתחלתם הצירוף הוא כלם ח"ו, מה שאין כן כשמתחיל מסופה הוא מלך, ויצר טוב הוא בפנים ויצר הרע הוא לאחור, בסוד הדין והגבורה שבשמאלה, שהיצר הרע נקרא צפוני. וז"ש הכתוב (שה"ש ב, ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, כאשר מתחיל משמאל, היצר הרע, אז ישלים אתו ויכנוס בימין, ואז וימינו תחבקני.

ובזה יובן כל שנה שרשה בתחלה מתעשרת בסופה, ר"ל מה שהשנה רשה בתחלה, לפי שהתחיל מתחלה, מה שאין כן כשמתחיל מסופה נעשה מלך, וז"ש מתעשרת בסופה, וק"ל.

ובזה נבאר פסוקי פ' אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו הקרוב אליו וגו' לה יטמא (ויקרא כא, א-ד). והספיקות עם ביאורן כתבתי במקום אחר, יעו"ש. וכעת נראה לי לבאר עוד מדרש (ויק"ר כו, א) אמור אל הכהנים בני אהרן, רבי תנחום בר חנילאי פתח, אמרות ה' אמרות טהורות (תהלים יב, ז), אבל אמרות בשר ודם אינו טהורות וכו' היכן הוא היכן אמרותיו, אבל הקב"ה וכו' אמרות טהורות. רבי יודן אמר בשם ריב"ל, מצינו שעיקם חית אותיות, הבהמה אשר איננה טהורה וכו' (בראשית ז, ח) כדי שלא להוציא דבר טומאה מתוך פיו. אמר רבי יודן (בשם) בן מנשה, אף כשפתח בסימני בהמה טמאה לא פתח אלא בטהרה, את הגמל כי מעלה גרה הוא וכו' (ויקרא יא, ד), יעו"ש. והוא תמוה, מה ענין פתיחה זו לפ' אמור.

ונבאר מה שכתב **הרב בעל הטורים**, אמור אל הכהנים בני אהרן וגו', ואמרת וגו', ואמרת - אותיות אמרות טהורות. אמור ואמרת, אמירה ראשונה שלא לטמא למת, אמירה שני' לטמא למת מצוה וכו', יעו"ש. והוא תמוה.

לבאר זה, נבאר ש"ס פרק ג' דהוריות (י:) תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (ויקרא ד, כב), אמר רבי יוחנן בן זכאי, אשרי הדור שנשיא מביא קרבן על שגגתו, כל שכן הדיוט וכו'.

ונבאר פסוקי פ' קדושים (ויקרא יט, לה) לא תעשו עול במשפט במדה (ו)במשקל ובמשורה. ויש להבין, איך שייך מצוה זו בכל אדם שאינו דיין ואינו חנוני וכו'.

וי"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (ברכות סא.) צדיקים יצר הטוב שופטן ורשעים יצר הרע שופטן וכו', על פי **ששמעתי** פסוק (תהלים קמא, ד) אל תט לבי לדבר רע וכו', ודברי פי חכם חן. ובזה יובן צדיקים יצר טוב שופטן וכו', וק"ל. וז"ש חז"ל אין לך אלא שופט שבימיך וכו', יעו"ש. ובזה כתבתי במקום אחר ביא[ו]ר פסוק שיר השירים (א, ח) אם לא תדעי לך, שאינו יודע ומכיר את עצמו ומדריגתו, צאי לך בעקבי הצאן וכו', יעו"ש. וז"ש (שמות יג, ז) לא יראה לך וגו'.

עוד י"ל צדיקים יצר הטוב שופטן וכו', דאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"א) איזה חכם הלומד מכל אדם. כי חכם מכיר את עצמו וחסרונו, מה שאין כן השוטה מכיר אחרים ליתן בהם דופי, ואינו מכיר את עצמו לידע חסרונו. אמנם יוכל כל אדם לידע את עצמו כשירצה, וכמו שכתב רבינו תם **בספר הישר שלו**, שזה יסוד ועיקר וכלל גדול, יעו"ש. והוא דכתב **בזוהר** פקודי (ח"ב רנא.:) בשער היכלות, כי יש בקדושה היכל זכות, ולעומת זה

יש בקליפה חובה, וההפרש שיש בין זה לזה, כי בהיכל זכות כשדנים את האדם שם הכל פותחין ומהפכין לזכות, אפילו בדין הרשע, אבל בהיפך בהיכל חובה הכל פותחין בחובה וכו', יעו"ש. אם כן, בזה יוכל כל אדם לידע את עצמו ומדריגתו, אם דן כל אדם לזכות אזי הוא בקדושה ששם היכל זכות, על שום כך שפותחין בזכות כל אדם, ואם דן כל אדם לחוב אזי הוא בקליפה, ששם היכל החוב שדנין האדם לחוב. ובזה כתבתי במקום אחר אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו וכו' (אבות פ"ב מ"ד), יעו"ש.

ובזה יובן, כי נודע כי יצר טוב הוא בקדושה ויצר הרע הוא בקליפה, וז"ש צדיקים יצר טוב שופטן, ונראה לכל שהוא בקדושה, שדן כל אדם לזכות. ורשעים יצר הרע שופטן, שמודיע לכל שהוא בקליפה שהם רשעים, על שום שדנין כל אדם לחובה, לכך הזהיר התנא (אבות פ"א מ"ו) הוי דן כל אדם לזכות, והבן.

ובזה יובן אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא בעמיו, דוקא הכהנים, שמכהן לה' יתברך תמיד בתורתו ועבודתו, זה צריך אזהרה זה שלא יטמא ויחייב לנפש אדם בעמיו, כשרואה אותו שאינו עוסק בתורה ועבודת ה' יתברך רק עוסק תמיד בעסק העולם הזה, ומניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, ויאמר עליו שהוא רשע וטמא, כמו רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר כשיצאו מהמערה בראשונה (שבת לג:), וכמעשה דרבי אלעזר במשנה פרק ג' דתענית (תענית כ.:) שלמד תורה הרבה וגסה דעתו, ופגע באדם אחד מכוער וכו', יעו"ש, לכך הזהיר לכהנים לנפש לא יטמא בעמיו, כנ"ל.

אמנם כי שפתי כהן ישמרו דעת ויבקשו מפיהו (מלאכי ב, ז) להשיב רבים מעון לקרבו לשארו הקרוב אליו, כי הקב"ה נקרא קרוב לישראל, שנאמר (תהלים קמח, יד) לבני ישראל עם קרובו, ואומר תוכחת מוסר, אז לה יטמא - דיפרש להן טומאתן, וכמו שכתב **הר**"ן (הדרוש התשיעי) כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים וגו' (הושע ז, א), וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש. וכן כתבתי במקום אחר לא תכירו פנים במשפט וכו' (דברים א, יז), יעו"ש. וז"ש כי אם לשארו הקרוב אליו, זה הקב"ה, ולאמו, זה כנסת ישראל, כמ"ש (משלי א, ח) אל תטוש תורת אמך, ולפעמים נק' אחיו כמ"ש (תהלים קכב, ח) למען אחי ורעי וכו', ונק' אחותו כמו שאמר הכתוב (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, ועל ידי שמגלה עונו יוכל לרפאותן, אז לה יטמא מצוה, כמו אחי' השילוני שקילל ובזה לישראל, נאמנים פצעי אוהב וכו' (משלי כז, ו), וק"ל.

עוד, אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא בעמיו וגו' (**כא, א-ד**). דכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר ש"ס (סוכה נב:, קידושין ל.) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וכו', וביאור פסוקי משלי (כד, ה) גבר חכם בעוז וגו', יעו"ש.

וכעת נראה לי בקיצור על דרך הנזכר שם, כי לשון פגיעה הוא כשהלכו בדרך ופגעו זה בזה, כמ"ש בש"ס (אבות פ"ו מ"ט) פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד וכו', מה שאין כן כשבא לביתו אין שייך פגיעה רק תואר ביאה. ובזה יובן אם פגע בך מנוול זה, מדרך, כשאינו בביתו להתבודד ולהתיישב בדבר איזה הוא קליפה לזרוק ואיזה תוכו לאכול, ופן ילכד במצודת היצר הרע פתאום לנוולו ולהכשילו בעבירה, לכך תיכף ומיד משכהו לבית המדרש, אז יתבודד ויעסוק בתורה וביראה, אם הוא אבן תכשול נמוח, ואם ברזל וכו', כאשר זכרתי שם.

ובזה יובן אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא, ודרש **בתורת כהנים**: בעוד שהמת בתוך עמיו וכו'. ר"ל שהיצר הרע הוא מלאך המות (ב"ב טז.), כשהוא בתוך עמיו - ברחובות העיר, ששם החנות של יצר הרע פתוח, והחנוני היצר הרע מקיף ומסבב למצוא סוחרים כמ"ש **במדרש שמואל** במשנה זו (אבות פ"ג מכ"ב), יעו"ש, ר"ל אם פגע בך מנוול זה שנקרא מת כשהוא בתוך עמיו, אז לא ילמוד מיצר הרע, שלא יטמא נפש בעמיו, שאין פנאי שם להתישב בדבר לידע איזה קליפה ואיזה תוכו.

כי אם לשארו הקרוב אליו וגו', שיתקשר עצמו להקב"ה שנקרא שארו הקרוב אליו כנ"ל, על ידי שיתבודד, במקום שאין אנשים השתדל להיות איש גבור ולכבוש יצרו ולומר שכבי עד הבקר (רות ג, יג), כמש"נ שם. וזה נ"ל פירוש המשנה (אבות פ"ב מ"ה) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, מה שאין כן כשהוא בעמיו וכו'. ואחר שיתבודד אז לה יטמא, שילמוד מיצר הרע, ולזרוק הקליפה ותוכו יאכל, דהיינו מחשק הטומאה איך יחשוב בטהרה, ואז יתן מטמא טהור כמ"ש שם, יעו"ש, והבן.

עוד י"ל אמור אל הכהנים וכו' (כא, א-ד), דכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו וגו' (במדבר לא, מט), על פי מה שכתב ראה פנחס מעשה זמרי - שמסר עצמו למיתה עבור תענוג עבירה, מזה לקח פנחס מוסר לעצמו למסור עצמו למיתה על קדושת שמו יתברך, לולי י"ב נסים שנעשה לו וכו'. וז"ש עבדיך נשאו את ראש עד אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור לא יצאנו (שבת סד.) - ליקח מתענוג העבירה, יעו"ש.

ובזה יובן לנפש לא יטמא, היינו המחשבה והרהור, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' מקוואות פי"א הי"ב) כתבתי במקום אחר מזה. כי אם לשארו הקרוב אליו, ר"ל אם מתוך תענוג העבירה ילמוד תענוג המצוה איך יתקרב לשארו הקרוב אליו, להקב"ה שהוא תענוג התענוגים, אז גם שאמרו מידי הרהור לא יצאנו, וצריך קרבן, מכל מקום לה יטמא מצוה, שבזה אמרו (נזיר כג:) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, וכמ"ש (שם, פסחים

נ:) לעולם יעסוק בתורה ובמצוה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש, והבן.

ובזה יובן מדרש, רבי תנחום אמר, אמור אל הכהנים, ר"ל שכהנים עובדי ה' ראוין לקיים (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו יתברך, מה הוא יתברך אמרתו טהורה, שעיקם ח' אותיות שלא להוציא דבר טומאה בפיו, כך ראוי להם שיהא אמרות טהורות, שלא לדבר בגנות וטומאת שום נברא, אפילו בגמל ושאר בהמות טמאות פתח בסימני טהרה, כך ראוי להם לפתוח בזכות וטהרה לכל אדם, שידין כל אדם לכף (ל)זכות כמו בהיכל זכות שפותחין בזכות כל אחד, אז נק' (שמות יט, ו) ממלכת כהנים וגוי קדוש - מצד הקדושה והטהרה, והבן.

ובזה יובן מה שכתב **הרב בעל הטורים** ואמר"ת - גימטריא לדור[ו]ת, ואמרת אותיות אמרות טהור[ו]ת, אמור [ואמרת] - אמירה ראשונה שלא לטמא למת, ר"ל גם הרשעים שנקראים מתים (ברכות יח:) לא יטמא, שלא לבזותן ולגנותן לטמאן, שיהי' אמרותיו טהור[ו]ת כמו אמר[ו]ת ה' אמרות טהור[ו]ת, וראוי לזהר בזה לדורות. אמירה שני' לטמא למת מצוה, דהיינו תוכחת מוסר, אז כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים, שזה רפואתן וכו', והבן.

ובזה יובן ש"ס הנ"ל, אשר נשיא יחטא, שנותן חסרון ודופי בבני אדם, כמ"ש (מל"א א, כא) אני ושלמה בני חטאים וגו', ונותן להם לב להביא כפרה על חטאו זה, מזה לומד ההדיוט קל וחומר לנפשו להביא כפרה על חטאו זה גם כן, שנותן חסרון ודופי באנשי הצורה שלומי אמוני ישראל עובדי ה', מהו הנשיא שאין ראוי להיות נשיא כי אם שיכול להשמיע כל תהלתו, כמ"ש בש"ס פרק ג' דהוריות (עי' הוריות יג:) מי ראוי להלל גבורתו יתברך, מי שיכול להשמיע כל תהלתו, שבקי בכל התורה כולה וכו', ומכל מקום נותן לב להביא כפרה על שחטא שנתן חסרון ודופי בהמוני עם, מכל שכן ההדיוט, ושפיר דריש ריב"ז אשר נשיא יחטא, אשרי הדור שהנשיא מביא קרבן על חטאו ועל שגגתו, כל שכן ההדיוט וכו', והבן.

ובזה נבאר מצוה לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה וכו'. והוא, דזכרתי לעיל כי אם לשארו הקרוב אליו וגו', דכתבתי במקום אחר לא תכירו פנים במשפט (דברים א, יז), דיש ב' סוגי מוכיחים, א' אחי' השילוני, ב' בלעם, ועליו נאמר (עי' משלי ל, י) אל תלשין עבד אל אדוניו וגו', ששבח את ישראל בפניהם, ובפני הקב"ה הלשין עליהם, וראוי להיפך הסדר וכו', יעו"ש. והנה תוכחת מוסר נקרא משפט כנודע, ובזה יובן לא תעשו עול במשפט, להפך הסדר, וק"ל.

במדה, דכתב **מהר"י יעבץ** באבות פרק ב' במשנה (מ"ה) ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, וזה לשונו: כלל גדול להתמדת השלום, כי סבות הקטטות הוא עבור שפוט האדם משפט אחד לעצמו ומשפט אחר לזולתו, ולכן הזהיר אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, ויהא דעתך ונפשך תחת נפשו. המשל, חרפת בני אדם וכו', תחשוב אם היית מחרפיני הייתי רוצה וכו', וכן כראות חבירו עושה שלא כהוגן לא יתגאה, כי שמא אם הי' במקומו היה עושה כמוהו וכו', יעו"ש. וז"ש לא תעשו עול במשפט, כי במדה שמודד את עצמו ואת זולתו במדה אחת, אז יהא שלום בינו לחבירו, מה שאין כן אם ימדוד את עצמו במדה אחת חשובה, ואת חבירו במדה אחרת הגרועה, אז גורם קטטה ומריבות, והתורה דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום (משלי ג, יז).

במשקל, דכתבתי במקום אחר לא תקים לך מצבה וכו' (דברים טז, כב), רק יהא שוקל בשכלו הקודש לכאן ולכאן, כמו ששאל על פי הגורל אם הוא לה' או לעזאזל, ולזה צריך מאזני שקל בצדק ובמישור, שלא יהא נוטה לשמאל על פי המשובש, כמו שכתב **הרמב"ם** בתשובה, וכתבתי מזה במקום אחר בדף, יעו"ש. וז"ש במשקל, שלא יהי' בו עול, כאמור.

ובמשורה, **ותרגומו** מכילתא, דמבואר **בפרי עץ חיים** הלכות שופר (פ"ב) דלכך נקרא מכילין דרחמי, כי בעבור שהי' דינין נותנין רחמים במדה ולא בריווח וכו', יעו"ש. ובאמת זהו עולם התיקון, כמו שכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר ש"ס דמנחות (צט:) אמר ריש לקיש לפעמים ביטולה של תורה זהו יסודה וכו', והטעם, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), יעו"ש, ואתי שפיר שיהי' במשורה, ולא יותר מדאי, שזהו סוד העולם התוהו ובחינת קברות התאוה, רק יהא מכילתא, שלא יתפשט יותר מדאי, ואז הוא עולם התיקון, והבן.

ועל פי זה יש לבאר פסוק (תהלים קה, יט-כ) אמרת ה' צרפתהו שלח מלך ויתירהו וכו'. וכתבתי במקום אחר שהפך מן מארת שהיא קללה ונעשה אמרות טהורות וכו', יעו"ש. ולפי הנ"ל אתי שפיר, שלא פתח פיו בטומאה שהיא קליפה וקללה שנקרא מארת, רק פתח פיו בטהרה לדין לכל אדם זכות, כמו שאמר אחר כך לאחיו (בראשית נ, כ) אתם חשבתם עלי לרעה ואלהים חשבה לטובה וכו', אם כן על ידו נתהפך ציר[ו]ף מארת לציר[ו]ף אמרות טהורות, וכל הדן את חבירו לכף זכות נידון הוא לכף זכות (שבת קכז:), לכך שלח מלך ויתירהו, שנתהפך מקללה כלם ונעשה מלך, וז"ש שלח מלך ויתירהו, והבן.

ועל פי זה נבאר פסוק בהר סיני כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' וגו' (ויקרא כה, ב). והספיקות עם ביאורן כתבתי במקום אחר.

וכעת נראה לי, דזכרתי לעיל ביא[ו]ר פסוק (ויקרא יט, לה) לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה וגו'. עוד י"ל דכתבתי במקום אחר והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד) יש בו ג' בחינות וכו', יעו"ש. ובזה יובן לא תעשו עול במשפט וגו', דכתב **הרב אברבנאל** (נחלת אבות) והדין דין אמת והכל מתוקן כו' (אבות פ"ג מט"ז) אם נראה לך עוות הדין ח"ו במה שהרשעים גבורי חיל ובהיפוך לצדיקים, הכל מתורץ ומתוקן לעתיד בסעודת עולם הבא, ששם כל אחד אוכל הסעודה שהכין לעצמו במעשיו אם מר או מתוק וכו', וזה (תהלים יט, י) משפטי ה' אמת צדקו יחדו, יעוין **במדרש שמואל**. וזה"ש לא תעשו עול במשפט עליון, כי הכל במדה שמודדין מודדין לו שם במשקל ובמשורה, וק"ל.

או י"ל לא תעשו עול במשפט וחק ששם (ל)הקב"ה בבריאת אדם, שהחיות רצוא ושוב לה' יתברך, בחינה א' הנ"ל. ב' במשקל, שאם ביטל מהתורה יותר מהמדה והשיעור הנ"ל, והלך בחושך עסקי העולם הזה, מכל מקום כשחזר אחר כך לתורתו ועבודת ה' ישקול תענוג האור של עתה שנמשך מהחושך העבר בחינה ב' הנ"ל, וזהו במשקל. ואם הוא תלמיד חכם שפירש מהתורה לגמרי, שנחשב הכל אצלו למשורה, מכל מקום על ידי שיהי' לך יתרון האור מהחושך של זולתו, שכתבתי במקום אחר, יעו"ש, בחינה ג', ואז לא תעשו עול במשפט, והבן.

ובזה יובן כי תבואו אל הארץ, עולם הזה, בעסק פרנסה אכילה ושתי' וכיוצא, שיהי' הכוונה לפי שאני נותן לכם לעסוק, כדי שיהי' החיות רצוא ושוב, שיוכל לחזור לעסוק בתורה ועבודת ה', אז קונה הגשמי חיות הרוחני, כי הכל הולך אחר הכוונה והתכלית, כמו שכתב **היעבץ** במשנה דאבות (פ"ב מי"ב) וכל מעשיך יהיה לשם שמים, יעו"ש. וז"ש ושבתה הארץ הגשמי, קונה חיות הרוחני - שבת לה', והבן.

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה וכו' (קהלת ט, י). ובזה יובן, כי תבואו, אותיות אבות, שהוא המוחין שנק' בכח"ך, ר"ל עם המוחין תבוא אל הארץ - לעסוק בארצ[י]ות העולם הזה, ובזה ושבתה הארץ שבת לה', והבן.

ועל פי זה נבאר בפ' בחוקותי, ונתתי גשמיכם בעיתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו וגו' (ויקרא כו, ג-ד). וכתב **הרב בעל הטורים** אם בחוקותי תלכו, ראשי תבות אב"ת וכו'. ור"ל עם המוחין שנקרא בכחך. ועשיתם אתם, קרי אִתָּם - ועשיתם בגשמי, אתם דהיינו עמהן, והבן. ונתתי גשמיכם בעתם, הוא בחינת החיות רצוא ושוב הנ"ל, ר"ל הגשמיות שלכם אכילה ושתי' ומשגל ועסק פרנסה יהא בעתם, ר"ל בעת שצריך להניח מעבודת ה', בחינת רצוא ושוב, ואז גם הגשמי יקנה החיות הרוחני, וז"ש ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה אילן סרק יתן פריו, והבן, עיין מזה במקום אחר, יעו"ש.

אחרי מות

בפסוק וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו (טז, א). וי"ל, **א'** ל"ל כפל אחרי מות וגו' וימותו. **ב'** ל"ל שני. **ג'** למה כתב בני וגו' על שם אביהן ולא כתב שמות עצמן, נדב ואביהו. ד' למה נכתב סיבת מיתתן לדורות, מה דהוי הוי, וע"כ שיש בו צורך לדורות גם כן, וצריך לדעת מה הוא.

וב' קושיות א(י)לו לבד, נ"ל לבאר משנה (אבות פ"ב מ"א) רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושי' וכו'. והקשה **במדרש שמואל** (אבות פ"ב מי"א), שרבן יוחנן בן זכאי אמר צאו וראו איזה דרך טובה שידבק בו האדם וכו' (אבות שם), ומה טעם שינה רבי לשונו וכו'. וביאור, כי בבחרות ראוי שיתחיל לעשות הטוב כדי שיהי' לו תפארת וכו', ואחר כך שכבר הולך במישור ידבק בו יתברך, מה שאין כן אם יאחוז בדרכי החסידות מיד בבחרותו זה יהי' סיבת ביטולו מכל וכל וכו', יעו"ש. ועיין במקום אחר. והנה **בתוספות יום טוב** מפרש טעם שנק' בן זומא ובן עזאי על שם אביהן ולא על שם עצמן, מפני שמתו בבחרותן, וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, שהיו בני אהרן - בבחרותן, לכך בקרבתם לפני ה' וימותו, שרצו לדבק בו יתברך מיד בבחרותן, זה הי' סיבת מיתתן וירידתן, כמו וימת מלך מצרים וכו', כי צריך תחלה שיבור לו דרך ישרה שיהא לו תפארת וכו', וק"ל.

אך כדי לבאר ב' קושיות ראשונות, נבאר משנה (אבות פ"א מט"ז) עשה לך רב וכו' והסתלק מן הספק. וקשה, הא כבר אמר זה יהוש(י)ע בן פרחי' (שם פ"א מ"ו). ונבאר משך הפסוקים (תהלים קיח, כב-כד) אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. **ונשאלתי** לבאר המשך הפסוקים אילו.

ונ"ל, שכתב **בעוללות אפרים** דף ל"ד עמוד ב': וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו' לא ימיש עמוד הענן יומם וגו' (שמות יג, כא-כב). דאמרו חז"ל (בר"ר נא, ג) כל מקום שנאמר וה', הוא ובית דינו. ואף על פי שזה נאמר על בית דין של מעלה, מכל מקום נוכל שגם בבית דין של מטה ידבר, והורה ה' מדרכיו למנהיגי ישראל שממנו יראו וכן יעשו. כי ידוע שישראל צריכין לשני מיני מנהיגים, א' המנהיגים והשופטים דוגמתן הענן שהשוה ההרים והגומות והסיר הקוצים, כך יהי' על פי שבט מושל שבידם להשות כקטן כגדול ולכלות הקוצים מן כרם ה' צבאות וכו' וילחום מלחמות וכו'. ועמוד האש להאיר להם, המורים דרך התורה ומצות ואת המעשה אשר יעשון על פי התורה הנמשלת לאש וכו'. ואמר לא ימיש עמוד

הענן יומם וכו', שהיא הבטחה, כמו לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט, י) א(י)לו ראשי גלויות הרודים בעם בשבט (סנהדרין ה.) דוגמת עמוד הענן הנ"ל. ומחוקק א(י)לו נשיאי ארץ ישראל, המורים דרך התורה עמוד האש וכו', יעו"ש.

העולה מזה, שצריך ב' עמודים, א' עמוד הענן לפעולת שבט המושל להשוות ההרים. ב' עמוד האש להאיר באש תורתו הדרך ילכו בה וכו'. ולא עשה ה' יתברך ב' פעולות הנ"ל בעמוד אחד של אש, להשוות ההרים וכו' וגם להאיר להם וכו', ללמד לדורות שלא יפעול אדם אחד ב' פעולות הנ"ל כי אם א', שאז גורם סיבות בטולים לגמרי, כמבואר בש"ס סנהדרין (יז.) הטל עליהן צרכי צבור והם כלים מאליהן וכו', כאשר ביארנו לעיל פסוקי פ' יתרו המובא בפ' תצוה, יעו"ש.

ואפשר שזה טעם שדחה שמאי באמת הבנין את הגר שאמר העמידני על רגל אחת (שבת לא.), שרצה לכלול ב' פעולות של ב' עמודים, עמוד אש והענן, שהם ב' רגלים שהאדם נשען עליהם, ורצה לכלול אותם על רגל אחת, לכך דחפו באמת הבנין, ר"ל שאם כך נסתר בנין העולם וכו'. והלל שהי' נשיא, דהיינו שהי' מחוקק הנ"ל, והעמידו על רגל אחת של עמוד אש להאיר וכו', והניח עמוד הענן למי ששבט בידו למשול ולהשוות ההרים, וז"ש ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) שהוא עמוד התורה שנקרא עמוד האש, וק"ל.

ובזה יובן פסוקים הנ"ל, אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, ר"ל הסיבה שמאסו הבונים, התלמידי חכמים, את האבן הראש, על שאינם רוצים לכלול ב' עמודים כאחד שיהי' עמוד הענן וגם עמוד האש, זה עצמו סיבה שהיה לראש פינה, שהי' סולם מוצב ארצה בעולם הזה, וראשו מגיע השמימה (בראשית כח, יב) לדבק מחשבתו בו יתברך, וזהו לראש פינה. מה שאין כן אילו הי' גם כן פועל פעולת עמוד הענן, שיהי' מוטל עליו צרכי צבור, לא הי' יכול לדבק בו יתברך, כמ"ש והם כלים מאליהם, כמ"ש **התוספות** (סנהדרין יז. ד"ה והם כלים) כלה נבואתן, שהיא שפע בדביקות בו יתברך.

וז"ש מאת ה' היתה זאת, ר"ל שהיתה לימוד לדורות שהנהיג בב' עמודים, והזהיר לא ימוש עמוד הענן יומם ועמוד אש לילה, שלא לכלול ב' עמודים כאחד. ועתה מי שנהג כך היא נפלאת בעינינו בתמיה.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ר"ל זה עמוד הענן יומם, עשה ה', כדי שיהי' פנאי לתלמידי חכמים לדבק בו יתברך, שהיא תכלית הגילה והשמחה, ואנחנו נדבק בתלמידי חכמים, כמ"ש בש"ס ובו תדבק (דברים י, כ) הדבק בתלמידי חכמים. ואז כאמור נגילה ונשמחה בו יתברך, שהיא תכלית כל התורה כולה, כמו שכתב **המפרש להרמב"ם** (הלכות יסודי התורה פ"ב ה"א).

ובזה יובן עשה לך רב, אחר שהזהיר יהושע בן פרחיא עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן וכו', כאשר ביארתי לעיל, אח"ז בא רבן גמליאל ללמדינו עסק אחר, עשה ל"ך רב - שיהי' התועלת רב לך ולא לזולתך, אם יהי' צרכי צבור מוטל עליך אז התועלת רב להם ולא לך, כי יכלה הדביקות בו יתברך כנ"ל. ואם אינו בר הכי שיוכל לדבק בו ית', עשה לך רב לדבק בו, וכמ"ש הדבק בתלמידי חכמים. ובתנאי שתסתלק מן הספק, שלא יהי' ספיקות וקושיות עליו הגורם פירוד הדביקות בינו ובינך, וממילא אתה מופרד מה' יתברך, לכך הזהירו חז"ל הדבק בתלמידי חכמים, וק"ל.

עוד יש להסביר המשך הפסוקים הנ"ל, על פי מה שביארתי ש"ס (שבת קיט:) כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו, ושמעתי וכו', ודברי פי חכם חן. ואני ביארתי, כי על ידי החסרון, שיש בתלמיד חכם, שהוא לבוש להתחבר עם המוני עם להעלותן, וכאשר על ידי זה מבזה אותן אין רפואה למכתו, וק"ל.

ובזה יובן אבן מאסו הבונים, ר"ל במה שמאסו התלמידי חכמים על ידי חסרון, זה הי' כדי להעלותן, להעלות להמוני עם שיהיו לראש פנה. מאת ה', ר"ל מצד מדת שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), להעלותן. והיא נפלאת בעינינו, בתמיהה, שהיא נפלאת בעיני המוני עם על הבונים שנפלו במדה מגונה, שהיא לתועלתן, לחבר את הצדיק ז"ה היו"ם - גוף וברית, עם המוני עם הנקראים גוף מעשיו, כדי שכלנו נגילה ונשמחה בו ית' להעלותן, וק"ל. וז"ש עשה לך רב והסתלק מן הספק וכו', והבן.

ובזה יובן אחרי מות שני בני וכו', ר"ל שהתורה בא ללמוד דעת לדורות שלא יכלול האדם ב' עמודים באיש אחד, כי סיבת מיתת בני אהרן היו עבור שני וכו', שכלל כל אחד שני עמודים כאחד, זה סיבת מיתתן, ר"ל ירידתן הנקראת מיתתן, כמ"ש (שמות ב, כג) וימת מלך מצרים. ע"י סיבה ב', שהיא בני אהרן בבחרותן, לכך בקרבתם לפני ה' וימותו, שצריך לילך בהדרגה וכו', תחלה שלא לשמה ואחר כך לשמה, וק"ל.

ועל פי זה נבאר המשך הפסוקים (שה"ש א, א-יא) שיר השירים אשר לשלמה ישקני וגו', לריח שמניך וגו', משכני וגו' עד עם נקודות הכסף. והוא, כי הפסוקים הנ"ל יש לפרש בג' עמודים שעולם עומד עליהם (אבות פ"א מ"ב), תורה ועבודה וגמילות חסדים. **תורה** יש בה ב' סוגים שהם ד', כי יש לבושי התורה ויש פנימיות התורה, ובכל אחד יש בה ב' בחינות, אחד הלומד לתפארת וכו', ב' לשמה, לדבק בו יתברך, וכאשר זכרנו לעיל בשם **מדרש שמואל** ביא[ו]ר משנה (אבות פ"ב מ"א) איזה דרך ישרה שיבור לו האדם וכו', ומשנה (שם מי"א) שידבק בה וכו', וכנ"ל. ונודע כי התורה נקרא שיר, כמ"ש (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

ובזה יובן שיר השירים, ר"ל שיש בתורה בחינה הנקראת שיר, שהיא לבושי התורה. ויש בו עוד בחינה יותר מעולה, בחינת השירים, מעולה מכל השירים, שהיא פנימיות התורה. ובכ"א יש בחינה הנקראת אשר - ר"ל באשרי כי אשרוני בנות (בראשית ל, יג), שהם לתפארת. עוד בחינה ב' לשלמה - לדבק בו יתברך מלך שהשלום שלו.

אמנם מי יתן וישקני מנשיקות פיהו, לדבק (בו יתברך) רוחא ברוחא, שהם ב' בחינות המעולים - לדבק את עצמו בפנימיות התורה, כי טובים דודיך של התורה הנמשך מן מיין, שהם ב' בחינות, סוד גימטריא יין, שהם פנימו[י]ת התורה.

הגם שיש עוד ב' בחינות התורה, לבושי התורה, וגם להתפאר שיהי' ריחו נודף, וז"ש לריח שמניך טובים, ר"ל גם שעושה לריח שמניך, טובים גם כן, שהוא לבושי התורה שנקרא ריח שמן, והפנימי שהם שמן עצמן. וגם להתפאר, כמו שמן תורק שמך, המריק מכלי לכלי שיהי' ריחו נודף. על כן עלמות אהבוך - שלא לשמה, והיא גם כן טוב, כמו שאמרו חז"ל (פסחים נ:) לעולם יעסוק אדם וכו'.

מכל מקום עיקר התכלית שיבוא לשמה, לכך משכני אחריך נרוצה, ר"ל לדבק בך. הביאני המלך חדריו, ר"ל כי כבר הביאני בחשק אהבתו בחדרי תורתו הפנימי, נגילה ונשמחה בך על ידי הדביקות האמור, נזכירה דודיך מיין גימטריא סוד. משרים אהבוך, ר"ל מי שכבר הולך בדרך מישור אז ראוי לדביקות, וכמ"ש **במדרש שמואל** במשנה (אבות פ"ב מ"א) איזה דרך ישרה שיבור וכו', ומשנה (שם מי"א) צאו וראו איזה דרך שידבק בה האדם וכו'.

שחורה אני מצד לבושי התורה, ונאוה מצד פנימית התורה, וכך כתב **בספר יד יוסף**. וזהו עצמו כאהלי קידר כיריעות שלמה וכו', יעו"ש.

אל תראוני שאני שחרחורת מצד ששזפתני השמש, הם הלומדים להתפאר. שמוני נוטרה את הכרמים, שנותן כח אל הקליפות, וכמ"ש **בכתבים** מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה וכו' (מגילה ג:), יעו"ש. וכרמי שלי שהיא השכינה, לא נטרתי שיהא לימוד הלכ"ה לקשוטי הכל"ה, כמ"ש **בזוהר** שהוא ענין אוסר ומתיר, לקישוטי הכלה שהיא לבושי התורה, יעו"ש, שהם עצמם הגאוה. ואיכה תרביץ בצהרים - בין מאורות הגדולים, הם הרבנים שנקראים צהרים, אם ישתוק ביניהם צר לו שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך, ואם ידבר ויפרסם תורתו יכנס בגאוה.

לכך עצה היעוצה, אם לא תדעי לך היפה בנשים, זה שרוצה לייפות מעשיו בין הנשים, הם התלמידי חכמים, צאי לך בעקבי הצאן להלבש בגאוה שהוא לבוש פחותי הערך שהוא בעקבי הצאן, כדי להתחבר עמהן להעלותן בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותה,

ששמעתי וזכרתי במקום אחר, יעו"ש, וז"ש ורעי את גדיותיך, ר"ל לשון חיבור וריעות עם מדריגות גדיותיך, להעלותן, וז"ש על משכנות הרועים - כשאתה יושב במשכנות הרועים אבירי רועים הנ"ל.

לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי, ר"ל אם אתה יכול לעשות יחוד הנ"ל, מוטב שתיקותיך מדבורך, כמו ששמעתי מהחסיד **מוהרי"ל פיסטינ(י)ר**, שבא לו בחלום פירוש פסוק (איכה ג, כח) ישב בדד וידום כי נטל עליו, ודברי פי חכם חן. וז"ש כשאתה בין הרבנים רוכבי פרעה העורף, דמיתיך רעיתי - לך דומי' תהלה (תהלים סה, ב).

אבל כשאינו להתפאר, נאוו לחייך בתורים בשני סוגי התורה הנ"ל, כי פשטי ולבושי התורה הוא קישוטי הכלה שהוא תורי זהב, נעשה לך עם נקוד[ו]ת הכסף שהם פנימי התורה, שהוא כוסף לדבק בו יתברך, שהיא נקודה וקוטב עליו סובב הכל, תואר ל"י **ששמעתי** עלמא כהלולא דמיא (עירובין נד.), ודברי פי חכם חן. ובזה ביארתי אם אני לי וכו', וק"ל.

אופן ב', בעבודה שהוא תפלה, דכתבתי במקום אחר ביאור פסוק (ישעיה נד, א) רני עקרה לא ילדה, כי יש כמה סוגי שיר, א' עבור הכוונה וכו', ב' משל למטרוניתא שנפלה בשבי' עם משרתים ועבדים, והיו משוררים לה ניגוני יחוד וכו' לזכרון, ג' לשיר בעלמא להתפאר, וז"ש כשעושה עיקר מן רינה וזמר, אינו מוליד לעשות פירוד וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, שיש סוג שיר, ויש עושה ב' סוגי שירים, והם אשר - כי אשרוני בנות, להתפאר. וגם לשלמה - ליחוד המלך שהשלום שלו. והעיקר ישקני מנשיקות פיהו, שיהא כוונת עבודת התפלה כאילו השכינה מדברת עם דודה, לדבק רוחא ברוחא, כמ"ש (תהלים קט, ד) ואני תפלה, שהשכינה נקרא תפלה ומתייחדת עם דודה על ידי התפלה כנודע, וז"ש כי טובים דודיך מיין, הגם כי לריח שמניך טובים, הכל כנזכר בעמוד התורה, והבן.

אופן ג', דכתוב **בזוהר**: שיר השירים וכו', כדין איהו שר אדון ורבון דכל עלמין, י' שלימא דאשתל[י]מו מכולא וכו', יעו"ש. ולהלביש דבר זה י"ל, כי עשיר ורש נפגשו (משלי כב, ב), דהיינו שר ורש שניהם ענין אחד, ויש גמילות חסד להתחסד עם עני ורש להיות גמילות חסד לתועלת עצמו, כי בשמאלה עושר וכבוד (משלי ג, טז) למשמאילים שלא לשמה (שבת סג.), כדי שיהי' לו עושר וכבוד, והוא מאנשי שם שכתב **הזוהר** (ח"א כה:) וכו', שיהא אדון ושר ושליט. ובזה תבין כל הענין, כמו בעמוד תורה, והבן.

•

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ויקרא א, ב), כי התפלה שנקרא קרבן, צריך שיהי' בחיבור ב' סוגי אנשי החומר עם אנשי הצורה, שאז נקרא אדם וכו', יעו"ש.

אמנם כעת נראה לי, דכתבתי במקום אחר ענין ב' סוגי הגלגלים, וב' סוגי בני אדם, אחד המכוין בתפלתו שיתנו לו מבוקשו, ב' לפני ה' ישפוך שיחו (וז"ש קרבן לה' וק"ל. ובזה יובן אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ר"ל ב' מיני מיתה הנקרא ירידה כמ"ש לעיל, וסיבת מיתה וירידה א') בין שיתנו לו וכו'.

ובזה יובן אדם כי יקריב מכם וגו', ר"ל התפלה צריך שיהי' בחיבור ב' סוגים שנקרא אדם, והיינו מכם, עי"ל ראוי שאל תעש תפלתך קבוע ועיקר, שיתנו לך שאלת תפלתך, רק שיתקרב לה' ולפני ה' ישפוך שיחו, וז"ש קרבן לה', וק"ל.

ובזה יובן אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ר"ל ב' מיני מיתה הנקרא ירידה, כמ"ש לעיל. וסיבת מיתה וירידה א', שלא הי' תואר אדם בחיבור ב' סוגים הנ"ל רק היו נפרדים מהם, וז"ש שני בני אהרן, ולא תואר אדם אחד. וסיבת מיתה וירידה ב', בקרבתם לפני ה', ר"ל לפני ה' ישפוך שיחו, מיד נתקרבו למעלה נפלאה זאת שלא בהדרגה, וזה אי אפשר שיהי' קיים, כי אחר כך חוזר ויורד, לכך וימותו. וזה נלמד מפסח, על שפסח ודילג שלא בהדרגה, לכך חזר ונסתלק אחר כך כדי שיכנסו אחר כך, כמ"ש **בפרי עץ חיים** הלכות פסח, יעו"ש, והלכות ספירות העומר וכו', וכמו שכתבתי במקום אחר, שזהו מה שכתבו **התוספות** (שבת פח. ד"ה כפה) מתוך האש הגדולה היו חוזרים וכו', והנ"ל כך, והבן.

קדושים

בפסוק וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם, איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו (יט, א-ג). וי"ל, **א'** למה פרשה זו נאמרה בהקהל, ודרשת חז"ל ידוע. **ב'** כל מיותר. **ג'** קדושים תהיו כי קדוש אני, מה זו נחשבת טעם, אדרבא מי יוכל לדמות ליוצרו. **ד'** איש אמו ואביו תיראו, ל"ל, הי' לו לכלול מורא וכיבוד כאחד, ודרשת חז"ל (קדושין ל:-לא.) הקדים וכו' ידוע. **ה'** שבתותי, בלשון רבים. **ו'** הלא נאמר בשבת זכור ושמור, ומה טעם הזכיר רק שמירה כאן.

ועיין לעיל סוף פרש' צו ביא[ו]ר על פי המשך פסוקי ישעיהו (ה, כ) הוי [ה]אומרים לרע טוב וגו', יעו"ש.

עוד י"ל, דכתב **בחסד לאברהם** (בריכת אברהם) השקת א' וזה לשונו: האדם ראוי לדמות לקונו ואז יהי' בציור העליונה בצלם ודמות וכו', אם כן ראוי שימצא בו י"ג פעולות כנגד י"ג מדות של הקב"ה וכו', יעו"ש. וכך כתב **בשל"ה** דף ע"ב: קדושים תהיו כי קדוש אני, שצריך האדם להתקדש שיעור קומתו בסור מרע ועשה טוב, יעו"ש שהאריך. אך זה הוא לבני עליה היכולין לקדש להתקדש להיות מרכבה לקדושה עליונה לדמות ליוצרו, אבל המוני עם אינן בגדר זה, ואיך נאמר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו כי קדוש אני, משמע שפיר שאפשר לכולם שיזכו למדרגה זו, ובאמת זה אינו.

ונ"ל שאפשר מצד אחר, שדרשו חז"ל ובו תדבק, הדבק בתלמידי חכמים, והוא קשה להולמו, דכתיב ובו תדבק, ואיך דרשו חז"ל הדבק בתלמידי חכמים, ואכתי צ"ל על ידי שתדבק בתלמידי חכמים יהי' דבוק בו, וצריך הבנה איך הוא זה.

וי"ל, דביארתי לעיל בפ' אחרי מות ביא[ו]ר משנה (אבות פ"א מט"ז) עשה לך רב והסתלק מן הספק, וביא[ו]ר ש"ס (שבת קיט:) כל המבזה תלמידי חכמים אין רפואה וכו', יעו"ש. אם כן הדבק בתלמיד חכם שהוא דבוק בו יתברך, כאילו הוא דבוק בו יתברך.

ובזה יובן דבר אל כל עדת בני ישראל, ר"ל כשהם כולם באחדות אחת עם התלמיד חכם על ידי דעת המיחדם, ובזה תהיו כולכם קדושים, על ידי התלמידי חכמים הדבקים בקדושתי, כי קדוש אני ואתם דביקים בהם, וק"ל.

עוד י"ל, דכתב **בטור אורח חיים** סימן א': בן תימא אומר הוי עז כנמר וכו' (אבות פ"ה מ"כ) וגיבור כארי לקום בבוקר, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים נז, ט) עורה כבודי עורה הנבל וכינור אעירה שחר, אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי וכו'. והקשה **הט"ז**, ל"ל הסיפא. וביאר הט"ז שיש ב' מיני התעוררות וכו', יעו"ש.

ולי נראה, דכ' **באורח חיים** סימן א': יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהיה הוא מעורר השחר. והקשה **הט"ז**, מה שייכות יש לזה, שהוא זריזות בפני עצמו, וביאר שם, יעו"ש.

ונ"ל, דמצוה מן תרי"ג מצות, אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ויקרא ו, ו), ודרשו חז"ל אף על פי שיורד אש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. וכבר כתבתי במקום אחר ביאור זה, וכעת נראה לי איזה תוספות.

ונבאר אשה כי תזריע וילדה זכר (ויקרא יב, ב), ודרשו חז"ל (נדה לא.) אשה מזרעת תחילה יולדת זכר, ואם איש מזריע תחלה יולדת נקבה. ונראה דיש ב' מיני תשובה, א' אדם המתחיל בתשובה ואחר כך מסייעין לו מלמעלה, כמו שכתב הט"ז הנ"ל. ב' שאינו מתחיל כי אם על ידי סיוע מלמעלה, וכמו שדרשו חז"ל (איכ"ר ה, כא) שזה הויכוח

בין הקב"ה ובין כנסת ישראל, כי הקב"ה אומר (מלאכי ג, ז) שובו אלי ואשובה אליכם, ר"ל שיהיה האדם המתחיל בתשובה וה' יגמור בעדו לטובה והבא לטהר מסייעין לו (שבת קד:, יומא לח:), לכך נאמר שובו אתם תחלה. וכנסת ישראל משיבה, אין בנו כח להתחיל, אלא (איכה ה, כא) השיבנו ה' אליך ונשובה, שה' יתברך יהיה המתחיל, יעו"ש. והנפקותא בין אם אדם המתחיל תחלה, אז אשה מזרעת תחלה וילדה זכר, רחמים. מה שאין כן אם מתחיל מלמעלה ע"י הצרות ח"ו, היא נקבה, והבן. וכעין זה **ששמעתי ממורי**, עיין במקום אחר.

ובזה יובן אש תמיד תוקד על המזבח וגו', אף על פי שהאש יורדת מן השמים, שלהביות אש לסייעו יורדות מן השמים, מכל מקום מצוה להביא מן ההדיוט, שיהי' הוא מעורר שלהביות אש מלמטה תחלה, ואחר כך יורד הסיוע משמים, וזה אשה מזרעת תחלה וילדה זכר, וק"ל[16].

ובזה יובן כוונת **השולחן ערוך** יתגבר כאריה לעמוד בבוקר, ר"ל לעמוד נגד היצר הרע בבוקר, בבחרותו, בהשכמה, וכמו שכתב **בעולל**[ו]**ת אפרים** (מאמר ר) וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו (בראשית כב, ג), יעו"ש, וכמ"ש בש"ס דעבודה זרה (יט.) אשרי שעושה תשובה כשהוא איש, קודם שיעוררו אותו מלמעלה על ידי (הצרעת) [הצרות] ח"ו. וזהו דמפרש שפיר שיהא הוא מעורר השחר, בבחרותו, ובבחרותו הטוב כשהוא בטובה. ושפיר סיים הטור ואין השחר מעיר אותי, להתחיל בתשובה על ידי התעורר[ו]ת מלמעלה, רק אני מעצמי מתחיל ומעורר השחר, גם כן שבא אחר כך סיוע עליון מכל מקום נקרא זכר רחמים, והיא היפך סברת הט"ז, והבן.

ומכל מקום, אם לא נתעורר מעצמו, על כל פנים יתעורר אחר שהתעוררו מלמעלה על ידי הצרות ח"ו, מיד ישוב מדרכו הרעה, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' תענית פ"א ה"א-ה"ג), מצות עשה מן התורה, בבוא הצרה ח"ו יתעורר מיד בתשובה וכו', וכי תלכו עמי קרי (ויקרא כו, כא) וכו', יעו"ש. ולכך לא כתב השולחן ערוך הסיפא ואין אני מעורר השחר, כי לפעמים צריך שיתעורר על כל פנים אחר שבא התעורר[ו]ת עליון, וק"ל.

ובזה יובן, שבא ללמוד דעת קדושים תהיו, שיתעוררו תחלה הם לקדש עצמן, ואחר כך כי קדוש אני לסייע לכם להיות ה' אלהיכם, וק"ל.

הגם יש לומר כפשוטו, דכתיב **בזוהר** ויקרא דף ד' עמוד ב' וזה לשונו: וכד ישראל אשתלימו בעובדיהו כביכול שמא קדישא אשתלים, וכד וכו', יעו"ש. וז"ש קדושים תהיו

[16] הגה"ה ובזה נ"ל כי שם י'ד'ו'ד' אקרא (דברים לב, ג), אבל עצה היעוצה, אתם תחלה הבו גודל לאלהינו, סוד מיין נוקבין תחלה, וכמו שכתבתי במקום אחר, יעוין שם, והבן.

ואז כי קדוש אני ה' אלהיכם, שמא קדישא אשתלים, ודי במוסר זה להתאזר כגיבור חלציו להתקדש כדי שישתלם שמו יתברך, וק"ל.

•

איש אמו ואביו תיראו (יט, ג). ויש בו ב' סוגים בחכמים, א' הנקרא אב, ב' נקרא אם, וכמו שכתב **האלשיך** בפסוק (משלי א, ח) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך, כי טבע האב על ידי טפה זרעית להוליד, ושוב אין בו תועלת לוולד, מה שאין כן האם היונקת לוולד תמיד וכו', יעו"ש. ונ"ל, כי במוסר, סוג האב ולא יאמר רק להוליד איזה פרי מעשה טוב בעיר, ושוב יפרוש מהם, מה שאין כן סוג האם דדי' ירווך בכל עת (משלי ה, יט), לומר דינים בכל שבת, כמלמד מדרש הפסוק ויקהל משה (שמות לה, א) - להקהיל קהילות וכו'. וז"ש איש אמו ואביו תיראו, ב' סוגים הנ"ל.

ואת שבתותי תשמרו, כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לז, יא), שלא יהא לך למשא שמיעות תורה ומוסר בשבת, רק יצפה וישמור את שבתותי, שיזכה לשמוע תורה ודינין ומוסר. ומקדשי ת[י]ראו שכ' אחר כך, הוא מורא מקדש מעט, שהוא בית הכנסת, שלא ידבר וירים קול שיחת חולין, רק יהא מורא מקדש עליו, ובזה יזכה למען יאריך ימים על האדמה נצח סלה ועד.

•

בפסוק דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו כי קדוש אני וגו', איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו וגו', אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם וגו' (יט, א-ד). וי"ל, דהל"ל בלשון הוה, ולא תהיו לשון עבר ועתיד. **ב'** כי קדוש אני, היא נתינת טעם הפכיי, וכמו שכתב **האלשיך** (ויקרא יט, א). **ג'** דאמרו בש"ס דברכות (לה:) דפליגי, תנא קמא סבירא לי' ואספת דגנך (דברים יא, יד) הנהג [בהן מנהג] דרך ארץ, ורבי שמעון בר יוחי סבירא לי' והגית (יהושע א, ח) כמשמעו, ומסיק, הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם וכו'. (עיין ביא[ו]ר זה קשה זה לקמן מה שכתב **בעקידה**, יעו"ש) **ושמעתי**, לפי שהרבה עשו כרשב"י לכך לא עלתה בידם, כי בני עלי' מועטין וכו', ואם כן איך אפשר שכל עדת בני ישראל יהיו קדושים. **ד'** מה ענין איש אמו וגו' לכאן. **ה'** מה קישור וחיב[ו]ר יש זה לזה אל תפנו וגו' ואלהי מסכה וגו'.

הגם דקושיא א' לחוד אפשר לתרץ, דכתב **האלשיך** תהלים סימן א' פירוש הפסוק (תהלים א, ב) כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, דיש בתורה ב' בחינות, א' חלק הנגלה. ב' הנסתר, וז"ש בתורת ד' חפצו, שהיא חלק הסוד והנסתר, גם שלא ישיג אותה, מכל מקום יהי' חפצו בה וכו'.

ובזה יובן קדושים תהיו, ר"ל גם כי בפועל ובהוה אי אפשר שיהיו כולם בגדר קדושה, והטעם כי קדוש אני, ואם כן איך שיזכו כולם למעלה נפלאה זאת, מכל מקום עצה היעוצה להם שעל כל פנים יהי' חפצו ורצונו בקדושה, וז"ש קדושים תהיו על שם המחשבה, שחשקם ורצונם שיזכו לעתיד, גם שלא ישיגו עכשיו, וק"ל.

אמנם באמת קשה גם להאלשיך, מאחר שלא ישיגו אותה מעלה מה תועלת יש בזה. והוא הדין כאן קשה מה תועלת שיש חפצם בקדושה מאחר שאי אפשר שיזכו לזה.

ונראה לבאר ש"ס פרק קמא דראש השנה (יז:) רבי אלעזר רמי, כתיב (תהלים סב, יג) ולך ה' החסד וכו', וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, בתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולבסוף לך ה' החסד. וכתב[ו] **התוספ**[ו]**ת** בראש השנה (ד"ה בתחלה): בתחלה תשלם לאיש וכו', והכי קאמר קרא, ולך ה' החסד ליכנס לפנים משורת הדין כשאתה רואה שאין העולם מתקיים כשתשלם לאיש כמעשהו, עד כאן. והנה משום דקשה בש"ס אם כן אפכא הל"ל, לכך פירש התוספ[ו]ת דהכי קאמר וכו'.

ול"נ לפרש דלא קשיא מידי, דאיתא במשנה בפרק ג' דאבות (מ"ד) הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו. וכתב **במדרש שמואל** וכו', עיין לעיל, יעו"ש.

ולי נראה ביאור משנה זו, דיש לפרש ביא[ו]ר פסוק קדושים תהיו וגו' בג' פנים, והם ג' בחינות שזכר התנא במשנה זו, א' הניעור. ב' והמהלך. ג' והמפנה.

והוא, דכתב **החסיד מוהר"ל** במשנה פרק ב' דאבות (מ"ב) וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים, ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם. דר"ל ואתם עוסקים להשתדל עבור הציבור לשם שמים, ואי אפשר להשיג הדבר שתשתדלו בה, מכל מקום נחשב לכם כמעשה, כמו שאמרו חז"ל (קידושין מ.) ולחושבי שמו (מלאכי ג, טז), כל מי שחושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלין עליו כאילו עשאה וכו', יעו"ש.

ונודע כי בעבירה אם חשב לעשותה ונאנס ולא עשה, אין מעלין עליו הכתוב כאילו עשאה, כי אם שגמר העבירה במעשה דווקא. והוא מצד החסד יתברך שמו, שמחשבה טובה מצרפו למעשה מה שאין כן מחשבה רעה, שנאמר (תהלים סו, יח) און אם ראיתי בלבי וכו', כדאיתא בפרק קמא דקידושין (מ:) משל לאילן העומד במקום טהרה ונופה נוטה וכו', יעו"ש.

ובזה יובן ש"ס הנ"ל, רבי אלעזר רמי כתיב וכו', ומשני בתחלה תשלם לאיש כמעשהו, ר"ל עונש העבירות שהוא נפרע מהאיש תחלה, הוא משלם לאיש כמעשהו דוקא, מה

שעשה בפועל ולא מה שחישב לעשות. מה שאין כן לבסוף, דהיינו שכר מצוה שהוא לבסוף, אז לך ה' החסד, גם שחישב לעשות מצוה ולא עשאה מכל מקום משלם לאיש כמעשהו, ר"ל כאילו עשאה בפועל, וק"ל.

ומעתה מבואר דלא קשיא מידי על האלשיך, כי מבואר התועלות, שאם בתורת ה' חפצו, גם שלא ישיג אותה, מכל מקום נקרא חושב לעשות מצוה ולא יכול להשיגה, נחשב כאילו עשאה (וכן מצאתי כתב **בספר אלגזי ספר אהבת עולם** אם בתורת ה' חפצו, נחשב כאילו בתורתו יהגה וגו', ודברי פי חכם חן). ובהיפוך, אם אין חפצו בה יש עונש כאשר דוחה אותה, וכמו שכתבתי במקום אחר ביאור פלוגתא רבי יוחנן וריש לקיש (סנהדרין קיא.) ופערה פי' לבלי חוק (ישעיה ה, יד), כי הדוחה חלק מן האחדות דוחה כולה וכו', יעו"ש. והנה כל התורה כולה חלק הנגלה והנסתר, הכל אחדות אחת, והדוחה חלק הנסתר, שאינו חפץ בה, דוחה כולה ונענש. ומכל שכן המלעיג על דברי החכמים העוסקים בחכמה זו להשפיע להשכינה, וכמ"ש **בספר הקנה** לו חכמו ישכילו זאת (דברים לב, כט), כי הלומד כל התורה כולה לא נקרא חכם רק למדן, כי אם הלומד להשפיע אל המדה הנק' זאת וכו', יעו"ש, עונשו מרובה, כאשר הארכתי בזה במקום אחר. מלבד מה שביאר הגאון **מהר"ל דלטשן** בהקדמה לספר הזהר, יעו"ש.

ובזה יובן דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו, במחשבה שהיא תואר אות י' על שם העתיד, כמו אז ישיר משה (שמות טו א), דפירש **רש"י** אות י' על שם המחשבה נאמר וכו', והנה שיחשוק במחשבה - שיהיו חפיצים בקדושה, וז"ש תהיו לשון עתיד, גם שאינו בהווה בפועל מכל מקום יהי' חפצו לידבק בקדושת אחדותו יתברך, שהוא קדוש אני ה', ואם דוחה החלק דוחה הכל, לכך הזהיר קדושים תהיו, והבן.

וזה יהי' בחינת הניעור בלילה וכו', דכת' **בספר יד יוסף** שחורה אני ונאוה וגו' כאהלי קדר כיריעות שלמה כו' (שה"ש א, ה), מצד לבושי התורה אמרה שחורה אני, ומצד פנימיות וסוד התורה אמרה ונאוה, כיריעות וכו', יעו"ש. וגם נודע כי או"ר גימטריא ר"ז. וז"ש הניעור בלילה - בחלק הנגלה ולבושי התורה הנקרא [לילה], שהוא עוסק בה וניע[ו]ר בה, ואין חפץ באו"ר התורה, שהיא תורת ה' שנקרא יום, שדוחה את האחדות כולה, ומתחייב בנפשו - כמ"ש ופערה פי' לבלי חק וכו', וק"ל.

עוד יש להסביר **פן ב'** קדושים תהיו וגו'. דכתבתי במקום אחר כי תהיה רק למעלה וגו', זה הגלגל חוזר בעולם, וכשהוא למעלה אז יורד למטה, וז"ש (דברים כח, יג) רק למעלה, וק"ל. וכעת נראה לי בפנימיות מדבר, שלא יאמר האדם שהוא כבר במעלת השלימות למעלה, אלא ידע בבירור שהוא ר"ק למעלה, ולא במעלה העליונה ממש.

ובזה נבאר קושית **הרמב"ם**, שכתב מצות עשה להיות אפר הפרה שהוא מי הנדה מטמאין לאדם טהור ומטהרין לאדם טמא. והשיגו **הראב"ד**, למה לא יחשבו בשתים הטומאה והטהרה וכו', יעו"ש. ונ"ל ביאור זה במקום אחר, על פי ש"ס דראש השנה (כט.) כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן וכו', והעולה משם, כי על ידי שמץ טומאה וחוב שיש לאדם טהור, שהוא תלמיד חכם, מתחבר עם חייבא להוציאן ידי חובתן, על דרך זכאה מאן דאחיד בידא דחייביא וכו', ונעשה הטהור טמא והטמא טהור, לכך נחשב הכל למצוה אחת, כי הטומאה הוא לתכלית הטהרה, וק"ל.

וכעת נ"ל על דרך שכתוב (ויקרא יג, יד) וביום הראות בו בשר חי יטמא, כי הצדיק כל טומאתו וחטאתו לנגדו תמיד, מה שאין כן הרשע מראה סימני טהרה שבעצמו, כמו החזיר וכו' (בר"ר סה, א), מובא לקמן יעו"ש. וז"ש מטמא לאדם טהור, ר"ל האדם שסובר שהוא טהור הוא סימן טומאה, מה שאין כן מי שסובר שהוא טמא, וכמ"ש (תהלים נא, ה) וחטאתי נגדי תמיד, הוא סימן טהרה, וק"ל, עיין במקום אחר ביא[ו]ר זה עוד.

ושמעתי שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד עוד, ודברי פי חכם חן. וז"ש חז"ל (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, שיודע שצריך ללמוד עוד מזולתו, מה שאין כן השוטים חכמה ומוסר אוילים בזו (משלי א, ז), וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב ה"א), יעו"ש.

ובזה יובן קדושים תהיו, ר"ל שתכלית הידיעה שידע שאינו יודע, וגם במעלת השלימות ידע שלא הגיע לגדר הקדושה, גם שהוא במעלה עליונה ידע שהיא למעלה מועט, אלא שיהי' מכלל המצפים לישועה אימתי יזכה לגדר קדושים תהיו לעתיד ולא בהווה. כי קדוש אני ה', הוא לבדו יתברך הוא בתכלית השלימות הקדושה, אבל אדם אי אפשר בזה, לכך יראה עצמו תמיד חסר מגדר הקדושה והשלימות, והבן.

וזה יהי' בחינת והמהלך בדרך יחידי, שסובר שהוא במעלת והגדר הקדושה והמהלך בדרך יחידו של עולם שנאמר בו כי אני ה', כך סובר שהוא השיג מדריגה זו, אז מתחייב בנפשו, כי זה סימן טומאה, וכנ"ל.

עוד יש לומר **פן ג'** קדושים תהיו וגו'. ונבאר ש"ס סוף ברכות (סד.), והוא גם כן סוף יבמות (קכב:) ונזיר (סו:), אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר (ישעיה נד, יג) וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרא בניך אלא בוניך. שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול (תהלים קיט, קסה). יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך, למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך (שם קכב, ז-ט), ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (שם כט, יא). והספיקות

רבו. ועיין **מוהרש"א** ברכות וכו'. וקצת מזה ביארתי, ועיין במקום אחר ביאור פסוק ה' עוז לעמו יתן וכו' (תהלים כט, יא), יעו"ש.

ונראה, דשמעתי ממורי כל שיש בידו למחות וכו', ר"ל למחות ולמחוק החטא שבידו, אז ממילא באחרים גם כן נמחק, עיין במקום אחר ביא[ו]ר מזה. והטעם מבואר שם, כי הם לבם של ישראל, והכל הולך אחר הלב אם הוא טוב או רע, כמבואר במשנה פרק ג' דאבות (פ"ב מ"ט) ר' אלעזר אומר לב טוב וכו'.

ובזה יובן, תלמידי חכמים שהם לבם של ישראל, מרבים שלום בעולם ר"ל מרבים שלימות באנשי העולם, על ידי שמוחק החטא של עצמו ונקרא איש תם גבר שלים (ת"א בראשית כה, כז), אז גורם שלימות בעולם. שנאמר ורב שלום בניך, אל תקרא בניך אלא בוניך, והסגנון, דאי אפשר לקרות בניך, אלא שיהא תחלה בוניך, לבנות ולתקן את עצמו שיהא גבר שלים, ורב שלום בניך גם כן. וז"ש שלום רב לאוהבי תורתך, ר"ל שיש שלום רב לאנשי עולם אוהבי תלמידי חכמים שנק' אוהבי תורתיך, והטעם כי אין למו מכשול ועון לתלמידי חכמים עצמם, שמיד מוחק ומוחה, כמ"ש בש"ס (ברכות יט.) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה וכו' כי ודאי עשה תשובה וכו'. ועל ידי זה גורמים שלום רב בעולם גם כן וכנ"ל.

וז"ש יהי שלום בחילך, שלום לאורייתא, לתלמיד חכם עצמו, וזה גורם שלוה בארמנותיך, לבני עולם שהם ארמנותיך, כמ"ש **בזוהר** שמות (ח"ב ד.:) איש וביתו באו (שמות א, א), יעו"ש, והבן שם.

וז"ש למען אחי ורעי, שהם כללות ישראל כנודע, אדברה נא שלום בך כמ"ש **במכילתא** פ' ויקרא (פ"ב) לאמור (ויקרא א, א) צא ואמור להם דברי כיבושין, בשבילכם נדבר עמי, שכל ל"ח שנה וכו'. ושפיר למען אחי וגו' אדברה נא שלום בך - בתלמידי חכמים ונביאים וראשי הדור. וזה שכ' למען בית ה' שהם כללות העולם שנקרא הוי"ה ונקרא בית ה', אבקשה טוב לך, שיהא טוב במעשיו. וז"ש ה' עוז לעמו יתן, שהם כללות העולם, על שיברך את עמו ישראל בשלום.

ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו, שנאמר וכו' (אבות פ"ה מכ"ב). והקשה **האלגזי** דהל"ל ומשפטיו בישראל וכו', עיין ביא[ו]ר זה במקום אחר, והעולה משם, כי כמו שהיה נשמת משה כלול מכל נשמת בני דורו, כך בכל דור ודורשיו וכו' (עי' סנהדרין לח:). ובזה יובן, משה זכה וזיכה את הרבים, ר"ל מה שזכה לעצמו בזה זיכה את הרבים, שכולם נכללין בו. וז"ש ומשפטיו עם ישראל, ר"ל עם נשמת ישראל הכלולין

בו עשה התורה והמשפטים, וז"ש זכות הרבים תלוי בו ובקרבו. ובהיפך ירבעם, כאשר חטא אז החטיא את ישראל הכלולין בו גם כן, וק"ל.

ומעתה יבואר כל הנ"ל כפשוטו, אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, מאחר שהן עיני העדה וראשי הדור וכל נשמ[ו]ת דורו כלולין בו, אם כן כאשר התלמידי חכמים עוסקים בשלימות הבורא יתברך אז מרבים השלימות בעולם גם כן, כי בני העולם כלולין בהם, וכל הענין יבואר ממילא כמו בענין הנ"ל.

ובזה יובן דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו, ר"ל עדת הוא דעת, שהם התלמידי חכמים שיש בהם חכמה ובינה ודעת כלולין, ואליהם תאמר קדושים תהיו, ואז עליהם ימשוך הקדושה לכל עדת בני ישראל גם כן, שיהי' גם כן קדושים, מאחר שכולם כלולין בהם. וקדושת התלמידי חכמים מדביקים בו יתברך נמשך להם ממנו יתברך, וז"ש כי קדוש אני ה', והם יהיו ממוצעים להמשיך הקדושה אל כל עדת בני ישראל שיהי' תואר אלדיכם על הכלל כולם, ועיין במקום אחר מזה, ענין משה שהי' ממוצע בינו יתברך לבין העם להמשיך שפע הקדושה וכו', יעו"ש.

וז"ש חז"ל הדבק ובו תדבק (דברים י, כ) הדבק בתלמידי חכמים וכו', שעל ידי שידבק בתלמיד חכם, אחר שנכלל בו לא יפרד ממנו, ואז כאשר התלמיד חכם מדבק את עצמו בו יתברך, אז נדבק עמו כל הנשמות הנכללין בו יתברך. ובזה מבואר הקושיא, איך הוציאו על ידי הדרש המשמעות הפסוק, שנאמר ובו תדבק, משמע בו יתברך ממש, ואיך דרשו הדבק בתלמיד חכם, שאינו בו יתברך. ולפי הנ"ל אתי שפיר.

וזה יהי' בחינת והמפנה לבו לבטלה, ר"ל תינח אם יש להם תלמידי חכמים הנקראים ל"ב, הדבקים בקדושתו יתברך, אז אפשר שכל עדת בני ישראל יהיה קדושים ע"י כנ"ל, מה שאין כן אם התלמיד חכם שלהם מפנה לבו לבטלה, שלא לדבק בו יתברך רק בענינים אחרים, ונקרא חוטא ח"ו, ומתחייב בנפשו, שגורם על ידי שמפנה לבו לבטלה שהם גם כן יפנו לבטלה, שנכללין בו. אך דכל זה אם כבר הי' אנשי הדור יראים ושלמים, ועכשיו בבוא תלמיד חכם זה אחר כך אז גורמים שהוא מפנה לבו לבטלה על ידם והם מתחייבין בנפשו, והוא בענין זווג ראשון או שני (סוטה ב.), ויבואר במקום אחר.

ובזה יובן קדושים תהיו וגו', על ידו. והתלמיד חכם הנקרא דעת וכו', ובלבד אם איש אמו ואביו תיראו, שכינה נקרא אמו וקב"ה נקרא אביו (ברכות לה:), אם כבר איש אמו ואביו [תיראו] - שיש להם מורא מקום מה' יתברך וכו', אז וודאי את שבתותי שהם התלמידי חכמים, תשמרו, לדבק בתלמיד חכם הדבוק בו יתברך. וזה גורם אל תפנו אל האלילים, ודרשו בש"ס (שבת קמט.) אל תפנו אל מדעתכם וכו', והכוונה שלא יפנה את לבו כל

אחד לפי דעתו של עצמו, רק יפנה אל התלמיד חכם שהוא דעתכם הכללי, ואז לא יטה שכלו ודעתו לעשות אלהי מסכה, אלהי כסף וזהב, וכמו שכתב **המוהרש"א** בפרק קמא דסנהדרין (ז: ד"ה בשביל כסף וזהב) בענין אלהי כסף הבא בשביל כסף וזהב (סנהדרין ז:), יעו"ש, וז"ש אלהי מסכה לא תעשה לך, אז אני אלהיכם.

ומכללו נשמע ההיפך, אם אין קדושה אין יראה אין חכמה, ר"ל אם אין יראת ה' במקום ההוא על ידי שלא נתקדשו בקדושת המאכל, שהוא ראש כל הקדושות, כמו שאמרו חז"ל, ועל ידי זה כל הדמים שנעשה ממאכלות אסורות ומא(י)לו דמים נעשה השכל והדעת, ואז השכל נוטה לחוץ, וכמו שכתב **הרמב"ם בתשובה**, מובא לעיל, יעו"ש.

ובזה יובן הפסוק כמשמעו באופן אחר עוד, קדושים תהיו, דהיינו קדושת המאכל ראש כל הקדושות, ואז יוכל לבוא למדרגת איש אמו ואביו תיראו, יראת ה' היא אוצרו, ואז לרבות תלמידי חכמים - את ה' אלהיך תירא (דברים ו יג, עי' פסחים כב:), וז"ש [ו]את שבתותי תשמרו הם מורא התלמידי חכמים הבא מריבוי מורא ה' יתברך. ואז אל תפנו אל האלילים מדעתכם, שלא יפנה דעתו מדעתכם הכללי, שהם התלמידי חכמים. ואלהי מסכה לא תעשה לך, שלא יהיה להם התלמיד חכם, המפנה לבו לבטלה לאסוף הון רב, רק יעסוק במושכלות ולדבק בו יתברך. ואם כן נכתב הכל כסדר בפסוק, זה נמשך מזה.

מה שאין כן כשלא נזהרו בהקדושה שהם קדושת המאכל, אז שכלו שנעשה מהדמים, נוטה לחוץ, ולא יזכו למדריגות איש אמו ואביו תיראו. וכשאין יראה אז את שבתותי לא תשמורו, שהם התלמידי חכמים. וז"ש (אבות פ"ג מי"ז) אם אין יראה אין חכמה - לשמור כבוד החכמים. וגורם שיפנו אל אלילים, שיפנו מדעתכם הכללי, שהם התלמידי חכמים, רק כל אחד יפנה אחר שכלו ודעתו על ידי ספיקות שיקשו על התלמידי חכמים, ויעשה ח"ו אלהי מסכה, ר"ל אלהי כסף הבא בשביל כסף, שיטה דעתו ושכלו שזה חשוב יותר מהחכמים הדבקים בו יתברך. וזהו ענין עגל מסכה שעשו על ידי שאמרו (שמות לב, א) קום עשה לנו אלדים שילכו לפנינו, שכתב **הרמב"ן** (עה"פ) שיהי' להם מנהיג לצאת, מה שאין כן משה שהי' עוסק בדביקות ה' יתברך אמרו (שם) זה משה האיש לא ידענו מה הי' לו וכו', וכמו שכתבתי במקום אחר. ושפיר הזהיר[ה] התורה קדושים תהיו וגו' עד אלהי מסכה לא תעשה לך, ואז אני ה' אלדיכם, וק"ל.

•

וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו וגו' (יט, ה). והוא תמוה, דכבר נאמר בפרש' ויקרא, וכן הקשה **האלשיך**, עיין ביאור זה במקום אחר, יעו"ש.

•

עוד יש לומר ביא[ו]ר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו (יט, ב-ג). והספיקות זכרנו, **א**' קדושים היו הל"ל. **ב**' כי קדוש אני, הוא דבר ההפכי. **ג**' תואר אלדיכם. **ד**' מהו ענין איש אמו ואביו וגו' לכאן. **ה**' פתח איש יחידי, וסיים תראו לרבים, ועל תיראו שהזכיר מורא ולא כבוד, ודרשת חז"ל ידוע (קדושין ל:). **ו**' ואת שבתותי וכו', מה ענין לכאן. **ז**' שבתותי לשון רבים.

ונ"ל, דכתב[תי] במקום אחר בשם **הרמב"ם** ששאל, הלא כל מעשה בראשית לצביונן נבראו (חולין ס.), ואם כן מה טעם לא רצה ארץ להיות בחינת שמים. והשיב, שלא ניתן לארץ דעת שידע בחינת שמים שיתאוה לבחינה זה וכו'. והטעם, שהעולם צריך לבחינת ארץ גם כן, לכך לא ניתן לארץ דעת. והוא הדין בכל הנבראים וסוגי בחינת האדם יש כמה מעלות זה על זה, וזה טעם שאין אחד רוצה בבחינת מעלות חבירו העודפת עליו, לפי שלא ניתן לו דעת זה וכאמור וכו', יעו"ש.

אמנם יש להבין זהו גופא, מה טעם ניתן לארץ דעת בחינת חומר ארץ, ולשמים ניתן בדעת בחינת שמים, ולא בהיפוך. וצריך לומר, כי הבורא יתברך בחן שורש כל אחד ויסודו, ונתן לכל אחד דעת שיחשוק לשרשו, כמו טבע העפר לירד למטה ליסודו ושרשו, וטבע האש לעלות למעלה לשרשו, לכך בכל הנבראים הכל חפיצים לדבק בשרשו ויסודו על פי דעתו שניתן לו מהבורא יתברך, והבן.

ובזה יובן דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו, ר"ל שלא יאמרו להתנצל שלא ניתן להם דעת שידעו בחינת קדושה איך להתקדש, ולכך אין חשקם בגדר קדושה, כמו ארץ שלא ניתן לה דעת שידע מעלת בחינת שמים וכו', דזה אינו, כי כל עדת בני ישראל יש להם דעת של קדושים תהיו, ויודעין מעלת הויות גדר קדושה מצד שרשן ויסודן, כי קדוש אני ה' (אלדכון) [אלדיכם], שקדושתן נמשך משורש קדושתו יתברך המתייחס (אלידכון) [אלדיכם] דייקא. ואם כן, אין מונע מלהתקדש ולהדבק מחשבתו בעולם המחשבה בסיבה ראשונה בו יתברך.

אך שמא תאמר כונת הלב וקדושת המחשבה אין זה מסורה ביד האדם להתקדש ולדבק בו, כי עולה מחשבה רעה וזרה על רעיוניו, ולבו כלו כוונת רשע, וכמו שכתבתי במקום אחר הנסתרות (דברים כט, כח) שהיא המחשבה מסורה לה' אלדינו, שיוכל להתקדש מחשבתו, אבל המעשה הנגלה היה לנו ולבנינו וכו', יעו"ש. לכך אמר איש אמו ואביו תיראו, שהיא כוונת הלב שנק' אמא כמ"ש **בתיקונים** (הקדמה יז.) בינה לבא וכו', ואביו שהיא המחשבה שנקרא אבא, תיראו - ר"ל שיש תקנה על ידי יראה משבר המחשבה רעה, וכמו שכתבתי במקום אחר אימ[ו]ת מות נפלה עלי יראה ורעד יבא בי וגו' (תהלים

נה, ה), כמו **ששמעתי ממורי**, ונעשה יחוד יראה ונורא, ואז יתפרדו כל פועלי און וכו', יעו"ש, ושפיר אמר תקנה איש אמו ואביו תיראו.

אך דתחלה צריך לתקן כלי המעשה הנגלה ואחר כך יתקן כלי המחשבה הנסתר, וכמו שכתבתי במקום אחר, מה אין כן כשלא תיקן במעשה אי אפשר לקדש מחשבתו בעולם המחשבה, שהיא בינה שבת עילאה, לזה אמר את שבתותי תשמרו, ר"ל שצריך בהדרגה, תחלה שבת תתאה מלכות בעולם העשיה על ידי מעשה, ואחר כך שבת עילאה, בינה עולם המחשבה, ואז תצליח ותעלה במדריגות השלימות, והבן[17].

•

עוד י"ל את שבתותי תשמרו, דכתב **האלשיך** פ' אמור דף קס"ה עמוד ב' (ויקרא כב, לב), ביא[ו]ר משנה (אבות פ"ד מ"ב) בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה [ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה]. והקשה, דהל"ל רוץ למצוה קלה. **ב**' ל"ל נתינת טעם, דמשמע בלאו הכי וכו'. **ג**' הל"ל ובורח מעבירה קלה וכו'. **ד**' העבירה בה' הידיעה. **ה**' למה צריך בריחה. **ו**' ששכר מצוה, דהל"ל ושכר מצוה וכו'. וביאר, שצריך שיאחז צדיק דרכו בהתמדה וכו' וז"ש הוי רץ וכו', וכדי שלא יעשה כדרך הסוחרים וכו', מה שאין כן אם תרוץ למצוה קלה תזדמן אחרת, כי מצוה גוררת מצוה עד לרוב וכו'. וכן בעבירה, על כל פנים יש לך עבירה אחת הידועה לך, כי אין צדיק בארץ וכו' (עי' קהלת ז, כ), והיא גוררת אחרת, לכך [ו]בורח מהרבה עבירות וכו', יעו"ש שהאריך. וכמו שפירש באדם אחד כך יש לפרש בכלל, כי מצוה של אדם אחד גורם מצוה להכלל, כי הכל אחדות אחת, והבן.

ובזה יובן את שבתותי תשמרו, ר"ל כי לא שבת אחת תשמור, כי מצוה גוררת מצוה, ואם תזהר לשמור שבת אחת זה גורם שבתות[י] תשמורו, לשמור שבתות הרבה, ואז אדם אחד מעורר שמירה לרבים. וכיוצא בזה תבין איש אמו וגו', אם מתחיל במצות מורא אם גורר מצות מורא אביו גם כן, וגורם הרבה מצות יראה, וז"ש תראו וגו', וגם יחיד מכריע לרבים גם כן ליראת ה'. וכן אם אדם מתחיל בקדושה גורם להכלל קדושים תהיו, כי הכל אחדות אחת ממנו יתברך, וז"ש כי קדוש אני ה', וק"ל כי משה רבינו עליו השלום פתח צינור היראה לכל העולם.

[17] הגה"ה וז"ש (קדושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר וכו'. ר"ל כאשר רוצה להתייחד עם אמו, דהיינו בינה עולם המחשבה, צריך להתייחד תחלה עם בתו מלכות, בתקון עולם העשי' על ידי תקון המעשה, ואחר כך יוכל לדבק מחשבתו בעולם המחשבה בקירוב בשר, בלי שום מסך מבדיל של הקליפות ומחשבה זרה וכו', והבן.

ועל פי זה נבאר משנה פרק ג' דאבות (מט"ו), הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נידון והכל לפי רוב המעשה. והספיקות רבו, ופירוש **הרמב"ם** בזה יעו"ש. וכדי לבאר זה נבאר משנה פרק ב' דעדיות (מ"י), אף הוא הי' אומר ה' דברים של י"ב חדש, משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש, שנאמר (ישעיה סו, כג) מידי חודש בחדשו. רבי יוחנן בן (גוריון) [נורי] אומר מן פסח ועד עצרת, שנאמר מדי שבת בשבתו. ופירוש **רש"י** יעו"ש. ויש להבין טעם הדבר, למה יהי' בגיהנם מפסח ועד עצרת דייקא, הגם דדרשו ממשמעות הפסוק, מכל מקום צריך טעמא.

ונ"ל, דכתב **האלשיך** פ' אמור דף קס"ז עמוד ב' (ויקרא כג, ט) וזה לשונו: מה טעם קרא את היום טוב של פסח שבת, כמ"ש (ויקרא כג, יא) ממחרת השבת וגו' עד ממחרת השבת השביעית וגו', שהוא עצרת, תספרו חמישים יום. אך לרמז שהם ספירות ליבון, ששבתו מטומאת הנדה של מצרים מפסח עד עצרת ז' שבועות וכו', על כן נתייחדו הימים ההם לדורות וכו', וצריך הכשר וטהרה להתקדש בימי הליבון האלה, ועל כן הנהיגו קדמונינו להגות בימים האלה משלי ומסכת אבות, להכין לבם ולהתנהג בחסידות במילי דאבות וכו', יעו"ש.

וכך כתב **במדרש שמואל** (הקדמה) וזה לשונו: ראוי ליתן טעם למה דנהיגו לקרות מסכת אבות בין פסח עד לעצרת, ומצאתי כתוב וכו', ואני אומר, כי בימים הללו מתו תלמידי רבי עקיבא והם ימי דין וכו', וגם נוהגין קצת אבילות ולבם נכנעין קצת, ישמע ויתנהג קצת מילי דחסידות וכו'. ואפשר עוד, כי בימים האלו בני אדם עוסקים ברפוא[ו]ת על פי הטבע וכו', ואנחנו בני ישראל מתנהגין על פי התורה ואיננו עוסקין ברפואת הגוף אלא ברפואת הנפש ובזה יהי' רפואה לגוף גם כן, כמ"ש (שמות טו, כו) אם שמוע תשמע לקול ה' אלדיך וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, לכך קוראים מסכת זו באלו הימים, שכולו מוסר וכו', יעו"ש. וכן דרשו חז"ל (שמ"ר כז, ט) שמעו אלי ותחי נפשכם (ישעיה נה, ג), משל לרופא שנתן רטי' על אבר אחד וכולם מתרפאין וכו'.

אמנם אלו דברי המוסר בין בלימוד בין בשמיעה, על הצדיקים נאמר (ישעיה נה, א-ג) כל צמא לכו למים - לשמוע תורה ומוסר ותחי נפשי, מה שאין כן לרשעים ובאו בה המים למרים (במדבר ה, כד), כי חכמה ומוסר אוילים בזו (משלי א, ז), ולגיהנם יחשב לו אלו המוסרים שמפסח ועד עצרת (וז"ש רבי יוחנן בן נורי משפט רשעים בגיהנם מפסח ועד עצרת וכו'), שהוא זמן שמיעת ולימוד מוסר ומילי דחסידות. ועל דרך שכתבתי במקום אחר צדיקים מתרפאין ורשעים נידונין בה וכו' (ע"ז ג:, נדרים ח:), יעו"ש, וק"ל.

הגם דיש לומר כפשוטו, על דרך שכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר פלוגתא (סנהדרין קיא.) ופערה פי' לבלי חוק (ישעיה ה, יד), שמשייר חק אחד וכו', כי הדוחה מצוה אחת שהיא חלק האחדות דוחה הכל וכו', יעו"ש. והנה מצוה לשמוע מוסר קבלנו מסיני, נעשה ונשמע (שמות כד, ז), וכמ"ש (ישעיה נה, ג) שמעו ותחי נפשכם וגו', וזה שדחה המצוה לשמוע מוסר מפסח עד עצרת כול' נידונין בגיהנם מפסח ועד עצרת, וכמ"ש ופערה פי' לבלי חק וכו', והעבירה עצמה היא מענישו אז בזמן ההוא מדה כנגד מדה, כמ"ש (ירמיה ב, יט) תיסרך רעתך וגו', וז"ש מידי שבת בשבתו, כדי שישבות בטהרת ימי ספירת הליבון על ידי המוסר, והבן.

ובזה יובן הכל צפוי, ור"ל גם שלא ניתן לארץ בחינת שמים, וכמו שכתב הרמב"ם הנ"ל, אבל באדם הכל צפוי וגלוי - בחינה של העליון במדריגה ממנו, אם כן הרשות נתונה לו להיות במדריגה עליונה ממנו, רק רוע בחירתו הוא, כי בטוב העולם נידון, ר"ל כי בטוב שעוסק הצדיק, דהיינו תורה ועבודת ה' ומוסר וכיוצא, בזה עצמו שהצדיק מתעדן בטובו, בו העולם נידון, שנחשב זה לכללות העולם ליסורין ודין, שאין לרשעים גיהנם יותר מגן עדן וכו', והטעם, שאין זוכין ליכנס לטוב הגנוז כי אם אחר שטיהר עצמו במעשה להסיר החושך והפגם, וז"ש כי הכל לפי רוב המעשה, אז זוכה להתעדן ברב טוב הצפון לצדיקים בזה ובבא, וכמו שכתוב בדף, יעו"ש, והבן.

ועל פי זה נבאר ש"ס דבבא בתרא (עג:), אמר רבה בר בר חנה, זמנא חדא הוה קא אזלינן במדברא, וחזינן הנהו אווזי דשמיטי גדפייהו משמנייהו, וקא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו, ואמינא להו אית לי מנייהו חולקא לעלמא דאתי, חדא דלי לי אטמא, וחדא דלי לי גדפא. כי אתאי לקמי' דרבי אלעזר, אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין. **וכתב מוהרש"א**, כי הרואה אווזא בחלום יצפה לחכמה וכו' (ברכות נז:), וחזא נהרא דמשחא, היא תענוג נפשו וכו', וא"ל רבה בר בר חנה שהם מן החכמים, אית לי להנות מרוחני הזה, חדא דלי לי וכו', דאין החכמה עיקר רק המעשה וכלי המעשה הם הידים ורגלים, וז"ש חדא דלי לי גדפא וכו', יעו"ש.

והריטב"א כתב, אווזא דשמטא גדפא משמנייהו, הם מלכות אדום וישמעאל, ועתידין לחזור ליקרא בשם ה' לימות המשיח בסופו הנשארים מהם, ומפני שגלותינו מעכב תשובתן, על זה עתידין ליתן עליהם את הדין, עכ"ל.

ובעל עקידה בשער פ"ה, ביאר מדרש (במ"ר כב, ח), ומקנה רב (במדבר לב, א), זה שאמר הכתוב (קהלת י, ב) לב חכם לימינו - זה משה, ולב כסיל לשמאלו - זה בני גד ובני ראובן שעשו עיקר טפל וטפל עיקר וכו', שחיבבו את ממונם יותר מן הנפשות וכו',

ועליהם נאמר (משלי כ, כא) נחלה מבוהלת בראשונה וכו' ואחריתה לא תבורך, וכן הוא אומר (משלי כג, ד) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל, ואיזהו עשיר השמח בחלקו (אבות פ"ד מ"א), שנאמר (תהלים קכח, ב) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, עד כאן (המד"ש) [המדרש]. וכת' במקום אחר, והספיקות רבו. **ובעל העקידה** האריך, ומסיק כי מאמר רבה בר בר חנה הנ"ל הוא חידה, מחמת טרדותן וטרופים אחרי ממונם, עוד ראה כי לא נשאר בידם עשרם רק נמשך לנחלה לזולתו, ושאל אם יתקן לקחת שמץ מדרכם לחזות בנועם ה' לעולם הבא, וחד פשט גדפא - שנשתמט ממנו כלי המעשה לסיבת שמנינותו, וחד פשט אטמא, הרגל, שלא נשאר לו מזה וכו', אמר רבי אלעזר, עתידין ליתן וכו' וביאר מאמר הנביא (ירמיה ב, ז-י) בזה וכו', יעו"ש.

ול"נ לפרש, דכוונת רבה בר בר חנה הוא על פי מה שכתב **הרמב"ם** בפרק ו' מהלכות דעות (ה"א): דרך אדם להיות נמשך בדיעותיו וכו' עד זה שאמר הכתוב (ירמיה ט, א) מי יתנני במדבר מלון אורחים וכו', וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש. וכן מצינו **בזהר** קראן פרושו מדבר (ח"ב קפג:), שפרשו מן הישוב אל המדבר להתבודד שם בתורתו ועבודתו יתברך. וזש"ה (שמות ג, א) וינהג את הצאן אחר המדבר, מטעם זה.

ובזה יובן מאמר רבה בר בר חנה, זמנא חדא הוה קא אזלינן במדברא, אחר שראיתי טרדת הישוב שמטריד מעבודת ה' ומתורתו, הסכים לפרוש למדבר. ומצאתי שם אנשים פרושי מדבר שנק' אווזי, גימטריא זוזי, כמ"ש **מוהרש"א** יעו"ש לשיטתו. ולדברינו אלה יש לומר, אווזי גימטריא **ל**, ובמילוי **למד**, פרשו למדבר. או יש לומר, שהי' להם זוזי לעסוק ולפקח בעסקי מ"מ ושאר עסקי עולם הזה, ומכל מקום פרשו מכל וכל עניני עולם הזה למדבר, לעסוק בצרכי נשמתם, שהיא יותר מדריגה מאלו שפרשו למדבר מחמת שלא הי' להם זוזי לעסוק בעסקי העולם הזה והוכרח לעסוק בעניני עולם הבא, על דרך (סנהדרין כב:) חסרי' לגנבא נפשי' לשלמא נקט. או י"ל כי אווזי הוא תואר החכמה כמו שכתב **מוהרש"א**, כי ממדבר מתנה (במדבר כא, יח), כי התורה אינו מתקיימת כי אם מי שמשים עצמו כמדבר כמפורש בש"ס דערובין (נד.) וכו'.

וחזינן הנהו אווזי דשמיטי גדפייהו, ר"ל בקניני עולם הזה הוא מכונה בשם נוצה וכנף, ותרג' **אונקלוס** גדפא, כי כמו הנוצה הוסר מהעוף בשחיטתו, כך כל עניני עולם הזה מהאדם במותו, כמו כנף שהוסר מהעוף בשחיטתו. והם מחמת בדידות לעסוק בצרכי נשמתן עזבו כל עניני עולם הזה, שהשליכו אחר גיום, שהוא תואר דשמיטי גדפייהו משמנייהו, שעסקו ברוחני לנגוד נחלי שמן, כמ"ש (קהלת ט, ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, וכתבתי מזה במקום אחר.

ואמר דנגדי נחלי דמשחא מתותייהו, ר"ל דזכותן נחלה וירושה לו ולזרעו אחריו, כמ"ש בספר תהלים סי' ק"ג (יז-יח) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יריאיו וצדקתו לבני בנים לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם וגו'. וז"ש, נחלה וירושה דמשמע לזרעו שתחותייהו, כמ"ש לבניו תחתיו וגו'.

ואמינא להו אית מינייהו חולקא לעלמא דאתי. כי אלו האנשים שאינם יכולים לעשות כמעשיכם לפרוש מכל עניני עולם הזה, מכל מקום מצד האחדות של כללות אומה ישראלית ראוי שיהא לי וכיוצא בי חולקא מינייכו לעלמא דאתי.

והשיב שמצד ב' דברים ראוי שיהא לך וכיוצא בך חלק בזה גם כן. א' אילו דתמכין לאורייתא, וכמפורש **בזוהר** ותקע כף ירך יעקב (בראשית לב, כה). וכתבתי ביאור פ' צו במקום אחר, יעו"ש, וז"ש חדא דלי לי אטמא, שהיא כף ירך יעקב, שהיא תואר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג, יח), שהם הירך תמכי אורייתא. וחדא דלי לי גדפא, על דרך (דברים לב, יא) כנשר יעיר קינו וגו' יפרוש כנפיו יקחהו, ותרג' **אונקלוס** גדפייהו וגו', שאם אינו בר הכי שיהא תמכין לאורייתא, מכל מקום אם הוא כלי המעשה שיוכלו אנשי הצורה לגמור איזה מצוה על ידי אנשי החומר, כמו שעל ידי גדפא יוכל עוף לפרוח, כן הצדיק שנקרא עוף יוכל לפרוח ולעלות על ידי אנשי החומר שנקרא גדפא. ואם לאו, שאינו מסייע, ומכל שכן המתנגדו, אין לו חלק בו.

אמר רבי אלעזר עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין. כמו שאמרו חז"ל (יומא לה:) רבי אלעזר בן חרסום מחייב עשירים, והכי נמי כך ללמוד ממעשיהם כאמור, והבן.

ועל פי זה נבאר ש"ס דקידושין (לא.), דרש עולא רבה, יודוך ה' כל מלכי ארץ וכו' (תהלים קלח, ד) עד מסוף דבריך ניכר שראש דבריך אמת. וכתבתי מאמר זה במקום אחר, וביאור זה, עיין דף ס"ה עמוד ב' וגו'.

וכעת נ"ל, דזכרתי לעיל ובטוב העולם נ[י]דון וכו' (אבות פ"ג מי"ט), וכן כתבתי במקום אחר כל המחלה וגו' כי אני ה' רופאיך (שמות טו, כו) וכו'. והעולה משם, כי תורה ומוסר שהיא רפאות לשריך (משלי ג, ח), לבעלי הצורה, הוא מחלה ויסורין לבעלי חומר שנק' מצרים. וזהו השבח הגדול שהזכיר בתורה כמה פעמים (שמות כ ב; דברים ה ו) אשר הוצאתיך מארץ מצרים, מגלות הגוף והחומר, שהוא הנהגת הגוף על פי עצת החומר, שאז קולה כנחש ילך (ירמיה מו, כב), דזנבא סליק לעילא ושליט וכו' (זח"ג קיט:), וכתבתי מזה במקום אחר, מה שאין כן אחר צאת הנשמה מהגלות הגוף, והנשמה מלך על כל אברי הגוף בפרטות אדם אחד, ובכלל שליט אנשי צורה על אנשי החומר, שאז יש שבח לה' יתברך בהנהגת הנשמה.

ובזה יובן יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, ר"ל שיש הודאה ושבח מן כל מלכי ארץ, בין בפרט אדם אחד כשהנשמה מלך על כל הארץ, שהיא על כל אברי גוף, שאדם נקרא עולם קטן כמפורש **בתיקונים**, והיינו כי שמעו אמרי פיך - לקבל חכמה ומוסר מפי חכמים האומרים אמרי פיך, שנק' רפאות לשריך, ויש לפרש לשריך כמו (קהלת י, טז) שריך בבוקר יאכלו, כי כשהשרים והמנהיגין מקבלים מוסר, שנחשב להם (רפואת) [רפאות] לשרים, אז טוב לכללות העולם, וכמו שכתב **הרמב"ם** בתחלת מסכת אבות וכו', וכתבתי מזה במקום אחר. וכל זה אחר שהוציאם ה' יתברך ממצרים מגלות הגוף אז שמעו אמרי פיך, מה שאין כן מקודם שהי' הנהגת הגוף על פי עצת החומר שנקרא מצרים, אז הי' המחלה אשר שמתי במצרים, שלא לקבל מוסר וכו'.

וזהו שדרש עולא רבה אפתחא דבי נשיאה, שאם השרים והראשים מקבלים מוסר אז יש שבח והודאה להשי"ת מהכלל כולו, וכמ"ש בש"ס דגיטין (סוטה מט.) עלמא אמאי קא מקיים, אקדושא דסדרא ויהא שמי' רבא דאגדתא, שבזה יש נחת רוח להשי"ת, כמפורש **בתנחומא** פ' ויקהל עשה לך קהילות גדולות וכו' כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני ישראל וכו'.

והיינו שאמר הקב"ה, עיקר הכל אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שאז רפאות לשרך, על ידי שמעו אלי ותחי נפשכם. מה שאין כן קודם לזה הי' הנשמה בגלות החומר, שהי' גלות מצרים ברוחני וזה גרם גלות הגשמי אצל פרעה במצרים ממש, וכן בגלות האחרון הנ"ל, כמו שביארתי במקום אחר, יעו"ש.

וזה שדרש אפתחא דבי נשיאה, **מאי דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך**, **מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך**, **בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך** סברי שהדברים כפשטן, ולכך האומות שהי' אברי הגוף, שיש שם שליטת האומות, אמרו לכבוד עצמו הוא דורש. כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך, שהם הנשמה והמוחין שנק' אביך ואמך, חכמה ובינה כנודע, וכבד אביך ואמך - תזהר בכבוד נשמתך יותר מגופך, שתהי' למעלה ולא למטה, אז טוב לך סלה, מה שאין כן בהנהגות החומר אז זנבא שליט וכו', אז למפרע הבינו שמה שאמר הקב"ה אנכי ה' אלדיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, הוא גם כן על כוונה זו לטובת האדם, ולא לכבוד עצמו דרש זה, כי על ידי שהוציא הנשמה מהגלות החומר שנקרא מצרים, אז יהיה הנהגת הגוף על ידי הנשמה שהיא טובה לאדם, ולא לכבוד עצמו דורש, לכך חזרו והודו למאמרות ראשונות. וביאר זה גם כן רבא, שנאמר ראש דברך אמת, וכי ראש דברך אמת ולא סוף דברך, אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת וטוב יותר, והבן.

וכמ"ש בפרטות אדם כך יש לפרש בכללות אנשי החומר והצורה, יודוך ה' כל מלכי ארץ, מאן מלכי רבנ(י)ן (עי' גיטין סב:), אנשי הצורה. כי שמעו, אנשי החומר, אמרי פיך, לקבל מוסר. שאמרו האומות, אנשי החומר, לכבוד עצמו כו'. כיון שאמר הקב"ה כבד את אביך ואמך, שהם החכמים בעלי המוסר, כמ"ש (משלי א, ח) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך וגו', והיינו כבד אביך ואמך, הם החכמים רופאי נפשות, ועל ידי זה רפאות תהי' לשריך, כמ"ש שמעו אלי ותחי נפשכם. ואז חזרו והודו למאמרות ראשונות, שהוא גם כן לטובת אנשי החומר שיתנהגו על פי אנשי הצורה. ואם לא תאמין זה אז החוש והנסיון מעיד על זה, כי מהנהגת אנשי החומר שהוא סוף דבריך, הגורם גלות וצרות, ניכר שהנהגת אנשי הצורה שהוא ראש דברך, אמת וישר וטוב סלה, והבן, ועיין במקום אחר מזה.

ונבאר מדרש הנ"ל (במ"ר כב, ח), ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן וכו' (במדבר לב, א), זה שאמר הכתוב (קהלת י, ב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו, אלו בני גד ובני ראובן שעשו עיקר טפל וטפל עיקר וכו', יעו"ש. ויש להקשות, למה מקנה רב לבני גד וראובן יותר מכל השבטים שלקחו בשוה. **ב**' מה דהוה הוה, והאיך נכתב בתורה שהוא נצחי. **ג**' זה שאמר הכתוב וכו'.

ונבאר ש"ס דנדרים (פא.) על מה אבדה הארץ (ירמיה ט, יא-יב) וכו'. וק"ל, אם עסקו בתורה וכו'. ונ"ל, דכתב **בספר פחד יצחק ביאור פסוקי מלכים סי' ג**': אז תבאנה שתי נשים זונות אל המלך וגו' ותאמר בני החי ובנך המת וזאת אומרת לא כי בני החי ובנך המת, ויאמר המלך גזורו וגו', עד היא אמו. וביאר, ב' נשים זונות היא פונדקאות, א' זן לכוחות הגוף, ואחת השכלית זן לכחות הנפש. וזאת אומרת בני החי וגו', והויכוח אם עיקר שימושו וקיומו על ידי פעולות גופניות או על ידי פעולת הנפשות. והתחכם המלך לחלוק בניהם וכו', והאשה הטבעיות והגופניות לא תקפיד במיתת הילד עמה, רק משתוקקת אל הערב והנאה לפי שעה, גם שימות מיד לא תקפיד. אמנם השכליות תשוקתה אל החיים הנצחיים, ממאנת בזה, רק להעמיד תולדות אנשים נצחיים וקיימים. אז יצא משפט חרוץ כי לה הבן החי וקיימא. וזה יהי' ענין ב' נשים אחת אהובה ואחת שנואה (דברים כא, טו), אחת אהובה - תשוקת הגופני, ואחת שנואה - השכלית וכו', לו משפט הבכורה - לעשות תולדות האשה השכלית עיקר, ותולדות האשה הגופנית טפל אליהם, ובזה ישיג חיים הנצחיים, וז"ש בש"ס (עי' תמיד לב.) אם ימות יחי' וגו'. וז"ש (ירמיה ט, כב) אל יתהלל החכם בחכמתו וגו', כי יש תכלית פנימיות אמת ויש תכלית חיצוני מדומיי, וז"ש אל יתהלל החכם בחכמתו שקנה לעצמו לתכלית חיצוני

לצורך עולם הגשמי להתפאר ולהתכבד ליקרא חכם ורבי, וכן גיבור בגבורתו להתגבר לזולתו, ועשיר בעשרו לאסוף הון רב להשתמש בו לצורך גופני חיצוני, כי אם בזאת יתהלל לצורך נפשי ותכלית פנימי וכו', יעו"ש.

ובזה יובן ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן וגו', ר"ל כי מקנה החומר והבהמיי, היה רב ושליט על הנשמה. או יש לומר רב, כמו שכתבתי במקום אחר **בשם מורי זלה"ה** וכו' לתואר ראובן שכ' במ"א רא"ו בן, שכל מעשיו להתפאר, ראו שאני תואר בן, שזה גשמי כנ"ל. וכן גד, התחברות ג' עם ד' שהם חומר וצורה, בלא י' שיהי' גיד, שהוא נביעו כמו שכתבתי במקום אחר **בשם מורי**, כי היוד היא תענוג הרוחני, ובלא יוד אז אינו מתענג ברוחני רק בגשמי. לכך לא בחרו בארץ ישראל שיהי' החומר נכנע אל הצורה, רק בחוץ לארץ שהיא דברים חיצונים. וזה שהתרעם עליהם משה רבינו עליו השלום, שעשו הטפל עיקר. וז"ש במדרש לב חכם לימינו וכו'.

אחר כך חזרו בהן, ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקנינו פה, ר"ל לנפש הבהמיי נעשה גדר ומחיצה לומר עד פה תבא, לעסוק בצורכי פרנסתו מה שהוא הכרחי לצורך קיום הגוף, להיות חזק בתורתו יתברך ובעבודתו, והמותר שאר היום יהי' לעסוק בצרכי הנשמה לעשות מדור שנק' ערים, לטפינו שהיא הנשמה שנקראת ילד נגד היצר הרע שנקרא מלך זקן. וישב טפינו בערי המבצר, בעולם הנצחיי, והבן.

והשיב משה רבינו, עליו השלום, שצריך לעסוק תחלה בצרכי נשמתו בכל, ואחר כך בצורכי הגוף, כמו שכתבתי במקום אחר ויאהב גם את רחל מלאה (בראשית כט, ל), שידבק בו יתברך בתורה ובתפלה ואחר כך יצא לעשות בצורכי הגוף וכו'. והם עשו עיקר (תפל) [טפל] וכו', וז"ש במדרש לב חכם לימינו וכו', לכך אמר בנו לכם ערים לטפכם, צורכי נשמתו תחלה, ואחר כך גדרות לצאן, צרכי הגוף הבהמיי, ואז היוצא מפיכם תעשו, ר"ל מה שיצא מפיו בלימוד תורה ותפלה לברר ניצוצין מן ל"ט מלאכות, כמ"ש (שמות לה, א) אלה הדברים, ל"ט מלאכות (שבת ע.) שעשה התלמיד חכם בדיבור, צוה ה' לעשות אותם במעשה המשא ומתן וכו', יעו"ש. וכל זה על ידי שיתבודד תחלה לכונן זה במשא ומתן, והבן. ושפיר סיים המדרש נחלה מבוהלת בראשונה לא תבורך, כי צריך להתבודד תחלה.

ובזה יובן ש"ס על מה אבדה הארץ, שאנשי הארץ, שעוסקין בארציות עסק החומר בעניני עולם הזה אינם מצליחין, שאין בה ברכה, ולטמיון הולך, גם שעוסקים בתורה גם כן, דאמרו חז"ל (ע"ז יט:) כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו וכו', וגם שהוא ראוי שמשמאלה עושר וכבוד (משלי ג, טז), ולכך לא פרש[ו]הו, עד שפרשה הקב"ה בעצמו

על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם, שיהי' עסק התורה והנשמה לפניהם, ואחר כך יעסקו בעסק הגוף, והם עשו העיקר טפל, וכל שהוא נחלה מבוהלת בראשונה, לכך התורה שהיא באחרונה לא תברך מעשה ידיהם[18].

וזה שפי אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתחלה בתורה. ופירש בעולל[ו]ת אפרים (מאמר קלב-קלג) שלא שבחו מעלת התורה תחלה רק אחר כך, ודברי פי חכם חן. [שייך לדף הקודם]. ולדברינו אלה אתי כמשמעו, שלא ברכו - שלא היו חפצים בברכה הנמשך מהעוסק בתורה תחלה קודם שיעשה חפצי הגוף, כמפורש בפסוק נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך, וז"ש הכתוב (דברים לב, כ) כי דור תהפוכות המה וגו', והבן.

ובזה נבאר כוונת בלעם (במדבר כד, ה) מה טובו אהליך יעקב. שיש בחינת (ו)אוהל, שנקרא יעקב, שעוסק בגשמי, ואחר כך משכנותיך ישראל, שילך לבית המדרש תואר ישראל, וחשב זה ללא ברכה כנ"ל. לכך ויהפוך ה' אלהיך לך (דברים כג, ו) לטובתך, הסדר, תחלה משכנותיך ישראל ואחר כך באהלי יעקב, ובזה נתהפך מקללה לברכה, והבן, עיין מזה במקום אחר כי צריך להפוך הסדר, תחלה יעסוק כמו חצי היום בצרכי נשמתו ואחר כך בצורכי גופו, וכמו שכתבתי במקום אחר בשם **מדרש שמואל** (אבות פ"ה מי"ט) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם (תהלים נה, כד), שיהי' חציו לה' וחציו לכם וכו', יעו"ש.

מה שאין כן נחלה מבוהלת, שהוא בהול על ממונו למצוא הון ונחלה מיד בשחרית, ואחר כך בעת שפנוי ממלאכתו אז עוסק בצרכי נשמתו, ועושה העיקר טפל, לכך נחלה מבוהלת לא תבורך בראשונה ואחריתה לא תבורך, ר"ל מאחר שעושה נחלה מבוהלת בראשונה, גם שאחריתה לעסוק בצרכי נשמתו, מכל מקום לא תבורך. מה שאין כן אם עושה (צרכו) [צרכי] נשמתו תחלה אז מלאכה שבאחריתה תבורך, כמ"ש בש"ס דברכות (לב:) חסידים הראשונים שעסקו ט' שעות בתורה ותפלה מלאכתן באחריתה מתברכת, והבן.

וזה שסיים המדרש שם, ואיזה עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. ר"ל עשיר השמח בחלקו המיוחד לו, שאינו נפרד ממנו במותו, והיינו שעוסק בצרכי נשמתו תחלה, שהוא השמח בחלקו תחלה.

[18] הגה"ה וי"ל, דזהו שפירשו המפרשים אז תשכיל ואז תצליח אז ישנתי וכו'. והענין, ג' שותפין באדם (קדושין ל:), ותחלה חלק להשי"ת שליש 'אז תשכיל', ואחר כך 'אז תצליח', מה שאין כן בהיפך, והבן, עיין מזה במקום אחר.

וכן מפורש בספר תהלים סימן קכ"ח (א) אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו ית' תחלה, ואחר כך שהוא יגע מעסק נשמתו אז עוסק מעט שנקרא יגיע כפיך כי תאכל, מה שעסק בצרכי גופו רק כדי לאכול ולא להותיר, אז אשריך וטוב לך, ר"ל אשריך בעולם הזה, שאינו צריך להטריח הרבה בעולם הזה, כי במעט מלאכה מתברך, כי אחריתה תבורך, מה שאין כן מבוהלת בראשונה לא תבורך.

וז"ש הכתוב (משלי כג, ד) אל תיגע להעשיר מבינתך חד"ל וגו'. ר"ל כאשר נחלה מבוהלת בראשונה, צריך יגיעה הרבה כדי להעשיר, וצריך תחבול[ו]ת ובינה יתירה, ומוטב יותר שיזה(ו)ר לעשות צרכי נשמתו תחלה, ואז אל תיגע להעשיר, שאין צריך יגיעה, רק במעט מתברך להעשיר. וגם מבינתך חדל, כי לא לחכמים לחם (קהלת ט, יא), רק הבוטח בה' חסד יסובבנו (תהלים לב, י), ומבואר כל המדרש הנ"ל.

אמור

בפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו (כא, א). ודרשו בש"ס (יבמות קיד.) אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים. בני אהרן, ולא בנות אהרן. בעמיו, בעוד שהמת בתוך עמיו (תו"כ עה"פ). והספיקות רבו, יבואו מאליהן.

וכדי לבאר את זה, נבאר פסוקי הפטרה זו ביחזקאל סימן מ"ד (טו-כ) והכהנים הלוים בני צדוק וכו', והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו, ובצאתם אל החצר החיצונה אל העם יפשטו בגדיהם, ולא יקדשו [את העם] בבגדיהם, וגומר.

לבאר זה, נבאר משנה באבות פרק ב' (מ"ט (מי"ג)) אמר להם רבן יוחנן בן זכאי צאו וראו איזה דרך ישרה שידבק בה האדם וכו'. והקשה **במדרש שמואל** מה טעם שינה לשונו מרבי שאמר (אבות שם מ"א) איזו דרך ישרה שיבור לו האדם וכו', יעו"ש.

ול"נ לתרץ קושיא הנ"ל, דזכרנו לעיל בפ' צו ביאור משנה (אבות פ"ה מי"ט) ומה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם וכו', והעולה משם דגם צדיקים תלמידי אברהם אבינו צריך לאחוז מידת תלמיד בלעם שיהיה רע עין ברוחני וכו'. אמנם דכל זה שייך במי שכבר הוא צדיק וכבר הוא מורגל במדות טובות של אברהם אבינו, שהוא יסוד הכל, וכמו שכתב הרב **רבינו יונה** פירוש הפסוק (משלי יז, טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין, שהם מדות טובות, עין טובה וכו' בגשמי, ואם יאחז צדיק דרכו מדות רעות עין רעה ורוח גבוה ברוחני, מכל מקום לא יוסר הרגלו עין טובה בגשמי, שכבר נעשה לו טבע, מה שאין כן אם מיד בבחרותו יתחיל לאחוז במדות רעות עין, יש לחוש שיהי' לו מדה זו בטבע גם בגשמי. וכמו שכתב האלשיך (דברים ח, א-ג) פירוש

המשנה (אבות פ"ד מ"ט) כל המקיים את התורה מעוני, נעשה לו הרגל, וסופו לקיימה מעושר וכו'.

ובזה יובן מאמר רבי, איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת וכו', ר"ל גם כי עין רעה היא דרך ישר לצדיק, היינו מי שהוא כבר מורגל במדות טובות, אבל בתחלה צריך שיבור לו האדם דרך ישרה שיהי' לו תפארת מן האדם גם כן, דהיינו עין טובה, מה שאין כן עין רעה וכיוצא, גם שהוא תפארת לעושי' - בינו לבין השי"ת ברוחני, אבל אין לו תפארת מדה זו מן האדם בגשמי, מה שבינו לבין אדם, כאשר ירגיל את עצמו במדה רעה, ולזה נתכוון רבי.

אבל רבן יוחנן בן זכאי פירש יותר ואומר צאו וראו וכו'. שהוא מיוחד. ולדברינו אתי שפיר, כי הנכנס להשתמש ברוחני אז עין רעה למעלה יחשב, מה שאין כן כשיצא לחוץ בין בני אדם, בגשמי, צריך שידבק במדה טובה, ר"ל שידבק במדה טובה ולהתרחק ממדה רעה מקצה אל קצה, כמו שכתב **הרמב"ם** בהלכות דיעות (פ"ב ה"ב) וכו', וכאשר ידבק בטבע במדות טובות ומתרחק ממדות רעות, אז יאחז צדיק דרכו להשתמש בעין רעה ברוחני, וק"ל.

ובזה יובן פסוקי הנביא, וכו' בבואם אל שער החצר הפנימית, ר"ל שהוא בפנים ברוחני. בגדי פשתן ילבשו, שהם לבושי מדות רעות כנודע, בסוד קין שהקריב פשתן, וכמ"ש **בתיקונים** יעו"ש שהוא חלק הסט"א. מה שאין כן בצאתם אל החצר החיצונה אל העם יפשטו את בגדיהם, ר"ל להפשיט לבושו, שהם מדות רעות, שלא ישתמשו בהם לפני העם, שלא ילמדו מהם להשתמש במדות רעות בגשמי, וז"ש ולא יקדשו העם בגדיהם, שלא יטמאו בהם להשתמש בהם, גם שהאמת היא קודש ברוחני, וק"ל.

ועל פי זה נבאר משנה פרק א' דאבות (מי"א): אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים וגו'. דנודע כי עסקיכם נקרא דבריכם, כמו (במדבר כה, יח) על דבר פעור. וז"ש חכמים הזהרו בדבריכם, שהם עסקיכם, מלהשתמש במדות רעות, גם שהוא טוב ברוחני מכל מקום יהיה בהצנע, שמא תגלו וכו' ויתגלה להם, וישתו, ר"ל ללמוד מהם להשתמש במדות רעות בגשמי, וק"ל.

ובזה יובן משנה (אבות פ"ד מ"א) איזה[ו] חכם הלומד מכל אדם, ר"ל גם מתלמידי בלעם, עין רעה ברוחני, וישמע חכם וכו', וק"ל.

ובזה תבין ענין פרה אדומה, ופירוש פסוק (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא וגו'. כי מטמא שהן מדות רעות, יצא טהרה להשתמש בו ברוחני וכו', עיין שם במקומו.

ובזה תבין פירוש הש"ס דראש השנה (כט.) זה הכלל כל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן וכו'. ור"ל שנתלבש בחיובן, במדות רעות שלהן, ועל ידי זה מוציאן מידי חובתן, שנעשה כסא במדות רעות שלהן כסא לקדושה, ונכנע שמאל בימין, ונתכפר להן, והבן.

ובזה תבין ירושלמי תענית (פ"ב ה"ז) לבש שמואל הנביא חלוקן של ישראל וכו'. ר"ל לבושי מדות רעות שחטאו בהן, ולבשן שמואל לכבודו יתברך, עין רע ברוחני, ואז מדות רעות שלהן כסא לקדושה, ונתכפר להם, וכמו **ששמעתי** ענין זה **ממורי** וזכרתי במקום אחר, ועיין ביא[ו]ר זה בכתבי, יעו"ש.

העולה מזה הנ"ל ג' כללים, א' מדה רעה טוב לצדיקים להשתמש בו ברוחני, והיינו אחר הרגילו במדות טובות וכו'. ב' דווקא צדיק מותר להשתמש במדות רעות, מה שאין כן לאיש המוני עם אומרים לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב (ע"ז יז.). ג' גם לצדיק כשהוא בין המוני עם אל ישתמש במדות רעות, כי אם בצנעה, שלא ילמדו ממנו וכנ"ל.

ועל פי זה יש לבאר מדרש בראשית (בראשית רבה ב, ז) ואיני יודע אם הקדוש ברוך הוא חפץ במעשה רשעים או במעשה צדיקים וכו'. והוא תמוה, עיין במקום אחר מזה. ולפי הנ"ל אתי שפיר, דיש לומר דחפץ גם במעשה רשעים לשם שמים, כמו עין רעה ורוח גבוה, לכך ביאר המדרש במעשה צדיקים חפץ יותר, כשהעושה הוא צדיק דווקא חפץ, גם שעושה הוא של רשעים, מה שאין כן כשעושה הוא רשע, מטעם האמור, והבן.

ובזה יובן אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת וגו', להזהיר גדולים על הקטנים, ר"ל להזהיר גדולים, שהם הצדיקים, על מידות הקטנים, שיאחז צדיק לאחוז במדות רשעים שנקראו קטנים שאין בהם דעת, שיש להם עין רעה ורוח גבוה וכו', להשתמש בהם במדות רעות ורוחני, כלל א' הנ"ל. בני אהרן ולא בנות אהרן, ר"ל שהם שלומי אמוני ישראל, להם אמרתי זה הכלל הנ"ל, ולא בנות אהרן שהם אנשי המוני עם, שתש כוחם כנקבה לעמוד נגד יצרם, אינם בגדר זה, כלל ב' הנ"ל. לנפש לא יטמא לאחוז במדות רעות להשתמש בהם כשהוא בעמיו, בין אנשי המוני עם, שלא ילמדו ממנו, והוא כלל ג' הנ"ל, וק"ל.

ובזה יובן אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים, ר"ל כשהגדולים שהם הצדיקים, סמוכים אצל הקטנים שהם הרשעים, כי על משמע סמוך. וצריך אזהרה, לפי ששמחת עבודת ה' של הצדיקים הוא קוץ מכאיב וסילון ממאיר אל הרשעים, ופן יחושו להם, לכך בא באזהרה זו שלא יחושו להם. וז"ש בני אהרן הזכרים הם באזהרה זו, ולא בנות אהרן, מי שתש כוחו כנקבה בעבודת ה', שהם כהני ה'.

לנפש לא יטמא בעמיו, דשמעתי משל בשם **מוהר"ן קאסויר**, למלך שעשה כלי שיר שהי' כולל כל מיני שיר, וצוה לעבדיו שילכו עם כלי שיר זה לפרסם כלי שיר זה שלא נשמע כמוהו בעולם, וכן עשו, והלכו למדינה ובאו בחצר המלך שתכפ[ו]הו אביליו, וצוה לגרשם, עד שבאו במדינה אחרת למלך שהוצרך לכל זה. והנמשל מובן, כי שמחת עבודת ה' אצל הרשעים שתכפו אביליו, שנקרא מת בחייו (ברכות יח:), היא להם קוץ מכאיב, מה שאין כן לצדיקים שנקרא חי (שם). ובזה יובן לנפש לא יטמא בעמיו, ר"ל גם אם נזדמן שהגדולים עם הקטנים הם סמוכים יחד, בא באזהרה שלא יחושו להם, מכל מקום עצה היעוצה לפרוש מהם, וז"ש לנפש לא יטמא בעמיו, כשמת בתוך עמיו, שהם הרשעים [ש]נקרא מת בחייו, בעודו בתוך עמיו. ולא יטמא נפשו שהיא תפלתו, עמהם, כנודע סוד התפלה להתחבר עם כל המדרגות ולהעלותן, וזה אי אפשר במעמד הרשעים, וכמו ששמעתי מהחסיד **מוהרי"ל פיסטנר**, על זאת יתפלל כל חסיד רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים לב, ו), יעו"ש, והבן.

•

נבאר תחלה משנה [יומא] פרק ח' (מ"ט) דרש רבי אלעזר בן עזרי' מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא טז, ל), עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר (ירמיה יז, יג) מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. והספיקות רבו.

ונ"ל, דשמעתי מן **הרב המגיד מהר"ם** פירוש הש"ס דשבת (לא.) העמידני על רגל אחת, ודחפו בית שמאי באמת הבנין וכו', ובית הלל א"ל מה דסני' וכו'. וביאור פסוקי תהלים סימן ל"ב (ב) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וגו'. והענין, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד) סוד קטנות וגדלות, ואי אפשר שיעמוד אדם על מדריגה אחת. והטעם, כי האדם נקרא עולם קטן, ונכללו בו מן כל כללות ד' עולמות אבי"ע, וכאשר מדבק את עצמו בו יתברך על ידי תורה ותפלה, אז מעלה כל ניצוצות ד' עולמות אבי"ע למעלה, ואם הוא נשאר במדריגה זו המעולה מה יתקן למחר, לכך חוזר ויורד כדי להעלות בחינות אחרות וכו'. וז"ש אשרי אדם וגו', ור"ל כי עליה וירידה של אנשי עם הארץ היא במעשה הטוב או רע ח"ו, מה שאין כן עלי' וירידה של שלומי אמוני ישראל היא רק במחשבה, ולא במעשה רע ח"ו, כי בעת עלייתו הוא מדבק מחשבתו בו יתברך ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח), מה שאין כן בירידתו אינו יכול לטהר מחשבתו לדבק בו יתברך,

וז"ש אשרי אדם לא יחשוב ה', זהו נחשב לו לעון וירידה - כאשר אין מחשבתו טהורה אז אין שם הוי"ה לנגד עיניו, וזהו לו עון וגו'.

ובזה יובן העמידני על רגל אחת, שישאר קיים על מדרגה אחת ולא ירד למטה. דחפו בית שמאי באמת הבנין, שהוא מדת הגבורה של עולם הבנין וכו'. ובית הלל, מצד מדת החסד אמר מה דסני לך וכו', ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח), כי ראוי לרחם על כל הברואים והניצוצין להעלותן וכו', ודברי פי חכם חן. עיין מה שכתבתי לך אל העם וקדשתם וגו' (שמות יט, י), יעו"ש. והוא סוד (חולין ס:) לכי ומעטי עצמך כדי שתהא ראש לשועלים, להנהיגן ולהעלותן, והבן.

ובזה יובן דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, ור"ל כי אצל שלומי אמוני ישראל נחשב זה לחטא כאשר אינו לפני ה', וכמו שכתב **רמ"א** סימן א': שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח) הוא כלל גדול בתורה ובמעלת הצדיקים אשר הולכים לפני ה' וכו'. לכך ראוי לצדיקים מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, דהיינו לטהר מחשבתו שיהא לפני ה' תמיד, שהוא כלל גדול וכאמור.

ומפרש רבי עקיבא יותר, אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם וכו'. דנודע כי על ידי שהאדם מטהר מחשבתו, להפריד מח"ז מן מחשבתו, על ידי זה גורם להפריד הקליפה מן השכינה ולייחדה עם דודה, וכמ"ש **בראשית חכמה** דף פ"א, וכן ביארתי משנה (קדושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר, עיין במקום אחר.

וזה הדבר אמר רבי עקיבא, מלבד שהוא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין, ר"ל כמו לשון הפסוק הנ"ל אשרי, שאין לו חטא אחר רק מה שצריך טהרת המחשבה וכו'. והנה כך כוונת רבי עקיבא אשריכם ישראל, אם אין להם חטא אחר רק מה שצריכין טהרת המחשבה, שהיא מן עולם המחשבה הנקרא מי כנודע, וז"ש לפני מי אתם מטהרין. ומלבד זה יש עוד מעלות נוספות לכם על ידי זה, שהוא ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם וגו'. דכתב **בזוהר** תרומה דף קפ"ה עמוד ב' מאמר סבא: יכפר עליכון, בגיניכון אצטרך לנקאה לי' ולדכאה לי' בקדמיתא וכו', יעו"ש. והנה וזרקתי עליכון, בגיניכון, להפריד הקליפות מהשכינה וליחדה עם דודה ז"א. וז"ש ומי מטהר אתכם, ר"ל אתכם כמו אתו עמו (רש"י בראשית לז, יח). אביכם שבשמים שהוא נקרא יום הזה, שמקבל טהרה וקדושה מעולם המחשבה, ומשם וטהרתם. וזה סוד שכ' **בזהר** עד תאות גבעות עולם (בראשית מט, כו), כי זעיר אנפין הנקרא ביום הזה, ונקרא ע"ד, מקבל שפע וקדושה מעולם העליון להשפיע לעולם התחתון. ושפיר אמר וזרקתי

עליכם מים טהורים וטהרתם, ר"ל מתחלה לז"א שהוא יקבל טהרה, ומשם תקבלו אתם טהרה וטהרתם.

ואומר מקוה ישראל ה', מה המקוה מטהר את הטמאים לתתאה, על ידי זה מטהר את ישראל - להפריד הקליפות וזעיר ונוקבי' הנקרא את ישראל, והבן.

עוד י"ל, דכתב **הטורי זהב** באורח חיים סימן תקפ"ח (תקפ"ה סק"ז) וזה לשונו: ופעם אחת בא לי בחלום פירוש פסוק (תהלים צח, ו) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', שפירש על דרך הש"ס (ר"ה טז:) אמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה וכו', וז"ש שיהיו נזהרין לקיים התרועה על ידי שופר קודם שיהיה התרועה ח"ו בסוף ע"י ה' יתברך, וזהו לפני המלך ה', קודם תרועת ה' וכו', יעו"ש.

ול"נ לפרש, דפליגי בחלק (סנהדרין צז:) רבי אליעזר ורבי יהושע אי התשובה הכרחיית מהני או לא, וכפירוש **המוהרש"א** שם, יעו"ש. ובזה יובן, כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה, דהיינו תשובה רצוניות, היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו (עמוס ג, ו), לעשות תשובה בבחירתם הטוב, אז מריעין לה בסופה, שיעשו תשובה הכרחיית על ידי יסורין ח"ו. וז"ש בחצוצרות וקול שופר הריעו, לעשות תשובה רצוניות, לפני המלך ה' - קודם שיעורר ה' אתכם על ידי יסורין בתשובה הכרחיות, וק"ל.

ובזה יובן, את זה דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו. ר"ל לפני ד', קודם שיעורר ה' אתכם על ידי יסורין בתשובה הכרחיות וכו', תטהרו עצמיכם בתשובה רצוניית על ידי בחירתכם ברצון הטוב, שיקובל לרצון לפניו יתברך מתשובה הכרחיות.

אך שיש ב' סוגי עבירות, א' עבירות שבין אדם למקום, ב' שבין אדם לחבירו, לכך דרש רבי אלעזר בן עזרי' עבירות שבין אדם למקום שהיא חטאתכם לפני ה', אז תטהרו מעצמכם תחלה, ואז יום הכיפור מכפר על ידי תשובה רצוניית, והם ד' חלוקי כפרה שהי' רבי ישמעאל דורש וכו' (יומא פו.), כי יום הכפורים אינו מכפר לשאינם שבים וכו'. וסוג ב' עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו, והיינו גם כן שירצה, ר"ל בתשובה רצוניות ולא הכרחיות.

אמר רבי עקיבא אשריכם וכו', ר"ל כי לדברי רבי אלעזר בן עזרי' משמע דווקא תשובה רצוניות מהני, אבל תשובה הכרחיות לא איירי כלל, ואפשר דלא מהני כלל, לזה בא רבי עקיבא ואמר, אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין, ר"ל ודאי אשריכם ישראל לפני מי, ר"ל קודם אתם מיטהרין מעצמיכם תשובה רצוניות, שהיא תשובה מעולה ואשריכם, אבל באמת גם תשובה הכרחיות מהני, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים, ר"ל כשאינם מתעוררין מעצמיכם לשוב בתשובה רצוניות, עם שזורק ה' יתברך עליהם

בחימה שפוכה מים טהורים, שמוכרחים לשוב בתשובה הכרחיות, גם כן מהני, ונקרא טהורים, שנאמר וטהרתם.

אך דבר שהוא הכרח, בסור הכרח חוזר לסורו, וכמו שכתבתי במקום אחר, לכך מביא רבי עקיבא פסוק זה עוד - וז"ש מקוה ישראל ה', מה המקוה מטהר את הטמאים וכו', ר"ל מה המקוה וכו' - באותו סוג שמטהר מקוה את הטמאים כך הקב"ה וכו', והיינו דטהרת המקוה לא מהני בטובל ושרץ בידו (תענית טז.), ככלב ששב על קיאו (משלי כו, יא), אף הקב"ה מטהר את ישראל באותו הסוג - במודה ועוזב ירוחם (משלי כה, יג), מה שאין כן החוזר לסורו אחר ששב בהכרח, ככלב שב אל קיאו, רק יעזוב החטא לגמרי שהיא עיקר התשובה, כמו שכתב **הרמב"ם** (הל' תשובה פ"ב ה"א-ה"ב), יעו"ש.

עוד י"ל ואומר מקוה ישראל ה' וגו', שכתב **הרמב"ם** סוף הלכות מקואות (פי"א הי"ב), וזה לשונו: דבר ברור שהטומאות והטהרות גזירת הכתוב, וכן הטבילה מן הטומאה מכלל החוקים, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירות הכתוב הן, והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו (חגיגה פ"ב מ"ו) טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואף על פי כן רמז יש בדבר, כשם שהמכווין לטהר את גופו כיון שטבל טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכווין לבו לטהר נפשו מטומאת הנפשות שהם מחשבות האון ודיעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי וגו', עכ"ל. וז"ש מה מקוה וכו', ר"ל לענין טהרת הגוף העיקר בכוונת הלב, כך הקב"ה בטהרת הנפש, מיד שהסכים בלבו לפרוש וכו', הקב"ה מטהרו, והבן.

ובזה יובן אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו, דהל"ל לגופו לא יטמא. ואם קאי על המת, הל"ל למת לא יטמא וגו'. אלא דטומאת הנפש היינו טומאת המחשבה, וכמו שכתב **הרמב"ם** הנ"ל דטומאות הנפשות הן מחשבת און ודיעות הרעות וכו', והכוונה כי הכהנים עובדי ה' המקיימים שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח) שהוא כלל גדול במעלת הצדיקים אשר הולכים לפני ה' תמיד בין בביתו בין בתוך העם, וז"ש לנפש לא יטמא בעמיו, גם שהוא בתוך עמיו יזהר בטהרת המחשבה שלא יטמא לנפש במחשבת און, רק שיהי' מחשבתו דבוק בו יתברך גם בהיותו בתוך העיר, בתוך עמיו[19], **וכעין זה כתבתי במקום אחר** אם אמצא חמישים צדיקים בתוך העיר ונשאתי וכו' (בראשית יח, כו), יעו"ש.

[19] הגה"ה אמנם דכתב הרמב"ן (דברים יא, כב), טהרת הנפש לדבק בו יתברך יש בו ב' בחינות, א' כשהוא מתבודד ולא בין אנשים וכו'. ב' שהוא דבוק בו יתברך גם שהוא בין המוני עם וכו'. ובזה יובן וכו'. ועל פי זה ביארתי (בראשית כט, ל) ויאהב גם את רחל מלאה, עיין במקום אחר מזה. ובזה יובן ב' סוגים הנ"ל רמז [ה]פסוק,

ובזה אתי שפיר דרשת רז"ל (יבמות קיד.) אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים, הכוונה להזהיר את הגדולים הדבקים מחשבתן בו יתברך תמיד, גם בהיותן סמוכין אל הקטנים חסירי דעת, כמו (במדבר ב, כ) ועליו מטה מנשה, דר"ל סמוכין, והכי נמי להזהיר גדולים על הקטנים, והבן.

עוד י"ל לנפש לא יטמא (כא, א). דנודע **בזהר ובתיקונים** דהשכינה נקראת נפש, וזה על ידי שיזהר בטהרות המחשבה וכו' על ידי זה יפריד את הקליפות מן השכינה. וז"ש לנפש לא יטמא בעמיו, שתוכל לשרות בתוך עמיו, כשתמצא השכינה מקום להתעטר בראשיהן של צדיקים, וז"ש (ברכות יז.) צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן, וכמ"ש **בראשית חכמה** דף ק' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח), והבן שזה שייך יותר לכהנים.

ובזה אתי שפיר מה שאמרו חז"ל (יבמות קיד.) אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים דוקא, דנודע מה שאמר הכתוב (בראשית א, טז) את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה, ופריך בש"ס דחולין (ס:) כתיב ויעש ה' את שני המאורות הגדולים, וכתיב את המאור הקטן, ומשני אחר שנתמעט וכו'. אמנם **בזוהר** (ח"ב קמז:) משני, כששניהם בחיבור נקרא שניהם גדולים, כי זנב ארי' נקרא ארי' וכו', יעו"ש. ובזה יובן להזהיר גדולים על הקטנים, ר"ל על ידי שיזהרו גדולים גם בהיותן סמוכין על הקטנים, לנפש לא יטמא - להפריד ממחשבתו מחשבה זרה, על ידי זה גורם להפריד הקליפות מן השכינה ולחברה עם דודה וכו', ואז יהיה בחיבור גדולים על הקטנים, סמוכין לעד לעולם עשוין באמת וישר (עי' תהלים קיא, ח), והבן.

עוד יש לומר כפשוטו, דכתבתי במקום אחר דסבירא לי' לרבי יוחנן (עי' רות רבה פתיחתא ו) אלופינו מסובלים (תהלים קמד, יד) שהקטנים סובלים לגדולים וכו'. וריש לקיש כנ"ל שהגדולים סובלים לקטנים וכו', יעו"ש. ובאמת על שניהם הזהירה תורה, בתורה ובנביאים, כמו שאמר ישעיהו סימן נ' (ו) גוי נתתי למכים.

ובזה יובן להזהיר גדולים על הקטנים, שיסבלו הקטנים, והקטנים יסבלו הגדולים, אז הם בחיבור מאור גדול עם המאור הקטן, בסוד (ויקרא כו, ו) ונתתי שלום בארץ והשבתי חי' רעה - הקליפות, מן הארץ העליונה, ומזה לנפש לא יטמא בעמיו, נפש דוד, והבן.

עוד י"ל לנפש לא יטמא בעמיו (כא, א). דכתב[תי] במקום אחר ביאור משנה דפסחים (צב:) מי שהי' טמא וכו'. על פי מה שכתב **הרמב"ם** כי אכילת דברים טמאים יטמאו

א' לנפש לא יטמא גם שהוא בין עמיו וכו', ב' לקשר את עצמו תחלה בו יתברך כדי שיאחז בצאתו לרשות הרבים מקום חיצונים, לנפש לא יטמא אז בעמיו, כשהוא בעמים רבים, והבן.

שכלו ודעתו, וגורם להתחבר עם רשעים וכו', שכתב ביאור הרחק משכן רע וכו' (אבות פ"א מ"ז).

ובזה יובן אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא וגו', כי על ידי אכילת מאכלות אסורות מטמא נפשו ומחשבתו וגורם להתחבר בעמיו, בעוד שהמת בתוך עמיו, שהם הרשעים אשר בחייהם קרואים מתים (ברכות יח:) גם כשהולך בתוך עמיו. מה שאין כן כשלא יטמא לנפש, אז לא יתחבר כי אם לשארו הקרוב, שהם התלמידי חכמים, שהם לאביו ולאמו, כמש"ה (משלי א, ח) שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך וגו', וק"ל.

וז"ש לבנו, ר"ל לתלמידו, ולבתו - אנשי המון עם, שיקרב אותן שיהיו לאחיו, ולאחותו הבתולה אשר לא היתה לאיש יטמא, כמו הגר שבא ואמר גיירני על מנת שאהי' כהן גדול (שבת לא.), גם שהוא שלא לשמה, לה יטמא, מאחר שלא היתה לאיש, שהוא ה' איש מלחמה (שמות טו, ג), מותר להתחבר עמו ולקרבן לה' יתברך וגו'. קדושים יהיו לאלהיהם וגו', דהיינו קדושת המאכל וגו', ועל ידי זה והיו קודש, ושאר המשך הפסוקים יובן ממילא, וק"ל.

ועל פי זה נבאר שם הפסוקים בפ"ג (כב, ב-ט): דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי וגו', נבלה וטרפה לא יאכל(ו) לטמאה בה אני ה', ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו אני ה' מקדשם. והספיקות רבו.

ונ"ל דהרמב"ם (סה"מ מל"ת עה) מונה בין מצות לא תעשה, שלא יעבוד כהן טמא, שנאמר וינזרו וגו'. ונראה דכתב **במדרש שמואל** במשנה דאבות פרק ב' (מ"ד) ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו וכו', שאם בא אורח ונוהג פרישות, אל תחזיקו לחסיד עד שתגיע למקומו, ושם מכירין מעשיו אם אינו צבוע וכו'. והטעם שהזהירה המשנה שלא לקרבו, שמא הוא מן החניפים, ומפרסמין את החניפים מפני חילול השם (יומא פו:), וכפירוש **רש"י** שאם יודע אחר כך מעשה שמץ ודופי יהי' הקול על המתחברים עמו, לכך מפרסמין וכו', ומוטב שלא יקרבו אותו, ולא יצטרך אחר כך להרחיקו, וכמ"ש גש הלאה וגו', ובלאו הכי אמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ז) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע.

ובזה יובן, דבר אל אהרן ובניו, כהני ה' יחידי סגולה. וינזרו מקדשי בני ישראל, ר"ל מאותן אנשים שנחשבו אצל המוני עם כקדושי בני ישראל, כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב (שמ"א טז, ז), ולכך גם אתה אל תדין את חבירך בגדר קדשי בני ישראל כי אם שתגיע למקומו. והטעם, שמא הוא מן הצבועים והחניפים, ומפרסמין את החניפים מפני חילול השם, וז"ש ולא יחללו את שם קדשי, וכאמור. וגם הרחק משכן רע, וז"ש נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, שמטמא נפשו ומחשבתו ושכלו על ידי הדמים שנעשה מן

מאכלות איסור שנקרא שכן רע, ששוכן רע במוחו ולבו וגורם להתחבר לרשע, כי שכלו נוטה למינו ולרע יאמר טוב, ולתלמיד חכם שהוא טוב יאמר רע - שישאו עליו חטא, ועל ידי זה ומתו כי יחללוהו, כי שונא חכמים ומואס באחרים העושין וכופר בעיקר, וכמאמר הש"ס (שבת קיט:) המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו. לכך יעצה התורה לנפש לא יטמא וכו' נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, ואז ושמרו את משמרתי - שישמרו כבוד התלמיד חכם שהוא משמרת לעשות סייג וגדר, שהיא משמרת למשמרתי (מו"ק ה.), כי מחשבתו ושכלו יהי' טהור לחבר טהורים וקדושי עליון, ולא ישאו עליו חטא - שלא יטיל מום בקדושים. מה שאין כן בהיפך על ידי מאכלות אסורות, שאז ומתו בו כי יחללוהו, כי התלמידי חכמים הם רופאי נפשות החולים האומרים לרע טוב וכו', וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב), מה שאין כן אם יחללוהו ומבזין לת"ח, אין רפואה למכתו, ולכך ומתו בו כי יחללוהו, לכך אני ה' מקדשכם - שהוא קדושת המאכל ראש כל הקדושות וכאמור, וק"ל, ועיין מזה במקום אחר מזה.

ואם כן שפיר מונה הרמב"ם זה מצות לא תעשה שלא יעבוד כהן טמא, שהוא מראה סי' טהרה שהוא עובד ה', חושב עצמו לכהן, ובאמת הוא צבוע, שהוא סימן טומאה כמו החזיר (בר"ר סה, א), עיין במקום אחר, לכך וינזרו מקדשי בני ישראל וכו', וק"ל.

עוד יש לומר ביאור פסוק לנפש לא יטמא וגו' (כא, א-ב), וגם מה שאמרו חז"ל (יבמות קיד.) להזהיר גדולים על הקטנים. ונבאר ש"ס דברכות (י.) הני בריוני דהוי בשבבותא דרבי מאיר, והוה קא מצערו לי' טובא, הוי קא בעי רבי מאיר רחמי עליהו כי היכי דלימ[ו]תו, אמרה לי' ברוריא דביתהו מה דעתך משום דכתיב (תהלים קד, לה) יתמו חטאים וכו', אלא בעי רחמי עלייהו דליהדרו בתשובה וכו'. עיין ביאור זה בכתבי על פי הפשוט, יעו"ש. וכתב **מוהרש"א**, וזה לשונו: יש לעיין בזה, דוודאי אם אדם מבקש רחמים על עצמו להחזיר בתשובה ניחא וכו', הרוצה לטהר מסייעין אותו (שבת קד.), אבל לבקש רחמים על חבירו להחזירו בתשובה קשה מה מועיל בקשתו וכו', ומה שאנו מתפללין (תפילת עמידה) והחזירנו בתשובה שלימה וכו' לא קשיא, כיון שהוא כולל את עצמו, ויש ליישב. ועיין במקום אחר שזהו קושית **הרמב"ן**, ומה שמתרץ **מורי בשם רבו** וביאר הוא דבריו, יעו"ש.

ונראה ליישב קושית המוהרש"א, על פי מה שכתבתי במקום אחר, ביא[ו]ר משנה (אבות פ"ה מי"ח) משה זכה וז[י]כה את הרבים וכו', כמו שנשמת משה רבינו עליו השלום כלול בו נשמת בני דורו, כך בכל דור ודור ודורשיו, התלמיד חכם שנקרא עיני העדה, כלול בו נשמת בני דורו וכו', יעו"ש. אם כן מאחר שנשמת בני דורו נכללו בו נקרא מבקש

ומתפלל עבור עצמו, כמו ברכת השיבנו, שאנו מתפללין והחזירנו בתשובה שלימה, שנכללו וכו'. ואפשר שזהו כוונת מוהרש"א שכתב ויש לישב, כיון שהוא כולל את עצמו וכו', וק"ל.

אך דכל זה כשיש אחדות בין ראשי הדור עם אנשי דורו מסתמא נכללו באחדות אחת, ונחשב הכל אדם אחד, ומתפלל עבור עצמו, מה שאין כן כשאין אחדות ביניהן, ומכל שכן כשהן מבזים התלמיד חכם, אז מסתמא הן בקליפות מקום הפירוד, וכמו שכתב **האלשיך** (שמות יג, א-י) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם וכו' (יחזקאל לג, לא) מובא לעיל, יעו"ש. אם כן מאחר שאינם באחדות הדרא קושית המוהרש"א לדוכתא מה מועיל תפלה עבור אחרים והם אינם רוצים בזה.

ובזה יובן, הני בריוני דמצערי לרבי מאיר, אם כן לא היו באחדות עם רבי מאיר, כי אדרבא מצערין ליה, אם כן בזה שפיר הקשה מוהרש"א מה מהני תפלה עבור אחרים מאחר שהם אינם רוצים בזה וכו'. ואפשר שבאמת שזהו טעמו דרבי מאיר שלא רצה להתפלל עליהם שישובו, דסבר מאחר דמצערו לי' לא מהני וכנ"ל.

ובזה יובן, דנודע כי התפלה נקרא נפש, כמ"ש (שמ"א א, טו) ואשפוך את נפשי לפני ה', מובא **בפרי עץ חיים** (ש' התפילה הקדמה), יעו"ש. וז"ש אמור ואמרת, להזהיר גדולים שלומי הדעת, שיתפללו על הקטנים חסירי הדעת, כי התפלה מועיל גם בהתפללו עבור אחרים, והיינו כשיש אחדות מה שאין כן בפירודם, וז"ש לנפש לא יטמא בעמיו - כשהמת בתוך עמיו (תו"כ עה"פ), דהיינו הרשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות יח:), וכשהמת מתחבר בתוך עמיו רשעים כמותו, ואינו מתחבר לתלמיד חכם, לא יטמא לנפש שהיא התפלה, להתחבר עם הטמא להתפלל עבורו. כי אם לשארו הקרוב אליו, מי שהולך אצל החכמים לבקש הרפואת הנפש, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) כמו שיש חולי הגוף כך יש חולי הנפש וכו' והחכמים הם רופאי הנפש וכו', ומי שאינו הולך אצל החכמים עליו נאמר (משלי א, ז) חכמה ומוסר אוילים בזו וכו', יעו"ש. וז"ש לאביו ולאמו, כמו (משלי א, ח) שמע בני מוסר אביך, שמחזיק לתלמיד חכם לאביו לדבק בו וכו', וק"ל.

ובזה תבין פסוק פ' קדושים (ויקרא יט, ה) וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו וגו'. דכתב **המוהרש"א** (ברכות סד.) מה מהני סוף ברכות תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וכו', מה ענינו לסוף ברכות. וביאר, כי התפלה והברכות עושין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים וכו', יעו"ש. ובזה יובן, וכי תזבחו זבח שלמים, דהיינו להתפלל עבור

רשעים שיהא שלום ביניהן לבין אביהם שבשמים. היינו לרצונכם תזבחוהו, ר"ל אם היא לרצונכם אז מועיל התפלה וכו', מה שאין כן אם אין רצונכם בזה, והבן.
עוד י"ל לנפש לא יטמא בעמיו וכו' (כא, א-ד). דכתב[תי] במקום אחר מה שכתב **במדרש שמואל** (אבות פ"ב מט"ו): אל תהי רשע בפני עצמך, שלא יחשוב הרשע שאינו גורם לאחרים שום רעה, כי עכן יוכיח שנאמר (יהושע ז, יא) חטא ישראל וכו', וז"ש הכתוב (דברים יז, יב) ובערת הרע מישראל, ר"ל מכללות ישראל נסתלק הרע על ידי ביעור רשע אחד וכו', יעו"ש.
ובזה יובן, לנפש לא יטמא, כי גורם ח"ו טומאה בעמיו - לכללות ישראל, על ידי טומאת נפש אחת. והוא הדין איפכא, לא יטמא בעל בעמיו להחלו, ולא יהא נמשך טומאה לבעל, שהוא הראש שבדור, מעמיו להחלו. וכמו שכתבתי בשם **מוהרי"ל פיסטינר** פירוש הפסוק (תהלים יב, ב) כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם, שנמשך מסיפא לרישא ומרישא לסיפא, ודברי פי חכם חן, וק"ל.
עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר (ישעיה נח, א) הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם וכו', שכל אחד יתלה החסרון בעצמו ולא בחבירו, שהתלמידי חכמים שנקראים עמו יאמרו כי פשעם גרמו רעה להכלל המוני עם. והם יאמרו, המוני עם הנקרא בית יעקב, כי חטאתם גרמה וכו'. וז"ש אמור אל הכהנים (כא, א), ראשי הדור, שיזהרו שלא יטמא לנפש אחת מהם, שגורמין טומאה בעמיו. ואליהם תאמר לא יטמא בעל בעמיו להחלו (כא, ד), וכל אחד יזהר לנפשו, ואז טוב לשניהם, וק"ל.
עוד י"ל, דאיתא במשנה פרק ג' דאבות (מי"ד) חביב אדם שנברא בצלם, חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט, ו) בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום וכו', חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם וכו', ועיין ביאור זה במקום אחר, יעו"ש.
ולהבין ג' בבות אלו נ"ל, דכתב **בחסד לאברהם** (בריכת אברהם) השקת א', וזה לשונו: האדם ראוי שידמה לקונו, ואז יהי' בסוד הצורה העליונה בצלם ודמות וכו', לכך ראוי שימצא בו י"ג פעולות כנגד י"ג מדות וכו', יעו"ש. וז"ש חביב אדם שנברא בצלם, לכך ראוי שיעשה עצמו מרכבה לצלם ודמות יוצרו וקונו על ידי פעולותיו לטובה, ואז חבה יתירה נודעת לו, שנברא בצלם אלהים וכו'. ואחר שקישט עצמו יקשוט אחרים, שנקראו בנים למקום גם כן, וז"ש חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, לכך ראוי להשיב אותן לאביהם שבשמים. אמנם כאשר פני זקנים לא נהדרו (איכה ה, יב) לשמוע מהם תורה ומוסר, שיוכל לקרבן ולהשיבם לאביהם שבשמים, כי חכמה ומוסר אוילים בזו (משלי

א, ז), מכל מקום לא יאמר נואש, רק [זכאה] מאן דאחיד בידא דחייביא וכו', וכאשר שמעתי מן **המגיד מוהר"ם** שכלי חמדה שבו נברא העולם הם אותיות התורה, ומקשר אותן אתו עמו בשעת אמירת תורה ומוסר על ידי אותיות תורתו ותפלתו וכו', ודברי פי חכם חן, ובזה חיו מן האנשים וכו' (במדבר יד, לח), יעו"ש. וז"ש חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, כמ"ש (ברכות נה.) יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שבהן נברא העולם וכו', ועי"ז יוכל לקשרן, כמ"ש זכאה וכו', וק"ל.

אם שיוכל לקשרן ולהעלותן ויש בו סכנה, כמו שכתבתי במקום אחר **ששמעתי** פירוש הפסוק (תהלים לב, ו) רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, הטובע בנהר ובא אחר להצילו גוררו עמו וכו', יעו"ש. ועצה היעוצה, לקשר את עצמו תחלה בו יתברך כדי שלא יוכל הטובע למשכו אחריו.

ובזה יובן אמור אל הכהנים בני אהרן וגו', שהם רוצים להשיב רבים מעון. ובאשר אם אפשר ירצו לקשר את עצמם עמהן כדי להעלותן, לזה בא להזהיר שיש סכנה בדבר, וז"ש לנפש לא יטמא בעמיו, ר"ל שהמת בתוך עמיו (תו"כ עה"פ), היינו שבחייהם קרויים מתים (ברכות יח:), וכאשר יקשר נפשו בנפשו להעלותן כי יש לחוש לסכנה שיטמאו הם נפשו, כמו הטובע בנהר ואחד רוצה להצילו וכו', וכך לנפש לא יטמא בעמיו, בהתקשרות, כי אם אחר שיקשר עצמו לה' יתברך שנקרא שאר, כי בני ישראל עם קרובו (תהלים קמח, יד), וז"ש כי אם לשארו הקרוב - יקשר עצמו אליו יתברך תחלה, והיינו לאמו שנקרא תשובה אמא עלאה, ואחר כך לאביו טהרת מחשבה, כי אחר שטיהר כלי המעשה יוכל לטהר כלי המחשבה, לקשר נפשו ומחשבתו בנפשו של המוני עם להעלותן, והמחשבה שהוא חכמה נקרא אבא. ואחר כך יעסוק בתורה שהוא זעיר אנפין הנקרא בני ישראל, ואחר כך לבתו שהוא מעשה הטוב, כאשר כתב[תי] במקום אחר מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה וכו' (מגילה ג:), מה שאין כן קודם לזה.

ואחר שעשה הסדר הנ"ל, אז לאחותו הבתולה אשר לא היתה לאיש, שהוא הקב"ה שנקרא איש מלחמה, לה יטמא - לקשר נפשו בנפשה ולהעלותה, בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותה, בסוד שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), והבן.

עוד י"ל, ונבאר משנה באבות פרק ב' (מט"ו) רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק. ופירש **במדרש שמואל**, כי הזמן של השקט ושלוה שיכול לעסוק בתורה שנקרא יום, היפך הגלות שנקרא לילה, הוא קצר וכו'. והפועלים עצלים, הם אברי האדם מצד החומר פועלים המצות על ידי

כלי המעשה בעצלות וכו'. והשכר הרבה ובעל הבית דוחק, כי עצלות הפועל נמשך מב' סיבות, א' ששכרו מועט. ב' שאין בעל הבית יושב עמהן, ומפני זה הפועלים עצלים וכו', יעו"ש.

ול"נ, דכתבתי בדף כ"ד עמוד ב' פירוש הפסוק **ששמעתי** אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וכו' (תהלים לב, ב). וז"ש לנפש לא יטמא ולהפסיק דביקות מחשבתו ונפשו בו יתברך, זה היום קצר, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), ומעט זמן שיכול למצוא לטהרת נפשו בזה.

ומצטרף לזה כי המלאכה מרובה, ר"ל גם ראש הדור רבני קשישאי אינם פנויין לטהר מחשבתו לדבק בו יתברך, כאשר כתבתי במקום אחר ביאור משנה (אבות פ"א מ"י) אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות, כי יש ב' בחינות, א' אלהי הבא בשביל כסף וזהב, וכמו שכתב **מהרש"א** (סנהדרין ז:), למצוא עושר וכבוד. בחינה ב' הנהגת הרבנות לשם שמים נקרא מלאכה ועבדות, כמ"ש בש"ס (הוריות י:) כלום שררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם כו', כמו שכתב **בעוללות אפרים** דף פ"ד, יעו"ש. וז"ש אהוב את המלאכה - שהוא הנהגות הרבנות לשם שמים שנקרא עבדות ומלאכה, ושנא את הרבנות - בחינה א' וכו'. וז"ש לא די כי היום קצר כאמור, אלא שהמלאכה מרובה, טרדת הרבנות לשם שמים שנקרא מלאכה, וצרכי צבור מטרידין מלדבק נפשו ומחשבתו בו יתברך, וכמו שכתבתי במקום אחר איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (דברים א, יב), וכמו שכתבתי במקום אחר ביא[ו]ר מדוע אתה יושב לבדך וכו' (שמות יח, יד), יעו"ש.

וז"ש והפועלים עצלים, דכתב **הר"ן**, מובא לעיל, שיש כח השכלי וכח הדמיון, וכל אברי וחושי אדם נמשכין אחר כח הדמיון יותר מכח השכלי מחמת ג' טעמים וכו', יעו"ש. וז"ש לנפש - כח השכלי, לא יטמא בעמיו, ר"ל בתוך אברי אדם שנקראים עמיו, הנמשכין אחר כח הדמיון יותר מכח השכל, ופן יהי' כח הנפש והשכלי בטל ברוב, לכך הזהיר. וז"ש והפועלים עצלים, שהם כח הדמיון והחושי האדם הנמשכין אחריו, לכך צריך זירוז גדול לכח השכלי נגדם. ולפום צערא אגרא (אבות פ"ה מכ"ו), וז"ש והשכר הרבה. ושמא תאמר לא הן ולא שכרן, לכך נאמר ובעל הבית דוחק, שאין לך רשות לפטור. וז"ש אחר כך לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה וכו'.

או יש לומר, דכתב **במדרש שמואל** (אבות פ"ג מט"ז) הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה וכו' והכל מוכן לסעודה. כי מי שמכין סעודה גדולה ולא בא רק אחד לאכול, הצער לבעל הסעודה וכו', יעו"ש. וז"ש השכר הרבה, שיש גן עדן גדול ויש סעודה גדולה, ולכך בעל הבית דוחק ומצטער שאין אנשים שיאכלו בסעודה גדולה, כי הפועלים עצלים,

ובני עליי' מועטין, לכך ראוי לחוס על כבוד קונו יתברך ושכרו שכר הרבה, ולא יהי' בעל הבית דוחק, והבן.

ונודע כי עצלות הוא קליפה וטומאה, ולכך הרשעים נק' מת (ברכות יח:). והצדיקים נק' חי (שם) שעבדו בזריזות שנק' חי וכו'.

ובזה יובן, (כא, א-ג) אמור אל הכהנים בני אהרן - הזריזים, לנפש לא יטמא בעמיו, שלא ימשוך הנפש אחר עצלות וטומאת הפועלים שנקרא עמיו, רק יגביר הזריזות וטהרת הנפש על עצלות וטומאת הפועלים האברים.

אמנם לטהרת כלי הנפש והמחשבה צריך תחלה לטהרת כלי המעשה, וז"ש כי אם לשארו, לאמו, כמ"ש **בחסד לאברהם** (בריכת אברהם) השקת כ"ה עסק תשובה הנקרא אמא וכו'. ואחר כך לאביו - טהרת המחשבה הנקרא אבא, כמ"ש **בשקת כ"ד**. ואחר שקישט עצמו יקשט אחרים שנקראים בניו ותלמידיו. ואחר כך יקשט להמוני עם שנקראים בתו. אחר כך לאחיו יראה להעלותן ולחברן לאביו שבשמים שנקרא אחיו, שנאמר (תהלים קכב, ח) למען אחי ורעי וגו'.

ולאחותו הבתולה וגו'. דכתב **במדרש שמואל** בפרק ב' דאבות (מ"ו) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, בשם **רבי מנחם**, שלא יהי' מרמס לרגלי עם הארץ, [אלא] יתחזק להיות איש גבר בגוברין וכו', יעו"ש. וז"ש ולאחותו הבתולה אשר לא היתה לאיש, ר"ל כי המוני עם הנקראים בתולה אינם רוצים להתחבר לתלמידי חכמים אנשי מעשה שנקראים איש, כמו שאמרו חז"ל סוף פרק קמא דעבודה זרה (יט.) אשרי איש וכו', מצד שרואים שפלות אנשי מעשה שהם מרמס לרגלי עם הארץ, וזהו טעמם שלא היתה לאיש, שאינם רוצים להתחבר עמהם. אז לה יטמא, להתחזק להיות איש נכבד וגדול, גם שהגאוה וכבוד הוא טומאה מכל מקום גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה (נזיר כג:), וז"ש לה יטמא - מצוה, ובמקום שאין אנשים צדיקים על ידי שפלות שרואים לצדיקים, אז השתדל להיות איש נכבד גבר בגוברין, וק"ל. עיין מזה במקום אחר ביא[ו]ר פ' אמור אל הכהנים וגו'.

בהר

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית וכו' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך וכו' (כה, א-ו). והספיקות רבו.

וביארתי במקום אחר, דאיתא במשנה פרק ד' דאבות (מכ"ב) הלל אומר הילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון. וכבר ביארתי במקום אחר על פי ש"ס (שבת קיט:) המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו, כי לפעמים יורד הצדיק ממדריגתו כדי להעלות רשעים ופחותי ערך, בסוד שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), וז"ש מה שהילודים למות, דהיינו שיורדין ממדריגתן, הוא כדי והמתים להחיות, יעו"ש.

ונ"ל שזה אמרו חז"ל (קדושין פב.) טוב שברופאים לגיהנם, דכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) החכמים הם רופאי הנפשות וכו', יעו"ש, ובוודאי טוב יותר רופאי הנפשות מן רופאי הגופים, רק שזה אינו צריך לירד לגיהנם - רופאי הגוף, מה שאין כן הטוב שברופאים הם רופאי הנפש, צריך לירד לגיהנם להעלות הרשעים וכו' (זח"ג רכ:), וכאשר שמעתי **מהר"ב** כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה וכו', וק"ל.

וכעת נ"ל, דזכרנו לעיל פ' אמור, משל למלך שנאבד לו אבן טוב יקר, שנפלה במצולת ים, ושלח בניו אחריו, והיו בו ג' סוגים וכו', יעו"ש. ובזה תבין מה שהקשו **הקדמונים והזהר**, מאחר שירידת הנשמה בעולם הזה היא קרוב להפסד ורחוק משכר, וכאשר הסכימו חז"ל (עירובין יג:) טוב לאדם שלא נברא משנברא, ואם כן למה נברא האדם כלל. ולדברינו הנזכרים הוא מצד ההכרח, מאחר שנאבד למלך אבן יקר הערך, הם סוד רפ"ח ניצוצין מן ז' מלכין קדמאין שנשברו ומתו, ועל ידי התורה והמצות אנו מעלין אותן בסוד מיין נוקבין, וכמ"ש (בראשית ב, ה) ואדם אין לעבוד את האדמה, וכמ"ש **בעץ חיים**, שעל ידי זה נעשה יחוד למעלה וזווג פנים בפנים, על ידי שביער הקוצים מן הכרם העליון בתפלתו ומצות שעשה, יעו"ש.

ובזה יובן הילודים למות והמתים להחיות, ר"ל שמבואר במשנה הקושיא ותירוצו. הילודים למות, ר"ל מאחר שהילודים קרוב להפסד למיתה ורחוק משכר, אם כן למה נולדו כלל. ומשני כדי והמתים להחיות, שהם ז' מלכין שמתו, להעלותן בסוד מיין נוקבין על ידי התורה ומעשים טובים, להעלותן אבן טוב על ידי בן המלך דווקא. והחיים לידון, ר"ל שבעלי החיים המדברין נידונין אם יזכו להעלות האבן טוב אל ח"י, כי הוא אל היוצר והבורא וכו' ויודע שורש נשמותיהם של בני אדם, לפי שהיו בנשמת אדם הראשון ובמלכים שמתו, ולכך על כרחך אתה נוצר וכו', וק"ל.

ובזה יובן, וידבר ה' אל משה, סוד הדעת. דבר אל בני ישראל, שהם נצח והוד, בסוד כליות יועצות להבין ולהשכיל. ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ, לביאה יחשב בעולם הזה והולך ב"ן פטירתו. ובבא הנשמה מלמעלה, ממחצב כסא הכבוד, אל הארץ, שהיא ארציות וחומר הגוף, שיורדת למקום עכור וטמא, תקשה למה זה, לכך אמר אשר אני

נותן לכם דייקא, להנאתכם וטובתכם, כי על ידי עסק התורה והמצות יעלה מיין נוקבין ונעשה על ידי זה יחוד וזווג למעלה, ושבתה הארץ שבת לה'. וזה שדרשו לשם ה' כמו בשבת בראשית - ר"ל שנאמר ואדם אין לעבוד את האדמה (בראשית ב, ה), שנעשה על ידו ייחוד וז[ו]וג שהוא לשם ה' - שתעשה ייחוד שם היא מלכות הארץ העליונה, עם שם הגדול הנקרא הוי"ה.

שש שנים תזרע שדך, ר"ל להמשיך מן שש קצוות ז"א שנקרא שש שנים, להשפיע ולהזריע במלכות הנקרא שדך, שזה חקל תפוחין קדישין. ודרך כלל איך ישפיע ויזריע בשדה, נקרא הוא כך, אם עושה חסד יכוין להשפיע מן חסד במלכות - והוכן בחסד כסא (ישעיה טז, ה), וזה חסיד המתחסד עם קונו (זח"ב קיד:, ח"ג רכב:) וכמ"ש **בזהר** שמרה נפשי כי חסיד אני (תהלים פו, ב), יעו"ש, ומקשר מלכות בחסד. וכאשר נתלבש בגבורה נגד הרשעים, או נגד יצר הרע, מזריע ומשפיע מן גבורה במלכות. וכאשר לומד תורה הנקרא תפארת, מקשר ומשפיע מתפארת במלכות. וכאשר לומד תורה עם תלמידים למודי ה', או להיפך הולך ברגליו לדבר מצוה, שהם נו"ה למודי ה', גם האמונה הם מסמכי קשוט, משפיע מנצח והוד במלכות, בסוד תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם (ברכות סד.) המבואר **בכתבי האריז"ל**. וכאשר מתענג על ה' לדבר הלכה בשמחה, או שיעשה המצוה בתענוג ושמחה, וכמ"ש (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה וכו', ותענוג הוא ביסוד צדיק, משפיע מיסוד במלכות. ואתי שפיר מ"ש שש שנים תזרע שדך.

ועוד יש עבודה, שש שנים תזמור כרמך, שעל ידי כוונת הטוב במעשה המצות מבער קוצים מן כרם ה' צבאות, בסוד מחצדי חקלא, וז"ש שש שנים תזמור כרמך. ואספת את תבואתה, לאסוף ולכנוס באוצר המלך, היא העלאת מיין נוקבין. ועל ידי זה בשנה השביעית - בעולם העליון לעולם הבא. שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', על ידי העלאת מיין נוקבין יהי' יחוד וזווג עליון לארץ העליונה - שבת לה', והבן שנקרא שבת.

שדך לא תזרע וכרמך, כי הטרחא בערב שבת בעולם הזה שיאכל בשבת בעולם העליון, אבל שם אין זריעה וקצירה בה. וגם בלימוד מה שלימד בעולם הזה יחזור למודו שם וכו'.

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, כי נוצר תאנה יאכל פריו' (משלי כז, יח), מן יחוד וזווג שגורם למעלה ימשך לו שפע לאכלה, ולהיות לך ולעבדך ולאמתך שהם כולם ניצוצי נפש רוח נשמה שלו, כמו **ששמעתי ממורי**, לעיל בפרש' שמות, והבן.

או יש לומר כפשוטו, והיתה [שבת הארץ] לכם לאכלה, על ידי שקידש ארצות וחומר הגוף בקדושת שבת, להנות מעולם הנשמה שנקרא שבת, היא להנות מעולם הזה, וגורם

שפע לבני דורו, וכמ"ש (ברכות יז:) כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, לפי כי חנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, וכמו שכתב **האלשיך**, יעו"ש, וק"ל.

•

במדרש (ויק"ר לד, ב) כי ימוך אחיך (ויקרא כה, כה), הדא הוא דכתיב (משלי יא, יז) גומל נפשו איש חסד, אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה נפטר מתלמידיו הי' מהלך והולך עמם, אמרו לו תלמידיו להיכן הלל הולך, אמר להם לגמול חסד עם הדין אכסניא דאית לי גו ביתאי, אמרו לו ובכל יום אית לך אכסנאין, אמר להם וכו', האי נפשא עליבתא לאו אכסנאי היא דהאי גופא, דיום דין איתא הכא ולמחר לית היא הכא, הדא הוא דכתיב גומל נפשו איש חסד. ועיין **בעקידה** מזה. והספיקות יבוארו מאליהן. גם לשון מהלך והולך עמם אין לו שחר.

ונ"ל דאיתא בפרק קמא דביצה (טז.) אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת וכו'. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו היו לשם שמים וכו'. וכבר ביארתי מזה במקום אחר.

וכעת נראה לי דכתב **במגן אברהם** פירוש הפסוק (בראשית ג, א) והנחש הי' ערום מכל חית השדה אשר עשה ה' וגו'. וקשה ל"ל אשר עשה ה'. ונ"ל דכתב **הרמב"ם ז"ל** במשנה (פיהמ"ש תמורה פ"ה מ"א) כיצד מערימין על הבכור וכו', כי תחבולות ההיתר נקרא ערמה, ותחבולות איסור נקרא מרמה. ולפי זה תקשי כאן בנחש, הוא היצר הרע אשר מפתה אדם לעבור רצונו יתברך ולעשות איסור, איך נקרא ערום שהיא תחבולות ההיתר, וקשה איך אמר והנחש הי' ערום.

ונ"ל דביאור קושיא זאת על פי משל ששמעתי, מלך אחד הי' מושל על כמה וכמה מדינות ובחר אחד מעבדיו שישנה כסות ולשון ולמרוד בו, כדי לנסות בני המדינה, וכך עשה, והי' בחי' ג' סוגים, א' שעשו מלחמה נגדו עד שגרשו מאתם. ב' שנכנעו מיד והכניסו אותו למדינה. ג' היו חכמים ונתיעצו איך אפשר שימרוד זה במלך גדול והמלך שותק, אין זה כי אם שעשה רצון המלך לנסות אותנו, וכך יצאו נגדו ואמרו כך, ופירש מהם בלא מלחמה וכו'.

והנמשל מובן, כי היצר הרע נברא לכך לפתות בני אדם, כמ"ש **בזהר** (ח"ב קסג.) משל לזונה וכו', כדי לנסות הבריות. ויש גימל כתות, א' צדיקים שיוצאים להלחם עמו נגדו על ידי סגופים וכיוצא. ב' כת הרשעים מיד נכנעין ליצר הרע להכניסו במדינה ולשמוע אליו ככל אשר יצוה להם, כי הוא טוב להתענג בתענוגי עולם הזה. ג' שיודע ששטן ופנינה לשם שמים נתכוונו, כמ"ש בש"ס דבבא בתרא (טז.), והם יודעין שעושה היצר

הרע שליחותו יתברך, ואז נעשה היצר הרע יצר טוב וכו'. אם כן שפיר נקרא היצר הרע ערום בתחבולות היתר, לעשות שליחותו ית'.

ובזה יובן הנחש הי' ערום. ק' למה נקרא ערום כאלו עושה תחבולות היתר. ומשני אשר עשה ה', שלכך נקרא ערום שעושה מה שצוה ה' יתברך, וק"ל.

ובזה יובן, שמאי הי' מדת גבורה, לכך הי' אוכל כל ימיו לכבוד שבת, שהי' מסוג א', לסגף נפשו ללחום עם היצר הרע, לעשות הכנה לאכול בשבת, לעולם הבא, וכל ימיו הי' אוכל אכילה רוחנית לכבוד שבת. אבל הלל מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו היו לשם שמים, גם מעשה גשמים כמו אכילה ושתייה, כי אכילה ושתי' ומשגל וכו' וכיוצא בזה שהוא מצד היצר הרע, יש בו גם כן כוונה לשם שמים לעשות יחוד כמו בלמוד תורה, כי באכילה יש בירור מיין נוקבין, ושינה סוד דורמיטא, ומו"מ בסוד ל"ט מלאכות, וכיוצא בזה.

א"כ מבואר בפסוק עצמו ב' מדות הנ"ל, כי הלל הי' מצד החסד, לכך גומל נפשו איש חסד זה הלל, גם שהי' גומל עם נפשו חסד לאכול ולשתות ומעשיו הגשמים הי' הכל לשם שמים, וניצול מיצר הרע בלא מלחמה, מה שאין כן מדת שמאי עוכר שארו אכזרי, על ידי מלחמה אכזריות וסגופים הכניע היצר הרע ועוכר שארו ובשרו, הוא הגוף.

ובזה יובן מדרש הנ"ל, כי מדת הלל שכל מעשיו לשם שמים כנזכר בש"ס דביצה, לכך גם כשהיה נפטר מתלמידו[י]ו, מעסק תורתו, ר"ל שהוא נפטר מהם, משמע שהם נשארו בעסק לימודם, רק שהוא נפטר לעסוק במעשה גשמיים, כמו אכילה ורחיצה הנקרא מהלך, וז"ש היה מהלך, שנתרחק מהם, היפך ביאה היא הליכה, מכל מקום הולך עמם בשוה, כאשר יבואר שכוונתו לשם שמים במעשה הגשמיים כמו הם בלמודם. והם לא הבינו זה ושאלו אותו היכן הלל הולך דייקא, ר"ל לא נאה להלל שיהי' הולך במעשי גשמיים. ואז ביאר להם שזה גם כן מצוה לגמול חסד עם אכסניא, ושפיר נקרא הלל גומל נפשו איש חסד, והיפך מידת עוכר שארו אכזרי, שהם ב' סוגים ב' הקצוות, כי סוג ג' הנכנע אל היצר הרע לא דברה תורה במתים.

וב' סוגים הנ"ל הם בחי' שמאי והלל, רק עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג), כי אין מתקיים במדת הגבורה של שמאי, לכך עצה היעוצה כי תקרב אל עיר להלחם (דברים כ, י), היא עיר קטנה, להלחם עם היצר הרע, וקראת אלי' לשלום - שתכוין שהיצר הרע הוא גם כן לשם שמים, וכשתעשה מעשי גשמיים שמצד היצר הרע, לשם שמים, אז נעשה קטיגור סניגור, ושלום יהי' לך מסביב, וכמ"ש בש"ס דבבא בתרא (טז. ע"ש) כאשר דרש (ר"נ) [רבי לוי] שטן לשם שמים נתכוין, בא אליו והחזיק לו טובה ונכנע לפניו.

ובזה יובן הפסוק כי ימוך אחיך עמך, ר"ל כי הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, ולמעלה אכלה נהמא דכסופא והיא עני, וז"ש כי ימוך אחיך, שהיא הנשמה מן הקב"ה שנקרא אחיך, ולכך יורדת שתהי' עמך בגוף להשתדל בתורה ובמצות, ונמכר לך, לעשות בה הטוב והישר בעיני, מכל מקום לא תעבוד בו עבודת [עבד], לענות בו בפרך באכזריות וסגופים, רק שכיר ותושב יהיה עמך, כאורח נטה ללון בתוך גופך, ומצוה לגמול חסד עם אכסנאי, כמ"ש גומל נפשו איש חסד, לעשות מעשיו הגשמיים לשם שמים, אכילה ושתיי' שיהי' לו כח לעבודת ה', שהיא צורך אכסניא.

אך כשמאי שמא תאמר דאין לפרש כך, דאם כן למה הכריעה התורה כהלל ולא כשמאי, שהתורה נאמרה קודם בת קול שהלכה כבית הלל (עירובין ו:). למה ביאר המדרש הדא הוא דכתיב גומל נפשו איש חסד זה הלל - שהקדים הפסוק גם כן מדת הלל, ולסוף עוכר שארו וגו' מדת גבורה דשמאי, כי עולם חסד יבנה שהיא מדת הלל, לכך בתורה גם כן מ"ש לפרש לאחוז מדת הלל, וק"ל.

אופן ב' נ"ל לבאר משנה פרק ד' דאבות (מ"ב) בן זומא אומר, איזהו חכם הלומד מכל אדם. איזהו גבור הכובש את יצרו. איזהו עשיר השמח בחלקו. איזהו המכובד המכבד הבריות. ויש להבין למה פרט אלו ד'. ועוד חכם לומד לכל אדם הל"ל. ועוד, איזהו עשיר השמח בעושרו הל"ל.

נ"ל, דכתב **הרמב"ם** (מו"נ ח"ג פנ"ד) שהשלימות הנמצא לאדם ד' מינים הם, א' הדמות, שבהם שלימות הקנין שימצא עושר, ואנשי העולם יבלו ימיהם בזו, ואינו באדם רק דמיון, וכשיעבור הימים ההוא נשאר האיש וכו'. ב' שלימות תבנית הגוף וגבורתו, והוא מחובר הגוף האדם יותר מן הראשון, ואין זה השלימות מצד שהוא אדם רק במה שהוא בעל חי, כמו גבורת ארי ופיל. ג' שלימות מעלת המדות, והיא יותר במעלה מן הב' הנ"ל, אבל זה השלימות אינו רק בין אדם לזולתו, מה שאין כן כשהוא לבדו וכו'. ד' השלימות האמיתי היא שלימות התורה והחכמה. והג' שלימו[יו]ת הם לזולתו, רק שלימות החכמה היא לאדם לבדו וכו', יעו"ש, ואין לאחרים כח להוציאו ממנו.

ובזה נ"ל פירוש הזמר לשבת (דרור יקרא) דעה חכמה לנפשך, ר"ל שיבחר בחכמה מכל ד' סוגים הנ"ל, והטעם כי הלא לנפשך, מה שאין כן אינך הם לזולתך וכו'.

והעולה מזה, כי ד' השלימו[יו]ת יש לאדם, והעיקר הוא סוג הרביעי שלימות החכמה. אם כן החכם אשר עיניו בראשו ראוי שיכלול ד' שלימו[יו]ת בעיקר ולא בטפל, ובן זומא בא לפרש זה איך אפשר שיכלול ד' שלימו[יו]ת בגדר החכמה. ובזה יובן, בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם וכו'. ופתח בחכמה שהיא העיקר מן ד' שלימו[יו]ת הנ"ל,

ורצה ליתן מופת מובהק לידע מיהו תואר חכם, הפך מנהג העולם שבא ליקח לעצמו תואר חכם, שילמד לאחרים או לומד פשט, לכך אמר איזהו חכם הלומד מכל אדם, והוא דכת' **בספר מבחר הפנינים** (שער החכמה) שהי' ויכוח בין חכמים אי מעלת החכמה עדיף או מעלת הע[ו]שר, והוכיח דחכמה עדיף, ושאל אם כן למה חכמים משכימים לפתחי נדיבים למצוא עושר, ואין העושר משכים לפתחי חכמים למצוא חכמה. והטעם, שזה יודע מעלת העושר, וזה אינו יודע מעלת החכמה. וכן כתבתי במקום אחר אל יתהלל חכם בחכמתו (ירמיה ט, כב) שיספיק לו חכמתו, כמו עשיר בעשרו שאינו מסתפק בזה, שיש לו ורוצה עוד וכו', יעו"ש. אם כן, כמו במעלת העושר אין אדם מת וחצי תאותו בידו (עי' קה"ר א לד; ג, יב), כי חשק העושר למצוא עוד עושר, מכל שכן במעלת החכמה דעדיף אם יודע מעלתה חושק תמיד ללמוד מכל אדם, שנאמר מכל מלמדי השכלתי. ושפיר אמר איזהו חכם הלומד מכל אדם.

ומעלת גבור יש למצוא גם כן בחכמה, וז"ש איזהו גבור הכובש את יצרו - על ידי חכמת התורה, שהיא ליצר הרע תבלין לנפשו, כמ"ש (סוכה נב:, קדושין ל.) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש.

ומעלת עשיר יש גם כן בחכמה, וז"ש איזהו עשיר השמח בחלקו, וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ה מכ"ב) ותן חלקינו בתורתך[20], ופירש **במדרש שמואל**, יעו"ש. וכן כתב **בספר יד יוסף** (פ' ראה רסג ע"ב) שם, השמח בחלקו היא התורה, שהיא שמחת הנפש, וכמ"ש (תהלים יט, ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב וכו', יעו"ש.

ומעלת המדות, אשר על ידי זה הוא מכובד בין הבריות, מה שאין כן כשהוא לבדו וכו', הוא נכלל גם כן במעלת החכמה, וז"ש איזהו מכובד המכבד את הבריות, הם התלמידי חכמים, ועל כרחך הוא גם כן תלמיד חכם, דכתב **התוספות יום טוב** במשנה פרק ג' דאבות (מ"י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, שנאמר (יחזקאל לו, כז) ואת רוחי אתן בקרבכם, ולא קתני שרוח כל הבריות נוחה הימנו, דלא חיישינן למיעוטא, וכמ"ש במרדכי (אסתר י, ג) ורצוי לרוב אחיו, ולא לכל אחיו וכו'. וז"ש איזהו מכובד המכבד את הבריות, ולא כל הבריות, כי אם למי שרוח ה' בקרבו, שהם התלמידי חכמים, ולא לרשעים. וכשהוא מכבד הבריות על כרחך הוא מכובד, שהוא עצמו תלמיד חכם, שכבוד חכמים ינחלו (משלי ג, לה), וכמו שכתב **מוהרש"א** בפרק ב' דשבת (כג:) מאן דרחים רבנן וכו', דאמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ (פסחים מט:), יעו"ש, והבן.

[20] הג"ה עוד י"ל, דכתב בספר פרי עץ חיים (ש' העמידה פי"ט) ושים חלקנו עמהם (תפילת עמידה), כי הצדיקים הגדולים גם שניתן להם חלק הרשעים אין וכו'. וז"ש איזהו עשיר השמח בחלקו, וקל להבין.

ובזה יבואר פסוק גומל נפשו איש חסד, שיגמול חסד לנפשו איש ולא לזולתו, לכך יבחר בסוג הד' שהיא מעלת החכמה, ולא ג' סוגים הנ"ל, וק"ל.
ובזה יובן, כי ימוך אחיך הדא הוא דכתיב גומל נפשו איש חסד, ר"ל דמדרש הנ"ל כוונת הפסוק כי ימוך, למה יהי' כך אביון ומך, ומפרש אחיך עמך, ר"ל שמדרגת אחיך עמך, שכוונת בתאוות ושלימות החיות הנקרא אחיך שהוא עמך, ולא בחרת שלימות נפשך, ולכך נעשה מך. ושפיר מביא ראי' הפסוק גומל נפשו איש חסד, והבן, כי בשלימות נפשי לא ימוך לעולם, כי אי אפשר ליקח זה ממנו, וכמו שסיים זה הרמב"ם שם שאין לאחרים כח להוציאו ממנו, וק"ל.
ועל פי זה נבאר פסוק (כה, ג) *שש שנים תזרע שדך ושש וגומר*, ואספת את תבואתה ובשנה השביעית שבת לה' וגו'. דאיתא במדרש (שהש"ר ח, ז) מעשה באחד שמכר כל אשר יש לו ולמד תורה, ושאלו אותו למה לא הנחת לזקנתך כלום, והשיב, הלא מכרתי דבר הנעשה בששה ימים וקניתי דבר הנעשה במ' יום וכו'. וכאשר מבואר לעיל, שלימות הקנין הוא הפחות שבכולם, ושלימות החכמה והתורה היא המעולה.
ובזה יובן *שש שנים תזרע שדך ושש* וגו' ואספת את תבואתה, ר"ל לאסוף הכל ולמכור מה שנברא בששה ימים, שהם ו' שנים, כדי ללמוד תורה שהוא עניני שנה השביעית הנקרא שבת לה', שאין בו מלאכה, כי שדך לא תזרע, וק"ל.

•

עוד י"ל, וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמור דבר אל בני ישראל וגו' (כה, א-ו). דבארתי במקום אחר לנפש לא יטמא בעמיו (ויקרא כא, א), שיזהר על נפשו הוא מחשבתו, שלא לטמא מלחשוב בענינים אחרים עניני טומאה, כי אם שיחשוב ה' לדבק במחשבתו, כמ"ש (תהלים טז, ח) שויתי ה' לנגדי תמיד וגו'. וז"ש בעמיו, ר"ל גם בהיותו בתוך עמיו לא יסיר דבקותו יתברך ממנו. וז"ש להזהיר גדולים על הקטנים וגו'. ועל ידי זה גורם להפריד הקליפות מהשכינה ולייחדה עם דודה. וז"ש לנפש לא יטמא, שהיא נפש דוד, לא יטמא במחשבות זרות וקליפות, רק לייחדה, ואז גורם להיות היכל ה' להשרות השכינה בעמיו. וז"ש להזהיר גדולים על הקטנים וכו', יעו"ש.
אך הדרגה לזה שיזכה לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, צריך שיהי' שפל רוח, וכמו שכתב **היעבץ** במשנה (אבות פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח, כי מופת מובהק על האדם אם ה' יתברך לנגד עיניו שהוא פרי כל התורה, הוא על ידי שפלות, ומביא משל ב' סוחרים, אחד יש לו אלף זהובים ודר בכרך וכו', עיין זה לעיל. ועל פי זה **שמעתי** פירוש המשנה (אבות פ"א מ"א) משה קבל תורה מסיני, וי"ל משה שהי' עניו מכל אדם איך

קבל תורה, שהוא גאוה שראוי הוא יותר מכולם. ומשני מסיני, ר"ל שלמד מסיני שניתן עליו התורה יותר משאר הרים, לפי שהי' שפל מכולם, וסבר שהי' שפל מכולם. וז"ש משה קבל תורה, וקשה כנ"ל, ומשני מסיני למד, ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן וידבר ה' אל משה בהר סיני [לאמר], ר"ל שיאמר להם, מי שרוצה לקיים האמור בפרשה זו, צריך שיהי' בחינת משה ובחינת הר סיני שהוא השפלות כאמור. והיינו דבר אל בני ישראל כי תבואו אל הארץ, ר"ל לביאה יחשב מי שיזכה לדבק מחשבתו אל השכינה, בסוד ועטרותיהן בראשיהן (ברכות יז.), לעטר השכינה בראשיהם על ידי טהרת המחשבה, והשכינה היא הארץ העליונה, בסוד והארץ הדום רגליו (עי' ישעיה סו, א), ואם כן לביאה יחשב מי שבא לשרשה, שהיא השכינה, שהיא שורש כל הנשמות, וז"ש כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, שעל ידי זה נקרא אדם מקדש ה' להשרות שכינה בתוכו, בסוד (שמות כה, ח) ושכנתי בתוכם, וז"ש אשר אני נותן לכם, וכמ"ש **בזהר** ויקחו לי תרומה (שמות כה, ב) כל נדיב לבו יביאה וגו' (שם לה, ה), ועיין שם. ועל ידי טהרת מחשבתו גורם לטהר השכינה מהקליפות ולייחדה עם דודה, וז"ש ושבתה הארץ שבת לה' - לידו"ד, ר"ל לייחד השכינה על ידי שביתת הקליפות ולחברה לשם הגדול שם הוי"ה, ונוצר תאנה יאכל פריה (משלי כז, יח) - והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, בזה ובבא.

•

ועוד יש לומר ביאור פסוק, וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמור כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' וגו' (כה, א-ב). וי"ל, אשר אני נותן לכם, הוא מיותר, כי פשיטא שהוא יתברך הנותן. ב' ושבתה הארץ, כי הלא ראוי שיהי' לאנשים שישבתו, ולא על הארץ, וכן הקשה **האלשיך** (ויקרא כה, א), יעו"ש.

לבאר זה, נבאר פסוק שאחרי זה (כה, לה-מב) [וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך כו'] כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבוד בו עבודת עבד כשכיר כתושב יהיה עמך עד שנת היובל יעבוד עמך ויצא מעמך הוא ובניו ושב אל אחוזת אבותיו וגו' כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד. וי"ל, **א**' ומטה ידו, יש להבין, חדא שהוא מיותר, דכי כתיב כי ימוך אחיך ול"ל שוב ומטה ידו. וגם יש להבין משמעות מטה ידו כפשוטו. **ב**' עמך מיותר. **ג**' דאחרי זה כתיב וכי ימוך אחיך עמך, ולא כתב ומטה ידו. **ד**' והחזקת בו יש להבין, ודרשת חז"ל ידוע. **ה**' ויצא מעמך הוא ובניו וגו', אם הוא נמכר בניו מי מכרם, ודרשת חז"ל ידוע, שדרשו מזה

(קדושין כב.) דרבו חייב במזונות בניו. **וא"ו**, כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, ל"ל נתינת טעם זה.

ונבאר משנה באבות (פ"ד מ"ג) אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. וכתבתי מזה במקום אחר. וכעת נראה לי, דכתב **הרמב"ם** בפרק ב' מהלכות דעות: חולי הגוף טועמים מר למתוק וכו', כך חולי הנפשות, ותקנתם שילכו אל החכמים רופאי הנפשות וכו', וכשאינם הולכים עליהם נאמר (משלי א, ז) חכמה ומוסר אוילים בזו וכו', יעו"ש. אמנם לדעת **הזהר** משמע גם שאינם הולכים אל החכמים רופאי הנפשות מכל מקום ילכו החכמים אצלם, ולדבר על לבם עד שיקבלו רפואות הנפשות, והוא דכ' בפרש' תרומה דף קכ"ח עמוד ב': מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (שמות כה, ב), עם הארץ בעי למרדף בתר זכאה ולמיקם ליה, אוף הכי ההוא זכאה בעי למרדף בתר חייבא וכו', ורבים השיב מעון (מלאכי ב, ו), ומאן דאחיד בידא דחייבא וכו'.

ובזה יובן משנה הנ"ל, אל תהי בז לכל אדם, שלא יהי' מסוג בני אדם אשר חכמה ומוסר, ר"ל הם החכמים רופאי הנפשות שהם כלל כל אדם, שלא יהי' מסוג בני אדם אשר חכמה ומוסר אוילים בזו, ושפיר קאמר אל תהי בז לכל אדם, שהוא אזהרה לאנשי החומר נגד אנשי הצורה. וחזר והזהיר לאנשי הצורה נגד אנשי החומר, שאל תהי מפליג לכל דבר, כמו אין מפליגין בספינה בים, שהוא פורש מיבשה לים, הנה אל תהי מפריש ומפליג לכל דבר, שהם אנשי החומר, וגם שהם אינם הולכים לחכמים רופאי הנפשות, מכל מקום ילכו החכמים אצלם, כמ"ש **בזהר** זכאה בעי למרדף בתר חייבא וכו'. וכן מצינו שצוה הקב"ה למשה (שמות יט, י) לך אל העם וקדשתם היום ומחר וגו', וכתב **האלשיך** ללמד שלא ימתין שיבא העם אליו לדרוש ממנו בדרך ה', רק הוא ילך עמם ללמדם וכו', עיין שם.

ובזה יובן פסוק הנ"ל בין באיש פרטי שיש בו חומר וצורה שנקרא אחים, כי הם בחינת יעקב ועשיו האמורים בפרשה, וראי' שרב יעבוד צעיר (בראשית כה, כג), שיכנע עשיו החומר אל יעקב שהוא הצורה, וכתבתי מזה במקום אחר, ובין בכללות אנשי החומר ואנשי הצורה. וז"ש וכי ימוך אחיך, הוא החומר, או אנשי החומר שהם חולי הנפשות, והי' ראוי שיתן יד לחכמים רופאי הנפשות להקימו מחולי זה, והוא לא כך עשה, רק מטה ידו שלא להקימו, וחכמה בָּזֶה שיהי' עמך, וז"ש ומטה ידו שיהי' עמך. מכל מקום והחזקת בו, שלא תניחנו ליפול, רק וחי אחיך עמך, שתהי' מסוג אהרן אשר רבים השיב מעון, ויהי' תואר צדיק הנקרא חי עמך.

וכי ימוך אחיך עמך, ר"ל מצד שרוצה איש צורה להחזיק ביד איש החומר שלא ליפול כמ"ש והחזקת בו וכו', לפעמים גובר הנופל על המחזיק בו להקימו, ומפיל אותו גם כן אתו עמו, וכמו שכתבתי במקום אחר ביאור פסוק (תהלים לב, ו) על זאת יתפלל כל חסיד רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, שהטובע בנהר ואחד בא להצילו מושכו עמו, כי אם שיזהר וכו', יעו"ש. וז"ש וכי ימוך אחיך הצורה, או אנשי הצורה. עמך, אנשי החומר, שאתה מושך אותו להיות עמך במדרגתך וכו'. ונמכר לך, שמשעבד הצורה והנשמה לצורכי החומר והגוף, כמו בגלות מצרים, שכתבתי במקום אחר. לא תעבוד בו עבודת עבד, אשר יומם ולילה לא ישבותו. רק כשכיר יום, שישעבד עם הנשמה בצורכי מזון הגוף דבר יום ביומו ולא לאסוף, וז"ש כשכיר כתושב יהיה עמך. עד שנת היובל, שיהא חירות לגמרי, שכל העוסק בתורה נעשה בן חורין (אבות פ"ו מ"ב), ואז יהי' משועבד הגוף לצרכי הנשמה כמו ביציאת מצרים שנאמר (ישעיה נב, ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, ובארתי שם.

ואז, **ויצא מעמך הוא ובניו**, שכתבתי במקום אחר ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו הרי אנו ובנינו וכו' (הגש"פ), יעו"ש. והנה שגם בניו, הם התולדות שהוא מצד היצר הרע והחומר, יצאו עמו גם כן. כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, מגשמי לרוחני, וכמו שביארתי מצוה אנכי ה' אלדיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ, ב), והבן.

ובזה יובן כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ר"ל כי משמע לשון אשר תבואו אל הארץ, שגם אם עמי הארץ חולי הנפשות אינם הולכים אל החכמים רופאי הנפשות, מכל מקום החכמים ילכו ויבואו אל הארץ, אנשי החומר, אשר אני נותן לכם - למתנה יחשב לכם להוציא יקר מזולל אז כפי תהיה, ושכרו גדול כמבואר שם בזהר תרומה הנ"ל. ושבתה הארץ שבת לה', שהוא נעשה מחומר צורה שהוא שבת לה', והבן.

•

עוד י"ל, ונבאר פסוקי פ' וירא (בראשית כ, יא-יג) ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי ואומר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא. הספיקות רבו, וביאור זה כתבתי במקום אחר.

ונבאר משנה פרק ד' דברכות (מ"ד): רבי אליעזר אומר, העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע אומר, המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר, הושע

[השם] את עמך שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך, ברוך אתה ה' שומע תפלה.

ונבאר משנה באבות פרק קמא (מ"א): הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה. דיש להבין לשון והעמידו תלמידים הרבה. ונ"ל דכתבתי במקום אחר אלופינו מסובלים וגו' (תהלים קמד, יד), כשיודע האדם שאלופו של עולם בכל תנועה שבעולם אז יכול לסבול הכל, ואז אין פרץ וכו', יעו"ש. וכן שמעתי אחר כך **ממורי** כי בידיעת אדם שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך, אף אם יעלה היפך חכמה הברה משמעות הפירוש של התפלה, מכל מקום בידיעה זו יתפרדו כל פועלי און וכו'. הגם **ששמעתי גם כן ממנו** שצריך הכנעה והבדלה והמתקה וכו' מצד השבירה, שנפלו הניצוצות קדושים בין הקליפות, צריך להפריד מן השכינה מחשבות רעות וזרות וכו', ודברי פי חכם חן.

והחכם יבין וישכיל דיש בזה ב' סוגים, א' דרך כלל, וא' דרך פרט, כמו **ששמעתי ממורי** וכתבתי מזה במקום אחר, כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה וכו' (כתובות טז:), דבית שמאי סבירא להו דבזמן הגלות סגי דרך כלל כמות שהיא, ובית הלל אומרים דצריך דרך פרט לקשט הכלה שתהי' נאה וחסודה וכו', ודברי פי חכם חן. והכי נמי אם יכול לטהר מחשבתו אזי מה טוב ומה נעים שיעשה דרך פרט בענין הבדלה והכנעה והמתקה שהוא עמוק מאד, ואם לאו דרך כלל, ידע שהכל ממנו יתברך, ואז יוכל לעמוד על עומדו ולא ידחו הקליפות אותו, בכל המדריגות שיהי' נשאר דבוק בו יתברך. וזה הבטחתו יתברך (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, שהם המלאכים, שאין החיצונים והקליפות יכולים להדיחו ממעמדו ומצבו.

ובזה יובן והעמידו תלמידים הרבה, שישארו קיימים על עמדם ומצבם, ולא כתלמידים של צדוק וביתוס ששמעו מרבם אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו' (אבות פ"א מ"ג), ועל ידי זה נדחו ממעמדן ומצבן (ונעשה) [ונעשו] אפיקורסין, כמבואר שם. לכך עצה היעוצה עשו סייג לתורה, שגם שיהיו נדחים על ידי קליפות, מכל מקום נשארו על עמדן בעיקר המצוה, וק"ל.

ובזה יובן רבי אליעזר אומר אל תעש תפלתך קבע, ר"ל שלא יקבע בדעתו לומר על דבר זה צריך אני להתפלל, דאם כן כשיעלה בדעתו ומחשבתו דבר אחר, אז יתבלבל מחשבתו ואין תפלתו תחנונים, אלא לא יעשה קבע, רק כל מה שיעלה (ומחשבתו) [במחשבתו]

יתן דעתו שגם זה ממנו יתברך, ובזה ילך בטח שיהיה תחנונים לפניו יתברך בלי שום בלבול הדעת כלל.

רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה, ר"ל כי המחשבה נקרא הולך, כמו שכתבתי במקום אחר, והיינו שהמהלך במחשבתו במקום סכנה של הקליפות, שאינו יכול לטהר מחשבתו ממחשבות זרות, שהם קליפות ומקום סכנה. מתפלל תפלה קצרה, במלכות כשאינה ביחוד עם דודה, ואז הקליפות מסבבין אותה, וזה גורם לאדם גם כן מחשבות זרות, כמו שכתבתי במקום אחר **ששמעתי ממורי** ענין רומ"ח וכו', יעו"ש. לכך אמר הושע ה[שם] את עמך וכו', שישתתף צערו שלא יכול לטהר מחשבתו עם צער השכינה שאינה ביחוד עם בעלה ולכך הקליפות מסבבין אותה, וזה גורם בלבול מחשבתו, ומתפלל הושע ה[שם] את עמך וגו', ר"ל אגב שיושיע לה[שם] שהוא השכינה שנקראת שם, כנודע **בכוונת** שמע ישראל וכו', ממילא יהי' ישועה גם כן את עמך שארית ישראל, וכמ"ש **התוספות** בפרק קמא דקדושין (לא: ד"ה אסתייעא) מזמור לאסף שאמרו בני קורח כשטבעו בארץ שערים, מי שיעלה השערים יעלה הם גם כן וכו', יעו"ש. וכן כתב **האלשיך** (שמות ד, לא) ואלקים פקוד, ואגבה יפקוד אתכם וכו'. גם רמז תיבת הושע, להמשיך ש"ע נהורין לזווג שיתחברו אות ה' עם ו', וזהו הושע ה[שם], ואז יהי' הושיעה גם את עמך את שארית ישראל.

בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך, כי סוד ע[י]בור הוא ע"ב רי"ו, ע"ב חסד מימין, רי"ו גימטריא גבורה משמאל, וכאשר יתחברו שניהם, שנכלל שמאל בימין, נעשה עיבור להוליד שפע וברכה לעולם, וז"ש בכל פרשת העבור, שעל ידי שאין בני אדם עושין רצונו של מקום שיהי' נכלל שמאל בימין רי"ו עם ע"ב, רק שיש פרשת העבור, ר"ל כמו פרשת דרכים, שמופרש ומובדל בחינת העבור, ע"ב מן רי"ו, שזה גורם שיהי' מקום סכנה ח"ו, מכל מקום יהיו צרכיהם לפניך, הוא קודם, על דרך טרם יקראו ואני אענה (ישעיה סה, כד), שיהיו צרכם מוכנים מקודם שיקראו בסכנה, ברוך אתה ה' שומע תפלה.

ובזה יובן ויאמר אברהם כי אמרתי, ר"ל כאשר אמרתי בלבי רק אין יראת אלקים במקום הזה, שאין בדבר זה או במקום זה השגחתו יתברך, שנקרא השכינה יראת ה', וכאשר עלתה מחשבה זו בלבי שיש דבר או מקום מובדל ממנו יתברך, אז ידעתי שאני בסכנה, ופן יהרגוני וגו', כי ידע אדם בנפשו כאשר עלה על לבו מחשבה רעה זו, שהיא כפירה, ודאי הוא בסכנת מות, כמו **ששמעתי זה ממורי**, וכתבתי במקום אחר. וכן כתב **הרמב"ם** (הל' תשובה פ"ו ה"ג) שמנע מפרעה התשובה ונכנס בכפירה ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה, ב), כדי שיקבל עונשו, וכן הכנעניים וסיחון ועוג וכו', יעו"ש. וז"ש פן

יהרגוני על דבר אשתי, שהיא השכינה, שאמרתי אין יראת אלקים במקום הזה, שהוא כמו כפירה בהשגחתו יתברך, כי מלא כל הארץ כבודו.

(**אמנם**) [**אמנה**] **אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי וגו'**, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס פסחים (קכא:) על פדיון הבן אבי הבן מברך וכו', דכתב **מהרח**"ו: בחול דרכי הכלה מבינה דדינין מתערין מינה, לכך רגלי' יורדות מות, מה שאין כן בשבת עלתה בקודש שהוא חכמה, אז אין שטן ופגע רע וכו'. וז"ש (תהלים קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי על עדותיך, על ידי המחשבה מקשר דרכי הכלה אל נה"י דזעיר אנפין שהם עדותיך וכו'. ושפיר אמר אז היא בת אבי מחכמה, ולא בת אמי מצד הבינה, ושם אין שופ"ר, ותהי לי לאשה. אפס כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד) ואי אפשר שיעמוד אדם על מדריגה אחת עליונה, לכך התעו וגו' וירד ממדריגה זו, שאינו יכול לטהר מחשבתו ולקשר דרכי הכלה במחשבתו אל הכלה החכמה, וז"ש התעו אותי מבית אבי דייקא. ואומר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבא שמה, בכל בחינות מקומות ומדרגות שנבא שם, דרך כלל אמרי לי אחי הוא, וכמ"ש **בזהר** אמור לחכמה אחותי את (משלי ז, ד), שידע שמדרגה זו הוא גם כן ממנו יתברך, אז יתפרדו כל פועלי און וניצל מכל הסכנות, והבן.

ובזה יובן כי תבואו אל הארץ, במדרגה תחתונה סמוך לארציות החומר, מכל מקום אם תיתן לב לידע כי אני הוא הנותן לכם מדרגה זו, כי הכל ממנו יתברך, אז יתפרדו כל פועלי און, ושבתה הארץ שבת לה', שמקשר מדרגה תחתונה אל העליונה סוד שבת **ש**"**בת**, והבן.

•

עוד י"ל ביאור פסוק הנ"ל (כה, לט) כי ימוך אחיך וגו'. ונבאר משנה הנ"ל (ברכות פ"ד מ"ד) גם כן באופן אחר, רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה וכו'.

דכתבתי במקום אחר, בפ' וארא, דיש ג' מיני הגלות, א' גלות השכינה. ב' גלות הנשמה שירדה ממקומה תחת האברים, שהוא סוד אלהים אחרים, ותגל מרגלותיו וגו' (רות ג, ז). ג' גלות הגשמי וכו'. וז"ש אשר אהל. וז"ש (משלי ל, כא) תחת שלש רגזה הארץ, תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה וגו'. וזה סוד דעייל ונפיק וכו', וז"ש (שמ"א ז, יז) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכו', יעו"ש.

והנה עצה היעוצה להינצל מגימל סוגי הגלות הנ"ל, שיתפלל לה' יתברך מבטן שאול, כמו שאמר הכתוב (יונה ב, ג) מבטן שאול שועתי אליך וגו'. אמנם לא יעשה תפלתו

עבור גלות הגשמי, ואפילו הרוחני הנוגע לנשמתו לא יעשה עיקר תפלתו, רק עבור גלות השכינה יעשה עיקר תפלתו.

ובזה יובן, רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע ועיקר עבור עצמו, אין תפלתו תחנונים, ר"ל שעשה תפלתו קבע - כמ"ש לקמן, יעו"ש.

ומפרש, **רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה וכו'**, ר"ל כי היורד ממדרגתו נקרא הולך, כמ"ש (בראשית כה, לב) הנה אנכי הולך למות, היפך ביאה העולה למדרגה העליונה, והיינו שירדה נשמתו ממקום מעלתה, תחת רשות הס"א שהיא סכנה כנ"ל, יתפלל תפלה קצרה - שהוא שלא יעשה עיקר תפלה עבור עצמו רק עבור השכינה, שזה נקרא תפלה קצרה, כמבואר **בסוף תיקונים** (קמה:) במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך, שהיא מסיטרא דזעיר אנפין וכו', יעו"ש.

וז"ש הושע השם את שהוא את עמך, ר"ל שהשם יושיע להשכינה שנקראת את כנודע, והיא את עמך - גלות עמך הוא נמשך מגלות השכינה, והוא גם כן את שארית ישראל, כי אנשי הצורה והנשמה שנקראים ישראל, סוד ישראל עלו במחשבה, והנשמה כשירדה מראש אל הרגליים נקראת שארית, לשון שיריים, וז"ש את שארית ישראל, אותיות ראשית הוא שארית, וכל זה כי גלות הנשמה היא גם כן גלות השכינה שהוא חלק אלוה ממעל, באופן שכל גימל גלות הנ"ל העיקר הוא גלות השכינה, לכך יש להתפלל תפלה קצרה.

בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך וכו'. ומפרש בש"ס (ברכות) דף כ"ט עמוד ב':- מאי פרשת העבור, אמר רב חסדא וכו' אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו צרכיהם לפניך. איכא דאמרי אמר רב חסדא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה וכו'. פירש **רש"י**, פרש(ו)ת העבור - שפורשים לעבירה וכו'.

ול"נ דשני לשונות אמת, וזה נמשך מזה, **דשמעתי ממורי** בשם **הרמב"ן** דבימי הקטנות החטא מצוי וכו', וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש, והקטנות הוא בימי העבור, דנודע שיש עבור ויניקה מוחין, ואתי שפיר כי בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם, שהם בימי הקטנות שהם כאשה עוברה בסוד עבור, אז מצוי שהם עוברים על דברי תורה, מכל מקום יהיו צרכיהם לפניך, ופירש **רש"י** לרחם עליהם, והוא על דרך מלפניך משפטינו יצא, שהוא ברחמים, והטעם כי נודע כי האדם קרוב לאונס, כי ימי הקטנות גורם זה החטא, וקרוב לפטור מן החוב, כי אתה ה' שומע תפלה, וק"ל.

ובזה יובן כי ימוך אחיך עמך, שהצורה הוא אחיך של החומר, כנזכר מעבר לדף, ונעשה אחיך הצורה מך, שירד למדרגה בחינת החומר, ועתה הוא עמך בסוב אל שנמכר לך

שישתעבד הצורה לצרכי החומר והגוף. לא תעבוד בו עבודת עבד, וכמו שכתבתי במקום אחר עבדים היינו לפרעה במצרים (הגש"פ), שכל עבודת ה' הי' עם היצר הרע שנקרא עבד וכו', יעו"ש, וז"ש עבודת עבד. רק כשכיר וכתושב יהיה עמך עד שנת היובל, שיצא מרשות הסיטרא אחרא, בסוד עייל ונפיק הנ"ל, ואז ויצא מעמך הוא ובניו עמו שהם התולדות וכנ"ל. אל אחוזת אבותיו ישוב, בסוד ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, שתזכה הנשמה [לשוב] למקום המוחין שנקרא אחוזת אבותיו, וק"ל.

ועל פי זה נבאר פ' במדבר (במדבר א, ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם ולבית אבותם וגו'. וי"ל, **א**' לשון שאו ולא פקוד. **ב**' את ל"ל. **ג**' ראש בני ישראל, ולא סתם שאו מספר בני ישראל. **ד**' לבית אבותם ל"ל. ועיין במקום אחר ביאור פרשה זו.

ולפי הנ"ל אתי שפיר, שיש ג' גליות הנ"ל, וכאן שיצאו ממצרים, גלות הגשמי שהוא מצר וגבול, וזש"ה (שם א, א) לצאתם מארץ מצרים. ונבאר ב' גליות הנשארים, ונעשה עיקר שאו את - לשאת ולבטל המלכות שנקרא את כנודע, גם שירדה מן א' עד ת' סוף המדרגה, וצריך להקימה מן ת' עד א' לקשר סוף בראש לחבר(ת)ה עם אלופו של עולם. ואגב גם כן שאו את ראש בני ישראל הוא גלות הנשמה שהיא בראש בני ישראל במוח, ובגלות ירדה ותגל מרגלותיו וגו' (רות ג, ז), ונעשה מן ראש ש[י]ריים וכנ"ל, ועכשיו תחזור (ותשים) [ותשוב] למקומה שתהי' ראש בני ישראל. וכאשר יצאו מן גלות הנ"ל אז תהיה למשפחותם לבית אבותם, לקשר מלכות אל חכמה שנקרא אבא, ושם אין שופ"ר, והבן.

ועל פי זה נבאר פ' נשא, יעו"ש. ועל פי זה נבאר פ' סוטה (במדבר ה, טו), וכתבתי בקיצור, יעו"ש. וכעת נ"ל על פי מה שאמרנו סוד פדיון הבן שנעשה על ידי האב וכו', יעו"ש. ובזה יובן והביא האיש את אשתו אל הכהן, ר"ל והביא האיש, זעיר אנפין, את אשתו, נוקבא דזעיר אנפין. אל הכהן, חכמה עילאה, והכל על ידי אדם, בסוד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קיט, נט), וכאשר נכנסה אל הקודש שוב אין שופ"ר, והבן.

ועל פי זה נבאר, דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות ויעש כן אהרן וגו' (במדבר ח, ב-ג). וכתבתי ביאור זה במקום אחר, יעו"ש. ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי דרכי הכלה רגלי' יורדות מות, לפי שדרכי' דרכי נועם, ומבינה דינין מתערין, מה שאין כן בהעלותה אל החכמה, שנקרא קודש סוד שבת, אז רגלי הכלה עולין בקודש, ושם אין שופ"ר.

ובזה יובן, דבר אל אהרן, שיתער כהנא עילאה חכמה. בהעלותך את הנרות, נרת כתיב, שהיא השכינה שנקראת נר אחד הכולל כל הנרות, שנקרא בת שבע, אש[ר] ג' רגלים שהם נצח הוד יסוד יורדות מות, לפי שדרכיה דרכי נועם מבינה. מה שאין כן בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה, כי ראשי תבות נקראים פנים וסופי תבות נקראים מול הפנים, שהוא העורף בסוד אחורים שהוא נגד הפנים, וראשי תבות הפנים וסופי תבות לי"ה, והכוונה להעלות השכינה ראשי התבות שנק' פ"ה, אל מול פני המנורה וסופי תבות שהוא לי"ה, סופי תבות מול פני המנורה, שהיא אבא ואימא שהוא לי"ה, אז יאירו שבעת הנרות, כל ז' מדות שלה גם נצח הוד יסוד שלה, שהם רגלי' שהי' יורדת מות, עתה שעלתה אל הראש שהיא א', נעשה אמת, והבן, והשי"ת יכפר.

עוד י"ל, ונבאר מדרש למה שבעה, כנגד ז' ימי בראשית וכו'. דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס דפסחים (ב., ד.) אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר, אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם וכו'. דאיתא בפרק י' דמנחות (יד:) נטמאת אחת מן החלות, רבי יהודה אומר שניהם יצאו לבית השרפה שאינו קרבן צבור חלוק, וחכמים אומרים הטמא בטומאתו והטהור נאכל. ונראה, דפליגי עוד רבי יהודה וחכמים (עי' פסחים כא.), רבי יהודה סבירא לי' אין ביעור חמץ אלא שרפה, וחכמים אומרים השבתתו בכל דבר וכו'. ופלוגתא זו נמשך מפלוגתא זו.

דהקשה בעקידה (פ' נשא שער עג) איך אפשר שהנשמה תחטא וכו', וע"כ צריך לומר שמסתלקת הנשמה קודם חטא, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, והיינו סילו]ק הנשמה, אם כן אנוס הוא, ולמה יענש וכו', יעו"ש, כתבתי מזה במקום אחר.

וי"ל דמצינו **בפרי עץ חיים** הלכות פסח (ש' חג המצות פ"א) גלות מצרים סבר משה רבינו עליו השלום, שחטאו עם הדעת שהוא הנשמה, וז"ש (שמות ג, ד) סר לראות וגו', והודיעו הקב"ה שנסתלק הדעת קודם החטא, ונשאר רק הלבוש יוד אה"י גימטריא רד"ו וכו', יעו"ש.

וב' סברות אלו הוא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן, רבי יהודה סבירא לי' נטמאת אחת מן החלות, שהם החלה האחת הוא חומר, והחלה הב' הוא הצורה והנשמה, על דרך שאמרו חז"ל אדם הראשון הי' חלתו של עולם וכו'. ונטמא אחת מהם, היא טומאת החומר והגוף, שהוא עלול לקבל טומאה מצד עכירת החומר והיצר הרע, ומכל מקום שניהם טמאים, שמסתמא חטא הגוף עם הנשמה מהדעת כסברת משה, לכך שניהם יצאו לבית השרפה - כל דבר הבא מהאש צריך העברה באש שהוא תשובה חמורה, והוא לשיטתו

אין ביעור חמץ אלא שרפה. וחכמים סבירא להו כתשובת הקב"ה למשה שנסתלק הדעת וכו', והוא הדין בכל חטא אשר יחטא האדם נסתלק הנשמה והוא קרוב לאונס, לכך הטמא מטומאתו הוא החומר, מה שאין כן הטהור נאכל, הוא הנשמה שלא חטאה ונשארה טהורה, ואכל מלחם אביו, ולכך חכמים סבירא להו לשטתן חמץ השבתתו בכל דבר, כסברתו של הרמב"ם (הל' מקואות פי"א הי"ב) אם נכנס במימי הדעת וכו' הוא טהור מיד וכו'. ובזה יובן אור לי"ד וכו' אמר רב נחמן בר יצחק וכו', יעו"ש, ושם זכרתי שלא כסדר נכון, וכאן מובן יותר.

ובזה יובן דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה (במדבר ח, ב-ד). ר"ל מיד בהעלות על דעתו של אדם לפרוש מן הטומאות והביא נפשו במי הדעת, מיד הוא טהור, כמו שאמר הכתוב (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים, וכמו שכתב הרמב"ם הנ"ל, וז"ש בהעלותך את הנרות, לזכות ולהעלות נפשו שנק' נר ה' נשמת אדם (משלי כ, כז), לזכות זוהמת אדם נפשו עד שתהא ראויי' להעלות אחר כך בשובה אל שורשה, בסוד והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), אל מול פני המנורה הטהורה העליונה שממנה חוצבה, כמש"ה (קהלת יב, ז) והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, וכמ"ש **בסבא** דמשפטים (זח"ב צז.) לא תצא כצאת עבדים (שמות כא, ז) מלוכלכת בחובין, רק זכיא בסוד ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד, א) שכתב **בזהר** (זח"א רכד.:) שלא נאבד יום אחד, בסוד מדת ימי (תהלים לט, ה), שהם חלוקא דרבנן, שכולם עלו והאירו על עבר פניו, ושפיר יאירו שבעת הנרות דקאמר.

ויעשה כן אהרן וגו', נוסף על המחשבה טהורה הנ"ל עשה כן במעשה לטהר כל ימיו ולהעלותן אל מול פני המנורה העליונה, העלה נרותיה וגו'. וזהו שבחו שלא שינה במעשה ממה שחושב בדעתו, גם כי כמה אנשים נלכדו בזה, ובפרט כהנים גדולים, כמו שכתב היעבץ ולא אירע קרי לכהן גדול ביום כפור וכו' (אבות פ"ה מ"ה), יעו"ש, מכל מקום אהרן לא שינה, והבן.

וזה מעשה המנורה וגו' כן עשה את המנורה, מה שעשאה ורוצה לטהר עצמו להיות דוגמת מנורה מסייעין אותו, ולכך לא כתיב מי עשאה, כי הרשות לכל אדם לעשותה, והבן.

בחוקתי

בפסוק אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו' והשיג לכם דיש את וגו' ונתתי שלום בארץ וגו' (כו, ג-ו). ויש להבין, א'

קושית **הרמב"ם** בהלכות תשובה (פ"ט ה"א) הא יעודי שכר המצות והעונש הוא לעולם הבא, וכאן זכר שכר עולם הזה וכו', יעו"ש. ב' ענין ג' סוגים, תלכו, תשמרו, ועשיתם, צריך הבנה. ודרשת חז"ל ידוע. ג' ונתתי משמע לשון עבר, והל"ל ואתן גשמיכם ותתן הארץ יבולה, וכן ואתן שלום בארץ וכו'.

ול"נ, דהקשה **הרמב"ם**, **ובעל העקדה** מביאו, מאחר שכל פועל פועל פעולתו שיהי' פועל נכון ולא פועל ריק, ובזה יפול התימא על הבורא יתברך, שבדור המבול לולא נח שמצא חן הי' העולם חרב ונאבד, וח"ו הוי פועל ריק. ומשני וכו', יעו"ש. והנה זו שהקשה הרמב"ם בכללות העולם, מקשי ג"כ בפרטות בריאת האדם, שנמנו וגמרו נוח לאדם שלא נברא (עירובין יג:), מאחר שרחוק משכר וקרוב להפסד וחס וחלילה הוי פועל ריק.

ונ"ל, דקושיא זו מבואר על פי מה שכתבתי לעיל בפ' בהר ביאור משנה הנ"ל (אבות פ"ד מכ"ז) הילודים למות והמתים להחיות, דמבואר על פי משל, שנאבד למלך אבן יקר הערך במצולת ים, והוצרך לשלוח בניו שם, והי' בזה ג' סוגים, אחד שסבר שאביו השליכו מעל פניו, ונשאר שם. ב' שחשק לחזור למקורו לאביו ותו לא. ג' שהבין שביאתו שם הוא לאיזו תועלת, וחיפש ומצא האבן טובה, וחזר לאביו בשמחה, ועיין בפרש' תבא יעו"ש. אם כן לא הוי פועל ריק, כי צדיק יסוד עולם, סוג ג', שטרח ומצא האבן טובה להעלות ניצוצות קדושים, ועבורו נברא העולם, וכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה (ברכות ו:).

ובזה יובן אם בחוקותי תלכו, כמו אם כסף תלוה את עמי (שמות כב, כד), לשון חוב (מכילתא יתרו יא), כך אם יצירת האדם בעולם הזה כחק בלי טעם, כי הטעם והסברא הוא נוח שלא נברא, וז"ש תלכו, כי היצירה בעולם הזה נקראת הליכה, על שהוא קרוב להפסד, ורחוק משכר הנקרא ביאה היפך הליכה, היינו לסוג א' שנשאר במצולת ים. ואת מצותי תשמרו, סוג ב' הנ"ל, שומר לא תעשה כמשמעות השמר פן ואל (עירובין צו.), שלא לעבור עבירה, שיוכל לחזור לאביו כמו שירד שיחזור למקום מחצבו, אבל בקיום התורה והמצות, למצוא אבן יקר הערך, לא עשה זה. ועשיתם אותם, סוג ג', לעסוק בתורה ומצות להעלות מיין נוקבין שהיא אבן יקר הערך, להעלות מיין נוקבין מרפ"ח ניצוצי ז' מלכין וכו'.

ונתתי גשמיכם בעתם, ר"ל על ידי מעשיכם הטוב שגרמו שנתנה הארץ יבולה להעלות מיין נוקבין, להשפיע מלמעלה שפע טוב ומיין דוכרין על ידי יסוד צדיק הנקרא שדי, וכאשר תתהפך כחומר [חותם] נעשה דיש, על ידי שפע הטוב השיג לכם דיש את בציר,

והכל על ידי תיקון מעלה של בני אדם עם הכונה, שישתדל האדם בגשמי וצורך הדיוט ויכוון ברמיזתו למעלה אל השכינה, ואף על פי שה' יתברך מסייע לבאים לטהר, ואני נתתי שיזכו לקדש גשמיכם בעתם - הגשמיות שלכם בעתם, שהיא השכינה, מכל מקום על ידי הטוב בחירתם ונתנה הארץ יבולה, ראוי שיזכ"ה שישיג לכם דיש וגו'.

וקיד[ו]**ש** את עצמו בגשמי, היינו אכילה, מלבד כוונת אכילה בירור ז' מלכין וכו', יכוין בדרך לגמול חסד עם נפשו אכסנאי, כמו הלל הנ"ל, שזכרתי בפ' בהר, ושינה בסוד דורמיטא, ומו"מ בסוד בירור ל"ט מלאכות, באופן בכל דרכיך (משלי ג ו) הגשמי דעהו (משלי ג, ו), לייחד קודשא בריך הוא [ושכינתיה], וכמ"ש בזהר **תומר דבורה** הרבה דברים, יעו"ש.

וז"ל ונתתי גשמיכם בעתם, על ידי שזכו להעלות מיין נוקבין ונתנה הארץ העליונה יבולה, ולהשפיע מיין דוכרין, כי עץ השדה יתן פריו - הוא זעיר אנפין הנקרא עץ החיים מהלכו ת"ק שנה (בר"ר טו, ו), והשיג וגו', ונתתי שלום בארץ, שכבר נעשה יחוד יסוד ומלכות למעלה. והשבתי חיה רעה מן הארץ, לבער קוצים מן הכרם ה' צבאות.

א"כ סרה קושית הרמב"ם, שאין זה שכר עולם הזה, רק על ידי מעשה תחתונים גורמים יחוד למעלה, ושכרם לעולם הבא, והכל קאי אירישא דקרא, והבן.

•

עוד יש לומר ביאור ג' סוגים, בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, נגד זה ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו (כו, ג-ד). וזה ג' סוגים שאמר הנביא ירמי' (ירמיה ט, כב) אל יתהלל חכם בחכמתו וגבור בגבורתו ועשיר בעושרו וגו'.

ונבאר מ"ש באבות (פ"ו מ"י) אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום, אמר לי, רבי, מאיזה מקום אתה, אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים וסופרים. אמר לי רצונך שתדור במקומינו וכו', אמרתי לו איני דר אלא במקום תורה וכו'. ועיין ביאור זה במקום אחר.

וכעת נ"ל, דכתב **החסיד מהר"י יעבץ** במשנה פרק ד' דאבות (מ"א) בן זומא אומר, איזהו חכם הלומד מכל אדם וכו', איזהו עשיר וכו', ופירש - (ירמיה ט, כב) אל יתהלל החכם בחכמתו כשישתמש ממנו לצרכו וכן גבור ועשיר, אלא בזה התנאי יוכל להתהלל, כשיכיר מעלתו כי אני הוא שנתתי לו ומידי היתה זאת, וישתמש בחלקו זה אל עבודתו יתברך, אז הוא יתהלל, כי הוא עבד נאמן. אבל העושה בהיפך איך יתהלל, והמעלה אשר לו גזולה היא בידו ועתיד ליתן עלי' את הדין וכו'. וקודם לזה כתב, בלב חכם תנוח חכמה

ובקרב כסילים תודע (משלי יד, לג), כי לא פעלה בהם החכמה מה שדרכה לפעול, לכן לא נקראו חכמים רק יודעי חכמה. וכן עושר אם ישתמש בו בעבודת ה' יתברך אז עטרת חכמים עושרם (שם יד, כד), אבל עושר הכסילים אולת, כי אינו עושר לפי האמת רק הוא סיבת אולת, כי על ידי עשרם ושלותם תחזיק סכלותם וכו', יעו"ש.

ועיין לעיל, מובא מ"ש **בעקדה** (שער פ"ה) לב חכם לימין, שפונה הכל לימין, והכסיל פונה לשמאל וכו', יעו"ש. והיינו גם כן שחכמתו וגבורתו ועושרו פונה לימין לה' יתברך, והכסיל בהיפך, ישמש ממנו לצרכו, שהוא לשמאל.

ובזה יובן, אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ר"ל גם שהייתי בפעם אחת בתואר מהלך שהוא היפך ביאה, דהיינו עוסק בצרכי גשמי, מכל מקום היתה מחשבתי דבוק בו יתברך בסוד הנותן בים דרך (ישעיה מג, טז) **ששמעתי ממורי**. וגם בלאו הכי התורה נקראת דרך ה'. ושויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח) לדבק בו יתברך, וכמ"ש לעיל לנפש לא יטמא מחשבתו בעמיו - גם כשהוא בתוך עמיו, שהם המוני עם, שנקרא זה דרך היפך דרך הצדיקים שנקרא אורח, וכמ"ש **בזהר** (ח"ב ריד:-רטו.) ואורח צדיקים כאור נוגה וגו' (משלי ד, יח).

או יש לומר, כי הליכה נקרא שהולך ממדר[י]גה למדריגה, היפך המלאכים שנקראים עומדים על מדר[י]גה אחת, ותכלית המדרגה העליונה לדבק מחשבתו בו יתברך, והי' מהלך במדר[י]גה זו גם בהיותו בדרך, בתוך מדר[י]גת המוני עם שנקרא דרך, והיינו בעמיו ממש, מה שאין כן מדר[י]גת הצדיקים נקרא אורח כנ"ל, הרי שהי' פונה לימין גם בעוסקו בגשמי.

ופגע בי אדם אחד, ר"ל שפגע ומנגד למדרגתי, שגם בעוסקו בתורה ותפלה פונה לשמאל עבור צרכו שיהי' עושר וכבוד, והראיה, שהיה אדם אחד, וכמ"ש **בזהר** כי השכינה הולך עם האדם בדרך כשעוסק בתורה לשם שמים, וכמ"ש (עי' תהלים פה, יד) צדק לפניו יהל(ו)ך. וזהו המהלך בדרך יחידי וכו' (אבות פ"ג מ"ד), יעו"ש, וכאן הי' אדם אחד שאין השכינה משתתף עמו, והיינו מחמת שהיה פונה לשמאל, ואז אין השכינה עמו. וז"ש שויתי ה' לנגדי תמיד, שהי' השכינה עמו תמיד, והטעם כי מימיני בל אמוט, ר"ל שבכל פנות הי' פונה לימין, לשם שמים. ושאר ביא[ו]ר הפסוק עיין אחרי זה.

ולכך הוא נתן לי שלום תחלה, שהוא הי' פנוי, מה שאין כן אלא הייתי פנוי, כי הייתי עוסק בדבקותו יתברך ולא הי' הפנאי מסכים לזה, כי אם אחר שנתן לי שלום הוצרכתי להחזיר לו שלום, כי אף במקום שאין להפסיק אמרו חז"ל בפרק ב' דברכות (מ"א) ומשיב שלום לכל אדם. וז"ש החזרתי לו שלום, אבל לא תחלה, ללמדנו שהי' במקום

שאין להפסיק וליתן שלום תחלה, וכמו שפירש **רש"י** ביעקב אבינו (בראשית מו, כט), ויפול על צואריו, אבל יעקב לא נפל על צוארו של יוסף, שהי' קורא את שמע וכו'.

ואמר לי רבי וכו', שהבין בזה שהי' עוסק בתורה ודבקות ה' יתברך מסתמא הוא רבי. ושאלו מאיזה מקום אתה וכו', והענין, דכתבתי ביאור בש"ס דברכות, מאי רפידים, דרבי יהושע סבירא ליה שריפו ידיהם מדברי תורה, ורבי אליעזר סבירא לי' כך שמה. ועוד שאלו מאי שיטים, ואמר לו כך שמה, ורבי יהושע סבירא לי' שעסקו בשטות, ועיין זה לקמן.

וכעת נ"ל דלא פליגי, רק מר אמר חדא ומר אמר חדא, דמבואר **במדרש ובזהר**, כי שיטים המקום גורם על ידי מעיין שהוא לשט[ו]ף בזנות, ועתיד ליטהר, וענין מעיין שהי' במקדש, עיין שלח לך, יעו"ש. וז"ש (במדבר יג, יח) ואת הארץ מה היא, יש ארץ מגדלת חכמים ויש ארץ מגדלת טפשים (תנחומא שלח ו) וכו'.

ובזה יובן, מאי רפידים, ואמר לו כך שמה, והיינו שהמקום גורם, שרפו ידם מדברי תורה. וכן שיטים כך שמה, לכך עסקו בשטות. וכי תימא אם כן בטלה הבחירה, זה אינו דכל זה מצד טבע בריא(ו)ת הארץ, שמצד הגלגלים הי' המקום גורם, אבל נשמת האדם למעלה מן הגלגלים, לשנות טבע הגלגלים, וכמו שכתב **הר"י בן שושן** בויכוחו עם **הרמב"ם**, **והרב יעבץ** מביאו (אבות פ"ג מכ"א), עיין לעיל מזה. וזהו כונת שאלת מאי רפידים ומאי שיטים, וצ"ל כנ"ל, אם כן בטלה הבחירה ואין עונש, ומה טעם נענשו ויבא עמלק (שמות יז, ח), וכן בשיטים. וביאר לו, דלעולם השם המקום גורם, ומכל מקום לא בטלה הבחירה, וק"ל. וזהו שאלתו גם כן מאיזו מקום אתה, אפשר שהמקום גורם לקנות חכמה ודביקות ה' יתברך שראיתי בך.

והשיבו, **מעיר גדולה של חכמים וסופרים אני**, ר"ל כמ"ש (מלכים ב ד, ח) ושם אשה גדולה, ודרשו על שם חשיבות, והכי נמי כך על שם חשיבות היא גדולה וחשובה, שמגדלת תואר חכמים ולא יודעי חכמה, כי פעלה החכמה מה שראוי לפעול, ואינם משתמשים במעלת החכמה לצורך עצמן רק לצורך עבודת ה' יתברך. וכן סופרים לשבח במעלת החכמה הגבורה והעושר, היינו לצורך ה' יתברך, אבל אם ישתמש לעצמו אינם סופרים ומונין לספר בשבחו כלל, כי אינם מספרים במעלת העושר של הכסילים, כי נחשב אצלם לאוולת, וכיוצא בזה.

והנה, לפי שלא השיב לו על מקום ידוע, לומר מעיר פלונית אני שהיא גדולה מחכמים וסופרים וכו', סבר שאין המקום גורם לכבד האדם ואת האנשים, רק האדם מכבד מקומו, וסבר שנקרא עיר גדולה לפי שיש בה חכמים וסופרים, לכן אמר אם כן רצונך שתדור

במקומן]ו, וגם כן יהי' עיר גדולה מאחר שאתה תהי' שם שהוא תואר חכם וסופר. ואז ביאר לו פירוש איני דר אלא במקום שהוא גורם תורה ועבודת השי"ת, כי יש מקום שגורם ההיפך וכו', וז"ש (תהלים קיט, עב) טוב לי תורת פיך וכו', וק"ל.

ובזה יובן אם בחקותי תלכו, נגד מעלת החכמה שנקרא חק לישראל (תהלים פא, ד), וכמ"ש **בכתבים** חכם מה הוא אומר וכו' החקים והמשפטים וכו'. ור"ל שאל יתהלל חכם בחכמתו, רק ידע שהחכמה והחק היא שלו יתברך, ובזה לא ישתמש בחכמה רק לעבודת ה', גם בעוסקו בגשמי [יהי' דבוק בו ית', וז"ש אם בחקותי תלכו, מצד שידע שהם חקותי ישתמש בהם לצרכי, שיהי' בגדר הליכה ולא עמידה שיעמוד על מדריגה א', רק ילך למדריגה עליונה שהיא דבקותו יתברך, גם בעסקו בגשמי] שנקרא גם כן הליכה היפך ביאה.

ואת מצותי תשמרו, אל יתהלל הגבור בגבורתו לתועלת עצמו, רק להשי"ת יהי' גבור, לכבוש יצרו שלא יעבור על דברי תורה, שהוא תואר שמירה, כמו שאמרו חז"ל (עירובין צו.) השמר פן ואל אינו אלא אל תעשה, וז"ש את מצותי תשמרו.

ועשיתם אותם, אל יתהלל עשיר בעשרו להשתמש בו לצורך עצמו, רק להשי"ת, שיהי' רודף צדקה לשם שמים, ואז השי"ת ממציא לו בני אדם מהוגנים שיקבל שכר, וכמ"ש בש"ס דבבא בתרא (ט:) וכו', יעו"ש. וז"ש ועשיתם אותם, כמ"ש (רות ב, יט) ושם האיש אשר עשיתי עמו, כי עושה חסד עם הנותן שמקבל שכר, מה שאין כן באינו נותן לשם שמים הקב"ה ממציא לו בני אדם שאינם מהוגנים שלא יקבל שכר, ואז אין העני עושה חסד עם הנותן, שהולך לאיבוד שאינו מקבל שכר. וז"ש ועשיתם אותם, שתעשה חסד אתם - עם הנותנים לשם שמים.

ונגד זה ונתתי גשמיכם בעתם, דכתבתי במקום אחר פירוש המשנה (אבות פ"ב מ"ד) בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. דפליגי (ברכות לה:) תנא קמא סבירא לי' הנהג דרך ארץ, ורבי שמעון בר יוחאי סבירא לי' והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח) כמשמעו, ואז מלאכתן נעשית על ידי אחרים, ומסיק הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם וכו', מכל מקום לא תהי' אחרי רבים לרעות (שמות כג ב), ותהי' מן המיעוט, ובטל רצונך - חרישה וזריעה, מפני רצונו יתברך - לעסוק בחכמה להשי"ת, וגבור ועשיר גם כן לא ישתמש לרצונך רק לרצונו יתברך. כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, שיהי' מלאכתך נעשית על ידי אחרים, שלא יעשו [רצון] עצמם רק רצונך, מדה כנגד מדה וכו', והבן (זה לא כתבתי שם). וז"ש ונתתי גשמיכם בעתם,

ר"ל הגשמיות שלכם חרישה וזריעה וקצירה וכיוצא, יהי' בעתם של אחרים, שהם יעשו מלאכתך.

ונעשה עוד גם ברית, ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו, דכתב[תי] במקום אחר ביאור ש"ס (ברכות ל:) חסידים הראשונים היו שוהין ט' שעות לתפלה, אם כן תורתן האיך משתמרת ומלאכתן אימתי נעשית, ומשני מתוך שחסידים הן וכו' [יעו"ש. וז"ש אם בחקותי תלכו וגו', דהיינו לבטל רצונם בג' סוגים, חכמה, גבור, ועשיר, שלא ישתמש בו לצורכו ורצונו] כי אם לרצון הבורא יתברך, לכך מלבד שנתתי גשמיכם בעתם בגשמי כנ"ל, אלא גם ברוחני ונתנה הארץ יבולה, הוא סוד כוונת התפלה שהיא במלכות, ארץ העליונה, כמ"ש (תהלים קט, ד) ואני תפלה - גם שלא ישהא ט' שעות ביום מכל מקום יהי' תפלתו שגורה בפיו, ונתנה הארץ יבולה. וגם תורתו משתמר ונתברך, וז"ש ועץ השדה יתן פריו, שהתורה נקראת (משלי יג, יב) עץ חיים תאוה באה (ברכות לב:), ותואר עץ של השדה אשר ברכו ה' יתן פריו, וכמ"ש (תהלים א, ג) והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, והבן.

•

עוד נ"ל, אם בחקותי תלכו וגו' וכו' (כו, ג-ה). ונבאר ש"ס דברכות (ט:) דבר נא וישאלו וגו' (שמות יא, ב) שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו אותם (בראשית טו, יג) קיים, ואחר כן יצאו ברכוש גדול לא קיים וכו'. והקושיות מפורסמות, גם שלא יאמר אותו צדיק ראוי לקיים הבטחתו. וגם כפל ועבדום וענו וגו' למה האריך כאן. וגם תואר צדיק - שלא יאמר אותו צדיק וכו'.

וגם נבאר ש"ס דבכורות (מד:) לא יהי' בך עקר ועקרה ובבהמתך (דברים ז, יד), אמר רבי יהושע בן לוי, שלא יהי' תפלתך עק[ו]רה, אימתי בזמן שמשים עצמו כבהמה וכו'.

ונבאר משנה פרק ד' דברכות (מ"ד) רבי אליעזר אומר, העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים וכו'. ובפרק ב' דאבות (מי"ג) רבי שמעון אומר אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר וגו'.

ונבאר ש"ס דבכורות (ה:) מה נשתנו פטרי חמורים וכו' עד שהי' לכל אחד צ' חמורים טעונים כסף וזהב מצרים.

ונבאר המשך פסוקי תהלים (טז, ח-יא) שויתי ה' לנגדי תמיד וגו', עד נעימות בימינך נצח, עיין ביאור זה במקום אחר.

וכעת נראה לי, דהקשו **הקדמונים**, מאחר שהשי"ת יודע מחשבות אדם וצרכו, אם כן למה צריך האדם להוציא בשפתיו ולהתפלל ולישאל על צרכיו. ושמעתי מן **מוהר"ן**,

שתועלת התפלה, על ידי כלי הדיבור נעשו כלים להוציא השפע בפועל בכלים אלו, מה שאין כן אלו הי' במחשבה וכו', ודברי פי חכם חן.

והענין, דבא הצווי בתורתינו (דברים ל, יד) בפיך ובלבבך לעשותו, והם עובדא ומילולא ורעותא דלבא, כמפורש **בזהר** כמה פעמים. והנה, על ידי המחשבה וכוונת הלב על ידי נשמה שהיא בבינה, המקננת בבריאה עולם המחשבה, פועל ברוחני לתקן עולם המחשבה, ביום א' וביום וא"ו. ועל ידי פיך שהוא הדבור, רוח שהוא המקנן ביצירה, מתקן עולם היצירה, והוא ביום ב' וה', והיינו שתיקן עזרא וכו'. ועל ידי מעשה המצות מלכות נפש המקננת בעשיה, מתקן עולם העשייה, והוא ביום ג' ויום ד', כמבואר זה באר היטב **בכתבים** איך לקנות נפש רוח נשמה משבת העבר לשבת הבאה, יעו"ש. והנה נפש רוח נשמה אלו רמוזים בשם הוי"ה, איך לתקן השם ולקנות משם להמשיך נפש רוח נשמה וכו'.

וגם בעשיית גשמיית הייתי פונה לימין, וכמו שכתבתי במקום אחר בשם **העקידה** (שפ"ה) לב חכם לימינו (קהלת י, ב). וז"ש (תהלים טז ח) כי מימיני בל אמוט, ר"ל גם בגשמי שויתי ה' לנגדי תמיד לפנות לימין. לכן שמח לבי נגד בלבבך. ויגל כבודי, כי פה הבינה מוציא קול ודבור על ידי ל"ב נתיבות חכמה שנקרא גימטריא ל"ב, והוא נגד בפיך. אף בגשמי וגו' נגד לעשותו, כי הנפש בעשייה פועלת וגומרת המצות מעשיות על ידי הכלי שהוא בשר אדם, וק"ל.

ובזה יובן אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה (תו"כ ורש"י ויקרא כו ג), הרי בפיך. ואת מצותי תשמרו, כי שמירה היא בלב, הרי בלבבך. ועשיתם אותם, הרי לעשותו. ורומז הפסוק כסדר בפיך ובלבבך לעשותו. ונגד לעשותו בגשמי, לכך ונתתי גשמיכם בעתם, שהוא הפעולה גשמיית בעשייה. ונגד היצירה שהיא בפיך, יפעול במה שאמר ונתנה הארץ יבולה, כי בינה המוציא קול ודבור, ונתנה הארץ עליונה בינה, יבולה, שהיא לפעול ביצירה על קול ודבור. ונגד הבריאה שבו אהי"ה קס"א גימטריא עץ כנודע, אמר ועץ השדה יתן פריו, לתקן עולם המחשבה שהיא בריאה, והבן.

וז"ש והשיג לכם דיש, שהוא שדי בבריאה, את בציר ביצירה, ובציר אותיות יצר ביצירה ישיג את זרע שבעשייה, שימשיך נשמה מבריאה ורוח מיצירה ונפש מעשייה.

ובזה ואכלתם לחמכם לשובע, דכתב **היעבץ** פרק ד' דאבות (מ"א) בן זומא וכו', כי יש הפרש בין הטובות הנפש[י]ות שרבוים שבחם, ובין הטובות הגופנ[י]ות כי רבויים הפסדם, כמו מלח בתבשיל וכו'. ומאחר דקאי ברוחני שפיר אמר ואכלתם לחמכם דייקא, שלכם בהחלט, לשובע, כי רבויים שבחם, מה שאין כן לחם הגשמי אינו שלכם

בהחלט, כי אם לחיי שעה, ובזו אין צריך לשובע, כי רבויים הפסדם. ומעתה לפירוש **המפרשים** אוכל קימעא ומתברך וכו' (תו"כ ויקרא כד, ה), דאתי כמשמעו. וגם סרה קושיית **הרמב"ם** (הל' תשובה פ"ט ה"א) איך נכתב בתורה ייעודים גשמיים. דזה אינו, דברוחני קאי, וק"ל.

וזה יהי' פירוש הפסוק ישעי' נ"ה (ב) למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה. דהיינו בגשמי צריך שיהי' שלא לשבעה, כי רבויים הפסדם, הלא טוב יותר שמעו שמוע, דהיינו כפל המורה על רבוי השמיעה ברוחני, ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם, שרבויים שבחם, וק"ל.

עוד י"ל שויתי ה' לנגדי תמיד. דכתבתי לעיל אם לא יחשוב ה' לו עון וכו' (תהלים לב, ב). יעו"ש. וז"ש, כאשר שויתי ה' לנגדי, שיחשוב שמו יתברך, ונאה לי נגדי על ידי חטאתי נגדי תמיד (תהלים נא, ה), הגם כי מימיני בל אמוט, שכל פנות פניתי לימין, גם בגשמי כמו אכילה ושתי' וכיוצא. לכך שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח וגו', דכתב **בעוללות אפרים** דף מ"ב (מאמר קסג) משל על החומר וצורה, שהם ב' הפכיים, לשני בני אדם שפרשו ממקום מגוריהם וילכו בדרך, המטעמים של זה עצבות לזה וכו', כך מטעמים גופנים אשר אהב החומר הוא עצבון לנפש, וכאשר יאכל בלחמי התורה ותתענג בדשן נפשכם, אין הגוף שמח בזה כלל, כי אם באכילת מצוה בשבת ורגל וכיוצא אז תתענג הגוף והנפש וכו', יעו"ש. וז"ש מאחר ששמחת הגוף והנפש הם הפכיים, השמחה לזה עצבות לזה, לכן שמח לבי, ר"ל שלא בחרת[י] בשמחה של עולם הזה שהוא שמחת הלב בעניני הגוף, ולא שמחת הנפש שנקרא כבוד וכמ"ש (תהלים קו, כ) וימירו את כבודם בתבנית שור וגו'. וכמו שכתב **בזוהר** שם (ח"ב קצא.) דקאי על השכינה שנקרא נפש כנודע והוא כבוד, רק בחרת[י] בשמחת אכילת מצ[ו]ה, שאז יש שמחה לשניהם, וז"ש לכן שמח לבי ויגל כבודי, שהוא שמחת הגוף והנפש.

ואף בשרי ישכון לבטח, שלא ישלוט בו רמה, מאחר שלא נהנה כי אם מסעודת מצוה, וכמ"ש **בזהר** תרומה דף קמ"א (ע"א-ע"ב) בחכמה ומוסר, יעו"ש. הגם דיש לומר, דאם שמח לבי למטה, בידוע שיש שמחה למעלה, וזהו ויגל כבודי, ועיין מענין זה במקום אחר.

כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. דשמעתי ממורי כי קודם העונש באו מחשבות רעות וזרות, וז"ש אברהם (בראשית יב, יא) עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את ופן יהרגוני, לכך יראה ורעד יבא בו ונעשה יחוד יראה עם נורא וניצל וכו', ודברי פי

חכם חן. ואפשר מה שכתב **הרמב"ם** עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט, קכו), ונ"ל הוא על ענין זה גם כן, והבן.

וז"ש כי לא תעזוב נפשי לשאול, הוא המחשבה שנקראת נפש, כמו שכתב **הרמב"ם** (הל' מקוואות פי"א הי"ב) מובא לעיל, וגם השכינה נקראת נפש וכנזכר שם, והיינו אם לא תעזוב נפשי ומחשבתי לשאול - להנצל ממחשבות רעות וזרות, בזה אדע כי לא תתן חסידך לראות שחת, שהוא העונש שאחר מחשבה רעה וזרה.

וגם שי"ל, שיעשה למען שכינת עוזו שנקראת נפש, שעל ידי טהרת מחשבות האדם נטהר השכינה מהקליפות. וז"ש לא תעזוב נפשי, שהיא השכינה נפש דוד כנודע, לשאול הם הקל[י]פות ומחשבות רעות, והיינו על ידי סיוע עליון כדי שיהי' עזר לשכינה להפריד הקל[י]פות ממנה על ידי טהרת מחשבתו. ודוד הוצרך להתפלל על טהרת המחשבה, כמו **ששמעתי ממורי** פירוש הפסוק (תהלים קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה וגו', עיין במקום אחר.

גם יש לומר, כמו שכתב **הטור אורח חיים** סימן א', שהתפלל דוד (תהלים קיט, לז) העבר עיני מראות שוא, כי עין רואה ולב חומד, שהוא המחשבה, וכלי המעשה גומרין וכו', יעו"ש. וז"ש שלא תעזוב נפשי לשאול, והיינו על ידי שלא תתן חסידך לראות העבירה, שנקראת שחת וגורם שחת, והיינו על דרך העבר עיני מראות שוא וכו'.

תודיעני אורח חיים, **דשמעתי** ענין ב' שעירים להטיל גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל וכו' (ויקרא טז, ח), שיסתפק בכל דבר אם הוא לה' או לעזאזל. וז"ש תודיעני איזה אורח, כי שמא הוא עצת היצר הרע לומר שהוא מצוה אורח חיים, ובאמת אפשר שהוא לעזאזל.

שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח. והוא דכתב **היעבץ**, וזכרתי לעיל, כי טוב[ו]ת הגוף רבויים הפסדם, מה שאין כן שמחת וחובת הנפש רבויים שבחם. וז"ש, אחר שתודיעני אורח חיים, אז אני שובע שמחות את פניך הוא נעימות בימינך נצח, בלי הפסד, מה שאין כן ברבוי ושובע טובת הגשמי, שהוא בשמאל, גורם הפסד וכנ"ל.

ועוד מעלה בין הגשמי או הרוחני, דכתב **האלשיך** (משלי כב, ה) יותר יוכל לקנות בנקל עולם הבא וגן עדן, מה שאין כן לקנות גיהנם וכנ"ל, והוא על ידי נעימות ושלוה קונה עולם הבא הנצחי וגן עדן, היפך אם בינה לשמאל, וק"ל.

ונחזור לענין הנ"ל שזכרתי בפיך ובלבבך על ידי המחשבה לעשותו, ועל ידי מצות מעשיות בחינת עובדא, כמו ציצית ותפילין, מתקן עולם העשייה, ועל ידי התפלה בחינת בפיך ובלבבך - על ידי המחשבה וכוונת הלב מתקן עושה תיקון לפעול ברוחני בעולם

המחשבה, ועל ידי בפיך כלי הדבור, עושה כלים להוציא השפע מכח אל הפועל על ידי הכלים אלו לתועלת האדם, וכמו שכתבתי בשם **מוהר**"ן לעיל.

ובזה יובן ש"ס דבכורות, שלא תהא תפלתך עקרה, ר"ל שדרשוהו **בזהר** (ח"א רכג.) ורחל עקרה (בראשית כט, לא) עיקר, ר"ל שלא תעשה עיקר מה שהוא לצורך שנקרא תפלתך, רק תהי' עיקר כוונת התפלה לפעול ברוחני. וז"ש בבהמתך, שהתפלה היא סוד מיין נוקבין סוד שם ב"ן גימטריא בהמה, שתעלה השכינה להתייחד עם דודה בסוד ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וכו' (יחזקאל א, כו), וז"ש (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע ה', והבן. וז"ש רבי יהושע בן לוי שלא תהי' תפלתך וכו' אימתי בזמן שמשים עצמו כבהמה, וק"ל.

ובזה יובן כוונת המשנה פרק ד' דברכות, העושה תפלתו קבע וכו', ר"ל שעושה קבע ועיקר תפלתו השייך לעצמו וכו'. וכן משנה פרק ד' דאבות, אל תעש תפלתך קבע דייקא, אלא שהשכינה יעלה על ידי התפלה בסוד מיין נוקבין, ותהי רחמים ותחנונים לפני המקום, בסוד הקובע מקום לתפלתו (ברכות ו:) המבואר **בכתבים**, והבן.

ובזה נבא לבאר ש"ס דברכות, שלא יאמר אותו צדיק וכו'. והענין, ג' מיני עונש נאמר בפסוק (בראשית טו, יג) א' כי גר יהי' זרעך, זהו זרע לבטלה שהוצאת, כי אברהם גלגול אדם הראשון, וזרעו נפלה בערות הארץ הוא מצרים, ונתגלגלו עתה בכור הברזל להזדכך, וינצלו את מצרים - וזהו רכוש גדול של הנפשות הנ"ל וכו', יעו"ש. ונודע מ"ש כי חטא זה הוא במחשבה ובעובדא, וכמו שכתוב **בתיקונים** כי חטא אדם הראשון הי' במחשבה ובעובדא, עיין תיקון ס"א (צג:) וכו'. וז"ש כי גר יהי' זרעך, לתקן חטא זרע לבטלה. אפס שיש בחטא זה ב' בחינות, מחשבה ועובדא, ונגד עובד[א] צריך שיתקן בעובדא, וזהו ועבדום, ונגד מחשבה אמר וענו אותם.

וגם את הגוי וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, גם כן בעובדא ובמחשבה, בעובדא שיצאו ברכוש גדול ממש על ידי שישאלו כסף וזהב. ובמחשבה היינו בירור ניצוצי קרי, דנודע במחשבה אתברירו, וינצלו את מצרים רכוש גדול של הנפשות.

ובזה יובן שלא יאמר אותו צדיק, ר"ל אחר שתיקן אברהם אבינו חטא אדם הראשון שפגם בברית, עתה נקרא צדיק כנודע, לא יאמר ועבדום וענו אותם קיים בגשמי וברוחני, שהוא רומז בכפל ועבדום בגשמי, ועינו הוא ברוחני ובמחשבה. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בגשמי, הגם דהעיקר הוא ברוחני לברר רכוש נצוצי קרי וכמ"ש שלא יהי' תפילת"ך עקורה וכנ"ל, מכל מקום שלא יאמר אותו צדיק לכך בבקשה מהם שיקיימו הרכוש גם בגשמי על ידי שישאלו כסף וזהב, וק"ל.

ובזה יובן ש"ס דבכורות, מה נשתנו פטרי חמורים וכו', ומשני שהי' לכל אחד צ' חמורים טעונים כסף וזהב מצרים וכו'. ר"ל, מצרים שנקראים חמורים (יחזקאל כג, כ) על שם ערות הארץ, חומר עכור של טומאת קרי, ושם נצרפו ונזדככו ישראל בתיקון קרי, ונקרא כל אחד צדיק על ידי חמורים אלו שסייעו את ישראל להזדכך שם. והיו טעונים זהב וכסף של מצרים בגשמי, וברוחני מנצוצין, על דרך שנאמר (בראשית מז, יד) וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא במצרים, שהי' צדיק ובירר הנצוצין כמבואר **בכתבים**, יעו"ש, והבן.

ובזה נבאר משנה פרק ד' דמגילה (מ"ח) העושה תפלתו עגולה, סכנה ואין בה מצוה וכו'. וי"ל, דהל"ל העושה תפילין וכו'. ולפי הנ"ל מבואר, דהתפלה פועלת בגשמי על ידי עובדא, וברוחני על ידי מחשבה וכונת הלב פועלת ברוחני למעלה, וראוי שיכין האדם שיהי' עיקר כונת התפלה לפעול ברוחני, וכמ"ש למעלה שלא תהא תפלת"ך עקורה וכנ"ל. נוסף לזה, דאם כונת תפלתו לפעול לעצמו ומצפה אימתי יבוא משאלת תפלתו, נקרא עיון תפלה שמזכיר עונותיו (ברכות נה.).

ובזה יובן העושה תפלתו עגולה, כי דבר עגול כמו גלגול כאשר עלה מיד יורד ואינו עומד, כך העושה תפילתו עגולה, שמעלה תפילתו כדי שירד מיד בקשתו, הוא סכנה, שנקרא עיון תפלה להזכיר עונותיו, שמצפה שיבוא בקשתו. ואין בה מצוה, כי עיקר מצוה שיעשה יחוד למעלה וכנ"ל, וק"ל. ועיין דף בהג"ה ביא[ו]ר זה על דרך הלצה, יעו"ש.

במדבר

בפסוק וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד באחד לחודש השני וגו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם וגו' (א, א-ב). ובמדרש (במ"ר א, ו) אמרו, למה במדבר, מכאן שנו חכמים בג' דברים ניתנה תורה, באש ובמים ובמדבר. באש, דכתיב (שמות יט, יח) והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש. במים, דכתיב (שופטים ה, ד) ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים. במדבר, דכתיב (במדבר א, א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני. ולמה ניתנה בג' דברים אלו, לומר לך, מה דברים אלו נ[י]תנו חינם אף דברי תורה ניתנו חנם לבני עולם, וכמ"ש (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים, עד כאן.

ויש להבין, **א**' למה הודיענו מקום האמירה, מה שלא עשה כן בזולת מקום זה. **ב**' דבפ' דלעיל (ויקרא כז, לד) כתב בהר סיני וגו' וכאן במדבר סיני. **ג**' באוהל מועד ל"ל, כי שם ידבר עמו תמיד. **ד**' שאו את ראש, אין לו שחר כלל, דהל"ל לשון מספר או מנין

מפורש, מה שאין כן נשיאת ראש הוא ענין אחר, ובמדרש דרשו תלוי ראש וכו'. [ה'] לבית אבותם, דרשו חז"ל וכו', הל"ל בקצור למשפחות אבותם.

ו' למה פרט ג' דברים שניתנה תורה, והלא סגי באחד ללמוד דרשת חנם הנ"ל. **והרב בעל עקידה** (שער עב) כתב וזה לשונו: אמרו שניתנה באש, כי אש אוכלה הוא להבעיר התשוקה בלבות האנשים השלימים ולהוציאם מהעצלה והרפיון, וז"ש והר סיני עשן מפני אשר ירד עליו ה' באש התשוקה וכו'. וניתנה במים, לכבות שלהבת כח התאוה של תענוגי האדם וחמדותיו הגופניות, היפך האומות, וז"ש בצעדך משעיר וכו'. ואמר שניתנה במדבר, היא שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ו) לא כל המרבה בסחורה מחכים וכו', והראי' וידבר ה' אל משה במדבר סיני, כי בודאי מצד התבודדותו זכה לזה, וכמ"ש (שמות ג, א) וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא עד הר האלקים וכו'. והוסיפו לזרז ולומר מה דברים הללו בחינם וכו', לומר אלו ג' דברים אינו קשה להשיגם אם ירצה להרגיל עצמו בהם, ונתקיימו בטבעו חנם וכו', יעו"ש.

ולי נראה, כי אלו ג' דברים הנ"ל הוא יסוד הכולל כל התורה, כמ"ש (דברים ל, יב-יד) לא בשמים הוא וכו' כי אם בפיך ובלבבך לעשותו, ועיין ביאור זה במקום אחר.

הגם דלפי פשוטו גם כן אתי שפיר, כי לא סגי בפיך לחוד, פן יבא להתפאר בתורת פיו, וכבר דרשו בש"ס (עי' עירובין נה.) לא בשמים היא, בגסי הרוח וכו', לכך אמר ובלבבך - כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב (שמ"א טז, ז), שלא יעשום עטרה להתנשא בהם וכו'. ועדיין לא נגמר תכלית הכוונה כי אם לעשותם, וכמ"ש בש"ס דברכות (יז.) ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם וכו'. וגם י"ל לעשותו, שיהי' חפץ לעשות כל המצות גם שלא אפשר, מכל מקום חשב לעשות ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (עי' ברכות ו.), וז"ש (תהלים א, ב) בתורת ה' חפצו וגו', עיין מזה במקום אחר.

אמנם נראה לבאר משנה פרק ב' דאבות (מ"ה) ולא כל המרבה בסחורה מחכים, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש וכו', ויתפרש משנה זו בג' פנים, ובו יבואר ג' כללים הנ"ל בפיך ובלבבך לעשותו, ובזה תבין ג' דברים שניתנה תורה וכו'.

דראיתי בספר יד יוסף ביאור משנה זו, כי לקנות חכמה היא היפך קנין הסחורה שהוא מצוי במקום שיש הרבה אנשים סוחרים שם יש מוכרים וקונים הסחורה. מה שאין כן לקנות חכמה, לתאוה יבקש נפרד (משלי יח, א), ובמקום שאין אנשים יתבודד לקנות חכמה ולהיות איש וכו', יעו"ש[21].

[21] הגה"ה עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר קושי' אחד המרבה וכו', יעוין שם. ובזה יובן, לא כל המרבה בסחורה מחכים, רק שיהי' החיות רצוא ושוב וכו' (יחזקאל א, יד), עיין לקמן מזה, והבן.

עוד יש לפרש המשנה, דכתב **מוהר"י יעבץ** פירוש המשנה (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם וכו', וביאר פסוק (ירמיה ט, כב-כג) אל יתהלל חכם בחכמתו וגו', ר"ל שמסתפק ודי לו בחכמתו, שאינו לומד מאחרים, במדה זו לא יתהלל שיהי' לו תואר חכם, כי חכם הלומד מכל אדם, והראי' כי לא יתהלל גבור בגבורתו ועשיר בעשרו - שיהיה מסופק ודי במה שיש לו עושר, כי אין אדם מת וחצי תאותו בידו (קה"ר א לד, ג יב), ואם כן בעושר אינו מספיק לו, ובחכמה מספיק לו ואינו רוצה ללמוד מאחרים שיוסיף חכמה, וק"ל.

עוד י"ל, דנודע ההפרש בין חכמה הגשמי הוא על ידי שמשבח ומתפאר בדברי חכמה ומעלות שלו, וכמ"ש **בעקידה** פ' שמיני (שער ס) סימני טומאה וטהרה, שהחזיר מעלה גירה הוא סימן להעלות השבח והתהלה, לכך הוא טמא וכו'. וכעין זה כתב **בעוללות אפרים** דף קט"ו (מאמר תכא), וכ"כ בספרא דשלמה מלכא - סימן דלא ידע כלום שבוחי וכו' וכמ"ש **בזהר** (ח"ג קצג:). מה שאין כן חכמה הרוחני סייג לחכמה שתיקה (אבות פ"ג, מי"ג), יהללך זר ולא פיך (משלי כז, ב), הגם שדרשו חז"ל וכו'. וזה נ"ל פירוש הפסוק (משלי יז, כח) אויל מחריש חכם יחשב, ר"ל בחכמה גשמי נחשב אויל מי שמחריש, אבל ברוחני חכם יחשב, כי סייג לחכמה שתיקה. וזה נ"ל פירוש הפסוק (משלי יד, לג) בלב נבון [תנוח] חכמה, שאינו מפרסם חכמתו רק תנוח בו, מה שאין כן בקרב כסילים, שהיא בגשמי, תודע, אז נקרא יודע חכמה, ואיסתרא בלגינא קיש קיש קריא (ב"מ פה:).

וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו, ר"ל בחכמתו של עצמו, שהוא בגשמי, אינו יכול להתהלל בזה שהוא לו תואר חכם שהוא ברוחני, כי אם יתהלל ויתפאר אם כן אינו חכם, סימן דלא ידע כלום שבוחי נפשיה. כי אם בזא"ת יתהלל, ר"ל זאת היא מיעוט, כאשר מיעט עצמו כאילו אינו יודע כלום, בזאת יתהלל, שהוא השכל וידוע אותי - שהוא נקרא חכם באמת וכנ"ל. ואז כאשר נקרא חכם הוא לומד מכל אדם כו', איזהו חכם וכו', ואז לא יתהלל לשבוחי נפשיה, והבן.

וז"ש (**בראשית כה, כו**) **וידו אוחזת בעקב עשו**. **דכתב בעקידה** (שער כג) מה שלא נחשב אצל עשו רק בעקב, זה אחז יעקב וכו'. והיינו, מדת עשו התפארות, ומדת יעקב השפלות והמיעוט עצמו.

ובזה יובן, לא כל המרבה בסחורה מחכים, כי החכמה הגשמית היא היפך הרוחני, ואינו מחכים בזה ברוחני.

ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש, והוא דאמרו חז"ל בפ' שלח לך אנשים (במדבר יג, ב-ג), כולם אנשים ראשי בני ישראל המה. כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשירים היו. דלכאורה קשה, מאי בעי בזה דאותה שעה וכו', וצריך לומר דקשה אם היו כשרים וחשובים למה הוציאו דבה, לכך פי' דאותה שעה לבד היו כשרים. ול"נ דבלאו הכי אתי שפיר, וא"צ לזה דאותה שעה לבד הי' כשרים, דאם כן מה טעם נתקלקלו אחר כך. לכן נראה דאיתא בש"ס פרק כל כתבי (שבת קיט:) אמר רבי יצחק לא חרבה ירושלים אלא שהשוו קטן וגדול, ואמר רבי חנינא לא חרבה ירושלים אלא שלא הוכיחו זה את זה וכו' שביזו תלמידי חכמים וכו'. ור"ל דזה גורם לזה, על ידי שהשוו קטן וגדול והיו כולם חשובים וראשים, אם כן לא יוכלו להוכיח זה את זה, לכך חרבה וכו', עיין מזה במקום אחר. וזהו (דברים לב, כ) אסתירה פני מהם וגו', עיין במקום אחר מזה. ופסוק (ישעיה נה, ו) דרשו ה' בהמצאו וגו', יעו"ש. ובזה יובן, לפי שהיו כולם אנשים חשובים וראשים ראשי בני ישראל והשוו קטן וגדול, לכך גרמה השעה הזאת, כי צריך דבר אחד לדור (סנהדרין ח.), וק"ל.

ובזה יובן, ובמקום שאין אנשים אז השתדל להיות איש, ראש ומנהיג, דבר אחד לדור, אבל במקום שיש אנשים הרבה חשובים וראשים, לא תהי' שם איש שהוא ראש ומנהיג, כי במקום שהשוו קטן וגדול אין תוכחת מוסר (ובדין) [ובזיון] תלמיד חכם שם מצוי, וגורם חורבן ח"ו.

וגם י"ל, שהוא מוסר על כללות בני אדם שהם מרבים בסחורה שאינו מחכים, אם כן ראוי לך להשתדל שזה האדם שהוא במקום שאין אנשים ומתבודד, שהוא יהי' לך לאיש לשמוע אליו ותורה יבוקש מפיהו, וק"ל.

עוד יש לפרש המשנה, דנודע תכלית כל עסק התורה והמצות הוא שיזכה לדבק בו יתברך, כמ"ש (דברים י, כ) ובו תדבק. אמנם דכתב **הרמב"ן** (דברים יא, כב) דיש בזה ב' בחינות אנשים, א' המתבודד יוכל לדבק בו יתברך, מה שאין כן כשהוא בין אנשים. בחינה ב' גם כשהוא בין אנשים ועוסק בגשמי, מכל מקום מחשבתו דבוק בו יתברך וכו', יעו"ש, וכ"כ **בספר זוודין לאורחין** ובחינת משה רבינו עליו השלום הי' בחינה ב' הנ"ל, שנאמר (דברים ה, כח) ואתה פה עמוד עמדי וכו', מובא לעיל ולקמן, יעו"ש. וכבר זכרנו לעיל כי תואר חכם הוא ברוחני וכו', וכ"כ **בספר הקנה** לו חכמו ישכילו זאת (דברים לב, כט), מה שאין כן כשאינו בגדר זאת לא נקרא חכם וכו'.

ובזה יובן, ולא כ"ל המרבה בסחורה מחכים, ר"ל שיהיו כולם בבחינה זו אי אפשר, אבל המיעוט אפשר שגם בעת שהוא מרבה בסחורה בין אנשים מכל מקום הוא מחכים,

שנקרא בתואר חכם על שהוא דבוק בחכמה עליונה. והוא על דרך **ששמעתי** הרבה עשו כרשב"י לכך ולא עלתה בידם וכו' (ברכות לה:), אבל המיעוט עלתה בידם. והכי נמי כך, שלא תהיה אחרי רבים לרעות (שמות כג, ב), רק ראוי להיות מבני עליה המועטים, להיות מבחינה ב' הנ"ל דאפשר. ועל כל פנים תהיה מבחינה א' הנ"ל, במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, בהתבודדות במקום שאין אנשים אז תהי' כאיש, לדבק בו יתברך הנקרא איש מלחמה, והבן.

העולה מזה, כי ג' פירושים שיש במשנה זו נלמוד ג' בחינות בפיך ובלבבך לעשותו, כי **פירוש א'** נקרא אנשי מעשה, הפורשים מעניני עולם הזה, שיתבודד במקום שאין אנשים להיות איש, אז הוא לעשות[ו]. **פירוש ב'** נגד בחינת בפיך, גם שלא כל המרבה בסחורה מחכים, שיהי' תואר חכם, כי סייג לחכמה שתיקה, ומכל מקום במקום שאין אנשים, הרבה ראשים וחשובים, השתדל להיות איש אשר תורה יבקשו מפיהו להשיב רבים מעון, בחינת בפיך. **פירוש ג'** לדבק לבו ומחשבתו בו יתברך, כי יש מיעוט גם המרבה בסחורה מחכים לדבק בחכמה עליונה, ומכל שכן במקום שאין אנשים וכו', וזהו בחינת בלבבך.

ובזה יובן, בג' דברים ניתנה תורה, באש, ר"ל כמו יסוד האש מתלהב ועולה למעלה מן שאר יסודות, כך לא תהי' אחרי רבים להטות, המרבים בסחורה, כי אם יפרוש מעניני עולם הזה במקום שאין אנשים ויהי' איש, וזהו לעשותו, וכנ"ל.

ב' במים, שנאמר (ישעיה יא, ט) ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים וגו', והוא ים החכמה לדבק בו יתברך, שנאמר (בראשית ד, א) וידע אדם את חוה, לשון דביקות, וזש"ה דעה את ה' כמו ים בסוד ורוח אלקים מרחפת על פני המים (בראשית א, ב). הגם די"ל מי שהוא שפל רוח כמו מים היורדין למקום נמוך אז שורה עליו רוח אלקים, כמ"ש (עי' ישעיה נז, טו) אשכון את דכא. וגם התורה לא בשמים היא (דברים ל, יב) - בגסי הרוח (עירובין נה:), כי אם במי שנמס רוחו בקרבו כמים, וכמו שאמרו חז"ל שנמשל תורה למים וכו', ועל ידי השפלות וענוה זוכה לדביקות בו יתברך, וזהו בלבבך.

ג' במדבר, שיש בו ב' משמעות, מדבר כמשמעו, ב' לשון מְדַבֵּר, וזה נמשך מזה, אם הוא במקום שאין אנשים, כמו במדבר מקום הפקר שהרשות נתונה לו לעשות מה שרוצה, אז ידבר דברי מוסר ותורה יבוקש מפיהו, וזהו בפיך, והבן.

ובזה יובן וידבר ה' אל משה במדבר - בפיך. וגם סיני - גימטריא ס(ו)לם (בר"ר סח, טז), שהיא בחינת בלבבך, שהוא סלם מוצב ארצה בעוסקו בארציות החומר, וראשו וכוונתו

בשמים. ואם אינו מסוג זה, על כל פנים באוהל מועד - שיפרוש במקום שאין אנשים, והוא אוהל מועד, שבו יתבודד ויהי' פורש מעניני עולם הזה, ונקרא מעשה, לעשותו.
ואז יזכה לדבק בו יתברך, וז"ש שאו את ראש כל עדת בני ישראל, ר"ל שיהי' ראשו בשמים וכוונת מחשבתו בשמים, שהיא נשיאת ראש ממש. ובזה יהיו למשפחותם לבית אבותם ב"י אברהם והאמין בה' (בראשית טו, ו) - האמנה ודביקות בו יתברך, וכן יעקב נאמר בו (בראשית כח, יב) סולם מוצב ארצה וראשו בשמים, וכנ"ל, והבן.

נשא

פרשה, נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבותם וגו' (ד, כב). וי"ל לשון נשא ולא פקוד. **ב'** מהו גם הם וגו'. (ועיין ביאור זה בדף).
ונבאר מגלת רות (א, א-ב) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו, ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם. והספיקות זכרן **האלשיך** (עה"פ), **א'** אומרו ויהי ב' פעמים, ויהי בימי וגו' ויהי רעב וגו'. **ב'** לשון שפוט השופטים, וגם שהוא מיותר, רק לומר ויהי רעב בארץ וילך איש וגו', כי ימי שפוט השופטים אינו זמן מסוים, ויותר הל"ל ויהי בימי אבצן או בימי בועז וכו'.
ג' דרשו חז"ל בכל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צרה, מה צרה היתה שם, שהיו שופטים את שופטיהם וכו'. והוא תימה מה ששאל מה צרה היתה שם, והלא מפורש ויהי רעב בארץ. וביותר תימה על התשובה, הניח צרה המפורש וכו'. הגם דקושיא זו מבואר על ידי קושיות א"ב הנ"ל, וביארו **האלשיך** דבפסוק ויהי משמע ב' צרות, וזה ששאל מה צרה היתה שם זולת צרת הרעב, ומשני ששפטו את שופטיהם.
ד' וילך איש, ולא אמר וילך אלימלך. **ה'** אמרו לגור בשדי מואב, והלא הוכיח סופו על תחלתו כי לא ירד לגור רק להשתקע. **ו'** אחר שאמר דרך כלל, הוא ואשתו וב' בניו, חזר ופרטן, ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון, שהוא מיותר, דהל"ל מיד וילך אלימלך ואשתו נעמי. **ז'** ב' פעמים מבית לחם יהודא וגו'. **ח'** אומרו ויהיו שם, דפשיטא, אם שם באו ששם היו. **ט'** איך שייך מגילה זו בכל אדם ובכל זמן, כי מה דהוי הוי, ול"ל ספור דברים אלו ליכתוב בתורה הכתובה בין הכתובים.
לבאר זה, נבאר משנה פרק א' דאבות (מ"ו) שמעי' ואבטליון קבלו מהם, שמעיה אומר אהוב המלאכה ושנא הרבנות ואל תתודע לרשות. אבטליון אומר, חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים

אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל. ויש להבין, מה ענין מלאכה ורבנות בסוג אחד לאהוב את זה ולשנוא את זה, מה ענין זה לזה, ומכל שכן ואל תתודע לרשות אין לו שחר כלל[22]. וגם בפרק ב' (מ"ג) אמר הוו זהירין ברשות וכו', משמע וכו'. וגם להבין דברי אבטליון.

וי"ל, דאיתא בפרק ד' (עי' משנה ה) רבי צדוק אומר, אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחתוך בהם וכו'. ופירש **בעוללות אפרים** (מאמר קלב) כי מלאכת הקרדום לחתוך עצים, אין הנאה במלאכה עצמה רק בלקיחת שכר, אמנם התורה ראוי שיהנה מן המלאכה עצמה, שהיא עסק התורה, ולא מהשכר שהוא על מנת לקבל פרס, וז"ש ולא קרדום וכו', שלא נהנה ממלאכה רק מהשכר וכו', יעו"ש.

ובזה יובן אהוב את המלאכה, שהוא על דרך שא' בסוף פרק ב' (מכ"א) לא עליך המלאכה לגמור וכו' אם למדת תורה הרבה וכו', הרי שעסק התורה נקרא מלאכה, וז"ש אהוב את המלאכה בה' הידיעה, שהיא עיון התורה, שיהנה מן המלאכה עצמה, ולא מן השכר שיתגדל ויזכה לרבנות, רק שנא את הרבנות, והיינו שאל תתודע לרשות ופירש **הרב ברטנורה**: כדי לקבל רבנות על ידה, והכוונה על דרך שאמרו בש"ס (הוריות י.:) שלא רצו לקבל הרבנות ואמר להם כלום שררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם וכו'. והכי נמי קאמר שנא את הרבנות, אם שנחשב לו שררה שיתודע לרשות, לקבל תקיפות ושררה מן השררה שנקרא רשות שיהי' תקיף ושליט, זה ישנא, אבל אם נחשב לו לעבדות, שאינו רוצה לנהוג רבנות ושררה, רק על ידי הרבנות יפקח בצרכי ציבור, אין ראוי לשנוא זה. וכמ"ש בפרק ב' משנה ג', הוו זהירין ברשות, ופירש **הרב ברטנורה**: אף על פי שאתם צריכין להתודע לרשות לפקח בצרכי ציבור. וכ"כ **בתוספות יום טוב** בשם **מדרש שמואל**: דעל כיוצא בזה לא אמר שמעי' בפרק א' אל תתודע לרשות, משום כי זו מצוה רבה, ומרדכי ורבינו הקדוש יוכיחו וכו', יעו"ש.

א"כ אתי שפיר ושנא את הרבנות, שלא לנהוג שררה על ידי שיתודע לרשות, אבל אם נחשב לו לעבדות לפקח בצרכי ציבור על ידי הרבנות אל ישנא את הרבנות בסוג זה, כי מרדכי ורבינו הקדוש יוכיחו, והבן.

[22] הגה"ה הגם דקושיא זו יש לתרץ על פי מה שכתבתי במקום אחר אם לא תדעי לך היפה בנשים וגו' (שה"ש א, ח), על פי מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ב) וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו', וגם הרבנות לשם שמים נחשב מלאכה ועבדות ולא שררה וכו', יעוין שם. ובזה יובן אהוב את המלאכה ממש, להיות עם התורה הנ"ל, ולשנוא את הרבנות גם שנחשב מלאכה כנ"ל, והטעם, שלא תתודע לרשות לקבל את הרבנות כפירוש הרב ברטנורה וכו', והיינו לא מעוקצך ולא מדובשך (תנחומא בלק ו), כי הוי זהירין ברשות, שצריך אזהרה יתירה, ולכך אמרו אהוב מלאכה וכו', וקל להבין.

ובזה נבאר משנה שאחרי זה, אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם וכו'. דכתבתי במקום אחר ביאור משנה (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם וכו', דכ' **בספר הקנה** דלא נקרא תואר חכם כי אם בלומד לשמה, וז"ש (דברים לב, כט) לו חכמו ישכילו זאת וכו', יעו"ש. וכל זה בהיות הנשמה במקומה במוחין, מה שאין כן כשירדה ממקומה תחת רשות האברים, ששם שליטת היצר הרע, אז מנהיג היצר הרע כל רמ"ח אברי אדם לרצונו, וכמו שכתבתי במקום אחר ג' סוגי הגלות, עד שובה למקומה אז ותשובתה הרמתה כי שם ביתה וכו', יעו"ש. וכל זמן הגלות, כל התורה והמצות שנקרא תולדות הכל שלא לשמה, וכמו שכתבתי בדף עבדים היינו לפרעה במצרים, ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו, שהם הנשמה שנקרא דעת שבין חכמה ובינה, אז משועבדים היינו אנו ובנינו וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם, ר"ל חכמים, שכוונתו לשמה להמשיך חכמה לזאת, לו חכמו ישכילו זאת. הזהרו בדבריכם ועסקיכם, שתשאר הנשמה במקומה מעלתה הרמתה במוחין, אז כל איש שורר בביתו להנהיג כל הגוף לרצונה, שהוא רצון הבורא יתברך שמו.

מה שאין כן כשאינו נזהר, שמא תחובו חובת גלות, שהם ג' סוגי גלות הנ"ל, גלות הנשמה שירדה תחת רשות אברי אדם כשם שליטת הסטרא אחרא, שנקרא עובד עבודה זרה, כמ"ש (דברים כח, לו סד) ועבדת שם אלהים אחרים, וכמו שכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש. וזה שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ה מ"ט) גלות בא לעולם על עובדי עבודה זרה וכו', והבן זה.

ועל ידי גלות הנשמה כגר בארץ נכריה, אז מימי תורתו היא לתועלת היצר הרע, וז"ש ותגלו למקום מי"ם הרעי"ם דווקא, שנמצא עם היצר הרע, היפך מימי תורתו לשמה אז כל צמא לכו למים קדושים וטובים, וכמש"ה בסוטה (במדבר ה, ז) ולקח מים קדושים, וכתבתי מזה במקום אחר.

ונוסף עוד, וישתו התלמידים, שנקראים בנים, שהם מעשים טובים שנקראו [בנים] ותלמידים, שגם המצות שיעשה על ידי עסק התורה שלא לשמה יהיו גם כן שלא לשמה. וז"ש וישתו התלמידים הבאים אחריכם - של עסק התורה שלא לשמה שנקרא אחוריים, היפך לשמה שנקרא פנים, וימותו.

ונמצא שם שמים מתחלל, שנותן כח בתורה ובמצות שלא לשמה אל הקליפה, ומכניע הקדושה שהוא שם שמים, אל הקליפה שהיא זונה וחללה, ושם שמים מתחלל. ובזה אמרו (עי' מגילה כט., כתובות יז.) מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת תחילה וכו',

בסוד חיל בל"ע ויקיאנ"ו (איוב כ, טו) שכתב בסוף **פרי עץ חיים**, יעו"ש. לכך חכמים הזהרו וכו', שישאר בתואר חכם, והבן.

והנה, כמו שיש ג' סוגי גלות הנ"ל בפרטות אדם אחד שיש לו חומר וצורה, ועל ידי חובת גלות ירדה הצורה תחת רשות החומר והוא גלות הנשמה, וגם הנשמה שהיא חלק אלהי ממעל נקרא גלות השכינה גם כן, וזה גורם גלות ג' בגשמי וכו'. כך יש ג' סוגי גלות הנ"ל בכללות אנשי החומר והצורה, שעל ידי חוב גלות ירדו אנשי הצורה תחת רשות אנשי החומר.

ויש לפרש המשנה הנ"ל כפשוטו, חכמים, אנשי הצורה. הזהרו בדבריכם ועסקיכם, שתהיו בין אנשי הצורה. שמא תחובו חובת גלות, שירדו אנשי הצורה תחת רשות אנשי החומר שנקרא בעלי הגוף והחומר ועמי הארץ, לפי שעוסקים רק בצרכי הגוף והחומר הארץ ולא בצרכי הנשמה, וגם הלומדים שעוסקים בתורה ובמצות להתגדל ויבוא תועלת לגוף נקרא גם כן עמי הארץ מטעם הנ"ל, וז"ש ותגלו למקום מי"ם הרעי"ם, בין הלומדים ששותים מימי התורה לתועלת היצר הרע, שלא לשמה, וישתו התלמידים הבאים אחריכם, שגם אתה צריך להתפאר בתורה לפרסם עצמך שתוכל לומר פשטים חריפים כמותם, שאז התלמידים, שהם המצות ומעשים טובים שנקרא בנים ותלמידים, יהי' גם כן נמשך אחריכם של התורה שלא לשמה. וימותו - שנתן כח בקליפה שנקרא מת. ונמצא שם שמים מתחלל וכו'. על כן הזהרו חכמים שישארו במקומם בין חכמים, וז"ש (אבות פ"ו מ"י) איני דר אלא במקום תורה, והבן.

ועל פי זה נבאר משנה פרק ו' דאבות (מ"י): אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד וכו', עד איני דר אלא במקום תורה וכו'. והספיקות עם ביאורן כתבתי במקום אחר, על פי מה שנאמר **בדרשת הר"ן** (דרוש ט) כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים (הושע ז, א), והקשה, אדרבה וכו'. וביאר, כי הנביא המשיל סליחת העון כרופא שאינו יכול לרפאות המכה אם לא שיפתחנה וירחיב ויגלה רעתה. והכי נמי, אם יחזיקו את עצמם כאשמים וחוטאים שנגלה להם עונם, אז יבקשו רפואה ויאמרו לכו ונשובה אל ד' וגו' (הושע ו, א), יעו"ש. וה"נ מי חטאת מטהר מי שמחזיק עצמו לטמא, ומטמא מי שמחזיק עצמו לטהור וכו', יעו"ש.

ובזה יובן מדרש הנ"ל זאת חוקת התורה (במדבר יט, ב), שהיא פ' פרה שמטהר טמאים ומטמא טהורים. וקשה איך יתכן זה ב' הפכים בנושא אחד, ומשני דביאר הפסוק זה, מי יתן טהור מטמא (איוב יד, ד), ר"ל מי יתן לאדם טהרה מעוונותיו - מי שמחזיק עצמו לטמא. לא אחד, ר"ל מה שאין כן מי שמחזיק עצמו שעומד על מדריגה אחת כל ימיו

בטהרה, זה סימן טומאה, ואם כן אתי שפיר גם כן פ' פרה שראוי לטמא טהורים ולטהר טמאים, והבן.

עוד י"ל, כי יתרון האור מן החושך (קהלת ב, יג), ר"ל, על ידי החושך נודע מעלת ויתרון האור, וכמו שכתבתי במקום אחר. והנה האדם היודע ימי טומאתו וטהרתו להבחין בעצמו באיזה מדריגה עומד, אז יש יתרון ותענוג לאור הנמשך מחושך, ותענוג הטהרה הנמשך מהטומאה, מה שאין כן כשאינו יודע להבחין בעצמו ועומד על מדריגה אחת, אז אין לו תענוג כלל. ובזה יובן מי יתן שיהי' מבחינה זו שיהי' לו תענוג זה, והבן שזהו כלל גדול.

ובזה יובן, אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך, כי הליכה נקרא כשיורד ממדרגתו, היפך ביאה, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), שאי אפשר שיעמוד על מדריגה אחת מצד שיש בעולם סוד מוחין דקטנות, בחינת אלקים, ומוחין דגדלות בחינת ידו"ד, כמ"ש **בפרי עץ חיים** הלכות פסח (פ"א), וכך יש באדם בחינת קטנות וגדלות הנ"ל, הנקרא דרך, ב' פעמים יב"ק הוי' אלהי"ם. וז"ש הייתי מהלך בדרך, שידע בחינת מדריגתו שיורד, שנקרא מהלך בדרך.

ופגע בי אדם אחד, ר"ל שפגע ומתנגד לי, אדם שהוא עומד על מדריגה אחת, שלא ידע חסרונו ומעלתו וסובר כל ימיו שעומד על מדריגה אחת. ונתן לי שלום, שלימות. והחזרתי לו שלום, שאני יודע חסרונו, מה שאין כן הוא שסובר שהוא בשלימות, לכך החזרתי לו שלימות זה.

ולכך שאל מיד רבי מאיזה מקום אתה. **דשמעתי ממורי** כל רבי מארץ ישראל ורב מבבל, כי מעשה האדם הכל יחודים על ידי חכמה ר', ובינה ב', רק בארץ ישראל נוסף עוד י' נבועי בחינת הדעת, מה שאין כן בחוץ לארץ בלא דעת, ודברי פי חכם חן. וז"ש רבי, מאחר שיש לך דעת זה להבחין במדריגת עצמו שהיא עולה ויורד, אם כן לי יאתה תואר רבי ולא רב.

ושאל, **מאיזה מקום אתה**. ר"ל דכתבתי במקום אחר אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון (תהלים לב, ב), כי יש עליי' וירידה לצדיקים מצד המחשבה, ויש עליי' וירידה למעלה להמוני עם וכו', יעו"ש. וזהו ששאל, מאיזה מקום אתה, וגדר בחינתך, אם עליי' וירידה שלך רק במחשבה שנקרא מקום, כי חכמה מילוי ע"ב מ"ו, ואמא קס"א מילוי ק"מ, ושניהם מקום, או במעשה.

והשיבו, **מעיר גדולה של חכמים וסופרים אני**. כי האדם נקרא עיר, כמ"ש (מל"א ח טז, דה"ב ו, ו) ואבחר בעיר בדוד, וכך דרשו בש"ס, והיא גדולה - של חכמה ובינה ודעת

בסוד ולתבונתו אין מספר (תהלים קמז, ה), כי דעת נקרא מספר כנודע למשכילים, וז"ש של חכמים וסופרים אני.

ועכשיו נקרא מהלך, שירד מבחינה זו של הצורה אל מדריגות החומר. אמר לי רצונך שתדור במקומינו - שישאר בקביעות במדריגה זו ששוה למדריגתן, ואז יהי' בינו ובין אנשי החומר אהבה גמורה להעשירו, ויתן לי אלף אלפים דינרי זהב, מה שאין כן עתה שרוצה לחזור למדריגתו העליונה ויהי' נפרד ממדריגתן ויהי' שכיח השנאה, כמ"ש **בזוהר** לאה שהיתה שנואה לפי שהיתה מדריגה עליונה מרחל וכו'.

והשיבו, אם אתה נותן לי כל כסף שבעולם איני דר אלא במקום תורה. שהיא הנשמה במקום מעלתה העליונה, שאז נקרא תורה, כי יורה חטאים בדרך (תהלים כה, ח), מה שאין כן למטה בשליטת היצר הרע וכנ"ל. וז"ש טוב לי תורת פיך מאלפי וגו', וק"ל.

וכמו שפירשתי בפרטות אדם אחד כן יש לפרש בכללות אנשי החומר וצורה, ואתי כפשוטו כל ביאור הנ"ל. וסיים, איני דר אלא במקום תורה, בין חכמים בעלי מוחין, והבן.

ובזה יובן, ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ, ר"ל כי הי' וי וצרה, ששפטו את שופטיהם, כי הנשמה כשהיא במקומה אז היתה שופטת ומנהיג[ה] את הגוף לרצון ה' יתברך, מה שאין כן כשירדה הנשמה תחת רשות היצר הרע אז היצר הרע שפט את שופטיהם. לכך ויהי רעב בארץ, חוסר אמונת ה' בארץ שהיא הגוף. וכמו שהיא בפרטות אדם אחד כך בכללות אנשי החומר והצורה, שפטו אנשי החומר את שופטיהם אנשי הצורה, וזה גרם ויהי רעב בארץ, שנכנע הקדושה אל הקליפה שנקרא רעב, והם ימי רעה כמ"ש **בזוהר** פ' מקץ (רד.), יעו"ש.

ומפרש הטעם ששפטו את שופטיהם, כי וילך איש, היא הנשמה כשהיתה במקומה נקרא תואר איש שליט, מה שאין כן וילך איש, שירד ממדריגתו. מבית לחם יהודה, כי הנשמה שנקרא דעת כנודע, והוא מייחד בין חכמה ובינה, והם ג' הויות גימטריא לח"ם, ואז יש שבח ותפלה לה' יתברך, שנקרא בחינה זו יהודה כמ"ש (בראשית כט, לה) הפעם אודה את ה', כי כשהנשמה במקומה להנהיג הגוף לרצונו יתברך יש שבח והודאה לה' יתברך, מה שאין כן כש[ו]ילך איש מבית לחם יהודא לגור בשדי מואב, להיות גר בארץ נכריה תחת רשות היצר הרע שנקרא שדה מואב, כמו שכתבתי במקום אחר ביאור מדרש (ילקוט ח"א רמז תשפ"ה) אתמול אמרת(י) אל תצר את מואב וכו' (דברים ב, ט), יעו"ש. ואז ירד הוא ואשתו ובי' בניו, ר"ל כשירד הוא - הנשמה, תחת רשות היצר הרע, אז עסק ולימוד התורה שנקרא אשתו, כמ"ש **בעולל[ו]ת אפרים** (מאמר שפא - יתרו) המגרש אשתו ראשונה וכו' (סנהדרין כב.), יעו"ש, וגם שהם בניו, שהם המצות ומעשים

טובים שנקרא בניו, גם הם ירדו תחת רשות היצר הרע - שאינו לשמה, רק עם עצת היצר הרע לתועלת הגשמי והחומר להתגדל ולהתפאר.

ואחר שאמר דרך כלל חזר וביאר דרך פרט, ושם האיש אלימלך, דכתב **היעבץ** בביא[ו]ר משנה (אבות פ"ג מ"ה) המפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, כי הדבוק בו יתברך דבוק בחיים, מה שאין כן המפנה לבו לבטלה וכו', וכמו שאמר הכתוב (דברים לא, יז) הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה וכו', יעו"ש. לכך נקרא [ה]איש אלימלך - שליט ומלך כשהי' דבוק בו יתברך לומר אלי אתה, אז הוא מלך על הגוף שנקרא עולם, ונקרא שם האיש אלימלך. ושם אשתו נעמי, היא התורה נקרא נעמי, שדרכי' דרכי נועם.

ושם שני בניו מחלון וכליון. דכתב **האלשיך** לריב ומצה תצומו וכו' (ישעיה נח, ד), יעו"ש. וה"נ, כי בניו הם המעט שעושה שנקרא בניו, הוא שלא לשמה, רק לריב ומצה להמשיך על איש ריבו מחלה וכליון ח"ו.

וכל זה עבור שירדה הנשמה, שהיא חלק אלוה ממעל שנקרא תפארת, בחינת אלקי ישראל, אותיות אפר"ת תפאר"ת. מבית לחם יהודא, בחינת ג' מוחין כנ"ל. ויבאו שדי מואב, שהיא רשות היצר הרע. ולא ראו שיחזרו אל מקומן שהוא בחינת עייל ונפיק, רק שנשארו שם, וז"ש ויהיו שם - דעייל ולא נפיק. ואחר כך נעמי ורות בחינת תור ותורה שבו למקומן משדי מואב, ואמרו הזאת נעמי (רות א, יט). וכל המגילה יובן ממילא על פי זה, והבן.

ובזה יובן נשא את ראש בני גרשון, היא הנשמה שירדה בגלות מצרים תחת רשות היצר הרע, גר בארץ נכריה, עתה צריך להרים ולהקים את ראש בני גרשון, שתחזור השכינה שנקרא את, והנשמה למקומה בראש, וזה א"ת רא"ש בני גרשון, ב' סוגי הגלות, וגם הם ישובו מגלות ג' הגשמי אל בית אבותם, וז"ש ג"ם ה"ם לבית אבותם, והבן, עיין במקום אחר.

ונבאר פ' סוטה (במדבר ה, יב-טו) עד והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'. עיין במקום אחר, גם בפ' בהעלותך שם.

ועל פי זה נבאר ג' אשרי, והוא, אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה (תהלים פד, ה), אשרי העם שככה לו אשרי העם שידו"ד אלדי"ו (תהלים קמד, טו). ופתח באשרי אם הנשמה יושבי ביתך, על דרך ותשובתו הרמתה כי שם ביתו (שמ"א ז, יז) שכתבתי במקום אחר, יעו"ש. ואז כל רמ"ח אברי האדם מתנהגין על פי הנשמה המנהגת כל הגוף, אז יהללוך סלה. וכמו שבפרט אדם אחד הנשמה מנהגת הגוף, כך בכללות אנשי

החומר והצורה אנשי הצורה מנהיגין אנשי החומר והגוף, קטנים נשמעים לגדולים (רו"ר פתיחתא ו), ואז כאשר אין פרץ אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת (תהלים קמד, יד) - בגלות הגשמי, ואין צוחה ברחובותינו, וזהו אשרי העם שככה לו, שניצלו מגלות ב' הגשמי. ומזה נמשך שידו"ד אלדיו, שאין השכינה וישראל בגלות לעבוד עובדי עבודה זרה, כי מתייחס ה' אלקיו בהיותו בארץ, וכל הדר בארץ ה' אלקיו (כתובות קי:), והבן. ועיין מה שכתבתי במקום אחר, שהוא **דרוש שבת הגדול שנת תק"ך** ביא[ו]ר אלופינו מסובלים, יעו"ש, ועתה לפי הנ"ל יתפרש בג' סוגי הגלות הנ"ל שיצילם ה', והבן.

•

במגלת רות (ב, ד-ט - ג, א-יד), והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'. ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת ויען וגו' ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדי מואב. ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים אחר הקוצרים ותבא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט. ויאמר בועז הלא שמעת בתי וגו' ושתית מאשר ישאבון הנערים וגו' ותאמר לה נעמי [חמותה] בתי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך ועתה הלא בועז מודעתנו וגו', הנה הוא זורה את גורן השעורים הלילה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וירדת הגורן וגו', וגלית מרגלותיו וגו' ותרד הגורן ותעש וגו', ליני הלילה והיה בבקר וגו'.

ובש"ס דברכות פרק הרואה (נד.): והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם, שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ידו"ד עמכם ויאמרו לו יברכך ידו"ד, ואומר ד' עמך גבור החיל וכו'.

ובש"ס דשבת פרק ט"ו דף קי"ג (ע"ב): ויאמר בועז למי הנערה הזאת. וכי דרכו של בועז לשאול בנשים, אמר רבי אלעזר, דבר חכמה ראה בה, ב' שבלים לקטה ג' אינה לקטה. במתניתא תנא, דבר צניעות ראה בה, עומדות מעומד נופלות מיושב וכו'. ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך, אלו בגדים של שבת.

והספקות רבו. **א**' יש להבין, מה התועלת הנמשך מספורי מגלה זאת. וחז"ל דרשו אמר רבי זירא, המגלה הזאת אין בה לא איסור והיתר ולא טומאה וטהרה, אלא להודיע כח גומלי חסדים וכו'. **והרב האלשיך** ביאר בהקדמת מגלה זו, שתועלת הנמשך מזה, היא שידע ולהודיע מה רב טוב אשר יכוין לבו לשמים, גם אם יהי' זר מעשהו לעיני בני אדם, כי ה' יראה ללבב, כי בנות לוט ששכבו עם אביהם שהוא איסור סקילה רק לפי שנתכוונו לשם שמים וכו', כי גדולה עבירה לשמה וכו', יעו"ש.

וכך כתב **בעקדה** פרש' במדבר (שער עב), בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך (משלי ג, ו), ר"ל שאם יכוין בכל מעשהו לשם שמים, גם שיטה לפעמים מדרך הישר ויעשה מעשה זר, מכל מקום ה' יתברך יישר ארחותיך, כמו שאמרו חז"ל (נזיר כג:, הוריות י:) גדולה עבירה לשמה וכו', יעו"ש.

אמנם להבין מאמר רבי זירא שאמר להודיע כח גומלי חסד וכו'. לבאר זה, נראה לי לבאר תחלה ש"ס דברכות הנ"ל התקינו וכו', דכתבתי לעיל ביא[ו]ר פסוק (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך אז ידו"ד וכו', דמבואר **בכתבי האר"י זלה"ה**, כי יש קליפות עמלק הגורם פירוד ח"ו בין ד' אותיות השם, ולזה בקליפת אגוז, הפנימי המפריד בין ד' חלקי המאכל וכו'. וכמו שאמרו חז"ל אין השם שלם עד שיכרית זרעו של עמלק וכו', לכך בכל פקודת הגאולה, במצרים נאמר (שמות ג, טז) לך ואספת את זקני ישראל וגו', ובגאולת מרדכי ואסתר (אסתר ד, טז) לך כנוס את כל היהודים, ולעתיד (מלאכי ג, כג) הנני שולח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים, לעשות שלום, שעל ידי הפירוד לבבות למטה גורם ח"ו למעלה וכו', ועל ידי אחדות למטה גורם שיוחזרו זו"נ באחדות גמור, שזהו גאולה באמת למעלה, וז"ש ואהבת לרעך כמוך, וצריך שיהא אחדות ושלום ביניהם כמו שהזהיר רשב"י להחברים, והאר"י זלה"ה לתלמידיו, יעו"ש. וזהו ענין תלמידי רבי עקיבא, שמתו עבור ששנאו זה את זה, כמ"ש **בפרי עץ חיים** הלכות ספירת העומר (פ"ז), יעו"ש.

ובזה יובן ש"ס הנ"ל, התקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם. ר"ל שיש מקום לרדוף אחר שלום עם חבירו מצד השם של ד' אותיות, שיהי' מיוחד על ידי אחדות שבין אדם לחבירו, וזה שהתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם, לרמז זה, וביותר למחצדי חקלא שנק' קוצרים, וז"ש ויאמר לקוצרים ידו"ד עמכם, שיהיו באחדות כדי שיהי' שם המיוחד ידו"ד עמכם. ונודע, במקום ששורה שם הוי"ה ביחוד, שם הברכה שורה, וכמ"ש (שמות כ, כד) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, ואזכיר כמו אזכרת המנחה, שהיא להקטיר ולקשר ולייחד כנודע. וזהו שאמרו לו יברכך ידו"ד, שיהי' מיוחד בינינו, והבן.

וכדי לבאר ספק א', ענין גומלי חסד. נ"ל דמבואר על ידי ספק ב', דהקשה **האלשיך**, דהל"ל מי הנערה הזאת, מאי למי, ופירש, שלא יחשדוהו שנתן עיניו בה להשיאה, לכך אמר למי נשואה הנערה הזאת, בחושבו שהיא בעולת בעל, ויצא מהחשד - כי ודאי לא יחשדוהו באשת איש וכו', יעו"ש. **ג**' ד[ה]ל"ל בקצור, נערה מואביה, ותו לא, ל"ל השבה עם נעמי ושאר אריכות דברים. **ד**' היא אין לו שחר. **ה**' ותבא ותעמוד מאז הבוקר עד עתה

וגו', מה הקפיד בלשונו ותעמוד, מה נפקא לן אם תעמוד או תשב. **ו'** ותאמר לה נעמי בתי הלא אבקש לך מנוח וגו', מה נפקותא בזה שקראה בתי. **ז'** אבקש לך מנוח, פשיטא ויטב לך, ול"ל כפל. **ח'** מה זו עצה שתלך מרגלותיו וכו', פן תגרום לעצמה קללה, קללה ולא ברכה. **ט'** הלא בועז מודעתנו, משמע לשניהם, כלה וחמותה, וזה אינו, ובלאו הכי צריך הבנה לשון מודעתנו.

י' הנה הוא זורה [את] גורן השעורים הלילה, דכל זה מיותר. **י"א** מהו סדר ורחצת וסכת ושמת שמלותך וכו'. **י"ב** ושמת שמלותיך יו"ד יתירה, ועוד וכי צריך לומר שתלבש, וכי ערומה תלך, ובש"ס דרשו (ירושלמי פאה פ"ח ה"ז) זהו בגדי שבת, ויש לתמוה מה ענין בגדי שבת לכאן, ואדרבא כי ראוי להתגנב וכו', וכמו שכתב **האלשיך** יעויין שם. **י"ג** וירדתי הגורן, הוא תמוה, שלא ירדה נעמי כלל. וחז"ל דרשו (ירושלמי שם) זכותי תרד עמך, גם זה צריך הבנה. ועוד, מאי שנא לא דרשו כך מ"ש ושמתי שמלותך וכו'. **י"ד** מהו ענין וגלית מרגלותיו דווקא, ולא לשכוב אצלו להיותה עמו. **ט"ו** כי היא לא עשתה מאמר חמותה, כי תחלה ותרד הגורן והדר ותעש וכו'. ושאר הספיקות יבוארו מאליהן.

והנראה, כי תועלת הנמשך מסיפור מגילה זאת, שאח"ז להודיע כח גומלי חסדים, היינו חסד שיתחסד עם קונו (זח"ג רכב:), וכמ"ש (תהלים פו, ב) כי חסיד אני - להתחסד עם השכינה הנקרא אני וכו' (זוה"ק שם).

והענין לבאר מהו חסיד אני, נבאר משנה דאבות (פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט, צט) מכל מלמדי השכלתי וכו'. וגם נבאר פסוק (ירמיה ט, כב-כג) אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. וגם לבאר פסוק (דברים לב, כט) לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם וגו'.

ונראה, דכתב **בזוהר** פקודי דף רנ"ח עמוד ב': ויבן ה' את הצלע (בראשית ב, כב) דהוית מאחורוי, ואתקין לה לאהדרא אנפין באנפין וכו'. ויביאה אל האדם, במה, בהאי צדיק, דכתיב (אסתר ב, יג) ובזה הנערה באה אל המלך וכו', יעו"ש. וביארו **בפרי עץ חיים** הלכות תפלה (ש' העמידה פ"א), שזהו כונת אדני שפתי תפתח וכו' (תהלים נא, יז), כי יש ש"ך דינים, גימטריא ש"ך הנמשך מן ל"ב נתיבות החכמה כל אחד כלול מן י' גימטריא ש"ך, ובבינה נעשו ל"ב אלקים הנזכר במעשה בראשית, ואלקים יש בו ה' אותיות, וה' דבינה, מזה נעשה ה' פעמים דין גימטריא ש"ך, וצריך להמתיק אלי' ש"ך דינים על ידי ה' אלפין של ה' שמות אהי"ה, ונעשה מן די"ן אדנ"י, ומן ש"ך גימטריא נער שאינו ראוי לזווג נעשה שכ"ה ונער"ה הראוי לזווג, ובזה הנערה באה אל המלך וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, דכתב **בספר הקנה** אם לומד כל התורה אינו יתואר בשם חכם, כי אם המכוין לתועלת השכינה, וז"ש לו חכמו ישכילו זאת וכו', יעו"ש. ולפי הנ"ל אתי שפיר חסיד אני, שמתחסד עם אני, כי עושה מן ש"ך ונע"ר שאין ראוי לזווג, ועל ידי שממשיך מן ל"ב נתיבות חכמה שמתלבש באהי"ה דבינה, נעשה מן ש"ך ונער שכ"ה ונער"ה הראוי לזווג, שממתיק הדין בשרשן, שהאלוף א' דאהי"ה הוא יו"ד דחכמה, שנקרא מחשבה כנודע, ואז במחשבה אתברירו ונמתק הדין בשרשן, ובזה הנערה באה אל המלך, היש חסד גדול מזה שעושה עם אני דאדני שנעשה מן אני, ואתי שפיר לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם, ר"ל מן חכמה ישכילו לזאת, דהיינו מן מחשבה הנקרא יו"ד ישפיע למלכות הנקרא זאת, ומן יו"ד נעשה א' דאהי"ה למתק דין שבמלכות שימשך מבינה, וז"ש יבינו לאחריתם, למלכות שנקרא אחרית הימים, כמ"ש **בזוהר**, והבן.

וזש"ה אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. ר"ל כי אם בזאת - שיכוין להמשיך בזאת, וז"ש השכל וידוע אותי, למתק דין ש"ך שיהי' שכ"ה, ויהי' ייחוד וזווג קודשא בריך הוא ושכינתי' כמו (בראשית ד, א) ידע את חוה, וז"ש וידע אותי, והבן.

ובזה יובן, איזה תואר חכם ולא למדן, הלומד מכל אדם, דנודע כי חכמה נקרא אדם גימטריא מ"ה, וזהו חכמה כ"ח מ"ה, והלומד ומשכיל למלכות מכל אדם נקרא. וזש"ה (תהלים קיט, צט) מכל מלמדי השכלתי, למלכות בחינת דוד, וכתבתי מזה במקום אחר, ואז נקרא חכם על דרך (דברים לב, כט) לו חכמו ישכילו זאת.

ובזה יובן ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים וכו'. דקשה, פתח בקוצרים שנאמר ויאמר לקוצרים וגו', וסיים בנער הנצב על הקוצרים וכו'. ונ"ל, דתואר בועז הוא יסוד לצדיק המייחד א"ח עם ד', כמ"ש **בזוהר** כי תצא דף ר"פ עמוד ב' וזה לשונו: ויחודא דא"ח עם ד' בצדיק, והא איהו בגין דאתתקף על יצרו, והאי איהו בועז ב"ו ע"ז תקיף ביצרו וכו', יעו"ש. ונער הנצב על הקוצרים הוא חנוך מטטרון דאיקרי נער כמ"ש (משלי כב, ו) חנוך לנער וגו', והוא נצב על הקוצרים, מחצדי חקלא, לשומרם ממלחמת הקליפות, ובראשם עמלק וס"מ, כמ"ש ביעקב (בראשית כח, יב) והנה סולם מוצב וגו' וה' נצב עליו ופירשו חז"ל (רש"י) לשמרו וכו'. והנה כך נער הנ"ל ניצב על הקוצרים לשמרו, שלא יקטרג עליהם ס"מ ועמלק, שקליפת עמלק היא קליפות אגוז שמפריד בין אותיות השם[23], והיצר הרע הוא ס"מ הגורם מחלוקת ופירוד לבבות בני אדם למטה, כמ"ש

[23] הגה"ה והנה שמעתי, יכרת ה' כל שפתי חלקות וגו' (תהלים יב, ד), כי על ידי שפתי חלקו גורם חס וחלילה פירוד בין אותיות השם וכו'. ולפי הנ"ל מובן, כי על ידי שפתי חלקות ח"ו גורם לעורר הקליפה המחלק אותיות השם שהיא בקליפת עמלק, רחמנא ליצלן אמן נצח סלה ועד.

בש"ס (גיטין נב ע"א; חולין קה ע"ב) רבי מאיר עשה שלם, שמע קלא של יצר הרע ווי דאפקי' רבי מאיר מהאי ביתא וכו'. ולכך מלחמת עמלק עם ישראל בראשונה הי' שחתך הזכרות, שגורם זכירה ושלום, המיחד בין איש ואשה, הגורם יחוד למעלה א"ח עם ד' כנודע. וזהו שחתך המילה וזרק כלפי מעלה כביכול, והבן.

וז"ש בזוהר פ' בשלח דף ס"ו (ע"א), דקרבא זו של עמלק הי' למעלה ולמטה, ולכך יהושע שנקרא נער למטה יצא למלחמה זו למטה, וחנוך מטטרון נער עליון יצא למלחמה שלמעלה, ואז ויחלוש יהושע את עמלק (שמות יז, יג) בסיוע שלמעלה וכו', יעו"ש. וצוה ה' יתברך מצוה (דברים כה, יז) זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' לא תשכח, היפך כונת עמלק שרצה לעקור הזכירה ולגרום השכחה ופירוד למטה ולמעלה, לכך מחה תמחה כפל, זכר עמלק מתחת השמים למטה, ולמעלה בשם הוי"ה שנקרא שמים, והוא מתחת השמים מפריד בסוד קליפת אגוז הנ"ל, לא תשכח, והבן.

וז"ש ויאמר בועז, בחינת עז ותקיף נגד מלחמת יצר הרע ועמלק, לנער הנצב על הקוצרים, כנ"ל. למי הנערה הזאת, ר"ל מי הגורם לעשות מן נער נערה הזאת, היא שכינה שתהי' ראוי' לזווג המלך מלכי המלכים הקב"ה, לייחד א"ח עם ד' על ידי בועז וכנ"ל, ובזה הנערה באה אל המלך, וז"ש למי - שהוא הגורם זה, כאמור.

אך דיש להבין, הא המיתוק הוא במחשבה, איך ידע זה, דכתב **התוספות** דמלאכי השרת אינן יודעין מחשבת בני אדם כי אם מה שנמסר להם לידע.

ויען הנער הניצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדי מואב וגו'. ויש להבין, שהוא כפל ויען ויאמר. ועוד ויען הוא הרמת קול (סוטה לב.), ואמירה היא במחשבה. ועוד ל"ל כלל ויען הנער הנצב על הקוצרים, שכבר נזכר בפסוק הקודם ויאמר בועז לנער הנצב על הקוצרים, והל"ל ויאמר נערה מואבי' היא וגו'. ועוד, נערה ל"ל. ועיין מה שכתב **האלשיך** בזה.

ונראה דכתב **הסבא** משפטים דף ק"י (ע"א) וזה לשונו: סבא סבא הא ידעת מאן דאגח קרבא, אי לא ידע לאסתמרא ברעיוניו וכו' ומחשבוי, וידא שמאלית זמינא תדיר לקבלא ולאסתמרא וכו', לא ינצח קרבא וכו', יעו"ש. ומכל שכן בקרבא זו של עמלק שהוא במחשבה, וע"כ הנער מט"ט הנצב על הקוצרים, מחצדי חקלא, לשמרן, הוא גם כן במחשבה של בני אדם, שלא ילכד מחשבתו במלחמה. שאינו יודע מחשבת בני אדם, אם כן איך הוא נער הנצב על הקוצרים לשמרן במחשבה של בני אדם.

וצ"ל דמצאתי וראיתי **בפרקי היכלות**, שגילה חנוך מט"ט לרבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, כשנעשה חנוך מלאך מט"ט אז נתגלה לו כל מחשבות בני אדם, יעו"ש.

ובזה יובן ויען הנער הנצב על הקוצרים, ר"ל מצד שהוא נער הנצב על הקוצרים, ע"כ יודע מחשבות בני אדם, וכאמור, לכך הוא דוקא ויען, יוכל להשיב שואלו דבר זה, שנודע לו המחשבה של בני אדם, מה שאין כן זולתו לא יוכל להשיב זה, ולכך גם בועז לא שאל לזולתו רק לנער הנצב על הקוצרים דוקא, והבן.

ויאמר נערה מואביה וגו'. ויאמר אינו אמירת התשובה, שכבר נאמר ויען וגו', רק שהודיעו סיבת המיתוק מן נער נערה, היא באמירה במחשבה נעשית נערה, וז"ש ויאמר נערה מואבי' היא, כי המחשבה נקרא חכמה, תואר אבא ובינה נקרא נעמי סוד נועם עליון בינה אמא, והמחשבה שנקרא אבא היא י' נקודה חדא, ובמילוי נעשה יו"ד, ומן יו"ד זה נעשה א' דאהי"ה להמתיק מן נער גימטריא ש"ך ה' פעמים דין, לעשות נערה שכ"ה ה' פעמים אדנ"י.

וז"ש נערה מואבי' היא, ר"ל שנעשית נערה מאביה - מן אבא, שהוא חכמה שנקרא מחשבה, שקבלה ה' אלפין סוד ה' של נערה, וה' יש לה ג' מילויין בסוד אמן יהא שמי' (רבה) [רבא] וכו', וז"ש נערה מואבי' הי"א, סוד יה"א האמור. וז"ש השבה עם נעמי, שהיו"ד של אבא נעשית א' דאהי"ה שנקרא נעמי. משדי מואב, מאב הנ"ל, ונמתק הדין בשרשן שהם חכמה ובינה על ידי הדעת, ונעשית נערה.

וז"ש ותאמר אלקטה נא וגו'. כי חכמה ובינה הנ"ל הם ב' שמות הוי"ה אהי"ה, גימטריא מ"ז ועם ד' אותיות השורש הרי נ"א, וז"ש אלקטה נא, ר"ל שהליקוט ובירור נצוצות היא על ידי חכמה ובינה, גימטריא נ"א.

ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים, כי עמ"ר גימטריא ש"י עולמות שיש לכל צדיק (עוקצין פ"ג מי"ב), וב' עמרים ב' פעמים ש"י גימטריא כתר, שהוא סוד הכתר שניתן בראש כל צדיק (מגילה טו:), שהשכינה מתעטרת בראשו על ידי טהרת מחשבתו לברר נצוצות וללקוט מיין נוקבין, ועל ידי מיין נוקבין זה תועלת השכינה בראש, וז"ש (ברכות יז.) צדיקים יושבים ועטרותיה"ן בראשיהן דוקא, וכמ"ש **בראשית חכמה** דף ק' יעו"ש. ומה שהצדיק קוצר בעזרת השכינה, אז השכינה מאסף בעמרים אחרי הקוצרים הנ"ל, לטעם האמור.

ותבא ותעמוד מאז הבקר עד עתה זה שבתה הביתה מעט. ד' **בס' הכוונות** כי על ידי מיתוק הדינים ש"ך ופ"ר בזה תוכל השכינה לעלות מבריאה לאצילות וכו', יעו"ש. ונודע כי עמידה וכונה לעמוד באצילות עלמא דדכורא, מה שאין כן עלמא דנוקבא היא בישיבה. וז"ש על ידי מיתוק הנ"ל שנעשית נערה, ובזה הנערה באה אל המלך - מבריאה לאצילות בעלמא דדכורא שהוא בעמידה, וז"ש ותב"א ותעמו"ד, מאז הבוקר עד עתה, כי

בבוקר זמן עליית השכינה לזווג, כמ"ש (בראשית כט, כה) בבוקר והנה היא לאה וגו', ורות היא לאה, ז"ש חרוסת - רו"ת ח"ס וכו' והוא סוד תיקון לאה בבוקר כנודע, ונמשך זה התיקון עד עתה. זה שבתה הבית מעט - שתהי' בביתה בעולם עשי' שם מקנן מלכות והוא ביתה, שהיא בישיבה בעלמא דנוקבא, היא מעט זמן.

ויאמר בועז הלא שמעת בתי. כמו שדרשו חז"ל (מגילה ט.) ויקחה מרדכי לו לבת (אסתר ב, ז), ר"ל לבית. והנה אחר שנעשית נערה, 'ובזה' על ידי הצדיק הנקרא בוע"ז, הנערה באה אל המלך, ונקרא בתי על ידי השמיעה שנקרא אסיפה, כמ"ש (שמ"א טו, ד) וישמע שאול את העם, והכי נמי ע"י ואספתי בעמרים העלתה מיין נוקבין ועלתה למעלה ונקרא בתי, וז"ש הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מז"ה - זאת יחובר עם זה, ובזה הנערה באה וגו', וכה תדבקין עם נערותי.

עיניך בשדה אשר יקצורון וגו'. כי סוד עינים הם חכמה ובינה, וז"ש יתן עיניו בכוס וכו', וז"ש עיניך בשדה אשר יקצורון וגו' וצמית והלכת אל הכלים, הם סוד ז' מלכין קדמאין שמתו ונשברו, ועתה נעשה הבירור לעשות כלים. ושתית מאשר ישאבון הנערים, כי על ידי הבירור נעשה מיין נוקבין לקבל מיין דוכרין והשפע רב ושתית וגו'.

ושאר המשך הפסוקים יובן ממילא, עד ותאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך וגו' ורחצת וסכת ושמת שמלותיך. ודרשו (ירושלמי פאה פ"ח ה"ז), זו בגדי שבת וכו'. והספיקות זכרתי לעיל, ויבואר על פי קושיא ב' הנ"ל, מה ענין לבושי שבת לכאן וכו'.

דכתב בדרושי מורנו הרב רבי חיים ויטאל סוף תיקונים, פירוש הש"ס (ברכות מג:) פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות [מ]מאור עיניו של אדם, ומהדרי לי' בקדושא דבי שמשא, שנותן עיניו בכוס וכו'. ופי' אם תשיב משבת רגליך וכו' (ישעיה נח, יג), כי דרכי הכלה וספירותי' נעשו מבינה, וזהו דרכי' דרכי נועם (משלי ג, יז), ודינין מתערין מינה, ולכך רגלי' יורדות מות (משלי ה, ה) ובשבת נעשים דרכי' מקודש שהוא חכמה, וזה סוד הקידוש, ואז רגלי' עולים בקודש ואין שטן ופגע רע, וז"ש (תהלים קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, כי בהיות דרכי המלכות בסוד המחשבה, שהיא חכמה, אז אשיב רגלי ממקום המות אל עדותיך נצח הוד יסוד דזעיר אנפין, וזהו העדות וכו', יעו"ש, וכתבתי מזה במקום אחר.

ובזה יובן ותאמר לה נעמי בתי הלא אבקש לך מנוח וכו'. ר"ל מצד שאת בתי, כי ספירותיו מבינה שנקרא נעמי, לכך אין לה מנוח, שיש בה אחיזת הקליפה שרגלי' יורדות מות, לכך אבקש לך מנוח על ידי מוחין דאבא חכמה הנקרא קדש, ששם אין שופ"ר, ויהי'

לה מנוח, וזהו בשבת קודש, וז"ש אשר ייטב לך, מצד מוחין דאבא שנקרא טוב. וגם נח הוא יסוד דאבא, וז"ש מנוח וכו'. גם עיין **בכוונת אכילה** ענין מנוח וכו'. וכתבתי מזה במקום אחר גם כן, יעו"ש.

ועתה הלא בועז מודעתנו וכו'. כי בועז הוא יסוד המייחד א"ח זעיר אנפין עם ד' מלכות, וגם יסוד עושה עם הדעת המייחד בין חכמה ובינה, אם כן שפיר הלא בועז מודעתנו לשניהם - כלה וחמותה.

הנה הוא זורה את גורן השעורים הלילה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וגו'. ור"ל, דנודע דמוחין דקטנות נקרא שעורים, והוא שמות אלקים, ומוחין דגדלות שמות ידו"ד נקרא חטים, וזה סוד מנחת שעורים בפסח וב' הלחם דחטין בעצרת, וכאשר באים מוחין דגדלות אז מוחין דקטנות יורדות בגרון, כמבואר **בכוונת קריאת שמע**, יעו"ש. וז"ש הנה הוא זורה, כי ז' מתחלף עם ש', שהיא ממוצא א' זשר"ץ, ויש בה ג' מוחין דאלקים, ש' היא אלק"י[ם] ביודי"ן, ר' אלקים ברבוע, ה' הם ה' אותיות אלקים פשוט, והנה ז"ש זרה גורן השעורים הלילה, כי ג' מוחין דקטנות ג' אלקים אותיות זר"ה, יורדין בגורן השעורים שהם דקטנות ותואר לילה, ויורדין מוחין דגדלות הם הויו"ת במוחין דזעיר אנפין, ואם תקבל ממנו מוחין דגדלות דאבא אז יהיה לך מנוח.

וזהו ורחצת מטנופת עבודה זרה, הם הקלי[פות שהם רגלי' יורדות מות, ועתה ורחצת בסוד (שה"ש ה, ג) רחצתי את רגלי איככה אטנפם, והיא באמת כוונת רחיצה בערב שבת, שלהבת י"ה, לגרש הקליפות מהשכינה שרגלי' יורדות מות, שלא יהא נחש כרוך על עקבה (ברכות ל:) וכו', יעו"ש. והרחיצה מהקליפות הוא על ידי וסכת, שהסיכה בשמן היא מוחין דאבא, ומוחין דאמא בסוד יין כנודע, ועל ידי הסיכה בשמן במוחין דאבא אז חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך וכנ"ל, ואז ושמתי שמלותך עליך זו בגדי שבת, בסוד (קהלת ט, ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ואז ושמן על ראשך לא יחסר וגו', והכי נמי ממש כך - על ידי ושמתי שמלותך עליך מהבינה, ששם הבגדים לבנים כנודע, על ידי זה ושמן על ראשך לא יחסר - מוחין דאבא. וירדת הגורן, ר"ל ומוחין דבינה נעמי ירדו אל הגורן שהיא הגרון דזעיר אנפין וגו'.

וגלית מרגלותיו. ר"ל כי האשה נקרא (שמ"א ב, ט) רגלי חסידיו ישמור, וכאשר תוסר הקליפה מהשכינה שנקרא רגליו, אז וגלית מרגלותיו, שתעלה מהרע אל הטוב, וז"ש ושכבת, ר"ל ושכבת עם י' שהוא חכמה, ורגלי' עולים בקודש ואין שופ"ר, והבן. וז"ש (משלי יג, כ) הולך את חכמים יחכם, שמשיג מוחין דחכמה.

וז"ש (**משלי ט, ט**) **תן לחכם ויחכם עוד, ודרשו** (**שבת קיג:**) **זו רות. ור"ל על ידי שקיבל זעיר אנפין עש"ר מ"ה גימטריא ת"ן, בעשר מדותיו, מן חכמה שנקרא אדם גימטריא מ"ה, כ"ח מ"ה**, וז"ש תן לחכם, ויחכם עוד לרות זו מלכות, שקבלה ממנו מח חכמה, וה' יתברך יכפר.

ובדרך פשוט יש לומר ורחצת וסכת ושמתי שמלותך וגו', שהוא על דרך שכתבתי במקום אחר, מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת והקליפות - להיות סור מרע, ואחר כך יעשה טוב לימוד תורה, מה שאין כן קודם לזה מוסיף כח בקליפות בעסק תורתו וכו', יעו"ש. **ובזה** יובן, ורחצת מהקליפות, שהיא טנופת עבודה זרה. ואחר כך וסכת, כי תלמו"ד גימטריא סכ"ת, אחר כך ילמוד תורה. ואחר כך ילבש בגדי שבת, שהוא לימוד הקבלה שהם לבושי שבת כנודע, וזהו ושמת שמלותך עליך זו בגדי שבת, והבן.

אמנם לבאר פירוש הש"ס הנ"ל, וכי דרכו של בועז לשאול בנשים, אלא דבר חכמה ראה בה וכו'. והוא דיש נער ונערה וכנ"ל, והענין, דכתבתי במקום אחר מ"ש **בזוהר** (ח"ב לח:), דיש ליל ולילה, כשלא קבילת עלה דכורא נקרא ליל, ואחר דקבילת עלה דכורא נקרא לילה וכו'. זה יבואר בבחינת עולם שנה נפש, ורמז מוסר, החומר שהיא נקרא כשלא קבילת עלה דכורא הוא עול הנשמה, שאינו רוצה שיהי' החומר משועבד לצרכי הנשמה לעבודת ה' יתברך, אז נקרא ליל, וזה בבחינת אדם פרטי חומר וצורה שלו. וכן בכללות אנשי החומר ואנשי הצורה כשאינן מקבלים דכורא, הם אנשי הצורה, לשמוע ולעשות עבודת ה' יתברך נקרא ליל ונער. מה שאין כן כשמקבל דכורא בכלל או בפרט נקרא נערה הראוי' לזווג ונקרא לילה.

ואמנם בקבלת עול דכורא הם התלמידי חכמים, יש בזה עצמו ב' בחינות, כמו שכתבתי במקום אחר פלוגתא דרבי שמעון ורבי עקיבא (פסחים כב:), שזה דרש את ה' (דברים ו, יג) לרבות תלמידי חכמים, וזה פירש ולא רצה לדרוש כך. כי יש סוגי תלמידי חכמים, הדבוק בו יתברך, ב' שאין לו דביקות כלל וכו', יעו"ש. ובזה יובן ויאמר למי הנערה הזאת, וע"כ אין הפירוש כפשוטו דקרא, וכי דרכו של בועז לשאול בנערה, ועוד דהל"ל מי הנערה, מאי למי, אלא צ"ל דשאלתו היתה, השתא דנקראת נערה מפני שקבילת דכורא עלה, דהיינו התלמיד חכם, מכל מקום עדיין יש לשאול, לאיזה תלמיד חכם מן ב' סוגי תלמידי חכמים הנ"ל קבילת עלה, וז"ש למי הנערה הזאת, למי קבלה שנעשית מן נער נערה על ידו, בשני סוגי תלמידי חכמים הנ"ל.

והשיבו, נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדה מואב וגו', ושפיר האריך כדי להשיב שואלו דבר על נכון, כי חכמה נקרא אבא, ובינה תשובה עלאה נקרא אמא נעמי. ונ"ל

דזהו צחות לשון הש"ס דברכות פרק ב' (יז.) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים וכו', והוא דזכרתי מקודם בשם **ספר הקנה**, דלא נקרא חכם כי אם שהוא בגדר לו חכמו ישכילו זא"ת (דברים לב, כט), מה שאין כן בלאו הכי גם שלמד כל התורה נקרא למדן ולא חכם וכו', יעו"ש. ונודע כי חכמה נקרא ראש כמ"ש (תהלים קיא, י) ראשית חכמה, ומלכות נקרא תכלית וסוף, וז"ש תכלית חכמה - להמשיך מחכמה לסוף המדרגה שהיא תכלית הנ"ל, והיא נקרא זאת, והמשכה זו על ידי תשובה ומעשים טובים, כי חכמה ותשובה שהיא בינה הם תרין רעין דלא מתפרשין, ואז מתלבשין מוחי חכמה בלבושי בינה ונמשך עד סוף ותכלית שנקרא זאת, והבן. וזהו שהשיבו, נערה מ[ו]אביה הנ"ל, מן תלמיד חכם שנקרא חכם שהוא אבא, וז"ש מואבי' היא נעשית נערה, השב"ה בתשובה עם נעמי תשובה עילאה, כי תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, וכנ"ל.

והמקשן סבר שאלת למי הנערה זאת היא כפשוטו, והקשה לו, וכי דרכו של בועז וכו'. וביאר לו כי דבר חכמה ראה בה, ר"ל דבר ועסק של חכמה - ל"ב נתיבות חכמה, ראה בה, שנעשית מן נער נערה, וזה ששאל למי הנערה הזאת, ואם כן לא קשיא מידי וכי דרכו, דקאי על אדם פרטי שהי' נער שלא קביל דכורא היא הצורה, ועכשיו נעשית נערה דקבילת עלה דכורא, ובכללות אנשי החומר והצורה הי' שאלתו כנ"ל.

וז"ש דבר חכמה ראה בה, שני שבלים לקטה וכו', כי אותיות שבלים הם אותיות שבילים, ונודע שביל הוא יסוד חכמה, אותיות י"ש ל"ב נתיבות חכמה, וליקטה ובירה הנצוצות על ידי שבי"ל חכמה, כי במחשבה אתבירו, והם ב' שבילים - שביל החכמה ונתלבש בשביל הבינה הנקרא נתיב, או בשביל זעיר אנפין, והבן, וה' יתברך יכפר.

או י"ל, כי שבלים אותיות שבילים, והענין כי עולם הבריאה הוא לבוש אל עולם אצילות, ועולם היצירה הוא לבושי הבריאה, ועולם העשי' הוא לבוש היצירה, ויש לאדם לברר וללקט ניצוצין דרך ג' לבושים הנ"ל. אמנם ידוע מ"ש **בסוד נפילת אפים**, כי מעשי' ששם הקליפות יש סכנה לברר משם, וסיים שם: ואין אתנו יודע עד מה וכו', יעו"ש. וז"ש ב' שבלים לקטה, ר"ל ב' לבושים לקטה. אבל ג' שבלים לא לקטה, ר"ל דרך ג' לבושים עד עשיה, לא לקטה, ששם יש סכנה, וזהו דבר חכמה שראה בה, והבן.

במתניתא תנא, דבר צניעות ראה בה, עומדת לקטה מעומד, שוכבת לקטה מיושב. והענין, דכתבתי במקום אחר התהלך לפני והי' תמים (בראשית יז, א) שיתחבר עם מדרגות תחתונים להעלותן בסוד שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), ואז נפל אברם על פניו, לפי שיש סכנה שירד ומי יודע שיזכה לחזור ולעלות, עד שהבטיחו ה' יתברך וכרת ברית עמו על זה, יעו"ש. ובזה כתבתי במקום אחר דוד המלך עליו השלום (תהלים קיח,

יז), לא אמות כי אחיה, ור"ל דכתבתי במקום אחר ה' ממית ומחי' (שמ"א ב, ו) שממית לזה, לירד ממדריגתו שנקרא מיתה, כדי להחיות להמוני עם להעלותן. וזה שהתפלל לא אמות כי אחיה, ר"ל שלא אצטרך למות ולירד ממדריגתי, כי אחי' אותן להעלותן ממקומן, ואז אין חשש סכנה, וק"ל.

ובזה יובן עומדת לקטה מעומד, שנתחברה עמהם להעלותן וללקטן. ונופלת לקטה מיושב, כדי שלא תשחה יותר מדי, שיש סכנה כנ"ל, רק ממקום ישיבה משם לקטה וביררה. וז"ש לא אמות כי אחיה, והבן.

ואגב נזכור מה **ששמעתי ממורי** ביאור **רש"י**, וכי דרכו של בועז וכו', אלא דבר צניעות וחכמה ראה בה וכו'. והקשה, הא וכי דרכו וכו', משום הרהור, ומה משני דבר צניעות וכו', וכי הותר הרהור באשה צנועה. ועוד, מנא לן דצניעות וחכמה ראה.

וביאר, כי באתערותא דלתתא איתער לעילא בין לטב ובין לביש, וכאשר האשה מתחלת להרהר באיש, על ידי זה נתעורר הרהור באיש שיהרהר באשה, וכאשר האשה צנועה ואין מהרהרת באיש אז לא יבא הרהור לאיש גם כן (ויש מופת לזה, כאשר האשה מהרהרת לתאות תשמיש תמיד, אז יוצאת מדעתה ומשתגעת, מה שאין כן הצנועה, בדעתה וחכמתה).

ובזה יובן, וכי דרכו של בועז לשאול בנשים, כי עקימת שפתיו בדיבור ושאלה הוי מעשה להרהר באשה, כמו שאמרו חז"ל (תענית ה:, מגילה טו.) כל האומר רחב וכו'. ומשני, דבר צניעות ראה וכו', שאין האשה מהרהרת תחלה אז אין חשש הרהור באיש גם כן, ושפיר משני דבר חכמה וצניעות ראה בה, ודברי פי חכם חן.

ועל פי זה נבאר פסוק פ' שמיני (ויקרא ט, ז) ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך וגו', עיין במקום אחר. ונבאר מדרש (ילקוט ח"א רמז תשפ"ה) כתבתי מזה במקום אחר, נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים (במדבר לא, ב) אמר משה, אתמול אמרת לי אל תצר את מואב וכו' (דברים ב, ט), לכך קראן מדינים, יעו"ש. וכעת נראה לי באופן אחר. וגם להבין מראה הסנה אינ[נ]ו אוכל (שמות ג, ב) שכתבתי ביאורו במקום אחר. וגם ביאור פסוקי משלי סימן ט"ז (ד) כל פעל ה' למענהו וגו', יעו"ש. וגם נבאר סדר **בעל הגדה** ואתא חוטרא והכה לכלבא וכו' עד ואתא הקדוש ברוך הוא ושחט למלאך המות דשחט לשוחט וכו', דקשה, למה אתא חוטרא והכה לכלבא, וכתב על דנשך לשונרא, הא כדין עשה מאחר דאכיל לגדיא, וכן כולם, וגם למה שחט למלאך המות שעשה שליחות ה' יתברך משל לזונה שכתב **בזוהר** תרומה (קסג.) וכו', יעו"ש.

בהעלותך

בפסוק וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות וגו' (ח, א-ב). והספקות, **א**' דאמר בהעלותך ולא בהדלקתך. **ב**' למה אל מול פני המנורה דווקא, ודרשת חז"ל ידוע. **ג**' יאירו ששת הנרות הל"ל. **ד**' איך מצוה זו נוהג בכל אדם ובכל זמן, כי המצות נצחיים הם כאשר זכרתי מזה במקום אחר. **ה**' ויעש כן אהרן, מהיכי תיתי שלא יעשה צווי המקום. ושאר ספקות זכרתי במקום אחר.

ולתרץ זה נבאר משנה באבות (פ"א מי"ח) רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלושה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח, טז) אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם. וכבר זכרתי ביאור משנה זו על דרך הפשט **בספרי הגדול**, יעו"ש.

וכעת נראה לי להזכיר קצת ספקות, **א**' דהל"ל אמר רבן שמעון בן גמליאל וכולי. **ב**' דהיפך רבן שמעון בן גמליאל סדר הפסוק. **ג**' פתח בג' וסיים בא'. **ד**' הקשה **רבינו יונה**, מובא **בבית יוסף** בטור חשן משפט סימן א', הא יש ג' דברים אחרים שהעולם עומד עליהם, על התורה ועל העבודה וגמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב), וכי תימא כתירוצו - אלו ג' דברים היה סיבת בריאתן, ואחר כך ג' דברים אלו העולם קיים עליהם וכו', וזה אינו, דהקשה **הבית יוסף** דאלו שהי' סיבת בריאתן מכל שכן שיוכלו לקיימן וכו', יעו"ש.

לבאר זה, נבאר מדרש פ' בראשית (בר"ר ב, ה) והארץ היתה תהו ובוהו (בראשית א, ב) אלו מעשיהם של רשעים. ויאמר אלקים יהי אור (שם א, ג) אלו מעשיהם של צדיקים. אבל איני יודע באיזה מהן חפץ וכו', כיון דכתיב (שם א, ד) וירא אלקים את האור כי טוב, הוי במעשיהם של צדיקים חפץ וכו'. והוא תמוה, מהיכי תיתי שיחפוץ במעשה הרשעים. וכבר כתבתי במקום אחר מה ששמעתי בשם **מהרי"ל פיסטניר**, יעו"ש.

לבאר זה, נבאר עוד מדרש אחרי זה (בר"ר ג, ח), ויהי ערב (בראשית א, ה) אלו מעשיהם של רשעים, ויהי בקר (שם) אלו מעשיהם של צדיקים וכו'. ופירוש **יפה תואר** שם וכו'.

ולי נראה לבאר זה בחדא מחתא, דודאי כמו שיש ג' דברים הנ"ל המקיימין את העולם, כך הפוכן של ג' דברים מחריב העולם, היינו היפך דין בדלית דין ודיין, ושקר היפך האמת, והיפך השלום היינו (הושע י, ב) חלק לבם עתה יאשמו, ודורו של אחאב ושאול יוכיחו. אמנם מצינו לפעמים ג' דברים המחריבין מקיימין, וג' דברים המקיימין מחריבין, והכל לפי מעשה וכשרון בני אדם, העושין לשם שמים או לאו.

וז"ש גדולה מעשה השלום, אמרו עליו כשהי' מרגיש ב' בני אדם שנתקוטטו יחד הולך אצל אחד ואמר הרי חברך מתחרט וכו', וכן הולך אצל חברו וכו'. והקשה, שחותמו של הקב"ה אמת (שבת נה.), ואיך הי' מוציא שקר מפיו. והתשובה, כי השלום חשוב מן האמת, והראי' במשנה אחרונה, ולזה ראוי לשנות מפני השלום. עוד י"ל, כי הכזב והחנופה הם הנושכים וסמים הממיתים הצריכים מאד לתרופות, ולא ימסרו כי אם ביד נאמן וחסיד שיבטחו בו שלא ימית הבריות, כך אלו המדות הרעות אסור להשתמש בהם כי אם המבקשים להחיות הנפשות. וזש"ה (משלי כד, כד) אומר לרשע צדיק אתה וגו' ולמוכיחים יונעם, ר"ל כי אין בכל המדות מדה פחותה ורעה כמותה, וביד הכהן המוכיח היא מדה עליונה מאוד כדי להשיב רבים מעון, ולזה תבא עליו ברכות טוב, היפך יקבוהו עמים, וכן יש להקיש על זה במדות האחרות, עכ"ל.

ובדין נמי אמרו בש"ס דבבא מציעא (ל:): והודעת להם את הדרך ילכו בה וכו' (שמות יח, כ) לא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דברים על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין.

וכן למען השלום מותר לשנות ולומר שקר, וכן היפך השלום חלק לבם, ישתמש בו בעת הצורך, כמו שכתב **מהר"י יעבץ** במשנה (אבות א, ז) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, והקשה, הא הרשע חמור מן הרע, ואיפכא הל"ל. והתשובה, ששכונת הרעים וכו', אמנם הרשע אין להתרחק ממנו כי יהפך לך לאויב ויזיקך, אבל תדבר עמו בשפת חלקלקות ואל תתחבר עמו במשא ומתן וכו', יעו"ש.

ובזה מבואר קושיא שהקשה **במדרש שמואל** (אבות פ"ב מ"א) רבי אומר איזהו דרך ישרה וכו', ורבי יוחנן בן זכאי אמר, צאו וראו איזה דרך טוב שידבק בו האדם (אבות פ"ב מ"ט) וכו', ובארתי בפרש' אמור יעו"ש. ולדברינו מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי הכזב והחנופה וכיוצא, סמים הממיתים וצריכין לתרופה, ולא ימסרו כי אם ביד נאמן וחסיד וכו', וז"ש איזה דרך ישרה שיבור האדם, ונ"ל פן יבור הכזב והחנופה, לכך אמר לשלול זה, רק שיהי' תפארת לעושים ותפארת מן האדם, והיינו בתחלה, אבל אחר כך כאשר נתדבק בטוב ונתרחק מרע רשאי לעת הצורך, וכרבי יוחנן בן זכאי שאמר צאו וראו איזה דרך טובה שידבק האדם בה בתמידות, אמנם אם לפעמים יצטרך להשתמש במדות רעות לפי שעה לשם שמים, ודאי הרשות נתונה, וכמ"ש ולמוכיחים יונעם, וק"ל.

ובזה יבואר משנה (ר"ה פ"ג מ"ח) כיוצא בו עשה לך שרף ושים אותו על נס והי' כל הנשוך וראה אותו וחי (במדבר כא, ח), וכי נחש ממית או מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין, ואם לאו היו

ניזוקין. ויש להבין, הא התמיה היא רק וכי נחש (מחיי') [מחי'], ול"ל וכי נחש ממית, דודאי ממית הוא, וקשה קיצור וסתירה, קיצ[ו]ר בסיפא וסתירה ברישא. ולדברינו אתי שפיר, דר"ל כי הכזב והחנופה שהוא נחש הממית, איך ישתמש בו לרפואה שיהי' נחש מחייה, דבר סותר ותימה. ומשני, במכוון לשם שמים, שמסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין לבם לאביהם שבשמים, וגם אם ישתמש בדברים של נחש הממית שצריך לרפואה, יהיו מתרפאין וכו', וק"ל.

ובזה יובן מדרש הנ"ל, והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהן של רשעים, היפך דין ואמת ושלום, שהוא אין דין, ושקר, ולב חלקות. ויאמר אלקים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים, ר"ל דין ואמת ושלום שהן מעשיהן של צדיקים. אבל איני יודע באיזה מהן חפץ, כי לפעמים על ידי הכזב והחנופה ושאר מדות רעות, שהם מעשי הרשעים ישתמש בהם להחיות הנפשות, כמו כהן המשנה לעשות שלום, וכיוצא בזה. כיון דכתיב וירא אלקים כי טוב, הוי במעשיהן של צדיקים חפץ יותר, ר"ל כשהעושה הוא צדיק אז הכל לחפץ ורצון ה' יתברך, גם מדות הרשעים כשהצדיק עושה לשם שמים. ואינו חפץ במעשיהן של רשעים, כשהעושה הוא רשע, אף שיכוין לשם שמים, כמ"ש **מהר"י יעבץ** שלא ימסרו הדברים כי אם ביד נאמן וחסיד וכנ"ל.

אך שלא יטעו לפרש כפשוטו, ואינו חפץ במעשיהם של רשעים כלל, גם כשהעושה הוא צדיק ומשתמש בו להחיות הנפשות בו, לכך ביאר המדרש אחר כך יותר, ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים, ויהי בקר אלו מעשיהם של צדיקים, יום אחד - שמעשה שניהם נקראים יום אחד, והא כיצד, אלא שמע מינה כשמעשה הרשעים הוא ביד צדיק נעשה יום אחד, שנעשה מן ערב בקר יום אחד, ושפיר אמרו חז"ל, שהצדיקים מהפכין חשך ודין לבוקר ורחמים, והבן.

ובזה יבואר מדרש תנחומא פ' קרח (סי' ג) בקר ויודע ה' (במדבר טז, ה) אם יכולים אתם להפוך בקר וכו' שנאמר (בראשית א, ה) ויהי ערב ויהי בקר, יעו"ש, והוא תמוה. ולדברינו אתי שפיר, דוודאי קשה על קרח ועדתו שהיו כולם קדושים, איך עלתה על לבם לחשוד משה רבינו ואהרן עליהם השלום, ששקר הוא שלא צוה הקדוש ברוך הוא להיות משה מלך ואהרן כהן גדול. וצ"ל, מאחר שראה אהרן משתמש במדת שקר לעשות שלום, גם שהוא נגד חותמו של הקב"ה, שנקרא אמת, סבר שמא גם זה שקר. וזה שהשיבו משה בקר ויודע ה', ר"ל מדכתיב ויהי ערב זו מעשה רשעים, ויהי בקר זו מעשה צדיקים, יום אחד ששניהם נקראים יום אחד, שחפץ ה' גם במעשי הרשעים כשהוא ביד הצדיקים להשתמש בו להחיות נפשות שרי, והבן.

ובזה יובן, אף על פי שעל שלושה דברים של שמעון הצדיק העולם עומד, ר"ל העולם סתם, בני עולם, דברים כמשמען, שעמידתן על תורה ועבודה וגמילות חסדים, מכל מקום רבן שמעון בן גמליאל חידש לומר שגם שהפוכן הוא חרבן] העולם, מכל מקום הצדיקים רשאין להשתמש בהפוכן, ולכך היפך הסדר, וז"ש רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום, ר"ל שישתמש בדין ואמת כשהוא למען השלום, אבל כשיהי' דין ואמת לא יהיה שלום אז רשאי להשתמש בהפוכן, לומר שקר לשנות מפני השלום, וכן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו על דין תורה וכו' ולא עבדו לפנים משורת הדין (ב"מ ל:), וכן היפך השלום לדבר בשפת חלקות עם הרשע, כמ"ש מהר"י יעבץ.

ומרומז בפסוק אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם, ר"ל אף על פי שמצוה להעמיד על האמת ומשפט ושלום, מכל מקום אם לפעמים יצטרך הצדיק להשתמש בהפוכן וכנ"ל, הרשות נתונה. וז"ש שפטו בשעריכם, ר"ל שישפוט בשעור שכלו הקודש לכלכל דבריו במשפט ולשער במאזני משפט איך ישתמש בדברים הממיתים להחיות הנפשות, ואז מותר לאדם נאמן וצדיק, והבן. וכן כתוב **בזהר** (ח"א קג:) נודע בשערים בעלה (משלי לא, כג) בשיעורין דילי' וכו', יעו"ש.

העולה מזה, שיש ג' קני מנורה משמאילים, אין דין, ושקר, ושפת חלקות, המחריבין העולם, ומכל מקום הרשות נתונה לאהרן הכהן וכיוצא בו שהוא נאמן וחסיד, להשתמש גם בג' קני מנורה שמאלים להחיות הנפשות, כמו שהיא באמת מדת אהרן מכבר, לשנות ולומר שקר מפני השלום וכיוצא.

ובזה יובן דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה. ר"ל דווקא אהרן וכיוצא שהוא חסיד ונאמן להעלות ג' נרות שמאלים גם כן אל מול פני המנורה, לשם שמים, שה' יתברך הוא פני המנורה בסוד פניאל, אז יאירו שבעת הנרות, גם השמאל נכנע לימין, להאיר כמו ג' ימינים, באופן שכל שבעת הנרות יאירו בסוג אחד שנעשה מן ערב ובקר יום אחד, והבן. וז"ש ויעש כן אהרן, שכבר מדתו הי' כך להשתמש בשמאל לשם שמים מפני השלום וכו', ואתי שפיר.

(**שייך לדף הקודם**)

ובזה קל נקל לבאר (אבות פ"ו מ"א) רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ובזה נבאר (דברים לב, א) האזינו השמים ואדברה, לשון עתיד, מה שאין כן אמרי פי לשון עבר. ונראה דכתב **הזהר** (ח"א קפב.) הצדיק אבד (ישעיה נו, א) אבוד או נאבד לא כתיב, אלא אבד, שהצדיק אבד השפע שמשפיעין לו כשיש מקבל, מה

שאין כן וכו', יעו"ש בפ'. ובזה יובן, רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, נכנס דברי מוסריו באזני השומעים, כמו שכתב **היעבץ**, משמח הבריות וכנ"ל, וכשיש מקבלין מוסר משפיעין לו דברים הרבה להשפיע למקבלין מוסר, וז"ש זוכה לדברים הרבה, כמו אלה הדברים (דברים א, א) שהם תוכחה ומוסר, וק"ל.

ובזה יובן האזינו השמים ואדברה, ר"ל כשיש מקבלין מוסר להאזין דברי מילי דשמיא, אז משפיעין לו שעוד ואדברה לעתיד גם כן, מה שאין כן כשאין מקבלים מוסר ושומעין מרחוק, אזי אין משפיעין לו מחדש רק מה שכבר אמרתי, וז"ש אמרי פי לשון עבר.

יערוף כמטר לקחי, גימטריא קמח, ר"ל כד הקמח לא כלתה בגשמי וברוחני, כל זמן שתוכחה בעולם ברכה בעולם וכו', והיינו בין למשמיעין משפיעין שפע כד הקמח, כ"ד ספרים לחם תורה, **כתרגומו** (אונקלוס דברים לב, ב) יבסם כמיטרא אולפנא, שנוח להם לשמוע מוסר. וגורם גם בגשמי ברכה - כשיש תורה יש קמח, וז"ש במשנה (אבות פ"ג מי"ז) [אם] אין תורה, לשמוע תורה, אין כד קמח ברוחני, למשפיע מוסר, וגשמי גם למקבלי מוסר, והבן דלכך התחנן משה יערוף כמטר לקחי, שיבו[ו]סם ויערב להם לשמוע מוסר, ויהיו מטר וגשמי ברכה ונדבה, וק"ל. (עד כאן).

ובזה נבאר משנה דאבות (פ"א מי"ב) הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. ויש להבין ד' בחינות אלו דווקא. **ב**' דאמר מקרבן לתורה ולא אמר מלמדם.

הגם דקושיא זו ביאר **החסיד מהר"י יעבץ** (שם), כי הבריות אי אפשר שכולם ילמדו תורה, לכן אמר מכל מקום הקריבם לתורה כדי שיהיה להם חלק בה ויהיו מחזיקים בה, עכ"ל.

וקושיא א' לבד גם כן י"ל, דכתב **החסיד** הנ"ל שיש ד' חלוקות בשלום, רשעים גמורים שונאי שלום. בלתי גמורים, חפצים בו ובתנאי שיבוקש מחברו. צדי"ק[ים] שאינם גמורים, מבקשים אותו אבל כברוח חבריהם יברחו גם הם. צדי"ק[ים] גמורים, רודפים אחריהם. ולזו הכת האחרונה כוון הכתוב (תהלים לד, טו) בקש שלום ורדפהו, ר"ל שאם יברח תרדוף אחריו, עכ"ל. וז"ש ד' בחינות, נגד ד' חלוקות הנ"ל, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, נגד ב' בחינות צדיק גמור וצדיק שאינו גמור. ואינך ב' בחינות נגד רשע גמור ורשע שאינו גמור, כי רשע גמור גם שהוא שונא שלום, וכמים פנים אל פנים וכו' (עי' משלי כז, יט), מכל מקום לכבוד הבורא יתברך שברא בריות תהי' אוהב לבריות אלו גם כן. ורשע שאינו גמור החפצים בשלום ובתנאי שיבוקש מחברו, באמת תהי' אתה המתחיל לקרבן לתורה, וק"ל.

אמנם לפי מה שאמרנו לעיל שיש ג' קני המנורה מימין, ויש ג' קני מנורה משמאל, ואהרן הי' משתמש בג' שמאלים - בשקר, והיפך הדין, ושפתי חלקות וכו', מפני השלום וכו', שהי' מכוין לשם שמים שהוא אל מול פני המנורה, כנ"ל. ועוד דכתב **בזהר** בהעלותך דף (קנ"ג) [קנ"ב] (ע"א): ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט, ג), ויעשו, אמר רבי יוסי כל מאן דאתחזי עובדא לתתא כדקא יאות כאלו עביד לי' לעילא דהא בגיני איתער וכו', יעו"ש. ושפיר הוי מול פני המנורה העליונה, והבן.

ובזה יובן הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום, ר"ל אם יהי' שלום כשיעשה היפך הדין, כמ"ש (ב"מ ל:) לא חרבה ירושלים וכו', אז יהי' אוהב שלום. וכן ורודף שלום, ר"ל אם על ידי השלום צריך לדבר שקר, כמו אהרן, יהי' רודף שלום על ידי השקר גם כן, גם שהוא היפך עמוד האמת. אוהב את הבריות, ר"ל אם יתרחק מהרשע יתרבה השנאה היפך השלום, ידבר בשפתי חלקות, כדי שיהי' אוהב את הבריות מה דאפשר. והיינו ג' קני מנורה שמאלים ישתמש בהם לשם שמים כדי לקרבן לתורה, וק"ל.

•

עוד יש לומר מה **ששמעתי ממורי**, ומה בין תלמידי בלעם וכו' (אבות פ"ה מי"ט). והעולה משם, שיש ג' דברים מתלמידי אברהם אבינו מימין איש החסד, ויש ג' דברים מתלמידי בלעם משמאל, והצדיק משתמש גם בג' דברים של שמאל לשם שמים, שנקרא מול פני המנורה. ובזה יובן בהעלותך את הנרות וכו' (ח, ב), ר"ל כשיכוין בג' קני מנורה דשמאל לשם שמים, אל מול פני המנורה, אז יאירו שבעת הנרות, וק"ל.

•

עוד י"ל, דזכרתי לעיל בפ' ויקהל קושית **הקדמונים** צאו שלשתכם וכו' (במדבר יב, ד), למה קרא למשה וכו'. וביאורו על ידי הקושיא איך זכו ס' רבוא לנבואה בהקיץ, וצ"ל באמצעות המוכן תחול גם על שאינו מוכן וכו', יעו"ש. ובזה יובן, דנודע כי עולם הבנין יש בו ז' בחינות, וזה סוד בהעלותך את הנרות (ח, ב), שהם ז' בחינות, אל מול נר אמצעי המוכן אז יאירו שבעת הנרות, גם שאינו מוכן.

•

עוד יש לומר, דכתבתי בפ' נשא, ומה בין תלמידי אברהם אבינו [כו'] עין טובה (אבות פ"ה מי"ט), שיקבל באהבה וכו', יעו"ש. ובזה יבואר מאמר **הזהר** פ' נשא דף קמ"ח (ע"א) מאי דכתיב (בראשית טו, ו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, אי הקב"ה חשבה לאברהם או אברהם להקב"ה וכו', תנא כה יהי' זרעך וכו' (שם טו, ה), משום דאתבשר בכ"ה, אף על גב דדינין מתערין מינה חשבה אברהם לצדקה דאיהו רחמי וכו'. ור"ל, אצל אברהם

אוהבו שקבל באהבה גם מדת צדק הנקרא כה, דדינין מתערין מינה, וקביל באהבה, נעשה באמת רחמי, והבן.

וז"ש בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה, לקבל השמאל בימין, אז יאירו שבעת הנרות, שנעשו כולן רחמי, והבן. ועיין לעיל בפ' נשא ביאור פסוק (תהלים טז, ח) שויתי וגומר.

וזש"ה (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ב' לבבות (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), ר"ל גם היצר הרע שהוא ג' דברים המחריבין, אצל אברהם היו הם המקיימים העולם וכו'[24], וקל להבין, יעו"ש. וז"ש (דברים ו, ה) ואהבת את ד' אלהיך בכל לבבך, ודרשו (ברכות נד.) בב' לבבות, ביצר הרע גם כן, והיינו כנ"ל, וק"ל.

ועפ"ז נבאר משנה דאבות (פ"ב מ"י) הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכו'. והספקות רבו. וגם תואר ג' סוגים, נשיכה, עקיצה, ולחישה. וגם אור וגחלת. **ונ"ל** כי מעשה הצדיקים נקרא אור, כמ"ש וירא אלהים את האור כי טוב, אלו מעשה הצדיקים. וגחלת בלי אור הוא מעשי הרשעים. ובזה יובן, הוי מתחמם נגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, ר"ל אם אמנם גבי מעשי הרשעים שהוא ביד החכמים נקרא אור כי טוב, הוא בידם ולא ביד אחרים, לכך הוי מתחמם כנגד אורן, שהוא מעשה הצדיקים לעשות כמעשה הטוב שבידם. והוי זהיר בגחלתן, שהוא מעשי הרשעים ביד הצדיקים, שלא תכוה, כי הם יודעים איך להשתמש בו רק לשם שמים, מה שאין כן אתם תהיו נכוים בגחלתן.

שנשיכתן נשיכת שועל, ור"ל שזכרנו שיש ג' דברים המקיימין העולם, וג' דברים מחריבין, מכל מקום הצדיק מקיים בג' דברים המחריבין. וזה שזכר ג' בחינות נגד ג' דברים, א' דין, לפעמים הוא מחריב, וכאשר נוטה ומעקש הדין להיות נוטה לפנים משורת הדין מקיים העולם, כך שועל שיניו עקושות, כפירוש **רש"י**, ומכל מקום ביד חכמים נקרא נשיכת שועל פקח שבחיות (ברכות סא:), מה שאין כן לאחרים. ונגד ב', אמת, שהוא הראש, ושקר הוא זנב ועוקץ, כמ"ש **בזהר** (ח"ג קיט:) קולה כנחש ילך

[24] הגה"ה ועל פי זה נבאר ש"ס דנדרים (לב:) אברם הוא אברהם, בתחילה השליטו על רמ"ג איברים ואחר כך על רמ"ח גימטריא אברהם. ופי' הר"ן והרא"ש שגם אברים שאינם ברשותו נתונים ברשותו וכו'. ור"ל בתחלה שהי' במדרגת בני עולם, נקרא אברם, רמ"ג איברים, מה שאין כן אחר כך וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד, א) שהשליטו ביצרו (בר"ר נט, ז), ר"ל גם במדת היצר הרע היה משתמש לשם שמים, ומצאת את לבבו נאמן (נחמיה ט, ח), לכך נקרא אברהם, שגם אברים שאינם ברשותו נתנין ברשותו, והבן. ואפשר שזה רמז (במדבר כה, ז) ויקח רמח בידו, שכל רמ"ח היו בידו ורשותו, גם אברים של היצר הרע נשתמש לשם שמים, ובזה וידקור שניהם - שחבר ברמ"ח שניהם, היצר הרע והיצר טוב, בשם אחד, שלא נקרא יצר הרע רק בשם יצר הטוב, והבן, יעוין שם וקל להבין.

(ירמיה מו, כב) - בגלותא רישא אתכפיא וזנב שליט וכו', כך (דניאל ח, יב) ותשלך אמת ארצה, והזנב שקר שליט, ומכל מקום ביד חכמים מפני השלום משתמשין בשקר כמ"ש בש"ס דכתובות (טז:) כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי ס"ל (שמות כג, ז) מדבר שקר תרחק, ובית הלל סבירא להו מותר לשנות וכו', וז"ש עקיצתן עקיצת עקרב, שיש לו ארס בזנבו הממית, כפירוש **רש"י**, ומכל מקום ביד חכמים על ידי סם הממית הם המחיין, מה אין כן לשאר אדם וכו'. ונגד ג', שלום, אם יתרחק מהרשע יהי' שנאה יותר, ומותר ללחוש ולדבר עמו בשפת חלקות שהיא לחש שרף, ולאחרים היא סכנת מיתה - חלק לבם עתה יאשמו (הושע י, ב). הרי כי כל דבריהם כגחלי אש - שיש בו תועלת למי שיודע להחם כנגדו, ויש בו נזק להכוות בו לפתי אשר ישתמש, כך דברי חכמים כנ"ל, ושפיר יש ליזהר כאמור, וק"ל.

וז"ש במשנה (אבות פ"ב מי"ג) אל תהי רשע בפני עצמך וכו'. והכוונה, שאם יאמר הרשע למה ישתמש הצדיק במדת שלי, אני בעצמי משתמש במדת הרשע, לזה אמר אל תהי רשע בפני עצמך, כי מדת הרשע ביד הרשע הוא, מה שאין כן ביד הצדיק הוא טוב, וכנ"ל, וק"ל.

ובזה תבין הפסוק תהלים סימן נו"ן (יח-כב) אם ראית גנב וכו' פיך שלחת ברעה וגומר, אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה וגו'. בינו נא זאת שוכחי אלוק - שאין דעתו לשם שמים, כי אין ה' לנגד עיניו, ובזה פן אטרוף ואין מציל וגו', וק"ל.

- **עוד** י"ל אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות וגו' (ח, ב). על פי מה **ששמעתי ממורי**, מובא לעיל, ודברי פי חכם חן. ובזה ב[י]ארתי משנה (נדרים פ"ה מ"א) השותפין שנדרו הנאה זה מזה וכו'. ובזה יובן אל מול פני המנורה וכולי, מובא לעיל **בהגה"ח**, יעו"ש, וק"ל.

- **עוד** י"ל, ונבאר ספקות הנ"ל, וגם כפל דבור ואמירה, וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואמרת אליו וגו' וזה מעשה המנורה וגו' מקשה היא כמראה אשר הראה ה' אל משה כן עשה את המנורה (ח, א-ד). והקשה **האלשיך** ל"ל וזה וכו'. ועוד דכבר אמר מקשה זהב וגומר, ול"ל שוב מקשה היא וגו'. וחז"ל (מנחות כט.) דרשו, שהוא אחד מן ג' דברים שנתקשה משה, ויש להבין, היפלא ממנו דבר, ולמה נתקשה באלו ג' דברים יותר מן כל חומרות התורה כולה.

ועוד, כן עשה את המנורה, ולא כתיב מי עשה. וחז"ל דרשו, שנעשית מאליה. הגם דקושיא זו יש לתרץ לפי מ"ש **בעקדה** שער מ"ט, שהאדם השלם הוא ציור מנורה הטהורה וכו', וז"ש (ח, ג) ויעש כן אהרן, שעשה את עצמו מנורה וכו', יעו"ש. וא"כ הכי נמי י"ל כן עשה את המנורה, דקאי על משה ואהרן ושאר השלמים, עשה את עצמו נויי מנורה, להאיר אל מול פני המנורה העליונה, בסוד (שמות כה, ח) ושכנתי בתוכם, שהאדם הוא מרכבה קדושה להאיר למעלה, ומשם לכל העולמות למטה, כאשר כתבתי במקום אחר כי אלקי"ם בשמים ואתה על הארץ וכו' (קהלת ה, א), יעו"ש.

אמנם להבין שאר הספקות. וגם כאשר הראה ה' את משה דייקא. נ"ל, דכתב **ברעיא מהימנא** (זח"ב קנז:), כי משה, שמו נתקשה לו, ר"ל כי אלו ג' דברים שנתקשה בהם מרומז בשם משה, ראשי תבות מ'נורה ש'קלים ה'חודש הזה וכו' (שמות יב, ב). אך דזה צריך ביאור, למה נתקשה באלו יותר מאינך.

אך נראה, כי במנורה הקשו **הקדמונים** מה שנאמר על פני המנורה יאירו, ודרשו חז"ל, כי ששת הקנים היו פונים אל מול נר האמצעי דאקרי פני המנורה. דקושיא למה הוא זה, וכי תימא כדרשת חז"ל שלא יאמרו (לאורו) [לאורה] הוא צריך, לכך היו פונים לנר אמצעי, אם כן גם על האמצעי הקושיא, כי מה צריך לו יתברך בה, וכמו שהקשה **האלשיך**, יעו"ש.

וכן בשקלים הקושיא והתמיה, שנאמר (שמות ל, יג) זה יתנו, שהוא מחצית השקל, והקשו **רבים ושלמים** למה יתנו מחצית ולא דבר שלם.

וכן החודש הזה לכם, שהקשו בש"ס פרק ג' דחולין (ס:) ובמסכת שבועות (ט.) וכו' בשביל שאמרה הלבנה דבר הגון, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לכי ומעטי עצמך, והוצרך לפייסה לחדשה, וזה שאמר החודש הזה לכם. וזהו שעיר ראש חודש, הביאו עלי כפרה וכו'. והוא תמוה ממה נפשך, למה מיעטה, ואם הוא כדין כפרה למה. **והרשב"א** האריך בזה, יעו"ש בפרק קמא דשבועות.

אמנם נראה, דאלו ג' דברים שנתקשה משה ומרומז בשמו, (וביארו) [ויבוארו] בחדא מחתא, והתירוץ מרומז בשמו גם כן. וזהו שתחלת נבואת משה היתה הקריאה כפל משה משה (שמות ג, ד), לרמז כי הקושיא מרומז בשם משה וכאמור, וגם התירוץ מרומז בשמו שנקרא משה.

ואגב נבאר המשך פסוקים אלו בפ' שמות (שמות ג, א-ד) ומשה היה רועה צאן יתרו וינהג את הצאן אחר המדבר וגו' וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל וגו', ויאמר משה משה ויאמר הנני וגו'. עיין במקום

אחר, מובא בספר **יד יוסף** ובספר **זוודין לאורחא**(ן), מה שכתבו בזה, יעו"ש. והעולה משם, כי הסנה עץ שפל וכו'. ומבואר בש"ס דערובין ונדרים (נה.:) כל המשפיל עצמו עולה לגדולה, שנאמר (ישעיה מ, ד) כל גיא ינשא וכו'.

ובזה יובן, ומשה היה רועה וגו', מצד השפלות שהי' משה עניו שפל מכל אדם, זכה שהי' רועה ישראל, הם צאן יתרו, גימטריא תורה ועוד ה' יתירה, ה' חומשי תורה, כי הקדוש ברוך הוא נקרא תורה כמפורש **בזהר**.

וינהג את הצאן אחר המדבר, ר"ל כי המנהיג והרא"ש נקרא מדבר, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ח.) דבר אחד לדור, ור"ל אי רישא טוב אז כולו טוב, וז"ש וינהג את הצאן, שהנהגת הצאן אחר המנהיג והמדבר. וגם מדבר כפשוטו אתי שפיר, דדרשו חז"ל דנדרים הנ"ל, ממדבר מתנה (במדבר כא, יח) - שאם אדם משים עצמו הפקר כמדבר, לענין שפלות, אז התורה מתנה וכו'. וז"ש וינהג את הצאן אחר המדבר, במדה זו גם כן, שינהגו בעצמן הפקר כמדבר, ואז (ישעיה נז, טז) אשכון את דכא.

וירא אליו ה' בלבת אש מתוך הסנה והשפלות, לכך הסנה איננו אוכל, כמ"ש בפרק ב' דברכות (יז.) ונפשי כעפר לכל תהי' וכו', וכתב **מהרש"ל** (שם) ואני שמעתי כי עפר הכל דשין עליו, והכל כלין, והיא מבלה והכל וכו', לכך מי שאוחז מדת השפלות אינו כלה, וכן בש"ס דראש השנה (יז.) מי שמשים עצמו כשיריים וכו'.

עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר, במקום שאין אנשים כולם חשובים וראשים, אז השתדל להיות איש ראש ומנהיג, שיהא דבר אחד לדור. מה שאין כן כשהושוו קטן וגדול מצד גסות רוח, היפך השפלות. וז"ש וינהג את הצאן אחר המדַבר, אם יש דבר אחר לדור, ולא מדברים ומנהיגים רבים, והוא שהיו במדות השפלות הנמשל לסנה, לכך וירא אליו ה' בלבת אש מתוך הסנה, שהיא מעלת השפלות.

וז"ש והסנה איננו אוכל וירא ה' כי סר לראות וכו' במעלת הסנה דווקא איננו אוכל, אז השיבו משה משה - מה שהוקשה לך ג' דברים בראשי תבות משה, שהם מנורה שקלים החודש הזה לכם, מתורץ על ידי משה, גם כן ראשי תבות משה, כמ"ש **בזהר** מה שהי' הוא שיהיה, ר"ל כמו בגאולה ראשונה כאשר הי' להם רועה אחד אז נגאלו, וכמ"ש ומשה הי' רועה, ומוכן לגאולה וגו', והכל על ידי השפלות, וזה שנגלה בסנה וכנ"ל, כך בגאולה אחרונה כאשר יהיה להם רועה אחד אז יגאלו, היפך החורבן שהושוו קטן וגדול (שבת קיט:). וזהו שאמרו בחלק (סנהדרין צח.) אין בן דוד בא עד שיכלו גסות הרוח, ואז יהי' להם רועה אחד, גם כן משה.

ובזה מבואר קושית ג' דברים הנ"ל, רמזו שהיו כולם פונים אל מול פני המנורה שהוא נר האמצעי, כי ראש שבדור נקרא נר אמצעי, שהוא ממוצע בין יתברך לבין אנשי דורו להמשיך השפע על ידו, וכמו שכתבתי במקום אחר יעו"ש. ובא הרמז, שיהי' דבר אחד לדור, שיהיו כולם פונים לימין לנר אמצעי, ולא שיהיו אלו פונים לכאן ואלו פונים לכאן, שזה בונה וזה סותר, שהוא על ידי שהשוו קטן וגדול שגורם חורבן וכנ"ל.

וזהו הוא עצמו הטעם מחצית השקל ולא דבר שלם, כמו שתירץ **מהר"ש אלקבץ** (שם באלשיך פ' כי תשא), כי כל אחד נקרא מחצה ובהתחברו עם חברו נקרא שלם וכו', עיין זה במקום אחר וכו'.

וזה ענין הלבנה שאין לה אור מעצמה רק מה שמקבלת מאור השמש, והיא סברה שזה האור הוא של עצמה, ולכך אמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. ובאמת זה אינו, כי הכל אחדות אחת, ולכך נקרא מאור הגדול ומאור הקטן, שיקבלו הארה זה מזה ויהי' הכל אחדות אחת, והיא סברה שהם ב' אורות וראוי שיהי' לכל אחד מדור בפני עצמו, וזהו שאמרה אי אפשר לשני מלכים וכו', עד שהראה לו הקב"ה שזה טעות. והראיה, לכי לעצמך, ואז נתמעטה וראתה מפורש שאין לה אור בפני עצמה. אלא דאכתי סברה שנתמעט אורה עבור עונש, וזה שאמרה וכי בשביל שאמרתי דבר הגון יתמעט אורי. ובאמת אין זה עונש, כי גם מתחלה לא הי' לה אור עד שהראה לה (מיעוטא) [מיעוטה], וז"ש הביאו עלי כפרה שמעטתי את הירח להראות לה מופת מ[י]עוטה, והבן. וז"ש נקראו הצדיקים על שמך, דוד הקטן וכו', ר"ל שיהיה כל אחד מקטין ומשפיל עצמו לקבל אור מן חברו, וכמ"ש (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, וק"ל.

ובזה תבין ש"ס דבבא בתרא (עה.) זקנים שבדור אמרו, פני משה כפני חמה, ר"ל שהוא דור דעה ואחדות, וידעו כי משה הי' כפני חמה, שהכל מקבלין אור ממנו. מה שאין כן הדור שאחריו סברו פני יהושע כפני לבנה, שסברו דורו שיש אור בפני עצמו, כמו שסברה הלבנה. ואם כך טעו הדור בימי יהושע, מכל שכן הדורות שאחריהם, א"כ אוי לאותה בושה, והבן.

ולכך בא הצווי החודש הזה לכם, שיראו לקבץ אור מן נר אמצעי, כמו הלבנה שמקבלת אור החמה, והוא על ידי אחדות וכנ"ל, ולא יטעו בטעות הלבנה, והבן.

ובזה יובן, וידבר ה' אל משה לאמור, ר"ל דבור הוא קשה, ר"ל מה שנתקשה משה בג' דברים המרומז בתיבת משה, מנורה שקלים החודש, לאמור - לתרץ לו ולפרש הדבר היטב, כי הכוונה - דבר אל אהרן, ר"ל שיהי' אחדות, דבר אחד לדור, והוא ראוי לאהרן כמ"ש במשנה (אבות פ"א מי"ב) הוו מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו', ואז ואמרת

אליו בהעלותך את הנרות - שיזכו לעלות במעלת השלימות ואחדות, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ר"ל שיהיו הכל פונים אל נר האמצעי.
ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה, שסבר כי משה הוא פני המנורה ולא הוא, וזהו שבחו להגיד שלא שינה (ספרי ורש"י במדבר ח, ג), כי גם כוונת ה' יתברך הי' על זה המכוון.
וזה שאמר וזה מעשה המנורה מקשה הוא, ר"ל שנתקשה בזה, שהיא אחד מן ג' דברים. עד [כ]אשר הראה ה' את משה, ר"ל מ"ה ש'הי' ה'וא שיהיה, כמו על ידי אחדות שבא משפלות זכו לגאולה ראשונה ומשה הי' רועה אחד, כן עשה את המנורה בעבר לעתיד, שיהיו הכל פונים אל נר האמצעי, וזהו ע"י אליהו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג, כד), והבן.

•

עוד י"ל ביאור בהעלותך אל מול פני המנורה וגו' (ח, ב). דכתבתי במקום אחר ביאור העמידני על רגל אחת וכו' (שבת לא.), עם ביאור פסוק (תהלים לב, ב) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון. העולה משם, כי החיות רצוא ושוב מטעם הנהגת הספירות, שיש קטנות ראשון וקטנות שני וגדלות ראשון וגדלות שני, והאדם נק' ג"כ כמו בעולם שנה נפש.
ותקנה לזה, **ששמעתי ממורי** ביאור פסוק (תהלים קלט, ה) אחור וקדם צרתני, כי בקטנות נקרא א[דם] אחור ובגדלות נקרא קדם, וניקשר מדרגת אחור אל הקדם, כשיבא אל הגדלות יחד שניהם עולין יפה, ועיין במקום אחר, ודברי פי חכם חן.
בחינה ב', כי כל זה אם יזכה לבא למדרגתו הגדלות אז נקשר כאמור, אמנם בינו לבינו, שיש כמה אנשים שנשארו בבחינת הקטנות, וכאשר **שמעתי זה ממורי**. לכן עצה היעוצה כאשר **שמעתי ממורי** גם כן זה, אם יודע שהוא במדרגות הקטנות, ונותן הדעת להעלות מדרגה זו שהיא גם כן במידות עליונות, אז נמתק עין מנצפ"ך וטוב לו וכו', הרי בחינה ב'.
אמנם יש עוד בחינה גימל, שנופל בגדר השכחה, ואינו יודע לייחד ולהעלות מדרגה זו, וכמ"ש ביאור ואנכי לא ידעתי (בראשית כח, טז) שאם ידעתי לא ישנתי וכו' (רש"י ז"ל עה"פ), ר"ל שאם ידע ליחד מדה זו לא הי' נקרא שינה, וכמו **ששמעתי ממורי זלה"ה** גם כן ואנכי הסתר אסתיר וגו' (דברים לא, יח), ר"ל שאסתיר ממנו ולא ידע שהוא בהסתרת פנים וכו', ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ר"ל כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), בסוד ז' ספירות שנתגלגל האדם כמו שביאר **מורי**, מובא לעיל יעו"ש, או ז' מדרגות של ספירת העומר, לכך יכוין להעלות כל המדרגות בין קטנות ראשון וגדלות שני וכו', שהם ז' המדריגות הנזכרות בספירת העומר, יעו"ש, אל מול פני המנורה - לה' יתברך שהוא פני המנורה, ואז יאירו שבעת הנרות כאמור, והבן, ועיין מזה במקום אחר.

•

עוד י"ל ביאור פ' בהעלותך וגו' (ח, ב), **דשמעתי ממורי** פירוש על מה שהקשה **הרמב"ן** בפ' בחקותי (ויקרא כו, יא) ולא תגעל נפשי אתכם, הא גם כשעוברין רצונו כתיב (שם פ' מד) וגם בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו', ומכל שכן בעושין רצונו כמ"ש (שם פ' ג) ואם בחוקותי תלכו וגו', ולא תגעל נפשי אתכם ל"ל. וביאר **הרמב"ן**, כי הוא מסודי התורה, אמר ונתתי משכני בתוככם, ונפש מן המשכן לא תגעל אתכם, לשון הגעלה וכו', יעו"ש.

ופירוש הדברים, כי השכינה נקרא אש אכלה המכלה הכל כשאינה ביחוד למעלה עם אש חוורא, עיין במקום אחר וכו'. והענין, כי יש ראייה ודבור ושמיעה והלוך ומשמוש וכו', וכאשר מייחד זה למעלה, לידע שהם אברי השכינה, אז מעלה כל המדרגות, כגון כל הדבור שדבר כל היום ההוא יכוין להעלות על ידי דבורי תורה והתפלה של היום ההוא, וכן הראי' והשמיעה והלוך יכוין להעלות ולקשר הגשמי ברוחני. מה שאין כן כשאינו יודע זה, אז מכלה כל הדבור והראי' והשמיעה, וזה סוד ולא תגעל נפשי אתכם להשחית ולכלות, כמו הגעלה המכלה איסור שבתוך הכלי, והטעם כי ונתתי משכני בתוככם לייחד הכל, וכמו שכתב **הזהר** (ח"א נא.) ואתם הדבקים בה' וגו' (דברים ד, ד) ומכל מקום כולכם חיים וכו' יעויין שם, ודברי פי חכם חן.

ובזה נראה לי לבאר פירוש המשנה באבות פרק ה' (מ"ח) שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירות וכו'. ויש להבין, מהו גופי עבירות דקאמר.

ונ"ל לבאר משנה (אבות פ"ד מ"ג) אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר. והענין דכתב **בספר יצירה** (ד, יב) ז' שערים בנפש אדם, ב' עינים ב' אזנים ב' נקבי האף והפה וכו'. **ובתיקונים** אמרו שהאדם הוא ציור מנורה ובו ז' קנים, יעו"ש.

ובזה יובן אל תהי בז לכל אדם, והיינו כשהוא מפליג לכל דבר, שלא להעלות ולחבר למעלה אותו הדבר, הן ראיי' ושמיעה ודיבור שהן כללות האדם, ז' קני מנורה, וז"ש שאין לך דבר שאין לו מקום. ואז כאשר מתייחד אברי השכינה למעלה, אשא תכלא עם אשא

חוורא, אז נקרא אדם, חבור זכר ונקבה נקרא אדם, מה שאין כן בלי התחברות לא נקרא אדם. וז"ש אל תהי בז לתואר אדם, והוא שעל ידי שאל תהי מפליג לכל דבר, והבן.

ובזה יובן בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת וגו'. ר"ל אהרן שושבינא דמטרוניתא, המייחד ומעלה אברי השכינה לחבר אשא תכלא עם אשא חוורא, להעלות דבור הפה והראיה והשמיעה, ז' קני המנורה הגשמיים, לקשרן ולהעלותן לחברן ברוחני אל מול פני המנורה, אז יאירו שבעת הנרות, שנעשה הגשמי רוחני. ויעש כן אהרן, להגיד שבחו שלא שינה, כי מדת אהרן הי' בזה מקדמת דנא להעלות ולחבר הגשמי ברוחני, והבן.

והנה אמרנו, כאשר אינו מקשר הגוף והגשמי של דבור וראי' ושמיעה וכו' אל הרוחני והנשמה, אז מכלה הכל, שהוא עצם הפורעניות. ובזה יובן שבעה מיני פורעניות באין לאנשי עולם, על שבעה גופי עברות, ר"ל שנשאר בגוף וגשמי שלא ידע להעלותן ולקשר הגוף אל הרוחני, ונשאר העברה עם הפורעניות, מה שאין כן היודע להעלות ולקשר גופי העברות אל הרוחני, נעשה מזדונות זכיות, ומעונש ומפורענות נהפך לרחמים ולזכות ושכר, והבן.

ובזה נראה לי לחשוב מה **ששמעתי ממורי** פירוש הש"ס (יומא פו:) זדונות וכו'. וטעם שנקרא חטא. כי כבודו יתברך מלא כל העולם, כביכול גם המקום החטא והתענוג של החוטא נמשך מתענוג העליון וכו'. והנה יש מדה הנקרא חמדה, אשר ממנו יתברך מתפשט בכל הנבראים אדם ובהמה וחיות ושרצים וכו', כאשר החוש מעיד על זה, ובכל אחד מהחמדה יש בחינת הוי"ה אדנ"י, כי החמדה קודם שנפעל הוא הוי"ה ואחר הפעולה נקרא אדנ"י, הרי חי"ת מן חטא, שהם ח' אותיות של ב' שמות הנ"ל, ובתוכו יש טוב הגנוז בתוכו, הרי אות ט' מן חטא, ואות א' מובלע בו הרי חטא. והנה יש י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ואחד מהם קל וחומר וכו', והנה על ידי התעוררות זו החמדה למטה נתעורר מדה זו למעלה בקל וחומר וכו', רק הקליפה של החטא היא מסך מבדיל ומפסיק מלהתעורר הטוב למעלה, כי אם אחר ששב בתשובה ונסתלק חלק הרע והקליפה ונשאר רק טוב הגנוז, ואז נתעורר גם הטוב שלמעלה, ולכך זדונות נעשו כזכיות, ובלבד שהי' הזדון לתאבון ולא להכעיס, אז נעשו זכיות, ודברי פי חכם חן.

•

בפסוק ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם, לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל. ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך. ויאמר אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת

חנותינו במדבר והיית לנו לעינים, והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך (במדבר י, כט-לב). והספקות זכרם **האלשיך**, יעו"ש.

ונבאר ש"ס פרק ה' דמנחות (נג:) יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים, יבא טוב זה משה, דכתיב (שמות ב, ב) ותרא אותו כי טוב הוא, ויקבל טוב זה תורה דכתיב (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי וכו', מטוב זה הקב"ה דכתיב (תהלים קמה, ט) טוב ה' לכל, לטובים אלו ישראל, דכתיב (תהלים קכה, ד) הטיבה [ה'] לטובים וכו'. וזה צריך ביאור. **ונבאר** ש"ס דשבת פרק כל כתבי (קיח.) אמר רבי יוחנן, כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר (ישעיה נח, יד) והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם שנאמר בו (בראשית יג, יז) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וכו', אלא כיעקב וכו'. ורבו בזה הספ[י]קות, וכתבתי מזה במקום אחר.

וכעת נראה לי **דשמעתי בשם מורי** ביא[ו]ר פסוק (בראשית כח, יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך ופרצת ימה וקדמה וגו'. ודרשו חז"ל פרק ז' דחולין (חולין צא:) שוכב עליה, מאי רבותיה, אמר רבי יצחק מלמד שקיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו שתהא נוחה ליכבש לבניו, עד כאן. והקשה **מהרא"ם** למה הוצרך לקפלה ולא סגי בהבטחה לבד שתהא נוחה לכבוש, ומשני שיש הפרש בין הכח והפועל וכו'. והקשה **מהרש"א** (חולין שם), אם כן מנין לנו שהקפ[י]לה הי' שתהא נוחה לכבוש, דהא לא קשיא לן אלא מאי רבותא, ואימא רבותי' טובא, שנתן לו כל א', וקפלה תחתיו שתהא הבטחה בפועל. ותירץ, שהיו ב' הבטחות, א' על הנתינה, והבטחה ב' בקיפול שתהא נוחה לכבוש וכו', יעו"ש.

ולפי מה שביאר **מורי** בזה מבואר כל הנ"ל, דכבר כתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (סוטה מז.) חן מקום על (יושביה) [יושביו] וכו', דאיתא בפרק ה' דברכות (לא.) אמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב (ירמיה ב, ו) ארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם [שם], וכי מאחר שלא עבר איש לא ישב שם, אלא לומר לך, כל ארץ שגזר עלי' אדם הראשון נתישבה וכל ארץ שלא גזר וכו'.

ולהבין זה, י"ל דמבואר **בכתבי האר"י זלה"ה**, **בפרי עץ חיים** דף י"ב ודף מ"ה, כי על ידי חטא אדם הראשון נפלו כל הניצוצות של הנשמות קדושות בתוך הקליפות, ונתערב טוב ברע, וצריך לבררן על ידי התורה והעבודה והמצות של בני אדם בעזר וסיוע העליון השכינה אשר עמהם, בסוד (תהלים סח, לה) תנו עוז לאלהים, ואז מתבררין ועולים בבחינת מיין נוקבין וכו'. ולכן הוצרך גלות ישראל בכל ע' אומות, שנפלו שם הניצוצות, וצריך כל אחד מישראל לגלות שם במקום שיש שם הניצוצות משורש נשמתו, להוציאן

ולבררן, רק במצרים נאמר (שמות יד, יג) לא תוסיפו לראותם, לפי שנאמר (שם יב, לו) וינצלו את מצרים, כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט:), ולא נשאר בה שום ניצוץ קדושה, והי' שם גלות השכינה לגמרי וכו', יעו"ש.

וזהו שדרשו חז"ל ואתנה לכם את טוב ארץ [מצרים], ניבא ואינו יודע מה ניבא, סופם לעשותה כמצולה שאין בה דגים וכו'. והכונה שיבררו בארץ מצרים כל חלק הטוב שנתערב בין הרע והקליפות שם.

והכל על ידי הדעת והמחשבה, וכמ"ש במחשבה אתברירו, והוא על ידי משה שנקרא דעת שבקדושה, הנקרא טוב, וכמ"ש **בליקוטי תורה** פ' שמות, ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב, ב), דאמרו חז"ל (ספרי דברים לד, י) ולא קם עוד נביא בישראל כמשה וכו', אבל באומות העולם קם, כי משה ובלעם הם סוד הדעת, זה בקדושה וזה בטומאה, ותחלה נתערב טוב ורע על ידי חטא אדם הראשון וקין והבל, ואחר כך ניתקן ויצא משה טוב לבדו. וז"ש ותרא אותו כי טוב הוא, ונפרד ממנו בלעם השקול כמשה בדעת של הטומאה, וז"ש (במדבר כד, טז) ויודע דעת עליון וכו'. ודורו של משה נקראו דור דעה (ויק"ר ט, א) וכן בכל דור ודור משה בתוכם להשלימם וכו', יעו"ש.

ונודע, כי מקום נפילת הנצוצות הוא בקליפת נוגה, כמבואר **בעץ חיים**, יעו"ש. גם נוגה גימטריא חן. ובזה יובן חן מקום על (יושביה) [יושביו], ר"ל כי מקום שנפלו ניצוצות שורש נשמתו בקליפת נוגה הנקרא חן, יש לו חן המקום על (יושביה) [יושביו], כדי לברר שם ניצוצין שלו מקליפת נגה, והבן.

ובזה מובן גם כן כוונת רבי יוסי ברבי חנינא, מקום שגזר אדם הראשון - שידע שנפלו שם ניצוצין מחטא אדם הראשון ונתערבים טוב ברע, שם גזר שיהא מקום יישוב, כדי שיבא שם מי שיש לו שם ניצוצין משורש נשמתו לברר ולהוציאן, והבן.

ונחזור לביאור מורי הנ"ל, כי ענין נסיעת האדם ממקום זה למקום אחר עבור פרנסתו וכיוצא, משום שיש שם נצוצות שלו וצריך להוציאן משם ולבררן. ובזה יובן שקפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר הניצוצין שלו, כי נכלל כל ארץ ישראל תחתיו, ויברר ניצוצין שלו במקומו, ודברי פי חכם חן.

אמנם יש להבין, למה עשה כך ליעקב ולא לשאר אבות או אדם אחר. ונ"ל דשמעתי **מוהר"ן** פירש המשנה פרק א' דפאה (מ"א) אלו דברים וכו' כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום ותלמוד תורה כנגד כולם. והענין, כמו שיש בחינת שלום, וההיפך פ[י]רוד לבבות, בכללות העולם, כך יש בחינה זו בפרטות אדם אחד, בסוד עולם שנה נפש, ויש בו חלק פ[י]רוד ב' בני אדם, וכשרוצה יסיר הפרוד שבו ולהמשיך אחדות בעולם, והיינו

בעסקו בתורה, וממילא הוא כך בפועל גם כן, וז"ש ותלמוד תורה כנגד כולם, ר"ל גם שיש מדרגה של שלום מכל מקום על ידי התורה מתקן הכל, ודברי פי חכם חן.

ולי נראה כפשוטו, כמו שיש בחינת תיקון על ידי המעשה להמוני עם, כך יש בחינה זו עצמה בעסק התורה של תלמיד חכם, כי על ידי התורה נברא המעשה, שהוא כלי אומנתו של הקב"ה - שעל ידי התורה נברא העולם, וז"ש ותלמוד תורה כנגד כולם, והבן.

והנה יעקב הוא בחינת התורה עצמו, וז"ש (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב, ותתן אמת ליעקב (מיכה ז, כ) שהתורה נקרא אמת, ואם כן יעקב יוכל לברר במקומו על ידי מה שאדם אחר צריך לילך במעשה, כי תלמוד תורה כנגד כולם[25], ולכך ליעקב קפל כל ארץ ישראל תחתיו, דהיינו במקומו על ידי עסק התורה שהוא כנגד כל העולם, וזהו (בראשית כח, יד) ופרצת ימה וקדמה - ר"ל במקומך תברר כל ניצוצין שיש בד' רוחות העולם, ולא יצטרך לנסוע ממקום למקום להיות נטרד בעסק פרנסתו וכיוצא בזה לברר שם על ידי הלוכו ממקום למקום, כי תלמוד תורה כנגד כולם.

וזה שהאריך בש"ס, לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, הרי שהוצרך להלוך בארץ ממקום למקום כדי לברר, מה שאין כן ביעקב נאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה, שם נפלו כל נצוצין, וזהו נחלה בלי מצרים, והבן.

ובזה יובן ש"ס דמנחות, יבא טוב וכו', כי כוונת התנא להורות תכלית האדם שמכוין בתורה ובמצות ועבודת ה' כדי לברר הטוב מהרע, בסוד ברור ניצוצין להעלות מיין נוקבין על ידי התורה והתפלה ומעשים טובים, בסוד תנו עוז לאלקים (תהלים סח, לה), שזה נקרא חסיד המתחסד עם קונו, כמ"ש (תהלים פו, ב) כי חסיד אני, בסוד ואני תפלה (תהלים קט, ד). וז"ש יבא טוב זה משה, ר"ל על ידי הדעת והמחשבה אתברירו, לברר חלק הטוב מן הרע, כמו שמצינו במשה שהי' בחינת הדעת ודורו דור דעה, לכך כתיב בו ותרא אותו כי טוב הוא, שנברר הטוב מן הרע, כך יעשה כל אדם שלם שיש בו דעת ובחינת משה.

ויקבל טוב, **זו תורה**, **שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו**. ר"ל שהוא יכול לברר במקומו על ידי עסק התורה וליקח הטוב מן הרע, ואין צריך ליטרד ולילך ממקום למקום, לכך תורתי אל תעזובו לברר על ידי מעשה, כי אז וכו'.

[25] הגה"ה ובזה יבואר משנה דאבות פרק ה' (אבות פ"ד מ"י) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח וכו'. ר"ל גם אם כוונתך לשם שמים, שמכוין בעסק לברר ניצוצין, ואז בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) שנעשה ייחוד וכו', מכל מקום טוב יותר לברר על ידי עסק התורה, והבן. ועל ידי זה יצא תועלת, והוי שפל רוח בפני כל אדם, ר"ל דכתב במדרש שמואל בפרק ב' דאבות (מ"ה) פרי התורה ענוה, ופרי הזמן והסחורה הגאוה, וז"ש לא כל המרבה בסחורה מחכים וכו'. ובזה יובן, שאם ירבה בעסק וסחורה לא יוכל להיות שפל רוח, מה שאין כן אם ימעט בעסק ויעסוק בתורה אז יוכל לקיים הוי שפל רוח וכו', וקל להבין.

מטוב זה הקב"ה, שנאמר טוב ה' לכל. ר"ל על ידי עזר הקב"ה יוכל לברר הטוב, שהשכינה עם ישראל בגלות כדי לסייען שיוכלו לברר הטוב, וז"ש טוב ה' לכל.
לטובים אלו ישראל. שהם המבררין מן ע' אומות על ידי שנתפזרו ביניהם, כמ"ש (קהלת ח, ט) עת אשר שלט [האדם] באדם לרע לו, ר"ל לרע של השליט, שבירר ממנו ע"י זה חלק הטוב החיות והקדושה מהם, ונשארו מתים, וז"ש הטיבה ה' לטובים, שישראל הם הטובים ומבררין הטוב מן הטוב מן האומות, ונשאר אצלם חלק הרע לבד בלי חיות קדושה, וזה סוד (ישעיה כה, ח) בלע המות לנצח, והבן.
ובזה יובן, ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני וגו'. ר"ל כי אחר התי[י]קון שנתברר הטוב מן הרע, וכמ"ש **בליקוטי תורה** פ' יתרו, כי בקדושה הוא אהבה וחבה, והקליפה הוא מדון ומריבה ואיבה וכו', יעו"ש. וביאר לו משה, אחר שנברר הטוב מן הרע, ומה שהוא מדין נעשה חובב בן רעואל, שהי' ריעות וחבור לאל מה שהיה תחלה מדיני.
וז"ס נוסעים אנחנו אל המקום וגומר, כי ה' דבר טוב על ישראל, דהיינו לברר הטוב מן הרע, שזה תכלית אדם ישראל בעולם הזה במצות ומעשים טובים ותורה ועבודה, לכך לכה אתנו והטבנו לך גם כן בברור הטוב. והשיבו שפיר, אל ארצי ואל מולדתי אלך, ששם הם ניצוצות שלי ושם צריך לבררם, שזהו טעם חן מקום על יושביו, לברר מקליפת נגה גימטריא חן וכנ"ל.
ויאמר אי משום זה אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת חנותינו במדבר, ר"ל חן מקום על יושביו הוא א"כ במדבר ששם ניתנה התורה שנקראת טוב, והטבנו לך - שעל ידי התורה יבורר כל ניצוצי מקומך גם בהיותך עמנו, והבן.

•

בפסוק ויאמר משה אל ה' למה הרעות לעבדך וגו' לשום את משא כל העם עלי וגו' לא אוכל לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני ואם ככה את עושה לי וגו' ואל אראה ברעתי (יא, יא-טו). ודרשו חז"ל ברעתם הל"ל, אלא שהוא כנוי סופרים.
ולי נראה דהפסוק אינו יוצא ממשמעו, דאחר זה אמר (יא, כח) אדוני משה כלאם, ודרשו בש"ס דסנהדרין (יז.) הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהן. וכתבו **התוספות** (שם ד"ה והם כלים) כלה נבואתן וכו'. ועל פי זה כתבתי במקום אחר המשך ויכוח יתרו עם משה רבינו עליו השלום (שמות יח, יד) מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב וכו', ר"ל על ידי טרדת צרכי צבור נשאר לבדו בלי שכינה וכו'. ובמקום אחר כתבתי ביאור הפסוק (דברים א, יב) איכה אשא לבדי טרחכם, כי על ידי טרחכם נשארתי לבדי בלי שכינה וכו', יעו"ש.

ובזה יובן לא אוכל אנכי לבדי בלי שכינה לשאת את כל העם הזה, כי על ידי טרדת צרכי צבור ומשא כל העם נסתלקה השכינה ממנו ואז תש כוחו כנקבה, וז"ש [ו]אל אראה ברעתי, שהוא סילוק שכינה, שאין לך רעה גדולה מזה. עד שהשיבו הקב"ה, שמעולם לא זזה השכינה ממשה, וז"ש (במדבר יא, יז) ואצלתי מן הרוח אשר עליך וכו', וכמו שכתבתי במקום אחר ואתה פה עמוד עמדי וכו' (דברים ה, כח), וק"ל.

ועל פי זה נבאר המשך פסוקי שיר השירים אשר לשלמה. ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך. משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך וגו' שחורה אני ונאוה בנות ירושלים וגו' אל תראוני שאני וגו' הגידה לי שאהבה נפשי וגו' אם לא תדעי לך וגו' (שה"ש א, א-ח).

הגם דפסוק ראשון לבד אפשר לתרץ על פי מה **ששמעתי ממורי** פירוש המשנה (אבות פ"ב מ"ב) וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכו'. והענין, כי מבשרי אחזה אלוה (איוב יט, כו) דיש ברית הלשון וברית המעור, זה מוליד בגשמי וזה ברוחני, ומובא **בכתבים** מה שאמרו חז"ל (כתובות יג.) ראו אשה מדברת וכו', הרי שבדבור יש זווג וכו', פה גימטריא מילה. וכמו שבזווג גשמי אין הזווג כי אם באבר חי וחשק בשמחה, מה שאין כן בעצבות גורם ח"ו סכנה להילד. ואחר שהזריע טפת הזרע מהמוח ונסתלק המוחין שוב אין לשמש כי אם אחר זמן. ככה בזווג הרוחני שהוא הדבור בתורה ותפלה על ידי המוחין מדחילו ורחימו (מכונה לנשיקה) שנמשך מחכמה ובינה שהם אותיות י"ה, נמשך אל הפה שהוא מלכות האחרונה, על ידי ו' שהוא ההמשכה, נמצא עסק התורה ותפלה עם המוחין נקרא משמש באבר חי להזריע. ואחר התפלה ועסק התורה שנסתלקו המוחין ובא הקטנות, שכיח כעס וסיפורי לשון הרע ודברים בטלים, ועצה יעוצה בעת שנסתלקו המוחין יעסוק במלאכה וניצול מעון, וז"ש וכל תורה שאין עמה מלאכה גוררת עון וכו', ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן, דקשה א' מאי פיהו, פי הל"ל. ולדברינו אתי שפיר ישקני מנשיקות פיהו, כי הדבור בתורה ותפלה על ידי דחילו ורחימו מכונה לנשיקה, וכשהוא עם מוחין שהם חכמה ובינה י"ה, ונמשך על ידי הפה שהוא מלכות, וז"ס מנשיקות פיהו, והבן.

ובזה נבאר ש"ס דשבת (לא.) למדני כל התורה על רגל אחת וכו', א"ל מה דעלך סני לחברך לא תעביד וכו'. והוא פירוש (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך אני ה'. **ושמעתי** איך נרמז המצות שבינו לבין קונו, כי מצות שבין אדם לחברו שפיר נרמז וכו'. וביאור, כי על ידי אהבה ואחדות גם בקיום מצוה אחת סגי, ודברי פי חכם חן. ולי נראה, דמה

שאמר העמידני על רגל אחד, הוא למסור לו כלל אחד השייך לקיום התורה, ומסר לו כלל אחד מה דסני לך וכו', שהיא מצות עשה הכולל כל התורה - ואהבת לרעך כמוך אני ה', שיהיה הזווג הרוחני שהוא הדבור בתורה ותפלה, יהי' חביב לו בחשק ושמחה כמו זווג הגשמי, והוא ואהבת לרעך, כי ה' יתברך נקרא רעך, שבו נתחבר אליו יתברך ונעשה ריע לה' יתברך, והיינו על ידי המוחין ודחילו ורחימו שהם י"ה, ועל ידי המשכה ו' הנמשך דבור לפה ה' אחרונה ונעשה חבור שם ידו"ד, וז"ש אני ה'. וז"ש מה דעלך סני, כי בזווג הגשמי בני שנואה הם בני ט' מדות (נדרים כ:), כך בזווג הרוחני, לחברך - שאתה רוצה להתחבר אליו על ידי הדבור והאותיות, לחברך לא תעביד, והבן.

אמנם לבאר שאר המשך הפסוק נראה לי, **דשמעתי ממורי** דבכל דבור יש יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ויש ג' סוגי הדבור הנקרא ג' מיני זווג, א' זווג המלך עם מטרוניתא שלו, שהוא ידוע ונראה לעצמו. ב' זווג בן וזוגתו, שאין הזווג נראה לעיני המלך, רק קירוב ספור דברים הגורמין זווג, ויודע ומתענג מזה. ג' זווג עבד ושפחה, שגם קו[י]רוב דברים אינו לפני המלך, רק זירוז עבודתן נגלה למלך וכו'. והנה הדבור ב' משא ומתן הוא זווג עבד לשפחה. והדבור בין אדם לחברו קירוב דברים, הוא זווג בן וזוגתו. והדבור בתורה ותפלה כשהוא מתבודד בינו לקונו מעוטף בטלית ותפילין, הוא זווג מלכו של עולם ומטרוניתא, יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ודברי פי חכם חן.

וכל זה כשנותן דעת בדבור משא ומתן שהוא יחוד וזווג עבד לשפחה, ובדבור אהבת חברים שהוא זווג בן וכו', ובעוסקו בתורה ותפלה יודע שהוא קודשא בריך הוא ושכינתיה, אז מקשר מלכות למעלה, מה שאין כן כשהוא בלא דעת לידע שהוא יחוד אז גורם לעצמו לעיל בענין אש תכלה וכו', עיין שם.

ובזה יובן, שיר השירים אשר לשלמה, ר"ל שיש תואר שיר השייך לעבד ושפחה, ולמעלה מזה השירים השייך לזווג בן וכו', למעלה מזה אשר לשלמה ומלך אשר השלום שלו, זווג קודשא בריך הוא ושכינתיה. ואמרה כנסת ישראל, ישקני וגו' - אני אבחר בחינת הזווג של הקב"ה שהוא ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין כי כעין זה **שמעתי בשם מהר"מ**.

לריח שמניך טובים. כי עסק התורה והתפלה נקרא שמן עצמו, כמ"א בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר (קהלת ט ח, זח"ג קפז.), והוא זווג קודשא בריך הוא ושכינתיה, ושאר ב' זווגים הנ"ל אינו שמן עצמו רק לריח שמניך, וגם הם טובים - יש בו יחוד וזווג כאמור. על כן עלמות אהבוך, ר"ל גם כשעוסק בעסק עולמות, עולם

הזה, דבור ומשא ומתן, ודבור אהבת חברים, מכל מקום מכוונים ליחוד וזווג אהבתך, מה שאין כן שאר האומות אינם בבחינה זאת.

משכני אחריך נרוצה וגו'. דזכרתי לעיל מה **ששמעתי ממורי** פירוש הפסוק (תהלים קלט, ה) אחור וקדם צרתני, שיש עבודת ה' בחינת פנים ויש עבודת ה' בחינת אחוריים, נרוצה גם כן. והטעם, כי הביאני המלך חדריו על ידי שנגילה ונשמחה בך - שנדבק בכ"ב אותיות התורה ועל ידי זה הביאני המלך חדריו, וגם בסודות והכוונה שבחדר המלך, וכל זה שייך בבחינת זווג ג' ישקני וגו', מה שאין כן באינך ב' זווגים הנ"ל אין דבר ממוצע, כי כשהוא בלא דעת אז שחורה אני, וכשהוא עם הדעת אז ונאוה.

וביאר יותר, בנות ירושלים כאהלי קידר כיריעות שלמה, ר"ל כשהוא עוסק במשא ומתן וספורי חברים הנקרא בנות ירושלים ולא ירושלים עצמו, אז אני כאהלי קדר כשהוא בלא דעת, מה שאין כן עם הדעת אני כיריעות שלמה, אותיות למשה, בחינת דעת.

אל תראוני שאני שחרחורת וגו' שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. ר"ל שכתבתי למעלה הטל עליהם צורכי צבור וכלה נבואתן וכו', וז"ש, על ידי ששמוני נוטרה את הכרמים, ומוטל עלי צרכי צבור, לכך כרמי שלי לא נטרתי, שנסתלקה הדבקות בו יתברך.

וזה שתמה הגידה נא לי שאהבה נפשי, היא אהבה ודבקות ה' יתברך, וז"ש שאהבה נפשי. שלמה אהיה כעטיה על עדרי חברך, ר"ל שאז אני כעטיה וכאבל בסילוק השכינה והדבקות בעת שאני בעדרי חברך, להיות רועה עדרי הצאן של חברך, זה הקב"ה שנקרא חבר וריע.

והשיבו תשובה אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך וגו', ר"ל כמו שזכרתי לעיל **בשם מורי**, כל תורה שאין עמה מלאכה גוררת עוון וכו' (אבות פ"ב מ"ב), והנה כי הנה הנהגת הרבנות לשם שמים שיהי' רועה צאן נקרא מלאכה, כמ"ש במקום אחר אהוב את המלאכה ושנא הרבנות וכו' (אבות פ"א מ"ו). וז"ש אם לא תדעי לך היפה בנשים, ר"ל בעת שאין לך הדעת, שנסתלקו המוחין אחר התורה והתפלה, אז צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך, שהוא מלאכה שאחר תורה ותפלה שזכרתי לעסוק בצרכי צבור, כשאין לו מוחין לעסוק בתורה ותפלה אז רעי את גדיותיך על משכנות הרועים וגו'[26].

[26]*הנ"ה לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי (שה"ש א, ט). והענין דכתב בזהר שיר השירים דף נ"ו: נטל סוסוון נוקבין ושוי לקמיה, ודכורין לאחור, וכד בעיא לאגח קרבא שוי דכורין לקמיה ונוקבין לאחור, כך בקדמיתא וה' הולך לפניהם וכו' (שמות יג, כא), וזהו דמיתיך רעיתי וכו', יעוין שם. ועל פי משל ומליצה י"ל, דנודע שיש בעלי צורה תלמידי חכמים, בחינת זכר, ובעלי חומר בחינת נוקבא. וז"ש לסוסתי ברכבי פרעה וגו', שבכל השנה בחינת בעלי חומר מנהיגין בעיר, ותלמיד חכם בעל צורה לאחור, ופני זקנים לא נהדרו (איכה ה, יב) כמו שכתב האלשיך

הג"ה על משכבי בלילות (שה"ש ג, א-ד). השיבה, בעת שנסתלקו המוחין והדעת, שאז אני בבחינת משכבי בלילות, אז בקשתי את שאהבה נפשי לפקח בעסקי צרכי צבור, ולא מצאתיו - שאינם באים אלי. וכו' כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי, ר"ל טרדת עולם הזה הנקרא לילה, ודבקות ה' שהוא עסק רוחני ועולם הבא נקרא יום, הם ב' הפכיים, ולכך על משכבי בלילות בקשתי את וכו'. כמעט שעברתי מהם - מטרדת עולם הזה, אז מצאתי את שאהבה נפשי - עסק עולם הבא, לכך אחזתיו - מדרגות התבודדות, ולא ארפנו עד שהביאותיו אל בית אמי וחדר הורתי וכו'. וז"ש (שה"ש ה, ג) פשטתי את כתנתי וכו'.

מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ וגו' (שה"ש ח, א-ב). דכתב **הרמב"ן** (דברים יא, כב) דיש ב' מיני דבקות, אחד בעת שמתבודד ולא בחוץ כשהוא בין בני אדם, ב' גם כשהוא בחוץ וכו'. וז"ש מי יתנך כאח לי וגו' בחוץ וגו', דהיינו בחינה ב'. והשיבו, כי צריך הדבר בהדרגה, אביאך אל בית [אמי] - להתבודד תחלה, בחינה א', ומשם יזכה לבחינה ב', והבן.

ועל פי זה נראה לי לבאר פסוק (דברים לא, א) וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם וגו'. וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש. ולפי הנ"ל יש לומר כך, וילך משה, ר"ל כאשר הלך בחינת הדעת והמוחין שנקרא משה, אחר בתורה ותפלה ונסתלקו המוחין והדעת, אז הלך לפקח בעסק וצרכי ישראל, וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל, מה שהי' צריך לדבר, וגם האלה בא ללמד שממנו ילמדו לדורות לנהוג ככה בדברים האלה, אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן, ר"ל כאשר פסקו המוחין בלמוד ותפלה אז יעשו מלאכה, הוא הנהגת הצבור וכנ"ל, והבן.

•

עוד י"ל, בהעלותך וגו', וזה מעשה המנורה וגו' (ח, א-ד). והספקות, **א**' כפל דבר ואמרת. **ב**' אליו שהוא יותר מיעוט, כמו שכתב **הר"ן** קול לו קול אליו וכו' (יומא ד.), יעו"ש, וה"נ מה זה ואמרת אליו. **ג**' בהעלותך ולא בהדלקתך. ודרשת חז"ל ידוע.

ד' אל מול פני המנורה, אין לו שחר. ואם כפירוש **רש"י** אל מול נר אמצעי שנקרא פני המנורה, אם כן מאי יאירו ז' הנרות, ששת הנרות הל"ל. **ה**' ויעש כן אהרן, מהיכי תיתי שלא יעשה צווי ה' יתברך, וחז"ל דרשו, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, זה גם כן צריך ביא[ו]ר. **ו**' אחר שאמר ויעש כן אהרן, ל"ל שוב אל מול פני המנורה העלה נרותיה.

פרש' קדושים (ויקרא יט, לב), יעוין שם. ובשעת מלחמה כמו בראש השנה, וכיוצא באיזה צרה ח"ו, שווין דכורא לקמי' - התלמיד חכם, ונוקבא לאחור, וכמ"ש באלשיך (שם) ויראת מאלהיך בעוד אני ה' ברחמים עמך, וקל להבין.

ז' ל"ל כאשר צוה ה' את משה. **ח'** וזה מעשה המנורה וגו', מה ענינו לכאן, בפרש' תצוה הול"ל. **ט'** איך מצוה זו שיש בכל אדם ובכל זמן.

וי"ל דכתב **בעולל[ו]ת אפרים** דף ל"ג עמוד ב': ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו והענן וכבוד ה' מלא את המשכן וגו' ויקרא אל משה וגו'. והיינו שלא יוכל לבוא בסודות האלהות העמוקות הנרמז באוהל מועד זה עם כליו, מצד קוצר המשיג - ששכן עליו הענן על משה, חשכת החומר המבדיל בינו לבין האור השכלי. ומצד עומק המושג, כי כבוד ה' מלא את המשכן - שכל מעשה המשכן מלא סודות ונפלאות המרמזות לכבוד ה' הסתר דבר. (ע"ד) [עד] שנאמר ויקרא ה' אל משה - עשה לו דרך ומסלול לבא בסוד ה'. כמו כן קריעת ים סוף, בים החכמה פתח להם צנורות החכמה שהם ז', וזה סוד שבע[ה] ימים וכו', יעו"ש.

והנה בסודות עמוקות של מנורה עליונה הטהורה, שיכוין בה אהרן בהדלקת נרות במנורה תחתונה שהוא מול פני המנורה עליונה, וצריך שיכוין בכוונת הסודות הנפלאות ההם, שאין מבוא לכנוס בהם מצד חשכת החומר המבדיל בינו לבין אור שכלו, כי אם שיעלה לו דרך ומסלול על ידי קריאה ודבור, כמו במשה הנ"ל.

אפס מה שיש הפרש בין קריאה ודבור של הקב"ה בעצמו ובין קריאה ודבור של משה, וגם יש הבדל בין מדרגת משה רבינו עליו השלום ובין אהרן, כמ"ש בפרש' יתרו (שמות יט, כד) ועלית אתה ואהרן, משה מחיצה לעצמו ואהרן מחיצה לעצמו וכו', ואם כן ראוי על כל פנים שיהי' לאהרן כפל דבור ואמירה, לעשות לו דרך ומסלול לבא בסוד ה' של המנורה.

ובזה יובן, וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואמר"ת אלי"ו, שצריך כפל דבור ואמירה לעשות לו דרך ומסלול, מה שאין כן במשה הי' די בקריאה ודבור אחד לחוד. ומפרש טעמו בצדו, כי שם הי' הקריאה מפי הקב"ה בעצמו, מה שאין כן ואמר"ת דייקא, אתה ולא אני. ועוד, כי שם למשה מה שאין כן כאן ואמרת אליו דווקא, שאינו במדרגתך. לכך צריך כפל לעשות לו דרך ומסלול שיוכל לכנוס בסודות המנורה העליונה.

וז"ש בהעלותך - להעלות מחשבתך בנרות, אל מול פני המנורה, שהיא סודות מנורה עליונה שנקרא פני המנורה, אז יאירו שבעת הנרות שבכל העולמות, מן פני המנורה עליונה עד מנורה תחתונה.

ויעש כן אהרן וגו', להגיד שבחו שלא שינה. ר"ל שלא הוצרך משה לכפול דבור ואמירה לצוות ולשנות, כי אהרן הכין דעתו ומחשבתו ונכנס בסוד מנורה עליונה, מיד בדבור אחד העלה נרותיה אל מול פני המנורה עליונה, כמו משה ששמע מפי הקב"ה הי' די

לו בקריאה אחת נעשה לו דרך ומסלול, כך אהרן בטוב בחירתו הכין דעתו ומחשבתו שזכה לכנוס, בדבור אחד נעשה לו דרך. וז"ש כאשר צוה ה' את משה, דייקא, כך אהרן גם שלא שמע צווי ה' יתברך בעצמו וגם שלא הי' במדרגת משה, נכנס בסוד ה' מיד בדבור אחד.

ושמא תאמר, שאין סודות המנורה עמוקים כל כך, לכך נכנס מיד. לז"א וזה מעשה המנורה מקשה, שגם משה נתקשה בה עד שהראהו הקב"ה באצבע, לכך אמר וזה וגם מקשה וגומר, ואפילו הכי נכנס אהרן בה, ושפיר יש שבח אהרן כנ"ל.

וסיים, **כאשר הראה ה' את משה כן עשה**, ר"ל אהרן עשה ותיקן בהדלקת המנורה בטוב כוונתו וכאמור, והבן, כמו ועשתה את צפרני' (דברים כא, יב) לשון תיקון, והכא נמי כך, ואתי שפיר.

•

עוד י"ל (ח, ב), דכתבתי במקום אחר ביאור מדרש (בר"ר ח, יא) שכתב **בעקידה** (שער שלישי), שנברא האדם בחומר וצורה, כדי שיהי' ממוצע בין עליונים לתחתונים, שנתאחדו העולמות וכו', יעו"ש. אם כן האדם נקרא פני המנורה, שיהיו פונים אליו ממזרח שנקרא קדם - עולמות עליונים, וממערב שנקרא אחור, בסוד (תהלים קלט, ה) אחור וקדם צרתני - שעל ידי האדם נקשרו העולמות.

ובזה יובן, דבר אל אהרן כהן ה', בהעלותך את הנרות לקשר רמ"ח איברי הגוף והחומר עם ב' זרועות נקרא נר, כמ"ש **בזהר**, יעו"ש, ולהעלות נרות החומר אל נר של הצורה, ואז יתאחדו העולמות, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. מה שאין כן אם יחי' ימות, שגורם חושך והפסד ח"ו, כמו שכתב העקדה בבאור מדרש הנ"ל. ושפיר אמר הכתוב, שאם בהעלותך הנרות אל מול פני המנורה, אז יאירו שבעת הנרות, וק"ל.

•

עוד י"ל, ונבאר ש"ס דקדושין (לא.) דרש עולא רבא אפתחא דבי נשיאה, מאי דכתיב (תהלים קלח, ד) יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך, בשעה שאמר הקב"ה אנכי (שמות כ, ב) ולא יהיה לך (שם שם, ג), אמרו לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר (שם שם, יב) כבד את אביך ואת אמך, חזרו והודו למאמרות ראשונות. רבא אמר מהכא (תהלים קיט, קס) ראש דברך אמת וכו'. והספקות רבו.

ונ"ל דאיתא במשנה פ"ט דסוטה (מט"ו) ר' אליעזר הגדול א[ו]מר, משחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וכו' כעמא דארעא, ואין שואל ואין מבקש, על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. וזה אין לו שחר כלל. **ומוהרש"א** פירש, יעו"ש.

ונראה דכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב), כמו שיש חולי הגוף הטועם מר למתוק עד שבא רופא הגוף וכו', כך יש חולי הנפשות הטועמים מר למתוק עד שבאו החכמים רופאי הנפשות וכו', יעו"ש. ויש להבין, הא ודאי רופאי הנפשות שהוא רפואה בעולם הנצחי, ראוי שיהא יותר במעלה מרופאי הגוף שהוא בעולם העובר, ומכל שכן לפמ"ש במקום אחר טוב שברופאים לגיהנם (קדושין פ"ד מי"ד) שהוא רופאי הנפשות, צריך שירדו דרך גיהנם להעלות הרשעים שהרהרו תשובה, בסוד עוברי בעמק הבכא וכו' (תהלים פד, ז). ואם כן מאי טעמא רופאי הגוף חשובים ורופאי הנפשות מבוזין.

ונ"ל דשאלה זו יבואר על ידי שאלה אחרת, דכתב בספר **מבחר הפנינים** (שער החכמה אות לו), דשאל חכם אחד, אם יש מעלה לעושר או לחכמה. והשיבו מעלת החכמה שבשמאלה עושר וכבוד. וחזר ושאל, א"כ מ"ט החכמים משכימין לפתחי נדיבים ואין הנדיבים משכימין לפתחי החכמים. והשיב, שזה יודע מעלת העושר וזה אינו יודע מעלת החכמה, יעו"ש.

ול"נ, גם שיודע מעלת החכמה, מואס בה לסבת גלות הנשמה אצל הגוף, כמו שכתבתי במקום אחר ביאור מצות אנכי ולא יהיה לך וכו' (שמות כ, ב-ג) שכתב **בעקדה** וכו' (פ' יתרו שער מה), יעו"ש. וגלות זה, שהוא כמו גלות מצרים, שהנשמה משועבד לעבודת הגוף, שיש לו מצר וגבול וטרוד כל היום בצרכי הגוף למצוא הון ועושר, והיא העבודה זרה הגדולה שזכר **בעל עקדה** (שם), ואינו מניח חומר הגוף לילך לחכמים לשמוע חכמה, שהיא צרכי הנשמה, רק רפואות צרכי הגוף שהוא העיקר עכשיו בזמן הגלות, לכך רופאי הגוף חשובים עכשיו מה שאין כן רופאי הנפשות.

וזה שביארו המשנה הנ"ל השאלה עם התשובה, והוא מאמר רבי אליעזר הגדול, משחרב בית המקדש, ונמשך ימי הגלות הנזכר, שרו חכימיא וכו'. וקשה שאלה הנ"ל, הא החכמים הם רופאי הנפשות כמו שכתב הרמב"ם, וודאי שיהיו יותר חשובים מרופאי הגוף, ומה טעם הם מבוזין. ומשני, כי אין שואל ואין דורש לרפואת הנשמה, לכך רופאי הנפשות מבוזין. ועוד על מי להשען שיהיו רופאי הנפשות, על אבינו שבשמים דוקא, כמו שכתבתי במקום אחר, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים (ר"ה פ"ג מ"ח), שהם הת"ח שנקרא אביהם, יעו"ש, והם מכוונין וכו'. וה"נ התלמיד חכם נקרא אבינו ומכוון

לשמים, אז דבריו עושין פירות שיהי' רפואה לנשמה, ושפיר נקרא רופאי הנפשות. מה שאין כן אחר החורבן בימי הגלות, שנדלדלו אנשי מעשה המכוונין לשם שמים.

ובזה יבואר עוד מאמר רבי פנחס בן יאיר קודם מאמר רבי אליעזר הנ"ל, משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש וכו' על אבינו שבשמים וכו'. וכתב **מוהרש"א** לפי שאמרו רז"ל מיום שגברה חנופה נתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחברו מעשי גדולים ממעשיך וכו', וז"ש הכא, על ידי שגברו בעלי לשון לומר חנופה ולשון הרע, נדלדלו אנשי מעשה וכו', עכ"ל. ולזה אמר רבי פנחס בן יאיר משחרב בית המקדש וכו' גברו בעלי זרוע ובעלי לשון ונדלדלו אנשי מעשים - רופאי הנפשות, אין דורש ומבקש. ועוד על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים וכנ"ל, מה שאין כן כשהם אינם עושים לשם שמים אינם כלל רופאי הנפשות, עד שיבוא אליהו ויבשר וכו' יעו"ש, והבן.

והנה אחת דבר אלדים שתים זו שמעתי (תהלים סב, יב). דיש להבין, מאי טעמא נאמר אנכי ולא יהי' לך לשון יחיד, עד שדרשו במדרש שהליץ משה בעד ישראל כשעשו העגל, לי צוית אנכי ולא יהי' לך ולא להם, מדלא נאמר בלשון רבים.

ונ"ל, דיש אנשי החומר ואנשי הצורה, ולכל אחר דבר בפנים השייך לכל אחד לפי בחינתו. וז"ש ליחיד, שלא לכלול אנשי החומר ואנשי הצורה יחד. כי לאנשי הצורה הי' הצווי אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מבית עבדים, מהיות נשמה עבד לצרכי הגוף, והוצאתיך מגלות הזה כדי שתהיו לי עבדים לקבל עול תורה, וז"ש (שמות ג, יב) בהוציאך את העם ממצרים, מגלות הגוף, תעבדון את [ה]אלקים על ההר הזה, לקבל עול תורה. וזה שאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ב) שאין לך בן חורין אלא משיעסוק בתורה וכו'. וכי תימא, פרנסת הגוף והחומר מהיכן יהיה. לכך אמר לא יהי' לך אלקים אחרים על פני, עלי לפרנס אתכם, וכמ"ש **בעקדה** וכו'. וז"ש לי צוית, ר"ל לבחינת משה אנשי הצורה, היה הצווי אנכי וכו' הוצאתיך מגלות הגוף, וגם בצווי לא יהי' לך הי' הצווי שלא לילך אחר העבודה זרה בטרדת פרנסה וכו'.

מה שאין כן לאנשי החומר, שהוא עדיין בגלות הגוף, ע"כ הי' פירוש אנכי ולא יהי' לך לפי בחי', דכתבתי במקום אחר, והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות יז, יא), מה שאין כן כאשר יניח, שגברו אנשי החומר על אנשי הצורה, וגבר עמלק, שאנשי החומר בגלות אצל האומות ממש וכו'. ובגלות מצרים שהיה הנשמה בגלות החומר, לכך אנשי החומר היה בגלות ממש אצל פרעה. וכאשר נגאלה ויצאה הנשמה מגלות הגוף אז יצאו מגלות מצרים ממש, מבית עבדים. וז"ש (שמות ג, יד) אהי' אשר אהיה, וגם פקידה

כפולה, וזש"ה (שמות ג, יב) בהוציאך את העם, דהיינו אנשי החומר, ממצרים, מגלות פרעה ומצרים ממש בגשמי, אז תעבדון את [ה]אלקים, דהיינו לאנשי הצורה הנקרא אלקים כמ"ש בחינת הדעת (שמות ז, א) נתתיך אלקים לפרעה - לאנשי החומר. על ההר הזה, ר"ל עסק עבודת ה' התורה והמצות שניתן על ההר הזה, יהיו אנשי החומר משועבד לאנשי הצורה. וז"ש חז"ל חרות על הלוחות (שמות לב, טז), שיש לו חירות אם הוא מחובר ללוחות, שהם תלמידי חכמים. וז"ש לאנשי החומר, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, מבית עבדים ממש, ואין לפרש מגלות הגוף, דאכתי הוא בגלות הזה ואיך אמר אשר הוצאתיך, אלא שמע מינה דהוצאתיך מגלות האומות קאמר, לכך תהיו מעתה עבדים משועבדים לאנשי הצורה התלמידי חכמים לעבודת ה' יתברך.

וכ"כ בזהר פ' צו דף כ"ט (ע"א) רעיא מהימנא: כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה) ואינון דלית עליהן עול תורה ומצות אינון עבדים לאומות, וז"ש (דברים ו, כא) עבדים היינו לפרעה במצרים, ואי נטרי שבת ויום טוב אתמר בהו (שם) ויוציאנו ה' ממצרים וכו' וסבילו דעם הארץ לתלמיד חכם דאקרי שבת, וסביל ליה בממונא ולשמשא לי' כפום רעותי' וכו', יעו"ש. ובאיזה תלמיד חכם אמרתי, בזה שנקרא פני אל, שהשכינה מסתתר בו, כמ"ש **בזהר** יעו"ש, והיינו שכל מעשיו לשם שמים, וכמ"ש לעיל אבינו שבשמים וכו', מה שאין כן שאר תלמידי חכמים, גם שנקרא אלקים כמ"ש (שמות כב, כז) אלקים לא תקלל, דקאי על הדיין ממש, נקרא אלקים אחרים, וז"ש לא יהיה לך אלקים אחרים על פני דייקא.

ובזה יובן, דרש עולא רבא אפתחא דבי נשיאה, כמו שיש ב' בחינות, פתח הבית שהוא חיצונים, ובית עצמו הוא פנימי, כמו שאמרו חז"ל חבל על דעביד תרעא לביתא ובית לא עביד וכו'. והכי נמי יש ב' סוגי אנשים, יש אנשי החומר ואנשי הצורה, ואנשי החומר נקרא פתח הבית, שמשתמש בו כניסה ויציאה לאנשי הצורה שהם בית הפנימי, כי הנשמה (פועלה) [פועלת] תורה ומצות על ידי כל מעשי החומר.

וכמו שהוא בפרט כך הוא בכלל אנשי החומר וצורה, שזה נקרא פתח, וזה נקרא בית, והם התלמידי חכמים - דמאן מלכי רבנן (גטין סב.), ומלך נקרא נשיא, כמ"ש בש"ס דהוריות (יא.:) נשיא שאין על גביו אלא ה' יתברך וכו'. ורומז שיהא אנשי החומר משועבד כמו פתח לנשיא שנקרא בית, שהם אנשי הצורה.

ונלמד מדרשה זו, דכתיב יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, דקשה, ל"ל ארץ, דהל"ל כל מלכים, ופשיטא שהם על הארץ. **ב'** וכי מלכי ארץ יודוך ולא שאר בני אדם, והל"ל יודוך כל בני עולם. **ג'** אמרי ולא מאמר. **ד'** אמריך הל"ל, מאי אמרי פיך. ומכח

קושיא אלו שאל מאי דכתיב יודוך וכו', אלא בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו לכבוד עצמו הוא דורש, שלא ידעו לפרש, אחת דבר אלקים שתים זו שמענו (תהלים סב, יב), שיש בו ב' פרושים - לאנשי החומר בפני עצמם ולאנשי הצורה וכו', רק סברו כפשוטו, שאין משמעות יותר רק לכבוד עצמו אנכי ולא יהי' לך.

עד שאמר כבד את אביך, כי את לרבות תלמידי חכמים שנקראים בכמה מקומות אביך, כמ"ש (מלכים ב ב יב, יג יד) אבי אבי רכב ישראל, כמו שאמרו חז"ל (פסחים כב:) את ה' אלדיך תירא (דברים ו, יג) לרבות תלמידי חכמים. ומלבד זה, כי החכמה נקרא אבא ובינה נקרא אמא, והיינו לבד חכמים ונבונים. אז יודוך ה' כל מלכי ארץ, שהם התלמידי חכמים שנקרא מלך, שמושל על ארץ - החומר הגוף, כמ"ש (בראשית מב, ו) ויוסף הוא השליט על הארץ, שהנשמה שליט על ארץ וחומר הגוף, לכך זכה להיות משביר לכל עם הארץ - להיות אנשי הצורה משפיעין ושולטין בתורתן לכל עם הארץ וכו', והכי פי' יודוך כל מלכי ארץ כי שמעו והבינו עכשיו אמרי פיך, שדבור אנכי ולא יהי' לך יש לכל אחד ב' פירושים, לאנשי הצורה ולאנשי החומר, שאז אינו דורש לכבוד עצמו רק לכבוד זולתו וכו' - שיהיו המוני עם משועבדים לתלמידי חכמים, ואז הם גם כן בני חורין מגלות אומות העולם ממש וכנ"ל, ואז יודוך מלכי ארץ, התלמידי חכמים שדרש לכבודם, ואז גם המוני עם ישראל נק' גם כן מלכי ובני חורין מאומות העולם. וגם גם כן יודוך ה' כל מלכי ארץ - ב' בחינות מלכי ארץ, אנשי החומר ואנשי הצורה, שהודו למאמרות ראשונות. וזהו שדרש רבא מסוף דבריך ניכר וכו', והבן.

ובזה יובן בהעלותך את הנרות (ח, ב), אנשי החומר שיש בו רמ"ח אברים וכו' גי' נר, אל מול פני המנורה, שהם אנשי הצורה, לחברן, אז יאירו שבעת הנרות בכלל ובפרט, והבן.

שלח

בפסוק שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל וגומר, וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' כולם אנשים וגו' (יג, ב-ד). ויש להבין, למה צוה לשלוח. **ב**' שלח לך, מיותר לך. **ג**' ויתורו, דהל"ל לתור. **ד**' אשר אני נותן וגו', מי לא ידע זה כי הוא הנותן. **ה**' איך פרשה זו נצחי בכל אדם ובכל זמן, כי מה דהוי הוה, ותורה היא היה הוה ויהיה, ושאר הספקות.

ונראה דכתב **הרמב"ם** בפרק ב' מהלכות דיעות: כמו שיש חולי הגוף הטועמים מר למתוק ומתוק למר וכו', כך בני אדם חולי הנפשות שונאים דרך הטובה ומתעצלים בה והיא כבדה עליהם למאוד כפי חליים, וזה שאמר ישעיהו הנביא (ישעיה ה, כ) הוי

האומרים לרע טוב ולטוב רע וכו'. ומה היא תקנת חולי הנפשות ילכו אצל החכמים רופאי הנפשות וכו', ומי שאינו וכו', עליהם נאמר (משלי א, ז) ומוסר אוילים בזו. וכיצד היא הרפואה, ילך מקצה אל קצה עד שיעקור מדה רעה ואז ילך בדרך המיצוע. ויש שאסור לנהוג במצוע כמ"ש (אבות פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח וכו', ועוד אמרו שכל המגבי' לבו כפר בע[י]קר שנאמר (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת וגו'.

וכתב הר"מ מקוצי, שזה נלמד בש"ס דסוטה פרק קמא (ה.) אזהרה לגסי הרוח מנא לן, שנאמר (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת וכו', השמר פן תשכח וכו' (שם שם, יא), לכך מנאו במצות לא תעשה. וסיפר אשר נגלו אליו אלדים בחלום הלילה וכו'. ותימה על הרמב"ם שלא מנאה במנין הלאווין וכו', יעו"ש.

וכדי לתרץ זה נראה לי, דהרמב"ם לא מנאה במצות לא תעשה משום דלפעמים רשאי להשתמש במדה זו לשם שמים, כמו שזכרנו לעיל בפ' בהעלותך, שהכזב והחנופה דברים ממיתים והכהן משתמש בה להחיות וכו', הכא נמי כך.

וכדי לבאר זה, נבאר משנה פרק ו' דאבות (מ"א) רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומכשרתו להיות צדיק וחסיד ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות וכו'. וכבר תמהו עליו **המפרשים**, דתחלה אמר חסיד, ואחר כך ישר וכו' ומרחקתו מן החטא, אחר מדרגת חסיד וכו'.

ונ"ל דאיתא בסנהדרין דף כ"ד (ע"א) גופא אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה, תני עדו. איני והאמר עולא הרואה את ריש לקיש בבית המדרש כאלו עוקר הרים וטוחנן זה בזה, ופירש **רש"י** חריפא טובא הוי, וקרי לי' לרבי מאיר פה קדוש דרך ענוה. אמר רבינא והלא כל הרואה רבי מאיר בבית המדרש כאילו עוקר [הרי] הרים וטוחנן זה בזה, הכי קאמר, בא וראה כמה מחבבין זה את זה. ופירוש **רש"י** יעו"ש. וכבר תמהו **רבים** בזה, וכי משום דהוי ריש לקיש חריף לא יאמר דרך ענוה פה קדוש. ועוד, למה תמה רבינא וכו'. ועוד, מה משני הכי קאמר וכו'. ולי נראה להקשות עוד, גופא אמר ריש לקיש וכו' תני עדו, ל"ל זה, דעיקר הקושיא הוא רק ממה שאמר פה קדוש. ועוד, למה לא קרא פה קדוש לתנא אחר רק לרבי מאיר.

ונ"ל, דהקשו **הקדמונים**, שמצינו מדת הקב"ה אשכון את דכא (עי' ישעיה נז, טו), ואוהב מדת ענוה ושונא הגאוה, כמו שאמרו חז"ל (עי' סוטה ד:) כאלו עובד עבודה זרה וכו', ולמה כביכול ה' יתברך לובש במלבושי הגאוה כמ"ש (תהלים צג, א) ה' מלך גאות לבש. ותירץ **הש"ך** כי להנהגת המלוכה צריך ללבוש הגאוה, וז"ש ה' מלך גאות לבש וכו', יעו"ש, וכמו שזכרתי משל למלך שרצה לחיות לעולם על ידי התרחקות הגאוה והנהגת

השפלות, ובזה לא הי' לנהוג בלבושי המלוכה, ויעצו בני המדינה להסירו מן המלוכה, עד שינהג בכל הנהגת המלוכה ולבושי גאוה, רק לבו יהי' שפל בקרבו, והבן. זהו ממש והלכת בדרכיו (דברים כח, ט). והנה מאן מלכי רבנן (עי' גיטין סב.), וזהו כוונתו, כי מדת הקב"ה הוא שהוא עניו רק שהוא לובש הגאוה לצורך הנהגת המלוכה, דלא סגי בלא הכי.

וזה דאמר רב הונא אמר רב דתלמיד חכם צריך שיהי' בו [אחד] משמונה בשמינית (סוטה ה.) וכו', וכן אמר רבא ובשמתא מאן דלית בי' וכו'. וקשה, הא הוי כעובד עבודה זרה, וכאשר תמה באמת בש"ס ר"י וכי זוטר מאי דכתיב (משלי טז, ה) תועבת ה' כל גבה לב. לכך נראה דלא פליגי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דכבר ביארתי ירושלמי תענית (פ"ב, ה"ז) לבש שמואל חלוקן של ישראל ואמר חטאתי, על פי משל, ששינה שר אחד את לבושו כדי שיתחבר עם בן המלך, שנתערב עם פחותי ערך ולהשיבו אל אביו המלך וכו', כך אמירת הפשט חריף בדרשה להתלבש במדת הגאוה שהוא לבוש פחותי הערך, כדי שיתחבר עמהם להשיבם אל אבינו שבשמים אחר כך על ידי תוכחת מוסר וכיוצא וכו'. וז"ש (ויקרא ו, ב) זאת תורת העולה, שהמיעוט הוא לתכלית הריבוי וכו', וז"ש (משלי כד, טז) שבע יפול צדיק וקם, וז"ש ו' כורע לגבי ה' להעלותה **ששמעתי** וכו'. ואם כן כמו מדת שקר וכזב שהם סמים הנושכים וממיתים, מכל מקום רשאים הצדיקים להשתמש בו להחיות נפשות, כמו שביארתי בפ' בהעלותך ביא[ו]ר משנה (ר"ה פ"ג מ"ח) וכי נחש ממית ונחש מחי' וכו' יעו"ש, הכי נמי רשאי להשתמש הצדיק ותלמיד חכם בלבושי הגאוה לשם שמים להחיות הנפשות להתחבר עמהם וכו' וכיוצא בזה.

ולזה נתכוון רב ורבא, דגאוה לשם שמים שרי. ורב נחמן דאסר, שלא לשם שמים. או יש לומר בלבושי הגאוה שרי, מבחוץ נראה כמתגאה ולבו שפל בקרבו. ורב נחמן אמר תועבת ה' כל גבה לב שהוא בפנים, והבן.

ולבאר כל ספקות שזכרן **האלשיך** (במדבר יג, ב) **ובעל העקדה** (שער עז). **א**' למה צוה ה' יתברך לשלוח מרגלים אחר שידע שהם ברע, וכי תימא כפירוש **רש"י** (יג, ב), אני איני מצוה לך, שלח לך מדעתך, אם כן הי' ראוי לעכב מלשלוח וכו'. **ב**' שלח לך מיותר, וכי תימא לדעתך, לא מצינו כיוצא בזה וכו'. **ג**' ויתורו את ארץ כנען, דהל"ל לתור כמו אחר כך וכו'. **ד**' תואר כנען ל"ל, דהל"ל את הארץ אשר אני נותן. **ה**' אשר אני נותן מיותר. **ו**' על פי ה', סותר למה שאמר שלח לך לדעתך, שלא הסכים ה' יתברך בזה. **ורש"י** מתרץ

זה, על פי ה' - שלא עכב. **ז'** כולם אנשים, מה מלמדנו, וכי תימא שהיו כשרים וחשובים, אם כן מה עלתה להם שהוציאו דבה.

ח' כאן אמר ראשי בני ישראל המה, ובמקום אחר אמר ראשי אלפי ישראל המה, **ובכתבים** מתרץ זה, שנתעבר באלו י"ב נשיאים י"ב שבטים עצמן, וזה שאמר להם יוסף (בראשית מב, יד) מרגלים אתם וכו', יעו"ש. **ט'** עלו זה בנגב (יג, יז), אין לו שחר, וגם זה מיותר. **י'** ועליתם את ההר, דהל"ל אל ההר או על ההר. **ובעל הטורים** כתב, את ההר גימטריא תורה.

י"א וילכו ויבואו אל משה וגו' (יג, כו), דוילכו מיותר, ובש"ס (סוטה לד:-לה.) דרשו, מקיש הליכה לביאה וכו'. **ובכתבים** מפרש, שהנשמות של השבטים הלכו להם והם נגדם ויבואו אל משה, זולת יהושע וכלב חיו וכו', יעו"ש. **י"ב** ויהס כלב וגו' עלה נעלה וכו' (יג, ל). יש להבין ל"ל כפל. **י"ג** ויאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה (יד, ד), מה צורך לשוב מצרים, וגם כי כלם ראשים וכו'.

י"ד אך בה' אל תמרודו ואתם אל תראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וה' אתנו וגו' (יד, ט). שאין לו הבנה וחבור. גם מהו לחמנו הם. וגם יש להבין מהו סר צלם, **והרמב"ן** כתב, שהוא סימן המיתה בחתימה וכו', **ובעל עקדה** כתב עליו וכו', יעו"ש. **ט"ו** ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו' (יד, כד), יש להבין מהו רוח אחרת וכו'.

ט"ז והבאתיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו ירשנה וגו', שאם הוא עצמו בא שמה מכל שכן שזרעו ירשנה, דאף המרגלים שלא באו שמה מכל מקום זרעם ירשו ארץ, ופשיטא כלב. **י"ז** ויהושע וכלב חיו מן האנשים וכו' (יד, לח), מהו חיו מן האנשים, ובש"ס (ב"ב קיח:) דרשו וכו'. **י"ח** איך פרשה זו יש בכל אדם ובכל זמן.

והנה קושיא י"ג וי"ד ביאר **האלשיך**, שאמרו כל זמן שהיו משה ואהרן ראשיהם לא תוכלו לשוב למצרים לשני סיבות, א' כי הראש שנתמנה מפי הצבור נושא פנים להם וכו', ב' שהם שנים ומחזקים זה את זה, לכך אמרו נתנה אנחנו, וגם שיהי' ראש אחד וכו'. וכאשר בה' אל תמרודו, אז ממילא לא תיראום, כי אין זה צווי, דהמורא הנופלת על איש לא תוסר בבחירה, וע"כ היא הבטחה - אם תהיו צדיקים ממילא תוסר המורא וכו', יעו"ש. ובזה תבין פלוגתא של **הרמב"ם והראב"ד**, שאל יראו ויפחדו מאנשי המלחמה, ומנאו הרמב"ם במצות לא תעשה, והשיגו הראב"ד, שאין זה צווי רק הבטחה, והבן.

ול"נ לבאר ספקות הנ"ל, ונבאר מסורה א' מביאו **האלשיך** פרשה זו (יד, ט), לחמנו ד' במקרא, א' כי לחמנו הם. וב' זה לחמנו חם, ביהושע (ט, יב). ג' לחמנו נאכל ושמלותינו נלבש (ישעיה ד, א). ד' בנפשנו נביא לחמנו (איכה ה, ט).

ונראה, דאיתא בש"ס דסוטה (לה.) כי חזק הוא ממנו (במדבר יג, לא) אמר רבי חנינא בר פפא, דבר גדול דברו המרגלים באותה שעה, כי חזק הוא ממנו, כביכול אפילו בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם, עד כאן. והוא תמוה, ומה ענין בעל הבית ומה ענין כליו. **ומוהרש"א** פירש, יעו"ש. ועיין בפרק ג' דערכין (טו.) מזה.

ונ"ל, דאיתא **במדרש רבה** פ' מצורע (יז, ה-ו) כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה ונתתי נגע צרעת (ויקרא יד, לד), ודרשו, ארץ כנען, והלא ז' עממין הן, ואת אמרת ארץ כנען. רבנן אמרו, מה חם חטא וכנען לקה, כך ישראל חוטאין והארץ מתקלקלת וכו'. ונתתי נגע צרעת, בשורה הוא וכו', שאני מכניס בניהם לארץ מלאה כל טוב, שנאמר (דברים ו, יא) ובתים מלאים כל טוב, שעל ידי נגע מוצא בו סימא וכו', יעו"ש. ויש להבין מה שהקשה **בזהר** פרש' תזריע (ח"ג נ:), אמרו, במאי אוקמינ(י)ן קרא דכתיב ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, אי נגע דההוא רוח מסאבא שריא בהון איך מלאים כל טוב. ובאמת הוא קושיא חזקה, מה זה בשורה ונתתי, אי רוח מסאבא שריא בהון. וגם איך נקרא טובים דקאי אסטרא דקדושה ודכיא. הגם דתירץ שם רבי אלעזר, מלאים בכספא ודהבא וכמ"ש (בראשית מה, כ.) כי טוב כל ארץ מצרים וגו'. באמת גם שם קשה, וכי נקרא טוב בשביל ממון הגשמי מאחר דברוחני יש בו טומאה. **אמנם** נראה לי, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (סוטה מז.) חן מקום על (יושביה) [יושביו] וכו', וביאור ש"ס דמנחות (נג:) יבא טוב וכו'. והעולה משם, כי בכל מקום ישוב, הוא שגזר אדם הראשון להתיישב בכדי לברר הניצוצין שם, ולברר חלק הטוב מן הרע על ידי תורה ועבודה והמצות שנעשה מיין נוקבין להשכינה להתייחד עם בעלה, ולהוריד השפע למטה, וכאשר כתבתי במקום אחר, שהתלוננו במדבר שאינו מקום זרע (במדבר כ, ה) לברר הניצוצין, ולכך ומים אין לשתות - להוריד השפע מיין דוכרין על ידי מיין נוקבין וכו', יעו"ש.

ובזה יובן המדרש, כי תבואו אל ארץ כנען, הלא ז' עממין ולמה נקרא ארץ כנען, ומשני, מה חם חטא וכנען לקה, כך ישראל חוטאין והארץ מתקלקלת. ור"ל על ידי חטא ישראל הנמשך מחטא אדם הראשון, שנפלו הניצוצות, נשמות קדושות, בארץ, הם קליפות נוגה, שהקליפה נקרא (בראשית ט כה) ארור כנען, היפך הקדושה שנקרא ברוך, כנודע, וזה קללה לארץ, שנאמר (בראשית ג, יז) ארורה האדמה בעבורך (ובזה תבין פירוש **רש"י** פרש' בראשית (שם), כשנתקלל אדם על עונו נפקדה הארץ ונתקללה), ולכך כי תבואו אל ארץ שנקרא כנען, על שם הקלנ[י]פה שמעורב בטוב, וצריך לברר ולהפריד הטוב מן הרע, ולכך ונתתי נגע צרעת כמ"ש **בספר יצירה** (ב, ד) אין בטובה למעלה מעונג ואין

ברעה למטה מנגע וכו', ור"ל הקדושה בעצמה הנקרא טוב כשהוא למעלה בלי תערובות רע, ונקרא עונג, וכשנפלה למטה בין הקליפות הנקרא רע אז נעשה מן עונג נגע, וצריך לברר הטוב מן הרע ולהעלותה למעלה, ונעשה מן נגע עונג, והוא בשורה טובה, שמוצא סימא ואוצר טוב. ואתי שפיר בתים מלאים כל טוב, שבירר הטוב מן הרע, והיא תכלית התענוג כשנעשה מן נגע עונג, וכמו שב[י]אר **מורי** יתרון האור הנמשך מן החשך וכו'. וזה שתירץ רבי אלעזר שהוא כמו טוב ארץ מצרים וגו', דשם קאי על ברור ניצוצות - וינצלו את מצרים (שמות יב, לו) בסוד וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא במצרים (בראשית מז, יד), והכא נמי כך כונת רבי אלעזר, והבן.

ומעתה שפיר סיים ר"ש **בזהר** שם: ב' ע[ו]תרין נטלו ישראל כד נפקו ממצרים, וינצלו וגו' וא' כד אעלו לארעא וכו', וכל דא לברר רוח מסאבא וכו', יעו"ש. ר"ל כמו שנטלו עושר ביציאת מצרים על ידי ב[י]רור ניצוצות נה"י בגשמי וברוחני, כמו שכתבתי ב[י]אור זה במקום אחר יעו"ש, (וגם כי השכר והעונש אינו הסכמי, רק המצוה והשכר הכרחי ושייך זה לזה), כך בביאתם לארץ נטלו בתים מלאים כל טוב בגשמי וברוחני על ידי ב[י]רור ניצוצי הטוב, וכמאמר רבי אלעזר בזהר שתירץ רבי יהודא, והבן שהוא ביעור רוח מסאבא כמו לעתיד שנאמר (זכריה יג, ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, בסוד חיל בלע ויקיאנו (איוב כ, טו), ועל ידי זה בלע המות לנצח (ישעיה כה, ח), כמבואר זה היטב **בכתבים**, רק לעתיד יהי' זה בכללות העולם, בעקבות משיחא שנברר עד העקביים, מה שאין כן בביאתן לארץ הי' רק בארץ ישראל, מה שהי' נקרא מתחלה ארץ כנען על שם עירוב הקל[י]פה שנקרא ארור, ואחר כך בב[י]רור הטוב נקרא ארץ ישראל, לייחד ארץ עליונה עם דודה ישראל, והבן.

וז"ל הפסוק (דברים ז, טז) ואכלת את כל העמים - להוציא מהם חיות הקדושה על ידי ב[י]רור הניצוצין של הקדושה שהי' בין האומות והקל[י]פות שנקרא רע, ונשארו הם מתים, כמ"ש בכתבים חיל בלע ויקיאנו.

ובזה יובן מס[ו]רה הנ"ל, ד' לחמנו, **א**' לחמנו הם, ר"ל בסוד ואכלת את כל העמים, לברר מהם ניצוצי קדושה שנקרא לחם, כמ"ש **בכתבים** על פסוק (דברים ח, ג) כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם, בלי ניצוצי קדושה שבתוכה, כי על כל מוצא פי ד' - ניצוצי קדושה שבתוכה, יחי' האדם וכו', יעו"ש. (וגם י"ל, כי הב[י]רור הוא על ידי התורה הנקרא לחם, והבן).

ב' לחמנו חם, ר"ל שאין בנ[י]רור ניצוצין שנתברר אתמול יבורר למחר, רק בכל תפלה יבורר ניצוצין חדשים, וכתב **צמח**, דזה כוונת המשנה (אבות פ"ב מי"ג) אל תעש תפלתך קבע וכו', יעו"ש, וז"ש לחמנו חם, ולא שיהי' פת צונן ישן נושן, רק פת חם בכל יום. **ואפשר** שמטעם זה לגלג המגדף, דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום, ולמה אמר ביום השבת יערכנו (ויקרא כד, ח). והכוונה כאמור. ובאמת מבואר זה, שיש בכל יום לחם חם, ר"ל בכל תפלה יש בירור ניצוצין חדשים, רק ביום השבת יערכנו, ר"ל התפלות של כל השבוע אינם עולים רק ביום השבת יערכנו הכהן לפני ה', הכהן עובד (עבודת) [עבודה], במוסף יום שבת בקדושת כתר עולין כל התפלות כמבואר **בכתבים**, **ושמעתי זה ממורי**, והבן.

גימ"ל, לחמנו נאכל ושמלותינו נלבש, כי על ידי בנ[י]רור ניצוצות שהוא על ידי למוד התורה הקדושה הנקרא לחם, כמ"ש (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, ולחמנו זה נאכל בעולם העליון. ושמלותינו נלבש, חלוקא דרבנן שנעשה בעסק התורה והמצות כמפורש **בזהר** פ' ויחי (רכד.:) **ובליקוטי תורה** שם, וכמ"ש (ע"ז ג.) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת כו'.

ד' בנפשנו נביא לחמנו. כי ברור הנצוצות שהיא לחמנו כנ"ל, הברור הוא על ידי מחשבה, וכמ"ש במחשבה אתברירו וכו', והמחשבה נקרא נפש, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' מקוואות פי"א הי"ב) מובא לעיל, וז"ש בנפשנו נביא לחמנו[27].

ובזה יובן המשך הפרשה זו, וגם תבין על פי זה מה שכתב **בזהר** פרשה זו (ח"ג קנט:-קס:) רמז מוסר: אמר רבי שמעון מפרשתא דא אוליפנא רזא דחוכמתא וכו' מה כתוב, עלו זה בנגב, אשתדלו באורייתא ותחמון וכו'. וראיתם את הארץ מה היא, תחמון מנה ההוא עלמא. ואת העם היושב עליה, אינון צדיקים דבגן עדן. החזק וכו' ומה הארץ השמנה היא

[27] הגה"ה עוד י"ל מסורה זו, ד' לחמנו, דכתב בעקידה חקירה אם האדם נברא חומר צורך הנשמה או איפכא וכו', עיין במקום אחר מה שכתבתי. וז"ש לחמנו הם, כאשר יוכנע (הטומ') [החומ'] אל הצורה אז העורבים צויתי לכלכלך (מלכים א יז, ד). וזהו כוונת הזהר וכו', וזהו גם כן ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי טז, ז) זה יצר הרע (בר"ר נד א, פסיקתא דר"כ פי"א), והבן. ב' לחמנו חם, דכתב בעוללות אפרים (מאמר רנב) והניחם שם (ויקרא טז, כג), שבבגדים שלבש שנה זו לא ילבש בשנה האחרת (עי' יומא יב:, כד.), רמז לחדש מצות ומעשים טובים תמיד ולא יסמוך על שעשה כבר וכו', וז"ש (קהלת ט, ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. וז"ש לחמנו חם, לחמי תורה ומצות יהי' חם, מחדש תמיד חדושין, וישן מפני חדש תוציאו (ויקרא כו, י). גם י"ל, חם אבי כנען (בראשית ט, כב), ברור חדשים וכו'. ג' לחמנו נאכל, דכתב בכתבים ושים חלקנו עמהם (תפילת עמידה), דלפעמים נאבד ממנו חלוקא דרבנן וניתן לשאר צדיקים וכו' שהוא ארץ עליונה, והם אינם רוצים רק בשלהם. וז"ש שנזכה לחמנו נאכל שמלתינו נלבש אנחנו, ולא שאר צדיקים. וזהו יכין ושאר צדיקים ילבש, סוד כסוי חטאה (תהלים לב, א) והבן. והם גם כן אומרים לחמנו נאכל ולא של אחרים. ד' בנפשנו נביא לחמנו. דכתב יעבץ דף נ"ב (אבות פ"ד מ"א) משל ב' בני אדם הי' בידם ב' מרגליות טובים, א' ידע מעלתה, יצרנה כבבת עינו. ב' לא ידע מעלתה, יתננה עבור פת לחם. והבורים אינם יודעים מעלת נפשם וכו', יעוין שם. בנפשנו נביא לחמנו - שנותן נפשו עבור לחם כמו בורים, וראוי להיות אפכא, והבן, עיין במקום אחר, יעוין שם.

אם רזה, מדאורייתא תדעון וכו'. ויעלו בנגב, בעצלות כמאן דאשתדל במגנא בנגוב וכו'. ושם אחימן ששי ותלמי, אסור ומותר וכו'. ויבא עד חברון, דא אורייתא וכו'. וישובו וכו' כי עז העם, שצריך שיהי' עשיר יענה עזות (משלי יח, כג). כי לחמנו הם, אינון מזמנין מזוני למאן דאשתדלו באורייתא, כמ"ש (מל"א יז ד) ואת העורבים צויתי לכלכלך. סר צילם וה' אתנו אל תיראום וכו', יעו"ש.

ומורי פירש ענין פרשה זו איך שייכא בכל אדם ובכל זמן, ועל ידי עסק התורה ידע ענין העולם העליון שהיא ארץ עליונה, וכמבואר שם.

ולדברינו יובן, שהוא עצה יעוצה לכל אדם שיש לו דעת בחינת משה, שיהי' עסק התורה ועבודת ה' להתחסד עם קונו, לברר ניצוצין של נשמות קדושים בסיוע השכינה להעלות מיין נוקבין, ועל ידי זה יהי' יחוד עליון, ונוצר תאנה יאכל פריה (משלי כז, יח). זהו שאמר הכתוב וידבר ה' אל משה לאמר ר"ל לאמר לדורות מי שהוא בחינת משה שיש לו דעת, והוא, שלח לך אנשים, ר"ל אם ירצה להיות תואר אנשים חשובים אז שלח לך לדעתך, ר"ל בחינה שיש לך דהיינו דעתך, שהכל יעשו בבחינת דעת, ואז יתרון דעת החכמה תחי' את בעלי' (קהלת ז, יב), כאשר יבואר.

ויתורו את ארץ כנען, ר"ל על ידי התורה, גימטריא יתורו, יוכלו לתור ולברר ניצוצין ארץ הקדושה, שהם ניצוצי השכינה שנפלו בין הקליפות הנק' כנען, שמעורב טוב ברע, ובמחשבה אתברירו על ידי דעת בחינת משה, לכך שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען.

אשר אני נותן לבני ישראל, ר"ל לשון בשורה, שנותן מתנה, כמו (ויקרא יד, לד) ונתתי נגע הנ"ל, שיבררו הטוב וישכחו סימא ואוצר, ויעשו יחוד ארץ עם ישראל, ומה שהי' נקרא ארץ כנען עכשיו אחר הטוב אני נותן לבני ישראל, כי נוצר תאנה יאכל פריה, ולפי שעשו יחוד להעלות השכינה, הנקרא ארץ עליונה, עם ישראל סבא, לכך נתקשרו הם גם כן שם, ונקרא בני ישראל גם כן.

איש אחד לשבט, שיברר כל נשיא שבט כל חלק ניצוצי שבטו, כי ראש השבט כולל בו כל ניצוצי שבטו ויוכל לבררן, וכמו שכתבתי מזה במקום אחר.

וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' כולם אנשים ראשי בני ישראל המה. ר"ל דכתבתי במקום אחר טעם שנתנה התורה בג' דברים, באש ובמים ובמדבר (במ"ר א, ו), שיהיו עזר לאדם כשיעשה כנגדו של יצר הרע, אם אומר לו יצר הרע מדרגת השפלות, שאינו ראוי להתקדש מצד פחיתת חומרו, יאחז צדיק דרכו - מדת הגאוה הנמשך מאש וכו', יעו"ש. וה"נ צריך האדם שירד לבחינה זו של ב[י]רור ניצוצי קדושה מתוך הקליפה, שהוא עמוק עמוק מי ימצאנה, שיאמר לו היצר הרע מה אתה ספון וחשוב לכנוס

במופלא ומכוסה ממך ואתה חומר עכור ושפל, לכך צריך שיעשה כנגדו לאחוז במדת התפארות, אותיות נפאר הוא פארן, מצד מעלת רוממות נפשו ונשמתו ראוי לזה.
ואם בא היצר הרע לאדם במדת התפארות, שהוא כבר מושלם בחסידות, יאחז כנגדו מדת השפלות היא בחינת משה שעניו הי' מכל אדם (במדבר יב, ג), ופירש **רש"י** עניו שפל וסבלן, והוא בחינת מים, וכן במדבר. הרי באלו ג' תבות משה ממדבר פארן, מרומז ג' דברים שנתנה תורה - אש ומים ומדבר, שהוא הכרחי לאדם שיהיו לו אלו ג' מדות, וכאמור.
וז"ש על פי ה', דנודע על פי הוא סמוך, כמו (במדבר ב, כ) ועליו מטה מנשה, והנה להסמיך ולחבר ב' מדות - פי ה', כי השכינה נקרא פי והקב"ה נקרא הוי"ה, וכשיעשה הנ"ל אז הוא על פי ה'. וגם כולם אנשים חשובים, ראשי בני ישראל המה, בסוד ועטרותיהן בראשיהן (ברכות יז.), ויכונה בתואר בני ישראל כנ"ל.
ויאמר אליהם עלו זה בנגב הנ"ל, כמו עלו בהר הגשמי וצריך לסור ממנו דברים המעכבין עלייתו, כך בעלייה רוחנית, וכמ"ש **בעולל**[ו]**ת אפרים** (מאמר נה) מובא לקמן, וז"ש עלו זה בנגב - יסוד צדיק הוא בנגב, שיאחז בדרכי התורה, פת במלח תאכל וכו' (אבות פ"ו מ"ד). וזה שכתב בנגב ויבשה. וז"ש ועליתם את ההר, גימטריא תורה, ור"ל אם יאחז צדיק שהוא תאר 'זה' כנודע, שיאחז צדיק בדרכי התורה, שלא לילך אחר המותרות, רק במדת הסתפקות ונגובי, על ידי זה יוכל לעלות ולברר הניצוצין, והיינו על ידי התורה שנקרא טוב יוכל לברר הטוב מן הרע, וז"ש ועליתם את ההר וראיתם את הארץ, שהיא ניצוצי השכינה שנקרא ארץ עליונה, בעין השכל, המחשבה זרה שבאה לפניו בשעת תורה ותפלה שהיא ניצוצי השכינה שנפלו בעת השבירה, כמו שביאר **מורי** זה, ומובא במקום אחר. וז"ש וראיתם את הארץ מה הוא, ר"ל שיראה מה היא ענין המחשבה זרה, אם הרהור זנות אז היא מקום החסד, והרהור גאוה מתפארת וכיוצא בזה, כאשר **קבלתי מפי מורי** וכו'. ואת העם היושב עליה, כי כל מחשבה היא קומה שלמה, עד שנעשו עם רב. החזק הוא הרפה, אם היא קליפה תקיפא, או רפה שיוכל לשברה ולהוציא מתוכה הקדושה שהיא הפרי, ולהסיר הקליפה שהיא חיצונית מחשבה זרה, וז"ש והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ.
ויעלו בנגב ויבא עד חברון, ר"ל תיכף שעלה בנגב בדרכי התורה וכו' סבר שמיד יבא עד חברון, שיזכה לדבק בו יתברך ולהתחבר אליו, ובאמת עד ולא עד בכלל, כי שם אחימן ששי ותלמי וכו', הם קליפות השומרים הקדושה לבל יכנס מי שאינו ראוי לדבק בו יתברך, כמ"ש **בזהר** (ח"ג קכג.) כי החשך מסבב אור הגנוז וכו' ומבלבלין מחשבתו

שלא יוכל לדבק בו יתברך, וז"ש וישאהו במוט בשנים, שהוא ענין הפ[י]רוד ולא אחדות, וכמ"ש **בזהר** שם.

וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום וילכו ויבואו, ר"ל רצו מיד שהלכו יבואו תיכף ויבררו הטוב הגנוז, ובאמת זה אינו, שצריך שקידה רבה, וכמ"ש (בראשית יט, יא) והאנשים אשר פתח הבית וגו' וילאו למצוא הפתח וכו', יעו"ש.

באנו אל הארץ וגו' וזה פריה אפס כי עז העם, ר"ל שהקל[י]פה תקיפא, וכדי לשברה צריך אדם שלא לעמוד בקשרי המלחמה. וגם עמלק אשר כסות ולשון שינה, וכמו שכתבו **התוספ**[ו]**ת** בפרק קמא דראש השנה וכו', שהיצר הרע לובש בלבוש היצר הטוב לפתות האדם שיעשה מצוה ובאמת הוא עבירה, ואם כן איך יוכל לברר מן הרע אחר שגובר באדם חלק הרע ומצא מין את מינו ונ[י]ע[ו]ר.

ויהס כלב את העם ויאמר עלה נעלה וגו'. ר"ל דכתב **האלשיך** פ' ויחי (בראשית נ, כג) ואלקים פקוד יפקוד אתכם, ר"ל כאשר פקד את השכינה, הנקרא אלקים שהיא עמם בגלות, אגבה יפקוד אתכם גם כן וכו'. וכן פירש **המפרש בתיקונים** וישלח מלאך (במדבר כ, טז) השכינה בגלות, ואגב זה ויוציאנו ממצרים וכו', שהוציא השכינה, יעו"ש. והכא נמי כך, כי ב[י]רור הניצוצות היא על ידי סיוע השכינה, שהיא יורדת עמנו בעמקי המצולה לברר, ואם כן כאשר היא עולה נעלה גם אנחנו עם ניצוצי הקדושה וירשנו אותה, ובזה כי יכול - השכינה אשר לה היכולת בסוד (תהלים קג, יט) ומלכותו בכל משלה ואגבה נוכל לה אנחנו. וכיוצא בזה מצאתי **מאור הקטן**: נעלה' וירשנו' אותה' כי' - סופי תיבות ידו"ד, כי שם הוי"ה שהיכולת בידו יהיה לנו לעזר, וז"ש סר צילם וה' אתנו וכו', יעו"ש. ולדברינו יבואר כאמור.

והאנשים אשר עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם (יג, לא), ר"ל שאין ביכולת ביד שכל אנושי לברר הניצוצין להעלות אל העם שהם הניצוצין. כי חזק הוא ממנו, כמו שאמר הינוקא מובא **בזהר** בלק (עי' קפח:, ועי' רעג:) אבעית לאכל לחמא בקרבא, כי היא מלחמה חזקה, וכאשר מצינו יוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי על ידי ניצוץ אחד שגברה, כמבואר **בכתבים**. וז"ש (יג, לב) ארץ אוכלת יושביה, היפך ואכלת את כל העמים (דברים ז, טז), כי אמרו - הקליפה הנקראת ארץ כנען אוכלת יושביה.

והיינו דאמר רבי חנינא בר פפא, אפילו בעל הבית, שהוא הקב"ה שנקרא בעל נגד השכינה שנק' בית, ואמרו לא די שאין חבוש מתיר עצמו וכו', שהיא נצוצי השכינה ממש, אלא הקב"ה שהוא בעל הבית וראוי שיתיר חבושו מארץ שביו כנודע, להציל שכינתו שהוא כלי תשמישו, מכל מקום סברו כביכול שאינו יכול וכו', וז"ש אין האשה

כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (עי' סנהדרין כב:), וכמבואר **בכתבים**, וזהו ושדי רוחא בגוה, והבן, ועיין **בליקוטי תורה** פ' וירא ענין זה, וכמ"ש **בזהר** (ח"ב ריח.) וצמית והלכת אל הכלים וגו' (רות ב, ט), יעו"ש, ומכל שכן שאין יכולת ביד האדם לעשותו.

לכך נתנה ראש ונשובה מצרימה (יד, ד), ר"ל דאיתא במדרש ג' דברים נתנו על ידי יסורין, תורה ארץ ישראל עולם הבא. והכוונה, כי תכלית האדם בעולם הזה בעסק תורה ומצות הוא לברר הטוב, ואז מה שהי' ארץ כנען נעשה ארץ ישראל, שאינו ארץ התחתון רק עולם העליון עולם הבא, והיינו בעת אשר שליט אדם באדם לרע לו של השליט, כמבואר **בכתבים**. ובזה יובן כי ג' דברים הם אחד, והכוונה כי ג' דברים נתנו על ידי יסורין וגלות לברר ניצוצין, על ידי התורה נעשה ארץ ישראל שהיא עולם הבא, והבן. והנה כך בכל מקום שיש בירור ניצוצין צריך יסורין וגלות עד אשר שליט אדם באדם לרע לו, מה שאין כן במצרים לבדו כבר הוברר הדבר לגמרי וכנ"ל, ושם נוכל להרים ראש, וז"ש נתנה ראש ונשובה מצרימה, והבן.

ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ (יד, ו), שבררו חלק הטוב והקדושה, הנקרא לבוש בסוד חלוקא דרבנן, ונשאר חלק הרע הנקרא בגד, לשון (ישעיה כד, טז) בגד בוגדים בגדו, נשאר בלי חיות קדושה כלל, וז"ש קרעו בגדיהם. וכעין זה כתב בספר **אור ישראל** ויקרע מרדכי את בגדיו (אסתר ד, א), יעו"ש.

ויאמרו הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאוד (יד, ז), ר"ל שלא נשאר רק הטוב לבד שנפרד הרע וגו'. אך בה' אל תמרדו (שם, ט), והטעם כי לחמנו הם סר צלם מעליהם, וה' אתנו שהוא סיוע השכינה, לכך אל תיראום וכו'.

וז"ש ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו (יד, כד). כי נודע סוד ב[י]רור ניצוצין והעלאת מיין נוקבין הוא על ידי ההוא רוחא דשביק בגווה, כנודע בסוד קריאת שמע שעל המטה יעו"ש. וז"ש ועבדי כלב, סוד ב"ן גימטריא כלב, המעלה מיין נוקבין, כנודע שהוא שם המעלה מיין נוקבין. עקב היתה רוח אחרת עמו, ר"ל רוחא קדמאה דשביק בגווה, והביאותיו אל הארץ וגו', והבן.

ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים. שהם בררו חלק חיות הקדושה שהיה להם לברר, לכך נטלו חלקם בארץ, כדרשת הש"ס בבא בתרא (קיח:), והבן, וה' יתברך יכפר. וז"ש גם כן והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה, ר"ל אשר יש שם ניצוצי זרעו, וזכה לברר הטוב ויורישנה, והבן.

ובק[י]צור, **וידבר ה' אל משה שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען**, ר"ל בחינת דעת הנקרא משה, לברר ולראות ניצוצי ארץ הקדושה שנפלה בין הקליפות שנקרא ארץ כנען,

שכתב **בליקוטי תורה** פ' כי תצא, וראית בשבי' (דברים כא, יא) לרבות כנענים שבתוכה (עי' ספרי תצא א), יעו"ש. וראיתם מה הוא הניצוץ הקדושה וכאמור, והבן.

ורמז מוסר זה רמוז בזמר שבת דרור יקרא לבן עם בת, ר"ל על ידי הבינה הנקרא דרור כנודע, באמת יוכל לקרא דרור - לדבק בו יתברך על ידי הבינה ודעת. בן עם בת, כי בן נקרא בעסקו בתורה ועבודה יקשר אל הבינה, וגם בת שעוסק בגשמי, מכל מקום יתן כוונת הבינה עם הדעת לקשרו למעלה. ואז כאשר יהי' דבק בה' בעסקו בגשמי וברוחני אז וינצרכם כמו בבת, מה שאין כן כשאין אלקי (בקרבו) [בקרבי] מצאוני הרעות (דברים לא, יז) - כאשר הסיר דעתו מדבקות ה', וכמ"ש **בספר זוודין לאורחא** מובא במקום אחר, נעים שמכם ולא יושבת שבו ונוחו ביום שבת וכו'.

ועל פי זה תבין מה שנאמר בש"ס (סנהדרין קט:) ויקח קרח (במדבר יח, א) אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. ר"ל על ידי אדם הראשון וקין והבל נתערב טוב ורע, ומשה בירר הטוב, וכמ"ש (שמות ב, ב) ותרא אותו כי טוב הוא, וקרח ברר חלק הרע לעצמו, והבן. אח"ז ראיתי מפורש **בליקוטי תורה** פ' קרח שכתב וזה לשונו: כשתסיר הבל ממשה ישאר קרח, שהוא ל"ז נצוצין טובים וש"ח רעים, ומשה לקח הטוב וקרח לקח הרע, וזה שלקח מקח רע לעצמו וכו', יעו"ש, עיין במקום אחר מזה.

ובזה תבין תנחומא (קרח א) ויקח קרח (במדבר טז, א), הדא הוא דכתיב (משלי יח, יט), אח נפשע מקרית עוז ומדנים כבריח ארמון, אח נפשע זה קרח וכו'. עיין במקום אחר. ולפי הנ"ל, אח נפשע, ר"ל שהי' אח למשה, רק שהי' נפשע מצד הרע והפשע, וכל זה הברור הי' על ידי התורה הנק' קרית עוז נפרד הטוב מן הרע, ואחר שנפרד עשה מדנים עם משה שהוא הטוב והוא הי' הרע, עד שנעשה כבריח ארמון - שירד למטה ומשה עלה למעלה, וק"ל.

ובזה תבין ש"ס דסנהדרין (קח.) עדת קרח אינן עתידים לעלות, שנאמר (במדבר טז, לג) ותכס עליהם וכו'. רבי אליעזר אומר, עליהם נאמר (שמ"א ב, ו) ה' ממית ומחי' מוריד שאול ויעל. וי"ל מה פליגי. ונ"ל לבאר.

•

במשנה במסכת ראש השנה (פ"ב מ"א) אם אין מכירין אותו משלחין אחר [עמו] להעידו וכו'. ומשנה במשנה במסכת יומא (פ"ז מ"ב) הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין וכו' אלא שהיתה [דרך] רחוקה ומלאכת שניהם הנה כאחת.

להבין זה, נ"ל לבאר פסוקי שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' ואת הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין וכו' (יג, ב-כ). והספקות זכרתי במקום אחר, בדף הקודם, ולבאר קושיות א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י'.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר ביאור דרבי יהודה ורבנן נטמא אחד מן החלות שניהם יצאו לבית השריפה, שאין קרבן צבור חלוק, וחכמים אומרים הטמא בטומאתו והטהור יאכל. **ובארתי**, דפליגי בפלוגתא בש"ס דפסחים (כא.) רבי יהודה הנ"ל ורבנן, וכל אחד לשטתי' אזיל, דרבי יהודה סבירא לי' אין ביעור חמץ אלא שריפה, סבירא לי' דעת משה רבינו עליו השלום - כ' (שמות ג, ד) וירא ה' כי סר לראות, שחטאו עם הדעת היא הנשמה. וחכמים סבירא להו כמו שהשיב הקב"ה למשה, כי הדעת נסתלק ולא חטאו עם הנשמה, וחשיבי אנוסים כסברת **בעל עקדה** (פ' נשא שער עג) ותשובה בהשבתת חמץ בכל דבר, כסברת **הרמב"ם** (הל' מקוואות פי"א הי"ב) כי מיד שנכנס במימי הדעת טהור וכו'.

וזש"א חז"ל (פסחים ד.) בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם אז אור הנר יפה לבדיקה וכו', יעו"ש כי שם הארכתי, וראוי לקצר כמו שכתבתי כאן ובמקום אחר, ומה שקצרתי שם ראוי להרחיב כאן - שיתפרש בסוד עולם שנה נפש זה שאמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם וכו'. דכתבתי במקום אחר ביאור משנה (ר"ה פ"ג מ"ח) והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות יז, יא), כי עליית השכינה הוא בכשרון מעשי ישראל, וירידתה גם כן על ידי מעשי ישראל, בסוד (רות ג, ז) ותגל מרגלותיו, ושפחה תירש גבירתה (משלי ל, כג), והוא בימי הגלות, מה שאין כן בעליית השכינה אז השפחה מפני שרה גבירתה בורחת, עד שאמר לה המלאך שובי והתעני תחת ידי' (עי' בראשית טז, ח-ט), וזהו בכללות העולם. וכן בשנה. וכן בנפש האדם פרטי, כי בכשרון מעשי אדם אז הנשמה שולטת בגוף האדם, והיצר הרע שפחה בישא מפני שרה גברתה בורחת, כי אם להתענות תחת ידיה, ואז נכנע החומר אל הצורה. מה שאין כן כשגורם החטא אז אין הנשמה בביתה המיוחד לה, רק שירדה עד הרגלים בסוד ותגל מרגלותיו, והנשמה בגלות החומר והגוף בסוד שפחה תירש גבירתה, ואז מושלת על האדם, ואז איך אפשר לבדוק החמץ מאחר שהיא ברשות החמץ בגלות, ואיך אפשר לבערו שהוא שליט ומושל על הנשמה שהיא בבית האסורין ברשות היצר הרע, והיצר הרע מטהר השרץ בק"ן טעמים (עי' עירובין יג:), וטובל ושרץ בידו (תענית טז.), ואם כן אין תקנה ח"ו, כי אם לתברא בית האסורים על ידי תשובה ומעשים טובים, ואז יאמר לאסורים צאו כמ"ש **בתיקונים** (ת"ז ת"ו כב.), ואז חוזרת הנשמה למקומה בסוד תשוב ה' למקומה.

וז"ש רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם. ר"ל בסוד עולם שנה נפש, כאשר האדם העליון מצוי בביתו בסוד (חבקוק ב, כ) וה' בהיכל קדשו, ובסוד (יחזקאל א, כו) ועל דמות הכסא כמראה אדם וכו', ואז בני האדם העליון, שהם ישראל אנשי הצורה, שהנשמה (היה) [היא] מקודשא בריך הוא ושכינתיה בסוד (דברים יד, א) בנים אתם לד' אלקיכם, אז הם גם כן מצויין בבתיהם, שהנשמה היא בביתה ולא בגלות החומר, שזה גורם לזה וכנ"ל, אז אור הנר של הנשמה שהיא שולטת בביתה יפה לבדיקה, והבן.

ונבוא לבאר פסוקי[ו] הנ"ל שלח לך אנשים וגו', כי תיבת שלח יש לו ב' משמעויות, א' כפשוטו. ב' לשון תירוכין וגירושין, כמ"ש (ירמיה טו, א) שלח מעל פני ויצאו, וכמ"ש (ישעיה נ, א) ובפשעיכם שלחה אמכם, וכמ"ש **בזהר** אחרי מות דף ע"ב (ע"א) אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן (בראשית לח, יז) למלכא דהוי לי' ברא משפחה וכו' אשלח, אתריך ואשדר לי' דלא אשתכח בהיכל וכו'. ושני הפירושים אמת, כי יש ב' אנשים, בסוד ב' מלאכים המצויין עמם, והם היצר טוב והיצר הרע, והיצר הרע מקדים לבא מיד לפתח חטאת רובץ (בראשית ד, ז), ולצאת האדם מרחם אמו, והיצר הטוב בא לאדם אחר י"ג שנה, אור לי"ד, ואז בודקין את החמץ, לבער חמץ היצר הרע לשלחו מעל פניו לגרשו, ואז יוכל האדם שהוא בן חורין להבחין איזה טוב, לעשות הטוב מצד מה שהוא טוב, ולמנוע מעשות רע מצד שהוא רע. מה שאין כן כל זמן שלא שלח היצר הרע מעל פניו והוא בגלות היצר הרע, עלול האדם שהוא מעורב טוב ורע, לומר על טוב שהוא רע ועל רע שהוא טוב, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב) שהוא מצד חולי הנשמה. וכמאמר הנביא על אנשי ירושלים שהי' רבתי בדעות, ומכל מקום טעו, שנאמר (ישעיה ה, כ) האומרים לרע טוב וכו'. וכמו שכתבתי במקום אחר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל (ויקרא טז, ח), היינו שיתן דעתו הטוב להבחין איזה יצר הרע לעזאזל, ואיזה יצר טוב לה' יתברך וכו', יעו"ש.

ונודע מה שנאמר **בספר יצירה** פרק (ה, ב), שיש שנים עשר מנהיגים בנפש האדם, והם י"ב אברים, ב' ידים, ב' רגלים, ב' כליות וכו', יעו"ש. וכאשר שליט היצר טוב בנפש האדם אז אלו י"ב אברים, שהם מנהיגים ראשים ונשיאים על כל אברי הגוף, מנהיגים לטובה. וכאשר שליט היצר הרע הוא להיפך. וכמ"ש בש"ס (ברכות סא.) צדיקים יצר טוב שופטן ורשעים יצר הרע שופטן וכו', ופירושו כנ"ל.

ובזה יובן, וידבר ה' אל משה שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגומר, שהזהיר הקב"ה למשה, בחינת אנשי הדעת והצורה, שלח לך אנשים, ב' פירושי שלח משמשין כאן, שצריך לשלח ולגרש את היצר הרע, ואז שלח להיצר טוב ויוכל אז לתור את ארץ כנען

היא חומר הגוף, אשר הוא כנען ובידו מאזני מרמה (הושע יב, ח), לטהר שרץ בק"ן טעמים, לומר על הטוב שהוא רע וכו'. ואי אפשר לתור כי אם בשלחו איש אחד מן ב' אנשים הנ"ל, הוא היצר הרע, ואז ויתורו את ארץ כנען - להבחין איזה טוב לעשותו, ואיזה רע שלא לעשותו. וז"ש אשר אני נותן לבני ישראל, שיהי' כנען, הגוף, נכנע לאנשי הצורה שנקרא בני ישראל. וז"ש שלח לך לדעתך, ר"ל שישלח לך, בחינת משה הדעת, עם אלו האנשים, שיתן דעתו היטב להבחין[28] איזה יצר הרע ולשלח ולגרשו, ואיזה יצר טוב לשלחו לתור את ארץ כנען. ולפי שיש י"ב מנהיגים לכך אמר נשיא אחד לשבט וגומר.

וישלח אותם משה ויאמר עלו זה בנגב, ר"ל אלו י"ב אומרים גימטריא זה, שהיו בירידה ברשות היצר הרע, להנהיג הגוף בכל תאות רעות עולם הזה, ועכשיו אם ירצה להעלות שיהי' מנהיגין לטובה, וז"ש עלו זה בנגב - על ידי דרכי התורה שהיא בנגב ויבשה, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ד) כך דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', זהו מדת הסתפקות, מה שאין כן אם רוצה להשיג עושר אי אפשר לעלות, כמו שכתב **בעולל**[ו]**ת אפרים** (מאמר נה) מי יעלה בהר ה' נקי כפים (תהלים כד, ג) - שהוא נקי מנכסים וכו', וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש. וגם כי לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י, ב), לכך אמר עלו זה בנגב, דרום, לימין, שכל מעשיו יהיו לימין, להכניע שמאל בימין בלבישת בגדים ונטילת ידים וכיוצא, כמ"ש **בכוונ**[ו]**ת**, והבן.

ועליתם את ההר, כמ"ש מי יעלה בהר ד' נקי כפים וכו', והכי נמי עלו זה בנגב ויבשה, אז ועליתם את ההר. וגם רמז להיות גבור הכובש את יצרו שנדמה להר כמבואר בש"ס (סוכה נב.), ואז וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה וכו' - אחר שתתגבר על היצר הרע אז תוכל לראות ולתור את הארץ, חומר גוף האדם מה הוא. ואת העם היושב עליה, שהם י"ב איברים היושבים ראשונה לשפוט ולמשול בכל אברי האדם, כמ"ש (בראשית יט, א) ולוט יושב בשער סדום, ודרשו (בר"ר נ, ו) אותו היום מנוהו שופט וכו', וז"ש היושב עלי' - למשול עליהם איך הם מנהיגים הגוף.

החזק הוא, שהאמנתו ובטחונו בו יתברך, כמ"ש **בחובות הלבבות** שיהי' הכרתך חזקה, וזה ע[י]קר ראשון לקיום התורה והמצות, כמ"ש בש"ס דמכות (כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחי' (חבקוק ב, ד). וז"ש החזק הוא הרפה.

עיקר ב', השפלות, כמו שכתב **היעבץ** (אבות פ"ד מ"ד), כתבתי מזה במקום אחר, כי השפלות מופת המובהק לכל התורה, משל ב' עשירים סוחרים א' דר בכרך, ב' בכפר

[28] הגה"ה ובזה יובן, אם אין מכירין אותו, איזה יצר הרע ואיזה יצר טוב. משלחין עמו אחר להעידו, דעת הוא עדות, היא הנשמה שנקרא דעת כנודע, שאין הנשמה בגלות היצר הרע זה יכול להעידו, מה שאין כן וכו', והבן.

וכו', יעו"ש. וז"ש המעט הוא אם רב[29], כמו שפירש **רש"י** בפרש' ואתחנן (דברים ז, ז) לא מרובכם מכל העמים בחר [ה'] בכם כי אתם המעט, שממעטין עצמן, אברהם אבינו אמר (בראשית יח, כז) [ו]אנוכי עפר ואפר וכו'.

ואחר שראיתם המדות, אחר כך תראו מה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה הוא אם רעה, ר"ל אם אלו י"ב מנהיגים לטובה או לרעה וכו'.

ומה הערים וכו' הבמחנים או במבצרים. דכ' **בעקידה** (שער כ) ענ[י]ן עיר מוקף חומה, שיעלה גדר וחומה לעצמו מפני יצר הרע, שלא יטה לתאוות הגוף וכו', יעו"ש. והנה אם במחנים שהוא פרוץ מגדר, פעמים נוטה לחסידות ופעמים לרשעות וכו'. אם במבצרים מוקף גדר וחומה, וכנ"ל.

ומה הארץ השמנה היא אם רזה היש בה עץ אם אין וגו', **דשמעתי ממורי** ביאור פסוק (ירמיה נ, כ) ביום ההוא יבוקש עון בית ישראל ואיננו וחטאת יהודה ולא תמצאנה. והקשה, למה יבוקש עון וכו'. וביאר, כי יש ד' סוגי תפלה, א' על כבוד ה' יתברך שנתחלל בין אומות העולם. ב' עבור עון. ג' פרנסה. ד' חיים וכו', ואיברי השכינה מעוטף תוך ד' עניני צער הנ"ל, כדי שידע ויתפלל ויתפרדו הגשמיים ויעלה ניצוצי השכינה למעלה וכו', מה שאין כן בדליכא ד' סוגים אלו אינו יודע על מה להתפלל, ובאמת התפלה לצורך גבוה היא ואי אפשר לבטלה, שהיא איברי השכינה. וז"ש [ו]בעת ההיא יבוקש עון בית ישראל, שיתפלל עליו, ואיננו. וגם חטאת חסרון שאר סוגים הנ"ל, ולא תמצאנה על מה להתפלל, כי אם שיהי' התפלה למעלה דרך יחודים וכו', ודברי פי חכם חן.

וז"ש ומה הארץ, שידע חסרונה ועל מה צריכה להתפלל, שיש חסרון זה בשכינה ארץ עליונה, ומה צריכה - השמנה הוא אם רזה, כמ"ש (ישעיה ו, י) השמן לב העם הזה, וצריך תפלה על העון. או רזה ועני' וצריך תפלה על הפרנסה. היש בה עץ, אם צריך תפלה על עץ חיים. אם אין, ר"ל שאין כבודו יתברך נתגלה עבור חלול ה' בין אומות העולם, וצריך תפלה לעשות מן אי"ן אנ"י כמו **שביאר מורי**, כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה (קהלת ט, י) - לעשות יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ודברי פי חכם חן.

וז"ש והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ. ר"ל דדרשו רז"ל (ברכות לב:) ד' דברים צריכין חזוק, ואחד מהם תפלה, שנאמר (תהלים כז, יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. וז"ש והתחזקתם, ואז על ידי התפלה להעלות השכינה מיין נוקבין שקבל מלמעלה

[29] הגה"ה או יש לומר, אם נשרש בחומר ימים מועטים או רב, כמ"ש בזהר (ח"ג רכז: עה"פ ויקרא יט לב) מפני שיבה תקום וכו' יבשה, וכולי.

מיין דוכרין שהוא פרי הארץ העליונה, אז נוצר תאנה יאכל פרי' - ולקחתם אתם גם כן מפרי הארץ, והבן.

ובזה יובן משנה הנ"ל, הרואה כהן גדול כשהוא קורא וכו', כי יצר טוב בימין, כהן איש חסד נקרא כהן גדול שהוא קורא ושונה. והיצר הרע שנקרא חמץ, אין ביעור חמץ אלא שריפה (פסחים פ"ב מ"א), הוא סוד פרה אדומה שנקרא מצד החטא, ושעיר המשתלח בחוץ למדבר, ופר ושעיר הנשרפין בחוץ, לבטלו ולגרשו. ויש אנשים מצד היצר הרע, ויש אנשים [מצד] יצר הטוב, וז"ש הרואה כהן גדול וכו', כלומר רואה אני את דבריך, לשון הסכמה, והם ב' הפכיים, וכת הרואים ומסכימים עם מעשי יצר טוב, אינם רואים ומסכימים עם כת יצר הרע שהם פר ושעיר הנשרפין, כי שהיתה דרך רחוקה ביניהם - כי דרך של זה הוא רחוק וזר לזה, חיים של זה היא מיתה לזה. ומלאכת שניהם שוה כאחת - שהיצר הרע מלאכתו גם כן לפתות לעשות מצות כמו פעור, כמו מלאכת יצר הטוב לעשות הטוב, וכמ"ש **בדרשות הר"ן** (הדרוש השישי) ששאל אבוקרט, למה אין מבחינים בין רופא ובין רופא שאינו אומן, ומשני, כי מלאכת שניהם שווין, והכא נמי כך, עיין זה במקום אחר, והבן.

•

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג, טז). וכתב **התרגום יונתן** כד חמי משה ענותנותו של הושע קרא משה להושע יהושע. והוא תמוה. עוד הקשה במ"א, מה טעם התפלל משה על יהושע ולא על כלב. ותירץ, שהי' תלמידו. וקשה, הלא גם כלב וכל ישראל היו תלמידי משה רבינו עליו השלום. עוד יש לתמוה על כלב, שהי' עם המרגלים אחד בפה ואחד בלב, שאמר להם אני עמכם בעצה (במ"ר טז, יט), וזה הי' שקר, וקשה, הא אמת אחד משלשה עמודי עולם, כי על ג' דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום (עי' אבות פ"א מי"ז), ואיך הי' מוציא שקר מפיו, היפך עמוד האמת שהוא קיום העולם, ושקר הוא חורבן העולם.

וי"ל דכתבתי במקום אחר דהקשה **מהר"י יעבץ** (אבות פ"א מי"ב) כיוצא בזה על אהרן שהי' עושה שלום בין איש לחברו על ידי שקר, הא חותמו של הקב"ה אמת (שבת נה.) וכו'. ותירץ, כי שקר וכזב הם סמים הממיתים, שלא ניתן כי אם ביד נאמן וחסיד להחיות הבריות הצריכים לרפואה וכו', יעו"ש. ואם כן הי' כך כלב, שהוצרך לשמש במדת שקר וכזב להחיות את נפשו להנצל מעצת מרגלים, שלא יחטאו ושלא יהרגוהו, כדאיתא **במד"ר** שבקשו להרגו באמת. אמנם יהושע לא החזיק עצמו נאמן וחסיד שיהי' לו רשות להשתמש בסמים הממיתים, כי הי' עניו שהחזיק עצמו לשפל, לא הי' לו תקנה זו, עד

שהוצרך משה רבינו עליו השלום להתפלל עליו וקראו יהושע, כדרשת חז"ל (סוטה לד:) י"ה יושיעך מעצת מרגלים.
ובזה יובן, כד חזא משה ענוותנותו, אם כן אין לו תקנה זו שעשה כלב על ידי שקר, לכך הוצרך להתפלל וקראו יהושע כדרשת חז"ל יה יושיעך מעצת מרגלים. וז"ש ויקרא וגו', וק"ל.
אך להבין מה טעם על ידי שם י"ה ינצל מעצת מרגלים. ונ"ל דכתבתי במקום אחר ביאור שלח לך, לדעתך וכו', ואחר כך (שם, ג) אמר על פי ה'. וע"ש ביאור (במדבר יד, יז) ועתה יגדל נא כח ד' וכו'. דהקשה **בעקדה** (פ' נשא שער עג) איך אפשר שיהי' הדעת חוטא, וע"כ צריך לומר שנסתלק, אם כן הוי אונס וכו'. ובזה יובן שלח לך לדעתך, וכנ"ל, יעו"ש. והנה הדעת הוא הנשמה שנקרא יה, כמ"ש (תהלים קנ ו, פסוד"ז) כל הנשמה תהלל יה, כמבואר **בכתבים**, יעו"ש.
ובזה יובן שהתפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים, ר"ל שלא יסתלק ממנו הדעת שהוא שם י"ה, ואז ינצל מעצת מרגלים - שלא יחטא עם הדעת, כקושית בעל העקדה הנ"ל, והבן.
עוד י"ל, דכתבתי במקום אחר **דשמעתי** ביאור מד"ר ענותנותו של משה גרם שנשתברו הלוחות. והעולה משם, כי תועבת ד' כל גבה לב (משלי טז, ה) אי הוא מקצת או לא, וכשהוא עניו אז סבירא לי' לא מיני' ולא מקצתו. והנה כלב שהתחבר עמהם ע"כ הי' בו קצת מדת מהם, כדי שיוכל להתחבר עמהם, כמו שכתבתי ביאור ירושלמי (תענית פ"ב ה"ז) לבש שמואל חלוקן של ישראל ואמר חטאתי וכו', וביאור ש"ס דראש השנה (פ"ג מ"ח) כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח, והוא על פי משל שר אחד שינה לבושו ולבש בגדי פחותי הערך כדי שיוכל להתחבר עמהן וכו', יעו"ש.
והנה מדת המרגלים שהוציאו וספרו לשון הרע, זה נמשך להם ממדת הגאוה שהיה בהם, וכמו שכתב **מהרש"א** בעירובין שזה נמשך מזה, ושניהם נרמזו בפסוק אחד (תהלים קא, ה) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל וכו', יעו"ש. א"כ ע"כ כלב שהתחבר עמהם הי' בו גם כן מקצת גסות הרוח כדי שיתחבר עמהם, וכמאן דסבירא לי' מקצת גסות הרוח שמיני שבשמינית שרי לתלמיד חכם. מה שאין כן יהושע שהי' עניו, סבירא לי' שאפילו מקצת אסור, והכי נמי מבואר **בפע"ח תיקוני עונות**, להסיר הגאוה יכוין שם י"ה, וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש.
ובזה יובן, כד חזי משה ענותנותו, דסבירא לי' אפילו מקצת גאוה אסור, לכך התפלל עליו, ויקרא משה להושע בן נון יהושע, כלומר י"ה יושיעך מעצת מרגלים, ותנצל ותסיר

הגאוה על ידי שם י"ה המביא לידי לשון הרע, ובזה נצול מעצת מרגלים, מאחר שאין לו עצה זו של כלב שיתחבר עמהם ולומר להם אני עמכם בעצה, הוצרך לתקן שם י"ה, ובהנצל מהחטא ממילא ינצל מסכנת מיתה של מרגלים שלא יהרגוהו, כי אין מיתה בלא חטא וכו' (שבת נה.), והבן.

ועיין אח"ז בפ' חוקת מזה ביאור (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא וכו', יעו"ש.

ועל פי זה נבאר בפ' חקת ענין אפר פרה שמטהר טמאים ומטמא טהורים, וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש ביאור ש"ס מה פרה וכו'.

ונבאר תחלה בפ' קרח (במדבר יז, ו) אתם המתם את עם ה'. ויש להבין ענין תערומות זה שאין לו ביאור כלל, כי מה הי' למשה ולאהרן לעשות אחר שנחלק קרח ועדתו על משה ואהרן ונענשו, ומה הי' למשה ולאהרן לעשות, ואיך יכתוב זה בתורה דבר שאין לו שחר כלל. **ואונקלוס** תרגם, אתון גרמתון דמית עמא דה'. גם זה תמוה.

ונ"ל דכתבתי ביאור ש"ס (בבא מציעא לג:) הגד לעמי פשעם (ישעיה נח, א) אלו תלמידי חכמים וכו', ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ וכו'. וביאור פסוק (תהלים יב, ב) כי פסו אמונים מבני אדם לכך הושיעה ה' כי גמר חסיד, ונאמר לו בחלום, שמא איפכא וכו', יעו"ש. והמסקנא שם, כי משה רבינו עליו השלום, תלה גלות ישראל נמשך ממנו, שהרהר על מדותיו. והקב"ה יודע האמת כי משה רבינו עליו השלום בכל ביתי נאמן (במדבר יב, ז), ומה שהרהר על מדותיו נמשך לו מדתן ואבירם רשעי ישראל. ובזה ב[י]ארתי (שמות ו, ב) וידבר אלדים אל משה ויאמר אליו אני ה', יעו"ש.

ובזה יובן אתם המתם את עם ה', כתרגום אונקלוס שאתם גרמתון, ובאמת היה היפך, שמהם נמשך חטא לראשי הדור, כי נמשך מזה, והבן.

ולהכריע נ"ל דכתבתי (תהלים פא, יד) לו עמי שומע לי ישראל בדרכי ילכו וכו'. וזה כתבתי במקום אחר **בהגה"ח**, אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון (תהלים לב, ב) שחטא אדם שלא יחשוב ה', הוא לו עון זה, שהוא הגורם, ותולה בעצמו הקללה. מה שאין כן שחת לא לו, בניו מומם וכו' (דברים לב, ה), יעו"ש.

ובזה יובן פ' חוקת, סמיכות הפרשה גם כן, ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו (יח, לב), וגומר זאת חקת התורה וכולי (יט, ב). והכוונה, את קדשי בני ישראל, שהם התלמידי חכמים, לא תחללו בב' פנים, א' שלא יגרמו להם איזה חלול שיחטאו, והיינו על ידי שלא תמותו אתם - לירד ממדרגתן שנקרא מיתה, כי על ידי התעוררות התחתונים גורם לעליונים. פירוש ב' את קדשי בני ישראל לא תחללו, לתלות הסרחון בהם, ולא

יענשו שלא תמותו, כאשר קרה להם בעדת קרח שאמרו אתם המתם את עם ה' ונענשו ומתו, וסובל ב' פירושים ולא תחללו וגו', כנ"ל.
עוד י"ל, ולא תחללו לתלות החסרון בו מצד עצמו, רק בשבילכם שלא תמותו יתחברו עמכם להעלותן. וזהו שכתבתי במקום אחר יעזוב רשע דרכו (ישעיה נה, ז) וכנ"ל. ובמקום אחר אוהב ימים לראות טוב (תהלים לד, יג).
וזהו ענין חקת התורה שמטמא טהורים, שימצא בו שמץ חטא כדי שיתחבר עם המוני עם להעלותן, ואז מטהר טמאים. ובזה כתבתי ביאור פלוגתת **הרמב"ם והראב"ד** אם טהרת טמאים וטומאת טהורים נחשב לשני מצות או מצוה אחת, וכתבתי במקום אחר מזה, יעו"ש, והבן.
ובזה נבאר משנה (אבות פ"ג מט"ז) הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה, כתבתי מזה במקום אחר. וכעת נ"ל לפי הנ"ל, הוי קל לראש, ר"ל הוי יודע כי הקלות שלך הוא מגיע לראש, שהם התלמידי חכמים ראשי העם בחינה הנ"ל, או להעלותן או וכו', לכך הוי נוח לתשחורת, הם התלמידי חכמים שמשחירים פניהם בתורה ובעבודת ה', שאת קדשי בני ישראל לא תחללו - לא תחללו לבזותן, לתלות החסרון בהם מצד עצמן, כמו שכתבתי במקום אחר כל המבזה לתלמיד חכם אין רפואה למכתו וכו' (שבת קיט:), יעו"ש, רק יתלה חסרון התלמיד חכם נמשך מהם להמוני עם. וגם התלמידי חכמים יקבלו את כל האדם בשמחה, שיתלה החסרון בעצמו ולא בהם, ובזה כל אחד על מקומו יבא בשלום, והבן, ועיין מה שכתבתי במקום אחר מזה.
עוד יש לומר דכתבתי במקום אחר רוח קמעא עוכרתו וכו', וכתבו **התוספות** (שם ד"ה אדם) רביעית דם צלול וכו', **ושמעתי** וכו'. וכתבתי במקום אחר אשר נשיא יחטא (ויקרא ד, כב), כי הגאוה חמור מחטא וכו'. ובזה יובן ענין הפרה מטהר טמאים - על ידי חטא וטומאה לבו נשבר ונטהר, מה שאין כן כשהוא טהור בלי חטא, אז גסות רוחו מטמאו, והבן.
ועל פי זה נבאר משנה דאבות פרק ד' (מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח בפני כל אדם שתקות אנוש רמה. והספקות בזה רבו.
ונ"ל דכתבתי במקום אחר ביאור **התוספות** (סוטה ה. ד"ה אדם) רביעית דם היינו דם צלול וכו', ועיין במקום אחר כתבתי **בשם מורי זללה"ה**, כי דם האדם הוא רבוע אהי"ה, וכשיש עכירות בדם אז האדם הוא בחינת אחוריים דאבא ואמא גימטריא תשכח וכו', מה שאין כן הפנים וכו', ודברי פי חכם חן. והשכחה נמשך מגסות הרוח, שנאמר (דברים

ח, יד) ורם לבבך ושכחת וגומר, ואתי שפיר יעו"ש. ובזה כתבתי ענין מיתת מרים שנסמך לפרה וכו', ועיין במקום אחר מזה.

והנה וביאר בספר **פרי עץ חיים** הלכות ספירת העומר (פרק א) ענין שופך דם האדם באדם (בראשית ט, ו), וביאר דמים בדמים נגעו (הושע ד, ב), כי יש דם למעלה רבוע אהי"ה גימטריא מ"ד, ויש דם למטה שם מ"ה בלי א', וכאשר נבלע ומתפשט דם העליון בזעיר אנפין נעשה שם מ"ה גימטריא אדם וכו', יעו"ש. ונודע כי בינה נקרא ענוה, בסוד (משלי כב, ד) עקב ענוה יראת ה', ואם כן אי אפשר להמשיך חיות האדם שיעשה מן דם מ"ה, גימטריא אדם, כי אם על ידי ענוה, משם סוד רבוע אהי"ה בינה.

ובזה יובן, מאוד מאוד, מן ב' מיני דם הנ"ל בחינת אדם אותיות מאד מאד, היינו על ידי שפל רוח יהי' בבחינת פנים של אדם, של האדם העליון דווקא. מה שאין כן על ידי גסות רוח ורוח רמה, רוח קמעא ע[ו]כרתו, שהוא בבחינת אחוריים גימטריא תשכח הבא על ידי גסות הרוח, והוא תקות אנוש רמה, להרים ראש ולהתגבר על זולתו, ונסתלק חיות האדם הנ"ל ודמים בדמים נגעו, ומת ונעשה רמה ותולעה, על כן תואר חכם הלומד וממשיך חיות מבחינת כל אדם דווקא, והבן.

ועל פי זה נבאר ותמת שם מרים וכו' (במדבר כ, א), שנקרא בארה ושפע וחיות של מרים, על ידי שחטאו ומרו נגד פניו, מה שאין כן וגו'. וז"ש (שם כא, יח) באר חפרוה ובייישוה, שרים - על ידי שרים, שהם גסי הרוח, חפרוה על דרך (ישעיה כד, כג) וחפרה הלבנה וגומר. ואחר כך כרוה נדיבי [ה]עם וכו', כתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש, והבן.

קרח

בפסוק ויקח קרח בן יצה"ר בן קהת בן לוי וכו' (טז, א). ויש להבין מהו הענין יחס עד לוי. **ב**' למה נכתב(ה) זה בתורה לדורות, שמע מינה שהוא בכל אדם ובכל זמן.

וי"ל דאיתא בחלק (סנהדרין פ"י מ"ג) עדת קרח אינה עתידה לעלות, שנאמר (במדבר טז, לד) ותכס עליהם הארץ, בעולם הזה, ויאבדו מתוך הקהל, לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר, עליהם נאמר (שמ"א ב, ו) ה' ממית ומחי' מוריד שאול ויעל. והספקות שבזה עיין לקמן עם ביאורו, יעו"ש.

ונ"ל, דאיתא בבראשית רבה (עי' ח, ה) חסד אמר יברא האדם, ואמת אמר אל יברא, שדוברי שקרים הם. צדק אמר יברא. שלום אמר אל יברא, שהוא מלא קטטות. מה עשה הקב"ה, השליך אמת ארצה וכו'. ויש להבין עדיין מה תיקן בזה שהשליך אמת ארצה. ועוד יש להבין מה טעם לא השליך שלום ארצה.

ונ"ל דקושיא חדא יבואר באידך, דזכרנו לעיל בפ' בהעלותך ביאור משנה דראש השנה (פ"ג מ"ח) וכי נחש ממית ונחש מחיה, על פי קושיא **מהר"י יעבץ** (אבות פ"א מי"ב) מדת [אהרן] שדבר שקר כדי לתווך השלום (עי' אבות דר"נ יב, ג), הא חותמו של הקב"ה אמת (שבת נה.), ואיך דבר שקר. ומשני, כי דבר הנושך וממית רשאי הצדיק להשתמש בו ולהחיות הנפשות, כמו שקר וחנופה לשנות מפני השלום וכו', יעו"ש. על כן כאשר שני בני אדם מתקוטטים, שהם טענת שלום, אל יברא כנ"ל, יש עדיין תקנה לזה, שאז הצדיק ישליך אמת ארצה לבל ישתמש בו, רק שקר, כי ישנה מפני השלום כמו אהרן, ועל כן אין טענת שקר טענה לבל יברא מחמת שהם משתמשים בשקר, כי גם זה צורך גבוה בעת הקטטה לתווך בשלום, ועל כן ב' כתות שקטרגו לבל יברא האדם, שהם אמת ושלום, כת א' יהי' תירוץ לכת ב', וז"ש ותשלך אמת ארצה.

העולה מזה, כי איש צדיק כשר וישר, היודע להשתמש בסמים הממיתים להחיות הנפשות, לפעמים ותשלך אמת ארצה, שלא להשתמש בו, רק בשקר ובכזב מפני השלום וכיוצא, ולפעמים אמת מארץ תצמח (תהלים פה, יב) - להגבי' אמת מארץ להשתמש בו. מה שאין כן הרשעים, כי דור תהפוכות המה, שהחשך אשר הכסיל הולך בו מכסה עליו דרך היושר, ובמקום שצריך אמת להשתמש בשקר וכו'.

ובזה יובן, עדת קרח שראו אהרן שמשתמש במדת שקר לשנות מפני השלום, ולקחו הם מדה זו להשתמש בו גם כן, שנאמר (תהלים קו, טז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה', וכאשר יבואר אחרי זה, לכך עדת קרח אינה עתידה לעלות, שנאמר ותכס עליהם הארץ, בעולם הזה, שהם מדת אמת שהשליך הקב"ה ארצה להורות כנ"ל, ולפעמים אמת מארץ וכו', הרי שיש ב' מדות בארץ, והם לא ידעו להבחין זה כי נתכסה מהם מדת אמת, שהושלך אמת ארצה, איך ישתמשו בו, לכך ויאבדו מתוך הקהל, דברי רבי עקיבא. ובא רבי אליעזר לפרש יותר, עליהם נאמר ה' ממית ומחיה, ר"ל מדת הקב"ה שהשליך אמת ארצה שישתמשו לפעמים בשקר, שהוא הממית, ובו מחי' לפעמים, והשקר שהוא מוריד שאול, בו ויעל - אם משתמש בו להחיות הנפשות, כדי שהצדיק שנקרא אור יראה להבין באור שכלו באיזה זמן ישתמש בשקר ובאיזה זמן ירחק ממנו, מה שאין כן הרשעים שנקראים חשך נתכסה מהם הבחנה זו וכנ"ל, וק"ל.

ובזה יובן ויקח קרח, שלקח מדה זו של אהרן, ומכח זה הי' בן יצה"ר ובן קהת ובן לוי שנתלוה בגיהנם, כמ"ש בש"ס וכו' (סנהדרין קט:), יעו"ש, וק"ל.

ועל פי זה נבאר ש"ס בבא בתרא פרק הספינה (עד.) ואמר [רבה] בר בר חנה, א"ל ההוא טייעא, תא אחווי לך בלועי דקרח, אזלי וחזאי תרי בזעי דנפיק מנייהו קוטרא, שקל

גבבא דעמרא ומשי מים ואנחי ברישא דרומחא ועיילו להתם וכו', אפיק אחריך אחרוכי. א"ל אצית מה שמעת, ושמעית דהוי אמרין משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים, א"ל כל [ל'] יום וכו', יעו"ש. והספיקות וביאורן אחר כך. גם דהל"ל בחדא מחתא משה ותורתו אמת.

ונבאר משנה דאבות (פ"ד מ"ג) אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר. ושמעתי מן **מוהר"ר נחמן** ז"ל, כי יש אדם בליעל המפתה לאדם לבל יתפלל, אפילו באדם זה אמרו אל תהי בז לכל אדם, אך מכל מקום אל תהי מפליג לכל דבר שהיית רגיל בו בתפלה ועבודת ה'. אמנם דרישא סותר לסיפא. וביאר על פי ש"ס דשבת (פח.) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז), מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, כך תהא כופה אותו להתפלל ולעבוד ד', כי הכל ממנו יתברך, וביאר בארוכה, ודברי פי חכם חן.

ונ"ל דכתב **מהרש"א** שם בפרק הספינה (עג: ד"ה וא"ל אחוי לך), ולא יהי' כקרח וכעדתו (במדבר יז, ה), שלא יהי' כקרח - שבקש מעלה וגדולה לעצמו מצד היחס, שראה שלשלת היוחסין יוצא ממנו וכו', ולא כעדתו - שבקשו המעלה וגדולה לקרח מצד עשרו יותר מכולם, וראוי למעלה יותר מהם. והוא מזמן הדור הזה בעו"ה שרואין למנות עליהם רבנים מצד העושר שראו בהם. ועל ב' רעות אלו אמר הכתוב ולא יהי' כקרח וכעדתו וכו', יעו"ש.

ונראה שזה כוונת הפסוק תהלים סימן ק"ו (טז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה'. ר"ל דזכרנו לעיל בפרש' שמיני בשם ספר קדמון הקרוי **זוודין לאורחא**, שהי' מעלת משה רבינו עליו השלום יותר על כל הנביאים, גם שהי' עוסק בגשמי הי' דבוק בו יתברך, שנאמר (דברים ה, כח) ואתה פה עמוד עמדי וכו', יעו"ש. ונלמד זה גם כן מפסוק (שמות לג, יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים ושב אל המחנה וגו', ר"ל גם שהי' שב אל המחנה בקרב ישראל, מכל מקום הי' דבוק בו יתברך ודבר עמו, וכן **שמעתי**, וראיתי **בזהר** (ח"ג רסט.), והבן.

וז"ש ויקנאו למשה במחנה, ר"ל שנתקנאו על מעלת משה, כשהי' במחנה גם כן הנבואה שורה עליו, מה שאין כן לשום נביא. וכי תימא שאין השכינה שורה אלא על מיוחסין שבישראל (קידושין ע:) והי' משה יותר מיוחס מכל ישראל, לכן שרתה השכינה עליו יותר מכל ישראל, לזה אמר שראה שלשלת היוחסין יוצא ממנו יותר מזולתו, וראוי הי' למעלה זו יותר ממשה. וגם לאהרן שהיה נקרא קדוש ה' נתקנאו, מאחר שמדתו לדבר שקר כנ"ל אינו ראוי ליקרא אפילו תואר חסיד, כמ"ש (תהלים יב, ב) גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם וגומר, ומכל שכן שיהי' לו תואר קדוש ה', שהוא יותר מחסיד כנודע

שזה בחסד וזה בחכמה, ויותר ראוי מעלה זו לקרח, שיש ד' דברים שאין הדעת סובלתן - עשיר מכחש (פסחים קיג:), ומאחר שקרח הי' עשיר יותר מכולם לא יכחש ויאחז מדת אמת, חותמו של הקב"ה הנקרא קדוש, ויהי' לו יותר תואר קדוש ה', וק"ל.

אמנם לפי האמת אלו ב' מדות הם מונעים האדם גדולה, כמ"ש בש"ס (עי' יומא כב.), אין ממנין פרנס על הצבור אלא אם כן קופה של שרצים תלוי' לו מאחוריו, וכמ"ש (ע"ש כב:) מפני מה לא נמשכה מלכות שאול, מפני שלא הי' (בהם) [בו] שום דופי. ומעלת העשיר, אמרה תורה (דברים ח, יד) וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת את ה' אלדיך, ואמרו בש"ס פרק ה' דעירובין (נד.) וממתנה נחליאל (במדבר כא, יט), כיון שנחלו אל עולה לגדולה, ואם מגיס דעתו הקב"ה משפילו.

ובזה יובן תא אחוי לך בלועי דקרח, סבת בליעתן וירידתן הם תרי בזע"י, ר"ל הם ב' מניעות הנ"ל, שחשבו שראוי לגדולה מצד ב' מעלות יחוס ועושר, ובאמת הן ב' בזעי, שירדו בהן מגדולתן. דהוי נפיק מינייהו קטרא, חרון אף להכעיס המקום.

ושקל גבבא דעמרא ומשי מיא, ר"ל שלקח צמר, רומז אם יהיו חטאיכם וכו' ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו (ישעיה א, יח), ומשי במיא, שהי' תורתן מימי החסד, כמ"ש (ישעיה נה, א) כל צמא לכו למים, דהיינו סור מרע תחלה ועשה טוב אחר כך, מה שאין כן אם מקדים עסק התורה תחלה קודם סור מרע מוסיף ליתן כח אל הקל[י]פה, וכמו שזכרתי ביאור מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה וכו' (מגילה ג:), יעו"ש, הרי שצריך סור מרע מ[ת]חלה, ואז אם יעשה טוב אין שום מורא שיהא בגדר (תהלים לד, טו) בקש שלום ורדפהו אף על ידי שקר, ולא יכשל, מה שאין כן תחלה.

ובזה נבאר מדרש פ' מצורע (ויק"ר טז, ב) מעשה ברוכל אחד וכו', מאן בעי סם חיים וכו', אמר לו ר' ינאי [כו'], לא אנת צריך וכו', יעו"ש. ונראה לי דביארתי בפ' אמור משנה (אבות פ"ב מ"א) רבי אומר, איזה דרך ישרה שיבור לו האדם וכו', גם שהרשות נתונה להצדיק להשתמש בשקר וכזב לשנות מפני השלום, היינו אחר שכבר הורגל במדת סור מרע ועשה טוב, מה שאין כן בתחלה וכו'.

ובזה נראה לי המשך הפסוק תהלים סימן ל"ד (יב-טו) לכו בנים שמעו לי וגו'. וקשה, דהל"ל באו בנים, מה שאין כן הליכה משמע התרחקות. וגם תאר בנים תחלה, ואחר כך מי האיש החפץ חיים. וגם תחלה לנכח, ואחר כך נסתר, ואחר כך לנכח - נצור לשונך וגו' סור מרע וגו' בקש שלום וגו', משמע שבורח השלום ותרדפהו. ושאר הספקות.

ונ"ל דכוונה לכו בנים על דרך זה, שלפעמים תואר לכו, שנתרחקו על ידי שקר וחנופה, ומכל מקום על ידי זה נקראים בנים, והיינו אם כוונתו לשם שמים כנ"ל, לכך שמעו לי

יראת ה' אלמדכם, והיינו לנוכח עם הצדיק שנקרא בנים. מה שאין כן להמוני עם צריך הנהגה אחרת, והכריז שלא לנכח, מי האיש החפץ חיים, שעלתה חפץ להתחיל למצוא חיים, אוהב ימים לראות טוב, צריך תחלה נצור לשונך מרע וגו', הוא [סור] מרע ועשה טוב, ואחר שהורגל לסור מרע ושקר ולדבק בטוב אז הרשות נתונה בקש שלום ורדפהו - גם שבורח השלום ואי אפשר לתווך השלום כי אם על ידי שקר, כמו שעשה אהרן, רשאי, כי הסמים הממיתים להחיות הנפשות, רשאי הצדיק ולא המוני עם, וק"ל.

ובזה יובן, כי הרוכל מכריז להמוני עם מאן בעי סם חיים דווקא, ולא סם הממית, גם שכוונתו להחיות הנפשות אינו רשאי וכנ"ל. מה אין כן כשבא ר' ינאי א"ל לא אתה צריך לזה ולא דכוותך, כי את[ה] רשאי להשתמש בסמים הממיתים להחיות הנפשות כמו אהרן. לכך ליחידי סגולה דבר לנוכח לכו בנים, ולהמוני עם אמר מי האיש החפץ וגו' נצור לשונך מרע, וכנ"ל. ובזה יובן כמה ספקות במדרש זה, והבן.

והעולה מזה, מי שכבר הסיר הרע ועשה טוב רשאי להשתמש במדות רעות ולא יכשל. אמנם בב' מדות רעות הנ"ל, שהם תרי בזעי, מעלת הייחוס והעושר, גם שלקח הצמר - סור מרע, ומשי במיא - ועשה טוב, מכל מקום כשהניחו ברומחא ועייליה להתם, ר"ל בתרי בזעי הנ"ל, אפיק ואיחרך איחרוכי - ששלט בו נורא דגיהנם בב' בזעי הנ"ל, ולא ניצול מהנ"ל על ידי רום לבבו מצד הייחוס והעושר, לכך לא יהי' כקרח וכעדתו.

ושמעתי דאמרי משה אמת ותורתו אמת. ר"ל מצד שהי' משה הורגל במדת אמת, לכך תורתו שצוה לשנות מפני השלום גם כן אמת, ורשאי הצדיק להשתמש בסמים הממיתים להחיות הנפשות. מה שאין כן אנו בדאים, שהורגלו במדת שקר, אינם רשאים להשתמש בו גם לשם שמים, ולא שפיר עשו מה שקנאו למשה ולאהרן, כנ"ל.

ובזה יובן אל תהי בז לכל אדם, כי אדם הוא תואר צדיק, ואם ראית בו מדות רעות, שמשתמש במדת שקר וכזב וכיוצא, אל תהי בז לו עבור זה, כי כוונתו לשם שמים - כי כבר מוזהר גם מי שהוא צדיק שאל תהי בז לכל דבר, גם שהוא דבר רע, כמו שקר וחנופה וכיוצא, כי אין לך דבר שאין לו מקום [ואין לך] אדם שאין לו שעה, ר"ל שיש שעה אחת שצריך האדם צדיק להשתמש גם בדבר רע, כי אין לך דבר שאין לו מקום, כגון לשנות מפני דרכי שלום וכיוצא בזה, וק"ל.

עוד י"ל, אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר. ושמעתי זה מן **הרבני מוהר"נ**, על פי משל **ששמעתי ממורי** שנתנה לנסות האשה הצנועה וכו', יעו"ש, ועיין פרש' דברים, יעו"ש. וז"ש אל תהי בז לכל אדם - כמעשה האשה שנראה לבעל שזינתה ובז אותה, ובאמת הוא שקר וטהורה היא, לכך אל תהי בז לכל אדם גם שנאמר לך איזה

כיעור. ואל תהי מפליג לכל דבר, ר"ל גם כן לא ירחיק ויפליג הדבר מכוער שנראה לך בו, שמא אמת הדבר נעשתה כנ"ל. לכך יראה לכאן ולכאן וישקול במשקל שכלו הזך עד שיברר, ודברי פי חכם חן.

ובשם מורי שמעתי באריכות, ונכתוב בקיצור, כי במקום שמחשבת האדם שם הוא כולו, הן ברוחני, אם חושב ברוחני שם נשמתו וכו', והוא הדין וז"ש אל תהי בז לכל אדם, כי יש אדם בליעל וכנ"ל. ואל תהי מפליג לכל דבר, ר"ל שיהא פלגא לעילא ופלגא לתתא, זה אינו, או כולו למעלה או כולו למטה, על כן יזהר האדם. ודברי פי חכם חן.

עוד י"ל אין לך דבר שאין לו מקום, לפירושו הנ"ל, כי הצדיק אינו מפליג לכל דבר, גם שהוא דבר רע, אם משתמש בו בקדושה כמו אהרן על ידי השקר עשה שלום וכנ"ל, אז נעשה דבר הרע כסא אל הקדושה הנקרא מקום, וז"ש אין לך דבר שאין לו מקום, והבן. ועל פי זה יבואר פ' ראה ברכה וקללה (דברים יא, כו), יעו"ש.

•

בש"ס דחולין, ויקח קרח (טז, א), אמרו רז"ל, אמר ריש לקיש, שלקח מקח רע לעצמו, וכו'.

לבאר זאת, עם בן]אור ש"ס הנ"ל, עדת קרח אינה עתידה לעלות, שנאמר (טז, לג) ותכס וגו', דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר (שמ"א ב, ו) ה' ממית ומחי' מוריד שאול ויעל. והספקות בזה עיין דף קמ"ב.

ונבאר תנחומא (קרח א), אח נפשע מקרית עוז (משלי יח, יט) זה התורה, שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן, ומדן]נים כבריח ארמון וכו', וזה אין לו שחר.

ונ"ל דכתבתי במקום אחר **בהג"ה** ביאור מדרש (ויק"ר ו, ז) אמר רבי לוי, נימוס קילוסין כל המתגאה אינו נידון אלא באש וכו'.

והוא על פי שכתבתי ופערה פי' לבלי חק (ישעיה ה, יד), דפליגי (ר"מ) [רבי יוחנן] וריש לקיש (סנהדרין קיא.) חד אמר למי שמשאר חק אחד, וחד אמר מי שמקיים חק אחד ניצול מגיהנם וכו'. דיש להבין איך הפליגו מחלקותן.

וכתבתי [ד]מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, על פי ש"ס דמכות (כג:) אמר רבי שמלאי, תרי"ג מצות ניתנו למשה בסיני, שנאמר (דברים לג, ד), תורה צוה לנו משה וכו'. ופירש **רש"י**, רמ"ח מצות עשה כנגד רמ"ח איברים, ושס"ה לא תעשה נגד שס"ה גידים וכו'. והקשו **הקדמונים** איך אפשר לכל אדם לקיים כל התרי"ג וכו'. ויש לתרץ על פי ש"ס דשבת (שבת לא.) העמידני על רגל אחת וכו' דסני לך לחברך לא תעביד, וביאר **האלשיך** (ויקרא יט, יח) וכו', לכך מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך כולל כל התורה

וכו', יעו"ש, (ולי נראה כי על ידי אחדות יושלם קיום תרי"ג מצות לכל אחד מישראל וכו', וז"ש) ואהבת לרעך וכו' אני ה' (ויקרא יט, יח) כי שמי עם י"ה שס"ה, זכרי עם ו"ה רמ"ח, אם כן על ידי ואהבת לרעך כמוך יושלם שם ידו"ד, ואז אני ה'.

ובזה יובן ופערה פי' לבלי חק, שלא קיים חק אחד, אבל אם קיים חק אחד ניצול, והיינו כשיש אחדות. ומר סבירא ליה, מי ששייר חק אחד עדיין בגיהנם, היינו בלי אחדות, יעו"ש. וז"ש ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט, יא), קשה הא אי אפשר לקיים. ומשני, ה' יברך את עמו בשלום, וק"ל. והמתגאה נפרד מבני אדם, וז"ש נימוס קילוסין וכו', וק"ל. וז"ש (אבות פ"ב מי"ג) אל תהי רשע בפני עצמך.

ובזה יובן, דכתב **מוהרש"א** בחלק, דרך העושר ליקח מקח טוב בעשרו, מה שאין כן קרח על ידי עושרו נתגאה ולקח מקח רע לעצמו וכו', יעו"ש. ולדברינו בא להודיע, על ידי שנתגאה בעושרו להיות נפרד מהעדה, וכמו שתרגם **אונקלוס** ואתפליג וכו'. וז"ש התנחומא אח נפשע מקרית עוז, על ידי שנפשע קרח מלהיות אח, מיד פשע בתורה שנקרא עוז, שיש בה תרי"ג מצות, ואי אפשר לקיימה כי אם על ידי אחוה ואחדות, כמש"כ בש"ס ופערה פיה לבלי חק, לכן נידונים כבריח ארמון, שירד לגיהנם, וק"ל.

וזה כוונת הש"ס גם כן, אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו, ר"ל על ידי שנפרד להיות לעצמו, בזה לקח התורה מקח רע, היפוך האחדות שניק' התורה לקח טוב, והבן.

ובזה נבא לביאור פלוגתא דרבי עקיבא ורבי אליעזר, דלא פליגי, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. יש לפרש, דאיתא בפרק ב' דברכות (יז.). ונפשי כעפר לכל תהיה, וכתב **הר"מ** וכו', **ומהרש"ל** (ברכות שם) כתב וזה לשונו: ואני שמעתי, מה עפר הכל דורסים עלי' ואחר כך היא דורסת על כל הדורסים, אף אני כן לכל מצערים, עכ"ל.

ובזה יובן, עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר ותכס עליהם הארץ, בעולם הזה. ר"ל עדת קרח שבטחו בעושרו של קרח שנתגאה ודרס על אנשי הארץ, לכך נענשו מדה כנגד מדה ותכס עליהם הארץ, ר"ל שדרסה הארץ על כל הדורסים עליה, שהיו אנשי הארץ למעלה מהם והם ירדו למטה. ועוד רעה רבה נמשך להם מזה, ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא, ר"ל לפי שנפרדו ונאבדו מתוך הקהל בחיים חיותם, שלא להתחבר עם הקהל על ידי גסות רוחם, לכך ופערה פי' לבלי חק, ונאבדו מתוך הקהל גם כן לעולם הבא, שאי אפשר לקיים התורה כי אם באחדות, וק"ל.

ובא רבי אליעזר לפרש יותר, עליהם נאמר ה' ממית ומחיה. ר"ל בשבילם נאמר פסוק זה ה' ממית ומחיה, שאם אדם משים שם הוי"ה לנגדו תמיד, אז ממית עצמו, להשפיל את עצמו, וכמו שכתב **החסיד** מופת מובהק אם מקיים שויתי ה', הוא השפלות, כמו

שכתבתי במקום אחר. ועל ידי שממית עצמו על ידי השפלות להתחבר עם כולם, אז מחייה עצמו מדין גיהנם. הגם דלפעמים מוריד שאול, שעובר צדיק דרך גיהנם, הוא כדי שהוא ויעל, ר"ל להעלות משם הרשעים שהרהרו בתשובה, ויש דוגמתו בעולם הזה, שיורד הצדיק ממדרגתו כדי להעלות פחותי הערך על ידי התחברותו עמהן, בסוד (משלי כד, טז) שבע יפול צדיק וקם, בסוד (בראשית יב, ה) את הנפש אשר עשו בחרן. וזה כולל ב' סוגים, או שפלות הגשמי שיש לפעמים לצדיק, או ברוחני, והכל לטובת הכלל או הפרט, והבן.

ובזה תבין מה שהקשה **בכלי יקר** בפסוק (במדבר טז לד) וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם. וק"ל, דהו"ל[ל] נסו מקולם וכו'. ופירש נסו לשמוע קולם - משה אמת ותורתו אמת, כדאיתא בפרק הספינה (בבא בתרא עד.) וכו', יעו"ש. ויש להבין למה זה נכתב בתורה, דמשמע דיש בזה תועלת לדורות, דאם לא כן מאי דהוי הוי.

ונ"ל דכתב **במדרש שמואל** בפרק ב' דאבות (מ"ה) ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש וכו'. ופירש שהוא מקושר עם מה שנאמר לעיל ולא הביישן למד וכו', אמר גם לענין המעשה, חיזוק דבושה, שאם יהי' דירתו במקום צדיקים אפשר שילעיגו עליו בעשותו ובקיומו תורת ה', ומפני הבושה מתרשל מלהיות איש צדיק וחסיד, לכך הזהיר ואמר, במקום שאין אנשים מכל מקום השתדל להיות איש וכו', יעו"ש. הגם דפירש עוד בשם **החסיד**, מי שאינו נכנס במחלוקת על המתייצבים על דרך לא טוב אינו חושש לעלבון תורת קונו ואינו איש, וז"ש במקום ההוא תהיה איש לייסר ולהוכיח. ובשם **רבי מנחם** פירש שלא יהי' מרמס לרגלי עם הארץ, אלא איש גדול וכו'.

והנה קרח ועדתו היו מכת לצים, כמבואר במדרש, שהתלוצצו על משה, ובוודאי הרבה מישראל נסוגו אחור מלנהוג בדרכי החסידות שהוא תורתו ומנהגו של משה, שחששו מפני המלעיגים. אמנם אחר שבלעה הארץ אותם ואת כל אשר להם, אז ראו כי מעט מן האמת נצח שקר הרבה, וכמו שכתב **הר"נ** בזה, יעו"ש במ"א, וזה שצעקו משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאין, ר"ל גם כי משה לבדו נהג בדרך אמת, ותורתו ומנהגו לבד נהג בדרך פרישות ואמת. ואנחנו בדאין הרבה, שכמעט כולם אחזו במדת השקר, וכמו שכתב **האלשיך** בפסוק (תהלים יב, ג) בלב ולב ידברו וכו', מכל מקום עכשיו נצח מעט מן האמת של משה לבדו את אנשי השקר שהם הרבה.

ואמרו זה כדי שיקחו מוסר זה בכל דור ודור שיש נגע זו, שלא להיות אחרי רבים לרעות, ולכך אמרו בש"ס בכל ריש ירחא אמרו זה וכו', כי בעת מיעוט הירח אז הצדיקים גם כן יש להם ירידה ושפלות כנודע, ובושו חברים הנוהגים במדת אמת, וגברו בעלי זרוע

ובעלי לשון שקר, לכך הם צועקים אז משה אמת ואנחנו בדאין, שלא ישגיחו בשפלות אנשי אמת ובהצלחת אנשי שקר, כי עתידין בעלי זרוע ושקר שאין לו רגלים שיפלו בשוחה עמוקה כאשר קרה להם.

ובזה יובן וכל ישראל נסו לקולם וגו'. ר"ל מה שהיו תחלה נתרשלו לילך בדרכי הצדיקים והחסידים מפני מלעיגי קרח ועדתו, עתה נסו לקולם, דהיינו לשמוע בקולם, על דרך שנאמר (בראשית כז, ט) ועתה בני שמע בקולי וגומר, והכי נמי נסו בזריזות לשמוע לקולם לנהוג כך לדורות, שלא להיות אחרי רבים לרעות, רק אחר יחיד הנוהג בדרך אמת נגד רבים שמתנהגין בשקר.

וז"ש פן תבלענו [ה]**ארץ** - לנהוג שפלות ולא לדרוס על אנשי ארץ פן תבלענו ארץ וכנ"ל, וכמו שאמרו רז"ל. ודי באזהרה זו לדורות שנכתב בתורה. ובזה תבין ביאור אזהרה מצות לא תעשה (במדבר יז, ה) ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה לו.

ונבאר ש"ס פרק הספינה (ב"ב עד.): ואמר רבה בר בר חנא אמר לי ההוא טייעא, תא אחווי לך בלועי קרח. אזלי וחזאי תרי בזעי דהוי נפק מינייהו קוטרא שקל גבבא דעמרא ומשי [ב]מיא ואנחי ברישא דרומחא עיילי להתם וכו', אפיק אחרך אחרוכי, אמר לי, אצית מאי שמעית, ושמעית דהוי אמרין משה אמת ותורתו אמת והם בדאין, אמר לי כל שלשים יום (פירש (רש"י) [**רשב"ם**]: כל ראש חודש) מהדרי להו (ל)גיהנם להכא, ואמרו הכי משה אמת ותורתו אמת והם בדאים, עד כאן, עיין ביאור זה במקום אחר, יעו"ש.

ונ"ל דאיתא במשנה פרק ג' דאבות (מי"ד) חביב אדם שנברא בצלם, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלדיכם, חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. והספיקות רבו.

ונ"ל דאיתא (תהלים קו, טז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' וגו'. והענין, דזכרתי במקום אחר קושית בעל עקדה (שער סד) על עקביא במשנה פרק ג' דאבות (מ"א) הסתכל בג' דברים וכו', כי אדרבה, בזוכרו פחיתת חומרו לא יאשים נפשו בעבור רצונו יתברך וכו', יעו"ש. **ומדרש שמואל** פירש במשנה (אבות פ"ג מי"ד) חביב אדם שנברא בצלם אלדים, וכתב ז"ל בשם **רי"א**: כי רבי עקיבא בא לתרץ מה דקשה על עקביא שנתן כלל שהסתכל אדם בפחיתות חומרו וכו', ורבי עקיבא השיב עליו, שהדרך היותר אמיתי שיסתכל בשלימות נפשו שנברא בצלם אלדים, וישתדל בשלימות נפשו יותר וכו', יעו"ש. ואני כתבתי שם, כי עקביא עצמו ביאר קושיא זו, על פי ביאור ש"ס (עי' ר"ה כז:) שיעור שופר שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן וכו', וביא[ו]ר פסוק (בראשית ב,

יח) אעשה לו עזר כנגדו - שאם יצר הרע משפילו מצד פחיתת חומרו שאינו ראוי לכנס בגדר קדושה וחסידות, אז יעשה כנגדו - מצד מעלת נשמתו ראוי להתגאות ולהתקדש. ואם יצר הרע מגיס רוחו, אז ישפילו וכו'. וז"ש (עי' במ"ר א, ו) בג' דברים ניתנה תורה, באש ובמים ובמדבר וכו', יעו"ש.

והנה זכרנו לעיל, כי משה בירר חלק הטוב, וקרח לקח חלק מקח הרע לעצמו, שבירר חלק הרע.

ובזה יובן ויקנאו למשה במחנה (תהלים קו, טז), ר"ל משה שהי' עניו מכל אדם (במדבר יב, ג), ופירש **רש"י** (שם) שפל וסבלן, ולקח משה מדת השפלות שכנגד היצר הרע, לסייע יצר טוב. וקרח לקח מדת משה השפלות, נגד היצר טוב, לסייע ליצר הרע, והי' שפל בעיניו מלכנס בגדר קדושה ותורה, וז"ש (במדבר טז, ג) כבר כולם קדושים ומדוע תתנשאו יותר בגדר קדושה ופרישות. וז"ש ויקנאו למשה במחנה, שנתקנאו במדת משה שהי' עניו ושפל, שיהיו הם גם כן כך. ולאהרן קדוש ד', שיעשו לו בגדי קדש לכבוד ולתפארת, ולסייע ליצר הרע.

ובזה יובן, חביב אדם שנברא בצלם אלדים, וכמו שפירש **במדרש שמואל** לסתור דברי עקביא שאמר הסתכל בג' דברים וכו' כנ"ל. ולי נראה שבא לפרש דברי עקביא על דרך שכתבתי במקום אחר והוא מסייען, יעו"ש.

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום וכו'. דכתב **האלשיך** פרש' בא (שמות יג, א), ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת וכו' (ירמיה ב, כא), יעו"ש, כשישראל צדיקים אז כולם קרויים אדם אחד, שמתאחדים בשרשם העליון, וז"ש שורק לשון יחיד על היותם צדיקים וכו' כולו זרע אמת וכו', יעו"ש. ובזה יובן חביב אדם, ר"ל שהוא חביב לפניו יתברך כאשר נקראו צדיקים כולם אדם אחד, שאז מתאחדים בשרשם שהוא צלם אלדים, שגם שיש בו עשר מדות מכל מקום הכל אחדות צלם אחד, כן האדם גם שזה שורשו מחסד וזה מגבורה וכו', מכל מקום הכל אחדות צלם אחד, שנאמר בצלם אלדים עשה את האדם. וז"ש חביבין ישראל וכו'. ר"ל כאשר ישראל חביבין זה לזה ומתאחדים בשורשם, אז נקראו בנים למקום, על דרך כולו זרע אמת הנ"ל, וזש"ה בנים אתם לה' אלדיכם, וכמ"ש (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה', כי טבע הבן נמשך אחר (האם) [האב].

וז"ש חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, ר"ל כאשר חביבין ישראל זה לזה אז נקרא התורה כלי חמדה, מה שאין כן כשיש פ[י]רוד אז התורה נקרא מקח רע, שאם לא קיים כל התורה כל התרי"ג ונשאר חק אחד, ופעֵרה פי' לבלי חק. וזהו כונת ריש לקיש שלקח קרח מקח רע לעצמו וכנ"ל, והוא מהנמנע לקיים כל התרי"ג וכנ"ל. מה שאין כן על ידי

אחדות ובקיום חק אחד ניצל מגיהנם, נקרא שפיר כלי חמדה, וז"ש כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, שלא להיות נעזב זה מזה, רק שיהי' באחדות, וכמו שפירשו במדרש איכה, על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יב), שעזבו התלמידי חכמים להחזיק בידם וכו', והנה כך אל תעזובו.

ובזה יובן, תא אחזי לך בלועי קרח, ר"ל סבת בלועי קרח, ר"ל סבת בליעתן, כדי שידע לדורות ויקחו מוסר מהם. וחזאי תרי בזעי, ר"ל ב' בקיעות של היצר הרע שדוחה בהן בני אדם גם בני איש, והם מה שנתקנאו במשה במדת השפלות, ובאהרן הכבוד והתפארת. ומשה ואהרן לקחו ב' מדות לצורך הטוב נגד היצר הרע, והוא מאמר עקביא ומאמר רבי עקיבא וכו'. וקרח ועדתו לקחו ב' מדות לצורך הרע, בשפלות שאינו ראוי ליכנס בגדר קדושה ותורה, וכן בכבוד ותפארת ליצר הרע. ונפק מנייהו קוטרא וחרון אף. וכן הוא הנהגת בני אדם בדור הזה, כמו שכתב **האלשיך** בפ' קדושים וכו'.

לכך ההוא (טעייא) [טייעא] נתן עצה לנפש אדם, שיקח גבבא דעמרא המחמם, כמ"ש (עי' איוב לא, כ) מגז כבשים כי יתחמם. ומשי [ב]מיא, המצנן ומקרר כמ"ש (משלי כה, כה) מים קרים על נפש עייפה, ושיתוף ב' הפכיים אלו כחדא, לרמז שאם היצר הרע מחמם, יעשה דבר מה כנגדו לקרר, שיהי' לו עזר מן כנגדו. ואם היצר הרע משפיל מצד החומר, יראה ליקח מעלת הכבוד והתפארת מצד הנשמה, והוא הדין אפכא, וזה רומ"ח ליצר הרע, שהכניסו שם ולא שלט בי' נורא דגיהנם, רק אחרוך איחרוכי - מצד שעשה זה להראות והי' בו קצת פנים חיצוניות לכך איחרוך איחרוכי.

או י"ל, דתרי בזעי - אנשי החומר ואנשי הצורה כשהם נפרדים, אז ופערה פי' לבלי חק, וזהו סבת בליעתן. מה שאין כן כשעשה שלום ביניהם, גבבא דעמרא - בחינת צדיק הנקרא חי, לחמם עצמו באש שלהבת יה בתורה ועבודת ה', כמו צמר המחמם. ואנשי החומר שנתקררו ועושין מצות ה' מלומדה באבר מת בעצלות, כמו מים המצנן ומקרר. וזה שלקח גבבא דעמרא ומשי [ב]מיא, ששיתף ב' בחינות יחד וניצולו שניהם מגיהנם על ידי אחדות, כי ופערה פי' לבלי חק, שלא קיים גם חק אחד, אבל המקיים גם חלק אחד ניצול על ידי אחדות, כמ"ש (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

ושמעתי דאמרי משה אמת ותורתו אמת והם בדאים, וכנ"ל. ובזה יובן (במדבר יז, ה) ולא יהי' כקרח וכעדתו, שהיו כת לצים על קדושי עליון, ונמנעו על ידם ליכנס בגדר פרישות. רק כאשר דבר ה' ביד משה לו, ר"ל אלו שנענשו ונגעה בהם יד ה' עבורו, ואמרו לו משה אמת - יחיד בזה, והם בדאים - הרבה, מכל מקום נצח מעט אמת שקר הרבה.

ככה לדורות שלא תהיו אחרי רבים לרעות, רק צדיק אחד יסוד עולם, תהי' מבני עלייה המועטים, והבן.

עוד יש לומר, דכתבתי במקום אחר ביאור משנה (קדושין פ"ב מ"א) האיש מקדש בו ובשלוחו וכו'. וביא[ו]ר ש"ס (עי' ברכות לא.) **שמעתי**, כשהי' רבי עקיבא מתפלל ביחיד וכו', יעו"ש. ובזה יובן ויקח קרח, שלקח מקח רע לעצמו, כמו רבי עקיבא כשהיה לעצמו לא הי' יכול לחברן עמו, כך וכך משה ואהרן לא יכלו לחבר את קרח עמהן מאחר שהי' נפרד מהן לעצמו, והבן.

וז"ש סוף הענין (במדבר יז, ה) למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן, ר"ל כשעשה עצמו איש זר, שלא להתחבר ולהיות מזרע אהרן שהי' רודף שלום להתחבר עם כולן, אם כן לא יקרב - להתקרב ולהתחבר עמהן לא יוכל, כאמור. וזהו אזהרה לדורות ולא [יהיה] כקרח וכעדתו - שנפרדו ונחלקו מתוך העדה ומן משה ואהרן, וז"ש כאשר דבר ה' ביד משה לו.

והיינו מה שכתוב (טז, כג-כד) וידבר ה' אל משה דבר אל העדה לאמר העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם וגו', [ו]קודם לזה (שם, כא) הבדלו מתוך העדה וגו'. וקשה, היפלא מה' דבר להיות נגוף ורפא גם בהיותם ביחד, להפריש החיים מן המתים, שזה ימות וזה יחיה. ולדברינו אתי שפיר, שזהו סבת מיתתן, שנבדלו ונפרדו מן העדה ומשה ואהרן, וז"ש העלו מסביב, שלא להתחבר עם קרח ועדתו, מאחר שהם נבדלו מכם אם כן זהו (עצמן) [עצמו] סבת ענשן ומיתתן, ושפיר אמר מצות לא תעשה לדורות ולא יהי' כקרח וכו', וק"ל.

חקת

בפסוק וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגומר, ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה וגו' ולקח עץ ארז ואזוב וגו' זאת התורה אדם כי ימות באוהל וגו' וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי (יט, א-יז). וי"ל ומה נתייחד הדיבור לאהרן עם משה, ואחר כך למשה לבדו נאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך וגו'. **ב**' ב' פעמים לאמר. **ג**' דהל"ל דבר אל בני ישראל זאת חקת התורה, ולא להקדים וכו'. **ד**' זאת חקת התורה, כאלו אין חק זולתו בתורה, וזה אינו. **ה**' אליך מיותר, וחז"ל (במ"ר יט, ד) דרשו,

לך אני מגלה טעמי הפרה ולאחרים חוקה וכו', קשה למה בפרה דווקא נתגלה רק למשה ולא לאחרים.

ו' תאר פרה אדומה צריך טעמא, הא החטא קרוי אדום, ובא פרה לכפר ולקנח החטא כמו שאמרו חז"ל (תנחומא חקת ח) תבא אמו ותקנח צואת בנה וכו', אם כן היה ראוי שתהא פרה לבנה לקנח החטא שנקרא אדום, כמו שמצינו (ר"ה כו.) שאין כהן גדול נכנס לפנים בבגדי זהב רק לבינים וכו'. ז' ל"ל אלעזר הכהן, דהל"ל סתם, ודרשת חז"ל (ספרי במדבר יט, ג) מצותה בסגן, ידוע, וכי תימא כדרשת חז"ל (יומא מב:) אותה לאלעזר, ולדורות בכהן גדול, קשה באמת למה, דהא פרשת פרה נאמרה לדורות גם כן. ח' למה מחוץ למחנה. ט' ארז ואזוב וכו'. קשה, בשלמא אזוב שאם חטא ישפיל עצמו כאזוב, כמו שכתב **רבי משה הדרשן**, מה שאין כן ארז למה וכו'. י' וכל כלי פתוח וגו'. דהל"ל וכל[י] פתו"ח (ולא רציתי לכתוב יותר כי כבר נדפס).

•

ביאור זאת חקת התורה (יט, ב). במדרש (במ"ר יט א, תנחומא חקת ג), זש"ה (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד וכו'. עיין ביאור זה במקום אחר.

ועוד נראה לי לבאר, ונבאר תחלה פסוק (במדבר כא, א-ב) וישמע הכנעני מלך ערד כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי. ופירש **רש"י** שפחה אחת. וידר ישראל נדר וכו'. עיין הספקות בזה וביאורן במקום אחר.

ונראה, דכתבתי במקום אחר מ"ש **בעקדה** בפרש' שמיני ענין לויתן, שהוא חבור השכל והחומר, וסרס את הזכר (ב"ב עד:) הוא השכל, והרג הנקבה היא החומר, לכבשה ולרדותה, שלא ישתמש בחומר רק לצורך הגוף לעבודת ה', ויהרוג הנקבה, כמ"ש (תהלים קט, כב) לבי חלל בקרבי, הוא היצר הרע בעניני האכילה יתנ[י]רה ושאר עניני גשמיים וכו' יעו"ש. וכמ"ש **בזהר** תרומה (קנד:) דהא יצר הרע לא אשתכח אלא מגו מיכלא ומשתי[א] הדא הוא דכתיב (משלי ל, ט) פן אשבע וכחשתי וגו' ותפשתי שם אלדי, דמגו מיכלא ומשתי[א] יצר הרע מתרבי במעוי דבר נש.

והנה השכל הוא נקרא אהרן, אותיות נראה, כמ"ש (ויקרא ט, ד) כי היום ה' נראה אליכם, אותיות אהרן מיכאל, כמ"ש **בשל"ה** וכו', כי על ידי השכל ה' נראה אליכם, היפך החומר שהוא מסך מבדיל בינו לבין אלדיו, והשכל שהוא הצורה איש החסד מקו הימין, יש לו ז' עננים בסוד (תהלים מב, ט) יומם יצוה ד' חסדו, הכולל ז' יומין, וכמ"ש **בפרי עץ חיים** הלכות סוכה (פ"ג), והכנעני הוא היצר הרע נמשך מן החומר קו שמאל.

ובזה יובן, וישמע הכנעני מלך ערד, שעל ידי החטא ערוד ממית (ברכות לג.) - נעשה מלך ערד להמית אדם. שמע שמת אהרן, הוא השכל, שירד ממדרגתו. וכי בא ישראל דרך האתרים ומרגלים לבחינת החומר, להשתמש בו, ולא בבחינת השכל, שמת. אז מצא היצר הרע מקום - וילחם בישראל וישב ממנו שבי, מה שהי' החומר נכנע תחלה כמו שפחה להשתעבד אל השכל בעבודת ה', עתה וישב ממנו שבי, שנעשה החומר והשפחה חפשית שלא להשתעבד אל השכל, רק להתענג בצרכי החומר שנתגבר היצר הרע, דמגו מיכלי ומשתיא יצר הרע מתרבי במעוי דבר נש וכו'. עד שהרגישו ישראל זה, מיד וידר ישראל נדר אם נתן תתן את העם הזה בידי, להכניע החומר בידי כבראשונה. והחרמתי עריהם, שלא להשתמש בו רק לשמים לצרכי גבוה, והמותר יחרים, שלא ישתמש באכילה ושתיי' ושאר עניני החומר רק שיהי' לו כח לעבודת ה', וישמע ד' בקול ישראל וכו', וק"ל.

או יש לומר, דכתבתי כי מדת אהרן הוא להשתמש במדות היצר הרע לשם שמים, כמו לעשות שלום על ידי שקר (אבות דר"נ יב, ג), מה שאין כן לאחרים הוא סכנה להשתמש בסמים הממיתים וכנ"ל.

ובזה יובן, וישמע הכנעני, היצר הרע. שמע אהרן שהיה משתמש במדת היצר הרע מת, ובא ישראל דרך האתרים, תייר הגדול, להשתמש גם כן במדות היצר הרע, שהוא בחינת מרגלים. לכך וילחם בישראל וישב ממנו שבי, כי השקר הי' תחלה כסא אל הקדושה לשם שמים, ועתה השפחה והשקר נעשה חפשי להשתמש בו גם לשאינו לשם שמים, שהורגלו על ידי היצר הרע בשקר לגמרי. לכך וידר ישראל נדר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם, שלא לדבר שקר אפילו לעשות שלום, כי כך דין לוקחי רבית כשיעשו תשובה שלא ליקח אפילו מעכו"ם שהוא מצוה, והנה כך. וישמע ד' בקול ישראל ויחרם אתהם וגו', והבן.

וז"ש מי יתן טהור מטמא - מן השקר הטמא נעשה טהור לשם שמים. לא אחד, בתמיה, ר"ל דווקא לעשות אחדות ושלום אז שרי, וק"ל.

ובזה יובן ויקחו אליך פרה אדומה, שקר וחטא, שהוא פרה אדומה, מכל מקום אין בה מום, כגון לשם שמים, והצדיקים כמשה ואהרן, וז"ש ויקחו אליך, ולאחרים חוקה. וז"ש מי יתן טהור מטמא לא באדם אחד, כי אם אדם צדיק ולא איש המוני, והבן.

בלק

בפסוק וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל וגו' (כב, ב-ג). ופירש **רש"י** וירא בלק וגומר, אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה, לפיכך ויגר מואב וכו'.

ויש להקשות, הלא בפסוק לא הזכיר רק מה שעשה ישראל לאמורי, והוא סיחון, ואיך פירש רש"י אלו ב' מלכים וכו'. וכי תימא, הא באמת עשו לשני מלכים וכו', אם כן מה טעם לא הזכיר בפסוק רק אמורי. **ב'** מה תועלת בפרשה זו לדורות. **ג'** איך שייך פרשה זו בכל זמן ובכל אדם. מלבד שאר הספיקות שזכרו המפרשים.

ונ"ל לבאר, בביאור משנה דאבות (פ"א מי"ד) אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני וכו'. עיין ביאור זה במקום אחר, יעו"ש. והעולה משם, כי עיקר התכלית הוא לי, כמו הרי את מקודשת לי (יבמות נב.), וז"ש האי עלמא כהילולא דמיא, וביארו **הרב המגיד מהר"ם**, ודברי פי חכם חן.

עוד כתבתי במקום אחר ביאור משנה (קידושין פ"ד מי"ב) מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר, על דרך **ששמעתי ממורי** כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה (קהלת ט, י), לקשר המעשה הנקרא אני אל המחשבה הנקרא אין. וז"ש אם אין אני לי, דהיינו אם אפשר לקשר כל מעשיו ברוחני שהוא אין עם אני, מה טוב ומה נעים. ואם לא, יקשר מי לי, **דשמעתי ממורי**, אם מעיין בלמודו ואינו מבין אז הוא בבחינת מלכות, וכאשר הבין אז מקשר מלכות אל הבינה, ודברי פי חכם חן, וז"ש מ"י ל"י, והבן.

וכשאני לעצמי מה אני, דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס דחלק (סנהדרין קט:) אמר ריש לקיש, ויקח קרח (במדבר טז, א) שלקח מקח רע לעצמו וכו'. וביאור משנה (אבות פ"ג מי"ח) חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה וכו', על פי פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש בחלק (סנהדרין קיא.) ופערה פי' לבלי חק וכו' (ישעיה ה, יד), יעו"ש. ובזה יובן, כשאני לעצמי בפירוד, מה אני ספון וחשוב לקיים כל התרי"ג מצות, דהא בלתי אפשר כי אם בכמה גלגולים, כמ"ש **בספר הגלגולים** (פ"ד) יעו"ש, ומי יודע אם יזכה אחר כך לתקן בגלגול. לכך אם לא עכשיו אימתי, והיינו על ידי אחדות, וק"ל.

עוד י"ל וכשאני לעצמי מה אני. דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס שלקח מקח רע לעצמו (סנהדרין קט:), כי רבי עקיבא כשהי' מתפלל ביחיד (ברכות לא.), דהיינו באחדות, הי' יכול להאריך, מה שאין כן בצבור, דהיינו בפירוד, הוכרח לקצר וכו' יעו"ש. וז"ש, כשאני לעצמי בפירוד, דהיינו בצבור, מה אני יכול להתפלל, והבן. הגם שיש כ"ד עתים (קהלת

ג, ב-ח) והיא עת לשנוא ועת לאהוב, ואם כן בהגיע עת לאהוב וכנ"ל להתחבר עמהם, מכל מקום אם לא עכשיו אימתי, כי מי יודע מה יולד יום, וק"ל.

ובזה נראה לי לבאר משנה פרק ב' דאבות (מי"ד) אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. כי אם בגשמי אמר כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, דהיינו עם המחשבה, מכל שכן תורה ותפלה שצריך לפנות מחשבתו מכל מחשבות רעות וזרות, ואז מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר, בלי שום הפסק מחשבה זרה, כי תפלה בלא כוונה וכו', וכן תורה צריך לפנות מחשבתו וכו'. וז"ש אל תאמר לכשאפנה ממחשבות זרות, אז אשנה, ולא עתה שאני טרוד במחשבה זרה. כי הודאי שמו (פיוט וכל מאמינים), **שמעתי** וכו', אבל ספק הוא מצד הקל[י]פה, וז"ש שמא לא תפנה, מאחר שהוא ספק אם כן לא תפנה, שזה עצמו קל[י]פה, אלא צריך בוודאי לפנות מחשבתו. וגם כי יבואו איזה מחשבות זרות, **קבלתי ממורי** איך ידע איזה מחשבה מקו החסד שנפלה בסוד השבירה וצריך לתקנה ולהעלותה. אמנם יש מחשבות שהם הרהורי עבירה, וכאשר באה מחשבה זו, אם ידע האדם שיש עליו דינים ורוצים להענ[י]שו, על כן יחרד חרדה גדולה, ונעשה יחוד יראה ונורא ויתפרדו כל פועלי און, וכאשר פירש הפסוק (בראשית יב יא), ועתה ידעתי כי אשה יפת מראה את פן יהרגוני, שהוא סימן העונש שיכנס הרהור האשה בו, ודברי פי חכם חן.

וזש"ה תהלים סימן נ"ה (ה) [ו]אימות מות נפלו עלי, שהם מחשבות זרות והרהורי עבירה, כמ"ש בסמוך (שם, ד) כי ימיטו עלי און, לכך עצה היעוצה - יראה ורעד יבא בי, וק"ל.

וכאשר נבאר המשך פסוקי סוף פ' חקת (כא, לג-לד) ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם וגו' ויאמר ד' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי וגו'. ויש להבין, למה נכתבה פרשה זו בתורה שהיא לדורות, דמאי [ד]הוה הוי. ועוד דאמר לו ה' אל תירא, דמשמע שהי' ירא אותו, וקשה למה. ודרשת חז"ל (נדה סא.) ידוע. ועוד, דהל"ל בידך אתן אותו, מה שאין כן נתתי לשון עבר לא אתי שפיר.

ונ"ל, דהפרשה זו סוד התפלה, שהיא בכל אדם ובכל זמן. ובזה יובן ויפנו ויעלו וגו', ר"ל שנפנו ממחשבות זרות, כמ"ש **באורח חיים** סימן צ"ח, שיסיר כל מחשבות הטורדות אותו עד שישאר מחשבתו זכה בתפלתו וכו'. ויצא עוג מלך הבשן לקראתם וגו', ר"ל כאשר הפנו ממחשבתם משאר מחשבות אז יצא לקראתם מחשבה של קל[י]פת עוני למלחמה, שהיא קל[י]פה קשה מאד, גם משה שנקרא דעת (זח"ב רכא.) נתירא ונתחרד

חרדה גדולה איך ישבר קליפה קשה ומחשבה זרה זו בתפלה, שלא יבלבל מחשבתו בתפלה. אז ויאמר ה' אל משה בחינת דעת, אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו, ר"ל כי על ידי המורא שנתירא נעשה יחוד יראה ונורא ונתפרדו כל פועלי און, וכבר נתתי אותו בידך בעת המורא שלך.

וז"ש ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך [ה]**אמורי**, כי המחשבה נקרא אמורי, לשון אמירה, כמ"ש (אסתר ו, ו) ויאמר המן בלבו, ולכך אמירה בחשאי, וסיחון הוא מלך לאמורי, לכל מחשבות הרעות, שהוא קל[י]פה קשה, ועל ידי המלחמה במחשבה נשבר הקל[י]פה למעלה, וממילא נשאר האומה למטה פגרים מתים, כי יפקוד ה' על צבא [ה]מרום במרום תחלה, ואחר כך על מלכי [ה]אדמה באדמה (ישעיה כד, כא).

ובזה תבין, כל ענין מלחמת משה ויהושע ודוד הנזכר בתורה וכתובים הנ"ל, היו על ידי תפלה לשבר הקל[י]פה במחשבתו, וממילא יוכנעו האומות למטה, והבן.

ואגב נבאר בקיצור פ' בשלח (שמות יז, ח) ויבא עמלק וילחם בישראל ברפידים וגו'. ר"ל עמלק היא המחשבה וקל[י]פה קשה, סוף מן בלעם ובלק, כמ"ש **בזהר** (ח"ג רפא:) וכו'. וילחם בישראל, במחשבה, בסוד (בר"ר א, ד) ישראל עלו במחשבה. והיא ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה (עי' סנהדרין קו., זח"ב סה:), כי צריך ללמוד תורה קודם תפלה ולאחר תפלה, כמ"ש בש"ס דברכות (לא.) אין עומדים להתפלל אלא מתוך דבר הלכה וכו', הגם בש"ס משמע לפניו לבד, וטעם הש"ס הוא מפני טרדות המחשבה וכו', **ובזהר** מבואר גם אחר התפלה ילמוד וכו', ומכל מקום גם להש"ס אתי שפיר, לפי שרפו ידיהם מדברי תורה נטרדו במחשבה זו של קל[י]פת עמלק[30].

לכך ויאמר משה, בחינת הדעת. בחר לנו אנשים, בח"ר מלשון ואותיות חבר, להתחבר עם אנשים צדיקים, כמו רבי עקיבא שהיה מתפלל באחדות הנ"ל, אז היכולת לכוין ולשבר על ידי המחשבה כל הקליפות.

ויעש יהושע וגו' וכאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. ר"ל כי השכל שנקרא יד ה' היא התפלה, כמ"ש (תהלים קט ד) ואני תפלה, וכאשר ירים משה ידו - לקשר מלכות אני אל המחשבה הנקרא אין, ונעשה מן ידו יוד סוד המחשבה, אז משבר כל הקל[י]פות והמחשבות זרות ומבטל כל גז[י]רות קשות, כאשר **שמעתי זה ממורי**, ודברי פי חכם חן, לכך וגבר ישראל וגו'.

[30] הגה"ה ובמקום אחר כתבתי מ"ש בתיקונים ומיד דמשתדלין בתורה בדחילו ורחימו יתמחי עמלק וכו', יעוין שם. אם כן אתי שפיר שרפו ידיהם מדברי תורה, והבן.

ויחלוש יהושע את עמלק לפי חרב, ר"ל בחרב פיפיות של התפלה, וכמ"ש (ישעיה יד, יב) חולש על גוים - בתפלת לחש על ידי המחשבה, והבן.

ובזה יובן, וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי, ר"ל שראה בלק שהוא העונש - בא לקן, שהי' ראוי להם, שנמשך מן בן צפור, שהיא המחשבה רעה שנקרא צפור רעה, והם בטלו זה העונש. וז"ש את כל אשר עשה ישראל לאמורי, היא המחשבה רעה ששברו, על ידי המורא והחרדה שחרדו ישראל מפני המחשבה רעה הנקרא אמורי, שהיו סיחון ועוג למטה פגרים מתים. לכך ויגר מואב מפני העם, לשון מורא גם כן, שסבר גם כן על ידי מורא גם כן יושבר כח ישראל כמו הם, ובאמת זה אינו, כי אדרבה, כי רב הוא - שזה סימן שימסרו בידם ויכנעו, וישראל היו רב וגדול עליהם, וכמו שאמרה רחב (יהושע ב, ט) ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ [ו]כי נפלה אימתכם עלינו, וכמו שפירש **האלשיך**, יעו"ש.

וכאשר ראו שאין תקנה בזה, לכך ויקוצו מפני בני ישראל, שקצו בחייהם של ישראל, שהוא כוונת התפלה על ידי מוחין שנקרא חיים ונשמה, ותפלה עצמה היא כגוף אל הנשמה כנודע, וידעו שבא קצם על ידי חייהם של ישראל, כי על ידי כוונת התפלה משברים הקליפות למעלה, וסר צילם מעליהם למטה, וגבר ישראל, והבן.

ואגב נבאר משנה פרק ד' דברכות (מ"ג) רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם י"ח. רבי יהושע אומר מעין י"ח, ורבי עקיבא אומר, אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל י"ח, ואם לאו מעין י"ח. ויש להבין במאי פליגי רבן גמליאל ורבי יהושע. וביותר לרבי עקיבא, אם תפלה הוא תקנת אנשי כנסת הגדולה, וכי מפני שאין שגורה בפיו יוכל לבטלה מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה.

ונ"ל דשמעתי ממורי, כי רבי נחוניא בן הקנה אחר שידע כל הכוונות הי' מתפלל כתינוק בן יומו וכו', **יעו"ש**. וביאר מורי, כי בענין התפלה ועבודת ה' יש ב' בחינות, אחת שמאל, שהקדוש ברוך הוא דוחה אותו. ב' ימינו יתברך מקרב. והענין כמבואר **בטור אורח חיים** סימן ה', דכתב הטור, יכוין ה' בקריאתו באדנ"י שהוא אדון הכל, ויכוין בכתיבתו ידו"ד הי' הוה ויהיה, המהוה כל העולמות וכו'. אם כן כשאדם אומר בלב מבין ברוך אתה, שה' יתברך לנגד פניו, וגם פירוש שם הוי"ה שהוא הי' הוה ויהיה, המהווה כל העולמות ומחיה כל הנשמות בהזכרת שם זה, היש תענוג גדול מזה שמדבר עם המלך מלכו של עולם פנים בפנים, וכמ"ש (שה"ש א, ב) ישקני מנשיקות פיהו, ואז יקרא בחינה זו ימינו יתברך תחבקני. מה שאין כן אם עונותיו מבדילין בינו לבין קונו, ובעת אומרו ברוך אתה וכו' מחשבה זרה מפרדת בינו לבין אלדיו, וטורדת אותו

המחשבה בהבלי עסקיו של עולם הזה, ואין יכולין לכוין כו' וניטל ממנו התענוג הנפלא של ישקני מנשיקות פיהו, אז בחינה זו נקרא שמאלו של הקדוש ברוך הוא. ומכל מקום גם בעת שהשמאל דוחה היא לתכלית כדי שיקרב אותו בימין לקבלו בתשובה, והחכם יתן לב לידע בעת ששמאלו של הקדוש ברוך הוא דוחה אותו ה' יתברך בעצמו ובכבודו שם, כי חוש הראות מעיד בעת שאדם דוחה חברו הוא עצמו שמה, לכן יקבל דחיי' זו באהבה וינשק הדחייה, ויחרד חרדה גדולה, ולהבין שזה הדחיי' כדי להתקרב אליו יתברך יותר, והוא אשר ימינו פשוטה לקבל שבים. וכן בכל עניני פחד ויראה חצונית יכנס מזה ליראה פנימית. וכן ע"י מחשבות רעות יבין וכו'. הגם שהנשיקה ממנו יתברך טוב יותר מהדחייה, מכל מקום יעשה כנ"ל, ודברי פי חכם חן.

הרי שיש ב' בחינות, ימין ושמאל, והחכם עיניו בראשו להבין ולהשכיל, אם הזמן גרם שיוכל לכוין בסוד הפנימי ולהתענג כנ"ל מוטב, ואם רואה שהוא בסוד הקטנות ואינו יכול לכוון, שמתגברין עליו מחשבות זרות, אזי יתפלל כתינוק בן יומא מתוך כתב, כאשר **העיד מורי על עצמו**, שהי' בארץ אחרת זמן מה בבחינה זו שנסתלק ממנו הנ"ל, והי' מדבק עצמו אל האותיות וכו', ואמר, כאשר מתפלל מתוך הכתב ומדבק עצמו אל האותיות אזי מעלה בחינת עשיה, כי תיבת כתב ראשי תבות כ'תר של מלכות שהוא ת' על ידי ב' בינה, וכך צוה לאיש פרטי שיעשה כך, עד שחזר למדרגתו העליונה וכו', ודברי פי חכם חן.

ואפשר לומר דרך רמז, שאמר ה' יתברך ליעקב אל תירא מרדה מצרימה ואנכי אעלך גם עלה (בראשית מו, ג), שירד למדרגתו בחינת שמאל כדי להעלות עשיה, והבטיחו שיחזור למדרגתו העליונה, גם עלה - שיהי' לו עלייה כפולה, כמו **ששמעתי ממורי על עצמו**, אחר ירידתו הנ"ל הי' לו עלי' כפולה, גם בגשמי הי' מאהב לכל אדם, ברואה שהכל מסתלק ממנו ואחר כך כשחזר למעלתו, אם כן הכל בידו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן דפליגי, רבן גמליאל סבירא ליה יתפלל י"ח, ורבי יהושע אומר מעין י"ח, ובא רבי עקיבא כמכריע, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי בעת שימינו יתברך תחבקני ושגורה תפלתו בפיו, דהיינו בפיו ולבו שיהא שווין בלי מח"ז, אז יתפלל י"ח בעל פה, ויקשר מלכות הנקרא פה, אל ח"י ברכאן, סוד (עי' ברכות ט:) סמיכת גאולה לתפלה דצלותא סוד צדיק חי עלמין, וצדיק עולה עד הדעת היא המחשבה, ומקשר מלכות ע"י צדיק אל המחשבה הנקרא אין, ונעשה מן אני אין, כמו שכתבתי מעבר לדף, ובזה ממשיך שפע מאין סוף על ידי צדיק למלכות ומשם לכל העולמות. ואם לאו, שהוא

בבחינת שמאל וכנ"ל, יתפלל מעין י"ח, לעיין בכתב של י"ח ברכאן, לדבק עצמו אל האותיות כפשוטן, ובחינה זו נקרא מעין י"ח ברכאן, שהיא להעלות עשייה מלכות, הסמוך לבחינת יסוד ח"י ברכאן, וגם לשון מעין - מעיין י"ח היטיב בכתב, ולעולם צריך י"ח שלימות, והבן, וה' יתברך יכפר.

ועיין בזהר פ' פנחס דף רמ"ב עמוד ב' רעיא מהימנא: בשאר צלותין איהו חובה (לסמכה) [לסמכא] לה בצדיק ח"י עלמין, דבי' כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק בכל אותו יום וכו'. אם כן שפיר אמרו אם שגורה תפלתו בפיו, השכינה שנקרא תפלה שגורה בפיו, יתפלל י"ח - לסמכה ולקשרה בחי שהיא י"ח, מזה סומך גאולה לתפלה, והבן לשון שגורה, כמו משגר כוס של ברכה לביתו (סוטה לח:), כך הצדיק הוא משגר ושולח לקשר תפלה בפיו לח"י. מה שאין כן ברואה שאין שגורה בפיו, אינו צריך לקשרה לח"י, ויתפלל מעין י"ח, ואתי שפיר. וזה נודע לאדם, באם כוונתו בתפלה לא לתועלת עצמו רק לתועלת השכינה השגורה בפיו, אז יקשר לצדיק ח"י עלמין ונקרא סמיכת גאולה לתפלה, וה' יתברך יכפר.

עוד י"ל בכל יום מתפלל אדם י"ח. דכתבתי ביאור ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא (במדבר ט, ו), שתהי' התפלה בטהרת המחשבה וכו', יעו"ש. וז"ש בכל יום, שהוא בטהרת המחשבה, יתפלל י"ח. ואם לאו, מעין, והבן.

ועל פי זה כתבתי שם ביאור בפ' קדושים (ויקרא יט, ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו וכו', יעו"ש.

עוד יש לומר ביאור איש אמו ואביו תיראו וגו'. דכתבתי וישב ממנו שבי (במדבר כא, א) על פי מ"ש בעקידה (שער ס) ביאור ש"ס (ב"ב עד:) ענין לויתן, שבראן זכר ונקבה, ואלמלא נזקקין זה לזה היו מחריבין העולם, מה עשה ס[י]רס הזכר והרג הנקבה וכו'. וביאר, שתואר הלויתן הוא השכל עם הגוף. וסירס הזכר, שצריך להשתמש באכילה ושתיי' כדי קיום הגוף, שהיא חלק הגוף, והמותר יחרים ויעסוק בצרכי הנשמה, וז"ש והרג הנקבה, כמו לבי חלל בקרבי (תהלים קט, כב) וכו'. וזהו שאמרו אם נתן תתן והחרמתי וכו', יעו"ש.

ובש"ס אמרו (עי' קדושין ל:) ג' שותפות באדם, הגוף הוא מאביו ואמו, והנשמה הוא מה' יתברך וכו'. ונודע כי יש כח האם בבן וצורת הבנאי בבנין, כמו שכתב **הראב"ד** יעו"ש, [ו]בזה כתבתי במקום אחר ביאור משנה (עדויות פ"ב מ"ט) האב זוכה לבן בחמשה דברים, בכח וכו', יעו"ש.

ובזה יובן איש אמו ואביו תיראו, שמוזהר שלא ישחית הגוף מכל וכל, שצריך שיאכל וישתה כדי קיום הגוף, שהוא חלק אביו ואמו, ויש בגוף כח אב ואם, וצריך להאכילן ולהשקותן, והוא רק כדי קיום וצורך הגוף ולא מותרות, מצד מורא אביו ואמו. אבל נשמתו, שהוא חלק הקב"ה שנקרא שבת, כמ"ש **בזהר** (ח"ב פח:) מאי שבת, שמא דקודשא בריך הוא וכו', מוזהר שיכבד נשמתו יותר מהגוף, וז"ש [ו]את שבתותי תשמורו אני ה' אלדיכם, שאתה ואביך, שהוא הגוף, חייבים בכבודי (יבמות ה:), שהוא כבוד נשמתו, והבן.

ובזה נ"ל לפרש משנה סוף כריתות (פ"ו מ"ט) האב קודם לאם בכל מקום, יכול שכבוד האב עדיף על כבוד אם תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו, מלמד ששניהם שקולים וכו'.

לבאר זה, נבאר פסוקי תהלים סימן פ"א (ז-יז) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע, הסירותי מסבל שכמו וגו' עד סופו. וכתבתי מזה בדף כ"א ובמ"א. וכעת נ"ל דכתבתי במקום אחר **שמעתי בשם מורי זללה"ה** למתק דינין בשורשן ל"ל שאם ימצא בתוך הדין איזה שורש של חסד נעשה הכל חסד וכו', יעו"ש. והענין, שיש בכל מציאות שנמצא בעולם דבר והיפוכו, בתוך גבורה ודין יש בו חסד, ובתוך החסד יש בו גבורה ודין, והכל לפי המקבל, וזהו שאמרו בש"ס (ברכות ס: גירסת ע"י) שיהא רגיל לאומרו, כל דעבדין מן שמיא לטב עבדין וכו', וזהו ענין נחום איש גם זו (תענית כא.), וכמ"ש שהוא ביד האדם להפך מרעה לטובה, לעשות מגבורה ודין חסד.

וכבר נודע כי מצות לא תעשה שהם הלאווין, הם גבורות ודין. ומצות עשה, הם מצד החסד. והיודע להפך מן לא אל, שהוא חסד אל כל היום (תהלים נב, ג), נעשה מגבורה חסד. ובחינת אבא הוא קו הימין חסד, ובחינת אמא קו שמאל גבורה, לכך לפעמים הקדים אב ולפעמים הקדים אם, ללמדך ששניהם שקולים, ר"ל שנכללו זה בזה, קו החכמה קו ימין נכלל בגבורה של אמא בשמאל, ואמא גבורה נכלל בימין שהוא אבא חסד. ובזה נעשה יחוד הויה אדם, שהוא יחוד קודשא בריך הוא, על ידי כוונה הנ"ל, והבן.

ובזה יובן, עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים וכו'. דאמרינ(י)ן בש"ס דסוטה (י:) יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה וכו'. והכוונה, על ידי שידע דעת זה להפך הרעה לטובה כמפורש בפסוק (בראשית נ, כ) אתם חשבתם עלי רעה אלדים חשבה לטובה להחיות עם רב ושיהי' לכם לפליטה גדולה, והיינו על ידי שקבל הרעה באהבה, שידע שהוא לטובה, שבזה המתיק הרעה והדין בשרשו שיצא בו

חסד, ונכלל שמאל בימין ונעשה חסד באמת, ונעשה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתי' על ידי שנכלל שמאל משם אדנ"י בימין ששם הוי"ה כנודע.

וז"ש שקידש - ע"י קידושין לייחד שם עם שמים, בסתר - במחשבתו. והוסיפו לו אות אחת ונקרא עדות ביהוסף, זה גרם לו בצאתו על ארץ מצרים - להיות שליט על ארץ מצרים, ונתהפך באמת הרעה לטובה, מן כלם נעשה מלך, כמ"ש דף.

וז"ש שפת לא ידעתי וגו'. כי שפת הוא לשון סוף, כמו (שמות כו, ד) שפת [ה]יריעה וגו' - להפך תיבת לא מסופו לראשו, ידעתי איך להפכו, מן לא יהי' אל, חסד מן גבורה להדין שנקרא לא, כי הלאווין בגבורה כנ"ל.

וי"ל דזהו שפירש **רש"י** בפ' תזריע (ויקרא יג, לא) ועמוק אין מראה מן העור, לא ידעתי פירושו. והוא תמוה, ל"ל לפירוש רש"י, ולדברינו אתי שפיר, כי נגע וענג אותיותיהן שווין, כמ"ש **בספר יצירה** (ב, ד) אין למעלה מענג ואין למטה מנגע וכו', והיודע להפך מנגע לענג גורם טהרה אל הטומאה בסוד (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד, בתמיה, כי אותיות נגע וענג אחד, וזה טהור וזה טמא. וז"ש ועמוק אין מראה, כי אין משמש הן ולאו, ופירושו כמו לא ידעתי הנ"ל שפת לא ידעתי, והבן.

וז"ש שפת לא ידעתי אשמע. כי אות א' אלופו של(ם) עולם שהוא בכל מקום, ואות א' מורה אחד, שמצא אחדותו יתברך נכלל גבורה בחסד וחסד בגבורה. ובזה נעשה ייחוד אות ה' תתאה שנקרא שם, עם ה' עילאה שנקרא **ע**' רברבי, על ידי **ו**' המיחדם, וזהו אשמע.

הסרותי מסבל שכמו. דכתבתי **שקבלתי ממורי זלה"ה**, שגם שבסמאל יש בו שם קדוש סא"ל גימטריא צ"א יחוד הוי"ה ואדנ"י וכו', ודברי פי חכם חן. וזה מורה על אחדותו יתברך אשר מלכותו בכל משלה גם על הקלי]פות, (והבן, וה' יתברך יכפר. ושפיר הקדים כאן במורא אמו, ובכבוד הקדים אב, לומר ששקולים, דנכלל שמאל בימין, והבן) וז"ש הסרותי מסבל שכמו כפיו וכו' להכניען, וכאשר האדם יודע זה אז זה הסרותי מסבל שכמו, כי מסבל גימטריא קל"ב, שם הנ"ל עם הכולל, ר"ל מצד כללותו יתברך הכולל הנ"ל הוסר מסבל שכמו, כי כשמתענג ברוחני אז נותנין לו משאלות לבו.

כפיו מדוד תעבורנה. דכתבתי פשטו ידיכם בגדוד (ברכות ג:), סוד שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), שצריך לירד בסוד ד' ושפלות דלה, ועל ידי זה עולה, בסוד ותורד כדה ותעל (בראשית כד, יח), כי הצדיק בחינת י' זעירא יורד בתוך ד' נעשה [ה'] (פ'), ועולה להתחבר עם ג' אותיות ראשונות של שם בן ד' וכו', יעו"ש. אמנם דוד שידע זה, התפלל ואמר (תהלים קיח, יז) לא אמות כי אחיה, דהוא תמוה, דפשיטא אם יחי' לא

ימות, והוא כפול. ולדברינו אתי שפיר, כי הירידה נקרא מיתה, כמ"ש **באדרא** (זח"ג קלה:) יעו"ש, לכך התפלל דוד לא אמות, שלא אצטרך לירד כדי להחיות אנשי החומר ולהתחבר עמהן להעלותן, כמו שכתבתי. וזה זכאה מאן דאחיד בידא דחי[י]בא, וזהו פשטו ידיכם בגדו"ד, והבן.

וז"ש כפיו מדו"ד תעבורנה, שלא יצטרך להיות עוד בבחינת דו"ד, דהיינו תחלה ד' דלה, ועל כן על ידי שיורד ו' אל ד', שנ"ע ה' ועל ידי זה עולה אחר כך עם אנשי החומר, כי יקוים בו מה שנאמר לא אמות כי אחי' ואספר מעשי יה, והבן.

והטעם, כי בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם וגו'. דשמעתי ממורי זללה"ה כשנזדמן לאדם איזה צרה והתפלל וניצל, גם כשיזדמן לו עוד סבה זה, ולא יהי' צרה וכו', ודברי פי חכם חן. והטעם נראה לי, כי ה' יתברך הי' הוה ויהיה, אם כן מה שיהי' אחר כך נכלל הצרה במה שהי' כבר, וכבר התפלל בעבר על מה שהיה, יעלה תפלה זה על מה שיהיה, וכעין זה שמעתי מן **מהר"נ**. והנה קשה, בצרה קראת לשון עבר, ואחלצך לשון עתיד. ולדברינו אתי שפיר, כי ביאר טעם מה שנאמר כפיו מדוד תעבורנה, גם שיצטרך עוד בחינה זו ו' כורע לגבי ה' להעלותה וכנ"ל, מכל מקום מאחר שכבר בצרה קראת בעבר, תפלה זו של עבר עולה גם להבא, לכך ואחלצך לעתיד, גם שיצטרך עוד בחינה זו ו' כורע לגבי ה' להעלותה, מכל מקום מקויים בו תפלת דוד לא אמות - שלא אצטרך לירד, גם כי אחי' - שיצטרך ולהעלות אנשי החומר.

והטעם ביאר [ה]פסוק עצמו, אענך בסתר רעם וגו', כי אענך שתהא נענה בתפלתך העבר גם להבא, מכח בסתר שיש ראש תוך סוף, ראשי תבות סתר, שהוא הי' הוה ויהיה, לכך נתהפך מרע, שיהי' שולט ומושל ורעה נאמן, שהוא רע"ם, וז"ש אענך בסתר רעם.

אבחנך על מי מריבה סלה, ר"ל גם כי ה' יתברך צדיק יבחן (תהלים יא, ה), שהוא יהיה, מכל מקום כבר נכלל במה שכבר הי' בימי משה, שנבחן על מי מריבה, ומאז כל הנסיונות שיבחנו לעתיד כל צדיק, סלה, שהוא נענה על ידי תפלת משה, שנשמתו הי' כולל כל ישראל בעבר ועתיד. וז"ש אענך בסתר רעם, גם כי אבחנך עוד, מכל מקום נכלל במי מריבה (עד) עד עולם, וז"ש סלה שהוא נצח, כמו שמפורש בש"ס דעירובין (נד.), וכתבתי במקום אחר, יעו"ש.

ובזה תבין מאמר **הזהר**, פ' שבשעת גאולת מצרים נגאלו ד' גאול[ו]ת וכו'. והוא תמוה. ולדברינו אתי שפיר, מצד הי' הוה ויהי' נכלל הכל בגלות ראשון ובגאולה ראשונה, והוא מ"ש בצרה קראת, ואחלצך לעתיד גם כן, והבן.

שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. דכתבתי במקום אחר, עמך ישראל צריכין פרנסה (ברכות ג:), שהם ב' סוגים ישראל, אחד נקרא עם בחינת אנשי החומר, ב' בחינת אנשי הצורה הנקרא ישראל, שניהם צריכין פרנסה, זה בגשמי, וזה ברוחני לענין התפלה שהם כגוף בלא נשמה. והשיב, שיתפרנסו זה מזה וכו', יעו"ש. **ומצאתי** שמיעה לשון אסיפה וחבור, כמו שאמר הכתוב (שמ"א טו, ד) וישמע שאול את העם וגו'.

וז"ש שמע עמי, אנשי החומר, שיתאספו להתחבר אל אנשי הדעת והצורה, וזהו ואעידה בך - שתבא תפלתך עם אנשי הדעת בחבור אחד, מטעם המבואר שם כדי שיהיה להם פרנסה ברוחני הנוגע אל הנשמה. ישראל אם תשמע לי, ר"ל אתה ישראל, אנשי הדעת והצורה, אם תשמע להתאסף ולהתחבר אל אנשי החומר, לא תהא כוונתך לטובתך הגשמי, שיהא לך פרנסה מהם בגשמי, רק שתהא כוונתך לי, לשמי, כמ"ש (שמות כה, ב) ויקחו לי תרומה, דפירש **רש"י** לי לשמי, וכתבתי שעל ידי זה שיתחבר עם אנשי החומר יתקרבו לה' יתברך, כמ"ש (אבות פ"א מי"ב) אוהב את הבריות ומקרבן לתורה וכו', והכא נמי כך. לא יהי' בך אל זר, אזהרה לאנשי החומר, שעל ידי הגאוה שהוא כעבודה זרה, לא ירצה להתחבר לאנשי הדעת, וז"ש (אבות פ"ב מי"ג) אל תהי רשע בפני עצמך, ר"ל בזה שתהא בפני עצמך, כאשר כתבתי מזה. לא תשתחוה לאל נכר, אזהרה לאנשי הדעת, שאל יכנעו לאנשי החומר בשביל פרנסתן, כמו שכתבתי בשם **בעל עקדה** (פ' יתרו שער מה) במצות לא תעשה לא יהי' לך אלדים אחרים על פני (שמות כ, ג), שהוא עבודה זרה על ידי עסק קיבוץ ממון וכו', יעו"ש, והנה לא תשתחוה להכניע עבור פרנסתך מאחרים, שהוא אל נכר.

אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו. ונבאר ש"ס דשבת (קיח.) אמר רבי יוחנן כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר (ישעיה נח, יד) והאכלתיך נחלת יעקב אביך וכו'. אמר רב יהודא אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו כל משאלות לבו, שנאמר (ישעיה נח, יג) והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך, עונג זה איני יודע מה הוא וכו'. ויש להקשות ברישא מנלן דקאי אשבת, ואם כפירוש **רש"י**, מדכתיב לבתר וקראת לשבת, אם כן בסיפא ל"ל הוכחה, עונג זה איני יודע מהו, דמוכח מענינא דקרא. ועוד הקשה **הגאון** הא אין אדם מת וחצי תאותו בידו (קה"ר א לד, ג יב) וכו'. ועוד, מהו שכר נחלה בלי מצרים.

ועוד, דאיתא בש"ס דברכות (נ.) האומר מטובו חיינו הרי זה בור, ופריך הא כתיב (תהלים פא, יא) הרחב פיך ואמלאהו, ומשני ההוא בדברי תורה כתיב. ופירש **רש"י**

וכו'. והקשה **מהרש"א**, מנלן דבדברי תורה קאי, ומשני וכו'. ואני כתבתי במקום אחר טעם למה בדברי תורה נותנין לו, מה שאין כן בגשמי אין אדם מת וחצי תאותו בידו. כי ברוחני התופס מקצת תופס הכל וכו', יעו"ש. ומעתה נבאר קושית מהרש"א הנ"ל כפשוטו, והוצעת ביאור הפסוק כך הוא, אנכי ה' אלדיך המעלך מארץ מצרים, ר"ל שהעלה אותן למדרגה העליונה לצאת מעסק הגשמי שנקרא ארץ מצרים, שיש לו מצר וגבול, ונקרא אין סוף ונצחי, לכך מעתה הרחב פיך ואמלאהו, שאוכל ליתן ברוחני כל משאלות לבך. מה שאין כן כשהיית בגשמי אי אפשר ליתן לך כל משאלות לבך, שהוא בעולם הפירוד כנ"ל. ושפיר אמר הש"ס ההוא בדברי תורה כתיב, לענין רוחני, אז כל משאלות לבו נותנין לו, ושפיר אמר הרחב פיך ואמלאהו, מה שאין כן בגשמי אין חצי תאוותו בידו, ולא קשיא מידי קושית הגאון הנ"ל.

ומעתה מבואר ש"ס דשבת הנ"ל, דנודע כי הקב"ה נקרא שבת, כמפורש **בזהר** (ח"ב פח:), מהו שבת, שמא דקודשא בריך הוא וכו'. וז"ש כל המענג את השבת - שיצא מעסק הגשמי לדבק ברוחני, ולדבק ולהתענג בו יתברך שנקרא שבת, אז מדה כנגד מדה נותנין לו שכרו גם כן ברוחני, שהיא נחלה בלי מצר וגבול, שנאמר אז תתענג על ד' - ברוחני, והאכלתיך נחלת יעקב אביך, שנאמר (בראשית כח, יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה, והקשה בש"ס (חולין צא:) **ובזהר** (ח"ג פד.), מאי רבותיה, ומשני דקאי על ארץ העליונה ברוחני, וזהו ארץ ישראל, והבן.

ובזה מבואר גם כן מאמר שאמר כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו, מה שאין כן בגשמי, וטעמו כנ"ל דמוכח גם כן מפסוק אנכי ד' אלדיך המעלך מארץ מצרים אז הרחב פיך ואמלאהו, והבן. ועיין מזה במקום אחר.

ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי וגו'. ר"ל שבחינה הנקרא עמי, אנשי החומר, לא שמע להתחבר לקולי, לאנשי הצורה העוסקים בתורה - הקול קול יעקב (בראשית כז, כב). וישראל לא אבה לי דייקא, שלא הי' כוונת בחינת אנשי החומר לי לשמי, רק להנאת עצמן, ולכך שלא הי' כוונתו לשם שמים אין סופו להתקיים, ולא שמע עמי לקולי - לפי שישראל לא אבה לי.

לכך ואשלחהו בשרירות לבם - לבחינת אנשי הצורה, מה שהי' ראוי שיכוון לה' יתברך בתפלה, כמ"ש (תהלים י, יז) תכין לבם תקשיב אזנך, עתה שאין מכוונין לבם לי לשמי, ואשלחהו בשרירות לבם. ואנשי החומר, שאינם רוצים ליילך אחר עצת הזקנים ואנשי הצורה להתחבר אליהם, לכך ילכו במועצותיהם.

ומכל מקום עצה יעוצה שיתעוררו אנשי החומר תחלה לטוב, כי עיקר התעוררות העליונים תלוי בתחתונים, כמו שכתבתי במקום אחר יעו"ש. וז"ש לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו, ר"ל שיתעוררו תחלה אנשי החומר, לו עמי שומע לי - ר"ל שישמע ויתחבר לאנשי הצורה והתלמידי חכמים שבזה נתחבר אלי, כמ"ש (דברים י, כ) ובו תדבק, הדבק בתלמידי חכמים שנחשב בזה כאלו נתדבק בו וכו'. וגם בזה שמחזיקים אנשי החומר ביד אנשי הצורה כדי שבחינת ישראל בדרכי יהלכו, שהתורה נקרא דרך ד', שיוכלו לעסוק בתורה, כמ"ש בדברי הימים סימן ל"א (דברי הימים ב לא, ד) לתת מנת לכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה'. וגם יהלכו, הוא על דרך שכתב **הטורי זהב** באורח חיים סימן מ"ז (ס"ק א), אם בחקותי תלכו (ויקרא כו, ג), שתהיו עמלים בה (תו"כ שם), וז"ש הכתוב (ירמיה ט, יב) ולא הלכו בה וכו', יעו"ש.

וכאשר נכנעו אנשי החומר אל אנשי הצורה כמעט אויביהם אכניע גם כן, ועל צריהם אשיב ידי וכו', ופורעניות שהי' להם אשיב על צריהם. והטעם, כשלא רצו לשמוע מוסר חכמים אז ישמעו מוסר ה', שהוא יסורין, מה שאין כן כשיכנעו להתחבר לחכמים אז יסור מכת פורעניות מהם ויתן על צריהם, ובזה יקחו מוסר גם כן, כמו שאמר הכתוב (עי' צפניה ג, ו-ז) הכחדתי גוים וגו' אמרתי אך תקחו מוסר, שיפרשו להם חכמי המוסר זה הענין, כי יסורי אחרים הוא לתועלתן שיקחו מוסר והם ישמעו.

ואז משנאי ה' יכחשו לו, דאיתא **במדרש** ויכחשו אויבך לך (דברים לג, כט) בשעת טובתן של ישראל אומות העולם מכחשים להם כאלו הם אחים, שאמר עשו ליעקב (בראשית לג, ט) יש לי רב אחי וכו', וחירם אמר לשלמה (מל"א ט, יג) מה הערים שנתת לי אחי וכו'. והנה יש ב' שונאים, א' שונא לה' יתברך ממש, כמו האומות. ב' עם הארץ השונא לתלמידי חכמים עובדי ה', הוא שונא לה' יתברך. וז"ש משנאי ה' - ב' סוגי שונאי ה' הנ"ל, יכחשו לו כאלו הם אחים, והבן.

ויהי עתם לעולם. גם שיש כ"ח עתים, י"ד לרעה וי"ד לטובה (קהלת ג, ב-ח), כמ"ש **המקובלים**, אבל על שונאי צדיק יהי' זה לעולם לרעה.

ויאכילהו מחלב חטה לבחינת ישראל, כפירוש **רש"י**, ומצור דבש אשביעך, שלא יצטרכו אנשי הצורה לכנוע אל אנשי החומר עבור פרנסה, כי מצור דבש אשביעך, כמו שאמר הכתוב (דברים לב, יג) ויניקהו דבש מסלע, והבן.

ועל פי זה נבאר **תורת כהנים** בפ' בחקותי **ומדרש רבה**, אם בחקותי תלכו (ויקרא כו, ג), הדא הוא דכתיב (תהלים, קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, בכל יום הייתי מחשב וכו' והיו רגלי מביאות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש וכו' (ויק"ר

לה, א). ובתורת כהנים (כו, ג) אם בחקותי תלכו, מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, וכן הוא אומר (תהלים פא, יד) לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו וכו' עד ולא תגעל נפשי אתכם (כו, יא) - מלגאול אתכם עוד איני מואס בכם וכו'.

והוא תמוה, **א**' מהו הדא הוא דכתיב חשבתי דרכי וגו', מה זה ענין לזה. **ב**' יש להבין מה שאמר ורגלי מביאות אותי לבית המדרש. **ג**' שבזה שמביא ראיה, לו עמי שומע לי וגו', אינו ראי' כלל שיהיו עמלים בתורה.

ד' משגאל אתכם שוב אינו מואס בכם. אם קאי על הגאולה הראשונה, משגאל שוב אינו מואס בכם, הרי מצינו בפ' בחקותי (כו, ל) ונתתי את פגריכם וגו' וגעלה נפשי אתכם. ואם קאי על גאולה אחרונה, שלא ימאס עוד, אם כן הל"ל משיגאל וכו', מה שאין כן משגאל משמע לעבר. **ה**' דכאן כתוב וגעלה נפשי אתכם, ואחר כך כתיב (כו, מד) וגם בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגו', דסתרי אהדדי. **ו**' קושית **הרמב**"**ן** (ויקרא כו, יא) בעושין רצונו של מקום כתיב (שם) ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם, הא גם בקללות כתיב ולא געלתים, ומה הפרש בין זה לזה. ותירץ וכו', כתבתי מזה בדף, יעו"ש.

הגם דב' קושיות אלו יתורץ חדא באידך על ידי קושיא ג', דאיתא בש"ס דחלק (סנהדרין צח.), אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח וכו', דכתבתי מזה במקום אחר, שהיא שאלת מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות (הגש"פ) - שנתארך הגלות הזה האחרון מכל הלילות. ומשני, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה וכו', יעו"ש. הרי מבואר, כי בכל עבירות שבכל גלות שוכן אתם בתוך טומאותם, ואין השכינה מסתלק מהם, ולכך נגאלו עבור השכינה שביניהם, וכמ"ש (במדבר כ, טז) וישלח מלאך שהוא השכינה, ועל ידי זה ויוציאם, וכמו שכתבו **התוספות** בקדושין (לא: ד"ה איסתייעא) משל, מזמור לאסף אלדים באו גוים בנחלתיך וגו' (תהלים עט, א), יעו"ש, מה שאין כן בגלות האחרון שיש בהם גסי הרוח שגורם סילוק שכינה, ואז אין אלהי בקרבי לכך מצאוני הרעות האלה (דברים לא, יז), ונתארך הגלות עד שיכלו גסי הרוח, וחזרה שכינה בתוך גלותם, ואז למען שכינת עוזו יגאלו, וכמ"ש **בזהר** פ' בחקותי (ח"ג קטו:) לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, לא געלתים בשביל הכלה שהיא עמהם, משל לבר נש דרחים אתתיה דדיירי בשוקי דבורסקי וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, מ"ש וגעלה נפשי אתכם הוא כשיש בהם גסי הרוח, שהוא כעבודה זרה, דסמיך לי' (כו, ל) ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם, כפירוש **רש**"**י** יעו"ש, שהוא עבודה זרה וכו', לכך וגעלה נפשי אתכם, שהוא סילוק וכו' כפירוש **רש**"**י** וכו', כי זה נמשך

מזה כנ"ל. מה שאין כן כשיכלו גסי הרוח, גם שיש בהם שאר עבירות וטומאתם, מכל מקום שוכן אתם בתוך טומאותם, שהכלה החביבה עמהם, אז לא מאסתים ולא געלתים לכלותם - בשביל הכלה שהוא ממש וישלח מלאך ויוציאם, ואז בן דוד בא.

אך שמא תאמר, מחמת שהבחירה חפשית ומסורה ביד האדם, ובפרט עבירה זו שהיא הגאוה שורש כל העבירות, המסורה ביד האדם, מאן יימר שיכלו גסי הרוח, ושמא ח"ו לא יגאלו לעולם. לכך הבטיחן הכתוב תחלה, בימי שלוה ושכנתי בתוככם לעולם, ולא תגעל נפשי אתכם גם בימי הגלות, גם שיהיו גסי רוח הגורם סילוק שכינה לזמן ההוא, מכל מקום לא ישארו בבחינה זו לעולם, רק הבטחון שיכלו גסי הרוח, ובזה לא תגעל נפשי אתכם. וזה שכתב בתורת כהנים משגאל אתכם שוב אינו מואס בכם, שנכללו בגאולה ראשונה כל ד' גאול[ו]ת מצד הי' הוה ויהיה, לכן גם בגלות אחרון אינו מואס בכם, כמ"ש (תהלים פא, ח) בצרה [קראת], ואחלצך לעתיד גם כן, וז"ש לא תגעל נפשי אתכם, דקאי על גלות האחרון, כמ"ש ולא געלתים לכלותם, וסרה קושית הרמב"ן, והבן. ובזה מתורץ ג' קושיות אחרונים.

וכדי לבאר ג' קושיות ראשונים, נ"ל לבאר (ויקרא יב, ב) אשה כי תזריע וילדה זכר וכו'. ובמדרש רבה (ויק"ר יד, א) הדא הוא דכתיב (תהלים קלט, ה) אחור וקדם צרתני וכו' אמר רבי שמלאי וכו'. וכתבתי מזה במקום אחר.

וכעת נ"ל לבאר, דאיתא בש"ס דבבא מציעא (לג:) הגד לעמי פשעם (ישעיה נח, א) אלו תלמידי חכמים וכו'. ויש לתמוה, אם כן בשביל שאני זכר הפסדתי וכו'.

ונ"ל, דכתבתי במקום אחר **דשמעתי בשם מורי זלה"ה** ש"ס (שבת קיג:) וכי דרכו של בעז לשאול בנשים, אלא דבר צניעות וחכמה ראה בה וכו', כי הכל תלוי בהתעוררות תחתונים להרע או להטיב וכו' יעו"ש. וכן כתבתי במקום אחר בהג"ה אשרי אדם שתולה בעצמו באומרו מה שהתלמידי חכמים יורדין ממדרגה מצד שהם לא בניו של הקב"ה, הוא מומם של הדור, שהם דור עיקש ופתלתול, וק"ל. (וזה היפך ממה שנאמר שם). ובזה יובן, הגד לעמי, שהם המוני עם, כי פשעם של התלמידי חכמים נמשך מהם, מצד חלאתם של בית יעקב המוני עם מעוררין תחלה, וקל להבין[31].

ובזה נתבאר ש"ס דשבועות דף י"ח (ע"ב) אמר רבי בנימין בר יפת, כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים, שנאמר (ויקרא יא, מד) והתקדשתם והייתם קדושים, וסמיך לי' (ויקרא יב, ב) אשה כי תזריע וילדה זכר וכו'. ויש לתמוה, הא קיימא

[31] הגה"ה ובזה יבואר גם כן (דברים לב, א-ג) 'האזינו השמים', שיתעוררו למעלה, אם 'ותשמע הארץ' למטה תחלה. וכן 'יערוף כמטר', היורד מלמעלה, 'לקחי', אם 'תזל כטל' שנמצא למטה שכבת הטל 'אמרתי'. וכן אחר כך יש ב' בחינות אלו, והבן.

לן (ברכות ס., נדה לא.) אם אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, ומוכח מפסוק, ואם כן מה ענין קדושה להיולדת זכר.

ונ"ל דאיתא בש"ס דברכות דף נון גימל (ע"ב) והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן ערב, אני ה' אלקיכם זה ברכה. והקשה **מהרש"א** כי פסוק אני ה' אלדיכם אינו בפסוק זה כלל וכו', יעו"ש. ועוד **בזהר רעיא מהימנא** פ' (ח"ג רמו.) מפרש מים ראשונים לענין זרע וכו'. וקשה, מה ענין זה לזה.

ולדברינו הנ"ל, דהכל תלוי באתערותא דלתתא דכך איתער לעילא בין באשה נגד בעלה, ובין באנשי החומר נגד אנשי הצורה וכו'. ובזה יובן מד"ר והתקדשתם וגו', קאי בעולם שנה ונפש בפרט ובכלל, וז"ש והתקדשתם אלו מים ראשונים, שהאשה מזרעת תחלה נקרא מים ראשונים, וכשהיא בקדושה בעולם שנה ונפש, בין באשה ממש, בין באנשי החומר שנקרא אשה נגד אנשי הצורה, באתערותא למטה מני' נתעורר כך למעלה. והייתם קדושים, זה מים אחרונים, אנשי הצורה למעלה, שגם הם מזריעים אחר כך בקדושה מים דכורים, בין באנשי בחינת נפש, בין באנשי הצורה בחינת שנה, שהוא שנה ונפש, וגורמים כך בעולם העליון, וז"ש כי קדוש זה שמן ערב, שיומשך שפע העליון שנקרא שמן ערב כנודע, מן קדוש שהוא חכמה והשכינה שנקרא אני ה' אלדיכם, וזה ברכה שגורם בכל ג' סוגים הנ"ל, באשה גורם שיולדת בזכר ממש, גימטריא ברכה, ואנשי הצורה גורמין ברכה ממש בעולם התחתון, שבא ברכה מעולם העליון, והבן.

ובזה יובן אשה כי תזריע וילדה זכר, ר"ל כי התעורר[ו]ת תחתון שנקרא אשה, גורם כך למעלה לילד זכר, גימטריא בחי' הנ"ל. וז"ש הדא הוא דכתיב אחור וקדם צרתני, כי כמו בחינת אחור כך הוא בחינת קדם, שצרתני יחד. ומפרש רבי שמלאי זה יותר, כשם שיצירת אדם אחר כל בהמה וחיה, כך תורתו ומנהגו נמשך אחר בהמה חי' ועוף, הן להרע או להטיב וכנ"ל, והבן.

ובזה יובן אם בחקותי תלכו, שהם המוני עם שיתחילו להתעורר לטוב, שבחקותי תלכו, כי עמי הארץ הכל להם נמשל לחוק בלי טעם, שאינם יודעים טעם המצות. אז יגרמו גם לתלמידי חכמים מצותי תשמורו - ושמרתם ועשיתם אותם.

וז"ש הדא הוא דכתיב חשבתי דרכי [**כו**'] **בכל יום הייתי מחשב לילך וכו**', והיה רגליה, בחינת המון עם הנקרא רגלי בסוד (במדבר יא, כא) שש מאות אלף רגלי העם וגו', הם היו מביאים אותם לבית המדרש על ידי אתערותן לטוב תחלה וכנ"ל.

וז"ש בתורת כהנים, מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, בחינת אנשי הצורה, לכך צוה שיתעוררו תחלה המוני עם, ועל ידי זה יגרמו לאנשי הצורה גם כן וכו'.

וז"ש לו עמי בחינת אנשי החומר, שומע לי תחלה, אז גם ישראל בדרכי יהלכו אנשי הצורה שנמשכו אחריהם כנ"ל, והבן.

עוד י"ל, דכתב **מהרש"א** בפרק הפועלים (ב"מ פג: ד"ה עד מתי), שלח לי' רבי יהושע בן קרחה, חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עם ה' להריגה. השיב, קוצים אני מכלה מן הכרם וכו'. וזה לשונו: לפי שנקראו חומץ בן יין, השיב לו כי החומץ נעשה מן יין על ידי הקוצים שבכרם, שנתקלקלו הגפנים על ידי הקוצים, אבל כשיכלו הקוצים יתוקן הכרם ויחזור היין למוטב, שלא יהי' נעשה חומץ ודוק, עכ"ל. וכוונתו על דרך מה שכתבתי שמואל הקטן הי' ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין הדור ראוי לכך (סוטה מח:), ושמעתי כי מצד אחדות וכו', יעו"ש, והכא נמי כך הוא. ובזה יובן כל הנ"ל, הגד לעמי פשעם וכו', וק"ל. ומדרש רגלי מביאות אותי לבית המדרש, וק"ל. ופסוק לו עמי שומע לי וגומר, וק"ל.

עוד יש לומר פסוק לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי וגו' עד ומצור דבש אשביעך, דראיתי **בספר פירוש על פרקי אבות** במשנה (פ"ג מ"ה) המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ וגומר, דאיתא בש"ס דבבא בתרא פרק קמא (ח.) אמר רב, אין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ, דההוא דמי כלילא דשדיא אטבריא וכו', עד ערק ההוא כובס, פקע, וכולי. אם כן מבואר, שהמקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ ועול מלכות ודמי כלילא, ועול דרך ארץ - מתשמיש, דתלמידי חכמים פטורין כי אם מליל שבת לליל שבת (כתובות סב:) וכו', יעו"ש.

ובזה יובן לו עמי שומע לי, דקיימא לן (מנחות צט:) הקורא קריאת שמע שחרית וערבית מקיים (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה וכולי, וזה נקרא קבלת עול מלכות שמים. וזה שכתוב לו עמי שומע לי, רצה לומר בחינת עמי הארץ שיקבל עול מלכות שמים תחלה שהוא שמע ישראל, וז"ש 'שומע' לי, לבחינת ישראל התלמידי חכמים בדרכי (יהלכו) [יהלכו] - שיקבלו עול תורה ממש, והגית בו יומם ולילה כמשמעו. אז מעבירין מהם עול מלכות - כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי, לפרוק ממנו עול מלכות, וגם עול דרך ארץ שהוא טרדת עולם הזה בעסק פרנסתו, שלא יצטרך להפריד יומם ולילה. כי מחלב חטה ומצור דבש אשביעך, כמ"ש (דברים לב, יג) ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור, וכמ"ש **הרמב"ם** (הל' תשובה פ"ט ה"א) באם בחוקותי תלכו יהיו מעט טרדה מספיק למזונו, ויהי' פנוי בעולם הזה לעשות הכנה לעולם הבא, ויזכה בזה ובבא, ובהיפך וכו', יעו"ש, וק"ל.

וכדי לבאר ש"ס הנ"ל, אין פורעניות בא אלא בשביל עמי הארץ, וענין דמי כלילא. נ"ל לבאר ש"ס פרק קמא דברכות (ו:) אמר רב חלבא אמר רב הונא, המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר (תהלים יב, ט) סביב רשעים יתהלכון כרום זולת לבני אדם. אמר אביי, לא אמרן אלא דלא מהדר אפי' לבי כנישתא כו', מאי כרום זלות לבני אדם, א"ל אלו דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם. רבי יוחנן ורבי אלעזר אמרו, כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנים ככרום וכו'. ופירש **רש"י**, דברים העומדים ברומו של עולם, זו תפלה שעולה למרום. **ומהרש"א** כתב, דקאי אירשא דקרא, המתפלל סביב לבית הכנסת נקרא רשע, שמזלזל בתפלה העומד ברומו של עולם וכו', ולמאן דדריש שנצרך לבריות, שעובר סביב לבעל חובו וכו', יעו"ש.

ולי נראה לפרש ש"ס הנ"ל, דמבואר **בכתבי האר"י זלה"ה**, דמבינה נעשה כתר לזעיר אנפין וכו', וכן כו' במ"ט ימי הספירה וכו', ובליל שבועות נעשה מן שער נ' בבינה כתר לזעיר אנפין, ובמי חסד טובלות בשחר וכו'. להבין זה, נ"ל דנודע דמתפלה נעשה כתר בראש אלקי הצבאות כשהתפלה מלבות באות, וכמו שיסד **הפייטן** ביוצר יום א' דראש השנה, שמליצי יושר יקבלו תפלות מלבות באות ויתנום בראש אלקי הצבאות, בכתר ונזר בראשו להראות וכו', יעו"ש.

וזהו צחות לשון הש"ס הנ"ל, דברים העומדים ברומו של עולם זו תפלה, כי השכינה נקרא תפלה כמ"ש (תהלים קט, ד) ואני תפלה, ועל ידי תפלת בני אדם עולה השכינה, שנקרא עולם, בסוד מיין נוקבין, בסוד עטרת תפארת (ישעיה סב, ג), שהוא כתר בראש אלקי הצבאות, ועומדת ברומו של עולם - בינה דייקא, בסוד מן העולם ועד העולם (נחמיה ט ה, תהלים קו מח), והיינו כשהתפלה בכונת הלב, שהוא בינה שנקרא לב, כמ"ש **בתיקונים** (הקדמה יז.) בינה מליבא ובה הלב מבין וכו', ואז נכללת ה' תתאה, שנקרא תפלה, בסוד ה' עילאה שנקרא בינה, כמו שביאר **מורי זלה"ה** בלומד ואינו מבין הוא מלכות לבד, ובלומד ומבין מקשר מלכות אל הבינה, ודברי פי חכם חן. והנה מקשר התפלה, ה' תתאה על ידי כוונת הלב אל ה' עלאה בינה, ומזה התפלה שהוא בינה נעשה כתר לזעיר אנפין, והבן. והיינו על ידי תואר אדם אנשי הצורה והנשמה, מה שאין כן תואר בני אדם מזלזלין אותה, שהם אנשי החומר, דנחית דרגא מתואר אדם שהוא הנשמה (ולגאו) [מלגאו] נקרא אדם, כמ"ש **בזהר** (ח"א כ:), ואנשי החומר בני אדם מזלזלין בה, שאינם מתפללין בכונת הלב.

וכתבתי במקום אחר, שיש תקנה שיתחברו גוף בני אדם וגוף התפלה, עם אנשי הצורה ונשמת התפלה, ואם לאו בזה אמרו (אבות פ"ב מי"ג) אל תהי רשע בזה שאתה בפני

עצמך בלי חיבור אנשי הצורה. וזה ביאור הש"ס (ברכות ג:) עמך ישראל צריכין פרנסה - ב' סוגי האנשים הנ"ל, והשיב, שיתחברו זה בזה ויתפרנסו זה מזה, אנשי החומר ברוחני ואנשי הצורה בגשמי, ויהיו תועלת לשניהם וכו', יעו"ש.

ובזה יובן ש"ס הנ"ל, אמר רבן (חלבא) [חלבו] אמר רב הונא, המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע וכו'. דנודע דבית הכנסת נקרא מקדש מעט, והאדם שלם נקרא מקדש בסוד (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר וכו', כי האדם עצמו נקרא היכל ד', וצריכין אנשי החומר להתחבר עמהם בתפלה פנים בפנים מטעם הנ"ל, מה שאין כן כשיחזיר אחוריו אליו, וז"ש המתפלל אחורי בית הכנסת, וכדמפרש אביי דלא מהדר אפי' לבי כנישתא - לאנשי הצורה שנקרא מקדש, בזה נקרא רשע. שנאמר סביב רשעים יתהלכון, כשהם סביב ולא פנים בפנים נקרא רשע, וקאי אתפלה, שנאמר כרום זולת לבני אדם, דברים העומדים ברומו של עולם, כי התפלה שנקרא דברים העומדים ברומו של עולם שהוא בינה, כשהיא בכוונת הלב וכנ"ל, ובני אדם מזלזלים אותה - כשאינה בכוונה, או בחיבור אנשי הצורה, וכנ"ל.

ובזה שפיר אמר רבי יוחנן ורבי אלעזר כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנים ככרום וכו', בשלמא אם יתפרנסו זה מזה לא משתנה פניו, מה שאין כן עתה שנצרך תואר אדם לבריות, ותואר בני אדם המזלזלין הנ"ל לא נצרך לתואר אדם, אז פני אדם משתנה, דכ' בספר **מבחר הפנינים** (שער החכמה ע"ש) שאלו לחכמים, מי הם גדולים החכמים או העשירים, אמרו, החכמים, אמרו להם מפני מה החכמים משכימים לפתחי העשירים יותר מהעשירים לפתחי החכמים, אמרו להם מפני שהחכמים מכירים במעלת העושר והעשירים אינם מכירים מעלת החכם. ואמר, חמלו על נכבד שנקל, ועל עושר שנירש, ועל חכם שנפל בין הכסילים, עכ"ל. וז"ש כיון שנצרך אדם לתואר חכם, לבריות שאינם יודעים מעלת אדם חכם, והראי' שמזלזלין בתפלה ואינם מתחברין עמו, אם כן אז ודאי פניו משתנות, כמו חכם שנפל בין הכסילים הנ"ל. ופניו משתנות, כי (קהלת א, ב) חכמת אדם תאיר פניו, מה שאין כן בין הכסילים שאי אפשר לאדם לגלות חכמה להאיר פניו, ולקיים מה שאמרו חז"ל יהלל(ו)ך זר ואם לאו פיך, ולכך פניו משתנות, והבן.

ובזה נ"ל לבאר משנה באבות פרק ד' (מ"ג) אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. והוא דזכרנו, דחכם שנפל בין הכסילים הוא לבז בעיני הכסילים. אמנם יש עצה יעוצה, כשהוא בין הכסילים יעשה עצמו כסיל ויהי' נכבד בעיניהם, כמו שעשה דוד המלך עליו השלום, שנאמר (שמ"א כא יד, עי' רש"י ז"ל) ויתהולל בידם, והיינו משל שר אחד ונכבד שבא בין הפחותים פשט לבושו ולבש כמותן וכו'. וכן מצינו בכלב שהי'

בין מרגלים ואמר, אני עמכם בעצה (במ"ר טז, יט), שנאמר ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וכו' (במדבר יד, כד), כשהי' בין הכסילים עשה עצמו כסיל, וכמו שכתבתי במקום אחר בשם **מהר"ן**, גם אויל מחריש חכם יחשב (משלי יז, כח) - על ידי שעשה כלב עצמו כסיל אויל, ויהס כלב - ומחריש, וזה לחכמה יחשב, ודברי פי חכם חן.

ובזה יובן אל תהי בז לכל אדם, שלא תהי' בז ונבזה לכל אדם, דהיינו כשנפל בין הכסילים, עצה יעוצה לך שלא תהי' מפליג לכל דבר שאתה שם, רק יתחבר עמהם, שאם נפל בין הכסילים אל יפליג לכל דבר שיעשה עצמו חכם בין הכסילים, שאז יהי' לבוז, רק יעשה עצמו כסיל כשהוא בין הכסילים, שאין לך דבר וכו', וק"ל.

וז"ש חז"ל כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנות, שלא יעשה עצמו חכם אשר חכמת אדם תאיר פניו, רק פניו משתנות לאותו גוון ודוגמא של הבריות שנצרך להם, אם הם כסילים יעשה עצמו כסיל וכו', וק"ל.

ובזה נבאר משנה שאחרי זה (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם, שתקות אנוש רמה. והוא תמוה. ולפי הנ"ל אתי שפיר, מלבד התקנה שלא יהי' לבז אם יהי' חכם בין כסילים, לכך יעשה עצמו כסיל, יש עוד תועלת זה על ידי שיהי' שפל רוח בפני כל אדם, גם כשהוא כסיל יהי' שפל רוח להתחבר למדרגתו על ידי שיעשה עצמו כסיל גם כן. והתועלת בזה, שתקות אנוש רמה, ר"ל להרימם ולהעלותן על ידי שיתחבר עמו, בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותו שכתבתי במקום אחר וק"ל.

עוד נ"ל, דכ' בספר **מבחר הפנינים** (**שער הענוה**): **קרן החכמה** ענוה, וקרן הכסיל עזות. ופירושו כי החכם מנצח עם הענוה, והכסיל מנצח עם העזות, יעו"ש. ובזה יובן, הוי שפל רוח - להיות בבחינת חכם המנצח בענוה ושפלות, ולא תהי' בבחינת כסיל שתקות אנוש רמה, כי הכסיל הנקרא איש תקותו לנצח ביד רמה ובעזות, לכך הוי שפל רוח וכו', וק"ל.

ונחזור לענין הנ"ל שאמרו רמז חכם שנפל בין הכסילים - אל תהי מפליג לכל דבר, מטעם הנ"ל. אמנם ענין הנ"ל הוא בדיעבד ולא לכתחלה, דהיינו שאם נזדמן שנפל חכם בין הכסילים אז יעשה כאמור להנצל מהם, וכמו שעשה דוד המלך עליו השלום, שנתהולל בידם בכדי להנצל מהם. אבל לכתחילה לא ילך החכם בין הכסילים ויצטרך שיעשה עצמו כסיל גם כן ביניהם.

והטעם, כמו שהזהירו חז"ל (אבות פ"ד מי"ד) הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים, ומפורש בפסוק (משלי יג, כ) הולך אחר חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. ועוד, דכתבתי במקום אחר ביאור אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וכו' (תהלים א,

א), כי כלב נכנס בסכנה בבחינה הנ"ל, שלא יהי' בעצת מרגלים, והוצרך להשתטח על קברי אבות שינצל מהם, שיהי' בבחינת עייל ונפיק והוא סוד נפילת אפים וכו'. ולכך דוד המלך עליו השלום לא רצה לכנס לכתחלה בזה, וכמו שכתבתי במקום אחר ביאור מדרש (שמ"ר ל, כב) שכתב **בעקדה** (פ' משפטים שער מו), עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי (תהלים קיט, קכא), משל לסוחרים שהיו בין ליסטים, [ו]זלזלו בסחורותן, שאמרו על אבנים טובות שהוא זכוכית. מה שאין כן דוד לא רצה לזלזל בסחורה שלו ואמר (תהלים קיט, ב) טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף וכו'. ולפי הנ"ל מבואר טעמו על נכון, והבן.

וזה נ"ל ביאור משנה הנ"ל, אל תהי בז לכל אדם, ר"ל בתחלה לא ילך חכם בין הכסילים, שאם יחזיק שם בתורתו ובחכמתו אז יהי' בז לכל אדם, ואם כן יהיו צריך לקיים אל תהי מפליג לכל דבר - שיעשה עצמו גם כן כסיל, ויהי' בבחינת עייל ונפיק, שהוא סכנה, וחמירא סכנתא מאיסורא (חולין י.). וזהו שסמך משנה זו אל משנה (אבות שם מ"ב) הוי רץ למצוה קלה וברוח מן העבירה וכו' ושכר עבירה עבירה, לכך אל תהי בז לכל אדם, שלא יכנס בסכנה החמור מעבירה, כי צריך שיהיה ברוח מן עבירה, וק"ל.

וכן משנה שאמרו חז"ל (שם מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח, ר"ל להיות זנב לאריות, ולא ראש לשועלים שהוא תקות אנוש רימה - להיות ראש ולנהוג ברמה, וק"ל.

וז"ש רבי צדוק אח"ז (שם מ"ה) אל תעשה עטרה להתגדל וכו'. וכן רבי יוסי אח"ז (שם מ"ו) כל המכבד את התורה, כי כבוד תלמיד חכם הוא כבוד התורה, וכמ"ש **היעבץ** במשנה (אבות פ"ו מ"ה) אל תבקש גדולה לעצמך וכו' יעו"ש, וכתבתי מזה במקום אחר. ואם כן כשהוא בין חכמים שמכבדים את לומדיה, הרי זה מכבד התורה, מה שאין כן כשהוא בין כסילים, שהתלמידי חכמים הן למרמס בין רגלי עם הארץ, שפלים ונבזים, נקרא מחלל את התורה. וזהו צחות לשונם במאמר רבי יוסי כל המכבד את התורה, והיינו במה שגופו מכובד בין הבריות, והיינו כשהוא בין חכמים, כמ"ש (עי' משלי יג, כ) הולך בין חכמים יחכם. וכל המחלל את התורה, היינו אם גופו מחולל על הבריות, שהוא בין כסילים שהוא מחולל ומבוזה בין הכסילים נקרא מחלל התורה, כמ"ש ורועה כסילים ירוע.

וז"ש רבי נהוראי אחר כך (שם משנה יד), הוי גולה למקום תורה, ולא בין הפריצים וכו', וק"ל. וז"ש אח"ז (מט"ו) הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים. שדברי כולם עולים בקנה אחד, והבן.

ועתה נבוא לבאר ש"ס הנ"ל דבבא בתרא, אמר רבי אין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ, כההוא דמי כלילא דשדי אטבריא, אתו לקמי' דרבי ואמרו לי' ליתבו רבנן בהדן, א"ל לא, אמרו לי' ערוקינן, אמר להו ערוקו, ערקו פלגיהון, דליוה פלגא, אתו הני פלגא קמי דרבי, אמרו לי' ליתבו רבנן בהדן, אמר להו לא, אמרו לי' ערוקינן, אמר ליה ערוקו, ערקו כולהו, פש האי כובס, שדיוה אכובס, ערק כובס, פקע כלילא. אמר רבי, ראיתם שאין פרעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. והספיקות עם ביאורן על פי הפשט כתבתי במקום אחר, יעו"ש. ושאר ספיקות שלא זכרתי שם יובן ויבואר ממילא.
ונ"ל, דזכרתי לעיל ביאור ש"ס (ברכות ו:) דברים העומדים ברומו של עולם, זו תפלה, כי על ידי תפלה בכוונת הלב נעשה מהתפלה זו כתר לזעיר אנפין, וז"ש **בכתבי האר"י זללה"ה** מן בינה נעשה כתר לזעיר אנפין וכו'. ונודע כי שם אדנ"י מלכות הנקרא תפלה בסוד דינא דמלכותא, השורש הוא ד"ן, ונתחבר מן אות [י'] חכמה לאות **א**' מן אהי' אימא ונעשה שם אדנ"י, ונמתק הדין ונעשה רחמים.
וז"**ש בתיקונים** קול דמי אחיך צועקים אלי וגו' (בראשית ד, ט), שנסתלק א' ונעשה דן, גימטריא דמ"י, וז"ש (בראשית שם) אי הבל אחיך, ונידון בזה וכו', יעו"ש תיקון ס"ט בדף קי"ד בהגה"ה.
ועל ידי כוונת הלב בתפלה וטהרת מחשבתו, מקושר דן אל י' מן חכמה הנקרא מחשבה ואל **א**' מן אהיה בינה, שהיא כוונת הלב, ונעשה רחמים, ומבטל הדין, שנמתק[32], וכמ"ש **בשם מורי זלה"ה** שכל פרעניות שבא לעולם היא כשאין מלכות ביחוד עם דודה, מה שאין כן ביחוד הנ"ל נמתק הדין ונעשה רחמים כמ"ש, יעו"ש.
ובזה יובן, אמר רבי אין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ, שאין תפלתן אלא מן השפה ולחוץ בלי כוונת הלב וטהרת המחשבה, ונשאר ד"ן, ופרעניות בא לעולם, שאין המלכות ביחוד דן עם א'.
ומביא ראיה, כי ההיא דמי כלילא דשדי אטבריא, ר"ל מן תפלת אנשי הצורה נעשה כתר להקדושה, מה שאין כן מן תפלת אנשי החומר ועמי הארץ שמתפללין במח"ז שהיא קליפה, משליכין אל מקום הקליפה ושם נעשה כתר לקליפות. ולכך מדה כנגד מדה, נוצר תאנה יאכל פריה (משלי כז, יח) - כי הצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן (ברכות יז.) ר"ל עטרותיהן של עצמם שהתקינו בתפלתן, וזהו לעולם הבא הקרן קיימת להן שם, ופירותיהן אוכלים בעולם הזה - כי המקבל עליו עול תורה של הקב"ה, מעבירין

[32] הגה"ה ואפשר שזה כוונת (תהלים נא, יז, תפילת עמידה) אדני שפתי תפתח, למתוק כל הדינים שנכלל בתיבת [ד"ן] מן א"ד, ע"י א' של אהי"ה ועל י' מן חכמה, בסוד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי שכתב מהרח"ו (דרוש בסוף ת"ז) והש"י יכפר.

ממנו עול מלכות (אבות פ"ג מ"ה) ופטור מדמי כלילא של מלכות הנמשך מהקליפה, מה שאין כן עמי הארץ, שאינן מתפללין בכוונת הלב, וגם אינן מקבלין עליהם עול תורה - שיתחבר עם בעלי תורה, שהיא עול מלכות שמים, שנאמר (דברים י, כ) ובו תדבק, הדבק בתלמידי חכמים, שאז יצא ידי תפלה בכוונה גם כן כמ"ש, לכך נותנין עליהם עול מלכות וזה דמ"י כלילא דייקא, גימטריא ד"ן, ונסתלק א"י בסוד אי הבל אחיך - ר"ל הבל התפלה של אחיך אנשי הצורה שיודעין לחבר א"י עם ד"ן וכו'.

והטעם דשדי דמי כלילא אטבריא דייקא, משום שהתפלה שנעשה כתר הקדושה עולה דרך ארץ ישראל שהיא באמצע העולם בטבור הארץ, שנאמר (דה"ב ו, לח) והתפללו דרך ארצם, ושם היא אבן השתיה - ש"ת י"ה. וזהו דשדי אטבריא. וגם המוני עם המזלזלין בתפלה גורמין לעשות כתר לקליפה שהיא דמ"י כלילא, כי ד"ן שבאמצע אותיות א"י לא נמתק, ולכך שדי אטבור י"א, טבור ואמצע י"א, גימטריא דמי כלילא אטבריא, והבן.

אתו לקמי' דרבי, ואמרו ליה ליתבו רבנן בהדן. ר"ל שישבו עמנו בכנופיא חדא בבית הכנסת א', ולא יפרדנו מנן להתפלל בפני עצמו, ואז יהי' תפלת הרבים, ואל כביר לא ימאס (איוב לו ה, ברכות ח.), כמ"ש שהתרעמו על דוד המלך עליו השלום, שלא התפלל עמהן, שנאמר (תהלים סט, יג-יד) ישיחו בי יושבי שער - על שאני תפלתי בעת רצון בשעה שהצבור מתפללין (ברכות ח.), ולא התפלל עם הצבור ממש וכו', והכ"נ בקשו מרבי זה כדי שיעשו כתר בקדושה בתפלה, כשיהיו בכנופיא חדא דליתבי רבנן בהדן, ויפטרו מדמי כלילא שהיא כתר לקליפה.

והשיב רבי, לא, והיינו מטעם שלא רצה דוד להתפלל בצבור, שיצא שכרו בהפסידו, שהוא יושבי שער, למהר בתפלה ולצאת וכו', יעו"ש, והכא נמי כך.

אמרו ליה ערקינן, ר"ל בזה דלא ליתבי רבנן בהדן ופורשין מנן, גורמין שגם אנחנו בורחין ופורשין מהן, וז"ש ערקינן. אמר להו ערוקו, שבזה יהי' טובה גדולה לרבנן אנשי הצורה כשפורשין מהן אנשי החומר. וטעם, שכתבתי כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם כו' (תהלים קכה, ג), יעו"ש. ועוד, דכתבתי במקום אחר ועליהם חי' יחיה, דשמעתי **מהרב המגיד מהר"ם**, זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא, שיקשר הצדיק נפשו עם נפש הרשע להעלותן, הגם שהוא סכנה להצדיק, כי הטובע בנהר ובא אחר להצילו יש סכנה וכו', וזה **ששמעתי** רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים לב, ו), ודברי פי חכם חן. מה שאין כן כשהרשע פורש עצמו מהצדיק אז נשאר חיות הרשע עם חיות הצדיק, וז"ש (במדבר יד, לח) חיו מן האנשים וכו', יעו"ש, וגם ניצול מסכנה הנ"ל של הנטבע בנהר, ולכך שפיר אמר רבי ערוקו, שבזה יהי' טובה

לצדיק, ורעה לרשעים, וז"ש (דברים כט, כ) והבדילו ד' לרעה וגו', וכתבתי מזה במקום אחר, יעו"ש.

עריק פלגא, **דליוה פלגא**. **דתרגום** (אונקלוס במדבר טז, א) ויקח קרח, ואתפליג וכו'. והכי נמי עריק על ידי שהוא פלגא, בקליפה. לכך נתמעט דמי כלילא גם כן פלגא, שהוא על ידי כח שנתנו בקליפה כנ"ל, וכשהותר כוחם נתמעט גם כן שם.

אתי הני פלגא קמי דרבי, אמרו ליתבי רבנן בהדן, ר"ל הני קמאי עצמן דאתפלגו וחלק לבן מחמת שלא נתאספו יחד רבנן עמהם בתפלה, וחזרו ואמרו, אם בתפלה לא רצו לשתף עמנו הדין עמהם כטעם האמור, מה שאין כן בשאר ענינים על כל פנים ליתבי רבנן בהדן - שירדו למדרגתן, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ג) אל תהי מפליג לכל דבר, ובזה יהי' לנו תועלת מהם שי[ו]כלו להעלות אותנו בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותה, שזכרתי מעבר לדף.

והשיב רבי, לא, והיינו דמה שנאמר אל תהי מפליג לכל דבר היינו דיעבד, אבל לכתחלה לא, מטעם האמור שיש סכנה, שהיא בחינת עייל ונפיק.

א"ל ערקינן, כשיהי' כתואר חכם בין הכסילים זה גורם ריחוק, שיהי' לבז בעינינו, וז"ש ערקינן, שגורמין לברוח מהן. אמר ערוקו. ערוק כולהון, ר"ל שנתרחק מרבנן בכל הענינים.

פש ההוא כובס, **שדי אכובס**. שהי' כובס ורוחץ לטהר כתמי צואות עוונותיהן, על ידי מימי חסד של תורת חסד שעל לשונו בתוכחת מוסר, שהיא רפואת הנפש, כי חכמים הם רופאי הנפשות, וכמו שכתב **הרמב"ם** (הל' דעות פ"ב ה"א) וכו', וכאשר עתה נתרחקו מהם שלא לשמוע מהם, חכמה ומוסר אוילים בזו (משלי א, ז), ניטל מהן הזכיות וניתן לכובס, בסוד כסוי חטאה (תהלים לב, א) שכתב **בזוהר**, וכתבתי מזה במקום אחר, וז"ש שדי אכובס - זכיותיהן נעשו לבוש לכובס.

ערוק כובס פקע כלילא, ר"ל ערק בסוד קרע, שהוציא מהן חיות ניצוצי הקדושה שהיו בהם בסוד חיל בלע ויקיאנו (איוב כ, טו), ולא היו חיות אל הקליפות, ופקע כלילא של קליפות, ונתחבר כח הקדושה שתהא התפלה כתר לזעיר אנפין על ידי הבינה כנ"ל, וה' יתברך יכפר, והבן.

ולולא דמיסתפינא, הייתי אומר מ"ש פש ההוא כובס, דמבואר בספר **פרי עץ חיים** הלכות שבועות (פ"א) שתקון כתר זעיר אנפין נעשה על ידי בינה שער נ' בלילה, ובשחר בחסד של הבינה שנקרא מים, שהיא כתר זעיר אנפין, בו נטבלת ונטהרת הכלה נו"ק דזעיר אנפין וכו', יעו"ש. וזה סוד (ישעיה ד, ד) אם רחץ ה' את צואת (בני) [בנות] ציון

וגו'. וזהו הכובס - בינה כתר זעיר אנפין, רוחצת ומטהרת להכלה, ולבני אדם שושביני הכלה שהם חבריא. גם כובס גימטריא פ"ז עם הכולל, בסוד (שה"ש ה, יא) ראשו כתם פז. ושדי אכובס, בסוד לא נתמלאה צור אלא (מחורבנו) [מחורבנה] של ירושלים, והוא הדין איפכא, מחורבן צור נתמלאה ירושלים, והנה כאשר תש כח הקליפה, נתמלא ושדי אכובס. ערק כובס, בסוד קרע השטן. ופקע כלילא של הקליפה, ונעשה כתר הקדושה מחורבן כתר הקליפה הנ"ל[33].

וסיים רבי, ראיתם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ וכו'. וה' יתברך יכפר והבן.

ובזה תבין **בתיקונים** תיקון כ"א דף נ"ו (ע"א) וזה לשונו: בגין דאיהי כלה וכו' כד נטלא מאימא עילאה דאיהי שמחת תורה וכו' שוי' עטרה בראש כל צדיק וכו', וכל הענין, שהוא תמוה. ולדברינו אתי שפיר, נוצר תאנה יאכל פריו' (משלי כז, יח) - שהצדיק על ידי שמחבר ה' תתאה תפלה בכוונת הלב אל בינה ה' עילאה ונעשה כתר לזעיר אנפין, לכך עטרותיהן בראשיהן דייקא, והבן.

ובזה נבאר (במדבר ד, כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבותם וגו'. וכתבתי מזה. וכעת נ"ל, כי עמי הארץ שונאים לתלמידי חכמים, כמאמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ וכו' (פסחים מט:), ומכל מקום צריכין תלמידי חכמים להושיט להם יד להעלותן, וכמ"ש (ברכות ג:) פשטו ידיכם בגדוד וכו', יעו"ש. ונראה דזה השיב רבי בצחות לשונו, כשאמרו ליתוב רבנן בהדן, אמר לא, ולא השיב לאו, מפני שהוא לישנא דמשתמע לתרי אפי, כמ"ש בש"ס דירוש' (סוטה פ"ה ה"ה) הן יקטלני לו איחל (איוב יג, טו), והדבר שקול וכו', וכתב **הרמב"ם** (פיה"מ) דמשמע לאו ומשמע הן וכו', יעו"ש, רק שרצה רבי להראות שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ, לכן אמר לשון זה דמשמע לאו ומשמע הן, ובאמת הי' ראוי דליתבי רבנן בהדן להתחבר עמהן ולהעלותן, רק שהי' הוראת שעה שרצה רבי להראות וכו'.

ובזה יובן נשא להיפוך מן שנ"א שהם עמי הארץ - לחברן ולהעלותן, שיהי' נשא את ראש בני גרשון שאמרו ערקינן - שהם גרים בארץ אחרת על שם תואר גרשון, גם הם לבית אבותם, על ידי מחשבה שנקרא אב"א, והבן.

ואגב נבאר מגילת רות (א א - ג יג) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדה מואב וגו' ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושני בניו

[33]*הגה"ה ובזה תבין ס' שבועות ו", והבן ס' כניסת המוחין ביום טוב זה, וכמ"ש בפרי עץ חיים (שער חג השבועות פ"א). וז"ש קרע וכו' ופקע כלילא, והבן.

מחלון וכליון וגו' ויבואו שדי מואב ויהיו שם, וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא וב' בניה, וישאו להם נשים אחת ערפה ואחת רות וגו' וישבו שם כו' שנים וימותו גם שניהם וגו' ותקם היא וכלותיה ותקם משדי מואב וגו' לשוב אל ארץ יהודה וגו' ורות דבקה בה וגו' ותאמר נעמי לרות וגו' הלא אבקש לך מנוח וגו' ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וירדת הגורן וגו' ותגל מרגלותיו ותשכב וגו' ליני ובבקר אם יגאלך טוב יגאל וגו' וגאלתיך אנכי וגו'. והספיקות רבו, וקצת ספיקות וביאורן כתבתי במקום אחר יעו"ש.

וכעת י"ל, כי צורך מגילה זאת הוא צורך בכל אדם ובכל עת ובכל זמן. דאיתא בש"ס (ברכות סא:) צדיקים יצר טוב שופטן, ורשעים יצר הרע שופטן וכו'. והענין, דאיתא **בספר יצירה** (ה, ב) שיש י"ב מנהיגים בנפש האדם, והם י"ב איברים וכו', יעו"ש, ועליהם יש מנהיג ושופט אחד על י"ב מנהיגים ושופטים הנ"ל. רק יש הפרש בזה השופט הכולל, שבצדיקים יצר הטוב שופטן ומנהיגן, וברשעים יצר הרע שופטן ומנהיגן. אמנם החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד), גם בחינת הצדיקים פעמים עולה ופעמים יורד בסוד (רות ג, ז) ותגל מרגלותיו ותשכב, שהנשמה יורדת ממקום מושבה ברום המעלות במ"ח שבראש שאז הוא בחינת מלך, כמ"ש **בספר יצירה** (ו, ב) כמלך במלחמה וכו', ויורדת עם הרגלים, שהוא מקום שליטות הקליפות, בסוד (משלי ה, ה) רגלי' יורדות מות, והצדיק חוזר ועולה בסוד (שם כד, טז) שבע יפול צדיק וקם, וז"ש הכתוב (שמ"א ז, יז) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, כמו שכתבתי במקום אחר, יעו"ש. אבל מי שאינו בחינת צדיק נשאר שם בבחינה זו, ויורד ואינו עולה, כי יצר הרע ששליטתו שם בקליפות, שופט ומושל על האדם, אז יש בבחינת וי, שיש שופט על השופטים, שהוא שליטת היצר הרע מלך זקן וכסיל (קה"ר ד, ט) כי שפ"ט הוא טפ"ש למפרע, שזה גורם ויהי רעב בארץ, כמפורש **בזהר** שם, שימי רעב הם ימים ששולט הרעה, וימי שובע הם שליטות ימי טוב, יעו"ש.

וילך איש מבית לחם יהודא, שהנשמה שהיא שר ומלך שנקרא בחינת איש, כמ"ש **בתוספות יום טוב** (סנהדרין פ"ג מ"ו) איש ירושלים וכו', שהלך מרום המעלות של הקדושה, שנקרא בית לחם יהודא, לגור בשדי מואב, במקום שליטת היצר הרע - ותגל מרגלותיו ותשכב, ויצר הרע נקרא מואב, שעושה שליחות הקב"ה והוא שליח מאב, וכמ"ש.

וז"ש ושם האיש אלימלך, הוא תואר נשמה לנשמה, שהוא מן חכמה שנקרא אל, בסוד י"פ אל שיש באב"א סוד שבי"ל וכו', ושם הנשמה לנשמה שהוא במוח שבראש נקרא מלך. ושם אשתו נעמי מצד הבינה הוא נשמה. ושני בניו מחלון, שהוא רוח, שמצד זה

עלה יוסף לגדולה, שנאמר (בראשית מא, לח) הנמצא כזה אשר רוח אלקים בו, והעולה לגדולה מוחלין לו עוונותיו, וכליון, שהיא נפש שמצד עשייה, ששם שליטות הקליפות שגורמין כלי' בעולם, וזש"ה (משלי יט, ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, כשנשאר הנפש לבד בלא דעת שהוא רוח, וז"ש מחלון וכליון.

וז"ש ויבואו שדי מואב ויהיו שם, ר"ל שנשארו שם, וזהו ירידה הנקרא מיתה, וז"ש וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא וב' בני', ר"ל אחרי שידעו שנעשו שיריים, שאין להם מנהיג טוב ומלך, אז נתנו לב הם עצמן לשוב ולהעלות למקום מעלתן, סוד ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, שכתבתי לעיל, רק שלא ידעו להזהר איך להעלות מבין הקליפות, לכך וישאו להם נשים מואביות שם האחת ערפה ושם השניה רות וכו'. והענין, דמבואר **בכוונת** סוד הרחיצה בערב שבת **ובכוונת** סוד הקדיש, כשעולין העולמות והקדושה אז רוצין להעלות גם הקליפות שאוחזין בקדושה, לכך צריך להפריד הקליפות תחלה בסוד שלהבת י"ה, לגרש הקליפות מהשכינה שרגלי' יורדות מות, כדי שלא יהא נחש כרוך על עקיבה בעלות (רגלים) [רגליה] שהם נצח הוד יסוד במקום חסד גבורה תפארת וכו' יעו"ש, והכא נמי כך, וז"ש וישאו להם נשים - על דרך וינשאם וינטלם (ישעיה סג, ט), שהגביהו והעלו הקליפות גם כן, שהם נשים מואביות, של היצר הרע הקליפה, בחיבור הקדושה שהעלו עמהן. ושם הקליפה נקרא ערפה, שפנה עורף ולא פנים, ושם הקדושה נקרא רות כנודע שהשכינה נקרא רות. וישבו שם כעשר שנים, שנתעכבו בין הקליפות בסוד עשר ספירות, עד שגרמו שימותו גם שניהם מחלון וכליון, כי בחיבור הקליפה ערפה נתגבר כח הקליפה כליון על מחלון, וירדו שניהם, וירדה גם הקדושה שנקרא ירידה מיתה, וז"ש וימותו גם שניהם מחלון וכליון וגו'.

ותקם היא וכלותיה לשוב אל ארץ יהודה ותצא מן המקום. ר"ל כיון שיצאה מן המקום הקליפות אז בקשה להפריד הקליפה - ערפה, מן הקדושה - רות, ואמרה שובנה בנותי אשה לבית אמה, לשוב כל אחת לשורשה ומקומה, עד לבסוף ותשק ערפה לחמותה ופרשה, ורות דבקה בה, הקדושה דבקה בקדושה.

ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם וגו' הזאת נעמי וגו' אני מלאה הלכתי, בסוד מלא י"ה - עם נשמה לנשמה של אבא י', ועם נעמי בינה היא י"ה, ועתה ריקם השיבני ד', כי וימת אלימלך וכנ"ל.

ותאמר נעמי אל רות אבקש לך מנוח וגו' הלא בועז מודעתנו וגו' ורחצת וסכת וגו'. דזכרתי לעיל אין פורעניות בא לעולם אלא בשביל גם וגו', ר"ל שאין השכינה ביחוד עם דודה, שנשאר ד"ן ונסתלק א"י הבל אחיך וכו', ועתה אבקש לך מנוח, ר"ל כוונת מנוח

שהי' בסוד פלאי (שופטים יג, יח), שכתב **בפרי עץ חיים** הלכות אכילה, יעו"ש, שהוא אל"ף עם י' (יהו"ה אדנ"י), גם שאין זה לשונו שם, על כל פנים מוכח כי פלאי אל"ף י', ובזה יומתק סוד ד"ן עם א' י' יהו"ה אדנ"י, ובזה ייטיב לך, ובזה ורחצת וסכת - בסוד כובס עליון בינה שיורד הכתר משם להשכינה, וטובלת הכלה בו, וזה וירדת הגורן - אותיות נהר ג', כי יורד מי נהר עליון בג' עדרי צאן - נה"י דז"א, ששם הכלה, ות"ת ז"א הוא כתר נוקבא בסוד הנהר, ואחרי זה עולה משם עד כתר זעיר אנפין בסוד אנכי, וז"ש וגאלתיך אנכי, והבן וה' יתברך יכפר.

ועל פי זה נבאר בפ' בהעלותך (במדבר ט, ו-ז) ויהיו אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. ר"ל הטומאה נמשך מצד אשר נשאר בהם רק נפש אדם בלא דעת וכנ"ל. ולכך לא יכלו לעשות הפסח, התפלה שנקרא פ"ה ס"ח, כמ"ש ביום ההוא - בטהרה, שיהי' בכוונות ביום ההוא, לקשר ה' תתאה אל ה' עלאה ע"י ו' עמודא דאמצעותא, וכמ"ש **בזהר**, ולכך ויקרבו אל משה, בחינת חכמה, ואל אהרן. ואז יהי' בחינת ביום ההוא בכוונת הלב ובטהרת המחשבה, והשאר יובן ממילא כי קצרה היריעה, והבן. וז"ש ולמה נגרע לבלתי הקריב וגו' בתוך בני ישראל, תוך אנשי הצורה, בחינת ישראל אשר עלה במחשבה (בר"ר א, ד), לקשר ד"ן עם א"י, ויהי' טהרה לכולם. והשיב ה' יתברך, עיין פ' מצורע ותבין כאן גם כן.

פנחס

בפסוק וירא פנחס ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו וכו' וידקור את שניהם וגו' וידבר ה' אל משה לאמר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וגו' ושם איש ישראל המוכה וגו' ושם האשה המוכה כזבי בת צור ראש אבות וגו' (כה, ז-טו).

והספקות רבו, זכרן **האלשיך**, **א**' וירא פנחס, מה ראה. **ב**' רומח חסר ו', דיש [אם] למסורה. **ג**' למה ו' חסר אחר אהרן, ואי כפירוש חז"ל (סוטה מג., סנהדרין פב:), לפי שהיו שבטים מבזין אותו וכו', מה תיקן בזה. **ד**' השיב את חמתי מעל בני ישראל מיותר. **ה**' מה ענין השלום לזה. **ו**' בפסוק (מלאכי ב, ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום, מה ענין ב' אלה יחד, החיים והשלום. **ז**' למה פירש שמותן, זמרי וכזבי. **ח**' איך פרשה זו בכל אדם ובכל זמן. ואי לפרסמן וכו', הל"ל סתם בן סלוא ובת צור וגו'.

ונ"ל דאיתא בפרק י"ד דזבחים (קא:) אמר רבי אלעזר, לא נתכהן פנחס עד שהרג לזמרי וכו', רב אשי אמר [עד] שעשה שלום בין השבטים. והקשה **מהרש"א** הא כת' (כה, יג)

תחת אשר קנא לאלקיו, משמע בשביל זמרי זכה לכך, וי"ל, עכ"ל. ועיין לקמן ביאור קושית מהרש"א.

וכעת נראה לי דלא קשיא קושית מהרש"א, דרבי אלעזר ורב אשי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ואגב נבאר פסוק מלאכי (ג, כב-כד) זכרו תורת משה עבדי וגו' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכתי את הארץ חרם. והוא פלאי.

ונ"ל דאיתא בפרק ג' דמכות (כג ע"ב) דרש רבי שמלאי, תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, שס"ה לאווין כמנין ימות החמה, רמ"ח עשין כנגד איבריו של אדם וכו', בא דוד והעמידן על י"א וכו', בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד) וצדיק באמונתו יחיה. והקשה **מהרש"א**, וכי באו לבטל המצות, והביא דעת **הרמב"ם** (פיהמ"ש מכות פ"ג מט"ז) שקיום מצוה אחת מתרי"ג כראוי כאילו מקיים כולם, עיין שם.

אך לבאר זה, נראה לפרש דאיתא בפרק הזרוע (עי' חולין קלד:) דורשי רשומות אמרו, הזרוע כנגד היד, שנאמר (במדבר כה, ז) ויקח רומח בידו. והלחיים כנגד תפילה, שנאמר (תהלים קו, ל) ויעמוד פנחס ויפלל. קבה, כמשמעה, כמ"ש (במדבר כה, ח) ואת האשה אל קבתה. ופירש **רש"י** (שם ד"ה היו אומרים) דדורשי חמורות אמר[ו], מנא לן דנותן זרוע ימין, כי הזרוע והיד שנותנין לכהן כנגד ידו של פנחס, והיד ימין עושה מלחמה כו'. וי"ל דמי איכא מידי דכתיבא בכתובים ולא רמיזא באורייתא (תענית ט.), והיכן רמיזא כאן בתורה שהתפלל פנחס כלל, דלא כתוב רק ויקח רומח בידו וגו'.

ונ"ל דמבואר מתוך קושיא שזכרנו, דנודע מ"ש **בתי'** כי במצות התפלה נכללו כל התרי"ג מצות כו', יעו"ש. ונראה שזה רמז הש"ס (מכות כד.) הנ"ל בצחות לשונם, ואמרו, בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, דכתב **ביפה מראה**, הובא **באלגזי ספר אהבת עולם**, דף לה ע"ב, וזה לשונו: לפי שסיבת קבלת התפלה היא מפני האמונה בשם יתברך שהוא יכול ומשגיח, עיין שם. וז"ש וצדיק על ידי התפלה באמונתו, יחיה ונענה, וק"ל.

עוד י"ל, דצדיקים אינון שלוחין דמטרוניתא שנקראת תפלה, שנאמר (תהלים קט, ד) ואני תפילה, ונקרא[ת] אמונה כנודע. והנה אף שיש לה תוארים הרבה, פרט בכאן תואר אמונה יותר מאינך, כי אמונה ודביקות אחת היא, כמ"ש (שמות יד, לא) ויאמינו בד' ובמשה, ששרתה עליהם רוח הקודש על ידי הדביקות בו יתברך, כמו שאמרו חז"ל ויאמינו בדבריו ישירו תהילתו וכו' (תהלים קו, יב). וכך הוא סדר התפלה, כמו שכתוב

בטור אורח חיים סימן ל"ט, שצריך התפשטות הגשמיות והתגברות כח השכלי קרוב למעלות הנבואה וכו'.

ומלבד זה נראה לפרש מ"ש בתפלה וצדיק באמונתו יחיה, **דשמעתי ממורי** שהקשה **הרמב"ן**, **והכותב** בפ"ה בברכות זכרו בשם **ר' חסדאי וכו'**, בענין תפלה שנשתנה הגזר דין על ידי תפילה מרעה לטובה, וכי יש שינוי רצון לפניו יתברך, בשלמא אם אדם מתפלל עבור עצמו אז י"ל מאחר שהאדם משתנה מרעה לטובה גם גזר דין משתנה מרעה לטובה, מה שאין כן אם אחרים מתפללין עבורו קשה כנ"ל. ותירץ בשם, מאחר שהתפילה היא למתק דין המלכות הנקרא דין, ששורשו בבינה, וכאשר מתפלל עבור חבירו בזה האופן, אז מקשר למעלה בשורש, והוא אדם אחר לא זה הראשון וכו'. וביאר הוא ביותר, דנודע דגזר הדין היא טפה ברחם המלכות, והיא אותיות, כמו שאמרו בש"ס דברכות (נה.) יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכו', ובוודאי אין המלך בעצמו עושה דין באחרים, כי אם שמצווה לשליח על ידי תיבת צירוף המשמיע מה גזירה גוזר עליו. ויכול השליח לעשות בראשי תיבות של הגזירות שגזר, דמשמע ענין אחר. והנה הצדיק, שליחא דמטרוניתא, היודע למתק דינין בשורשן, לקשר הטיפה שמלכות אל הבינה, ונשתנה אל ענין אחר, והבן, ודברי פי חכם חן. ושפיר אמר וצדיק באמונתו יחיה, ר"ל כי הצדיק על ידי התפילה באמונה ודביקות מחברו ומקשרו בשורשו ששם החיים, כנודע דבינה נקראת אלקים חיים, ועל ידי זה וצדיק באמונתו יחיה[34].

ונ"ל דזש"ה (בראשית טו, ו) והאמין בד' ויחשבה לו צדקה, גם הנ"ל, הנקרא צדיק שהוא דין, נעשה צדקה, רחמים, שהוא בינה, על ידי האמונה ודביקות שתיקן מלכות בבינה, והבן, ובזה תבין **בזוהר** שם.

העולה מזה, שכלל הש"ס כל התרי"ג מצות במצוה אחת, שהיא התפילה, שנעשה חיבור צדיק באמונתו יחי' (חבקוק ב, ד), שהוא סוד ונתתי שלום בארץ (ויקרא כו, ו) שכתב **הרמב"ן**, יעו"ש.

ומעתה שפיר רמיזא בתורה מה שאמרו בכתובים ויעמוד פנחס ויפלל וכו', דז"ש ויקח רומח - ר"ל שלקח כל הרמ"ח מצות עשה ביד"ו, דהיינו ביו"ד שהוא המחשבה, שעל ידי התפילה שהיא שקולה כנגד כל המצות באמונה ודביקות בו יתברך, על ידי מחשבה טובה נתדבק בו כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו בקדושתו יתברך, כאשר עשה רמ"ח מצות

[34] הגה"ה ונראה דזש"ה (איוב יד, ד) מי יתן טהור מטמא לא אחד. והכוונה, דבא לתרץ קושית הרמב"ן הנ"ל, דמי יוכל ליתן מטמא טהור, וישתנה על ידי התפילה מרעה לטובה שהוא טהור מטמא. ומשני, לא אחד - שעל ידי שמקשרו למעלה יעשה אדם אחר לא הראשון, וז"ש לא אחד, והבן. ועיין פ' שלח ופ' חק.

עשה ושס"ה לא תעשה לתכלית שיתקדשו כל איבריו וגידיו בקדושתו יתברך, לקיים ובו תדבק (דברים י, כ) שהיא תכלית הכל, כמו שכתבו **המפרשים**.

ומעתה מבואר, כי פנחס זה אליה, ויכול לשנות הטפה שברחם המלכות, שנגזר להכות הארץ חרם, ולהפכו מדין לרחמים על ידי שלקח רומח בידו, זו תפלה, שעמד ויפלל ותעצר המגפה, ונעשה רחם ארחמנו נאום ד' (ירמיה לא, יט), ואתי שפיר.

עוד י"ל ויקח רומח בידו וגו', דזכרנו לעיל בפ' בהעלותך, במשנה דאבות (פ"א מי"ב), הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו', דהקשה **הר"י יעבץ** על אהרן שעשה שלום על ידי שקר (אבות דר"נ יב, ג). ותירץ כי השקר והחנופה דבר הממית פלאי הצדיק להשתמש בו להחיות נפשות וכו', יעו"ש. והנה פנחס אחז במדות אהרן לעשות שלום בין השבטים, רק שלא הי' אפשר לעשות שלום כי אם שלקח רמ"ח בידו, שהוא דבר הממית, ועל ידי סמים הממיתים החי' הנפשות לעשות שלום בין השבטים, והם ב' מדות א' זמרי, שהוא חנופה, כמו שתרגם **אונקלוס** בפרש' מקץ (בראשית מג, יא) קחו מזמרת הארץ וגו', מדמשבח בארעא וכו', הרי זמרי הוא לשון שבח, שמחניף לרשע ואמרו לרע טוב וכו'. וכן כזבי, מדת כזב ושקר, ועל ידי ב' אלו זמרי וכזבי, שאחז ברמ"ח דבר הממית, יכול לעשות שלום.

וכי תימא, אם כן מאי וידקור את שניהם (במדבר כה, ח) להמית ב' אלו, זמרי וכזבי, הא אדרבה הכניסן בחיות הקודש. זה אינו, דכתב **בזוהר** בלק דף ר"ה (ע"א) פתח רבי יוסי ד' ממית ומחי' וכו' (שמ"א ב, ו) ד' ממית לסיטרא אחרא, כיון דחמי לזיו יקרא דקודשא בריך הוא מיד מית וכו', יעו"ש. אם כן הקדושה הוא מותא לסיטרא אחרא. ומעתה מבואר דלא קשיא מידי קושית **מהרש"א**, דשניהם אמת, שעשה שלום, והיינו על ידי שהרג לזמרי וכזבי, וכנ"ל.

ובזה מבואר פסוק הנ"ל, הנני שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ד' (זהו פנחס, שלקח רומח בידו בתפלה כנ"ל) לפני בא יום ה' הגדול והנורא, ר"ל קודם שיצא הגזר דין בפועל להכות את הארץ חרם ח"ו, אלא כשהוא עדיין הגזר דין בכח ולא בפועל, דהיינו כשהוא עדיין טיפה ברחם המלכות, ואז ויקח רומח ביו"ד, שהיא התפלה ששקולה כנגד כל הרמ"ח מצות עשה כשהוא במחשבה טובה לקשר הדין בשורשו, ונהפו(ו)ך מדין וחרם רח"ם ארחמנו. ועל ידו יעלה והשיב לב אבות על בנים, ר"ל כי הצדיק נקרא אבות, כמ"ש (מלכים ב ב, יב), אבי אבי רכב ישראל, והמוני עם נקראים בנים, והשיב לב אבות, שישתמשו במידת הבנים שהם שקר וחנופה, להחיות הנפשות, שישוב לב

בנים במדרגות האבות. פן אבוא והכתי את הארץ חרם, לכך צריך להקדים ביאת אליהו להחיות הנפשות ולעשות מן חרם רחם, וק"ל.

ובזה יובן וירא פנחס, ר"ל וירא - גבורה עם הכולל, ר"ל שנתלבש בקו שמאל, שהוא מידת שקר וחנופה הנמשך מצד שמאל. ויקח רומח בידו, שהוא דבר הממית. וידקור את שניהם, זמרי וכזבי - שנשתמש בהם לשם שמים להחיות הנפשות, שנקרא אצל קליפה מיתה, ועל ידי זה נעשה שלום, ותעצר המגפה מעל בני ישראל (במדבר כה, ח).

וזה"ש פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שיחסו אחר אהרן, שאחז מדתו לעשות שלום - הגם שהוא בן פוטי, שפיטם עגלים לעבודה זרה וכו', ר"ל שאחז במדת שקר שהוא כמו עבודה זרה שנלמד בש"ס (סנהדרין צב.) שנקרא מתעתע וכו', מכל מקום לשנות מפני השלום שרי (יבמות סה:).

וזה לשון השיב את חמתי מעל בני ישראל, כי בזה השקר שהוא חימה על בני ישראל, בזה שנשתמש בו לשם שמים השיב את חמתי מעל בני ישראל.

לכן [אמור] הנני נותן לו את בריתי שלום - ליזכה עוד ולעשות שלום בין השבטים אחר כך, כי מצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד מ"ב).

וז"ש והאיש המוכה זמרי ושם האשה כזבי וגו', להודיעך כי על ידי אלו ג' מידות עשה שלום והשיב חמתו. ובזה תבין איך פרשה זו בכל אדם ובכל זמן, והבן.

וז"ש (**מלאכי ב, ה**) **בריתי היתה אתו החיים והשלום**. ר"ל גם שנעשה שלום על ידי שקר הגורם מיתה, כדאיתא בחלק (סנהדרין צז.), דאמר ההוא מרבנן דאיקלע לאתרא קושטא שמי' ולא מיית אינש בלא זמני וכו', מכל מקום לעשות שלום שרי, ואתי [שפיר] החיים והשלום, וק"ל.

ובזה נבאר ש"ס דחולין ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתים וגו' וישמע משה ויפול על פניו וגו' (במדבר טז, ב-ד), שחשדוהו מאשת איש, שנאמר (תהלים קו, טז) ויקנאו למשה במחנה - מלמד שכל אחד קינא לאשתו וכו'. ויקם משה וילך אל דתן ואבירם (במדבר שם, כה), מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר (במדבר יז, ה) ולא יהי' כקרח וכעדתו כאשר דיבר ה' ביד משה לו. ובזה תמהו **קדמאי ובתראי**, איך יעלה על הדעת לחשוד משה רבנו ע"ה באשת איש. ועוד, דפתח במשה שאין מחזיקין במחלוקת, ומסיים בקרח שהוא בעל המחלוקת בעצמו, מה שאין כן אחרים המחזיקין מנלן בלאו. גם הפסוק עצמו אין לו שחר, חדא, כקרח ועדתו וגו'. ועוד, אשר דיבר ביד משה לו, אין לו שחר כלל.

ואגב נבאר ש"ס פרק הספינה (ב"ב עד.), ההוא טייעא דאמר תא ואחוי לך בלועי קרח, ועיין לעיל פרש' קרח, יעו"ש.

וכעת נ"ל, דקושיא א' לחוד הי' אפשר לתרץ, שהקשו **הקדמונים** מה שנכתב בתורה (עי' במדבר יב, ג) והאיש משה (הי') עניו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה, וכי אפשר שיחשוב עצמו גרוע מכל אדם, אחר שראה שהשם יתברך סיפר עמו פנים בפנים, מה שאין כן עם זולתו. **ובשם מוהר"ן** שמעתי, שהי' כל כך דבק בו יתברך ששכח אם יש בני אדם פחותי ערך זולתו וכו', ודברי פי חכם חן. ובשם **מוהר"ם** שמעתי, כי חסרון בני אדם תולה בעצמו וכו'.

ול"נ, דהא קשיא, ל"ל על פני האדמה, דהל"ל רק והאיש משה עניו מאוד מכל האדם. אלא שהכתוב בעצמו רומז אל הקושיא הנ"ל ותירוצה, דאיתא פרק קמא דקדושין (עי' מט:) ובסנהדרין פרק י"ב אמר רב[י] אושעיא, מאי דכתיב (זכריה יא, ז) ואקח לי ב' מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, וב' חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל וכו'. וכתוב (זכריה ה, ט-יא) ואשא עיני וארא והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהן ולהנה כנפים ככנפי החסידה ותשאינה האיפה בין השמים ובין הארץ ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי זו חנופה וגסות הרוח (שירדה) [שירדו] לבבל, איני והא ט' קבין גסות ירדו לעולם וכו', וגסות הרוח לבבל לא נחית והא סימן לגסות עניות וכו', מאי עניות דתורה, שנאמר (שה"ש ח, ח) אחות לי וכו'.

וכתב מהרש"א (סנהדרין שם) וזה לשונו: ולפי שאלו ב' מדות חנופה וגסות רוח, הם הפכיים למטה בארץ לפי הנראה, כי החונף לחבירו במעלות אינו מתגאה, והוא חביב בעיני הבריות מתוך שחונף להם ומספר במעלתם, אבל המתגאה לא יספר במעלות אחרים לעולם רק בפחיתות, ועל כן הוא שנאוי בעיני הבריות כדאמרינן פרק המוכר פירות (ב"ב צח.) כל המתגאה אפילו על אנשי ביתו אינו מתקבל, שנאמר (חבקוק ב, ה) גבר יהיר לא ינוה וגו'. וההיפוך למעלה בשמים, במדות הגאוה נאמר בו יתברך (תהלים צג, א) ד' מלך גאות לבש, והחנופה שנואה שם, וב"א בד' כתות אינם מקבלים פני השכינה (סנהדרין קג.), שנאמר (איוב יג, טז) כי לא לפני חנף יבוא. ולזה אמר שראה ב' נשים, שהם החנופה והגאוה, בין השמים והארץ, כי מדות החנופה אין לה מקום בשמים, ומדת הגאוה אין לה מקום בארץ. ועל כן אמר אנה המה מוליכות את האיפה, להתחבר במקום אחד, ואמר למצא להם בית ומקום אחד בארץ שנער, שיתחברו אלו ב'

מדות בתלמידי חכמים שבבבל, דבהלכה מחבלין זה את זה, ובמילי דעלמא, ובהוכחה להמוני עם היו מחניפין, היפו"ך תלמידי חכמים שבארץ ישראל, דבהלכה מנעימין זה לזה, אבל במילי דעלמא אין מחניפין וכו', עכ"ל.

והנה רוח ד' דיבר בו בתוכחות מוסר זה, אשר עינינו רואות המכשילה הזאת בכל דור, ומ"י אענה חלקי לבאר פסוק זה גם כן בדרך אחר, דכתבתי בפרש' צו ביאור משנה דאבות (פ"ה מי"ט) **בשם מורי**, ומה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם וכו' יעו"ש. והנה התלמידי חכמים והצדיקים לוקחים מדת הגאוה שהוא נפש רחבה, במילי דשמיא, שלא להסתפק במעט טוב שעשה, כי אם אין אני לי מי לי וכו' (אבות פ"א מי"ד). והחנופה גם כן במילי דשמיא, כמו אהרן שנשתמש בזה לשם שמים, כמו **ששמעתי** הוכח לחכם ויאהבך (משלי ט, ח) - שתאמר לו שהוא חכם, ושמע מוסר וכו'. והרשעים לוקחים מדת החנופה והגאוה בארץ, בעניני עולם הזה, להתגבר ולהתגאות על זולתו, ובמילי דשמיא הוא עניו מאוד, מה אני ספון לכנס בגדר החסידות, שזה לבני עליה וכו'.

ובזה יובן, והנה שתי נשים יוצאות וגו', חנופה וגסות הרוח וגו', ותשאינה האיפה בין השמים והארץ וכו'. ר"ל כי הבחירה חפשיית, ויש מי שלקח מדות אלו במילי דשמיא, ויש מי שלקח מדות אלו בארץ, לכך היה בין השמים והארץ, עד שמצאו מקום בארץ שנער - תלמידי חכמים שבבבל שלקחו ב' מדות בארץ, וק"ל.

ובזה יובן והאיש משה עניו מאוד מכל האדם, וקשה, וכי אפשר וכו'. ומשני, על פני האדמה פי' עניו להסתפק במיעוט, אבל במילי דשמיא הוא נפש רחבה וגס רוח, מאחר שהשם יתברך דיבר בעצמו עמו פנים אל פנים אם כן בכל טוב שעשה אינו מספיק, ולכך אמר (שמות טז, ז-ח) ונחנו מה, וק"ל.

וז"ש ויקנאו למשה במחנה, ר"ל שאחזו קנאה למשה שהיו אתו במחנה, דהיינו למטה בארץ. והם לקחו מדה זו במילי דשמיא, להסתפק במעט טוב שעושין נקראו כל העדה כולם קדושים (במדבר טז, ג), גם כשהולכין לבית הכנסת רק משבת לשבת גם כן נקראו קדושים, וגם במעט צדקה שעושין בפורים וכיוצא בזה. ולאהרן קדוש ד', מה שהי' אהרן משתמש בו לקדושת ד', היא גסות הרוח, לקח[ו]הו הם מדה זו במחנה, להיות גסי הרוח בכבוד ושררה במחנה (וקאי תיבה במחנה על משה ואהרן, שנכתב באמצע)[35].

וכבר אמרו בפרק קמא דסוטה (ד:) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש, שנאמר (משלי ו, כו) ואשת איש נפש יקרה תצוד וכו'. ובזה יובן שחשדוהו באשת איש, כי זה שמץ גסות הרוח ששקול כאשת איש,

[35] הגה"ה או יש לומר, שהי' אהרן חונף לעשות שלום, והם לקחו בגשמיות.

אמרו שזה נמשך להם ממשה, שהי' עניו על פני האדמה, אבל במילי דשמיא הי' גס הרוח, ואם [ה]כהן המשיח יחטא (ויקרא ד, ג) מזה נמשך אשמת העם, וכמו שכתבתי במקום אחר כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם (תהלים יב, ב), שהכל אחדות אחת. **ולכך** שפיר הזהיר הכתוב ולא יהיה כקרח - שאחז מדות גסות הרוח בארץ להשתרר על זולתו. וכעדתו - שאחזו מדות החנופה בארץ, שחנפו לקרח, כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין נב.) בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שינימו (תהלים לה, טז) שזהו עדת(ו) קרח שחנפו לקרח וכו'. רק כאשר דיבר ד' ביד משה לו, ר"ל השייך לו למשה עצמו, שנכתב על ידו בתורה והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ר"ל למטה באדמה הי' עניו מאד מכל אדם, אבל במילי דשמיא הי' נפש רחבה. וכן ראוי לכל אדם להתנהג בכך, כמו שנכתב על ידו בתורה בכתב ידו השייך למשה עצמו, כך אנחנו תלמידיו ראויין להתנהג במדת רבינו משה, וקל להבין[36].

ובזה יובן הש"ס, וילך משה אל דתן ואבירם, ולמה לא הלך אל קרח, אלא בא ללמד שלא להחזיק במחלוקת, שהם עדתו שהחניפו לו לומר לרע טוב ומחזיקין במחלוקתן. וז"ש ולא יהי' כקרח, היינו לענין גסי הרוח, במילי דשמיא שרי, אבל במילי דגשמיא נשאר בלאו, וק"ל.

ונחזור לענין בלועי קרח, ותרי בזעי - שהם ב' מדות רעות הנקרא חנופה וגסות הרוח, שגרמו להם להיאבד מן העולם, שנשתמשו בהם למטה בארץ, וז"ש (במדבר טז, לא) ותבקע האדמה, אמנם משה ואהרן השתמשו בו למעלה במילי דשמיא. ובזה יובן, תא אחוי לך בלועי דקרח, כמו שכתב **מוהרש"א**, יעו"ש, וב' עבירות חנופה וגסות הרוח מהן נפיק קוטרא - חרון אף. ושקלו עמרא ומשי במיא, ר"ל הצמר שנקרא עמרא תמיד עולה, אף שכובשין אותו למטה חוזר ועולה למעלה, והחוש מעיד על זה, והוא כנוי לגסות הרוח. ומשי במיא, היא חנופה היורד למטה, כמו מים, להכניע עצמו להאדם שחונף לו שיאהב אותו.

ורצה הטייעא להשתמש בב' מדות של היצר הרע לשם שמים, כמ"ש ויקנאו למשה במחנה ולאהרן קדוש ד', שסברו להשתמש בו גם כן לשם שמים, וז"ש ואנחיה ברישא דרומחא, שהוא רומח כנגד היצר הרע, וכמ"ש במקום אחר וישמע הכנעני כי בא ישראל

[36] הגה"ה עוד י"ל ולא יהיה כקרח וכו', דכתבתי במקום אחר הגד לעמי פשעם (ישעיה נח, א) התלמידי חכמים יאמרו שהם גורמים סרחון העם, כמו שנכתוב ע"י משה עניו מכל, כפירוש מהר"ב לעיל. ולבית יעקב חטאתם, עמי הארץ יתלו החסרון בעצמם, והם גורמין לתלמידי החכמים וכו', יעוין שם. ובזה יובן ולא יהי' כקרח וכעדתו, שתלו החסרון במשה וחשדוהו באשת איש וכו'. רק כאשר דיבר ד' ביד משה לו, השייך לו עצמו - עניו מכל אדם, שהוא תלה בעצמו הסרחון, ואחרים יתלו בעצמם, ואז כל אחד יתנו לב לשוב, וטוב לו סלה.

כו' (במדבר כא, א), יעו"ש. ועיילו להתם, איחרוכי איחרך, ר"ל לפי שעשה זה הטייעא איש המוני להשתמש בחנופה וגסות הרוח לשם שמים, לכך איחרך איחרוכי, מה שאין כן ביד הצדיק היא מחי' על ידי סמים הממיתים, וכמ"ש למעלה. וז"ש (במדבר יז, ה) כאשר דיבר ביד משה לו, ר"ל לו שייך מדה זו ולאחרים חוקה, וכמ"ש זה במקום אחר. וזה ששמעו דהוו אמרו משה ותורתו אמת והם בדאים, ר"ל למשה שהוא אמת, תורתו והנהגתו לעשות שלום על ידי שקר אמת. מה שאין כן להם שהם בדאים, לא ניתן רשות להשתמש במדת היצר הרע כלל אף לשם שמים, וק"ל.

עוד י"ל, דכתבתי מעבר לדף ויקח רמ"ח בידו (במדבר כה, ז) שהיא תפלה, כמ"ש (תהלים קו, ל) ויעמוד פנחס ויפלל, כי תפלה כלולה מכל רמ"ח מצות עשה, ויכול לשנות על ידי הדביקות בו יתברך נשתנה הגזר דין מרעה לטובה אפילו בעד חבירו. ובזה מבואר קושית הר**מב**"ן הנ"ל. אך כל זה כשיש התחברות בין זה המתפלל למי שמתפללין עליו, מה שאין כן כשיש פירוד, וכמ"ש במקום אחר הני בריוני דמצערי לרבי מאיר וכו' (ברכות י.), וכמ"ש לרצונכם תזבחו[הו] וכו' (ויקרא יט, ה), עיין שם.

ונ"**ל** דזהו כוונת המשנה (אבות פ"א מי"ד) וכשאני לעצמי מה אני, כי אינו מהני תפלות אחרים עלי. ושמא תאמר, עוד חזון למועד עוה"ב יתפייס באחדות וכו', זה אינו, אם לא עכשיו אימתי, ר"ל עד שהטיפה ברחם מלכות יוכל לשנות הגזר דין, כמו שאמר **מורי**, עיין מעבר לדף, מה שאין כן אחר כך, וז"ש אם לא עכשיו וכו', עיין מזה פ' בלק.

ובזה י"ל פ' נצבים (דברים כט, יח) והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי למען ספות הרוה את הצמאה - דעל ידי תפלות צדיקים המחברין עצמן עם הרשעים ונשתנה גזר דין מרעה לטובה. לא יאבה ד' סלוח לו והבדילו ד' לרעה (שם, יט) - שלא ירצה להתחבר אל הצדיקים, כמו קרח שלקח מקח רע לעצמו (סנהדרין קט:), עיין מזה במקום אחר ביאור פסוק זה.

ונודע מעלת רבינו משה עליו השלום, שהיה דבוק בו יתברך תמיד גם בעוסקו בארציות עולם הזה, וכמ"ש (בראשית כח, יב) ויחלום והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, כי יש עולים כמשה רבינו עליו השלום, שהי' מוצב ארצה בעסקו בארציות עולם הזה, מכל מקום ראשו ומחשבתו מגיע השמימה לדבק בו יתברך ברוחני ובעניני עולם הבא, הנקרא עלמא דקשוט ואמת. ויש אנשים היורדים בסולם זה, שגם בעוסקו בתורה ותפלה, שאז ראשו ופיו מדבר בעניני השמימה, ומכל מקום אז מוצב ארצה, שחושב עניני עולם הזה, עלמא דשקרא, או שכוונתו לפניות חיצוני[ו]ת בעוסקו בתורה ותפלה, שיהי' לו עושר וכבוד בעולם הזה.

ובזה יובן, תא אחוי לך בלועי דקרח, כי סיבת בליעתן והגזר דין, שאין תפילת הצדיקים מועיל לאנשי דורו, הוא מחמת שם קורח וחקר, כמ"ש זה במקום אחר, ועל ידי זה גורם תרי בזעא, שהוא אינו דבוק בתלמידי חכמים וצדיקים, כמ"ש (דברים י, כ) ובו תדבק, הדבק בתלמידי חכמים, הרי בזיעה והפסק אחת. בזיעה שניה, שאין התלמיד חכם (יוכל) [יכול] לדבק בו יתברך כדי לשנות הגזר דין ממנו, שהוא אינו רוצה בדביקות זה. ומכח ב' בזעי הנ"ל נפק קוטרא וחרון אף, שלא יוכל הגזר דין להשתנות בעולם.

ולקח גבבא דעמרא, סוד הצמר והשערות שמהם נעשה אור מקיף אור חוזר בחינת נקבה של המוני עם אנשי החומר. ומשיא במיא, בחינת חסד ורחמים בחינת זכר, אנשי הצורה, יחברו יחד.

ואנחי ברישא דרומחא, סוד התפלה שנקרא רומח וכנ"ל, ואז מהני, אך איחרוכי איחרוך על כל פנים. ויש לפרש על דרך הלצה, לפי שעשה זה הטייעא - סוחרים טרודי הפרנסה להתפלל במהירות, לכך איחרוכי איחרוך, מה שאין כן אם לא היו תפלה במהירות לא איחרוך כלל.

ואמרו משה אמת ותורתו אמת, ר"ל כי משה רבינו עליו השלום, תורתו והנהגתו בעניני עולם הזה היא אמת, מעולם הרוחני שנקרא אמת וכנ"ל. מה שאין כן הם בדאים, גם עסק תורתם ותפלתם היו עבור עולם הזה עושר וכבוד עלמא דשקרא, על כן ראוי לדבק במשה ובתורתו, והבן. ועיין פ' נשא מזה, עיין שם.

•

בפסוק וידבר ד' אל משה לאמור צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו [לכם] על דבר פעור ועל דבר כזבי וגו' (כה, טז-יח). ויש להקשות, **א**' כפל צרור והכיתם. **ב**' צרור לשון יחיד, והכיתם לשון רבים. **ג**' הקשה **בעל עקידה** (שער פד), כי צוררים היו לכם הל"ל, מאי צוררים הם וכו'. **ד**' למה נכתב זה בתורה שהוא נצחי, ועל כרחך דשייך פרשה [זו] גם כן בכל אדם ובכל זמן. ושאר הספיקות.

ונ"ל, דאיתא פ"ק דעירובין (סה.) אמר רבי אלעזר בן עזרי' יכולני לפטור את העולם כולו מן הדין, שנאמר (ישעיה נא, כא) ושכורת ולא מיין, אני וכו', ומשני מאי יכולני לפטור, מדין תפלה. וי"ל, דתחלה אמר סתם יכולני לפטור, משמע מכל וכל, ואחר כך אמר רק מדין תפלה יכולני לפטור, ועכ"פ הל"ל אלא וכו'.

ונבאר ש"ס בפרק ב' דעירובין (יח:) אמר רבי ירמי' בן אלעזר, מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בב' אותיות שנאמר (תהלים קנ, ו) כל הנשמה תהלל יה. וכתבו

התוספות (ד"ה כל הנשמה) פירש ר"ח קרי ביי כל הנשמה וכו', ופירש **מהרש"א**, והוא תמוה.

ונראה, דכתב **בדרשות הר"ן** דף ז' (דרוש ראשון ע"ש) וזה לשונו: הא דכתיב (בראשית ב, יז) ביום אכלך ממנו מות, הרי עונשו אמור, אם כן בעוברו מצוות ד' ראוי שיענש בעונש שנגזר עליו, ומדוע קללו עוד במעשי ידיו וכו'. וכן מה שקלל הנחש (שם ג, טו) ואיבה אשית בינך ובין האשה, הקשה, כי אין ספק שאנחנו בבחירתנו לא נרד אחרי הנחשים להזיקם, אבל נברח מהם וכו', אם כן האיבה הזאת קללה לאדם ולא לנחש.

וביאר, מ"ש ביום אכלך ממנו מות תמות, אינו עונש, רק הודיע שעל [ידי] אכילת עץ הדעת יתחזק כח הגוף ותחלש הנפש, ואתה מצד דגופך אינך ראוי לחיים וכו'. והאשה טע[ת]ה וסברה, שטבע העץ להשחית הגוף קאמר, ולכך כשראתה אחר כך שנחמד העץ למראה וטוב למאכל, שפטה בסברתה כי אי אפשר שיהי' זה העץ ממית, וכן האדם טעה ועבר על מצות ד', לכך נענש במה שבחר תאוות ענינים המחזיק הגוף, שיהיה תמיד טרוד בטרדת הגוף, קוץ ודרדר תצמיח לך בזעת אפך תאכל וגו' (שם ג, יח), כדי שיכלה זמנו לריק ולבהלה בדרך אשר בחר בה, שלא יגיע אליו תועלת כי אם התעסקות בלי תכלית, וכמו שאמר קהלת (קהלת ב, כו) כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה, ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס, ר"ל שלא תגיע אליו רק טרדא והתעסקות לבד. ולכך גורש מגן עדן, כי שם לקח מזונו בלי יגיע[ה] וכו'. וכן הנחש היא סיבה להפריד מזג מין האנושי וכוחותיו, כן הופסד מיזגו, שנתקלל שיהיה בתכלית הריחוק ממין האדם, וזה גורם איבה היפוך אהבה, כי כל דבר יקרב אל הדומה לו וכו', יעו"ש.

ול"נ לפרש פסוק ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב. **ותרגום** (אונקלוס בראשית ג, טו) פירש, הוא יהי(') דכיר לך מה דעבדית ליה מלקדמין, ואת תהא נטיר לי' לסופא. וי"ל ביאור פסוק זה, שאין לו שחר כלל. וגם על התרגום קשה, שיצא מפשוטו, **דרש"י** פירש הוא ישופך, ואכות אותו (דברים ט, כא), ותרגומו ושפית יתיה וכו', והי' לו לפרש לתרגום הכא גם כן.

וי"ל, דאיתא (תהלים קכה, ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם וכו'. והקשו **המפרשים** דהול"ל לא ינוח הצדיק על שבט הרשע. ותירצו, לענין הזיווג המניעה מן הרשע, שאינו רוצה לזווג עם הצדיק וכו', יעו"ש. אך לפי זה מה נתינת טעם למען לא ישלחו הצדיקים וכו'. ונראה זו, דקאי לענין מה שנאמר במשנה דאבות (פ"א מ"ז) פירוש הרחק משכן רע, ולא אמר כך ברשע, ומשני, אם יתרחק מהרשע יתהפך לך לאויב ויזיקך, אבל תדבר עמו בשפת חלקות, רק אל תתחבר

עמו במשא ומתן וכו', יעו"ש. הרי שהי' ראוי לצדיק להתרחק מרשע, רע משום איבה שלא יתהפך לאויב לך אל תתרחק ממנו, מה שאין כן אם הרשע מעצמו שונא להצדיק ומתרחק ממנו מה טוב ומה נעים. וז"ש כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ר"ל כי שבט הרשע אינו רוצה להתחבר עם הצדיקים שיהיו יחד בגורל הצדיקים, הוא טובתו יתברך עם הצדיקים שמתרחקין הרשעים מהן, למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם - כי בהתחברך לרשע פרץ מעשיך, והצדיק אינו יכול להתרחק מהרשע משום איבה, לכך מהפך השם יתברך לב הרשעים לשנוא עמו הצדיקים, וממילא יתרחקו מהם בעצמם.

ובזה יובן ואיבה אשית בינך ובין האשה. ר"ל האיבה יתחיל בינך תחלה, ואחר כך בין האשה. ובין זרעך, שהם הרשעים, ובין האשה, שהם הצדיקים - שלא ירצו הרשעים להתחבר עם הצדיקים, וזה ודאי קללה יחשב לנחש וזרעה הרשעים, וכמ"ש (שבת קיט:) כל המבזה לתלמיד חכם אין רפואה למכתו. וברכה יחשב לאדם, כי בהתרחק הרשע מהצדיק ניצול מהרעה וכנ"ל.

הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, דכתב **בזוהר** פ' במדבר דף קיט ע"ב: בכה רבי אלעזר פתח ואמר (ירמיה מו, כב) קולה כנחש ילך, כפ[י]ף רישא לעפרא, סליק זנבא שליט ומחי, אוף הכא השתא ישראל בגלותא רישא כפוף לעפרא, ושאר עמין דמאידין בזנבא סלקין לעילא ושליטין ומחיין וכו', יעויין שם. וז"א הוא ישופך ראש, ר"ל כאשר הראש שליט אז ישופך ראש. ואתה תשופנו עקב, כאשר בזנב הנקרא עקב שליט ומחי', וק"ל.

ובזה יובן ביאור פ' פנחס הנ"ל, ויאמר ד' אל משה, הם אנשי הדעת שלומי ישראל. צרור את המדינים, הם הרשעים, שאין שלום לרשעים, כים נגרש השקט לא יוכל, והם מריבים ומדיינים זה את זה, כי רשע לא יוחן בעיניו רעהו (ע' משלי כא, י), ובאה אזהרה צרור, לאייב אותם, כמ"ש (תהלים קלט, כא) הלא משנאיך ד' אשנא.

וכתב שהוא נגד הסברא, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ז) אל תתחבר לרשע, במשא ומתן, אבל אין צריך להתרחק ממנו ולאייב אותו, פן יתהפך לאויב לך ויזיקך. לזה ביאר הפסוק עצמו דז"א, כי כבר הם צוררים לכם בנכליהם אשר נכלו על דבר פעור וגו', וכבר יש איבה מהם, לכך צרור - לאייב אותם, ובזה והכיתם אותם - כאשר אין להם התחברות עם הצדיקים. וכמו שאמרו חז"ל (שבת קיט:) כל המבזה תלמיד חכם, שלא להתחבר עמו, אין רפואה למכתו, וכמ"ש, וק"ל.

אך כדי לבאר ש"ס דעירובין הנ"ל. וגם ביאור מצוה (דברים כה, יז-יט) זכור את אשר עשה לך עמלק [וכו'] ויזנב בך וגו' לא תשכח. וי"ל למה משונה מלחמה זו של עמלק לזוכרה תמיד, יותר משאר מלחמות שנזכר בתורה, מלחמת סיחון ועוג וכיוצא. ועוד י"ל, כפל זכור מצות עשה, לא תשכח מצות לא תעשה. וגם י"ל ויזנב, שחתך הזכרות וזרק כלפי מעלה, שהוא פלאי.

וגם נבאר פסוק סוף בשלח (שמות יז, טז) כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור. ופירשו חז"ל, שאין שמו וכסאו שלם עד שימחה זכר עמלק. והקשו **רבים ושלימים** וכי חס ושלום יש גרעון כבודו בשום זמן, עיין **בתוספות יום טוב** מסכת סוכה (פ"ד מ"ה) מזה. ועוד י"ל, מלחמה לד' בעמלק, היפלא ממנו יתברך שימחה שם עמלק מיד. ועוד, וכי יש מלחמות עמלק בכל דור.

ונראה, **דבעל עקידה** הקשה בשער נ"א, בכל מה שבא בתורה ציווי זכרון ומצות זכירה, שאם נפסד אצלו כח הזכרון ולא יזכור מה פשעו ומה חטאתו, כמו שלא יגונה מי שאין לו כח הראי' והשמיעה וכו' כן ראוי שנשפ[ו]ט על כח הזוכר, כי הוא אנוס ואין שייך בזה ציווי וכו'. ותירץ, כי בכל מקום שבאה מצוות הזכירה ציוה לעשות מעשה אשר בו מקשר הזכירה, כמו ציצית ותפילין שבת ויום טוב וכל מצות מעשיות וכו'.

ונ"ל, דזהו מה שאמרו **בזוהר ותיקונים** שמי עם י"ה שס"ה, זכרי עם ו"ה רמ"ח. כי כל רמ"ח מצות עשה הם מעשיות שבו מקשר הזכירה, לכך רמזו בתיבות זכרי עם ו"ה רמ"ח, לבל יפול בגדר השכחה, שלא יעבור על אחת ממצות לא תעשה הרמוז שמי עם י"ה שס"ה.

וכ"ז מי שמקבל עליו עול תורה ומצות, מה שאין כן אחר החורבן, שהי' על עזבם את תורתי (ירמיה ט, יב) ונתנו עליהם עול מלכות ועול דרך ארץ, וכמאמר חנינא בן הקנה בפרק ג' דאבות (מ"ה) כל הפורק עול תורה וכו', ונפלו בגדר השכחה על ידי טרדות עול שיעבוד מלכיות ועול דרך ארץ, ונסתלק זכרי עם ו"ה רמ"ח מצות עשה בימי הגלות, ונשארו רק ב' אותיות ראשונות חפשי, וז"ש כי יד על כס י"ה, שנסתלק ב' אותיות ו"ה עם זכרי, נשאר רק ב' אותיות, והם כס, כי נסתלק **א** מן כסא, סוד הכתר שבו המוחין כלי הזכירה, כמבואר **בכתבים**.

וז"ש מלחמה לד' בעמלק, ר"ל כל השם - שמי עם י"ה, זכרי עם ו"ה, אז יוכל להלחם בעמלק, הוא היצר הרע, אשר כסות ולשון שינה, כמ"ש **התוספות** בפרק קמא דראש השנה (ג. ד"ה וישמע) ופי' **האלשיך** בפ"א יעו"ש. מה שאין כן כשנסתלק זכרי עם ו"ה, ואין כל השם ביד אדם להלחם נגד היצר הרע שנקרא עמלק, על ידי השכחה שגורם

הגלות, לכך הזהירה תורה זכור את אשר עשה לך עמלק, הוא היצר הרע, ויזנב בך וכו', שחתך הזכרות מהם, שהטרידן בעול מלכות ודרך ארץ, ונפלו בגדר השכחה, וחתך מהם הזכירה. לכך כפל לא תשכח - שלא בגדר השכחה, ונעשה סימני הזכירה זכרי עם ו"ה גימטריא רמ"ח מצות עשה.

ובזה יובן ואיבה אשית בינך ובין האשה, כי על ידי שנכנס הנחש בדברים עם חוה נתפת[ת]ה, לכך צריך סייג לחכמת התורה שתיקה (עי' אבות פי"ג מ"ג). וזהו סיבה ואיבה אשית בינך ובין האשה - שלא נכנס בדברים עמה. הוא ישופך ראש, ר"ל כשיהי' בבחינת החכם אשר עיניו בראשו להשגיח על עצמו במוח הזכרון, וזה שתרגם **אונקלוס** הוא יהא דכיר לך מה דעבדת לי' מלקדמין, ז"ש הוא ישופך ראש, על ידי הזכירה שבראש היא כח הזכירה. ואתה תשופנו עקב ברמיה ועקב, לשנות כסות ולשון בדמות יצר הטוב. וגם, להמוני עם שהם נקראו עקב, שהם בגדר השכחה על ידי עול מלכות ודרך ארץ, אז תשופנו עקב כפשוטו בלי רמי'.

ובזה יובן אמר רבי אלעזר יכולני לפטור את העולם, ר"ל אנשי העולם סתם, המוני עם שיש עליהם עול שיעבוד מלכות ודרך ארץ, והם בגדר השכחה, ונקרא שכורת ולא מיין, והם אנוסים על ידי השכחה ונק' ב"ע, כעקידה הנ"ל.

וזהו גם כן כוונת רבי ירמי' מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם לשמש בב' אותיות וכו', ר"ל זכרי עם ו"ה הוא בגלות השכחה, ונשאר לאנשי העולם להשתמש רק בב' אותיות, והבן.

אך דלפי זה תקשה לרבי אלעזר, אם כן אתגורי איתגר, לפי שפרקו עול תורה ונותן עליהם עול שיעבוד מלכות ועול דרך ארץ, ונקראו שכורת ולא מיין, ופטורין מהדין, מה שאין כן העוסקים בתורה שאין עליהם עול מלכות ועול דרך ארץ כמאמר רבי נחוניא הנ"ל, אין לפוטרם מהדין, אם כן יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא.

ומשני, יכולני לפטור מדין דקאמר, היינו מדין תפלה שעומד ברומו של עולם ובני אדם מבטלין אותה, כדרשת חז"ל (ברכות ו:) כרום זלות לבני אדם (תהלים יב, ט). ועיקר התימא על שלומי אמוני ישראל, שאין מכווינין בתפלתן וכפירוש **רש"י** (עירובין סה.). ובזה יכולני לפטור את התלמידי חכמים שאינם יכולים לכוון, מאחר שסתם אנשי העולם טרודין בעול מלכות ודרך ארץ ונחשבין לשכורת ולא מיין, ומעתה אינם מניחים גם לתלמידי חכמים לכוון בתפלתן כמו ששמעתי **בשם הרב החסיד מורנו הרב ליב פיסטינ(י)ר** פירוש הפסוק (תהלים לב, ו) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, זו תפלה רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו - כי הטובע בנהר מושך אליו גם המצילו,

והכא נמי כך וכו', ודברי פי חכם חן. וכן **שמעתי** ענין רבי עקיבא כשהי' מתפלל בצבור הי' מקצר וכו' (ברכות לא.). וה"נ על ידי טרדת הפרנסה הם שונאים לתלמידי חכמים ביותר, וכשאין התחברות אינם יכולים לכוון וכו', והבן.

מלבד מ"ש ביאור משנה (מגילה פ"ד מ"ח) העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה. וגם ביאור פסוק (תהלים נה, כד) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך, עיין בזה במקום אחר. וא"כ אין אנשי העולם מניחין לשלומי אמוני ישראל להאריך בתפלתן ש[ו]כלו לכוון, כי אם להיות נפרדין מהם במקום בפני עצמם, ובהתרחקות הנפשות יתרחקו הלבבות, ואין תקוה כי אם בביאת המבשר, והשיב לב אבות על בנים במהרה בימינו אמן נצח סלה ועד.

ובזה יובן ויאמר ד' אל משה לאמר, ר"ל שיאמר לדורות, מי שהוא בבחינת משה שהוא דעת. צרור את המדינים, ב' מיני יצר הרע יש, א' בדמות יצר הרע ממש, לפתות לעשות עבירה, וב' בדמות עמלק אשר כסות ולשון שינה, לומר שהוא יצר טוב לעשות מצוה. ועל שניהם בא הציווי צרור כמו זכור לאייב אותם, וכפירוש **רש"י**. ור"ל, שלומי אמוני ישראל יחידי סגולה שהם בגדר הזכירה יזהירו לאייב אותם, שלא יבואו אצלם כלל, על ידי איבה שיהא בינו לבינם, דכיר וכו' וכתרגום אונקלוס הנ"ל. ואנשי המוני עם, שאינם בגדר הזכירה לזכור תמיד, על כל פנים כשיבוא היצר הרע אצלם יזהירו והכיתם אותו, ובין כשיבוא לעבירה בין כשיבוא למצוה, כי צוררים הם לכם על דבר פעור - לעשות מצוה, ועל דבר כזבי - לעשות עבירה. על כן זכור מה שעשה לך עמלק, ובזה לא תפול בגדר השכחה ולא תשכח.

•

עוד י"ל צרור את המדינים וגו'. ונבאר משנה פרק ב' דאבות (מי"ד) רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורס, ודע לפני מי אתה עמל, ונאמן וכו'. וי"ל מאי ענין ג' דברים אלו זה לזה.

ובמדרש שמואל פירש בשם הרב מ' **ישראל**, כי הורה לנו דרך הלימוד, שיקדים תחלה לימוד התורה והפוסקים, וז"ש הוי שקוד ללמוד תורה, תחלה, ואחר כך ילמוד חכמות חיצוניות כדי לידע מה שישיב לאפיקורס וינצחם. וז"ש חז"ל (ברכות כח:) מנעו בניכם מן ההגיון, ולא אמר מנעו עצמיכם, לפי שהבנים לא רוו צמאון בתורה וישתבשו ויצאו מן הכלל, וכן אמרו (ב"ק פב:) ארור שילמ(ו)ד בנו חכמת יונית וכו'. ואמר דע מה שתשיב כו' - שלא תלך אתה אצל האפיקורס להקשות לו על אמונתו, רק אם יבוא לך להקשות

וכו', ואתה לא תתחיל לשסות בך את הכלב. ואם למד לשם שמים, שיודע להשיב ולא בא אפיקורס כלל, ויגע לריק, לכך אמר ודע לפני מי אתה עמל, ונאמן וכו', יעו"ש.
ובזה נראה לבאר ש"ס דחולין (פט.) אמר רבי יצחק, מאי דכתיב (תהלים נח, ב) האמנם אלם צדק תדברון וגו', מה יעשה האדם בעולם הזה, יעשה עצמו אלם. יכול אף בדברי תורה, תלמוד לומר צדק תדברון, יכול יגוס דעתו תלמוד לומר משרים תשפטו בני אדם. והוא תמוה, עיין מה שכתבתי בזה.
ולפי הנ"ל יובן, דצריך שיהי' שקוד ללמוד תורה תחלה, כדי שלא ישתבש אחר כך בלימוד חכמה חיצונית, כדי שידע להשיב לאפיקורס וכו', ומכל מקום מדאמרו דע מה שתשיב, ולא שאתה תתחיל עמו, וכאמור.
וזה בא רבי יצחק להזהיר בפסוק זה, שיעשה אדם עצמו אלם בעולם הזה, שלא יכנוס בויכוח עם אפיקורסים, פן יתפתה וניסת לדבריהם, כמו הנחש עם האשה, לכך באה הקללה לנחש וברכה לאדם, ואיבה אשית בינך ובין האשה (בראשית ג, טו), שמחמת האיבה לא יתוכח עמו וניצול. ובזה מתורצת קושית **הר**"ן הנ"ל והבן.
יכול אף בדברי תורה, ר"ל גם כשבא אפיקורס יעשה עצמו אלם ולא תשיב אותו בדברי תורה לנצחו, תלמוד לומר צדק תדברון, להצדיק אמונת צדיק היא מצוה, כדי לנצחו.
יכול יגוס דעתו, שיכוון בניצוח זה להתפאר את עצמו, תלמוד לומר [משרים] תשפטו בני אדם, ר"ל שלא תכוון בניצוח זה לכבודך להתפאר, רק לשם שמים, שמחמת ניצוח יודה על אמונת צדק, ובזה תהא זוכה ומזכה אחרים לעשות משרים, וז"ש משרים תשפטו בני אדם, וק"ל.
עוד י"ל יכול יגיס דעתו, דכתבתי במקום אחר זאת אומרת בני החי ובנך המת (מל"א ג, כג), כי הגאוה שהוא שורש לכל העבירות והיא בנך המת, ואצלו היא בני החי, להשתמש בה לשם שמים כו', יעו"ש. אמנם שאין זה מדת כל אדם שיוכל להשתמש, כי אם מי שהוא בגדר צדיק אז רשאי להשתמש בסמים הממיתים להחיות הנפשות, מה שאין כן סתם אדם וכו' וכמ"ש. וז"ש יכול יגיס דעתו, שכל אדם רשאי להשתמש לשם שמים ויגוס דעתו, תלמוד לומר משרים תשפטו בני אדם, ר"ל מי שיכול לדון כל אדם לכף זכות שהיא משרים תשפטו בני אדם, דמסתמא הוא צדיק וזכאי, ולכך הוא יכול לדון אחרים לכף זכות, דאיתא בש"ס (שבת קכז:) כל הדן את חבירו לכף זכות נידון הוא לכף זכות וכו', מה שאין כן אם הוא חייב אז אין מספיקין בידו לדון חבירו לכף זכות, שיהי' הוא נידון גם כן לכף זכות, וכאשר כתבתי מזה גם כן במקום אחר אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו (אבות פ"ב מ"ד), עיין שם.

ובזה יובן ביאור הפסוק (בראשית ג, טו) ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה, דהיינו שתתחיל האיבה מן הנחש ומן זרעה, הם אפיקורסים, שלא יבואו להתוכח עם האשה וזרעה, ואז יש דין לפעמים אחד מאלף שירצה אפיקורס להתוכח. הוא ישופך ראש, ותרגום **אונקלוס** הוא יהא דכיר לך מה דעבדית ליה מלקדמין וכו', ור"ל שלא ירצה להתוכח בראש שיתחיל הוא, כי יזכור מה שעשית להאשה שעל ידי הויכוח נתפתתה האשה אל הנחש, לכך גם זרעה ישופך ראש - שכותת ומדחה אותך בראש, שלא ירצה להתוכח בראש, כי אם שכבר שאלת אותו איזה שאלה בענין ויכוח הדת אז מוכרח להשיבך בעקב, כמ"ש דע מה שתשיב לאפיקורס, ואז תוכל תשופנו עקב, וק"ל.

עוד יש לומר, דכתב **האלגזי בספר אהבת עולם** ס' מ"ט: ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ד' והשטן עומד על ימינו לשטנו וכו' (זכריה ג, א). והקשה, מה איכפת לן אי עמד על ימינו או על שמאלו. וביאר בחלק (סנהדרין צג.) דיהושע הכהן הגדול איחרוכי מאניה, בהפילו נבוכדנאצר לכבשן האש עם ב' נביאי שקר וכו'. ומסיק בש"ס, דנענש עבור שנשאו בניו נשים שאינן הגונות. וזה לשון והשטן עומד על ימינו, כאילו רוצה לעמוד לימין צדקו ולזכותו, ושאל, מאחר שהוא צדיק אם כן מאי טעמא איחרוכי מאניה, וכוונתו היתה בזה לשטנו, שישיבו השם יתברך עבור בניו שחטאו. ואם לא יבוא להשטין מאי טעמא לא נשרף לגמרי. וזה שקילל דוד המלך עליו השלום (תהלים קט, ו) ושטן יעמוד על ימינו. והשם יתברך ידע זה והשיבו (זכריה ג, ב) יגער ד' בך השטן וכו', יעו"ש.

ובזה יובן, כי הנחש הוא השטן, ואמר השם יתברך ואיבה אשית וגו' הוא ישופך ראש, ר"ל שאינו חפץ בראש דברך שאינו אמת - שהשטן עומד על ימינו בראש דבריו, וכוונתו לשטנו בסוף, כמו יהושע כהן גדול הנ"ל, לכך הוא ישופך ראש, וכותת ודוחה מל' יצחק שהוא ראש דברך, כי יודע שכוונתך שתשופנו עקב, להשטינו בסוף, ואינו רוצה מעוקצך ומדובשך, וק"ל.

ובזה יובן צרור את המדינים, ר"ל אלו האפיקורסים המדיינים המתווכחים עמך, תראה לאייב אותם, שלא תכנס בויכוח עמהם, פן תתפתה כמו הנחש עם האשה, לכך לא תתחיל לשסות בך את הכלב. אבל אם כבר בא ונתוכח עמך דע מה שתשיב, וז"ש והכיתם אותם - בשבט פיך, לנצחו ולהכותו, וק"ל.

וזה נ"ל פירוש הפסוק (קהלת י, ב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. כי החכם מתחיל בשמאל והולך לימין, כמו כלב שאמר עמכם בעצה אני (במ"ר טז, יט), והי' יכול להשתיק כמ"ש (במדבר יג, ל) ויהס כלב וגו'. מה שאין כן היצר הרע מתחיל בימין כאילו רוצה

לעמוד בימינו, ואחר כך הולך לשמאלו להשטינו. ובזה מבואר ספק אחד, דהל"ל לב חכם בימינו, ולפי הנ"ל אתי שפיר.